

Beke György: Sorsváltás és sorsvesztés Erdélyben, 1944 – 1948

kézirat

Kulcsszavak: romániai magyarság története 1945–1948, kisebbségtörténet, Népi Egység, Magyar Népi Szövetség, földreform, CASBI, szövetkezeti kérdés, kisebbségi kultúra, sajtótörténet

A szerző – az irodalomjegyzékből következtetve – 2002 után fejezte be a többször gépelt és javított kéziratot. A családnál maradt hagyatékban egyedül ez a gépirat példány maradt meg (hiányoznak az 594–600 ill. 602–631 oldalak). Nem sikerült kideríteni, hogy hova, milyen célra készült a kézirat, amely a *Népi Egység* napilap alapján foglalja össze a romániai magyarság történetét 1944–1948 között. Előzményként szintén a hagyatékban található egy 1980 körüli, cím nélküli, *Népi Egység* monográfia (340 oldal), amelyhez Balogh Edgár írt előszót és Bitay Ödön szerkesztette, így valószínűleg a Politikai Könyvkiadónak készült, de nem jelent meg. Ez alapján 1990 után született egy 166 oldalas kézirat *A Népi Egység négy éve* címmel. De ezt sem publikálták. Ezekhez a munkákhoz Beke György előzőleg elkészítette a *Népi Egység annotált bibliográfiáját* is, amelynek az előszava (ennek is Sorsváltás és sorsvesztés Erdélyben a címe, 84 oldal) bekerült a Magyarságkutató Intézet kéziratárába, még a nyolcvanas évek második felében (jelenleg: OSZK Kézirattár 625. fond 1189. tétel). A hagyatékban megmaradt teljes repertórium (628 oldal) reményeink szerint szintén az Erdélyi Magyar Adatbankban lesz elérhető. Ezekkel a feldolgozásokkal párhuzamosan a szerző összeállított egy válogatást Kurkó Gyárfás írásaiból *A nemzetiségi sors állandó küzdelem* címmel, gondozta, a jegyzeteket készítette Szakáts Antal (231 oldal), amely szintén nem jelent.

A kéziratot kereshető kétrétegű pdf fájlként adjuk közre. A keresés hatékonyságának növelése érdekében a szöveg részleges összeolvasását és javítását is elvégeztük, a szövegfelismerő program hibajelzéseire támaszkodva. A kéziraton belül való könnyebb tájékozódást szolgálja az alább közreadott részletes tartalomjegyzék is.

Tartalomjegyzék*

Miért éppen a Népi Egység?.....	7
[sajtótörténeti keretek 7–12; romániai magyar sajtó 1944–1948, 12–19.]	
Brassó, a bölcsőhely.....	20
[brassói sajtóhagyományok 20–26.]	
Az első magyar kisebbségi lap Romániában.....	27
[erdélyi magyar sajtó Trianon előtt 27–35.]	
Trianon árnyékában.....	36
[romániai magyar sajtó a két világháború között 36–46.]	
Kétféle lapalapítás.....	47
[Népi Egység hírlap létrehozása 47–58.]	
A népállomány megmentése.....	59
[Nemzeti Parasztpárt; Maniu-gárdák; magyarelles atrocitások 59–83.; az erdélyi magyar sajtó, politikusok fellépése 83–95.; magyarok a fogolytáborokban, munkatáborokban, német deportáltak között 97–121.; CASBI 122–156.; állampolgárság, nemzetiségi jogok 1944,	

* A belső tartalmi mutatót Bárdi Nándor készítette.

157–167.]

Az önrendelkezés fájdalmas paródiája.....	168
[szovjet katonai közigazgatás, Észak-Erdélyi Demokrata Bizottság 167–180.; nemzetiségi statutum 181–188.; székelyföldi önszerveződés 189–197.; Észak-Erdélyi Tanácsadó Testület, autonómia törekvések 198–208.; Nemzeti Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága 209–217.; székelyföldi helyzetkép 218–222.; Groza-kormány nemzetiségpolitikai ígéretei 223–239.; egyetemi ügyek Kolozsvárt 239–240.; MNSZ kongresszus 1945. május 241–243.; a magyar zászló használata 244–249.; oktatásügy 250–255.; Petőfi Alap 256.; rendőrség, igazságszolgáltatás átszervezése 257.; MNSZ érdekvédelem, sérelemhárítás 258–260.g	
Hűségben és hűtlenségben.....	261
[nemzeti egység viták, Szabédi László a Népi Egységben 261–272.; Petru Groza és Luka László békeszerződés propagandája 273–285.; MNSZ és Magyarország 286–294.; Kurkó Gyárfás és Balogh Edgár helyzetértékelései 295–297.; kézdivásárhelyi népgyűlés 298–303.; MNSZ IB marosvásárhelyi értekezlete 1945. november, 304–331.; Márton Áron és körének memoranduma 331–334.; a marosvásárhelyi határozatok feldolgozása 335–342.; MNSZ vezetők bukaresti tárgyalásai 343–347.; magyar szociáldemokraták 348–350.; Magyar Segélyező Bizottság, támogatások Magyarországra 350–353.; Bolyai Egyetem 354–358.; hadifogoly kérdés 359–364.; béketárgyalások 365–387.;	
A magyar egységtől az osztályharc élezéséig.....	388
népbírósi perek, Gyárfás Elemér ügye, 1940 utáni magyar atrocitások kivizsgálása, Ipp, Ördögkút, magyarellenes akciók 393–402.; Dálnoki Veress Lakos ügye 403–407; Parasztpárthoz való viszony, magyarellenes akciók 408–416.; egyházakhoz, valláshoz való viszony átalakulása, György Lajos ügye 417–435.; zsidókérdés, deportálások, romániai holokauszt 436–452.; moldvai magyar csángók 453–469.; nemzetiségi jogok, nemzetiségi törvényjavaslat kidolgozása 1946, 470–479.; MNSZ székelyudvarhelyi kongresszusa 1946 június-július, 480–495.; választási kampány 1946 szeptember-november, 510–529.; parlamenti munka, a nemzetiségi törvényjavaslat elutasítása 530–529.; magyar gazdasági intézmények, szövetségi mozgalom védelme 540–553.; Luka László az elvtelen egységről, az ezt követő vita 554–562.; Kurkó Gyárfás kiszorítása 563–578.; MNSZ kongresszus Temesváron 1947 579–584.; a nemzetiségi kérdés tematizálása a Népi Egységben, a lap megszüntetése 585–589.;	
Gazdasági remények és csalódások.....	590
[iparosítás vita a Népi Egységben 590–594.]	
A kultúra keskeny pallóján.....	632
[Népi Egység irodalmi közleményei és kulturális kritikái, vitái]	
A lap adatai.....	660
Jegyzetek.....	661

hiányos : 594-600
601-632

Tartalom

Miért éppen a Népi Egység

Brausó, a dölosbansly

Az első magyar kisebbségi lap Romániában

Trianon árnyékában

Kétféle lapalapítás

A népdillomény megmentése

Az úrendelkezés fájdalmas periódája

Hűségben és Pútlenségben

A magyar egységtől az osztályharc élézéséig

Gazdasági remények és csalódások

A kultúra keskeny pallóján

A lap adatai

Jegyzetek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sorsváltás és sorsvesztés

Erdélyben, 1944-1948

Beke György

Sorsváltás és sorvesztés

Erdélyben,

1944 - 1948

Miért éppen a Népi Egység ?

Éppúgy, mint Magyarország történetében, a második világháborút követő három-négy esztendő Erdélyben is sorsdöntő időszak volt. Magyarországon egyenesen a "fordulat évéről" beszéltek, Romániában ezt inkább társadalomtudományi műszóval fejezték ki: kiépült a népi demokratikus rendszer, a politikai hatalom teljes mértékben a munkásozrtály, illetve a kommunista párt kezébe került. **J**oggal mondhatjuk, hogy világtörténelmi változásokon belül kettős tragédia várt az erdélyi magyarságra: nemcsak belső társadalmi kohéziója bomlott meg, de ezzel együtt újabb kisebbségi elnyomatás, "tökéletesített" Trianon szakadt rá. Naiv illúziók és sorozatos csalódások váltották egymást. Olyan folyamatok indultak **el** és olyan torzulások jelentkeztek a kisebbségi magyar életben, amelyek tovább hatnak a kelet-európai diktatúrák megdőlte után is, sőt akár **teljes** pusztulás távlatát hordozhatják magukban, ha az egészséges népi életösztön nem ébred idejében a veszély tudatára, és ha a történetírás - ezen belül a sajtótörténet - nem tárja fel az időszak tényleges lefolyását, nem hatástalanítja a nyílt vagy rejtett aknákat.

Szembe~~te~~ **te** lehet például az, hogy 1990-től az eltelt évtizedben ugyanazok az ámtások, becsapások, árulások, kétszínű balkáni színjátékok ismétlődtek meg, mint amelyek az 1944 és 1948 közötti "Groza-korszakot" is jellemezték. De a **Ceausescu**-diktatúra mindent eltipró, gyilkos **idő**szakoka, a naponta ismétlődő képtelenségek, a nyelvhalál, a nemzethalál örökös rém **már-már** kimosta az egyéni és a közös emlékezetből a parancsuraimat megelöző esztendők küzdelmeit és vereségeit, sőt a Groza-nevéhez kötött kormányzat, a Bolyai Tudományegyetemmel, a magyar iskolákkal, az

önálló állami magyar színházakkal, a Ceausescu-világból ~~széleskörűen~~ visszatekintve egyenesen "boldog időknek" tűnt. Pedig sok vonatkozásban éppen azok az esztendők készítették elő a későbbi kisebbségi lélekhalált és az ebbe való öngyilkos beletörődést, amit mindközönségesen a kisebbségi tudat elfogadásának nevezhetünk.

Kritikus szemlélődésünket ki kell terjesztenünk a nagy történelmi bukás kezdetéig, ha ~~visszatekintve~~ tisztán akarjuk látni, hogy mit és hogyan veszítettünk el sok évszázados örökségünkől és emberi jogainkból. Józan öntudatunkat csak ezek tisztázása révén szerezhethetjük vissza. Enélkül azonban egyetlen nemzet sem védelmezheti meg önmagát, egy nemzeti kisebbség még kevésbé. A gyorsan porló és gyakran torzuló egyéni emlékezet helyett - azzal együtt - segítségül kell hívunk az újságok gyűjteményeibe zárt közös múlt emlékeztetőit. Ez a szándék munkál a Népi Egység majdnem négy esztendő, 1944. október 22-től 1948. március 1-ig terjedő történelmének ~~meg~~ megidézésében.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a levéltári anyagok, az egykori hivatalos iratok, rendeletek, jelentések, beadványok, kimutatások beható tanulmányozása nélkül nem lehet teljes és hiteles képet rajzolni az említett időszak - semmilyen korszak - valóságáról. Ugyanakkor tudomásul kell vevnünk, hogy a romániai levéltárak nagy része még mindig elérhetetlen magyar kutatók számára, különösen azok az iratanyagok, amelyek az erdélyi magyarság sorsának alakulására vethetnek fényt, vallhatnának a magyarságot érintő román politikai felfogás módosulásaira, ^{és} igazi törekvéseire. ~~Érdek~~ ^{és} Vincze Gábor szegedi történész, aki első között jelentetett meg kötetnyi tanulmányt a romániai magyarság második világháború utáni történetéről, ^{1/} előszavában arról ad számot, hogy tanulmányainak megírásakor elsősorban magyarországi forrásokra támaszkodhatott, továbbá a kolozsvári Egyetemi Könyvtár levéltári állagát dolgozta fel. Eszerint a Romániai Magyar Népi Szövetség 1944 és

1953 közötti fennállásának iratanyagaihoz nem férhetett hozzá, mivel ezek Bukarestben találhatók valahol (?), beleömlesztve a Román Kommunista Párt iratanyagába. Ez a körülmény megnöveszti az egykori újságok szerepét a közelmúlt rekonstruálásában. Bizton építhetünk a ~~lapok~~ lapgyűjteményekre, mint forrásokra, azzal a lehetséges veszéllyel is számolva, hogy esetleg egyszer a teljes levéltári anyag nyilvánossá válása módosíthat az általános képen.

Erdélyben nem sokkal a Ceausescu-diktatúra megdöntése után, ~~magyar~~ magyar történészek, írók, kutatók vitázták az 1944-et követő évtizedek megírásának biztos támpontjait. Sipos Gábor kolozsvári történész, az erdélyi Református Egyházkerület levél - társa rideg tárgyilagossággal fejtegette, hogy "a klasszikus történetírás szabályai szerint, e korszak kutatási tárgyként most szóba se jöhet, hiszen fő- és mellékszereplői vagy azok közvetlen leszármazottai ma is élnek, egy-egy személyiség értékelése tehát adott esetben nem szakmai vitára, hanem rágalmazási perre adna alkalmat. Viszont épp e 45 esztendő iránt akkora a közérdeklődés, és ebben a nemrég letűnt korban rejlenek olyan fontos erkölcsi tanulságok, hogy tárgyalásuk meg nem kerülhető feladat."

De utódaink sem végezhetik el megbízhatóan a történeti tényfeltárást és a tudományos értékelést hiteles források nélkül, hangsúlyozta Sipos Gábor. Viszont lesújtóan vélekedett a sajtóról, mint történeti forrásról. Mivel "a korszak sajtóját, amely normális esetben kimeríthetetlen kincsesbánya lenne, elegáns mozdulattal nyugodtan a lomtárba utalhatjuk, hiszen köztudomású, hogy minden nyomtatott betű az AKP közvetlen és szigorú cenzúrájának jóváhagyásával láthatott napvilágot. Ha például valaki az Előre kollektivizáló riportjaiból és vezércikkeiből rekonstruálná az erdélyi magyar földművesek 1950-es évekbeli életét, az egykori valósággal tökéletesen ellenkező képet kapna. Az elmúlt 45 év propagandaízű napilapjainak és folyóiratainak hatalmas meddőhányójából alig remélhet

valamicske fölhasználató ércet a kései kutató."

Ugyanígy utasítja el a történész a korszakot bemutató személyes "emlékiratokat", hiszen ezek jószerezt kollaboráns szerzők tollán, azt sugallják, hogy "Az erdélyi magyar népek az egyedül üdvözítő marxista ideológiától eltérő világnézeti alapú megnyilvánulásai nem is voltak."

Teljes mértékben azonosulva Sipos Gábor fenntartásával a sajtónak, mint történelemírási forrásnak a korlátozottságát illetően, hangsúlyoznunk kell azt is, hogy eddig nagyon fontos munkák épültek a hírlapközlemények alapjaira. Vincze Gábor említett könyvében főleg sajtóanyagok felkutatásával és idézésével adott hűséges, teljesen új képet az erdélyi magyar illúziókról, a romániai kisebbségpolitika alakulásáról, a magyar vagyonok sorsáról Romániában, az 1945-ös romániai földreformról, a magyar szervezetek küzdelméről önállóságuk megvédéséért, a magyar oktatásügy helyzetéről 1944 és 1989 között, a kolozsvári magyar egyetem alapításáról és felszámolásáról, a Magyar Népi Szövetség politikai irányvonaláról, egészen az anyaszervezet válságáig és "önfelszámolásáig", a moldvai csángók reménytelen helyzetéről, az erdélyi magyar egyházak kiszolgáltatottságáról a "népi demokrácia" éveiben, 1945-től 1955-ig. Vincze Gábor főleg az erdélyi magyar sajtó közleményeire támaszkodik, olyan közleményekre, amelyeket az idősebb nemzedék megjelenésük idején olvasott - olvashatott -, de az egykori újságcikkek, beszédek, beszámolók megidézése most kataraktikus élményt vált ki az olvasókból: ennyire megnyomorították az erdélyi magyarságot, gazdaságilag, lelkileg, szellemileg, ilyen mértékben vezették félre őket "hivatott" vezetőik!

Vagy említsük meg azt, hogy az igen alapos, megbízható kolozsvári irodalomtörténész, Kántor Lajos korabeli újságokhoz, éppenséggel napilapokhoz folyamodik a 20. század erdélyi magyar irodalmi életének, helyzetének, vitáinak feltárásában.

Itt valami más van című "erdélyi krónikájában" napilapok és folyóiratok, a Budapesti Hírlap, a kolozsvári Ellenzék, a Független Újság, az 1944 őszén induló Világosság, a hajdani Brassói Lapok és a Népi Egység dokumentum értékű közleményeiből építi fel átfogó képét az erdélyi magyar szellemi mozgásokról, 1911-től 1959-ig. ^{3/} Annál inkább így kellett eljárnia, mert voltak hosszabb-rövidebb ~~időszakok~~ időszakok Erdély életében, mikor a szépirodalom, a művészetek krónikája, a viták, jelzések, bírálatok - a szinte jelentéktelen könyvkiadás miatt, az irodalmi folyóiratok hiányában - mind-mind a napilapok hasábjaira szorultak; költők, írók életművének jelentős szakasza teljességgel csak az újságok gyűjteményeinek tanulmányozása alapján rajzolható meg. (1944 őszétől 1946 nyaráig, az Utunk indulásáig Erdélynek nem volt semmilyen magyar irodalmi, művészeti fóruma.)

Feltétlenül hibásnak kell tartanunk az 1944-től 1989-ig tartó időszak jellegének egyneműsítését. Közvetlenül 1944 őszén után évekig nem volt Romániában nyílt cenzúra, noha a főszerkesztőket és felelős szerkesztőket a politikai pártok, szervezetek a feltétlen megbízhatóság alapján választották ki, és ezek őrködtek az írások eszmei "tisztasága" fölött. Ez azonban nagyban különbözött a később bevezetett cenzúrahivatal ellenőrzésétől. Éles viták alakultak ki az egyes magyar lapok, ~~és főleg~~ főleg a Magyar Népi Szövetség központi lapja, a Világosság és a szociáldemokrata kolozsvári napilap, az Erdély között a magyarság helyzetéről a második világháború után, a magyar-román határ ~~megvonásáról~~ megvonásáról, az autonómiáról. De megtörtént az is, hogy MNSz-vezető, egy ízben maga Kurkó Gyárfás ország ^{és} elnök vezércikkben vonta felelőségre a kormány igazságügy ^{és} miniszterét, Lucretiu Pătrăscanut, amiért megkülönböztető módon intézi a háború ^{és} károkat szenvedők ügyét, elvtelenül előnyben részesítve a románokat, hátrányban a magyarokat. Ez a cikk azért keltett nagy feltűnést, ezért volt szinte

hihetetlen merészség, mert Lucretiu Pătrășcanu akkor a Román Kommunista Párt legfőbb vezetőségének tagja volt, a Magyar Népi Szövetség pedig közismerten a ~~Magyar Népi Szövetség~~ párt egyik nemzetiségi főlé és tömegszervezete, tehát alárendeltségi viszonyban álltak egymással.

Egy-egy ilyen cikk vagy egész lapszám legalább annyira korjelzőnek tekinthető, mint a vonatkozó kérdést tárgyaló ~~Magyar Népi Szövetség~~ levéltári forrásanyag.

Miért éppen az előbb Brassóban, majd Sepsiszentgyörgyön szerkesztett napilapot, a Népi Egységet választottuk vizsgálódásunk tárgyává?

A második világháború vihara Észak-Erdélyben az egész magyar sajtót elsöpörte. Trianont annak idején jónéhány magyar napilap, hetilap és irodalmi szemle élte túl, olyanok, mint a kolozsvári Ellenzék, amely 1880-tól 1944-ig jelent meg ^{3/} Alapítója és ~~Magyar Népi Szövetség~~ főszerkesztője Bartha Miklós. (A lap népszerűségét mutatja, hogy az 1944 decemberében indult Erdély címét ugyanolyan karakterű betűkből szedték, mint a néhány hónappal előbb megszűnt Ellenzékét, nyilván az olvasók hagyománytisztelőjére gondolva.) Átélté az első világháborút a kolozsvári Erdélyi Szemle szépirodalmi folyóirat, amelyet 1915-től 1944-ig mindvégig Sütő-Nagy László szerkesztett, és egy időben az erdélyi magyar irodalom legkitűnőbb tollai közöltek a hasábjain. ^{4/} Ezzel szemben 1944 őszén, a magyar közigazgatás távozásával minden magyar redakció megszűnt. Egyedül a délerdélyi magyarság egyetlen napilapja, a temesvári Déli Hírlap maradt lábon. ^{5/} Ez sem sokáig. Október 31-én bejelentette megszűnését, illetve átalakulását: november elsejétől Szabad Szó címmel jelent meg, főszerkesztőként pedig dr. Takáts Lajos ügyvéd jegyzi, aki addig a Magyar Népközösség főtitkára volt, de szoros ~~Magyar Népi Szövetség~~ kapcsolatban állt a temesvári beloldali magyar értelmiségiek csoportjával, Bányai Lászlókkal. ~~XX~~ A cím-változás nem egészen indokolt, mivel a Déli Hírlap hitlerellenes

irányzatú volt, emiatt a cenzúrahivatal többször megintette, sőt - újabb vétség esetén - kilátásba helyezte a megszüntetését. Az erről szóló értesítést a lap utolsó száma fakszimilében közreadta. (Az addigi főszerkesztő, Olosz Lajos költő akkor internáló táborban sinylődött, több tízezer délerdélyi magyar értelmiségivel, lélkésszel, iparossal, gazdálkodoval együtt. Arra hivatkozva internálták őket a román hatóságok, hogy a román-szovjet fegyverszüneti egyezmény előírta az ellenséges országok állampolgárainak őrizetbe vételét. Ez a intézkedés teljességgel ~~helytelen~~ jogtalan volt, mivel az internáltak ~~mind~~ mindegyike román állampolgár volt, de magyar nemzetiségű.)

Temesvár napilapja amúgy sem lenne alkalmas az erdélyi magyarság életének, léthelyzetének, hangulatának hiteles érzékeltetésére. A bécsi döntést követő négy esztendő, Antonescu marsall uralma oly mértékben megváltoztatta a bánási, egyáltalán a délerdélyi magyar valóságot, a magyarok gondolkodását, mintha legalább száz esztendő választaná el őket az északerdélyi magyaroktól. Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke 1946 nyarán, a nemzetiségi anyaszervezet - publicisták így nevezték el a MNSz-et -- székelyudvarhelyi, második kongresszusán fontosnak tartotta kitérni erre a különözésre:

"Dél-Erdélyben meg volt bénítva a nemzeti öntudat. Észak-Erdélyben álnemzetieskedés volt uralmon. Dél-Erdélyben minden lépés, amelyet a szövetségeseinknek a győzelme következtében és demokratikus szervezeteink kemény harcai árán elértünk, eredményt jelentett. Észak-Erdélyben, ahol azelőtt a kizárólagosság politikája érvényesült, minden, ami az elnyomatásban volt nemzetiségek feltörekvését hozta magával, visszaesést jelentett ennek az egészségtelen ~~áll~~ beállítottágnak. Így természetesen Észak- és Dél-Erdély között a különbség a valóságban továbbra is fennállott, és kísért a mai napig is.

A demokrácia harcosai szintén kemény megpróbáltatásoknak voltak ~~származék~~ kitéve mindkét részről. Dél-erdélyi szervezetünkben és vezetőségünk lelkében nem volt eléggé elmélyülve a nemzeti felelősség öntudata, nem ~~bírtak~~ bírtak a kisebbségi sorsból kellő lendülettel felszabadulni. Észak-Erdélyben az elcsüggedés és a demokráciával szembeni ~~bizalmatlanság~~ bizalmatlanság következtében egészséges politikai magatartásunk szintén nem talált kellő jóhiszeműsége. E között a két kö között ~~öröklődött~~ öröklődött központi vezetőségünk." 6/

Vincze Gábor már említett könyvében - Illúziók és csalódások - kitér a dél-erdélyi magyar sajtó irányvonalára is: "Hogy miként tükrözte a dél-erdélyi magyar politikai sajtó a magyar kisebbség valódi helyzetét? Szinte sehogy. Beke György (1945-ben a Népi Egység ifjú újságírója) majd fél évszázaddal ~~kevesebb~~ később ezzel kapcsolatban így fogalmazott: "Temesvár magyar sajtója és a később induló aradi MNSz-lap még sokáig az Antonescu-rendszer döbbenetének hatása alatt élt, és ítélte meg a magyarság helyzetét"... Hogy jó ideig valóban az "Antonescu-rendszer döbbenetének hatása alatt" éltek Dél-Erdélyben, arra csak egy kis adalék: a Szabad Szó hetekig még románul írta a helységneveket, míg aztán az ott járt Luka Lászlónak ~~kellett~~ kellett lecsesznie a szerkesztőséget a gyávaságuk miatt".

Észak-Erdélyben 1944 őszétől, a front tovavonulása után, egymás után indultak magyar napilapok, heti vagy rendszertelen megjelenésű kiadványok. De a szovjet megszálló hatóságok csak kommunista és szociáldemokrata pártállású újságok megjelenését engedélyezték. Vincze Gábor könyvében említi ~~hogy~~, hogy 1944 októberében Kolozs megye új alispánja - később a Bolyai Tudományegyetem rektora - engedélyt ad Vita Sándornak, a hajdani kolozsvári Hitel szerkesztőjének az Élelencék újraindítására, de a szovjet hatóságok lefoglalták a szerkesztőség helységeit, és a nyomdát, és így a tervből nem lett semmi. Ez azért érdemel említést, A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutatási Intézet 128846. sz. NKFI-programja támogatta számára

nemcsak egy új, kommunista pártlapot ~~adnak~~ adtak ki, Lupta Ardealu -
~~lapjának~~ lui címmel, hanem továbbra is megjelent a Maniu-féle
Nemzeti ~~Parasztpárt~~ Parasztpárt szellemiségét képviselő, vehemensen
magyargyűlölő, uszító napilap, a négy esztendő magyar igazgatás
idején indult Tribuna Ardealului. ~~8.~~ 8./

Volt olyan időszak, hogy egyidőben 14 magyar napilap jelent
meg. Kolozsvár, Nagyvárad mellett Szatmárnémeti, sőt Arad is újra
sajtóközponttá vált. Pártlapokat adtak ki a kommunisták és a
szociáldemokraták, és külön színt jelentettek a Magyar Népi Szövet-
ség lapjai. Az erdélyi magyarság sorsának változásait, hangulatá-
nak alakulását, a nemzetiségi intézmények, elsősorban az ~~iskolák~~
iskolák helyzetét, a közösség belső életét, kéréseit, követeléseit
főképpen a MNSz lapjaiból olvashatjuk ki. Ami nem jelenti azt,
hogy a kommunista és szociáldemokrata pártlapok ne foglalkoztak
volna sűrűn a magyar problémákkal. Elsősorban a kolozsvári ~~szociáldemokrata~~
szociáldemokrata Erdély érdemel említést e vonatkozásban. Ez a
Magyar Népi Szövetségtől eltérő nemzetiségi politikáját, az ugyne-
vezett kolozsvári Magyar Bizottság, és e testület nézeteit kifejtő
Lakatos István ~~írásait~~ ^{9/} írásait fő helyen ~~ismertette~~ ismertette, vitát
nyitott róluk, főleg a ~~Világosság~~ Világosságot főszerkesztő, kommu-
nista Balogh Edgárral. 10/

Alakulásakor a Magyar Népi Szövetség központi lapjának
a brassói Népi Egység számított, amely tulajdonképpen a nemzetiségi
anyaszervezettel együtt jött létre. (A MNSz Brassóban alakult meg,
1944 október közepén, illetve akkor vált a kommunista irányítású,
még a harmincas években létrejött ~~MADOSZ~~ MADOSZ, a Magyar Dolgozók
Országos Szövetsége széles magyar tömegszervezetté.) Miután az
MNSz 1945 májusában Kolozsvárra tette át a székhelyét, a Népi
Egység szervezetet irányító szerepe gyengült, de továbbra is
fontos MNSz-forumnak számított, olyannyira, hogy 1947 február
5-ig a lap fejlécén felelős szerkesztőként a Kurkó Gyárfás neve

szerepelt. Noha Kurkó egyáltalán nem folyt bele közvetlenül a lap szerkesztésébe, azért fontos cikkeit, iránymutató ~~írásait~~ ~~írásait~~ írásait először a Népi Egység-ben jelentette meg.

Kolozsvárott már a Világosság vált a Magyar Népi Szövetség központi orgánumává. Ez a lap 1944 októberében, a front elvonulása után jelent meg, mint "az erdélyi magyar dolgozók lapja", és 1945 augusztusában került a MNSz tulajdonába, illetve ellenőrzése és irányítása alá, de Vincze Gábor joggal jegyzi meg, hogy kezdettől fogva a szövetség szócsövének számított.

Olvasottságukat tekintve, a Világosság vezetett, 13-16 ezer példánnyal. Utána következett a Népi Egység 10 ezer olvasójával, a marosvásárhelyi Szabad Szó 9 ezer, illetve az aradi Jövő napi 5 ezres példányszámmal. (Egy bizonyos ideig Erdélyben két magyar napilap jelent meg ugyanazon címmel: Temesvárott és Marosvásárhelyen. Ugyanakkor Szabadság címmel 5 helyen adtak ki hetilapot magyarul.) Jelentős erőt képviselt a MNSz sajtójában a földműveseknek szánt Falvak Népe, amely ugyan csak 6 ezer példányú hetilap volt, de családok egész sora kölcsönözte egymástól és olvasta. Irodalomtörténeti szempontból sem elhanyagolható a Falvak Népe szerepe, mivel Kos Balázs agrármérnökkel együtt Asztalos István és Horváth István szerkesztette, Kacsó Sándor is nevét adta, főszerkesztőként, és az Utunk című irodalmi hetilap megjelenéséig, amely 1946 nyarán indult, a parasztlapban jelentkezett legkövetkezőleg az erdélyi magyar írók új termése.

Mi indokolja, hogy ezen a viszonylag gazdag sajtópalettán a Népi Egység-nél állapodtunk meg?

Összevetve a Magyar Népi Szövetség lapjait 1944-től három-négy éven át, úgy tűnik, hogy a brassói napilap anyagai tükrözik leghitelesebben a korszak erdélyi magyar valóságát.

A Partiumban megjelenő orgánumok, az aradi Jövő, a nagyváradi

Új Élet, de ide sorolhatjuk a temesvári és szatmárnémeti lapokat is, elsősorban ~~XXXXXXXXXX~~ városaik, falvaik életével foglalkoznak. Az országos politika mintegy halvány háttér jelenik meg. Magyar ügyekben gyakran kiállnak a jogegyenlőség, az iskolák mellett, de - nem érdektelen jelenség - az erdélyi, romániai magyarságot nem egységben, ugyanazon közösségként láttatják, mint például a Népi Egység. A kolozsvári Világosság leginkább ~~XXXXXXXXXX~~ "elvi magasságokban", tehát ideológiai szinten közelíti meg a mindennapok magyar gondjait is. A Maniu-gárdák szilágysági garázdálkodásairól, gyilkosságairól, a kolozsvári román egyetemisták éjszakai ~~XXXXXXXXXX~~ randalírozásairól, a szinte naponta ismétlődő magyarverésekről hűségesen, konkrétan, ~~XXXXXXXXXX~~ felzaklatóan számol be, de amikor publicisztikában tárgyalja ugyanezeket a kérdéseket, nyomban eluralkodik az írásokon Balogh Edgár "békekeresése", vagyis mindig arra a végkövetkeztetésre jutnak, hogy ezek a jelenségek alkalmiak, nem jellemzőek a magyar-román együttélésre, és hogy az erdélyi magyarság ~~XXXXXXXXXX~~ léteérdeke, hogy türelemmel munkálja a békeesetet, nyújtson kezet még azoknak is, akik kezet omelnek rá, mert végülis a népi bölcsesség meghozza a nagy kiegyenlítődet. Ezt az ~~XXXXXXXXXX~~ alapállást vallotta Balogh Edgár bebörtönzése előtt és azután is, hogy kiszabadult. Ezzel szemben ellenfelei ezt befeladó magatartásnak tartották, ha nem éppen nemzetárulásnak. Egy példa arra, hogy miként hívta ki maga ellen az erdélyi magyar közvéleményt a Világosság főszerkesztője. A magyar közvélemény ~~XXXXXXXXXX~~ Erdélyben és Magyarországon is fájdalmas boletörődéssel vette tudomásul az 1947-es békeszerződés aláírását, amely Truman igazságtalanságait ~~XXXXXXXXXX~~ meg, illetve még annál is keményebb feltételeket tartalmazott, például kiiktatta szövegéből a kisebbségi jogok nemzetközi garantálását. A kommunista publicisztika igen nehéz helyzetbe ~~XXXXXXXXXX~~ került, mivel a magyar javaslatok, kérések ~~XXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXXXXXX~~ mindegyikét Molotov ellenkezése miatt utasították el.

Még a dogmatizmusáról híres Nagy István író is vigasztalni próbálta a Világosság olvasóit: ne higgyék azt, hogy Párizsban dőlt el a magyarság sorsa. "Főleg ne higgyétek, hogy amiért a Magyar Köztársaság békedelegációjának minden ^{módosító} javaslatát, még a méltányosokat is sorra elvetik a nyugati nagyhatalmak képviselői, hogy most már elvesz a magyarság." 18/ Ma már rég tisztázott, hogy a magyar béke a szovjet politikának volt "köszönhető", talán Nagy István is tudta ezt már akkor, ezért történelemhamisításhoz folyamodott, hogy a kisebbségi magyarságot vigasztalhasa. Ugyanakkor Balogh Edgár kihívó módon a román nacionalizmus érveivel azonosult, és "a román nép történeti jogaira hivatkozott" 16/.

Jól szerkesztett, színvonalasan megírt újság volt a marosvásárhelyi Szabad Szó. Pittner Olivér festőművész indította, 1944 november elején, de 1945-ben Kovács György vette át a főszerkesztését. A Brassói Lapok egykori munkatársa talán nem is annyira meggyőződésből, mint közmondásos gyávaságából indítatva a "magyar nacionalizmus és fasizmus" nyomait kereste és üldözte mindenütt. Csak példaként említjük, hogy 1945-ben oldalas cikkben leplezte le Sepsiszentgyörgy városának polgármesterét és választott tanácsát, amiért az ONCSA-telepet Féja Gézárról nevezte el. Az állandó ellenség-keresés eltorzította a marosvásárhelyi lap általános képét.

Kisebb mértékben mindegyik észak-erdélyi magyar lapban jelentkezett ez a törekvés, ami az oly szükséges eszmei tisztázások mellett gyakran gyanúsított és hurcolt meg ártatlanokat vagy minősítette a jogos nemzeti érzést nacionalizmusnak. Ezzel az újságok egyebek között ellensúlyozni akarták az észak-erdélyi magyarság elkeseredését, amiért a történelmi fordulat ismét kisebbségi sorsra kárhoztatta.

jelent meg. Dél-erdélyi nagy iparvárosban szerkesztették, földrajzilag minden más erdélyi magyar lapnál közelebb az ország fővárosához. A lapnak állandó bukaresti tudósítója volt, Vida Zoltán személyében, és a gyakorlati főszerkesztő (Szeplér Ferenc) otthonosan mozgott a bukaresti irodalmi és közéletben; jogi végzettségét a bukaresti egyetemen szerezte, részt vett a román főváros magyar egyetemi ifjúságának életében; beilleszkedésüket Más csillagon címmel regényben írta meg. A brassói magyar redakcióban kiválóan érzékelték a román politikai élet konfliktusait, az összeecsapásokat, a különböző politikai erők jellegét, irányát, közéleti személyiségek állásfoglalásait, a kormányzat szándékait és cselekedeteit. A kolozsvári, nagyváradi magyar lapok egyelőre elég tájékozatlanok voltak ilyen vonatkozásban, olvasóikat nem is érdekelték túlságosan a román politika bukaresti eseményei.

Ugyanakkor a Népi Egység Háromszék, Csík és Udvarhely megyék székely lakóinak íródott, lévén hogy ők alkották az olvasók döntő többségét. A szerkesztőségnek tekintettel kellett lennie a székely tömb nemzeti öntudatára, dacos és sértett magyarságára. Ezt Kurkó Gyárfás, a csíki születésű brassói iparosmester maga is kitűnően érzékeltte, és a lap irányvonalát a MNSz országos elnökeként - no meg a lap felelős szerkesztőjeként - ehhez a hangulathoz igazította.

Sajátos szintézist hozott létre a Népi Egység két uralkodó felfogás között. Éppen ezért viszonylag leginkább megbízhatóan ebből a lapból olvasható ki az 1944 és 1948 közötti idők erdélyi hangulata, az ellentmondások, az indulatok és a reménységek, az erdélyi magyarság sorsváltásának és sorsvesztésének drámája.

Brassó, a bölcsőhely

Erdély nemcsak a türelem földje volt századokon át - ~~1568~~ 1568-ban itt mondották ki elsőnek Európában a vallásfelekezetek teljes szabadságát - , hanem példát ~~adott~~ adott arra is, hogy egyazon időben több nép nyelve^{és} kultúrája élhet és virágozhat egyszerre.

Brassó három nép közös városa, a sajtótörténelem ~~egy~~ erdélyi bölcsője volt magyarok, németek, románok számára. Az 1910-es népszámlálás 41056 lakost talált itt. Nemzetiségük szerint nagyjából egyenlően oszlottak meg, egyharmad-egyharmad arányban. Szinte kivétel nélkül mindegyik népcsoport tagjai ismerték egymás nyelvét, kultúráját. De saját életüket élték, saját intézményeik voltak, templomaik, iskoláik. Kóós Ferenc emlékiró, Brassóban nyugdíjazásáig megyei királyi főtenfelügyelő ^{1/} öregkori naplójából tudjuk, hogy az önálló kulturális arculat megőrzése nem elszigetelődést jelentett, hanem nemes versenyt a kultúrában, a tanulásban és éppen így az anyagi gyarapodásban.

A kölcsönhatások minden korszakból jól kimutathatók. A századok elsősorban a kézműiparban jeleskedtek, főleg az ötvös ázalmában, de ~~híresek~~ híresek voltak a szűcsök, a ~~vergek~~ vergák, a timárok, a posztókészítők céhei. A rézművesek termékei messze földön keresettek. De kitűntek ügyességükkel a fegyverkovácsok, és öntöttek ágyút is, herangot is. A korabeli brassói iparos műhelyek Bécs, Krakko, Lemberg, Isztambul, Ragusa, Zára városokkal tartottak fenn ~~kereskedelmi~~ kereskedelmi kapcsolataikat. Ezek tették a középkori Brassót Magyarország egyik legfontosabb

városává, főleg az ország kapujává a Balkán felé.

Gazdasági fejlődés, gyarapodás mindig ~~magyarul~~ felkelti a kulturális igényeket is. Természetes volt, hogy a brassói szász polgárság igyekezett lépést tartani a nyugat-európai városokkal. Valóságos forradalmat jelentett Johannes Honterus ~~szász~~ szász humanista, nyomdász-mester fellépése. Ő vezette át a város szász lakosságát Luther hitére 1542-ben; a vallásváltás kihatott a környező magyar falvak sorsára is: mivel Brassó városának ~~szász~~ várjobbágysai voltak, a kor ~~szász~~ törvényeinek megfelelően a barcasági csángók is evangélikus hitre álltak. Még római katolikusként, Honterus 1539-ben nyomdát állított fel, Johannes Fuchs városbíró pedig hét évvel később papirmalmot építtetett. Tudatosan készültek a nyomtatott könyvek készítésére, terjesztésére. Brassó könyves város lett.

Nyomdász dinasztiák örökölték ~~apáról~~ apáról fiúra az officinát, amelyből hol több, hol kevesebb könyv került ki, de a könyvkiadás soha nem szűnt meg. Az 1700-as években például ~~szász~~ mintegy 250 kötet hagyta el a brassói nyomdát, javarészt német nyelvű alkalmi kiadvány és tankönyv; ritkábban ugyan, akadtak magyar nyelvűek is.

Majd a polgárság megerősödésével együtt, megjelennek Erdélyben is az újságok. Mikor Johann Gött 1834-ben megvásárolja a nyomdát, a mester nyomban újság kiadására gondol. Még abban az évben engedélyt kér és kap egy német nyelvű újság kiadására. Az általa alapított Siebenbürger Wochenblatt hetente kétszer megjelenő politikai hírlap. A kor szokásaihoz híven, megjelentet egy melléklapot is, a Blatter für Geist und Vaterlandskunde címmel.

A német lapok sikere, a város és a környék magyarságának feltámadó igénye arra készítette Gött mestert, hogy négy évvel később hozzáfásson egy magyar nyelvű lap kiadásához is. Két éven át, 1838 januárjától 1839 decemberéig jelent meg az Erdélyi Hírlap és melléklapja,

- 22 -
MÁRCIUS

a Mulattató. Ugyancsak Johann Gött kezdi el nyomtatni 1837-ben a Foae de Duminica román irodalmi hetilapot, Ion Barac városházi tolmács szerkesztésében. Ez a hetilap azonban nem elégítette ki a román olvasók igényeit, ekkor társult be Gött mester vállalkozásába George Baritiu, a Kolozs megyei származású publicista és történész, később az egyik havasalföldi 48-as román forradalmár, majd 1866-tól a bukaresti Román Akadémia tagja. A fiatal Baritiu szerkesztésében indult 1838 márciusában a Gazeta de Transilvania, amely 1843-tól hetente háromszor került az olvasók kezébe, és amely a leghosszabb életű napilapként vonult be az egész román sajtótörténetbe. A Groza-kormány tiltotta be 1946-ban. Jelenleg ismét megjelenik.

Baritiu újságjának is volt melléklapja, a román szépirodalom fejlődésében fontos szerepet játszó Foae pentru minte, inima si literatura. Így tehát a múlt század negyedik évtizedében Brassóban, ebben az akkor inkább kereskedelmi, mint kulturális központban - itt mennek át, a közeli predeali hágón és a töröcsvári szoroson a Balkánra vezető utak - három erdélyi nyelven jelennek meg egyazon nyomdában készülő újságok.

Az 1848/49-es szabadságharcban, Bem tábornok győzelmei idején Brassó a magyar, német és román szabadságtörekvések sajtósági találkozási pontja, néhány héten át pedig - míg a tábornok csapatainak kezén volt a város - a testvéri összefogás egyik bölcsőhelye. A három nyelvű városban Bem magától értetődően három nyelven adott ki hadi lapokat. Cezar Bolliac román forradalmár szerkeszti az Espatriotul, amely 1849. március 25-én jelenik meg először. Bolliac egyik résztvevője volt

az 1848-as havasalföldi forradalmi mozgalomnak, ennek leverése után menekült át Erdélybe, innen lapjának száműzöttet jelentő címe. 1849. március 26-án kijött a nyomdából a Kronstädter Zeitung, április 16-án pedig a Brassói Lap. A magyar hadi újság június 18-ig jelent meg, szerkesztője Veszely Károly fiatal római katolikus lelkész, aki a szabadságharc bukása után két évi börtönt viselt Gyulafehérváron. A három hadi újság egybehangzóan hirdette a néptestvériség gondolatát. A Brassói Lap például alcímeként, majdnem olyan nagyságú betűkből szedve, mint a főcím, a Testvériség jelszót viselte a homlokán. Brassói nyomdászok között él olyan hagyomány, hogy Veszely Károly eredetileg Testvériségre keresztelte a lapját, magyarázatképpen írta alája, hogy Brassói Lap, de a két cím felcserélődött.

Veszely Károly lapja következetesen képviselte Bem tábornok szabadság-eszményeit, beszámolt a szabadságharc legfontosabb mozzanatairól, szervesen összekapcsolta, mint egymás feltételeit, a társadalmi haladás és a néptestvériség ügyét. A Brassói Lap hasábjain újra meg újra feltűnik Gábor Áron ágyúöntő alakja, a háromszéki székelység legendás önvédelmi küzdelme. A május 17-i szám riportban tudósított Gábor Áron és Turóczi Mózes kézdivásárhelyi ágyúgyáráról, A nép fia címmel. Az alig 200-300 példányban megjelenő lapból, a zaklatott idők ellenére sem hiányzott - a szépirodalom. Egyik szám első oldalán, a vezércikk helyén Petőfi-verset közölt.

Hosszú némaség követi a Brassói Lap megszűnését, csak a múlt század utolsó három évtizedében indulnak újra, egymás után, egymás mellett a magyar újságok Brassóban. Akkor azonban igen változatos arcélú lapok jelentkeznek, politikai napilap

- 24. -
- III -

és színházi újság (egyben műsorfüzet), turista közlöny, lévén a város környéke kedvelt kirándulóhely, hitbuzgalmi kiadványok (négy magyar vallás találkozó helye a város, római katolikus, református, evangélikus és unitárius hívekkel), pedagógiai lap. A kolozsvári Egyetemi Könyvtár több mint negyven Brassóban nyomtatott magyar sajtótermék gyűjteményeit őrzi (nem is számítva a kétnyelvű kiadványokat). Brassói Lapok címmel 1895 januárjában indult az az újság, amelyik tudatosan vállalta a Veszélyörökséget. A Hargitai Béla szerkesztette sajtótermék a realitás felismerése, a néptestvériség, a nemzeti együttélés és a társadalmi haladás szellemében kívánta folytatni a szabadságharcos lap hagyományait.

Ebből az újságból aztán, három évtizeddel később a romániai magyar demokratikus sajtó vezető orgánuma vált. Kacsó Sándor főszerkesztői koncepciója és Kahána Bernát üzleti vállalkozása tette a vidéki lapocskát országos fórummá, a humanizmus, a tolerancia, az önkényellenesség hirdetőjévé nagyon nehéz időkben, 1928-tól 1940-ig. A Brassói Lapok állásfoglalásait vezető sajtóorgánumok idézték, vagy vitáztak vele, külföldi szerkesztőségekben is számon tartották. A vasárnapi számban megjelenő Kacsó-vezércikkek - példásan megmunkált publicisztikai írások - országos vagy nemzetközi kérdésekben mindig az őszinte, becsületes demokrata közvélemény hangját, az erdélyi magyarság legjobb lelkiismeretét szólaltatták meg.

Irodalmi fórum is volt a Brassói Lapok: hasábjain írók, költők százai jelentkeztek Erdélyből, a Felvidékről és az anyaországból egyaránt. Az irodalmi mellékletben rendszeresen volt

(jelen)

-25.-
- 114 -

Tamási Áron, Szentil^{mezei} Jenő, Molter Károly, Tabéry Géza, Márai Sándor, Zsolt Béla, aztán a fiatalabb erdélyiek, Szemlér Ferenc, Méliusz József, Kacsó Sándor, Balogh Edgár.

Kitetszik ebből a névsorból, hogy a Brassói Lapok a magyar nemzet, a magyar irodalom egységében gondolkodott. A vasárnapi mellékletekben mindig ott találni a budapesti irodalmi élet jeles baloldali személyiségeit is. (Anekdotikus az a mód, ahogyan a lap megnyerte neves budapesti szerzőit. A Brassói Lapok embere felkereste őket, elmondta, hogy ^{anyja} lapjukat a román cenzúra nem engedi be, de írásaikat várja az erdélyi közönség. A brassói újság nem is konkurencia a budapesti sajtó számára. A pesti írók következő vasárnapi tárcájukat csütörtök délig eljuttatták a Brassói Lapok pesti megbizottjához, aki a kéziratokat kiv^{te} az állomásra, és átadta a nemzetközi gyorsvonat mozdonyvezetőjének. Persze, a masinisztának külön pénz járt érte, de a kéziratok pénteken kora reggel már Brassóban voltak, és vasárnap egyidőben jelentek meg a pesti újságokban, meg a Brassói Lapok-ban.)

Kacsó Sándor könyvsorozatot is indított a kisebbségi élet szükségleteinek kielégítésére. A Hasznos Könyvtárba közhasznú témákról íratott könyveket, felkért szerzőkkel. Megjelent itt egy válogatás ~~...~~ Mikes Kelemen törökországi leveleiből, Tamási Áron virágos szavú bevezetőjével.

Mivel a Brassói Lapok be akart hatolni és be is tört a Székelyföld szegényebb rétegei közé, filléres melléklapot adott ki, Népújság címmel. Ez utóbbi szabályszerű bulvárlap volt: oldalas riportokat közölt olyan eseményekről (öngyilkosság, verekedés, szerelmi dráma), amelyekről a főlap, a rangos Brassói Lapok legfennebb néhány soros hírt adott le.

- 26. -

- ~~24~~ -

Ennél a lapnál - kolozsvári tudósítóként - indult Ruffy Péter, a magyar újságírás író-veteránja, aki így vallott az újságról: "Ez a lap a bölcsőm volt, tanítóm, lázítóm, annyit köszönhetek Kahánáéknak, Kacsóéknak, hogy egy élet kevés ahhoz, hogy lerójam ezt a hálát."

1940 őszén, a második bécsi döntés, Észak-Erdély visszatérése után néhány nappal, a Romániában uralomra került Antonescu-rendszer betiltotta a Brassói Lapokat. A Sepsiszentgyörgyön napilappá vált Székely Népet az addigi Brassói Lapok munkatársa, László Zoltán szerkesztette, nyilván a változott körülményeknek megfelelően, immár nem kisebbségi alapállásból.

Az első magyar kisebbségi lap Romániában

Kisebbségi újságírás? Van-e, létezik-e egyáltalán? Mi a létjogosultsága? A napi híreket közvetítő sajtó válogat a távirati irodák jelentései vagy saját tudósításai között. Mert az olvasók saját helyzetük~~re~~, lelki ~~állapotuk~~ állapotuk, politikai beállítottságuk, sőt izlésük, műveltségük szerint mást és mást várnak el lapjuktól. Nem meghamisított híreket, hanem az események értelmezését, hangúlyok elhelyezését a maguk habitusának megfelelően. De a fogalmazáson, a szóhasználaton, epizódok kiemelésén vagy elhallgatásán tetten érhető a lap - és így a mögötte álló politikai vagy gazdasági erők - hovátartozása, az a szándéka, hogy ilyen vagy olyan irányban befolyásolja olvasóit.

Ilyen értelemben létezik kisebbségi újság és újságírás. Nemzeti kisebbségi állapotban élő olvasói sorsuk tükörképét akarják látni benne és sokkal inkább igényelik a válaszokat naponta felvetődő és állandóan változó létkérdéseikre, mint általában ~~az~~ az olvasók az újságjaiktól. Mivel a nemzeti, etnikai kisebbségek gyakran szétszórásban élnek, sajtójuknak szervező szerepet is magára kell vállalnia. Szántartói tisztség ez: tudatosítani önnön jelenvalóságukat és hírt adni a nemzetnek vagy éppen a nagyvilágnak gondjaikról, törekvéseikről.

Magyar kisebbségⁱ sajtó viszonylag később jelentkezik, mivel a történelmi Magyarországon kívül az amerikai kivándorlás megindulásáig, majd Trianonig nem nagyon jöttek létre szervezett szörványok, nemzeti közösségnek nevezhető magyar népcsoportok. A politikai emigráció, mint például Rákóczi kurucainak rodostói szálláshelye ~~aligha~~ aligha tekinthető kisebbségi szerveződések^{esnek}. Hasonlóképpen nem ~~aligha~~ a kisebbségi sajtó körébe a Bécsben megjelent magyar nyelvű sajtótermékek: a Magyar Kurír, a Hadi és

Más Nevezetes Történetek, illetve a későbbi Bécsi Magyar Mercurius és a Bécsi Magyar Hirmondo. Ezek ugyan a Habsburg-birodalom fővárosában jelentek meg, de nem a külföldi, hanem a magyarországi olvasókhoz szóltak. Miként a Magyar Irodalom Történetének harmadik kötete megjegyzi: "1806-ig a magyar sajtó központja az osztrák főváros volt."

Sajátos színt jelentett^{ek} és jelent^{enek} most is a magyar sajtóban az amerikai magyar emigrációk lapkiadványai. Noha az egész amerikai ~~terület~~ földrészen vagy Ausztráliában^{is} adtak ki emigrációs újságokat, ~~de~~ a sajtótörténet főleg az Egyesült Államok magyar lapjait tartja számon. Vannak köztük olyan újságmatuszálemek, mint az Amerikai Magyar Népszava, amely 1899-től jelent meg Clevelandban 1970-ig, előbb hetente, majd naponta, vagy a máig élő Amerikai Magyar Szó, amely 1903-ban került először az olvasók kezébe, és jónéhány névcsere után, ^{ma ezen a néven} ~~az Amerikai Magyar Szó~~ jelentkezik. Ezek a lapok csak részben tekinthetők kisebbségi újságoknak. Ezt a hivatásukat is teljesítik, amennyiben oldalakon megtaláljuk a ~~magyar~~ magyar kolóniák, egyházközségek, társaságok eseményeinek híreit és hirdetéseit; a fontosabb és nagyobb terjedelmű lapok helyet adnak a szépirodalomnak, az irodalomkritikának, illetve inkább a recenzióknak. De a "nagy" lapok közvéleményalakító fórumként tevékenykednek. Különösen megnőtt a szerepük az 1945-ös, és 1956-os magyar emigráció^k/vezéralakjainak Amerikában való letelepedésekor, mivel ezek a ~~magyar~~ politikusok, előzött államférfiak, pártvezérek, miniszterek, parlamenti képviselők - a rádióadókön kívül - ezekben az újságokban fejtették ki nézeteiket az óhaza politikai eseményeiről, a magyarság sorskérdéseiről. Egy idő múltán, a romániai diktatúra kiméletlenebbé válása nyomán az amerikai magyar újságok tiltakoztak a "békés népiirtás" ellen, és ~~magyar~~ hozták a világ tudomására azokat az embertelenségeket, amelyekről az anyaország - szovjet guzsba kötve - nem vagy csak

bizonytalanul, félve szólhatott. Egyik-másik amerikai magyar sajtókiadvány, mint például a Havadtőy Sándor református tiszteletes által szerkesztett Székely Nép angol nyelvű fordításban, illetve mellékletben, a Carpaten Postban is közlésezi a magyar sérelmeket taglaló erdélyi tudósításokat, és mivel az angol változatot elküldik a szenátoroknak és képviselőknek, az amerikai diplomácia irányítóinak, ezek közvetlenül és hiteles tájékoztatást szerezhhetnek a három és fél milliónyi magyar kisebbségi egyéni és kollektív sérelmeiről, becsapásáról, védtelenségéről. És ezt megteheti egy viszonylag szűk körben terjedő kiadvány is: ebben van a minden kisebbségi újságot messze túlhaladó jelentősége.

Ennek a három és fél millió magyarnak Trianon óta kialakult a maga kisebbségi újságírása, amely a magyar sajtó új szerepét vállalta magára: a pártos elfogultságokon felül emelkedő nemzetvédelmet. Ennek a sajtónak az előképe Bukarestben jelent meg, 1860-ban, rövid ideig, de máig ható hagyományt teremtve. A Bukuresti Magyar Közlöny az első igazi, minden szempontból kisebbségi magyar sajtótermék. Ezért idézzük fel a tevékenységét a Népi Egység munkásságának bemutatása előtt. A havasalföldi és moldvai magyar kisebbség, a bukaresti magyar kivándoroltak és (szándéka szerint) a moldvai csángó-magyarok lapja sajtótörténeti és kisebbségtörténeti kísérlet volt, az első ilyen jellegű kezdeményezés a történelmi Magyarország határain kívül.

Pákh Albert népszerű pesti lapja, a Vasárnapi Újság 1860. május 27.-én így köszöntötte:

"Megjelent a Bukuresti Magyar Közlöny első száma, május 15.-én. Felelős szerkesztő: Várady Ádám. Kiadó: Koos Ferenc, mint a bukaresti Magyar Egylet elnöke, kihez az előfizetések, valamint a vállalat által kitűzött célokat elősegítő adakozások

- 30. -
- 116 -

is küldendők. Megjelenik hetenként egyszer Bukarestben, s közvetítő kapcsolatot szolgál Erdély és Magyarország és a román tartományokban szétszórt magyarság közt. Ismerteti a román tartományokat, azok alkotmányos életét, a nép szokásait, a magyar és román nemzet közös viszonyaira vonatkozó történeti adatokat. E lap jövedelméről, valamint a kölcsönös adakozásokról a bukaresti Magyar Egylet koronként közzé fogja tenni számadását. A lap tartalma mutatja, hogy ez érdekes közlöny lehet a bukaresti s romániai magyarságnak. Nekünk is támogatni kötelességünk e vállalatot nemcsak azért, hogy abból romániai testvéreinkről folytonos tudósítást vehetünk, de azért is, mert jelenleg ez azon egyetlen magyar lap, mely külföldön megjelenik, s melyre mint ilyenre örömmel utalhatunk."

Tudatosan vállalta a lap magyar kisebbségi szerepét, összhangban a szerkesztők 48-as nézeteivel. Koós Ferenc református tiszteletes Bem tábornok vezénylete alatt küzdötte végig a szabadságharcot az erdélyi csatatereken. Az összeomlás után folytatta tanulmányait a marosvásárhelyi református kollégiumban. A teológiai studiumok befejezése után - tekintettel kiváló román nyelvtudására - az 1815-ben alapított bukaresti magyar kálvinista egyházköztség papjává nevezték ki. Hamarosan a bukaresti magyarság vezéralakja. Létrehozza a Magyar Egyletet, a Hunniát, könyvtárt szervez, beindítja a magyar tanoncoktatást. Erdélybe visszatérve kolozsvári és budapesti lapok rendszeres munkatársa, majd 1890-ben kiadja Életem és emlékeim című élet-történetét.

Legközelebbi munkatársa a Közlöny szerkesztésében Oroszhegyi Józsa. Szatmár megyében született, Pesten szerzett orvosi diplomát. Tanulmányával egyidőben, 1844-ben a Jelenkor

- 31. -
- 400 -

újdonság rovatát vezette, törzsvendége volt a Pilvax kávéháznak, Petőfi, Jókai, Vasvári baráti köréhez tartozott. Ott volt a 48-as forradalmat elindító márciusi ifjak között, ő rajzolta az első forradalmi plakátot. Ősszel szabadcsapatot szervezett, azzal verekedte végig a szabadságharcot. Világos után két évig bujkált, elfogták, tíz évi várfogságra ítélték. 1856-ban kegyelmet kapott, orvosi rendelőt nyitott az Erdélyi Érchegységben, innen költözött át Bukarestbe, a magyar emigránsok vonzására. Pesti újságírói tapasztalataival bekapcsolódott a Közlöny szerkesztésébe, lényegében ő szabta meg a lap irányvonalát. "Az erdélyrészi és pesti lapokba csak úgy öntötte az értékes út- és néprajzi leírásokat, mintha két-három kézzel írt volna" - jellemezte Koós Ferenc.

Magától értetődő, hogy Koós Ferenc és Oroszhegyi Józsa bukaresti lapja következetesen folytatta a 48-as hagyományokat, ami korántsem merült ki pusztán nosztalgiában a nagy korszak után, sokkal inkább vezérfonal volt az időszerű nemzetközi események megítélésében. Például erős rokonszenvvel követték Garibaldi itáliai szabadságharcát, a legendás hadvezér tetteit.

Ez az emigráns lap, amelyet Bukarestben szerkesztettek és nyomtattak, de Magyarországon és Erdélyben is terjesztettek, úgy szólt a magyar közvéleményhez, mintha annak körében jelenék meg, néha sokkal határozottabban nyilvánítva véleményt a közélet dolgaiban, mint a cenzurális megszorításokkal lebéklyózott hazai lapok. Felfigyel erre a Habsburg-birodalom rendőri és sajtóapparátusa is. Előbbi elkobozza a lapszámokat, utóbbi törli 1861-re nézve a lapot a birodalomban postán terjeszthető nyomtatványok sorából. Végül Bécs nyomására 1860 december végén

- 32. -
- ABU -

a Bukaresti Magyar Közlöny kénytelen megszűntetni megjelenését.

Bukarestben abban az időben, a román lapokon kívül, két német és egy-egy francia, illetve görög nyelvű újság jelent meg. Az elsősorban hírközlő szerepet betöltő idegen nyelvű lapokkal szemben, Koós és Oroszhegyi kiadványa igyekezett kimunkálni a kisebbségi magyarság életvitelét, tudatosítani a közösségi élet és hagyományok jelentőségét. Oroszhegyi Józsa így írt a 12. számban: "de midőn a nemzet nagy tés-tét egyszersmind bástyánkul tekintjük, kiterjed figyel-münk és oltalmunk e nemzet külföldön szétszórt töredékeire is. Ilyen főleg azon töredék, melynek kebelében maga e szer-kesztőség él; ilyen Moldvában testvéreink nagyobb tömege, a csángó-magyarok, kiket szintén képviselni s javukra mun-kálkodni föladatunkul tűztük ki."

Szervesen benne éltek a bukaresti lapszerkesztők a nem-zet egészében. Széchenyi István halálát hazai földön sem gyászolták el nagyobb fájdalommal, mint Koósék körében. Előbb a római katolikus, majd a református templomban tar-tottak gyászoló megemlékezést. "Szomorú, de feledhetetlen napja lesz ez az itteni magyarságnak, midőn feledve lőn min-den felekezetesség, s magok a lelkészek is kölcsönösen elmen-tek, hogy sírjanak és imádkozzanak a más felekezetű, de ugyan-azon egy Isten tiszteletére épített oltárok előtt"

Nem ez az egyetlen példa a bukaresti magyar diaszpórá-ban a felekezeti megosztottságon való felülemelkedésre. A Hunnia Magyar Egylet tervével egy csíki katolikus keres-tesmester Koós református tiszteletest kereste fel, aki nyomban vállalkozott az alapításra. Még a Hunnia egyletnél is na-gyobb fontosságot tulajdonítottak Koósék, Oroszhegyiek a nemzeti megmaradásban az iskoláknak. Beszámolnak a havasal-földi magyar iskolákról - Plois^etiben Cseh Sámuel iskolames-ter 35 gyermeket tanított -, örömmel adják hírül, hogy a

- 33. -
- 12 -

Szent László Társulat magyar könyveket küld Pestről Ploiesti-be, a magyar kisdiákok számára. Az 1815-ben létesített bukaresti magyar iskola legjobb növendékei híres magyarországi kollégiumokban és főgimnáziumokban tanulhatnak tovább, Nagenyeden, Sárospatakon, [REDACTED] Székelyudvarhelyen.

Szervező szerepet is vállalt - ösztönös felismerésből - a bukaresti magyar lap. Főként a román fővárosban és a moldvai csángók körében. A csángó úgy önzetlen pártfogója lett Koós Ferenc - református pap a katolikus csángóké -, 1858-ban bejárta a csángó falvak jó részét, egyházkerületek, falvak, lélekszám és a használt egyházi nyelv szerint pontos kimutatást készített erről a magyar népességről. (Akkoriban még legtöbb templomban magyarul vagy magyarul is misézett a pap). Forrásértékű felmérést eredményező utazásán ismerte meg Koós a klézsei plébánost, Petrás Ince Jánost, az egyik első magyar folklórgyűjtőt. Az újság szervező szerepére mutat egy megőrződött levél Koós Ferenctől a klézsei plébánoshoz, amelyben további adatokat kér a csángók írni-olvasni tudásáról, a moldvai, besszarábiai és bukovinai magyarság körében végbement változásokról, a birtokviszonyokról, a moldvai katolikus papok kapcsolatairól a magyarországi egyházkormányzattal. Igen jellegzetes a szerkesztő Koós egyik kérdése:

"Egy két elemivel és 3 reállal, összesen öt évre terjedő Központi Magyar Képezde felállításához mivel járulhatnának részint adakozás, részint tandíjfizetés útján a moldvai magyarok, s mennyivel lenne annak felállítási és évi költsége pótolandó, s hol lenne célszerűbb ez iskolát felállítani?"

Mi köze mindehhez egy újságnak? Kisebbségi léthelyzetben, különösen a múlt századi romániai magyar diaszpórában, az újságnak mindenesnek kellett lennie, hírközlő eszköznek, lélekerősítőnek, iskolalapítóknak. A Bukuresti Magyar

-34.-
- RR -

Közlöny egyik cikkében Koós Ferenc megint az iskolák fontosságáról ír, és azt latolgatja, hogy az anyaország, ha "Bákóban, mint az egykori püspökség székhelyén s a moldvai magyarság központjában egy tanítói képezdét állíttatott volna, s oda magyar honból egy pár lelkes tanárt küld, ma nem volna Moldvában egyetlen magyar falu, hol a nagy többség írni és olvasni ne tudna, s nyelvünket tisztán ne beszélne... Ha azért azt akarjuk, hogy a moldvai magyar ifjúság regenerálódjék, s megérdemelje, hogy nemsokára a jobbágyság nyűgeiből kibontakozva, az értelmes, szabad emberek sorába felvétessek, múlhatatlanul szükséges helyben, Bákóban egy kath. tanító képezde állítása, vagy ha a szabófalvi még állna, annak a kor igényeinek megfelelő újjászervezése."

Élesen bírálja Koós a magyarországi katolikus egyházat a moldvai csángók elhanyagolásáért. Ne keressük a baj, az elromásodás okát csupán az ideküldött olasz misszionáriusokban, mondja. "A bukaresti és jászvásári püspökök ismételve kértek főpapjainktól magyar áldozárokat, s nem nyertek."

Miként a Vasárnapi Újság köszöntője jelezte, a bukaresti magyar lap igyekezett megismertetni olvasóival az országot, a népet, amelynek körében élt és tevékenykedett. Cikksorozatban tárta fel a törökellenes harcok közös magyar-román hagyományait. Magyar-román viszonyok című rendszeres rovatában a kortársi kapcsolatokat szemlélte, kommentálta, nem ritkán román lapok cikkeit adva közre, vagy azon nyomban vitázva velük. Többször visszatért a kolozsvári magyar színtársulatnak, Havi Mihály együttesének éppen akkoriban folyó bukaresti vendéggjátékára, a Hunyadi László opera nagy sikerű előadására. Külön írás ünnepli Hollósy Kornélia művészetét. A román szerzőkkel vívott szópárbajok közül jellegzetes a Bukaresti Magyar Közlöny polémiaja a National egyik cikkével. Mivel ez a vita akár ma is ugyanígy, ugyanilyen érvekkel folyhatna le. A román lap szerzője, bizonyos I.P. Valerian

azt állította, hogy Erdélyben csak a román jobbágyok szenvedtek, és minden szenvedésük okozói a magyarok voltak. A magyar jobbágy éppen úgy alá volt vetve a birtokosok kénye- kedvének, válaszolt a magyar újság. Egyébként kár volt a román szerzőnek elfeledkeznie arról, hogy a jobbágyságot Erdélyben, egész Magyarországon már 1848-ban eltörölték, míg Havasalföldön és Moldvában máig is fennáll. (Majd 1864-ben jön a jobbágyfelszabadítás reformja, felülről, az uralkodótól.) A vallásüldözéseknek pedig nemcsak a görögkeleti románok voltak kitéve az idők során, folytatódott a magyar válasz, hanem hol a protestáns, hol a római katolikus magyarok is. A Közlöny éppen ezért nem a vádaskodást, hanem a kölcsönös megismerést tekinti a megértés felé igazán járható útnak.

Miként látta a maga idejében az első kisebbségi magyar lap szerepét és jelentőségét maga a szakma? Szokoly Viktor, a Hazánk és a Külföld későbbi alapítója és szerkesztője, aki pesti levelezője volt a bukaresti magyar újságnak, 1860-ban így jellemezte Koósék vállalkozását:

"Az Önök által megindított Közlöny oly mágnesnek tartom, mely a Kárpátokon túl elszórt véreinket közös cél felé fogja vonzani, mely nem más, mint a magyar névnek, magyarságunknak bevallása és kimutatása által becsültetést szerezni Európa más elemeinek nagy tömkelegében."

Trianon árnyékában

Magyar nyelvterületen "igazi" kisebbségi sajtó a történelmi Magyarország feldarabolása után jelentkezik. Noha az egyes utódállamokban a magyar újságok alapításának, megjelenésének a feltételei különböztek, közös vonásuk volt ~~mindenütt~~ mindenütt, hogy a szellemi építkezés, a túlélés nélkülözhetetlen eszközei voltak. Az anyanyelvű művelődés nélkülük végképp megszakadt volna. A sajtó nyújtott menedéket az újrainduló irodalomnak és vált legfőbb fórumává a kisebbségi politikai szerveződésnek.

Peéry Rezső mondja el emlékezésében - Requiem egy országerért - hogy a Csehszlovákiához csatolt Felvidéken "az egykori vidéki és helyi lapok fejlesztésével, vagy új központi nagy napilapok alapításával olyan magyar napisajtó született meg, ~~amely~~ amely terjedelmében és színvonalában erőteljesen felülmúlta velahai vidéki elődjait, pótolni tudta a budapesti lapok kiesésével keletkező hiányt, s egyben jól szerkesztett, színvonalas vasárnapi mellékleteivel tért nyitott a saját hangját, mondanivalóját kereső kisebbségi irodalomnak is. " 1/

Újságot említ, elsőnek a Prágai Magyar Hírlapot, amelynek a címe elárulja, hogy nem a Felvidéken, annak központjában, Pozsonyban jelent meg, hanem a cseh országrész, és az egész ország ~~Prágában~~ fővárosában. Ugyanis a nagy humanista hagyományú Prágában kevésbé akadályozta az új magyar mondanivalók kifejtését a ~~de~~ nacionalista elfogultság és a ~~Prágában~~ lappangó cenzúra, mint a szlovákok körében.

Délen, az újonnan létrehozott Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban, a későbbi Jugoszláviában a kisebbségivé lett magyarságot olyan kiméletlenül ~~Prágában~~ elszigetelték ~~Prágában~~ kultur-Magyarországtól, hogy a végén már pesti ~~Prágában~~ kézimunka-szaklapokat is tiltottak az országból. Ilyen körülmények

között roppant megnövekedett a délvidéki magyar sajtó, elsősorban a napilapok szerepe a szellemi otthonépítésben. Az új lapok olyan személyek^k, testületek szívügyévé lettek, amelyek^{nek} többségi helyzetben ~~sem~~ eszükbe se jutott volna ~~ilyen~~ lapindításokban és fenntartásokban közreműködni. Hornyik Miklós könyvében

- Határsértés - ~~az~~ felidézi az újvidéki Délbácska indulását.

"Az új magyar lap az újvidéki katolikus egyházközség támogatásával jelent meg. Fáth Ferenc apátplébános és társai biztosították az alapítókét a megindításhoz, s Fáth és az újvidéki magyarok gyűjtötték össze a pénzt a lapengedély kiváltásához is. "

Hasonló vagy még nagyobb arányú társadalmi megmozdulás bontakozott ki Erdélyben a magyar lapok és folyóiratok megmentéséért, újak alapításáért. Pótolni kellett itt is azokat az ~~országos~~ országos terjesztésű kiadványokat, amelyek addig Budapestről érkeztek, és amelyek az erdélyi magyar értelmiség számára biztosították a lehetőséget arra, hogy az idők szintjén tájékozódhasson a nagyvilág eseményeiről, a tudomány vívmányairól.

Ez a magyarázata, hogy kisebbségbe jutva, Erdély több magyar lapot, folyóiratot tudhatott a magáénak. Monoki István kolozsvári könyvtáros 1941-ben áttekintette a magyar nyelvű könyvtermést az 1919 és 1940 közötti román uralom ~~idején~~ idején. ^{3/} Ebben a bibliográfiai leltárban szerepelteti az erdélyi magyar hírlapirodalmat is, összesített és betűrendes címjegyzék, laptípusok, megjelenési hely szerint felbontott adatokkal. Monoki ugyan nem foglalkozott a kiadványok jellegével, de a rideg felsorolások is jól érzékeltethetik az erdélyi magyar sajtó ~~számszerű~~ számszerű gazdagodását a két háború között. Kétszer-háromszor annyi volt a lapok száma, mint az 1913 előtti időkben.

A történelmi Magyarország ~~összeomlásakor~~ összeomlásakor

18 magyar napilap jelent meg azon a területen, amelyet ma Erdélyként emlegetünk (a tulajdonképpeni Erdélyben, a Bánságban, a Partiumban, és Máramarosban). Ennél kevesebbet soha nem adtak ki 1940-ig. De már 1920-ban, a trianoni békekötés évében 21 magyar napilap tájékoztatta az erdélyi közvéleményt. Egy évtized múltán harmincon felül emelkedett a magyar napilapok száma, ennél alacsonyabbra nem is csökkent. Volt olyan esztendő, 1932, amikor 51 magyar napilap állt az olvasók rendelkezésére.

Hetilapoknál nagyobb az ingadozás. Az örökségként kapott 39 heti kiadvány közül egy év alatt kilenc megszűnt, de újabb négy indult. 1921-ben a hetilapok száma meghaladta a háború előtti, negyvenre emelkedett, és egészen 1939-ig csak egyetlen esztendőben, 1928-ban maradt alatta ennek a mennyiségi szintnek. Kiugrik a számoszlopból az 1935-ös esztendő, amikor 59 magyar hetilapot írtak, szerkesztettek Erdélyben. A harmincas években még két ízben jelenik meg 55 hetilap. A nagy ingadozás azt jelzi, hogy a hagyományos, tőkeerős és a közönség körében jól bevezetett hetilapok mellett, az újonnan indulók közül sok gyorsan elvérzik, újabbak lépnek a nyomukba.

Szépirodalmi periódika Erdélyben magyar nyelven 1918 előtt hat jelent meg összesen. (Beleértve a társadalmi lapokat, amelyeket ma közéleti orgánumnaként sorolhatnánk be). A főhatalom változásával egyidőben kettő megszűnt, de öt újabb alakult, számuk kilencre emelkedett. Ugyanazt a hullámozást tapasztalni ezeknél a kiadványoknál is, mint a napi és hetilapoknál: az igazi virágzás korszaka a harmincas évekre esik, így például 1935-ben - amikor 59 hetilap szolgálja a tájékozódást és művelődést - a szépirodalmi kiadványok száma szintén a legnagyobb: 34.

Nagy arányokban növekedett a vallási és hitbuzgalmi lapok száma, a változás előtti 12-ről 1936-ra 52 kiadványra.

- 39. -
- 28. -

Megtorpanás itt is mutatkozik, a harmincas évek második felében, de aránylag egyenletes az emelkedés ~~.....~~, állandó jellegűeknek tűnnek a lapok. 1925-től kezdve számuk soha nem esik 30 alá.

Ezekon kívül riportlapok, tudományos folyóiratok, ismeretterjesztő periodikák, nevelési és tanügyi újságok, ifjúsági lapok, művészeti lapok, sport- és turisztikai lapok, élclapok, szaklapok, egyesület, párt és szövetségi közlönyök jelentek meg Erdélyben magyarul 1918 és 1940 között. Egy időben hivatalos lapokat is kiadtak magyarul, számuk 1922-ben és 1923-ban elérte a hatot, majd csökkenő irányzatot mutattak, és 1933-ra egyetlen egy sem maradt közülük. Főképpen vármegyei hivatalos közlönyök voltak, a román kiadvány magyar fordításai vagy változatai, továbbá ipartestületi tájékoztatók, sőt gazdasági érdekvédelmi kiadvány is (Gazdasági Érdekeink) Székelyudvarhelyen 1928-tól 1932-ig. Monoki István sajtóbibliográfiája felsorolja a huszonkét év alatt kiadott különszámokat, alkalmi megjelentéseket is, összesen 85-öt.

Kissé előre ugorva az időben, érdemes két laptípus esetében összehasonlítani az 1940 előtti és 1944 utáni állapotokat. Trianont követően több sportújság is jelentkezett Erdélyben. 1918 előtt is létezett két kimondott sport- és turisztikai kiadvány, ezek száma azonban 1924-ben elérte a hatot, 1932-ben pedig nyolcat, a következő évben a kilencet, majd állandó hullámban 1940-re számuk négyre csökkent. Élclap nem jelent meg Erdélyben magyarul 1918-ig, a közönség igényeit pesti kiadványok elégítették ki. Trianon után "belső erővel" kellett pótolni ezt is. Minden esztendőben jelent meg vicclap, nem is egy, a magyar sajtókiadványok ama bizonyos rekordéveiben, 1932-ben nyolc, 1933-ban kilenc. Groteszk finisora az időknak, hogy ezek a nagy gazdasági válság évei Romániában, hatalmas arányú munkanélküliséggel, csődökkel, sztrájkokkal, a

- 40 -
- 281 -

magyar középosztály rohamos elszegényedésével. Ennek ellenére vagy talán éppen emiatt nagy a vicclapok száma?

Nem ezért érdemel igazán összevetést ^{enne} két laptípus sorsa Erdélyben, hanem mivel 1944 után a sport és a vicclapok számára mutatkozott legkevesebb megértés a román hatalom oldaláról. Sportlap ugyan kétszer is indult a diktatúra időszakában Erdélyben magyarul, a negyvenes évek, majd az ötvenes évek végén, de mind a két lap igen rövid életű volt. A hatalom azzal érvelt, hogy a sportújság főként eredményeket, számokat közöl, ezek megértéséhez nincs szükség a magyar nyelvre, a teljesítményeket az érdeklődők megtalálják a román szaksajtóban. Valójában ez a szűkkeblűség azt árulta el, hogy a hatalom igazi célja az erőszakolt asszimiláció, a magyar nyelv száműzése Erdélyből, és mivel a sportsajtónak igen nagy az olvasottsága, a magyarok olvassák csak ezt románul, tanulják gyorsabban "az állam nyelvét." Ugyanígy tiltották vicclapok kiadását magyarul. 1989 előtt egyetlen élclap sem jelenhetett meg, karikatúrát csak a napilapok közölhettek, nagyon ritkán. Üldözte a román hatalom a magyar keresztretjtvényeket is, mivel az anyanyelvű ismeretszerzés iskolái.

Már 1918 előtt, majd utána jóval több magyar lapot adtak ki Erdélyben, mint a magyar nyelvterület más peremvidékein. Magyarázza ezt az a körülmény, hogy Erdélyben a múlt század második felétől érezhető a határozott "regionális öntudat" - szándékosan nem írok "vidékit"-, törekvés a genius loci kifejezésére, ami néha rimelt, máskor dacolt a pesit sajtó hangjával és szellemével. (Benyedik Elek vitái a székely iparosításról és jónéhány más példa bizonyíthatja ezt.) Továbbá: Kolozsvárott (Báthori István hajdani főiskolájának városában) jött létre a második magyar tudományegyetem 1872-ben, ez magával hozta a tudományos pezsgést, folyóiratok indítását, közművelődési, irodalmi egyesületek

- 41. -
1232-

alakítását. Ebben a városban 1792-től megszakítás nélkül játszottak magyar színészek. Kolozsvár sugárzása kihatott egész Erdélyre. A sajtót tekintve, nem volt valamirevaló székely városka, amelynek ne lett volna saját újságja. Néha kettő is, egy kormánypárti és egy ellenzéki. Olvasták mind a kettőt, hogy kihámozzák a valóságot. Ezeket a lapokat főként gimnáziumi tanárok, ügyvédek, orvosok szerkesztették. Sepsiszentgyörgyön tevékenykedett, gimnáziumi tanárként, múzeumi igazgatóként, és lapszerkesztőként a múlt század második felének legjelentősebb vidéki publicistája, Málik József (1849-1901). Ő alapította, 1882-ben és szerkesztette haláláig a Székely Nemzet című hetilapot, amelyik 1919-ben felvette a Székely Nép nevet - éppen azért, hogy semmiképpen ne tekinthessék a székelységet külön nemzetnek, a román nacionalista történelemfelfogás szerint - majd a kiadvány heti kétszeri megjelenésre állt át, s ebből vált 1940 után a Székelyföld legnagyobb napilapja, 1944 szeptember végéig, az orosz/bejövételig. Olyan szerkesztők folytatták Málik József hagyományait, mint a kiváló jogász Zentai Ernő ügyvéd, majd a Keresztes-fivérek, Károly és István, mindkettő ügyvéd. Keresztes Károly a művészetekre fogékony értelmiségi, lakóházát Sepsiszentgyörgy belvárosában Kós Károllyal tervezettette meg (ez az író-építész egyik szentgyörgyi alkotása, a Székely Nemzeti Múzeum és a református leánygimnázium épületei mellett), a szerkesztő-ügyvéd maga is elismerten hegedült és Bartók Béla zenéjének oly hűséges híve a két háború között, hogy a nagy zeneszerző és folklorista nála szállt meg, az ő házában betegeskedett néhány napig.

Ezen a termékeny sajtótalajon tizenegy kiadvány élt meg a két háború között Sepsiszentgyörgyön. Az említett Székely Nép mellett - különböző időpontokban - négy politikai hetilap, a pártonkívüli Független Székelység, a magát "politikai és kritikai hetilapnak" nevező Haladás (1923-tól), a Háromszéki Lapok (1927-től) és az Igazság (1935-től). Kiadtak gazdaságpolitikai, társadalmi és

-42/43-
-26-

közgazdasági hetilapot, Nemere címmel (1925-től), két helyi hivatalos lapot, egyik Háromszékvármegye Hivatalos Lapja (1922-től, a román nyelvű közlöny fordítása), majd ennek folytatását, Értesítő a Háromszékvármegye hivatalos lapjában megjelent közérdekű határozatokról, rendeletekről és közleményekről (1923-tól). Számon tartja Monoki István könyvészte a Feltámadás című politikai röpiratot 1926-ból (nem jelzi, hogy milyen politikai irányzat jelentkezése volt), továbbá Üzenet című református egyházközségi gyülekezeti lapot, 1933-tól.

Igazi erdélyi magyar sajtóközpont Kolozsvár volt, ahol 1918 és 1940 között, változatos időtartalommal 457 sajtótermék jelent meg. Temesváron 214, Nagyváradon 147, Aradon 126, Marosvásárhelyen 93, Szatmárnémetiben 84. Mintegy kétezer lap összesen egész Erdélyben és Bukarestben.

Világnézeti megoszlásukat Jordáky Lajos vázolta a Korunk 1974-es Évkönyvében közölt tanulmányában. Nézete szerint konzervatív szemléletet tükröztek általában az Országos Magyar Párt orgánumai és a kisvárosokban kiadott lapok. Ennek a szemléletnek határozott képviselője a huszas évek elején az Ellenzék, 1926-tól a Keleti Újság, miután a Magyar Párt megvásárolja és hivatalos lapjává teszi. "A szélsőséges konzervatív vonalat követi a harmincas évektől a Nagyváradon megjelenő Erdélyi Lapok, s az évtized derekán feladja polgári demokratikus magatartását a Temesvári Hírlap, a kolozsvári Magyar Újság is, valamint számos más lap. Konzervatív szemlélet tükröződik jónéhány folyóiratban is. A Pásztortűz - különösen a huszas évek elején - a mérsékelt konzervativizmus hangját üti meg az irodalomban; határozottan a "liberális" konzervativizmus szellemében szerkesztik nagyrészt teológusok és egyházakhoz kötődött tudósok az Erdélyi Irodalmi Szemle című folyóiratot, s nagyjából ezt mondhatjuk 1930-tól az Erdélyi Múzeum évfolyamairól is. Az 1936-ban Széchenyi István és Szekfű Gyula eszmekörében alapított Hítel a konzervativizmuson túl

- 64 -

- 481 -

engedményeket tesz a korporatívizmusnak, s mind erőteljesebben fordul a faji alapokra helyezett nacionalizmus felé.

A polgári radikalizmus első orgánumai 1919-1926 között a kolozsvári Keleti Újság és az érdekeltségébe tartozó első színvonalas folyóirat, a Napkelet. De ide kell számítanunk az 1919-ben induló irodalmi folyóiratokat (Tavaszi Szemle, Zord Idő, stb.), valamint az olyan lapokat, mint a Nagyvárad Napló, az Aradi Közlöny, a Temesvári Hírlap és mások. Rendkívüli jelentőségre tesz szert a harmincas évektől a Brassói Lapok, a Nagyvárad Napló, és már előbb - Kuncz Aladár szerkesztése idején - az Ellenzék. A Vasárnap és a Vasárnapi Újság a huszas évek első felében szintén a progressziót szolgálja. Az irodalmi folyóiratok közül az Erdélyi Helikon, s a harmincas évek több, rövid életű vállalkozása (Széphalom, Barátság) szintén a szabadelvűség jegyében indult. Jelentős szerepet töltött be 1934-1940 között a hetenként megjelenő Független Újság, határozott antisziszta arculatával. A polgári radikalizmus szemléletét tükrözte és a szocialista eszmével rokonszenvezett a Bukaresti Hírlap 1921-ben, a Gara Ernő és Krenner Miklós szerkesztőségében megjelenő Bukaresti Magyar Hírlap 1926-1927-ben, valamint az 1930-1936 között megjelenő napilap, a Bukaresti Lapok.

Rendkívül gazdag a két világháború közt a munkásosztály szocialista szemléletű sajtótermékeinek sora. Folyóiratok, lapok, munkásszervezeti közlönyök és illegális publikációk tömege járult hozzá a szocialista ideológia és irodalom terjesztéséhez. A temesvári Társadalmi Kérdések (1922), az aradi Periszkóp (1925-1926), a kolozsvári Jövő Társadalmá (1925-1930), a Korunk (1926-1940) és A Másik Út (1931-1932), a nagyvárad Tömegkultúra (1931), a Szemle (1932) és az Erdélyi Ír (1933), a gyulafehérvári Front (1932) csak néhány a marxizmus ideológiáját terjesztő folyóiratok közül. De ugyanilyen gazdag a politikai sajtó is. A még ketté

nem szakadt munkásmozgalomnak 1919-1921 között minden jelentős munkásközpontban jelennek meg orgánumai: Kolozsváron az Erdélyi Munkás (1919-1920) és a Küzdelem (1921), Temesváron a Népakarat (1919), a Munkáslap (1919-1921) és az Ébredj (1919), Szatmáron a Szatmári Népszava (1919), Nagyszebenben az Igazság (1919), Nagyváradon a Munkás Újság és az Erdélyi Népszava (1919-1920), Nagykárolyban a Népakarat (1919), Lugoson a Népakarat (1919), Brassóban az Előre (1919) és a Világosság (1920-1922), Marosvásárhelyen a Marosvölgyi Munkás (1920-1921)."

Valamennyi eszmei és politikai színárnyalat megtalálható ezen a sajtópalettán, mindaz, amit az akkori, viszonylag liberális Románia közéleté elbírt. Ezek a lapok gyakran kiméretlen polémiaát folytattak egymás ellen, de a magyar újságok mindig igyekeztek felülemelkedni szűk csoportérdekeiken, pártszempontjaikon, ha az erdélyi magyarság sorskérdéseiről esett szó. A kisebbségi életben a sajtó feladatai messze túllépnek a tájékoztatás és a közhangulat-alakítás hagyományos körén, ~~ez~~ érezhető a korszak erdélyi magyar sajtóján.

"Igen, ez a kisebbségi sors parancsa, aminek a felismerése nem várathatott tovább magára" - ütötte le az alaphangot Kacsó Sándor 1937 Karácson/havában, az Erdélyi Magyar Évkönyv szerkesztői előszavában. A Brassói Lapok főszerkesztője, a lapja által összeállított 1938-as évkönyvet, A kisebbségi magyar polgár kézikönyvét az erdélyi magyar adottságok és lehetőségek áttekintése jegyében állította össze:

"A kisebbségi tudat egész tartalma van abban a szándékban, hogy a romániai magyarság társadalmi, gazdasági és erkölcsi (kultúrális) vagyónállományát számba vegye s e számbavétel alapján jelöljön meg új célkitűzéseket, adjon új indításokat, mutasson járható ösvényeket, vagy utakat. Parancsa valóban ez: a tűznek nem szabad kialudnia. Azt, amit a kultúra nekünk, kisebbségi sorsba került magyarság-

- 46. -
AB02

nak jelent és azt, amit a mi kultúránk Európának, sőt a világnak adhat, biztosítani kell minden erőfeszítés árán. Ennek a feladatnak a megoldásában élünk, s addig élünk, amíg ennek a feladatnak a szolgálatában állunk. A népek élete ma már sokkal inkább kulturális, mint politikai, tehát elsősorban azokat a feltételeket és eszközöket kell megkeresnünk, amelyekre és amelyekkel kulturális életünket megszilárdíthatjuk."

Kétféle lapalapítás

Kik és miként alapítanak újságot kisebbségben? Ez a nemzet törzsében, az anyaország(ok)ban is meghatározza az új kiadvány jellegét, olvasói körét, hatását vagy hatástalanságát. Nemzeti kisebbségi állapotban, tehát sokkal szűkebb korlátok között és óhatatlanul kisebb közönséghez szólva, ~~szűkebb körű~~ mikor az anyanyelvű sajtó és annak ~~szellemisége~~ szellemisége a közösség sorsát és jövőjét befolyásolja, még élesebben tevődnek fel ezek a kérdések.

Trianon után, az öntudatra eszmélés esztendeiben leggyakoribb az olyan lapalapítás, ^{mint} amit Hornyik Miklós írt le a Délibánát indulásáról. ^{1/} Maga a közösség fog össze, hoz anyagi áldozatokat, hogy a saját érdekeit érvényesítő, ~~öt~~ "kigejező" lapja legyen. Polgári ~~szervezet~~ összefogás hívta létre 1918 karácsonyán az egyik ^{legrosszabb} életű erdélyi magyar napilapot, a Keleti Újságot. Az első lapszám a román hadsereg bevonulásának napján jelent meg, ~~■~~ az utolsó 1944 október 6.-án, három nappal a szovjet csapatok érkezése előtt. Így a Keleti Újság végigkísérte az erdélyi magyarság egész életét a két háború között. Kezdetben polgári radikális irányvonalat követett, 1927-től az Országos Magyar Párt hivatalos lapja. Különösen az első időkben az újonnan létrejövő ~~eredélyi~~ erdélyi irodalom otthona; irodalmi szerkesztője Dsida Jenő.

Kimondottan üzleti szempont érvényesült a Brassói Lapok országos kiadvánnyá fejlesztésében ^{en} és baloldali orientációjának felvételében. Már 1895-től létezett a Brassói Lapok címmel egy helyi jellegű hetilap, amely két kisebb elődje, a Brassó és a Brassói Magyar Újság egyesüléséből jött létre. Első szerkesztője Hargittai Béla, kiadója a nyomdatulajdonos, Grünfeld Vilmos, aki a kiadványt kizárólag üzleti vállalkozásnak tekintette. Döntő

1924-ban, mikor a [redacted] kiadovállalat
változás állt be a lap életében, irányvételében [redacted] ügyvezető igazgatója Kahána Bernát vállalkozó lett, aki négy év
mulva meg is vásárolta a [redacted] nyomdát és az újságot. A napi-
lappá fejlesztett Brassói Lapok korszerű polgári demokratikus
hangvétellel, erőteljes antifasizmussal vált ismertté egész
Erdélyben; [redacted] olvasóinak döntő többsége a székelyekből tevődött
ki. [redacted] A sajtótörténet a legkövetkezetesebb [redacted]
baloldali orgánunként tartja számon a lapot, amely különösen
fontos szerepet játszott a spanyol polgárháború idején, a [redacted]
köztársaságiak eszmei támogatásával, belföldön a banktőke [redacted]
harácsolásainak leleplezésével, a romániai hitlerista mozgalmak,
főleg a Vasgárda [redacted] elítélésével.

Miként alakult erőteljes baloldali újsággá a Brassói Lapok,
mikor a munkásmozgalomnak, a szociáldemokráciának sokkal jelentősebb
központjai voltak Romániában Nagyváradon, Temesvárott vagy akár
[redacted] Marosvásárhelyen, a Maros-menti faipari üzemek-
ben? Egy akkoriban fiatal munkatársa, a Népi Egység későbbi [redacted]
szerkesztője ezt a következőképpen magyarázta.^{3/} [redacted]
A Kahána család nemcsak egy oldalra írta be nevét az erdélyi
magyarság kisebbségi történelmébe. [redacted] Kahána Mózes (1897-1974)
egészen fiatalon a magyar vörös hadsereg katonája. Romániába mene-
kül, szülőföldjére, Marosvásárhelyen és Bukaresti ben kommunista lapo-
kat szerkeszt, bebörtönzik, szökni próbál, megsebesítik, amputálni
kell a lábát. Párizsban, Berkinben, Moszkvában él, nemzetközileg
ismert kommunista, akinek a kiszabadítását a Forradalmi Írók
Nemzetközi Szövetsége követeli. Költőként a Ma folyóiratában Kassák
Lajos indítja. Köves Miklós álneven realista regényt írt a székely
parasztok küzdelméről a földért (Hat nap és a hetedik). Egy időben
Kisinypvban telepszik le, a moldován - vagyis besszarábiai román -
irodalom művelője. Majd újból Moszkva következik, majd élete utolsó
évtizedét Budapesten éli le. Bátyja, Kahána Ernő orvosi egyetemet

végez Bécsben, tanársegéd Kolozsvárott. Szakíróként a társadalomtudomány és a lélektan korszerű összefüggéseit vizsgálja, szembefordulva Freud nézeteivel. Harmadik Kahána-fivér, Bernád céltudatos tőkés, aki sajtóvezérként kívánt érvényesülni.

Karács Andor emlékezése szerint, Kahána Mózes körülnézett az erdélyi magyar sajtópalettán, hogy hol helyezhetné el^a most már tulajdonát képező Brassói Lapokat? Kolozsvárott a két tekintélyes magyar napilap, az Ellenzék és a Keleti Újság konzervatív középnek számítottak. Nagyváradban a sajtópia^{acot} ~~.....~~ jobboldali jellegű kiadványok képviselték, köztük 1932-es indulásától az Erdélyi Lapok, amely ^{.....} néhány kérdésben, például a ~~.....~~ spanyol polgárháború megítélésében ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ élesen szembenállott a baloldali orgánumokkal, első sorban a Brassói Lapokkal.

Ha így állnak a dolgok, akkor ő országos baloldali napi lapot fog kiadni, határozta el Kahána Bernát. Mi kell egy ilyen lap szerkesztéséhez? Mindenekelőtt egy olyan népből jött, határozottan népi kötődésű, keresztény író, aki főszerkesztőként jegyzi a lapot. Ez lett a szerepe Kacsó Sándornak. Kell továbbá egy olyan illegális, de közismert múltú kommunista újságíró, aki részt^{int} a kapcsolatot tartja a mozgalommal, részint a neve, addigi munkássága eleve garancia a baloldal szemében. Meghívta lapjához Körösi-Krizsán Sándort, a ~~.....~~ Romániai Kommunista Párt egy vezetőjét, aki az oroszországi forradalom idején közvetlen munkatársa volt Buharin^{4/}nak, jól ismerte Lenint, Trockijt, Sztálint. Körösi-Krizsán pályája a második világháború idején élesen jobbra fordult, majd 1945 után nyugati emigráció következett, ~~.....~~ a Szabad Európa Rádió egyik legvehemensebb kommentátora, Gedeon Sándor néven...

1944 augusztus 23-a után Romániában, ahol akkor Miként alapítottak lapokat ~~.....~~ után Romániában, ahol akkor a tájékoztatás kizárólag a kommunista párt előjoga - a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, tehát a szovjet megszálló hadsereg felügyeletével?

Románia átállása után néhány nappal, szeptember elején a sepsiszentgyörgyi Székely Nép beszüntette megjelenését. Elmenekült a magyar közigazgatás, visszavonult a rendőrség és a csendőrség, csak a határőrség alakul^{atai} - létszámra meglehetősen kevesen - foglalják el harci állásaikat Dél-Erdély irányában. Napokon át sikerrel védelmezik a határvonalat, Kökösnél, Előpataknál. De a szovjet hadsereg egységei északról is jönnek, az ojtuzi szoroson át. Háromszéket fel kell adni. A székelység dermedt, ájult, mozdulatlan, fél, rejtőzködik. A szovjet katonák nyomában a Maniu-gárda elnevezésű főkatonai ^{tagjai} egység^k lép^k el a Székelyföldre, rabolnak, gyilkolnak.

Elsőnek a délerdélyi, bánási magyarság ocsudik. A Magyar Dolgozók Szövetségének temesvári szervezete 1944. szeptember 7.-én kiáltványt tett közzé a Déli Hírlapban. Ez az első nyílt színvállás a parancsuralom megdöntése után "a demokrácia, a román-magyar békés együttélés mellett, a [redacted] nemzetiségi és fejjelöllet ellen". Szeptember végén Brassóban is beérik az idő a magyar demokratikus szervezkedésre, noha az Antonescu-rendszer tovább működő helyi hatóságai minden eszközzel gáncsolják a magyar [redacted] gyűléseket. Ennek ellenére Kurkó Gyárfás és a MADOSZ brassói vezetői naponta ülészeknek, terveznek, szerveznek. A hatóságok, a csendőrségek rajta ülnek az ülésekön, nem egyszer letartoztatják a résztvevőket. Az ürügy az, hogy a magyarság ellenség, hiszen néhány nap óta hadiáll^{apot} áll fenn Románia és Magyarország között.

"Szomszédságunkban még dörögtek az égyük, amikor megszerkesztjük a brassói-észékelyföldi újjászervező bizottság kiáltványát, amely határozott hangon szabja meg politikai irányvonalunkat. Lelkes ifjaink október 4.-én ragasztják ki az országos visszhangot keltett felhívást" - írja Tiboldi Béla egy évvel később, visszatekintve a Népi Egység indulására. ^{5/}

Alig két héttel később, október 16.-án Brassóban összeült a Magyar Dolgozók Szövetségének vezetősége - brassói és székelyföldi tagjai - és [redacted] elhatározták, hogy a MADOSZ [redacted]

széles magyar összefogáson alapuló szervezetté, Magyar Népi Szövetséggé alakítják át. Ezen a gyűlésen vetette fel Kurkó Gyárfás brassói lakatosmester, a MNSz megválasztott országos elnöke, hogy minél előbb meg kell indítani a szervezet napilapját.

Egy lapnak nevet kell adni, mint egy újszülöttnak, mondták a küldöttek. Kurkó meggyújtatta őket, hogy már megtették a lépéseket a Magyar Népi Szövetség lapjának címét illetően. Fennmaradt egy anekdotikus írás történet erről a címválasztásról. Szász István újságíró, a Népi Egység, majd több más MNSz-lap szerkesztője kéziratban lévő emlékezésében ⁶¹ elmondja, hogy a brassói alapítók-

nak Bukarestben, a szovjet megszálló erők parancsnokságától kellett engedélyt kérniük. Telefonáltak a román fővárosba Czikó Nándornak, annak a székely kovácsmesternek, aki régóta Bukarestben élt és a MADOSZ egyik vezető embere volt. Mi legyen a lap címe, kérdezték a szovjet parancsnokságon.

- Azt nem üzenték meg a brassói elvtársak. Csak annyit, hogy népfronti szellemben, az egész erdélyi magyarság népi egységét szeretnék szolgálni.

Megértették a szándékot a szovjet parancsnokságon, és ők adtak nevet az újságnak: legyen Népi Egység.

Egyszer majd, 1947 őszétől vad lesz ebből a lapcímből,

mikor a román kommunista vezetők harcot rendelnek el az "elvtelen magyar egység" ellen. A MNSz akkorra már kicserélődött vezetői sürgősen engedelmessé lettek. Visszaköltöztették Brassóba a Sepsiszentgyörgyön szerkesztett és nyomtatott lapot, és új címet adtak neki, 1948. március elsejétől: Népújság.

Tiboldi Béla emlékező riportja az alapítás első évfordulóján azzal kezdődik, hogy Kurkó Gyárfás javaslata után áttekintették, milyen gazdasági erőkre építhetnek.

"Ha valaha semmiből csináltak újságot, úgy a Népi Egységet igazán a semmiből csinálták. Ugyan, ha egészen tiszták akarunk lenni, be kell ismernünk, hogy talán mégsem egészen a

semmiből. Lelkesedés, akarat és lendület volt az alapötlet".

Hol szerkeszték, hol nyomtassák ki az új lapot? A szerkesztésre legalkalmasabb hely Brassó volt, itt élt Kurkó Gyárfás, a leendő felelős szerkesztő, itt volt - ideiglenesen - a Magyar Népi Szövetség országos vezetősége. A nyomtatás megoldása már nem látszott ennyire egyszerűnek. A Kahána-féle korszerűnek számító nyomdát a háború idején Bukarestbe szállították - ki tudja, fizettek-e érte bármennyit is a tulajdonosnak - , és most a román hadsereg lapját nyomtatta ~~.....~~. Sepsiszentgyörgyön a negyvenes évek elején a Jókai Nyomda RT új szedőgépeket és körforgót állított be, azen a Székelyföld legnagyobb újságját, a Székely Népet ~~nyomtatva~~ nyomták, Magyar újság már nincs Háromszék székhelyén, de a nyomda működik. A Maniu-gárda egyik csapata Sepsiszentgyörgyön tanyászott. A visszatért régi román főispán, Victor Cherghi-Pop gyógyszerész nyílt támogatásával egyszerűen lefoglalták a nyomdát, és ~~...~~ abban a gárda élesen magyarellenes napilapot jelen-

tetett meg, Desrobirea (Felszabadulás) címmel. Ez a román lap, uszító, rágalmazó cikkeivel váltotta ki a Maniu-gárda gyilkosságait Szárazajtán. Csíkszereda vagy Székelyudvarhely ~~sem~~ jöhetett számításba, részint a berendezkedő román nacionalista hatóságok miatt, részint pedig azért, mert nagy példányszámú napilap előállítására nem volt megfelelő nyomdájuk.

"Hosszas tárgyalások, szaladgálások után, amelyek csak nem akartak eredményre vezetni, Kurkó Gyárfás az asztalra ütött: Ha az illegalitásban meg tudunk csinálni mindent, amit akartunk, most, a felszabadulás után torpanjunk meg? Erre az aggodalmaskodóknak, a papíron számítóknak nem volt mit felelniök. Nem volt nyomda, nem volt papír, be sem volt szervezve előre az újság, nem volt sem szerkesztőség, sem kiadóhivatal, sem távirati ügynökség, sem rádió, sem újságíró, és ami a legfontosabb, pénz sem volt. És mégis lett lap." (Tiboldi Béla).

Iparosmesterek, munkások, értelmiségiek adták össze az induláshoz szükséges pénzt. A régi Brassói Lapok munkatársai közül ketten bábáskodtak az indulásnál: Szemlér Ferenc költő - polgári foglalkozása szerint ügyvéd -, aki a Népi Egység főmunkatársa, lényegében a főszerkesztője lett, és az illegális kommunista múlttal rendelkező kőműves/ Géza, aki akkoriban a helyi román demokratikus lapot, a Drum Nou irányította. [Nem volt egyedi eset, hogy románul esetleg kifogásolhatóan tudó magyar újságírók indítottak, szerkesztettek román lapokat, mivel a kommunista párt számára megbízható román újságírók nem voltak. Nagyváradon például Csehi Gyula irodalomtörténész, esztéta indította, szerkesztette a román újságot]. Halász Kálmán mérnök és Pozsár András nyomdász "értékes szakvéleményükkel járultak hozzá a tervek kidolgozásához, míg Csákány dr. mindazt a tapasztalatát érvényesítette, amelyet kolozsvári hírlapírói gyakornokoskodása

közben szerzett." (Csákány Béla dr. brassói ügyvédről van szó; egy ideig Kurkó közvetlen harcostársa, MNSz főtitkára, 1947 után élesen szembe fordult a párt által félreállított politikussal.)

"Kőműves Géza este átnézte a kéziratát, és megvakarta az üstökét. Pedig minden oka meg lehetett volna az öröme. Hol álmodhatta azelőtt csak egy évvel is, hogy egyszerre lesz fő, segéd, műszaki és felelős szerkesztő, kül- és belpolitikai munkatárs, városi riporter és sporttudósító egyszerre." (Ez némi túlzás, hiszen az első számok anyagait Kurkó is átolvasta, felelős szerkesztőként, és az első pillanattól részt vett a szerkesztésben Szemlér Ferenc, a maga nagy gyakorlatával.)

"A lapot - mondanunk sem kell - percek alatt kapkodták széjjel az utcán. Az első demokrata magyar sajtótermék... Csakhamar csoportokba verődve olvasták az emberek az első vezércikket. Mások óvatosan néztek szét az újságárus előtt, és a lapot sietve zsebrevágva álltak odébb." Megvolt az okuk. A hetekkel előbb indult brassói román lapban 1944. szeptember 22-én az első oldalon, kiemelten, kéziszedéssel a következőket olvashatjuk: "A bűnösök nem nyughatnak! Szerdán 12 és 1 óra között, fényes nappal, alattomos merénylet próbálta levegőbe röpíteni nyomdánk berendezéseit. Szerencsés véletlennek köszönhetjük, hogy az aljasság nem sikerült. A zöld vagy barna bűnözőknek csak annyit üzenünk: Türelmünk nem végtelen! Van erőnk ahhoz, hogy megsemmisítsük őket!" 7/

Megesett, hogy román suhancok revolvert szegeztek a Népi Egységet árusító rikkancsokra. Mivel nem működött még postaszolgálat a Székelyföldön, mozdonyvezetők vitték szét a lapot. Éjszakánként, a nyomtatás befejezése után fegyveres munkásgárdisták kísérték haza a szolgálatos nyomdászokat és újságírókat." Abban az időben - emlékezett vissza Kőműves Géza ~~.....~~ Brassóban megjelent

egy átlátszóan fasiszta helyi lap is (Tribuna címmel) "amely az egész erdélyi magyarság kitelepítését követelte, mert - úgymond - hitleristák azok egy szálig." (Ez még a kassai Benes-program meghirdetése előtt!)

Tiboldi nem emlegette, ^{de} Szemlér Ferenc egyik későbbi kötetéből - Harc szélmalomokkal - tudhatjuk, hogy a Népi egység megindításában, irányvonalának kijelölésében döntő szerepet játszott az akkori tartományi kommunista párttitkár, Vincze János, lélekbeli renegát, aki később egy időre nevet is cserélt, románosan írta magát, Ion Vintének, majd ismét Vincze Jánosként - Ceausescu idején - "a magyar nemzetiségű román dolgozók" tanácsának alelnökeként vált hírhedtté. Ez azért érdekes, mert Vinczének tudnia kellett a magyar lap roppant anyagi nehézségeiről, mégsem próbált segíteni, noha hetekkel előbb a román Drum Nou - hivatalosan az is "független demokrata újság" - a kommunista párt pénzéből indult útjára. A román párt nem támogatta anyagilag az új magyar lapot, de ha már Kurkó Gyárfás konoksága megszerezte a szükséges pénzt, ~~nyomban~~ nyomban kiterjesztette ellenőrző hatalmát a kiadványra. Később is, a Népi Egység többször kényszerült a magyar közönség adományaira, az olvasók hűségére, koldult segélyt a propagandaminisztériumtól; megjelenését így is állandó veszély fenyegette.

Három évvel később indult Bukarestben a Romániai Magyar Szó, amely 1953-tól Előre néven jelent meg, majd 1989 decemberében visszavette eredeti nevét. Fejlécén "demokratikus napilapnak", majd a Magyar Népi Szövetség Központi Bizottsága lapjának, később a néptanácsok orgánumának nevezte magát, valójában ^{ol} kezdetektől Ceausescu bukásáig a Központi Bizottság közvetlen irányítása alatt álló pártlap volt. Alapításának történetét s azt, hogy tulajdonképpen miért is ~~hozták~~ hozták létre, első /fő/ szerkesztője, Robotos Imre írta meg, 1999-ben, immár ~~Budapest~~ Budapest ^{B/}, Pengeváltás című Nagyváradon kiadott könyvében.

A központi magyar nyelvű napilap létrehozását, állítólag ~~hozták~~ hozták létre a Magyar Népi Szövetség Központi Bizottsága ~~hozták~~ hozták létre. A kézirat publikálására a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFIJ programja támogatta.

igényelték, hogy gyorsan és megbízhatóan tájékozódhassanak a belpolitikában, a külföldi eseményekben, a gazdasági és kulturális életben. Ilyen lap pedig csak az ország fővárosában jelenhetik meg, Buk^arestben. Elképzelhető volt ez a kívánság, mivel akkor, 1947 nyarán a romániai újságok már feladták egyéniségüket és a központi sajtót, főleg a kommunista párt központi lapját, a Scanteiat másolták. A "példa" követése felmentette a vidéki magyar szerkesztőket a felelősség alól.

Robotos Imrét, aki akkor a nagyváradi Fáklya szerkesztője volt, felrendelték Bukarestbe, ahol maga Vasile Luca, a pártvezetés harmadik embere, a "magyar ügyek" legfőbb intézője fogadta. Jelen volt az agitációs és propaganda osztály főnöke is, Leonte Răutu. Elmondták, hogy miért tartják szükségesnek a magyar nyelvű lap megjelenését, és hogy ennek élére Robotos Imrét nevezték ki.

Neki kellett ~~szervezni~~ "összegyűjtenie" az induláshoz szükséges tőkét. Csakhogy ez a feladat már hasonlított Kurkó Gyárfás ~~gyűjtéséhez~~ 1944 őszén megélt gyötrelmeihez, amíg a háborúban leszegényedett iparos társaitól és jobb módú orvosoktól, ügyvédek^{er}től összekoldulta a Népi Egység alaptőkéjét. Robotost mindenütt megelőzte az illetékes párt-hivatalból jövő telefonhívás, a vállalatok vezetői immár tudták, hogy mi a kötelességük a kommunista párt "kééréseivel" szemben. ~~Robotos~~ Egyébként ~~Robotos~~ a "gyűjtés" alighanem színjáték is lehetett, mivel 1947 nyarán a Román Kommunista Pártnak elegendő anyagi lehetősége volt, hogy a Romániai Magyar Szó kiadásait fedezze. Maga Robotos írja meg, hogy a párt pénzügyeit a párthierarchia második tagja, Ana Pauker ~~Robotos~~ intézte. "...pontos rendszerességgel ő utalta ki a lap fenn-tartásához szükséges összegeket; megnyerő mosolya mindig zavarba hozott; nem sokallja-e a reánk, magyar újságírókra

kiutalt jelentős összegeket? Nem sokallta..."

Másik helyen pontosította: Ana Pauker annyi pénzt utalt ki, ~~amennyit~~ amennyit a pártlapok éppen kértek. Ennek folytán a Romániai Magyar Szónál egyszerre több mint kétszáz belső és külső munkatárs dolgozott!

Roppant árukkodó a Robotos-émlékirat egyik epizódja. Azon a legelső megbeszélésen, a Román ~~Parlament~~ Kommunista Párt Központi Bizottságánál a megbízott szerkesztő ezt javasolta, hogy az új lap főszerkesztőjévé Kacsó Sándort nevezzék ki. Ő a legjelentősebb baloldali magyar újságíró Romániában, ~~aki~~ a Brassói Lapok vezetőjeként egyetemleges tekintélyt szerzett magának.

" - Kacsó Sándorra más, igen fontos politikai-közéleti megbízások várnak - hengereltek le. - Nem vállalhatja el a tényleges szerkesztést, de...

- Nos? - ütöttem a vasat.

- Hozzájárult, hogy a neve a fejlécen megjelenjen."

Igy is szerepelt a fejlécen sokáig: Főszerkesztő Kacsó Sándor, felelős szerkesztő: Robotos Imre.

Valóban, néhány hónappal később, 1947 november 21-23.-án, a Magyar Népi Szövetség harmadik, temesvári kongresszusán Kurkó Gyárfás ország elnököt leváltották tisztségéből és Kacsó Sándort állították a helyébe.

"Utólag eltűnődtem a Magyar Bizottság (Comisia Maghiară) előjárói honnan tudták 1947 nyarán, hogy az év őszén Kacsó Sándort választja meg az MNSz kongresszusa elnökévé? A "marxizmus-leninizmus" íme, ez előrelátás bölcsességével is felruházta hitvallóit."

Robotos szarkasztikus megjegyzése elárulja, hogy Kurkó Gyárfás menesztése már hónapokkal előbb eldöntött tény volt. Egyszerűen hazugság tehát, amit a temesvári kongresszus

után a [REDACTED] Magyar Népi Szövetség berkeiben terjesztettek, hogy tudnillik a pártvezetés az utolsó pillanatig ragaszkodott Kurkó személyéhez és leváltása [REDACTED] csak az "székely makacs-ságának" köszönhető. Még Lipcsey Ildikó általában jól [REDACTED] [REDACTED] dokumentált könyve a Magyar Népi Szövetség történetéről ^{10/} így számol be a történetekről:

"Csak a beavatottak szűk köre tudta, hogy [REDACTED] Kurkó leváltását a magyar szervezetek önállóságához való makacs ragaszkodása provokálta ki — Luca az utolsó pillanatig megpróbálta rábeszélni a maradásra. ^{Kacsó} [REDACTED] tehát elvállta, amit Kurkó már nem tudott."

A népállomány megmentése

"Nem először emlegetjük a Magyar Dolgozók Szövetségéből kiterjedélyesedett Magyar Népi Szövetség reális nemzetiségi politikájának három legnagyobb vívmányát: az erdélyi és bánági magyarság népállományának megőrzését, nemzeti intézményeink megtartását és a szabad nemzetiségi szervezkedést. Két év távlatában végiggondolva a történeteket, mindhárom vívmány nemcsak hogy a sérelmek százainak begyógyítását jelenti, hanem biztosíték is egyben a múltból fennmaradt [REDACTED] akadályok leküzdésére."

Valóban létfontosságú eseményre, az 1946 őszi parlamenti választásokra készüléskor, Balogh Edgár, a kolozsvári Világosság főszerkesztője, egyben a Magyar Népi Szövetség alelnöke, egyik ideológusa számvetést készített lapjában, Két év magyar munkája Groza Péter oldalán címmel, 1946. augusztus 23.-án. [REDACTED]

A vezércikket a brassói Népi Egység is átvette, szeptember *else-*
jei számában.¹⁾

Olyan arányú volt a romlás 1944 második felében Erdély magyarságának életében, hogy nemcsak [REDACTED] a népállomány "megőrzését" emlegethette jogosan Balogh Edgár, de a "megmentését" is. A történelem furcsa - és mélységesen igazságtalan "fintoraként", a magyar nemzet, a magyar állam helyzete a második világháború végén [REDACTED] tragikusabb volt a szomszédos kelet-európai országokénál. Közvetlen szomszédaink, akik Hitler oldalán háborúztak a szovjet ellen, trianoni területeik visszaszerzése reményében, 1944 második felében most már a másik oldalon folytatták a háborút, ugyanazért a célért. A Szlovák Állam a visszaállított Csehszlovákiába betagolódva, immár győztesként szállta

meg az 1938-ban szabályszerű nemzetközi döntéssel Magyarországhoz visszacsatolt felvidéki ~~terület~~ területsávot. (Az első bécsi döntést ugyan a német és az ~~olasz~~ olasz állam hozta, de a négyhatalmi - német, angol, francia, olasz - müncheni megállapodás előírására.) Sőt Csehszlovákia újabb öt magyar helységeket követelt magának Pozsony alatt, ~~hármat~~ hármat meg is kapott. Ezek után pedig az egész felvidéki magyarságot ki akarta telepíteni, illetve szlovákká nyilvánítani. Horvátország az újraéledt Jugoszlávia keretében azon nyomban elfeledte fasiszta bűneit, visszacserezte az 1941-től vitatott Muraközt. A Tito-féle jugoszláv ~~állam~~ állam nem elégedett meg a Délvidék újbóli megszállásával, hanem ~~ér~~ érvényesíteni szeretne volna 1918-as hódító törekvését és magához csatolni Pécsét és a környékét.^{2/} Csak a szovjet kormány, illetve Sztálin óvatossága akadályozta ~~meg~~ meg az újabb ~~terület~~ területrablást. Tito partizánjai azonban trianoni határainkon belül a történelem legnagyobb mészárlását hajtották végre a délvidéki és bánági magyarok meg németek kö^{re} ~~re~~ Kárpátalját a bevonuló szovjet ~~csapatok~~ csapatok gyakorlatilag azonnal a Szovjetunióhoz csatolták, noha hivatalos ~~szervezet~~ szerződést a prágai kormány csak egy év múlva kötött az átadásról. A szovjetizálás ott is nyomban magyarok tízezreinek elhurcolásával kezdődött el.

Mi történt ezalatt Erdélyben? Románia kiugrása után - 1944 augusztus 23 - az új bukaresti kormány azonnal kinyilvánította az 1940-es második bécsi döntés eltörlését és elindította csapatait Észak-Erdély elfoglalására. Igaz, hogy a román hadsereg csak a szovjet hadosztály^{ok} megérkezése és harcba állása után tudott bevonulni az északerdélyi megyékbe. Noha a szeptember 13-án megkötött szovjet-román fegyverszüneti egyezmény csak azt mondta ki, hogy Erdély vagy annak nagyobbik fele, a ~~kiegyezés~~ kiegyezésről függetlenül, Romániához fog tartozni, a bukaresti kormány katonai ~~hatóságai~~ és polgári hatóságai megérkezésük első pillanatától

a hatalom tényleges birtokosaiként rendezkedtek be. Ez a bevonulás a Székelyföldön, majd egész Észak-Erdélyben véres ~~...~~ bosszúállások, tömeggyilkosságok, rablások jegyében ment végbe. Nem egyszerűen felelőtlen kalandorok akcióiról volt szó, hanem jól felismerhető a hatalmi szándék Erdély magyartalanítására.

Ezt a veszélyt azonnal észlelte az 1944. október 16.-én Brassóban megalakult Romániai Magyar Népi Szövetség³ egyelőre csak brassóiaktól és székelyföldiekből álló vezetősége. (Csak a későbbiek során, a front tovavonulása után jelennek meg a vezetőségben az észak-erdélyi megyékből választott tagok.) Mindjárt a Népi Egység második számában, 1944 október 25.-én Kurkó Győrfás vezércikkben teszi fel az ingerült kérdést: Bűnös-e a nép? Már a kérdés maga megrázza a székelyeket, mivel az utóbbi két hónapban nem jutottak hozzá magyar újságokhoz, a bukarekti ~~...~~ rádiót nagyon kevesen hallgatták, a budapesti adó pedig nem beszélt arról - nem volt róluk tudomása -, hogy a román lapokban a halálharangot kongatják az erdélyi magyarság fölött; felelős politikusok, a királyhoz közel álló államférfiak komolyan letolgatják a kollektív bűnösség ~~...~~ kimondását nemcsak az ~~...~~ észak-erdélyi, de a dél-erdélyi magyarságra is. ⁴ Dél-Erdélyben ~~...~~ magyarok tízezreit hurcolták gyűjtőtáborokba, köztük olyan demokrata újságírókat, mint Kaosó Sándor, olyan költőt, mint ~~...~~ a köröskisjenői Olosz Lajos, ^t szociáldemokraták munkásmozgalmi vezetőket, papokat, de egyszerű munkásokat és földműveseket is. ⁵ Kurkó Győrfás úgy ítélte meg, hogy a háborús bűnösség ~~...~~ elhárítása a legsürgetőbb nemzeti feladat:

"Némaságunk ideje alatt a magyarság szélesebb tömegei alig tájékozódhattak arról ~~...~~ a harcról, amely leginkább a fővárosi sajtóban folyt, s amelynek ütközőpontjában éppen a romániai magyarság állott. Ez a sajtóharc a román belpolitika irányvonalának a kialakulását is tükrözi.

Városunkban vasárnap két népgyűlés zajlott le, s ezen a két népgyűlésen is megfigyelhetjük a kettős irányzatosság

éles széjjelválását.

Az egyik oldalon ismét hallanunk kellett a nemzeti türelmetlenség hangját. Látnunk kellett, hogy nem tesznek különbséget az évszázadok óta szabadságáért harcoló magyar nép és mágmás-nyilas urai között.

Ezzel szemben a másik oldalon a román demokrácia hercos fiai aggodva állapítják meg, hogy az ország függetlensége veszélyben forog, mert a jelenlegi kormány nem tett eleget a fegyverszüneti szerződésben vállalt köteletségének. Ellekezéleg, hogy elterelje az ország népének figyelmét ezekről a kötelezettségekről, fasiszta politikát folytat és a demokratikus népi tömegek ellen uszít, ami semmiképpen sem egyeztethető össze a román nép szabadságszeretetével.

Mi, Romániában élő demokratikus magyarok egy pillanattig sem vontuk ki magunkat a román állammal szemben fennálló kötelezettségeink alól. Vállaljuk a kisebbségi sors minden nehézségét. Népünk szenvedett és szenved. Jóllehet csak sovinszta uraink a bűnösök. Mi, demokrata magyarok soha sem vontuk le románellenes, fajgyűlölő következtetéseket azokból a kínzásokból, üldözötetésből, bebörtönzésből, amelyet a fasiszta román hatóságoktól elszenvedtünk. Hogy milyen egyformán gyilkolta a hitlerista terror a román és magyar demokratákat, azt, reméljük, jól tudja mindenki.

Ma azonban tiltakozó szavunkat emeljük fel az ellen, hogy a demokratikus magyar tömegeket azonosítsák a hitlerista nyilas néparulókkal, skikkel különben a magyar demokrácia is megkezdte már a leszámolást.

A magyar nyilasok és a román ~~fasiszta~~ fasiszták pár hónappal ezelőtt még testvéri egyetértésben masiroztak együtt a Szovjetunió ellen, amelynek dicséretétől ájuldozik ma mindenki. Azaz, ahogy masiroztak, csak masiroztatták szerencsétlen népeikre szállókat. S ha most még azonosí-

teni akarnak bennünket a nyilas-mágnás urakkal, akkor idézni merjük a román nép egyszerű munkás fia szájából elhangzott kijelentést:

»Mi történt volna a román néppel, ha a Szovjetunió területén elkövetett embertelenségekért nemcsak az Antonescu-klikket, hanem az egész ország népét vonták volna felelősségre?»

A Szovjetunió nem járt el így Romániával szemben. Nem lett volna hű a szövetségesek szabadságeszméihez, ha másképp cselekedett volna. A győztesek nem tették felelőssé az olasz népet, a finn népet, a román népet, a szlovákokat, a horvátokat - csak a magyar nép maradjon felelős teljes egészében, hetediziglen, ahogy a hazai soviniiszták követelik?

A szabad népek testvérisége, a demokratikus román-magyar összefogás egyedüli megoldás mindeakét nép számára."

Kurkó két, néhány nappal előbb tartott népgyűlésre adott választ. A Népi Egységnek ugyanabban a számában, amelyben az első oldalon Kurkó Gyárfás cikke megjelent, a 4. oldalon ~~beszámoló~~ beszámolót találunk a román Nemzeti Paraszt-párt - Maniu pártja - brassói nyilvános gyűléséről, amelyen a szónokok a nacionalista bukaresti lapok érveit ismételték meg. "A támadások lényege az volt, hogy a magyar nép teljes egészében háborús bűnös, és mint ilyenekkel kell elbánni vele." A Maniu-párt gyűlésével egyidőben, 1944. október 15.-én tartott nagygyűlést, ugyancsak Brassóban, a Román Kommunista Párt. Enek fő szónoka Vasile Luca, a legfőbb pártvezetés egyik tagja, aki az elkövetkező években még döntő, végül tragikus szerepet játszik az erdélyi magyarság életében. "Tegnap még azt kiáltották: »Le a zsidókkal!«, ma: »Le a magyarokkal!« mondta Vasile Luca. Széthúrást akarnak kelteni a nép körében, hogy a tömegek figyelmét eltereljék a létfontosságú kérdésekről, az újításokról, amelyeket azonnal meg kell valósítani. Ahelyett, hogy felhívják a magyar népet és a magyar katonákat, hogy keljenek fel

Horthy ellen, szakítsák ketté a fasiszta láncokat, az a bujto-
gatás, amely a magyar nép kivégzését követeli, s az önkéntesek
[Maniu-gárdisták] cselekedetei a magyarokat az utolsó szál
emberig való ellenállásba taszítják. A román és az orosz katonák
és tisztek ezrei esnek így közvetve a sovinistta uszítás~~...~~
áldozatául.

Azok az emberek, akik felelőssé teszik az egész
magyar népet a hitleristák ~~...~~ és Horthy ügynökeinek Észak-Er-
délyben elkövetett bűntetteiért, tulságosan ^{el}felejtették ~~...~~ azokat
a bűntetteket, amiket a román hitleristák és Antonescu-ügynökök
Odesszában és Ukrajnában követtek el. Mi történt volna népünk-
kel, ha a Szovjetunió népei összetévesztettek volna bennünket
~~...~~ a hitlerista és Antonescu-féle bűnözőkkel." 7)

Nyomban Románia átállása után a bukaresti sajtóban és
politikai életben valóságos gátszakadás ment végbe a nemzetiségi
kérdés megítélésében. Lipcsey Ildikó A Romániai Magyar Népi Szö-
vetség az önfeladás útján című, kitűnően dokumentált könyvében 8)
áttekinti az Antonescu-diktatúra ~~...~~ bukása után ismét
színpadra lépő román "történelmi pártok" álláspontját az erdélyi
kérdésben, tehát az itt élő magyarság jövőjét illetően.
Ahány megnyilatkozás, annyi halálos fenyegetés! Pedig Budapest
egy évvel előbb még arra számított, hogy Magyarország és Románia
együtt léphet ki a háború^{ból} és fordíthatja fegyvereit a németek
ellen. Ezért előzőleg rendezniük kellene a határkérdést a két
ország között. A Kállay-kormány 1943 júniusában "puhatolózó
tárgyalásra" küldte Bukarestbe gróf Bánffy Miklóst, az író,
egykori külügyminisztert. ~~...~~ Maniu életrajzírója, Apostol
János 1997-es kötetében így idézi fel a bukaresti ~~...~~
találkozót: "Mindkét tárgyaló fél egyetértett abban, hogy
sürgető kényszer mind a két nemzet számára az elszakadás
Németországtól, a köztük fennálló ellentét feloldása révén.

De ha Maniu igyekezett rávenni tárgyaló partnerét, hogy tekintse semmisnek a bécsi döntést, Bánffy csak egy formális nyilatkozatra lett volna hajlandó, olyan értelemben, hogy Erdély státusa maradjon ~~az~~ jelenlegi állapotában a béketárgyalások ~~eredménye~~ döntéséig. Ez a megoldás teljességgel elfogadhatatlan volt Maniu számára - ~~ez~~ egyébként éppen így C. Argetoianu és G.G. Mironescu számára is, utóbbival mint Mihai Antonescu képviselőjével Sinaian ~~találkozott~~ találkozott."

Bánffy Miklós bukaresti látogatásakor Iuliu Maniu már nem az a politikus, aki Erdélyben és Budapesten 1918 előtt a Román Nemzeti Párt vezetője volt. Nem az az államférfi, aki ~~1918~~ nek döntő szerepe volt abban, hogy 1918 december elsején a gyulafehérvári román népgyűlés autonómiát ígért az erdélyi magyarságnak. A román "történelmi pártok", a nemzetiparasztpártiak és liberálisok akkor már egy követ fújnak a nemzetiségi kérdésben, és Gheorghe Brătianu, a századelő nagy politikai vezérének tanítását követi ~~ez~~ ugyanis a trianoni békeszerződésre, illetve az ennek ~~szellemében~~ lényegében részét képező 1919-es kisebbségvédelmi szerződésre azt felelte, hogy Románia a kisebbségi kérdést ugyanis az asszimilációval fogja megoldani. Ez az igazi "európai megoldás". ^{10/} Különös, ~~ez~~ az európai hagyományoknak ellentmondó vonása volt a román liberalizmusnak, hogy nem a kisebbségi jogok harcosaként lépett fel, hanem e jogok megtagadjaként, a nemzetiségek erőszakos beolvasztójaként. Romániában elsőnek a liberális miniszterelnök, Gheorghe ~~Brătianu~~ Tătărescu ~~1934-ben~~ tiltotta meg, 1934-ben, minden magyar helynév használatát! A Brassói Lapokban Kacsó Sándor így tiltakozott: "Miniszterelnök ~~Brătianu~~ Úr! Méltatlan Önhöz és pártjához, amely most valóban a szabadságot képviseli Romániában, hogy a cenzúrát nyelvgyilkolásra használják fel. ~~Brătianu~~ Méltatlan a román állam közegeihez is, hogy magyar szavak kiirtásával foglalkozzék." *NY*

(Románia 1944-es szovjet megszállása után Gheorghe ~~...~~ Tătărescu azonnal az új rendszer mellé áll, ~~...~~ Petru Groza kormányában miniszterelnök helyettes és külügyminiszter, ő a román küldöttség vezetője a párizsi béketárgyalásokon. 1947 őszén leváltják, majd ~~...~~ letartóztatják, és ~~...~~ 1957-ben hal meg a máramarosszigeti börtönben. ^{12/} Úgyében soha nem volt bírósági tárgyalás.)

A román "történelmi pártok" - éppúgy, mint Benes elnök Csehszlovákiában - tiszta nemzeti államot kívántak, vagyis megszabadulni a kisebbségektől. Ezt a lakosságcsere vagy a kitelepítés eszközével látták megvalósíthatónak. Mindezek előkészítéseképpen, meghirdették ~~...~~ az erdélyi magyarok és németek kollektív ~~...~~ háborús bűnösségét.

Mega Maniu nyilvánosan nem nyilatkozott a magyarokról, németekről, elképzeléseiről. Nem is tehetne volna, lévén a Nemzeti Parasztpárt képviselőjében a ~~...~~ Sănătescu-kabinet államminisztere. Egyébként is egész életében "a titokzatos pártvezér" szerepét játszotta meg, a két háború közötti időszakban a román politikai életben a "badacsonyi szfinx" nevet kaptak. (Badacsony a szülőhelye, ~~...~~ román hegyi falu Szőlágysonlyó fölött.) Minden nap együtt reggelizett szűkebb környezetével az egyik elegáns bukaresti kávéházban, a "Capsa"-ban, és nyilván ilyenkor ~~...~~ osztotta ki embereinek a feladatokat. ^{13/} Így aztán magántitkárai és közeli rokoni szájából "Maniu szólt." A Népi Egység a legriasztóbb nyilatkozatokat szemlélte, kommentár nélkül. Október 23.-án Ionel Pop kormánybiztos szavait idézte: Hogyan ítéli meg Észak-Erdély helyzetét kinevezett kormánybiztosa, Ionel Pop? A megnyilatkozás súlyát rendkívüli módon megnövelte, hogy a politikus nemcsak Észak-Erdély kormánybiztosa volt, de egyben Maniu unokaöccse és az interjút a Nemzeti Parasztpárt központi lapja, a Dreptatea közölte. ^{14/} A kormánybiztos, aki

egyébként [redacted] nem foglalhatta el hivatalát, mivel a szovjet katonai hatóságok nem engedélyezték a román királyi közigazgatás berendezkedését Kolozsvárott, előbb az erdélyi és bánági szászokat és svábokat tárgyalta le. A hitleri politika romániai képviselői voltak, kívül helyezték magukat Románián, [redacted] "állam voltak az államban" ezért többé nincs mit keresniük, a kitelepítésükkel kell megszabadulniuk [redacted] tőlük. A magyaroknak teljesen le kell mondaniuk az "irredenta törekvésekről és álomképekről", be kell olvadniuk a románságba, mert "ha nem lenne meg ezen reményünk, úgy szélsőséges megoldásra kellene gondolnunk, az áttelepítésükre."

Corneliu Coposu, Maniu pártvezér magántitkára több ízben követelte a magyar nyelv betiltását, az erdélyi magyarok [redacted] felelősségre vonását, lévén - szerinte - valamennyien "háborús bűnösök." És a MADOSZ is be akar léni a kormányba címmel tiltakozik, amiért a baloldali blokk - Országos Demokratikus Arcvonal - október elején tartott bukaresti [redacted] gyűlésen a Magyar Népi Szövetség elődje is részt vehetett és képviselője magyar nyelven szólalt meg. ^{15/} "Nem kívánunk együtt működni a magyar szervezetekkel és a magyar néppel. Képtelenség azt állítani, hogy Magyarországot csak a kormánya vitte bele a háborúba. Ez az egész magyar nép akarata volt. A MADOSZ ezentúl működjön csak Magyarországon, mivel négy év alatt egyetlen egyszer sem tiltakozott az észak-erdélyi románok üldözése ellen. Nem tűrhetjük meg a jelenlétét nálunk, a demokratikus szabadság országában, amelyet a mi bátorságunk és áldozatunk hozott létre. Nem szabad tovább is tűrnünk a [redacted] MADOSZ gonoszkodását! Tűnjön el minél előbb, többé a nevét sem akarjuk [redacted] hallani. Ezt követelik az ősök és a ma élő románok szenvedései".

Coposu a Nemzeti Parasztpárt felszámolásakor, Maniuval együtt börtönbe került, 1989 után mint a megújult Kereszténydemok-

rata Nemzeti Parasztpárt egyik vezető egyénisége jelent meg újra a közéletben, és "demokratikus" nyilatkozatai alapján egynémely rövid emlékezetű erdélyi magyar politikus a magyarság barátját látta és láttatta benne!

Mihai Popovici szintén ~~Maniu~~ Maniu régi harcostársai közé tartozott. Neki az volt a véleménye, hogy az ~~országoknak~~ országoknak a második világháború után "nemzeti államokká" kell válniuk. Ezt így Benes elnök is mondhatta volna, és mondta is! A Maniu-párti belügyminiszter, Penescu a "nemzeti állam" szellemében eleve kirekesztette a magyar nyelv használatát Erdély közigazgatásának bármelyik területéről.

És a román liberálisok hangja? A párt központi lapja, a Viitorul azokban a feszült hangulatú hetekben szinte naponta közölt magyarellenes cikkeket. ^{8/} Mikor a háborús bűnösök megbüntetését követelték, akkor kizárólag a magyarokra céloztak. Egy bizonyos Gheorghe Bumbesti a Viitorulban a legvadabb nemzeti uszítás hangját ütötte meg, kifejtve, hogy a román-magyar ellentét feloldhatatlan, a magyarok "a szétesett hun hordák maradványai", és megjelenésük egész ~~in~~ Európában a népek félelmet és gyűlöletét váltotta ki!

Erdély magyartalanításának "elvi megalapozása" után, ~~Maniu~~ illetve már előbb, a Dreptatea és a Viitorul leszámolást követelő cikkeinek megjelenésével egyidőben, a ~~Magyarországon~~ Székelyföldön, majd egész Észak-Erdélyben megkezdődtek a tömeggyilkosságok. Ezek közül brutalitásával valószínűleg "jelképpé" lett az egyik legelső, a ~~Maniu~~ szárazajtai nyakazás. A Népi Egység az esemény idején nem számolhatott be a szeptember végén történt gyilkosságokról, hiszen ~~Magyarországon~~ csak egy hónap múltán jelent meg, utóbb azonban alaposan kimerítette a témát. Annál inkább, mivel a Iuliu ~~Maniu~~ Maniurol elnevezett "önkéntes" gárda követte el a mészárlásokat, és így a

politikai küzdőtér ellenkező oldalára került Nemzeti Paraszt-
párt ellen hatásosan fel lehetett használni. A kézre került
gárdisták brassói hadbírósa ^t peré, 1945 nyarán, élénk
sajtóhadjárat kísérette a baloldali lapokban; a gyilkosságok
vádponként szerepeltek az 1946-os választási kampányban, majd
1947-ben, a Nemzeti Parasztpárt vezetőinek, köztük Maiunak a
perében is.

Szárazajta drámáj^a az Egységes Szakszervezetek Három-
szék megyei gyűlésén került először nyilvánosságra, 1944 októ-
ber 14.-én. A három szakszervezeti tisztségviselő,
Győri Bertalan, Kerekes Béla és Vas György által felvett jegyző-
könyv szerint, szeptember 25.-én este a székely község
be egy 35 tagú különítmény érkezett, Gevril Olteanu "kapitány"
parancsnoksága alatt. Román nemzeti színű karszalagot viseltek,
amelyen ez volt a felírás: "Dr. Iliu Maniu Nemzeti Gárda!" Azért
jöttek, hogy bosszút álljanak a falun, mivel egy sebesült
román tisztet megölték és kifosztották. A valóság az volt,
hogy Szép Albertné a határszéli harcokban megsebesült román
hadnagyot elrejtette a házában, meggyógyította, majd a tartalékos
tiszt titokban hagyta el a falut. A hadbírósa tárgyaláson majd
felolvassák az illető tiszt levelét, amelyben megköszönte a buj-
tatást és gondoskodást. Szőkéné és a férje, tizenegy más száraz-
ajtaival együtt akkor már rég halott.

Jellemző volt a kivégzés kegyetlenségére, hogy két székely
férfit, Nagy Sándort és Nagy Andrást az iskola udvarán, az egész
falu szeme láttára lefejezték.^{8/}

Egy másik tömeggyilkosságra Csíkszentdomokos községben
került sor. A Magyar Népi Szövetség Csík megyei intézőbizottságá-
nak ülésén került gény erre a tömegmészárlásra. Az értekezletet
eredetileg 1944 november 8.-án akarták tartani Csíkszentdomokoson,
Kurkó Gyárfás szülőfalujában. A román főispán, dr. Tetu Aurel
A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

parancsára,

a csendőrök rajtaütöttek a tanácskozáson, ~~és~~ letartóztatták az értekezleten résztvevőket, és előbb Csíkszeredába, majd innen a brassói hadbírószágra kísérték őket. A hadbírószág azonnal szabadlábra helyezte őket. ~~16/~~ 16/.

A tanácskozást Brassóban folytatták. ^{17/}. A Népi Egység november 14._i jelentése szerint, két küldött a fasizmus alatt elszenvedett jogtalanságokról számolt be. Szó esett a gazdálkodók, a kisiparosok helyzetéről, a magyar oktatás gondjairól. ~~Kurkó~~ Kurkó Sándor a Maniu-gárda szentdomokosi végengzését idézte fel. A nyilvánosság ekkor értesült először a történetekről. A Maniu-gárdisták minden ok nélkül halálra ítélték és meggyilkolták Kurkó József 26 éves gazdálkodót, Albert ~~Ferenc~~ Ferenc 27 éves gazdálkodót, Kósa János 30 éves gazdálkodót, Timár Gyárfás gazdálkodót, Bíró ~~Magdolna~~ Lajos 45 éves gazdálkodót, háromgyermekes családapát, Albert Péter 30 éves gazdálkodót, Zsók Lajos 32 éves gazdálkodót, Szakács Antalnét, Kedves Ferenc gazdálkodót, György Józsefné 82 éves öregasszonyt, Bács Anna rokkant - féllábu - 35 éves földművesasszonyt. Györgynének nem oldozták fel a kezét, hogy utolsó imáját elmondhassa, és keresztet vethessen. A tudósítás szerint többen a kivégzettek közül régi antifasiszta harcosok voltak. A gyilkosságok után a helyi csendőrőrmester gyűlést hívott össze, és ezen kijelentette: "A székelyek román származásúak. Különben is ~~ő~~ azért jött ide, hogy a konkolyt kirostálja a tiszta búzából." A konkoly alatt a demokratákat értette.

November 17.-én a Népi Egység azt jelentette, hogy feloszlatták a Maniuról elnevezett önkéntes gárdákat. A kormány döntését maga Iuliu Maniu hozta a nevével viselő gárdák tudomására. ^{18/} Két nappal később Kurkó Gyárfás vezércikkben mondott köszönetet a román demokrata sajtónak, amiért a rágalmazás és tömeggyilkosságok idején a megtámadott magyarság védelmére kelt.

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta. A cikk szenvedélyes vádirat a verengző gárdisták ellen. 19/

Ugyanez a lapszám átfogó összeállítást közölt a bukaresti román újságok kommentárjaiból a Maniu-gárda feloszlatása, illetve annak nyomán, hogy a szovjet katonai hatóságok kivonták a román királyi közigazgatást Észak-Erdély területéről. Iuliu Maniu azzal védekezett, hogy államminiszteri és pártvezetői elfoglaltságai miatt nem maradt ideje ellenőrző körutat tenni az arcvonal mögött, a gárdák tervekénységi területén. Ugyanakkor elismerését fejezte ki a gárdisták hazafias lelkesedéséért. A kommunista központi lap figyelmeztet, hogy az ilyen súlyos események megismétlődése, a Maniu-gárdák gyilkosságai és a román főispánok, csempészek terrorja a magyar lakosság ellen, elkerülhetetlen az ország összeomlásához vezetne.

Nem vagyunk egyedül címmel újabb vezércikk a november 21.-i lapszámban arról, hogy az erdélyi magyarság erős szövetségeseiket tudhat maga mellett a demokráciáért folytatott harcában. Nyilvánvaló utalás a magyarság mellett megszólaló román demokratikus sajtóra és a szovjet katonai hatóságok intézkedésére, amellyel a reakció román közigazgatást kiharcolta Észak-Erdélyből. 21/

Szárzajta magyar drámája annyira beleivódott a székelység tudatába, mint akár Madéfalva, az 1764-es székely öldöklés. Ennek oka bizonyára az, hogy az első vérfürdő volt 1944 őszén, ártatlan emberek estek áldozatául és soha nem lehetett vált világossá, hogy mi igazán a kiváltó oka a Maniu-gárda bosszújának. A közvélemény a szárzajtai tömeggyilkossággal magyarázta azt is, hogy 1944 november 14.-én, 49 nappal a történetek után, a szovjet hadvezetőség kiharcolta Észak-Erdélyből a román közigazgatást. Véleményünk szerint ennek a lépésnek a magyarázatát az egész román belpolitika^{ban}, a szovjet-román viszony alakulásában kereshetjük; erre a maga idejében visszatérünk.

A székelynyakazás tragikus témája megjelent az irodalomban is. A kézirat publikálására a TK Kisebbségkutató Intézet (28848. sz. NKFI-programja) támogatta, 1982-ben,

A Haynal-ház kapuja címmel,^{22/} ~~...~~ Sütő András naplókötetében idézte fel az iszonyatot, ~~...~~ Heródes napjai, ~~...~~ 1994,^{23/} Benkő Levente riportokban folytatta le utólagos, igen alapos nyomozását, 1995-ben.^{24/} Román írók közül elsőnek Titus Popovici vette tollára a témát, 1955-ben megjelent Străinul (Az idegen) című regényében, a román nemzeti önvizsgálat jegyében súlyos ítéletet mondva a Maniu-gárda fölött.^{25/} Másfél évtized múltán Titus Popovici ismét szükségesnek tartotta megszólalni a szárazajtai székelyöldöklésről. Egy román ~~...~~ turisztikai folyóiratban felfedezte Gavril Olteanu hajdani "kapitány"~~...~~ cikkét a Kárpátok szépségeiről, és a román nemzeti önérzet nevében kikérte, hogy egy sokszoros gyilkos - Csíkszentdomokoson és más székelyföldi helységeken is ő hozta és hajtatta végre a halálos ítéleteket - valamikor is szót kaphasson a román sajtóban.^{26/} Majd a nyolcvanas években megingott Titus Popovici~~...~~ is, és a háromkötetes Erdély története kapcsán gyűlöletet árasztó cikket közölt a magyarokról, ~~...~~ Petőfiről, "a magyar nacionalizmus" költőjéről. Magyar íróbarátai megpróbálták tisztázni vele páfordulásának okát, de nem volt hajlandó beszélni erről.^{27/} Mikor pedig 1989-ben megdőlt a diktatúra, a cenzúra nélküli légkörben nem a nemzeti "kibeszélés" következett el, hanem a Maniu-gárda rémtetteinek tagadása. Petre Sălcudeanu erdélyi származású prózaíró, egy időben a román filmgyártás egyik vezetője, majd 1989 után rövid ideig kultuszminiszter, 1991-ben felháborodottan utasítja vissza az erdélyi magyarok szerény jogköveteléseit is, és kijelenti: "De a szó szoros értelmében nem ~~...~~ vágtuk le a fejét senkinek".^{28/} Apostol Stan többször idézett Maniu-életrajza pedig 509 oldalas könyvében csak azt tartja szükségesnek elmondani, hogy Iuliu Maniu elsőnek írta alá, 1944 szeptemberében az Észak-Erdély felszabadítására jelentkező önkéntesek listáját, illetve a gárdisták elindulásakor az ő kezébe tették le a hűség-

esküt Mihai Viteazul - Vitéz Mihály egykori havassíkföldi vajda -
szobra előtt Bukarestben, az Egyetem téren. 29/

Kétségtelen, hogy a székelyföldi, csíkszendomokosi és
más székelyföldi ~~székely~~ ^{eket} vérengzés ^{jogosan,} elfeledtetni vagy
éppen elfeledtetni akarók érvelnek azzal: nem minden háborús
gyilkosság, rablás, bosszúállás írható a Maniu-gárda számlájára.
A gárda feloszlása után is folytatódtek, előtte pedig napiren-
den voltak a hasonló törvénytelen ségek egész Észak-Erdélyben.
Román csendőrök vagy felfegyverkezett civilek saját székállukra
hajtottak végre szörnyű kivégzéseket. Tudnunk kell, hogy a
szovjet és román seregek nyomában mindentivé az 1940-es técsi
döntés után kivont román csendőrök tértek vissza. (Ujvarésztük
a háború idején Transznisztriában szolgált, ez ^{An} ~~Monescu~~ serege
által megszállt, és Romániához "csatolt" Odessza tartományban, ahol
román csendőrök hajtották végre a zsidóság teljes kiirtását.)
A román királyi közigazgatás kiparancsolása után a községházakon
és a főispáni hivatalokban, a Magyar Népi Szövetség helyi és
megyei szervezeteinél ~~székely~~ szabályszerűen jegyző-
könyvelték a terrorista cselekedeteket, rablásokat, fosztoga-
tásokat, gyilkosságokat. A Kolozs, Szolnok-Doboka és más észak-
erdélyi megyék eseteiről folyamatosan beszámolt, néha hosszú
riportokban, a kolozsvári Világosság; a brassói Népi Egységben
azonban ezeknek nem találjuk a nyomát. Nem szerezhettek tudomást
lapjukból a székelyek a saját vidékükön lazajlott drámát mindegyi-
kéről sem. A veszedelmegyházának érzékeltetése megköveteli
a kép teljességét, ezért Lipcsey Ildikó könyvéhez folyamodunk
ismét - A Romániai Magyar Népi Szövetség az önfeladás útján -,
mivel ez felsorolja az ekkor nyomban felszínre került és jegyző-
könyvelt rablásokat és gyilkosságokat. 30/

Székelyföldi és Csíkszendomokosi, a leghírhedtebb tömeg-

gyilkosságok falui, de rajtuk kívül ~~székely~~ székely helységekben is tombolt a gárda bosszúja. Csíkszeredán Sorbán Dénest szuronnyal ledöfték. Két hétfalusi legényt megöltek. Tíz lakásba betörtek, ~~raboltak~~ raboltak. Csíkszentlélek faluban 40 ~~gárdista~~ gárdista randlirozott, egy özvegyasszonyt, Szekács Imrénét összeverték, közben azt kiáltoták: "Azért jöttünk, hogy minden magyart megöljünk!" Csíkdánfalván megöltek két férfit, Kato Károlyt és Hajdu Lázárt, három gazdának elvitték a lovait és ~~szekerekeiket~~ szekerekeiket. Csíkkozmáson tíz házba betörtek, a lakásokat kirabolták, tulajdonosaikat ~~megölték~~ véresre verték. Továbbá három Csík megyei faluban megkínózták a székelyeket, ~~kirabolták~~ kirabolták házaikat. ~~Szentmiklóson~~ Gyergyószentmiklóson Bagi Lajos polgármester ~~jegyzőkönyvbe~~ jegyzőkönyvbe mondta, hogy a gárdisták, személyesen Olteanu Gavril "kapitány" és egyik társa a városi téglagyárba hurcolták és ott agyonlőtték Sajgó Józsefet, Kedves Imrét és Kobács Gyulát....

Az erőszak ~~hullámzott~~ hullámzott tovább, a front nyomában. Szentkirályban, Torda-Aranyos megyében kivégezték dr. Wolf Mihályt és három magyar gazdaembert. A Kolozs megyei Fejérd községet többször is "meglátogatták" a gárdisták. Első ízben meggyilkolták a községi bírót, Kalló Mihályt, másodszer Kalló Jánost és Rácz Dénest, ~~míg~~ míg harmadikszor ~~megölték~~ "megelégedtek" azzal, hogy agyba-főbe verjék Adorján Istvánt és családját. Alsóilosván, Szolnok-Pobokában a református lelkészt és a községi bírót, Horváth Jenőt és Ajtai Jenőt s velük együtt Füzes Istvánt, Nagy Jánost, Lukács Károlyt ~~megölték~~ ^{kihívták} megölték, Pap Sándor és két asszonyt, Oláh Jánosnét és Kovács Dánielnét félholtra verték. A gárdisták, a román csendőrök és a hozzájuk csapódott helyi románok legtöbb helyen a ~~parókiákra~~ parókiákra "látogattak" el, a ~~református papokat~~ református papokat verték meg, gyötörték vagy meggyilkolták. Volt olyan eset, hogy lelkészek és feleségük nem bírták a zaklatásokat és önkézükkel vetettek véget életükben. Szilágyménfőn Balkó Gyula feleségét ~~meggyilkos~~ meggyilkos lett,...

A menekülésnek ezt az "útját" választotta Kolozs Árpád tiszte-
letes és felesége. Kendilonán, Kolozs megyében legyilkolták
Nagy Imrénét, dr. Tompa Artúrt, feleségét és két sógorúját.
Kidében, szintén Kolozs megye, minden magyar család házát
kifosztották, s aki megpróbált ellentük szegülni, mint Decsov
Lajosné, az elaposan hegybenhagyták. Bács községben, Kolozs-
vár ~~Kolozs~~ tövében a csendőrőrmester megverte Györke József
jegyzőt és fiát; a feleségét és a lányát elhurcolta. A jegyző-
könyv ^{szövege} fennmaradt az őrmester neve is: Pop Vasile Soia. Szász-
zsomborból - Szolnok-Doboka megye - elűzték Benedek Gyula refor-
mátus lelkészt és családját. Hasonló sorsra jutott Néma község
lelkésze és vele együtt 25 helybeli magyar család. Nem egy
faluból a kiválogatott magyar férfiakat letartóztatták, össze-
kötözték és ~~elhurcolták~~ elhurcolták. Hetek múltán bukkantak rá az
összevagdalt holttestükre. Páncélcseh Szilágy megyei községből
ilyen módon végeztek Dénes Istvánnal, Nagy Sándorral, Pap
Sándorral és Máté Ferencsel. A Kolozs megyei Magyarzsomboron
három magyar férfit, Albert Jánost, Szilágyi Árpádot és Fazekas
Sándort elhurcoltak, a közeli erdőbe vitték, és ott kivégezték
őket. Tetemeikre a gyermekek találtak ~~rá~~ rá az erdőben.

Egeres város munkásai 1944 októberében fegyveresen
védelmezték meg a helybeli villamos erőművet a kivonuló német
csapatokkal szemben. Ez az erőmű látta el akkoriban villanyáram-
mal Kolozsvárt, felrobbantása megbénította volna a várost. Alig
két héttel ezután, megjelent Egeresen egy Hertia nevű román
csendőrőrmester és négy ismeretlen személy, ~~ők~~ akik kiválasz-
tottak, találomra, 13 helyi munkást, kiterelték őket ~~elhurcolták~~
a városból és tarkonlőtték őket. Történt mindezt 1944 október
22.-én. A legyilkoltak: Kovács János, Mikra Mihály, Czégeni
Géza, Vincze József, Debreczeni Márton, Belki József, Zoltán
Attila, Sikó János, Hajós József, Chile János, Juhász Zsibmond,

Hajás János, Demény Andor. Az áldozatokat levetkőztették és meztelen holttestüket az erdő szélén hagyták, ~~de~~ temetetlenül.

Olyan felháborodás támadt Kolozsvárott, hogy visszhangja érezhető Bukarestben is; a kommunista pártlap, a Scanteia (1945. január 26.)^{lett} hosszan tárgyalta a főmeggyilkosságot.

Hosszú lenne a teljes névsoruk azoknak, akiket "csak" megverték és kifosztottak. ~~ezek~~ A veréseknek is lehetett tragikus következményük. ~~ezek~~ Ördögösfüzesen, Szolnok-Dobokában^{október 23.-án} Lapohos Zsigmondot úgy összeverték, hogy később belehalt a ~~személyes~~ sérüléseibe. Ez esetben a gyilkosok neve is belekerült a jegyzőkönyvbe: Vasile Banu és Costin Banu. A kalotaszegi Kispetriben október 24.-én meggyilkolták Szabó Gézárt és Kőbál Urfi Jánost. Előbbi a falu református lelkésze volt, történelmi elbeszélések szerzője. ~~de~~ A már említett Ördögösfüzesnek további áldozatai is voltak. Tíz nappal Lapohos Zsigmond holtra verése után, Cseterky János református lelkészt támadták meg, és ~~ők~~ őt, valamint ~~ezeket~~ Szacsvai Dánielt és családját súlyosan bántalmazták.

Visszatérő refrén ebben a soha meg nem írt vádiratban a református papok elűzése, összeverése és meggyilkolása. Kalotaszegen és Szolnok-Dobokában a magyarság nagy többségében református, a gárdisták és a csendőrök, meg a felheccelt ~~de~~ román falusiak tudták, hogy ha a papot ütik, akkor megriad, menekül a nyáj. Szinte nem volt olyan magyarlakta református helység, amelynek a lelkészét ne támadták volna meg, vagy legalább ne kapott volna halálos fenyegetést, amivel menekülésre kényszerítették. Magyarlóna papja, Pünkösti Lajos alig tudott családjával Kolozsvárra bemenekülni és vissza^{se} mert térni a faluba, mert halállal fenyegették meg. A román falusi támadók mögött szinte mindig ~~de~~ a román pópák álltak, ortodoxok, de görög katolikusok is. ^{31/} Úgymond, az 1940 és 1944 közötti magyar főhatalom alatt elszenvedett "bántásaikat" kívánták megbosszulni, noha - ha ilyesmi itt-ott előfordult ~~volna~~ - ezekhez a magyar lelkészeknek semmi közük nem volt. Pünkösti Lajos azonban

úgy ítélte meg, hogy a jogtalanságok, üldözések, verések és gyilkosságok célja az volt, hogy a magyar lakosságot ~~elűzzék~~ elűzzék a szülőföldjéről. Ezt támaszthatja alá az a tény, hogy jónéhány Kolozsvár-környéki falu, Szászfenes, Györgyfalva, Kajántó, ~~Magyarlóna~~, ~~Vásárosnyék~~ Válaszút magyar férfilakosságának jelentős részét ismeretlen helyre hurcolták. Román szerző, Teofil Vescan egyetemi tanár, illegális kommunista számolt be arról november 8.-án, hogy Nagyesküllőről, Nagyzomborból a magyarok egy része azért menekült el, mert agyonlövésssel fenyegették meg őket. ^{32/} Bevált taktika volt, hogy román katonai egységek parancsnokai megtévesztették, félrevezették a szovjet katonai parancsnokságokat, azt állítva, hogy a visszavonuló honvéd seregek kémeket és szabotőröket hagytak hátra, kivonulásuk utána. Alsójjára községben több magyar férfit ezzel a váddal tartóztatták le, és átadták őket a szovjet katonai hatóságoknak. Ami kicsiben Alsójjárán történt, arra nagy arányokban került sor Kolozsvárott. Október 11.-én került a város a szovjetek kezére. A román közigazgatást nem engedték be ~~magyar~~ a szovjetek, de a román katonaságot igen, sőt közös szovjet-román járőrök cirkáltak a városban. Nem sokkal a város eleste, az élet újraindulása után, ezek a járőrök mintegy 5000 magyar férfit tartóztattak fel, gyűjtötték össze, és mint "hátrahagyott" antikommunista partizánokat az ökirályságbeli ~~magyarok~~ Felsőnyékjára, a szovjet fogolytáborba szállították őket, onnan pedig kivitték valamennyiüket a Szovjetunióba. ~~Magyarországra~~ Fele, ha ~~Magyarországra~~ visszakerült közülük. Már 1944 decemberében 4.-én Tanagrog fogolytáborában elhunyt Mikecs László, aki ~~Magyarországon~~ 23 éves korában az első összefoglaló művet írta meg a moldvai magyarokról (Csángók, ~~Magyarországon~~ 1941.) és akik a jövő nagy magyar történészét látták. Az elhurcoltak között volt Mikó Imre, az író és politikus, papok, tanárok, írók. Már az elhurcoltak "kiválogatása" is arra vallott, hogy az értelmi szerzők - állítólag a volt kolozsvári román konzul -

az erdélyi magyarság "lefejezését", az értelmiségi réteg eltüntetését szerették volna elérni. Arányszámukhoz viszonyítva igen nagy volt az értelmiségi deportáltak száma. Kolozsvárott ma is ~~széles körben~~ borzongva mesélik az elhurcolásokat. Két író, Kiss Jenő költő és Faragó József folklortudós sikeresen megszökött a fogsági elosztó-táborból, átvergődtek a Kárpátokon, visszatértek Kolozsvárra. Kiss Jenő regényben írta meg fogságba ejtésük és szökésük történetét. (Ithaka messze van, 1992.) A "vallomás helyett krónika", ahogy a szerző regényének műfaját jelzi, már a hetvenes évek végén elkészült, de a Ceausescu-diktatúra alatt, szó sem lehetett a megjelenéséről. 33/ Tilos téma volt ~~ez a téma~~ évtizedek múltán is, és ezért a közönség ~~ism~~ inkább ismerte a "nagy összefogdosás" egyéni drámáit, minthogy tudatosodhatott volna benne: ez a szovjet "segítséggel" végrehajtott akció valójában a népiirtás egyik formája volt, és célja Erdély "magyartalanítása".

Legnagyobb arányú vérengzés^s, igazi népiirtás a dél-bihari Gyanta községben ment végbe. Erről a Népi Egység részletes riportban számolt be, 1946. augusztus 25.-i számában. 34/ Az írás átvétel, nincs jelölve, honnan, minden bizonnyal vagy ~~az erdélyi~~ a kolozsvári Világosságból vagy valamelyik nagyváradi magyar lapból. A közlés időpontja azt mutatja, hogy a közeledő, november ~~1946~~ 19.-re kitűzött parlamenti választások indokolták a Meniu-párt elleni vádat felújítását.

Miként tudósít ~~ez a téma~~ az 1944 szeptember 24.-én történetekről a Népi Egység?

Gyanta ~~ez a téma~~ Bihar megyei falu, Dél-Erdélyben. 1940-ben Romániában maradt. 1944 szeptember elején honvédek foglalták el. Mikor néhány nap múlva a román csapatok Belényes felől a Fekete-Kőrös völgyében előrenyomulóban voltak, Gyanta fiataljai - majdnem mind magyarok, ~~ez a téma~~ románok most se nagyon akednek itt - a toronyból lesték a katonák érkezését. A visszavonuló németek valahonnan, rejtekől tüzet nyitottak a román katonákra.

A román csapatok nyomában érkező Maniu-gárda azzal gyanúsította meg a gyantai magyar fiatalokat, hogy ők tüzeltek. Hiába védekeztek, hogy hiszen fegyverük sincsen. A gárda parancsnoka, Brindea főhadnagy, aki szabályszerű román tiszti uniformist viselt, összerterelt vagy félszáz gyantait, fiatalot, ~~gyantait~~ öreget, férfiakat, nőket, és a falu határában kivégeztette őket.

"Különös színezetet ad a dolognak az a körülmény - írta a Népi Egység - hogy az áldozatok azok sorából kerültek ki, akik kimondottan a nép jogaiért küzdő haledő elemek voltak.

Román származású is akadt az áldozatok között. Togyinka szabadságos katona drámája költő tollára kívánczok. Mikor megtudta, hogy a halál felé menetel, kétségbeesetten kiáltotta Brindea felé:

- Főhadnagy úr, én szabadságos román katona vagyok! Brindea kivette a menetből. De mikor Togyinka hiába könyörgött a hozzátartozóiért, önként visszatért a sorba, vállalva közös sorsukat, a halált."

Leszerelése után Brindea visszatért Biharba, és az egyik falu jegyzője lett. Visszajárt Gyantára.

"Egyszer így szólította meg az egyik asszonyt:

- Mit csajnálnál férjed gyilkosával?

Mire a megrémült asszony, felismerve, így válaszolt:

- A Jóistenre bízom, tegye vele azt, amit megérdemel."

Évtizedek múltán, ~~Brindea~~ Bihar megyei berengoló könyvének írása közben ^{35/} ~~Brindea~~ szerző eljutott Gyantára. A nyolcvanas évek elején még ~~Brindea~~ talált túlélőket. Egyikük a halál menetéből szökött ki, és a közeli malom padlásán húzta meg magát. Szabó ~~Brindea~~ Lajosné akkor 59 éves gyanteni parasztasszony végignézte a temetői kivégzéseket. Igazolta Togyinka Lajos történetét. Név szerint ~~Brindea~~ sorolta a legyilkoltakat, a tizenegy éves Vekerdi Lacikától kezdve a frontot megjárt idős férfiakig és kétségbeesett asszonyokig, lányokig...

lokig, 1

Köteles Pál erdélyi író, Gyanta község szülötte, az Erdélyi Magyarság főszerkesztőjeként 1990 májusában folyóiratában közreadta az 1944-es tömeggyilkosság áldozatainak névsorát: 41 férfi, nő, gyermek temetői jelenlétét, kezdve a 11 éves [REDACTED] Vekerdi Lacikától a 71 éves Köteles Istvánig... 36/

Miért kellett Vekerdi Lacikának tizenegy esztendőes korában meghalnia? És a többi negyven gyantainak? Az észak-erdélyi véres terrorhullám ártatlan áldozatainak? Olteanu "kapitány" és Bridea főhadnagy személyes bosszúja gyilkolt, [REDACTED] Szárazajtától Gyantáig? Vagy volt ebben a halál-hadjáratban valami cél, tervszerűség, ördögi taktika? Vetítsük rá az áldozati helyeket a térképre. Minden jelentősebb magyarlakta [REDACTED] vidékről kiemelhetünk egy-egy falut, kisvárost. Miért éppen ezeket szemelték ki? Némely esetben lehetett véletlen is, de alapvetően hideg [REDACTED] politikusi aggyal megrajzolt halál-térkép ez. A megrettentés, az elborzasztás, a menekülésre készítés tervét [REDACTED] *hoztunk.* Nem kell Erdély egész magyar lakosságát kiirtani - ezt a modern világ, a győztes hatalmak mégsem engednék - , elegendő, ha halálra rémült menet indul el nyugatnak, aminek az útját visszafelé örökre el lehet torlaszolni: "fasisztákat nem fogadunk vissza". Még elretentőbb lehet ez a felismerés, ha történelmi léptékekkel mérünk, oda-állítjuk a szlovákiai kitelepítések, a délvidéki tömegszárlások mellé!

Tóth Sándor nyugalmazott kolozsvári egyetemi tanár, aki több ízben, könyv terjedelmű tanulmányban foglalkozott az erdélyi magyarság 1945 utáni sorsának alakulásával, egyebek között ő a szerzője a párizsi Magyar Füzetek 13. számaként megjelent Jelentés Erdélyből II. című, megkerülhetetlenül fontos kötetnek, egy 1997-es, immár Budapesten kiadott munkájában - Dicsőséges kudarcaink a diktatúra korszakából - végigmondolja a Maniu-gárda és a román csendőrök 1944 őszi vérengzéseinek tényleges hátterét, az erdélyi események *37/*

"Akkor az emberek mindenből csak a tobzodo ~~szlovák~~ gyűlöle-
tet, a lihegő bosszút érzékelték - írja Tóth Sándor - De már sokkal
többet tudunk e jelenségsorozatról. Ismerjük a koncepciót és a
boszorkányhonyát is, ahol a terveket kifőzték. Janics Kálmán
szlovákiai történész A hontalenség éve című, forrásértékű művében
dokumentumokra hivatkozva ismerteti a tiszta szláv csehszlovák nem-
zetállam megalapozásának Eduard Benes által 1942-1943-ban kidolgo-
zott akciótervét, amely végrehajtásához a szövetségesek, személy-
szerint Sztálin és Rooseveltt jóváhagyását is megszerezte: a front
étvonulásának cseppfolyos időszakában terrorral pánikot kelteni,
~~szlovák~~ menekülésre készíteni, lakhelyéről kiűzni a nem kívánt
kisebbség zömét, hogy ezzel a maradéknak gerincét törjék. Hogy
demoralizálják annyira, hogy többé ne képezhesse akadályát a cseh
és szlovák nemzetállam megvalósításának. Ezt az akciótervet Szlová-
kiában keresztülhúzta a háború nem várt menete. Mert - írja Janics -
Benesék Szlovákiában egy északról dél felé előrenyomuló frontra
számítottak, amikor egyetlen, kiméretlen, határozott lökés elér-
te volna célját. (Piszkos munkát ugyyszólván csak a kezdet köve-
telt volna meg: az első néhány utbaeső magyar falu felperzselése,
a városok és falvak lakosságának megtizedelése, felkoncolása a
többiek szeme láttára, a túlélőket pedig futni hagyni. Azok már
ragadták volna magukkal a délebbre lakókat is. A "felszabadítókat"
kiürült magyar helységek várták volna.) De a szlovák ~~szlovák~~
felkelést, amely megnyitotta volna a hágókat a szovjet hadsereg
számára, a németek levertek. A szovjet front a román kiugrás nyomán
dél és kelet felől nyomult be Szlovákiába, és a magyarokat nem
volt hová kergetni. A szlovák nemzetállam megteremtése ügyében
aztán rögtönzések következtek: deportálások, reszlovákizáció,
a lakosságcsere erőltetése - mindez néhány év alatt kifulladás-
kül, hogy elérhette volna célját - így Janics. (Tegyük hozzá: ez
a kifulladás egybeesett a kommunista hatalomátvétellel Csehszlo-
~~szlovák~~

vákiában / 1948. február /, ami a Kolozsvárról odafigyelt a részletek konkrét ismeretének hiányában - például a kommunisaa Gottwald, Husák, Clementis stb, szerepe az 1948 előtti kisebbség. ~~szöveg~~ üldözésben -- hibás ~~szöveg~~ következtetésre készítette, a post hoc, ergo propter hoc jegyében.)

A Benes-féle koncepció ismeretében értelmezhetővé válnak az 1944 őszi erdélyi román nacionalista atrocitások, illetve ezeknek helye a román történelmi pártok akkori politikájában.

Nyilvánvaló, hogy Benes, ~~szöveg~~ aki - amint Janicstól tudjuk- tervét megbeszélte szovjet, angol és amerikai szövetségeivel, abba volt kisantant partnereit is beavatta, sőt nyilván ajánlotta nekik is. Érdeke is, a partneri lojalitás is ezt diktálta neki. De az erdélyi események is arról tanuskodtak, hogy ott a ~~szöveg~~ Benes-féle recept került alkalmazásra, olyan körülmények között, amikor a front is a kívánatos irányba mozgott.

De Sztálin közbelépett. (És ennek, következményeivel, kapitális szerepe van történetünkben.) Amit egy szövetséges és szláv államnak egyetértőleg / együttérzőleg? / megengedett, azt megtagadta a nem szláv, legyőzött ellenségtől. A Maniu-gördisták garázdálkodására kemény, Bukarestet megalázó szovjet beavatkozás volt a válasz: kiharcolták Észak-Erdélyből a már berendezkedő román közigazgatást és minden Romániából bevonult fegyveres alakulatot, ezzel, hogy oda csak egy demokratikus román kormány tisztviselői térhetnek majd vissza. Ez, biztos, hogy lerövidítette a katonák (Sănătescu, majd Rădescu tábornok) / vezette autoritárius kormányok életét. 1945. március 6.-án megalakult a baloldali Groza-kormány. De távolabb tekintő megfontolásból is számolhatunk Moszkva részéről ~~szöveg~~ megőrizni a román talonban mindenkor lehetséges ~~szöveg~~ ütközőkártyának a magyar kisebbséget, hogy legyen mivel sarokba

szoritani egy esetleg renitenskedő Bukarestet. Az emberöltőnyi távlat és rálátás előtt ilyen összefüggések mutatkoznak meg."

Észak-Erdély magyarságát meglepte a szovjet döntés: a román közigazgatás, rendőrség, csendőrség, katonaság visszarendelése. Moszkva egyenesen megmentőként jelent meg az emberek tudatában. Ezt a látszatot erősítette egynémely publicista, köztük Belogh Edgár hasonlítása, hogy az 1944 november 14.-i fordulat "felér egy második felszabadítással". Kevesen mérték fel, hogy itt ~~szovjet~~ egészen másról van szó, mint ~~szovjet~~ Sztálin rokonszenvére a megpróbált magyarok iránt. Árukladó lehetett volna a Rădescu-kormány nemzetiségügyi miniszterének, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa professzornak a nyilatkozata az egyik bukaresti lapban, amelyet a Népi Egység 1945. január 5.-én részletesen ismertetett, Moldva vádolt!... címmel. Az erdélyi magyar lapok tájékozatlanságára jellemző, hogy egyedül a brassói újság figyelt fel az interjúra, amelyben a miniszter moldvai ~~utazás~~ utazásáról számolt be. Kiderült, hogy Moldva északi és keleti részében 16 megye^t, amelyeket a szovjet hadsereg még az átállítás, 1944 augusztus 23.-a előtt szállt ~~meg~~ meg, helyi politikusokból álló vezetőség irányít, ezeknek a megyéknek semmi kapcsolatuk ~~szovjet~~ a bukaresti kormánnyal, vagyis az anyaországgal. ~~Erdélyi~~ Tehát nemcsak Észak-Erdély?

Riadalom, ~~szovjet~~ megdöbbenés jellemezte a bukaresti román köröket. A baloldali és jobboldali sajtó egyképpen szenvedélyes cikkekben tárgyalta, hogy ki a felelős a szovjet katonai közigazgatás bevezetéséért Észak-Erdély területén? A Népi Egység november 19.-i száma összefoglaló^t közöl a kiéleződött vitáról: Az észak-erdélyi események nyomán: a fővárosi sajtó a felelősség kérdését ~~vitatja~~ vitatja. Maniu védekezésre szorult: nem volt ideje ellenőrző utakat tenni a gárdák nyomában. Ugyenakkor köszönetét fejezte ki a gárdisták "hazafias" cselekedeteiért. A központi kommunista

pártlap azt a véleményét fejti ki, hogy az ilyen hibák megismétlődése, vagyis a Maniu-gárdák gyilkosságai, a román főispánok, csendőrök terrorja a magyar lakosság ellen, "elkerülhetetlenül az összeomláshoz vezetne." A Népi Egység november 21.-én vezércikkben figyelmezteti a magyarokat: "a magyar nép csak úgy szabadulhat fel, ha folytatja a demokráta élcsapatok által megkezdett csatát, szövetségben a román demokráciával." 1945 újévére kiáltványt bocsátott ki a Nemzeti Demokrata Arcvonal. (A baloldali párttömörülés román neve: Frontul ^DDemocratic National, ezt később az erdélyi magyar sajtó Országos Demokrata Arcvonal ^{nak,} rövidítve ODA-nak fordítja. A "national" román kifejezés egyaránt jelent nemzetit és országot.) "Észak-Erdélybe terrorista és sovinsz ^{ta} bűnösök bandáját küldték, amely gyilkosságokat és rablásokat követett el a nem román lakosság soraiban, s ezzel előidézte az ottani román közigazgatás eltávolítását." 40/ A kiáltvány országmentő intézkedésekre szólít fel. ^{Az} ellenzéki sajtó mind hevesebb szavakkal ostorozza az erdélyi magyarságot, továbbra is hangoztatja háborús bűnösségét, de elítélő megjegyzéseket tesz a ~~gárdák~~ gárdák "kilengéseire" is, amelynek lám, ilyen súlyos következményei lettek. Ha nem is ez volt az általános román vélekedés, a hangulat változása belejárt szott abba, hogy a román háborús bűnösök közül - a Groza-kormány hivatalba lépése után - elsőnek a Maniu-gárda kézrekerült tagjait, a gyilkosok közül néhányat állítottak hadbíróóság elé. A brassói hadbíróósági per jóval megelőzte Antonescu marsall felelősségre vonását, akit még 1944 augusztus 23.-án tartóztattak le, ~~de~~ de csak 1946. május ~~közepén~~ közepén állítják bíróóság elé. Előbb vonták felelősségre a gárdistákat, mint azokat a román tábornokokat, akiknek a parancsára 1941 októberében a megszállt Odesszában 25 ezer ártatlan civilt gyilkoltak le. 43/

Még Rădescu tábornok kormánya idején, 1945 januárjában Bukarest hivatalos vizsgálót jelentetett meg a Maniu-gárdák

ügyében, és Virgil Constantin hadbíró ezredest Nagyszebenből a Székelyföldre rendelték ki. Vele tartott Kurkó Gyárfás is, a MNSz országos elnöke. ⁴¹ Négy nappal később azonban, 1945 január 17.-én a lap azt jelenti, hogy Szárazajta előtt megszekadt a Maniu-gárdák ügyében kiküldött vizsgálóbíró és a MNSz elnökének ⁴² közútja. Az ezredes visszarendelték Nagyszebenbe. A Magyar Népi Szövetség a ~~vizsgálat~~ vizsgálat folytatását követelte.

A Maniu-gárdák ügye a hadbíroság előtt. Tiboldi ~~riport~~ Béla riportjából a lap olvasói április 10.-én már arról értesülhettek, hogy a ~~gárdisták~~ gárdistákat már bíróság elé is állították. A per előkészületeiről nem adott hírt az újság. Kilenc vádlott állt a bíróság előtt. A többiről nincs hír. Hiányzik a "kapitány" is, Gavril Olteanu, akinek sikerült elrejtőznie a letartóztatása elől. A vád: ~~többrendbeli gyilkosság, rablás, jogtalan egyenruhá- és fegyverviselés.~~ többrendbeli gyilkosság, rablás, jogtalan egyenruhá- és fegyverviselés.

"Az első vádlott mélységes demokratikus meggyőződéséről tesz tanúságot. Az erdőben bujkáló német és magyar partizánok a mezőn békésen dolgozó földműveseket gyilkolták. Ők a népet védelmezték, amikor a partizánok ellen harcoltak. Nem gyilkolt, nem rabolt, nem viselt jogtalanul sem egyenruhát, sem fegyvert. Volt ugyan egy pisztolya, de tölténye nem volt hozzá. Lehet, hogy történtek visszaélések, de ő nem tud róla. Nem tud visszaemlékezni, hogy Olteanu, ~~a~~ a parancsnokuk egyenruhát viselt-e, volt-e fegyvere, vagy sem."

Második vádlott ~~Traian Stana~~ Traian Stana, 23 éves. Ő is partizánokról beszél, akik ellen Szárazajtára vezényelték őket. "Két halálra ítélt állott ott, akik előtt Olteanu parancsnok felolvasta az ítéletet, majd hozzám fordult, azzal a parancssal, hogy vágjam le a fejüket. Egy bárdot adtak a kezembe. Azt hittem, hogy tréfáról van szó, és nevettem. De Olteanu pisztolyt szegzett nekem, és azt mondta, hogy agyonlő, ha nem teljesítem a parancsot."

Következtek sorra a vádlottak, Mihai Sodu a brassói repülőgépgyár ~~segédnöke~~ segédnöke, ~~Netolteanu főhadnagy~~ főhadnagy, a fogarasi dinamit-

gyár alkalmazottja. Sandut csak két nappal előbb tartóztatták le, semmit nem ismer be, még ő vádolja a gárdistákat. "A házkutatások során mindenki lopott. Ellopok mindent, ami a kezük ügyébe került. Különösen az Olteanu földijeit loptak és raboltak." A fogarasi főhadnagy csak a gárdisták katonai kiképzésében vett részt. Úgy véli, hogy "szándékuk tiszta volt, mint a szent nap az égen." A kiképzés során naponta figyelmeztette az önkénteseket, hogy "viselkedjenek illő módon, nehogy szégyent hozzanak egy olyan ember fejére, mint Maniu, akinek a nevét viseli az egység."

"Nemzeti gyalázat - fejezte be vallomását Netoteanu -, hogy mi be vagyunk zárva, míg a főbűnösök, Pop, Olteanu és a többiek szabadon sétálnak és ülnek a kávéházban."

Tanúkihallgatásokkal folytatott a per. A Népi Egység április 15.-i számában, aláíratlan, részletes riport a vallomásokról. 4/ [redacted] Ioan Halmaghi hírlapíró tagja volt a gárdának, de most csak tanúként áll a bíróság előtt. A gárda szeptember 13.-án indult el Brassóból Háromszék felé. "Brassóban papi áldás, ünnepek után, a gárda [redacted] vezetői Enescu tábornoknak, Brassó akkori helyőrség/parancsnokának jelenlétében látszólag mint teljesen törvénytörő alakulatot indították őket útjukra. Már Szászhermányban kezdődött a fosztogatás, [redacted] Illyefalván minden [redacted] házában kutatást tartottak, fegyverek és katonai holmik után. Sepsi-Szentgyörgyön addig tartózkodtak, míg a környéken megmozdítható tárgy akadt. [redacted] Ott kapták az első hírt a szárazajtai eseményekről. Olteanu parancsnok összehívta őket, és elmondta, hogy Szászhermányban egy román tisztet a magyarok meggyilkoltak, és egy aranygyűrűért levágták az ujját. Erre ő - Olteanu - megtorlással élt: [redacted] kivégeztetett 13 embert, akik közül kettőt lenyakazásra ítélt, a többit [redacted] főbelövette."

De a jelen lévő vádlottak Halmaghi szerint mind ártatlanok, nem vettek részt a gyilkosságokban és fosztogatásokban.

Meggyőzően érzékelteti a névtelenségben maradó újságíró, hogy a tanúként kihallgatott székely falusiak mennyire félnek továbbra is, nem mernek rávallani a vádlottakra, egyedül a bárdos gyilkosra, Traian Stanra. Nem vádolnak ezek a tanúk, hanem panaszkodnak, siránkoznak. Mintha most is reszketnék a gárda hatalmát.

Április 17.-én további ~~tanúkihallgatásokról~~ ~~tanúkihallgatásokról~~ számol be a /k.g./, vagyis Kőműves Géza aláírású ~~riport~~ ~~riport~~. A védelem tanúi azzal igyekeznek a vádlottakat mentégetni, hogy magyar részről is éppen olyan bűnök^{et} követtek el, a toronyból löttek a civilek a románokra, az egyik gazda hátba akarta támadni a szovjet csapatokat, de meggondolta magát. Ezeknek az állításoknak semmi alapja, mondja a cikkíró. Sem az nem igaz, hogy a magyar lakosság megölte és kifosztotta a román hadsereg lemaradt 14 katonát, sem azt, hogy Szép Albertné levágta az egyik román tiszt ujját, hogy ellopja a gyűrűjét.

"Ennek ~~is~~ a gyűrűnek az ügye többször szóba került a tárgyaláson. A csattanó a végén következett. Az agybanlőtt Szép Albert fia bejelentette, hogy a "kivégzett" tiszt levelet írt, megköszönte azt az ^{ápolást} ~~ápolást~~, melyben Szép Albertné részesítette." 45/

Újabb tanúkihallgatások, az április 18.-i lapzám tudósít a per folytatásáról. Netoteanu vádlott szót kér, fontos ügyben. "Ők nem önkényesen játszottak katonásdit. Különbéféle magas rendeletekre, katonai hatóságokra hivatkozik, amelyekhez a Maniu-gárda ~~is~~ tartozott, az akkori intézkedések szerint. Azt akarja mondani lényegében, hogy a gárda nem önkényesen, jogtalanul alakult meg és kezdte meg működését, hanem az akkori kormányrendszer felsőbb köreinek jóváhagyásával." 46/

Tiboldi Béla újabb riportjában ^{47/} a gárda a csíkszentdomokosi és gyergyószentmiklósi vérengzéseinek tanúi vonulnak fel.

"Demeter János: Gyergyószentmiklóson 1944 október 14.-én Olteanu rám parancsolt, hogy a téglagyárban kivégzett 3 ember^t egy órán belül temeltessem el. Ellenkező esetben engem is kivégez-

tet. A kivégzett emberek hulláiba egy magas fiatalember még többször belelőtt.

Kedves Anna: Békásból menekültünk. A német hadsereg kiűrtette a községet. A férjem - aki éppen katona volt - is velünk volt. A Maniu-gárdisták a férjemet, többekkel együtt elfogták és a téglagyárban kivégezték. Elvették a szekerünket is, a két tehénnel együtt.

Kovács Ágnes (szintén békási menekült): a Maniu-gárdisták a férjemet egy éjjel letartóztatták. Másnap kivégezték. Három marháinkat, amelyeket azelőtt két évvel vettünk és a szekerünket elvették.

Szmuk Sándor (Gyergyószentmiklós): Tudomása volt a téglagyárban történt kivégzésekről. Arról is tud, hogy a Maniu-gárdisták több csomafalvi lakost tartóztattak le, köztük Orbán ~~lelkészt~~ lelkészt is. Ezekért ~~az~~ szovjet parancsnok lépett közbe. Olteanura fejvesztés terhe alatt parancsolt rá, hogy bocsássa őket szabadon. Félholtra verve engedték el őket másnap. Egyébként sok embert kínoztak meg és raboltak ki. Ghezeşeanu hangoskodott, hogy valamennyi gyergyói kommunisztát felkutatja és kivégezti.

A szentdomokosiak közül elsőnek Mihály Mihályt haligatják ki. Vallomásaiban elmondja, hogy egy magas, "sáraz" ember, (Pop) rendelte el a kivégzéseket. Az áldozatokat ő is segítette eltemetni.

Másodiknak a szintén szentdomokosi Szakács Antalnét teszi le az esküt. A gyászba öltözött, megtört asszony mély benyomást tesz a hallgatóságra. Elmondja, hogy két fiát végezték ki, a harmadikat egy Miricioiu Ioan nevű gárdista addig verte, míg félholtan maradt ott. Miricioiu még két kenyeret és két levágott tyúkot is kikövetelt...

Utána Szócs Lajoané áll esküre a fészület elé. Karján apró gyászszalagot visel. A közirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta, szintén a

kereszt felé nyújtja, mintha megtorlásért könyörögne meggyilkolt apjáért. A tanú elmondja, hogy kertjükben egy eldobott fegyvert találtak, amely miatt férjét kivégezték. Őt is kirángatták az égyből és súlyosan bántalmazták. A gyermek akkor 13 napos volt."

Elhangzott az ítélet a Maniu-gárdák perében - adta hírül Tiboldi Béla beszámolója 1945. május 4.-én. Egyik vádlott az utolsó ~~szó~~ szó jogán azzal dicsekedett, hogy a szovjet fronton lelkiismeretfurdalás nélkül hajtott végre minden kapott parancsot. A cikkíró idézi a ~~szó~~ cinikus Ion Lazárt: "Eszem égében sincs, hogy arra gondoljak, hogy az elkövetett gyilkosságok miatt valaha is - akár álomban - lelkiismeretfurdalást érezzek."

A hadbíróóság életfogytiglani kényszermunkára ítélte - távollétében - Gavril Olteanu "parancsnokot" gyilkosság, gyilkosságra való felbujtás és jogtalan fegyverviselet miatt. Ezt az ítéletet kapta Alexandru Chezeşeanu dr., Ioan Pop, Octavian Opresanu, Coriolan Marcu, Victor Butuza és Ion Puiu. Mindannyian távollétükben. A jelen lévő vádlottak közül életfogytiglani kényszermunkára ítélték, mellékbüntetésekkel, Ion Lazárt, Mihai Santat, Vasile Pomocea, Trian Stant, "a bárdos gyilkost." Őt évi kényszermunkát kapott, jogtalan egyenruhaviselésért, Ioan Netoteanu tartalékos tiszt, négy hónapot, orgazdaságért, Liviu Muresanu és Petre Florut; Nicolae Tifreát ugyanakkor csupán orgazdaság vétkében találták bűnösnek és két hónapra ítélték. Vasile Surdut felmentették.

Az életfogytiglaniⁿⁱ kényszermunkára ítélt Gavril Olteanút később elfogták és bebörtönözték. A Népi Egység 1946. szeptember 6.-i száma adott hírt kézrekerüléséről. "Rejtekhelyén újabb bandák alakított, a nemrég leleplezett Fekete Subások szervezetét, amelynek célkitűzései azonosak voltak a Maniu-gárda céljaival: irtani a magyarokat." Az említett lapszám közreadta a belügyminisztérium hivatalos jelentését, amely szerint 1946. augusztus 30-ról 31-re virradó éjjel sztrichinnel megmérgezte magát. Az öngyilkosság híre nem bizonyult igaznak.

Közvetlenül a per befejezése után, a brassói magyar és román sajtó élénken kommentálta a tárgyalást és az ítéleteket. A kommunista irányítás alatt álló Drum Nou elmarasztalta a vádlót és a védőket egyaránt. 48/ "A hadbiztos ügyész kezdetől fogva be akarta bizonyítani, hogy az önkéntes zászlóaljok valójában törvényesen jártak el, moha semmiféle hatósági felhatalmazással nem rendelkeztek. A hadbiztos-ügyész második tétele az volt, hogy a vádlottak cselekményeit nem lehet lopásnak minősíteni,

s ezért a minősítést csupán orgazdaságra kívánja ~~szélesíteni~~ változtatni.

Az ügyész által megnyitott úton a védelem sokkal tovább ment, és közönséges bűntényeket állami szükségesség gyanánt igyekezett feltüntetni. Azt szeretne volna bebizonyítani, hogy ezek a közönséges gyilkosok, akik a polgári lakosság ellen elkövetett rablásai és gyilkosságaik révén beszennyezték a ~~magyar~~ román nemzetet, a román demokráciát és a román nevet, azért indultak útnak, hogy Erdély "szabadságáért" harcoljanak.

Nicoară ügyvéd úr egy ízben azt merészelte mondani, hogy "a bűntények tulajdonképpen nem voltak bűntények, a kivégzések igazságosak és törvényesek voltak, és azokat »a fiúk« a szükség parancsára hajtották végre."

Majd az ítélet kimondása után, a Drum Nou újból visszatért a perre. "A védők odáig mentek, hogy azonosították magukat e közönséges gyilkosokkal. Rendkívül súlyos tény a katonai ügyészek csatlakozása a védelem zavartkeltő állításaihoz. Itt teljes erejével mutatkozott meg a sovíniszta, fasiszta szellem."

Ugyanebben a lapszámban találni a Népi Egység saját kommentárját. "A Maniu-gárda pere borzalmas tükörképet ~~szélesített~~ tárt a világ elé arról, hogyan képzei el a hitlerizmus a népek egymáshoz való viszonyát, milyen eljárást tart ~~szélesített~~ megengedhetőnek az együttélő ~~magyar~~ népekkel szemben. De egy pillanatra sem szabad elfelejtenünk, hogy ebben a tükörképben, noha történetesen román hitleristákról van szó, meg kell látnunk a magyar hitlerizmust is."

Ennek a "kétoldalu harcnak" a jegyében fogant a Magyar Népi Szövetség ~~Magyar~~ Szilágy megyei szervezetének átírata a megyefőnökhöz. 49/ "1940 szeptemberében az önkényes bécsi döntés következtében, a román közigazgatási szervek visszavonása és a román csapatok kivonulása után, a bevonuló horthysta csapatok fedezete alatt bejövő fasiszta bandák a magára maradt román tömegekre

vetették magukat. Ipp és Ördögkút Szilágy megyei községekben a [redacted] magyar nép becsületét megcsufoló elemek értetlen román [redacted] földművesek házait perzselték fel és román családot irtottak ki.

A demokrata világ közvéleménye követeli az Európa-szerte véghezvit~~t~~ fasiszta és hitlerista gaztettek értelmi szerzőinek és elkövetőinek a példás megbüntetését. A romániai demokrata magyar tömegek is már több ízben, hatalmas népgyűléseken követelték a négy⁽¹⁾éves magyar fasiszta uralom alatt [redacted] Erdélyben garázdálkodó magyar fasiszták felelősségre vonását és megbüntetésüket. A MADOSZ már 1940-ben tiltakozott a bécsi döntés ellen, több ízben rámutatott arra, hogy az együttélő [redacted] népekkel az igazi testvériséget csak úgy tudjuk megvalósítani, ha elsősorban saját sorainkat tisztítjuk meg a köztünk lappangó fasiszta elemektől."

Ez az átirat, a Magyar Népi Szövetség vezetőinek [redacted] állásfoglalása [redacted] tipikus példája annak, hogy a magyar-román kapcsolatokban azonnal "ellentétezn" akartak mindent: a Maniu-gárda, tehát románok gyilkolásait "garázdálkodó magyar fasiszták" [redacted] gaztetteivel, és egy nevezőre hozni őket.

Az ippi és még inkább az [redacted] ördögkúti véres [redacted] azonban egy katonai hadművelet, az 1940 őszén történt magyar bevonulás fájdalmas mellék-eseményei voltak, nem pedig "a bevonuló horthysta csapatok fedezete alatt bejövő fasiszta bandák" önbíráskodásai. Az azon nyomban kiadott hivatalos közlemények szerint a honvédség torolta meg azokat a lesipuskás [redacted] támadásokat, amelyeket Ippen, még inkább Ördögkúton elkeseredett román civilek intéztek ellene. A magyar vezérkar haladéktalanul [redacted] kivizsgálta a történeteket, és a vétkeseknek találó tiszteket bíróság elé állította. A Magyar Népi Szövetség sürgetésére megindított újabb perben Kolozsvárott csak lényegében értetlen ippi parasztokat állítottak népbíróság elé és ítélték súlyos büntetésekre.

Ha még balladákat termő ~~székely~~ idők járnának, a székelység minden bizonytal népi hőseinek, az ártatlanság jelképeinek, választja a szárazajtai és csíkszentdomokosi vérengzések áldozatait. Miként más népek, népcsoportok ugyancsak őrzik áldozatuk esett elődeik emlékezetét. A bukaresti parlamentben 1947 januárjában Manolescu képviselő a zsidó parlamenti ~~frakció~~ frakció, nevében "kérte, hogy a zsidóüldözések és száműzetések folytán özvegyen és árván maradtakat nyilvánítsák hadirokkantaknak, mert a zsidóság az üldözések idején nagyon kegyetlen áldozatokat hozott a iasi-i tömegmészárlások, a bukaresti zsidóellenes lázadás és a transzisztriai elhurcolások idején." 51/ Két nap múlva ~~székely~~ Tóth Géza, a Magyar Népi Szövetség Háromszékény megválasztott képviselője szólalt fel a parlamentben, támogatta Manolescu képviselőtársa indítványát, hogy a zsidóüldözések túlélőit tekintsék hadirokkantaknak, s azt "a kiegészítő javaslatot terjesztette a képviselőház elé, hogy a meghozandó törvény ugyanilyen elbánásban részesítse a Maniu-gárda magyar áldozatait is." 52/

Semmi nyomát nem találni annak, hogy a képviselők egyáltalán tudomást vettek-e a két javaslatról. Arról a parlamentről van szó, amelyik az 1946. november 19-i választások után alakult meg, és amelyben már csak a baloldali tömörülés pártjai vettek részt; Maniu és Brătianu pártjai az első pillanattól bojkotálták a törvényhozást, választási csalásokra hivatkozva.

Még egy kísérlet történt a Maniu-gárdák áldozatainak törvényes elégtételére. A Magyar Népi Szövetség kezdeményezte, de a Népi Egység nem is adott hírt róla. ~~székely~~ Eleve nem bízott a sikerben.² A kolozsvári Világosság 1947. május elseji számában jelentette:

"Czikó Lőrinc, a Magyar Népi Szövetség Bihar vármegyei

képviselője kihallgatáson jelent meg Dămăceanu hadügyi államtitkárnál. A kihallgatás alkalmával memorandumot nyújtott át az államtitkárnak az 1944 őszén Gyantán elkövetett tömegmészárlással kapcsolatban, ~~és~~ szóban is tájékoztatta a lefolyt eseményekről. Elmondotta, hogy Brindea Nicolae főhadnagy 1944 őszén Gyanta községben 41 magyar embert, főleg ~~asszonyokat~~ és ~~gyermeket~~ lövetett ~~gyantán~~ agyon, s hogy a vérengző főhadnagyot még most sem tartóztatták le...

A kihallgatás során Dămăceanu államtitkár kijelentette, hogy a legszigorúbb eljárást indítják Nicolae Brindea főhadnagy és hűbér társai ellen."

Gyantáról soha senkit nem idéztek be erre a "tárgyalásra". Az újságok soha nem tudósítottak Brindea peréről...

Ilyen visszautasításokat, ígéretek ~~be~~ nem tartását a Népi Egység ^{ben} vagy a Magyar Népi Szövetség más lapjaiban nem követte elmarasztaló vagy magyarázkodó kommentár. A nagy hangereővel vagy éppen cikkek sorozatával beharangozott tervezetek, javaslatok néma román visszautasítását ~~és~~ zokszó nélkül vette tudomásul az erdélyi magyar sajtó. Így történt 1946 második félévében az MNSz által kidolgozott nemzetiségi törvénytervezet ~~tel~~, amelyet Kurko Gyárfás terjesztette ~~a~~ a parlament elé, majd soha többé nem beszéltek róla. Ugyanígy járt a ~~tervezet~~ Csíkszereda-Székelyudvarhely vasútvonal terve, amelyet 1948 elején hirdetett meg a MNSz, nagyüléseken beszéltek róla, miniszteriumokban kerestek támogatást, aztán egyszerre ~~minden~~ elhalt. Valahol valaki leintette ~~az~~ az igyekezetet. Ilyenkor tűnt ki igazán a MNSz alárendelt szerepe a romániai politikai életben 1944 után...

Szárazajta, Csíkszentdomokos és más áldozati helyek olyankor térnek vissza a Népi Egység és más erdélyi újságok hasábjaira, mikor a politikai harcban napi ~~harc~~

az 1944-es tragédiák [Erdélyi Magyar Adatbank] propaganda célokra
felhasználhatók. Egy héttel az
1946. november 19.-i választások előtt szentelték be a csíkszent-
domokosi legyilkoltak sírjait. Sipos Bella két kolumnás riportot
közölt az eseményről, a lap 1946 november 14.-i számában. Tetemre-
hívás a csíkszentdomokosi vesztőhelyen. Kurkó Gyárfás jelenlétében
szentelték be a Maniuék által legyilkolt székelyek sírját. "Az
áldozatok kiömlő vére örök tanulság arra, hogy ez a két nép nem
lehet ellensége egymásnak." A község szülötte, Kurkó Gyárfás,
Csík megyei listavezető kimondott választási beszédet mondott.
"Törekvésünk az volt, hogy az MNK ne osztályok pártja, hanem a
magyarság egyetemes politikai szervezete, igazi népi szövetsége
legyen, amelyben helyet kell foglalnia minden becsületos magyar-
nak, aki hűve a békének és szeretetnek, tekintet nélkül arra,
hogy milyen politikai árnyalathoz vagy egyházi felekezethez
tartozik." A két évvel ezelőtti hangulatot Sipos Bella írói
tolla érzékeltette. Egy öregasszonyt szólaltat meg: "Mikor már
úgy megverték őket a községházán, hogy csupa vér volt a testük,
és a ruha csafatokban lógott róluk, akkor lehúzták a
cipőjüket és megosztották egymás között, mint a latrok
tették. Olteanu Gavril, a Maniu-gárda vezetője kiadta a paran-
csot, hogy főbe kell lőni őket. Kényszerítették a népet, hogy
kimenjen az elítéltekkel a Gábor-kertbe, és megássák a gödröt."
A kivégzésnél a 80 éves György Jozsefnét hagyták
utoljára. "Könyörgött, oldják el megkötözött kezét, hogy keresztet
vethessen, mielőtt a hosszú útra elindul, de a Maniu-pribékek
szívében nem volt irgalom,"

Következő év nyarán, júliusban a Nemzeti Parasztpárt
vezetői, Iuliu Maniu tudtával, megpróbálták repülőgéppel kiszökni Romániából. 53/ Árulás folytán
az ellenzéki politikusokat elfogták, és Maniuval együtt börtönbe
vetették. Október 25.-én valamennyiüket bíróság elé állították,
hazaszerint a lapot naponta közzétehető

írásokat Maniuról és pártjáról. A Népi Egység munkatársa ~~.....~~
~~.....~~ ebből az alkalomból Szárazajtát kereste fel. ~~.....~~ Szeptember
20.-án tudósítás jelent meg a lapban: A Maniu-gárdák büntetteinek
színhelyén. Szárazajtán magyarok és románok egyaránt megbélyegezték
a reakciót." Havadtöy Sándor képviselő kijelentette, hogy a magyar
nép elítéli azokat, akik a népellenes uralmak idején a román nép
ellen törtek vagy a román nép jogait csorbították. A románság
részéről ~~.....~~ Chirvai mérnök fejtette ki, hogy a román nép is
mélyen elítéli a román reakció magyarellenes bűneit, s a bűnösök
megbüntetését követeli."

Október 2.-án Tiboldi Béla közöl riportot, Szárazajtán
jeltelen sírok, özvegyek és árvák vádolják Maniut címmel. Bemutat-
ja az 1670 lakosú, eldugott háromszéki falut, amelynek népessége
80 százalékban magyar, 20 százalékban román, de ez utóbbiak is
magyarul beszélnek. Földbirtokos nem volt, él a faluban két
nagyobb gazda, a többi kigazda s van vagy husz földtelen család.
Felidézi a második világháború végének eseményeit, ~~.....~~
a "bécsi határ" menti ~~.....~~ eseményeket, mikor a falu népe egyaránt
gondjaiba vette a magyar és román sebesülteket. Részletesen leírja
1944. szeptember 26-nak véres hajnalát, mikor a Maniu-gárda,
Olteanu Gavril vezetésével, tizenhárom szárazajtai árztalan
székelyet kivégeztet, fejszével és géppuskával. Név szerint meg-
idézi az áldozatokat. ~~.....~~
~~.....~~, megtévedt / román / helybeliek vezették a minden
~~.....~~ " A falura rémület
és gyász szakadt. Maniu minden magyart ki akart irtani. A félre-
vezetett, megtévedt [román] helybeliek vezették a minden
emberi mivoltukból kivetkezett gyilkosokat. " Mindezekre abból
az alkalomból emlékeztet a riportter, hogy a Román Kommunista Párt,
a Magyar Népi Szövetség és az Ekésfront megyei kiküldöttei
négyülélesen ismertették Iuliu Maniu és a felosztott Nemzeti

Parasztpárt bűneit. "A padokban feketébe öltözött özvegyek sírnak. A helyi görögkeleti pap, Parate ugyan megvádolja a megyei kiküldötteket, ~~hogy~~ hogy »hamis úton járnak«, de a nép egyhangúan követeli: Halál Maniura és bérenceire!"

Sorra következtek a Nemzeti Parasztpárt helyi vezetői is. November 20.-án a lap arról adott hírt, hogy Letartóztatták Cserghi-Pop Victort, aki a törvény előtt felel a földvári haláltáborért. A szovjet csapatok nyomában, 1944 szeptember hónapban Háromszékre visszatért régi román közigazgatás vezetője, Cserghi-Pop főispán egyik rendelete alapján, a román csendőrök ~~szeregszámra szedték össze a székely férfiakat és a biztos~~ pusztulást jelentő földvári táborba hurcolták őket. "Már az eddigi vallomásokból is megállapítást nyert, hogy ~~az~~ az egykori megyefőnök személyében is felelős a rengeteg szerencsétlen ember elpusztításáért"

Cserghi-Pop ~~az~~ az egyik legellenzervezenebb alakja volt Háromszéken a Maniu-pártnak. A két háború között minden magyarellenes intézkedés ~~kezdeményezője.~~ kezdeményezője. 1944-es visszatérése után egyéni ~~leszámolásba~~ leszámolásba kezdett a város és a megye magyar értelmiségi rétegével. Emlékezetes maradt hosszú és sikeres pereskedése, amellyel négyszer kapta vissza 1940-ben eladott ~~gyógyszertárát.~~ ^{utolra} A Népi Egység a peréről részletesen beszámolt, 1947. június 2.-án. ^{54/} A második bécsi döntés ^{utolra} a gyógyszerész-főispán sepsiszentgyörgyi ~~patikáját~~ patikáját ~~szabályszerűen~~ szabályszerűen eladta Csutak István gyógyszerésznek, aki a kialakított összeget azonnal kifizette. 1944-es visszatérése ~~után~~ után, hatalmi helyzetébe ~~utolra~~ ^{utolra} főispán lett megint - ~~felhasználva~~ ^{felhasználva} önhatalmulag elfoglalta eladott gyógyszerét és kiűrtette az éppen katonáskodó Csutak István ~~lakását~~ lakását is.

1944 november 14.-én, a román közigazgatás kivonásakor ~~...~~

Gerghi-Popnak is távoznia kellett Háromszékről, de a Groza-kormány idejében visszatért ismét az ugynevezett visszaperlési törvény alapján - a magyarság kifosztásának egyik jogi eszköze volt, amely Lucretiu Pătrăscănu kommunista igazságügyminiszter nevéhez kapcsolódik és amelyre többször visszatérünk még - pert indított Csutak István ellen. A keresetet megnyerte. "Most pedig - a saját maga által készített leltár alapján - olyan gyógyszer mennyiséget követel Csutak Istvántól, amelyen soha nem volt a gyógyszer tárában."

Gerghi-Pop rövid főispáni tevékenységének (szeptembertől novemberig) következménye a megye igazgatásának teljes szétzilálása volt. Egyebek között az egész irattárat, az 1940 és 1944 közötti okmányokat, lehordatta a megyeháza pincéjébe és ott halomba hányva tartotta, azzal a céllal, hogy elégette az egészet. "Nem akarok magyar betűt látni!" - vágta a tisztviselők arcába. Nagyon sok kisember, vasutas, postás, tanító, tisztviselő nyugdíjazásakor kárt szenvedett, mivel nem tudta igazolni szolgálati éveit: a megsemmisített irattár anyagai között voltak az igazolásai. 55/

Földvár említése Gerghi-Pop főispán bűnei között nagyon hatásos érv volt a székelyek szemében. Szárazajta mellett a legijesztőbb helységnév, amelyhez csak Madéfalva párosítható. Éppen úgy kitörölhetetlen a nép tudatából és a történelemből, mint a székelygyilkolás faluja. Mind a két helyen sötét erők szövetkeztek a székelység pusztítására.

Földváron volt az 1944-es, 1945-ös idők leghírhedtebb romániai haláltábora.

Demeter Béla erdélyi újságíró, korabeli tanulmányában az erdélyi magyarság helyzetéről az 1944. augusztus 23-i román átállás után, Szárazajta és Csíkszentdomokos veszedelme után

nyomban a földvári gyűjtőtáborról említi. 56/ Előljárobán megjegyzi a tanulmányíró, hogy a román közigazgatás kiutasítását megelőző három hónap, tehát ^{az} augusztus 23-tól november 14-ig terjedő időszak "jellenezője az a tervszerű hadjárat volt, amely az erdélyi magyarság végleges felszámolására, kiirtására irányult. " ~~.....~~ minden szavával a nemzeti felelősséget vállaló Demeter Béla ezt írja Földváról, illetve a hozzá hasonló fogolytáborokról:

"A magyarpusztítás ~~.....~~ másik eszközét a fogolytáborok jelentették, amelyek hamarosan temetőkké váltak. Egy pártatlan nemzetközi vizsgálat ~~.....~~ ebben a vonatkozásban megdöbbentő dolgokat derítene ki. E fogolytáborokból szabadulást abban az időben csak az űsi hit elhagyása és a román ortodox egyházba való betérés hozhatott."

Magyarázképpen a szerző hozzáfűzte:

"1944 űszén az Észak-Erdély néhány megyéjébe visszatért román csendőrség több ezer, a lakóhelyére már visszakerült magyar katonaköteles férfit hurcolt el különböző internáló ~~.....~~ táborokba. A leghírhedtebb, ezek közül a földvári ~~.....~~ volt, az ottani körülményekről több egykori levél is beszámol, amelyek a kolozsvári Világosság márciusi számában jelentek meg. "

Demeter Béla egyéni sorsa éppen úgy ~~.....~~ az újkori magyar történelem szakadékába zuhant, mint védelmezettjeié, a ~~.....~~ földvári tábor hősi halottaié. 1944 előtt lapokat szerkesztett Kolozsvárott, a fiatal írók mozgalmanak tagjaként a falukutatást ~~.....~~ karolta fel, majd a magyar békeelőkészítő osztály ~~.....~~ megbízható tanácsadója lett. ^{„Buzogányos”} Nem rajta mulott, hogy a nagyhatalmak megismételték Trianont. A román titkosrendőrség ~~.....~~ mindvégig a nyomában volt, és a negyvenes évek végén ~~.....~~ Petru Groza kormánya kikérte Rákosi Mátyástól, aki úgy

vélhette, hogy "a népek kibékülését" szolgálja, ha teljesíti a kérést. A román hatóságok azt tervezték, hogy a készülő Márton Áron-perben koronatanúnak állítják a püspök ellen, bizonyítandó ~~annak~~ ^{ennek} hazafüllesztését. Demeter Béla nem vállalta ezt a szerepet. Soha nem hagyhatta el a román állambiztonsági börtönt. 1952-ben, elig 42 éves korában, a fogságban meghalt. 57/

Demeter Béla állítását, miszerint a fogolytáborokban ortodox román pópák igyekeztek meggyőzni a magyar foglyokat, hogy térjenek át a görögkeleti hitre, mivel akkor azonnal szabadulnak, egy véletlenül fennmaradt okmány is igazolja. 58/ Uzon járás szolgabírája, Imreh Ferenc 1945 nyarán elrendelte, hogy a jegyzőségek jelentsék: kiket hurcoltak el a Maniu-gárdisták és a román csendőrök, és mi lett a sorsuk. Kököss község jegyzője 1945. augusztus 2.-án, 1220. iktatószám alatt hivatalosan jelentette, hogy közigazgatási területéről négyen haltak meg a földvári táborban: Vas Mihály, Szabó János, Took Sándor és Kádár János. Valamennyiüket 1944. november 9.-én hurcolták el a román csendőrök. Az elhurcolás okaként mind a négyüknél ez áll: ~~magyarul~~ "görögkeleti vallásra való át nem térés."

Négyen a ~~háromezer~~ ^{több} ezer áldozat közül, akik inkább a halált választották, mint hitük, nemzetiségük megtagadását.

Az erdélyi fogolytáborok közül a Népi Egység legtöbbet a földvárival foglalkozott. Az oda hurcoltak többsége székely volt - igaz, szép számmal akadnak foglyok a Székelyságból és Szatmárnémeti vidékéről is -, és ~~magyarul~~ földrajzilag is közel esik Brassóhoz, a megye északi részében, az Olt bal partján. A folyó túlsó oldalán Hidvég, többségében magyar falu, ez már Háromszék vármegyéhez tartozott. A történelem során jónéhány sorsdöntő csata zajlott le itt. A második világháborúban szovjet hadifoglyok részére építettek itt táborot, barakkvárost. Miután a szovjet foglyokat elengedték, 1944 augusztusát követően, a táborba magyarok költöztek. A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta. Észak-Erdély-

ből ideterelt magyar civileket zártak.

A Népi Egység gyűjteményében visszalapozhatunk az egyik deportáló menet elindulásáig, Felső-Háromszékről Földvár felé. Az írás 1944 november 19.-én jelent meg, néhány nappal a román közigazgatás kiharancsolása után, de ~~ezt~~ ^{ezt} ezt az eseményt megelőző napokról szól. Címe: Háromszéken, 1944 októberében, szerzője Lengyel István, akinek a kiforrott stílusa tapasztalt ~~fordítóra~~ ^{fordítóra} vall, de nem ~~találkozni~~ találkoznai később ezzel a névvel a lap hasábjain. A riport megírása - talán - Szász Istvánra vall, aki azokban a hónapokban a Népi Egységnél dolgozott.

"Az úton furcsa menet halad. Egy szekéren zsákokba kötözött csomagok, körülötte, mögötte vagy harminc-negyven ember halad, két csendőr kíséri őket.

- Viszik ezeket is, /szól a pityereg utitársunk, egy öreg néni. - Volt határőrök vagy elszéledt katonák, akik már megunták. Hazaszöktek, ahogy tehettek ... Jóska fiam is itt van, neki veszek egy kis ennivalót - szipog a néni, a törölgeti könnyeit."

Elmondja az idős asszony azt is: az összefogdosott embereknek egyetlen menekülésük lenne, ha áttérnének a görögkeleti hitre, vagyis ha romanizálnának. De nagyon kevesen képesek erre. Inkább a teljes bizonytalanság, talán a halál...

Tamásfalu kicsi falu Felső-Háromszéken. Innen 52 embert hurcoltak el a földvári táborba. Kilenc özvegy és 31 árva maradt utánuk.

"Vonatunk mindjárt indul. Most küldenek el éppen egy nagyobb csoportot munkaszolgálatra. Négy katonánk van Őrize-tükre, kik a kocsilépcsőin utaznak. Mikor kigördül a vonat az állomásról, egy szakaszvezető utánuk kiált:

- Vigyázzatok, százan vannak, nehogy meglőgjön valaki közülük! Mind meglegyen - a keszervét a sok zsidónak!

képzelte magát. "

Tél folyamán mind riasztóbb hírek érkeznek Földvárról. 1945. február 11.-én megszólal a Népi Egység Meddig tart még az emberirtás a földvári táborban? "A táborban olyan állapotok uralkodnak, mintha egyéb célja se lenne az egésznek, mint kiirtani mindenkit, ~~akik~~ aki odakerül... Ami a földvári táborban történik, az neménylöt nemcsak a magyar nép, hanem az egész ország demokráciája ellen."

Február 17.-én Kurkó Gyárfás személyes táviratát közli az Újság. Az országos elnök tiltakozik Rădescu miniszterelnöknél és segítséget kér az Országos Demokratikus Arcvonalától. Nicolae Rădescu tábornok 1944 augusztus 23-a óta a harmadik román kabinet elnöke, I. Mihály király bizalmasa, aki akkor már az erősödő román demokratikus közvélemény pergőtűzében áll, a következő hónap elején meg is bukik. Az Országos Demokratikus Arcvonal ~~baloldali~~ baloldali párttömörülés, amelynek a Magyar Népi Szövetség is tagja.

"A román hatóságok Észak-Erdélyből igen sok békés (magyar) lakost letartóztattak, hadifogolyként nyilvánítottak és jogtalanul elhurcoltak - hangzik a távirat - Ezek az ország különböző táboraiiban a legembertelenebb bánásmódban részesülnek. Mind a földvári, mind a többi táborban az éhínség és tifuszjárvány következtében naponta húsz-harmincat temetnek el közülük.

E táborokba hurcoltakat a teljes pusztulás veszélye fenyegeti. Többszöri feltevéseinkre mai napig semmi intézkedés nem történt. A földvári tábor két orvosa tifuszban szintén megbetegedett. A katonai parancsnokság Brassó magyar orvosait rekvirálta helyükbe, anélkül, hogy a szükséges egészségügyi feltételek a rendelkezésükre állnának. Ez az internálótábor arra való, hogy a felettes hatóság a felelősséget másra akarja áthárítani. A tábor parancsnoksága a hozzátartozók segélynyújtását is megakadályozza.

E táborban uralkodó állapotok a fasiszta haláltáborokra emlékeztetnek, nagyobb mértékben, mint a [REDACTED] hirhadt munkatáborok. Tervszerű merénylet ez az együttélő népek demokratikus összefogása ellen.

Kérjük [REDACTED] vizsgálóbizottság azonnali kiküldését, az Országos Demokratikus [REDACTED] Arcvonal képviselőinek részvételével."

Erdélyi magyar politikus első ízben nevezi a foglyotáborot "haláltábornak". Attól kezdve Kurkó Gyárfás minősítése ismétlődik a magyar újságokban, politikusok beszédeiben, a mind gyakoribb tüntetések jelszavai között.

Egy hozzátartozó megrázó [REDACTED] beszámolója a február 20.-i lapszámában. A levélíró Marosvásárhelyről érkezett, az ösét kereste Földváron; [REDACTED] ilyen értelmű értesítést kapott, de nem találta itt. Mialatt a tábor bejáratánál várakozott, Barót háromszéki nagyközségből 11 szekér érkezett, megrakva [REDACTED] élelmiszerekkel. A karavánt a községi bíró vezette, aki a hozott segélyt személyesen szeretne volna a foglyoknak átadni. "Egy hadnagy és egy Őrmester azonban - írja -, akik állandóan a kapu közelében tartózkodnak, kijelentették, hogy a táborba senkinek sem szabad bemenni a tifuszbajrány miatt. Különbén úgy értesültem, hogy a beadott csomagokat összegyűjtik egy rektárba, ahonnan később eltűnnek. Így aztán a foglyoknak semmi sem jut az élelmiszerekből, és ez is magyarázata a táborban uralkodó inségnek. Véleményem szerint a táborban elhaló foglyok közül sokan nem is, tifusz következtében pusztulnak el, hanem a megfelelő élelmezés hiányában, a már fent említett rendszer következtében."

Földvár közel esik a Székelyföldhöz, az elhurcoltak drámája a családtagok, rokonok, ismerősök szemhatárán belül bontakozott ki. Megmozdult Háromszék, Csík, Udvarhely megyék székelyországi publikálásait a TK Kisebbségkutató Intézet 128848/ sz. NKFI-programja támogatta. gárdák

elől rejtőzködött, most élelmiszereket gyűjtött, mert a foglyok Földváron éheztek, ruhát és cipőt vittek nekik, mert enyhe őszben hurcolták el őket, azóta beállt a kemény erdélyi tél. Hosszú szekérosszlopok vágtak neki az országutaknak a Feketeügy, az Olt, a Homoród és a Küküllők mentéről. De érkeztek hozzátartozók vagy eltűnt szeretteiket keresők a Szilágyságból és Szatmárról is.

Kurkó Gyárfás fellépésére, úgy tűnik, a Rădescu-kormány is változtatni igyekszik a helyzeten. Március 3.-án a lap újabb ~~híradása~~ tudósításának ez a címe: Javulás állott be a földvári tábor viszonyaiban. Megtudjuk, hogy a Magyar Népi Szövetség ~~tagjai~~ kiküldötteit is beengedték a tábor területére. Új parancsnokot neveztek ki a tábor élére, egy Checiches nevű ezredest, aki állítólag moldvai csángó családban született és az eredeti neve Kecskés volt. A Rădescu-rezsim akkor már lényegében megbukott, ~~Magyarország~~ ugyanez ^{en} lapszám utolsó oldalán, a lap-zártakor érkezett legfrisebb hírek ezt tudatták: Groza Petret bízták meg az új kormány megalakításával.

Hivatalosan március 6.-án alakult meg ~~Magyarország~~ az első Groza-kormány.

De március 18.-án még áll a tábor Földváron, igaz, hogy a Népi Egység újabb riportja bizakodó címet visel: Még egyszer... és talán utoljára a földvári fogolytábor. Dr. Szabó Zoltán brassói ~~orvos~~ főorvos nyilatkozik a földvári táborban szerzett élményeiről, a pusztító tifuszjárványról. Elbeszélését kiegészíti a másik brassói orvos, dr. Papp Béla ~~orvos~~ emlékezése; űk ketten mentek be a táborba, önkéntesen, gyógyítani. És űk is

elkepták a tifuszt...59/ Papp Béla, a mélyen humanista orvos nem is saját betegségéről és gyógyulásáról mondott el

megrázó élményeket, a betegséget különben is félig lázálomban élte végig, hanem a kiszolgáltatott emberek végső elkeseredésének torz lázadásáról. A tifuszosok nagyon megjegyezték maguknak azokat az öröket, akik leginkább kegyetlenkedtek velük, ültelték őket minden ok nélkül, pusztán gonoszságból, elvették tőlük a hozzátartozóiktól kapott csomagokat, és amikor érezték magukban a halálos betegséget, a hidegrázást, a szédülést, fogtak egy tetűt, fertőző tetűt - soha nem tudtak kimosakodni belőlük - és a sanyargatójuk nyakába dobták... "Pusztulj te is, ha engem megöltél." Halálra ítélték őket. Igen, szörnyű, de maga a tábor volt képtelenül szörnyűsége. Ártatlanokat is elpusztíthattak így? A brassói orvos rázta a fejét: volt alkalma megfigyelni, hogy ez ember a halál szomszédságában nem tesz igazságtalanságot...

A Groza-kormány beiktatásával elkezdődött változások lassan érezhetőekké váltak a fogolytáborok környékén is. Március 21.-én első oldalas, hosszú beszámoló: Hazaengedik az Erdélyből a táborokba hurcolt magyarokat. Elengedik a magyar mivoltuk miatt internáltakat is. Székelyföldi körutat tett Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter. A miniszter, nemzetközi híres szociológus professor Marosvásárhelyet, Székelyudvarhelyet, Sepsiszentgyörgyöt és Csíkszeredát kereste fel. Brassó megyében a földvári tábort látogatta meg. Vele volt a megye főispánja, továbbá a Magyar Népi Szövetség vezetőségéből Kurko Gyárfás országis elnök és Bányai László alelnök. A következő, március 22.-i lapszám Vlădescu-Răcoasa nagy jelentőségű nyilatkozatát közölte. A miniszter megígérte, hogy a Groza-kormány tiszteletben tartja mindazt, amit a nép Észak-Erdélyben saját erejéből megteremtett. Elengedik a gyűjtőtáborok magyar foglyait és megszüntetik a munkatáborokat.

Ez a miniszteri bejelentés azt szolgálta, hogy megnyugtassa a székelységet. A november 14. és március 9. között kiépí-

tett közigazgatási rend - nevezhetjük "öszönös autonóm^{ak}ának" is - nem szűnik meg, hanem beleolvad az egész román igazgatásba. Az ígérethől táplálkozó remény lassan szétfoszlott, a Népi Egység későbbi évfolyamaiban nem ritkán érezhető a csalódás, de a lap soha nem hivatkozott Vlădescu-Răcoasa nagyvonalú elképzeléseire.

Sőt, már akkor sem közölte a beszéd minden részletét, olyan ígéretek, amelyek szinte lelkesedést váltott^{ak} ki a ~~szászok~~ ^{nép} gyűlések haligatóságából. 60/ Sepsiszentgyörgyön a miniszter bejelentette, hogy az új kormány a honvédelem terén is megteremti a teljes nemzeti egyenlőséget. A román hadsereg ke^ertében magyar egységeket alakítanak, ezekben a vezényleti nyelv a magyar lesz. A Népi Egységet egyébként is jellemző óvatosság önkéntes cenzúrárt gyakorolt a miniszteri ígélet elhagyásával.

De a földvári tábor kapuinak megnyitására tett ígélet teljesedett. A lap március 31-i számában Szász ~~...~~ István lelkes hangú riportját közli: A földvári haláltábor feloszlásának drámai órái. A fenyőekkel borított várhegy alatt kinyitják a hatalmas szögesdrót-kaput. "A véraláfutásos fogoly sapkáját lengeti, és rekedt hangon ~~...~~ éljenzésbe kezd...Leírhatatlan lelkesedés vesz erőt a szerencsétlen embereken. A rég várt szabadulás pillenata elérkezett. Elhozta nekik a demok-rata kormány. Zsong a tábor...

Előbb a különböző, súlyos betegségeken átesett, immár lábadozókat helyezik a gépkocsira, majd utánuk a gyöngébbeket szekerekre ültetik, míg a többiek gyalogszerrel indulnak Sepsiszentgyörgyre.

Közben többnek megérkezik a hozzátartozója Héromszékből, Csíkből, Udvarhelyszékből, sőt vannak, akik a távoli Szatmár és Szilágy megyékből utaztak ide, hogy viszontláthassák szeretteiket. Egy felosiki asszony, karján kéthónapos gyermekével, lelogó bajuszu férje karjaiba omlik...Örömkönnye^k ~~...~~ csillognak a szemekben,

leírhatatlan öröm hullámzik ^{végig} a hatalmas, többszáznyi tömegben. "

Hát a többi fogolytábor? A Népi Egység 1945. május 6.-én jelenti: Szabadon engedik az ártatlanul táborba küldött személyeket. A híradás szerint belügyminiszteri rendeletre folyik a selejtezés, a felülvizsgálat az internáló táborokban. Május 12.-én kapunk tudósítást a Magyar Népi Szövetség kolozsvári naggyűléséről, amelyen a megyei kiküldöttek beszámoltak a vidéken folyó szervező munkáról és jogvédelmi ~~...~~ küzdelemről. Fontos téma volt a magyar oktatás ügye, a magyar nyelv használata és a Tg.Jiu városában ~~...~~ telélhető internáló tábor felszámolásának követelése. Tehát másfél hónappal a földvári foglyok szabadulása után, az olteni lágerben még ott szenvednek az ártatlan rabok. Június 9.-én is még csak arról értesülhetnek az olvasók, hogy "a Tg.Jiu-i ~~...~~ gyűjtőtáborban lévő magyarok szabadon bocsátása már folyamatban van". ^{61/} Július elsőjei lapszám: Ezeröttez magyar bocsátottak szabadon a Tргу-Jiu-i táborból. A selejtezésnél jelent volt

a Magyar Népi Szövetség kiküldötte is. Elbocsátották Kacsó Sándort, aki táviratban mondott köszöntetet Kurkó Gyárfásnak. Öt nap múlva a tudósítást azzal egészítette ki a lap, hogy mindössze tizenhat magyar internált maradt Tg.Jiu-ban.

~~...~~

A Romániai Magyar Irodalom 1945-1970 ^{62/} fényképet közölt az 1945. évi ~~...~~ segesvári Petőfi-Ünnepségről, a kép előterében Kacsó Sándor; meggyötört arc, lesoványodott test, lóg rajta a kabát. Az aláírás szerint akkor szabadult Tg.Jiu internáló táborából. Időben három hónappal a földvári kapuk megnyitása előtt. Eltűnő lehetünk, hogy a földvári szabadítás miatt lehetett végbe még március végén, a lap közleményeiből kikövetkeztethetően, a belügyminiszteri rendelet előtt? ~~...~~ Kurkó Gyárfás ~~...~~ tiltakozá-

sai játszottak szerepet benne? A Népi Egység hangütése is segítette volna a szabadulást?

Több írást nem találunk a brassói napilapban Földvállról. De elrejtett utalások, hírek [REDACTED] jelzik, hogy a tábor nem szűnt meg egészében. [REDACTED] Alsócaernátonban, ebben a felsőháromszéki faluban - az április 17.-i szám szerint - kenyeret és terményeket [REDACTED] gyűjtöttek és juttattak el Földvállra. Még későbbi, 1945. május elsejei híradás: "A földvállai fogolytábor részére 2500 kiló burgonyát, 40 kenyeret, 1 zsák lisztet, egy [REDACTED] láda szalonját, tojást és egy zsák zöldséget és hagymát gyűjtöttek össze." (Szemle az uzoni magyar demokraták munkája felett,)

Megvilágítja a helyzetet Kurkó Gyárfás újabb tiltakozó távirata, de ez már késő ősszel adta postára:

"Távirat Groza miniszterelnökhöz.

A földvállai hadifogolytáborban még ma is 120 magyar hadifogoly van a legsíralmasabb állapotban, kétségbeesítő nyomorúságban. A [REDACTED] vonatkozó törvény alapján a leghatározottabban kérem, tegyen lépéseket e tábor sürgős feloszlataása érdekében, egyszersmind a Romániában esetleg még létező magyar hadifogolytáborok feloszlataásáról is intézkedjék.

A Romániai Magyar Népi Szövetség
központi bizottsága,
Kurkó Gyárfás elnök.

Ezt a Kurkó-táviratot a Népi Egység nem közölte, a kolozsvári Világosság 1945. október 14.-i számában maradt fenn. Egyáltalán: a brassói napilap többé nem foglalkozott Földvállal.

Kik lehettek az internáló táborokban visszatartott magyarok? Csak következtethetünk apró hírekből: honvédként fogságba esett erdélyiek vagy anyaországiak lehettek. A brassói magyar napilap 1945. július 3.-i számában jelent meg a következő rövid hír: "Halott az Olt partján. Hídvégen megtalálták

Szajkó József Fejér megyei [REDACTED] honvéd holttestét, aki valószínűleg valamelyik fogolytáborból szökött meg. Hídvég község elöljárósága temettette el, a Magyar Népi Szövetség női csoportjának támogatásával."

Nem nehéz kitalálni, hogy Szajkó József csak Földvállról szökhett el, ez a tábor - szó volt már róla - Hídvég^{vég} közvetlen közelében volt, az Olt másik oldalán. Az időpont árucikló: július, tehát legalább két hónap telt el a tábor [REDACTED] kapuinak megnyitása óta. Az anyaországi illetőségű [REDACTED] hadifoglyokat külön választották az erdélyiektől. Demeter Béla említett műve^{63/} tájékoztak a [REDACTED] román fogságba esett magyar [REDACTED] honvédek sorsáról, amely mostohább volt az internált erdélyi magyar civilekénél: "Szadista tiszték és altiszték az éheztetés, az erőn felüli kifárasztás, az alvási lehetőségek megvonása és a különböző lelki megalázások mindenféle kínzóeszközöket alkalmazták a heteken át menetelő foglyokkal szemben. A szállítási útvonalakon brutalizálták a magyar lakosságot, ha ételneműt akartak átadni a sokszor már nyers kukoricára élő foglyoknak."

Kurkó Gyárfás ezekért a pária-magyarokért éppen úgy [REDACTED] felemelte a szavát, mint erdélyi [REDACTED] nemzettestvéreiért.

A "békés etnikai tisztogatás" másik, hathatós eszköze az erdélyi magyarság megtizedelésére a munkaszolgálat^t volt. Alkalmazása az Antonescu-rendszerbe vagy még előbbre, a harmincas évekbe nyúlik vissza. A háborúra készülődés idején alakították meg az első munkás osztályokat, "megbízhatatlan" magyar katonaköteles férfiakból. Mikó Imre Huszonkét év című, alapvető munkájában, amely az erdélyi magyarság politikatörténete a két háború közötti időszakról^{64/}, így jellemezte az 1939-ben kialakult helyzetet: "A magyar férfilekosság legnagyobb részét közmunkára vitték el az orosz és bolgár határhoz, a lakosságtól,

ami mozgatható volt, elrakvirálták, a határmenti magyar községeket kietta mindenétől a beszéllásolt katonaság, a nyugati határon kiépítették a Károly-vonalat, a az országban mindenfelé repülőtereket építettek, ami a magyar birtokok ~~.....~~ krajcárokért való kisajátításával járt. A magyar hadbavonultak legnagyobb részének semmiféle rangja nem volt, s így a magyar katonák hónapok, sőt több mint egy éven át nem kaptak zsoldot, családjuk pedig otthon nélkülözött. A magyarság vezetőinek a katonai hatóságoknál való fellépése mindvégig eredménytelen maradt. A katonák még a polgári kormány közbenjárására sem tégítettek a mozgósítással kapcsolatos ^s kérdésekben."

A második világháború kiszélesedése nyomán, mikor Románia harcba lépett a hitleri Németország ~~.....~~ oldalán, még zordabbá vált a magyar munkaszolgálatosok helyzete. Nem jelentett enyhülést sorukban az a körülmény sem, hogy Magyarországgal együtt viselt hadat az ország a Szovjetunió ellen, és hogy a bécsi döntés után Magyarországnak is milliós lélekszámú román kisebbsége lett, ami bizonyos mértékben kölcsönös önuralomra kényszerítette a két hadvezetést. A legénységű állományú magyar férfiak nagy részét munkaszolgálatra hívták be, kivitték a szovjet frontra, ahol - ugyanúgy, mint a zsidó munkaszolgálatosoknak - osztályrészük az aknaszedés volt, vagy ^{is} halál. Más részüket bányákban, vasúti ~~.....~~ építkezéseknél dolgoztatták. A magyar munkaszolgálatos Romániában a megalázottság jelképe lett a háborús években, a költő viziójában, Méliusz József Sors és jelkép című esszéregényében, egy valóságban és képzeletben egyszerre tett utazáson, ~~.....~~ 1943-ban, Dél-Erdélyben. ⁶⁵ A puska- tussal hajtott kisebbségi magyarok a jelkép megtestesítői, akik "a munkatáborok poklában sínylőnek a brádi hegyekben, éhen, tetvesen, ~~.....~~ rongyokba burkoltak, betegen, pokrocc nélkül, szénával takaroznak a fagyos éjjeleken. Vasúti töltést építenek

főnt valahol a hegyekben, ahol vasút sosem fog járni, a talpfákat, a síneket sosem fogják lerakni, mert nincs miért. Kafka sem tudta ezt így elképzelni, ezt a végső konzekvenciájú abszurditást, a test és a lélek ily méretű tömeges megalkázását és rombolását, a büntetlen tömegek megbüntetését - semmiért, a bosszút a tömegeken. Hányan pusztultak el? Soha senki sem tudja meg. A hadijelentések csak az ütközetek halottairól, az eltűntekről szólnak, s persze hazudnak. Az arcvonalek mögötti Európában hányan haltak meg, hányan tűntek el? Erről nincsen jelentés."

Méliusz megpróbálja valószínűsíteni számokkal érzékeltetni a dél-erdélyi magyarság háborús veszteségeit - a front mögött. Mintegy nyolcvanezer, szinte százezernyi a fogyatkozás. Hová lettek ezek a magyarok, nagy többségükben férfiak? "Átszöktek két és fél év alatt a határon túlra, menekültek katonáskodás, munkatáborok, munkanélküliség, rekvirálás, adó, éhség elől." Dél-Erdély háromszázötvenezer főre apadt magyarsága ezzel a súlyos örökséggel lépte át 1944. augusztus 23.-át. Munkaszolgálatot teljesítő magyarok abban reménykedtek, hogy a történelmi fordulat elhozza számukra a szabedulást. Teltek a hónapok, a román nemzetiségű munkaszolgálatosok hazatértek családjaikhoz, a magyarokat nem engedték el. 1944. december 10.-i számában a Népi Egység közreadja a brassói Hadkiegészítő Parancsnokság közleményét, csak a román nemzetiségűeket szerelik le. A Drum Nou azonnal tiltakozik a "soviniszta megkülönböztetés" ellen. A Magyar Népi Szövetség vezetői, személyesen Kurkó Gyárfás elnök, a Maniu-gárdák gerárdák és az internáló táborok ellen folytatott harcába bevonta a munkaszolgálatos magyar tízezrek ügyét is. Csak igazságot kérnek a grivicai magyar munkaszolgálatos ezrek címmel, a brassói napilap 1944 november 25.-i számának első oldalán

a gr. íciái - Bukarest vasúti negyede - munkahelyekben dolgoztatott mintegy tízezer délerdélyi magyar munkaszolgálatos leírhatatlan nyomorát és kiszolgáltatottságát mutatja. Méltányosságot, egyenlő bánásmódot, leszerelést követel számukra. December 9.-én a Népi Egység vezércikke - aláíratlan, tehát szerkesztői vélemény - megismétli a munkatáborokban szenvedő magyarok drámai helyzetének érzékeltetését és egyenesen a ~~román kormány~~ kormány közbelépését igényli.

Egy olvasói levél a Népi Egység 1944. november 22.-i számában megrázó képet fest a munkaszolgálatosok lelki állapotról. A magyar munkaszolgálatosok teljesen reménytelennek látják a helyzetüket és végső elkeseredésükben önkézzel vetnek véget életüknek. Két brassói lakos, Bacsa-Steiner Sándor és Szabó András hitelesíti a levelet.

Foglalkoztatja a magyar munkaszolgálatosok sorsa a baloldali román ~~szó~~ lapokat is. December 16.-i számában a Népi Egység a bukaresti központi kommunista pártlap riportjára támaszkodva, ismerteti a pártfőtitkár - akkor már közlekedési miniszter - látogatását a Zsilvölgyében. Gheorghiu-Dej szé mélyesen gyűződött meg a Zsilvölgyében a magyar munkaszolgálatosok szomorú helyzetéről. A szénbányákban ipari szakmunkásokat dolgoztatnak, mialatt a magyar szénbányásokat vasúti munkára viszik. Petrillán a Román Kommunista Párt főtitkárát "rongyos, hidegtől didergő munkaszolgálatosok vették körül és mondták el panaszait. " E látogatás után se változott a munkaszolgálatosok sorsa. 1945. január 20.-án a brassói újság így panaszodik: "Képzoljuk el: 16 óra naponta, még vasárnap is. Semmi higiénia, Tetű. Poloska. Hideg barakk. Rossz koszt. Embertelen bánásmód. Verés". Az írás címe az ismétlődő követelés: Mi lesz a munkatáborokkal?

Keserves hangulatú népi éneknek születtek a munkaszolgálatos magyarok ajkán. Egy részük eljut az újságokhoz. 1944.

december 17.-én a Népi Egység Antal Jakab János földműves ilyen versét közli. A cím idillinek tetszik: A nádfeleles kis házikó, de az ének a szenvedések felpaneszolója. Szemlér Ferenc, a rangos költő-szerkesztő egy időben rovatot nyit a népi énekeknek, Dalol a nép címmel. A megjelenő rigmusok a letűnt fasiszta diktatúrát vádolják, a jelen gondjairól és

a kisebbségi élet megpróbáltatásairól szólnak; örömet, elégedettséget éneklő nincs közöttük.

A Magyar Népi Szövetség nemcsak újból meg újból követelte a munkaszolgálatos osztagok felszámolását és ezzel a kivívó nemzetiségi egyenlőtlenség megszüntetését, de magukat a munkaszolgálatosokat is bevonta a politikai küzdelembe. Brassóban 1945 február közepén hatalmas tüntetés zajlott le, amelyen románok és magyarok együtt követelték Rădescu tábornok lemondását és a Groza-kormány beiktatását. A MNSZ csoportjában tüntettek a magyar munkaszolgálatosok is. Tíz ezer ember tüntetett Brassóban a Nemzeti Demokrata Arcvonal kormányáért. (Népi Egység, 1945. február 19.)

Petru Groza kormányának megalakulása - 1945. március 6. - után nyomban az azonnal megoldandó tennivalók közé került a magyar munkaszolgálatosok kérdése. Vlădescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter már említett székelyföldi körútja során (Népi Egység, 1945. március 22) bejelenté, hogy hamarosan megszűntetik a munkatáborokat. Egy hónap múlva visszavonják az egyik legkivívóbb megkülönböztetést. A brassói újság 1945. április 26.-án jelenti, hogy A MNSZ közbenjárására, Groza miniszterelnök utasítása alapján, május 5.-ig feloszlatják a CFR-munkatáborokat.

Mivel a téma eltűnik a Népi Egységből, feltételezhetjük, hogy az ígéret teljesült, a munkásosztásokat felszámolták. Csak

az [redacted] adhat gyanúja okot, hogy egy év elteltével, 1946. március 9.-i számában a kolozsvéri Világosság nyilvánosságra hozza Kurkó Gyárfás újabb tiltakozó táviratát a bukaresti kormányhoz:

" Távirat Petru Groza dr. miniszterelnökhöz, a nemzetiségi és közlekedésügyi miniszternek, valamint Vasile Lucának, az [redacted] ODA főtitkárnak.

Erdélyben sorozás és behívó nélkül magyar nemzetiségű emberek a [redacted] központosítják [concentrálják] a Galacra lévő CFV-műhely munkáscsapatába. A területi katonai parancsnokságok az 1930-1943. évi korosztályhoz tartozó férfiakat a galacsi vasúti vonalak helyreállítási munkálataihoz irányítják.

Tiltakozunk a munkáscsoportok visszaállítására és a jogtalan és megbélyegző összpontosítás ellen. Ez a rendelkezés a magyar nép elleni jogtalanságok minősítjük és szembotázunk, éppen a tavaszi mezőgazdasági munkálatok idején.

Az MNSZ Központi Végrehajto Bizottsága
nevében

Kurkó Gyárfás elnök."

Ezek az események, a Mafi-gárda gyilkosságai, a haláltáborba hurcolások, a munkaszolgálat rabsága 1944 őszén egyáltalán nem érintette a többi kisebbség tagjait, főleg nem az erdélyi szászokat és svábokat, [redacted] akik Románia német megszállása idején egyenesen kedvezményezettek voltak. 1945 január legelején azonban - szovjet parancsra² - néhány nap loforgása alatt, meglepetésszerűen összegyűjtötték a [redacted] felnőtt korú német férfiakat és nőket, [redacted] 18 és 45 év között, és a Szovjetunióba szállították őket, "jóvátételi" munkára. Becsült adatok szerint mintegy 300 ezer romániai német jutott erre a sorsra. A Népi Egység viszonylag sokszor foglalkozott ezekkel a deportálásokkal, a nyílt "etnikai tisztogatással", mivel Brassó és Segesvár közel [redacted] esik a Székelyföldre, a szászok sorsa

egybeszővődött a székelyekével, békességben is, háborúskodásban is. A székelyekben rokonszenvet váltott ki a szászok szerencsétlensége, a Szovjetunióba hurcolásuk, ~~szászok deportálása~~ földjeik, házaik elkobzása. A brassói magyar lap azonban egyenesen ellenséges hangulatot gerjesztett ~~szászok~~ ellenük. 66/

Mi jellemezte a szászok életérzését azokban a számukra drámai hónapokban? Német újságot nem idézhetünk erre vonatkozóan, mivel német nyelvű lap egy sem jelent meg akkor Romániában. Csak irodalmi emlékeket szólíthatunk tanúságra. Az 1945 után indult romániai német költészet egyik legmarkánsabb egyénisége felnőttként, negyven évvel később így emlékezett gyermekkorára: 67/

"Ha német voltál, ez ~~szászok~~ elegendő volt ahhoz, hogy fasisztának vagy legalábbis bűnözőnek bélyegezzenek meg. Gondolok itt főként a romániai németek részvételére a Szovjetunió újjáépítésében, a baragáni kényszerű áttelepítésekre, a németek házaik és földjeinek ~~szászok~~ elkobzására...Emlékszem, hogy kicsi ~~szászok~~ elemista korban szünetben féltem kimenni a klozetre, mivel az udvaron mindegyre megverték a magamfajta német gyermekeket. A román tanítók szeme láttára büntetlenül kopolhattak minket, ~~mi~~ hiszen egyszerűen "fasiszták" voltunk számukra. Ez bizony így történt. Akkoriban gyakrabban ~~szászok~~ ordítottak rám, hogy "te fasiszta", mint ahányszor ~~szászok~~ a nevemen szólítottak. Vagy emlékszem arra, hogy a szüleim - mint a szászok közül sokan mások - bujkáltak, hogy ne vigyék el őket kényszerszolgákra. Nagyanyám minden este arra kényszerített, hogy imádkozzak, nehogy a szüleimet megtalálják."

A Népi Egység 1945. január 16.-i számában adott hírt először a németek deportálásáról, ~~szászok~~ noha ~~szászok~~ a brassói szászok összeírása már a hónap első napjaiban megkezdődött. A rendőrség hirtelen nem tudja megkülönböztetni a románokat, magyarokat és zsidókat a szászoktól? A jegyzetből megtudható,

hogy a romániai németek munkaszolgálatra szállítását megelőző összeírás során, németes hangzású nevük miatt, magyarokat is zsidókat is besoroltak a menettbe. A rendőrség ugyanakkor ezzel a módszerrel szeretne megszabadulni a számára "kényelmetlen" elemektől. Így lajstromba vették dr. Csákány Bélát is, a Magyar Népi Szövetség egyik vezetőjét. Csákány akkor Kurkó Gyárfás közeli munkatársa volt; a harmincas években és az Antonescu-diktatúra alatt jogvédő tevékenysége tette ismertté Brassóban. Az MNSz közbelépett a névsorba vett magyarok érdekében.

Január 19.-én újabb tudósítás: Lázasan munka folyik a németek közé kevert magyarok kiszabadítására. A MNSz közbelépésének eredményeiről számol be a cikk, és közli az elszállításra felírt magyarok névsorát. Négy nap múlva az ujság felhívja a magyar nemzetiségű férfiakat és nőket, hogy tartsák kézükben a magyarságukat igazoló okmányaikat. (Folytatódik a németekkel együtt összeszedett magyarok igazolása. Január 23.)

Jellemző a délerdélyi hangulatra, hogy míg a Magyar Népi Szövetség valóságos közelharcot folytat a németek közé kevert magyarok kiszabadításáért, egy brassói román rendőr "Transznisztriába száműzne minden magyart". ~~.....~~ A hatósági terror áldozata ~~.....~~ a barcaújfalusi magyar gazdák. (Február 24.); ugyanakkor más Brassó megyei falvakban a hatvan éves magyarokat is munkaszolgálatra hurcolják, például Keresztvárról. (Február 23.) Az ellenmondásos kép kedvéért idézzük fel, hogy Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter a kolozsvári Világosságnak kifejtette, hogy minisztériumát 1944. november 6.-án állították fel, továbbá, hogy "a kisebbség csak statisztikai kérdés lehet, nem hátrányos jogi helyzet; az aláírásra váró Nemzetiségi Statútum alapján büntetések szabhatók ki a nemzetiségek ellen elkövetett bűnök megtorlására. (Népi Egység, 1945. február 22.)

Tapasztalunk egy másféle hangot is: a Népi Egység, illetve a Magyar Népi Szövetség nem kíván közösséget vállalni azokkal, akik a hitlerista időkben németként viselkedtek, most pedig "magyarságukra" ~~hivatkozva~~ ^{nek} szeretnék kivételezést elérni. Január 17.-én a lap egyenesen vezércikket közöl erről a témáról: Ez nem megy, barátain! címmel. A szerző, sz.f. - Szemlér Ferenc - nyíltan feltárja; ~~hogy~~ a hitlerista Volksgruppe ~~egyes~~ tagjai, hogy ne vigyék el őket munkára a Szovjetunióba, hirtelen "felfedezték", ~~hogy~~ ők tulajdonképpen magyarok. Február 6.-án újabb, ezúttal aláíratlan vezércikk: A nemzetiség nem üzlet. A Magyar Népi Szövetség nem ~~hajlandó~~ hajlandó "visszafozadni" és ezzel a Szovjetunióbeli munkaszolgálat alól mentesíteni azokat a ~~vénegát~~ magyarokat, akik a hitlerista győzelmek idején németeknek vallották magukat.

További tudósításokat nem találunk a szászok munkatáborba hurcolásáról, minden bizonnyal 1945 tavaszáig kimentették a "tévedésből" összeírt magyarokat és ~~átadták~~ átadták a szovjet hatóságoknak a kényszermunkára szánt szász férfiakat és nőket. De akkor miként értelmezhetjük az 1945. április 26.-i lapszám tudósítását: Hasznos munkára fogják a szászokat? A híradás ~~sz~~ szerint a romániai németeket "munkasztagokba sorozzák, amelyek közhasznú munkát végeznek". Bővebbet nem tudunk meg, csak azt, hogy a brassói hatóságok utasítást kaptak: szedjék össze azokat a szászokat, akik ~~lakhelyük~~ lakhelyük ~~megváltoztatásával~~ megváltoztatásával menekültek meg a ~~deportálástól~~ deportálástól.

Folytatódik a romániai sajtóban ~~hamis állításokkal~~ a szászok megvádolása, néha nyilvánvalóan hamis állításokkal. Így például a Maniu-gárda ~~hadbírosági tárgyalása~~ hadbírosági tárgyalása kapcsán a brassói ~~Drum Nou~~ Drum Nou meglepetésként "tárta fel", hogy a hitlerista szászok is pénzelték az ~~Észak-Erdélyben~~ Észak-Erdélyben gyilkoló és rabló gárdistákat. ~~Alap bizonyítékokkal~~ Alap bizonyítékokkal

nem szolgált a súlyos vád alátámasztására, s az egyszeri átvétel után - 1945. ~~1945.~~ április 21 - a Népi Egység sem tér vissza, utalás formájában sem. Nehezen képzelhető el, hogy a minden vagyonuktól megfosztott szászoknak módjuk lett volna az "önkéntesek" pénzelésére. Meglepőnek tetszik, hogy még egy olyan jelentős költő ~~is~~ is, mint a népek testvériségét a fasiszta időkben is hirdető Szemlér Ferenc - 1940-ben ad ki Budapesten román költői antológiát - hagyja eluralkodni magán a ~~németellenes~~ németellenes elfogultságot. ~~1945.~~ 1945. november 7.-én riportot közöl: "Őszi út a Székelyföldön. Első dolgunk most a kenyér!" A riportter személy ^{kocsival} géppel egyekszik Brassóból Háromszékre, a Barcaságon át. Feltűnik neki, hogy kihalt a táj. "A tarlok felszántatlanul terülnek el a csodálatos őszi ég alatt, s a föld csak itt-ott mutatja csillogóan fekete húsát. A szántókon semerre sem mozdul az eke, s a földek sarkában nem várakozik a nyugodt szekér." Vajon miért ez az elhagyatottság? "A kékkötényes szász kisgazdák, vagy a kerek-kalapos szász ~~asszonyok~~ asszonyok most haragosan otthon ülnek. Csupán annyit termelnek, ami az egykori Volksgruppe tagjainak egymás között ~~elég~~ elég. Ehhez pedig nem kell minden földet felszántani." Frázmár községnél a vagonokba rakott cukorrépa-hallók ismét a szász gazdák szabotálását idézik fel Szemlér előtt: "Persze, ha a tulajdonosok egy részére hagytuk volna a répa kiszedését, az idén sem lett volna cukor belőle. Brassó megyében a német népközösség volt lelkes tagjai a földben hagyták a répát. Az öntudatos munkásság és a szerepét megtaláló városi polgárság önkéntes ~~munkájára~~ munkájára volt szükség, hogy legalább a veszteség egy hányadát el lehessen kerülni." Szemlér a szászokat ~~felelősségre~~ vonja felelősségre, noha nagyon jól tudja, hogy a ~~bercasági~~ bercasági németeket a Szovjetunióba deportálták, a gyermekeket és öregeket közülük kivarták házaikba, csak az istállóknak tarték meg őket és ^{az} portákra cigány telepéseket hoztak Havasalföldről.

Romániában, a negyvenes évek második felében általános volt az ~~erőszakos~~ efféle szűkkeblűség a ^{honi} ~~román~~ németek iránt, amely a Szemlérénél nagyobb hamisítások ^{ig,} ^{Az} ment el. 1945 december 19. ^{i lapszám szerint,} ~~az~~ a Hazafisk Szövetsége - a hajdani Vörös Segély utódszervezete, amelyet az erdélyi magyar sajtó nevezett Népvédelemnek is - gyűlést ~~szervezett~~ szervezett, viszonylag nagy számú szász nemzetiségű meghívottal Brassóban, amelynek a ~~temája~~ témája a tudósítás szerint ez volt: Bekapcsolódhatnak-e szászok a demokrácia életébe? A romániai németek először kapnak szót Hitler bukása után. A gyűlésen vita robbant ki. Négy német nemzetiségű résztvevő kért szót és "az itt élő szászok helyzetét taglalva, úgy állították be a dolgot, mintha a kormányzat a romániai németiséget külön, ~~külön~~ kedvésbé kedvező elbánásban részesítené". A gyűlés résztvevői mindannyian személyes élményeikből tudták, hogy a szászokat "hivatalosan" nem rekesztették ki a közéletből, de semmilyen állampolgári jogot nem gyakorolhatnak. Egy M. Panescu nevű helyi ~~vezető~~ vezető és Lőb Béla mérnök mégis "aláhúzottan és nyomatékosan kijelentették, hogy a Groza Péter demokratikus kormánya nem tesz különbséget a Romániában lakó nemzetiségek ~~és~~ és vallások között. A németiséget sem kezeli külön."

E biztató bevezetőhöz nyomban hozzáfűzték, hogy egészen más a helyzet a hitlerista szászokkal. Ezek sorsát véglegesen "az Egyesült Nemzetek döntenek el a megkötendő béketárgyalásokon. Az országban élő német állampolgárok ügyét addig is a fegyverszüneti egyezmény szellemében intézik." Ez a fogalmazás a további deportálásokat vagy éppen az országból való kiűzést sem zárja ki. Kiket tekintenek hitlerista szászoknak? "Az Országos Demokrata Arcvonal tüntetésein és gyűlésein együtt vettek részt románok, magyarok, zsidók, de szászok nem. Románok, magyarok, zsidók egyaránt néptörvény-

szék elé állították népük háborús bűnöseit és az ország romlásáért felelős személyeket. A szászok nem tették ezt. Most, ~~amikor~~ amidőn a fasiszta maradványok és a történelmi pártok reakciós elemei ellen folyik kiméretlen, késhegyre menő harc, a szászok többsége innen is hiányzik."

Olyan félelem uralta a brassói magyar újság szerkesztőségét, hogy még történelmi vonatkozásokban sem szerepeltette rokonszenvesen a németeket. 1948-ban a Magyar Népi Szövetség ország ünnepségeket rendezett a 48-as szabadságharc századik évfordulóján. A sajtóelőkészítés során a Népi Egység már hetekkel előbb emlékeztető írásokat adott közre. Brassói lapként, 1949 kapcsán természetes módon fel kellett idézni Bem tábornok híres kiáltványát, amelyet brassói bevonuláskor ~~adott ki~~ adott ki, 1849. márciusában. A lap 1948. február 24.-i számában Polgár István hosszabb írást szentel a kiáltványnak, ezzel a címmel: "Magyarok, románok...nyújtsatok egymásnak testvérileg kezét, távoztassatok magatokból minden gyűlölséget, és boldogok lesztek." Amit elkendőzött a "hivatalos" román és magyar történettudomány. A cikk szerint "ezt a nemes eszményeket sugalló üzenetet azóta is igyekeztek ~~hamisítani~~ rágalmakkal oltakarni." Ebben az egészben, vagyis a történelemhamisítás vádjában az a groteszk, hogy maga a lap követi el a ~~leg~~ legsúlyosabb hamisítást, mikor a kiáltvány megszólítottjai közül önkényesen kihagyja a szászokat! A Bem-szöveg ugyanis így kezdődik: "Magyarok, románok, szászok..." Polgár István felvilágosult, rangos újságíró volt, ~~és~~ követte-e el a hamisítást? Tilos volt még ilyen összefüggésben is a németeket emlegetni? Vagy Paál János, a nemrég Temesvárról a Népi Egységhez ~~helyezett~~ helyezett, nyilván a Bányai László ~~önfeladó~~ önfeladó "temesvári csoportjához" tartozó ~~író~~ író szerkesztő lelkén szárad a durva torzítás?

A diktatúra korszakának illetően hamisításaira immár soha nem fog fény derülni.

Pedig elvégezni való fontos feladat lenne nem egy ilyen szerencsétlen lapközlés, oicso' család létrejöttének vizsgálata, hanem a kisebbségi magyarság és a kisebbségi neémettség egymás közötti viszonyának és a többségi hatalom iránti ~~magatartásuknak~~ magatartásuknak az elemzése 1918-tól napjainkig. Sőt a szemlélődést érdemes lenne kiterjeszteni a kisebbségi kérdéa alakítására a szomszédos országokban, legalább a Kárpát-medencében. Sok olyan összefüggés derülne ki, amelyek a maguk idejében nem voltak láthatók, érzékelhetők. Szépirodalmi és művelődéstörténeti síkon a magyar-német erdélyi összevetést két fontos könyv is elvégezte, Pitook János Kettős tükör, illetve Balogh F. András Az erdélyi azász irodalom magyarságképe ^{68/}; hasonló viszonzást azonban német oldalról nem ismerünk. Ami a második világháború után, illetve Ceausescu diktatúrájában eljutott az erdélyi magyar közönséghez, az folytonos német vádaskodás volt ~~ellenünk~~ ellenünk, illetve a történelmi Magyarország ellen, úgy állítva be a múltat, mintha az Osztrák-Magyar Monarchiában az erdélyi és a bánági németek mélységes elnyomatás alatt éltek ^{volna} az 1918-as főhatalom-változás, a román uralom szabadította volna fel őket. Mindezt lehetőleg Ceausescu jelenlétében hangoztatták, a diktátor kegyeinek elnyerését remélve. Vajon annyira korlátolt volt a diktátor, hogy elhitte a képtelenséget? Vagy ő is éppen úgy tisztában volt a mérgezett hazugsággal, mint a hízelt német vazallusai, de elfogadta, mert fokozták a magyarelles közhangulatot.

Egyik ilyen örültségen elszörnyülkedve, Sütő András ezt jegyezte be naplójába, 1987. március 3.-án:

"Szigorú utasítás a KB sajtóosztályának magyar felelősétől: lapunknak teljes egészében közölnie kell a Magyar Nemzeti segü Dolgozók Tanácsának közleményét. Borzasztó dolgok hangzot-

tek el ~~az~~ újból a sebtiben összetrombitált tanácskozáson. H. magyar nemzetiségű román írónak nevezte magát, egy német fel-
szólaló pedig -a Német Tanács ülésén - ezt mondta: ha a trianoni
döntéssel Erdélyt nem ítélik oda Romániának, akkor 1944-ben
nem csak az észak-erdélyi zsidóságot, hanem ennek a terület-
nek a német lakosságát is, tehát ^aszászokat, svábokat is
Auschwitzba ~~deportálták volna~~ deportálták volna. Gázkamrák áldozatai
lettek volna.

S amikor egy ilyen négykézláb járó, oligofrén német-román
hazafi ekkora ostobaságokat beszél, senki sem kérdi meg tőle:
mégis mennyit ivott a pártbüfében, hány hónapos korában ejtették
a fejére, és merre van jelenleg az anyukája? ^{69/} De miért
kérdéznék meg ezt tőle, mikor a román "történészek" sem
kérdézi senki, hogy a "dákoromán eredetű, ám elmagyarosított
székelyek" teoriájának szerzői epilepsziás roham előtt vagy
közben vetették papírra a látomásaikat? ^{69/}

Ezen történelmi tévelygés vége az lett, hogy a romániai
németek majdnem az utol^{só}szálig elhagyták ^aszülőföldjüket ~~és~~
^{si}
Az ^{kezdeteiktől} 1945-ös ~~kezdetektől~~ ^{si} érkeztek a teljes etnikai tiszt-
togatásuk végére. A Népi Egység közleményeiből még nem lehetett
kiolvasni ezt a tragikus fejleményt. De egy mai tárgyilagos vissza-
tekintés cáfolhatatlanul igazolhatja, hogy mitől is volt szó.
Igen, szabályszerű etnikai tisztogatásról mind a németek, mind
~~az~~ az erdélyi magyarok esetében.

Közös sors, amiben annyi a különbség, hogy a magyar-
ság kiűzése nehezebb feladatnak bizonyult. A Mániu-gárdák tömeg-
gyilkosságainak leleplezése, a haláltáborokba hurcolások meg-
akadályozása után, a bukaresti hatalom más eszközökhöz nyúlt,
ugyanannak a célnak az elérésére. Egyik módszerrel kihúzták
a talajt, szó szerint a talajt, a termőföldet magyar kisemberek
tízezreinek a talpa alól, hadd menjenek világgá, hagyják el
erdélyi szülőföldjüket, másik módszerrel szintén tízezrektől
tagadták ~~meg~~ meg a román állampolgárságot, ami hasonlóképpen

azt jelentett volna, hogy batyúval a hátukon világgá menjenek a szülőföldjükről.

A Magyar Népi Szövetség felvette a küzdelmet mind a két veszedelem ellen. Ezt is tartalmazta a nemcsa nemzeti feladat: a népállomány megmentése. De ha valaki már akkor felismeri és ki is meri mondani, hogy a magyar kisemberek vagyunk-kájának "ellenséges javakká" minősítése és elkobozása, az állampolgári jogokkal való packázás nem egyszerűen román hivatalnokok gonoszsága vagy hanyagsága, hanem jól átgondolt terv Románia magyartalanítására, vagyis az etnikai tisztogatásra, éppen úgy, mint Benes-dekrétumra alapozott magyarellenes intézkedések sora Csehszlovákiában, akkor az illetőt elölnék a Magyar Népi Szövetség sajtója kövezi meg, fasisztázza le. Nem egy utalást találni a felvidéki magyarok kitelepítésére - ennek elítélését megengedték a magyar lapoknak Erdélyben -, és ezt szembeállították a Groza-kormány humánus, egyenesen "magyarbarát" politikájával, amely védelmezi az erdélyi magyarságot. Áldott kisebbségi naivság és öngyilkos rövidlátás! Ilyen érveket főleg Balogh Edgár és Kurkó Gyárfás írásaiban találni. A renegátság megtestesítője, Bányai László valószínűleg tisztában volt a "dunavölgyi igazi összefüggésekkel", és neki soha egyetlen elítélő szava nem volt a felvidéki magyarok tragédiájáról!

Demeter Bólának a magyar békeküldöttség számára készített feljegyzésében, 1946 legelején, részletesen ismerteti az ellenséges javaknak minősített magyar vagyonok zár alá vételének román törvényét, illetve az ennek végrehajtása során elkövetett visszaéléseket. Bukarest a román-szovjet fegyverszüneti egyezményre hivatkozott, hogy tudniillik Románia kénytelen végrehajtani ennek előírásait. Csakugyan erről volt-e szó? Ezt a fegyverszünetet 1944 szeptember 12.-én írták alá Moszkvában. Tartalmazta egyebek között azt az előírást, hogy zár alá kell venni a fegyverszünet aláírásának

napján a román [REDACTED] fennhatóság alatt lévő területen magyar útlevelel tartozkodók, továbbá a magyar állam vagy a magyar tőkeérdekeltségek vagyonát. Ezzel szemben, mondja Demeter, "a román hatóságok magyar, tehát ellenséges állampolgároknak minősítették [REDACTED] az erdélyi magyarság óriási tömegeit, vagyonukat zár alá vették, elkobozták, az Ellenséges Javakat Kezelő és Felügyelő Pénztár (CASBI) felügyelete alá helyezték, és ezzel szőszerinti földönfutókká tették egy hatalmas, magyar nemzetiségű tömeget."

De hát ellenséges államnak lehetett-e [REDACTED] tekinteni a CASBI-rendelet kiadásakor Magyarországot és a [REDACTED] magyar állampolgárokat? A CASBI-rendelet az 1945. február 10.-én megjelent 90. számú törvényre hivatkozik, ennek végrehajtási utasítása az 1945. április 5.-i dátumot viseli. Csakhogy már 1945 január 20.-án [REDACTED] aláírták a fegyverszüneti egyezményt az Egyesült Nemzetek, vagyis a győztes hatalmak és az ideiglenes magyar nemzeti kormány között. Ettől a naptól kezdve Magyarország megszűnt ellenséges állam lenni, hadat üzent Németországnak és jóvátétel fizetésére kötelezte magát. A CASBI-rendelet alkalmazásának módja, amely annyi vitát szült és oly sok tragédiát okozott az erdélyi magyarságnak, [REDACTED] alapvetően ellenkezett a nemzetközi joggal.

Demeter Béla szabatos ismertetést adott a rendeletről. Ennek [REDACTED] egyik pontja "vélelmezett ellenségeknek" azokat az állampolgárokat tekintti, akik 1944. szeptember 12. előtt vagy után Németországba, Magyarországra vagy az [REDACTED] általuk elfoglalt területre menekültek. "Ez a pont [REDACTED] nem tisztázza azt, hogy Románia és Magyarország között mióta következett be a hadiállapot, mert azok a személyek, akik a román-magyar hadiállapot beállta előtt távoztak el, semmi esetre sem [REDACTED] tekintendők vélelmezett ellenségeknek, amint hogy az

addig magyar fennhatóság alatt lévő Észak-Erdélyből ugyancsak magyar területre való távozás sem képezhet olyan politikai vétéséget, amiért retorziót, vagy büntetést lehetne alkalmazni.

A CASBI-rendelet C/ pontja, továbbá az A/ pontjának c/ bekezdése szerint "vélelmezett ellenségnek" tekintendők mindazok, akik 1944. szeptember 12. előtt, vagy után elmentek Romániából. Ezeknek minden ingó és ingatlan vagyonát elkobozzák. Ez a pont a CASBI-rendelkezések legördögibb kitétele. Ennek a megállapításnak semmi néven nevezendő jogi alapja nincs. A román fegyverszüneti egyezmény 8. pontja erről egyáltalán nem beszél... Ennek a rendelkezésnek, vagyis a "vélelmezett ellenség" kategóriájának megállapítása tehát nem egyéb, mint az erdélyi magyarság legnagyobb részének tudatos, tervszerű és rosszhiszemű tönkretétele és ^{pa} ~~szuperizálása~~.

Észak-Erdélyből mintegy 300 ezer fő menekült el a hadműveletek során. Közülük 50 ezer volt a katona, 250 ezer civil személy. A román kormány ezen felül zár alá vette a Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe átmenekültek vagyonát is. Egy-két holdas földművesek minden tulajdonát, földet, házat, állatokat.

Úgy ^{tűnik ki} ~~...~~ a Népi Egység ~~...~~ lapgyűjteményéből,

hogy a magyar lakosság azonnal észlelte a hadi dézsmálás törvényének halálos veszedelmét. 1945. március 10.-én már ~~...~~ megjelenik az első tiltakozás, egy éles hangú glossza: Mit keresnek a törvénytelenül kinevezett ellenőrző biztosok a román állampolgárságú magyarok vállalatainál? A névtelen cikk írója "törvénytelennek" tekinti a magyarok vagyonának zárolását, mivel ezt a sérelmes intézkedést a négy nappal előbb megbukott ~~...~~ Rădescu tábornok kormánya hozta. E logika szerint, a Groza-kormány alatt nem lehet érvényes a ~~...~~ fosztogatás törvénye! Nyolc nappal később, március 18.-án a szerkesztőség még mindig ezt az álláspontot ~~...~~ képviseli. Most maga a főszerkesztő, Székely Ferenc ~~...~~

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

álnevének szignójával jelezve - egyenesen vezércikket: Ismét csak az ellenőrző biztosok. Felháborodik, hogy még mindig nem vonták vissza a román állampolgárságú magyar iparosok és kereskedők mellé kirendelt ellenőrző biztosokat.

Telnek a hetek, a CASBI-törvényt nem vonják vissza, hanem kiterjesztik Észak-Erdélyre is, ~~.....~~ A magyarság kénytelen ^{abban az} ocsudozni naiv álmából, hogy a Groza-kormány, amely ^{nek} hatalomra segítéséért tüntetett, gyűléseket tartott, minden gondjának-bajának megoldását tőle várta, visszahelyezi jogaiba és nem engedi meg, hogy "reakciós román hivatalnokok" kifosszák ~~.....~~ mindenéből. Csak Észak-Erdély román közigazgatás alá helyezése történt meg napokon belül, de a délerdélyi ~~.....~~ magyarok helyzete egyáltalán nem javult, sőt a román törvényeket, köztük a CASBI-rendelkezéseit kiterjesztették Észak-Erdélyre. A Magyar Népi Szövetség vezetői is felismer ^{ik} becsapásukat, noha ezt a kiábrándulást egyelőre nem fogalmazzák meg. De a Népi Egység 1945. július 19.-i ^{Szavak} ~~.....~~ már józanodásra és tiltakozásra utaló ~~.....~~ közleményt jelentet meg: Jelenteni kell a Magyar Népi Szövetség központjának az idegen vagyonok ellenőrzését végző bizottság eljárásával ~~.....~~ kapcsolatos panaszokat. A közlemény egyben tiltakozást jelent be, mivel súlyos magyar panaszok támadtak a CASBI észak-erdélyi tevékenységére.

De mindez csak a kezdet. A CASBI-ügy fájdalmas nyílt sebként jelen van a Népi Egység ~~.....~~ mind a négy ~~.....~~ évfolyamában, a Magyar Népi Szövetség Kurkó-korszakának egész történetében. Hol tiltakozások hangzanak el, hol ígéreteket közöl a lap, a kormány orvosolni fogja a sérelmeket, hol ismét nem történik semmi, vagy máskor egy-egy helysége vagy megyére kiterjedően csakugyan mentesítések születnek.

A CASBI-törvény képtelenség ^{le}, illetve fosztogató jelle ~~.....~~ ge néha csak akkor válik nyilvánvalóvá, mikor a mentesítések-

ról adhat hírt a lap. 1947. június 18.-án CASBI-mentesítések
Háromszék megyében címmel az Uzon községben lefoglalt tizennégy
vagyon felszabadítását jelenti. Kik voltak azok a "háborús
bűnösök", akiket ilyen súlyos büntetéssel, teljes vagyonelkob-
zással kellett büntetni? Négy zsidó családot, Kun Gábort,
Kun Györgyöt, Kun Lászlót és Salamon Endrét, akiket 1944 tavaszán
deportáltak és soha nem tértek vissza. Továbbá visszakaphatta
vagyonát Kerekes János, Szabó Endre, Fám Gyula, Györbíró Béla,
Kösa József, Márk Vilmos, Pataki Sándor gazdálkodók, akiket
a háború idején behívtak katonai szolgálatra és fogságba estek.

Nem egyszer szemérmetlen üzérkedés folyt a magyar
vagyonokkal. 1947. január 24.-én a Népi Egység leleplező cikket
közöl: Mi történt ^{ik} a magyarózdai grófnő szőlőskertjében?
A délerdélyi faluban lévő tíz holdas szőlőt CASBI-ellenőrzés
alá vonták és egy román agrármérnököt rendeltek ki kezelőnek.
A mérnök a szőlőt nem Ozd magyar gazdáinak adta bérbe, miként
addig is ők művelték, hanem szétosztotta a környező falvekben
élő román barátai között. Ezek aztán a szőlőt
 a falu magyar földművesei ^{vel dolgoztatják meg.} így a mérnök és a barátai
húzták jövedelmet az elkobzott magyar vagyonból.

A két világháború közötti román gazdasági és közélet
ismert főurái voltak a "kijárók", rendszerint ügyvédek vagy
félbemaradt jogászok, akik "mindent el tudtak intézni" Buka-
restben vagy a megyei prefekturákon. Várható volt ^{hossz} tevé-
kenységüket kiterjesztik a vagyonperekre is. A Magyar Népi
Szövetség Brassó megyei szervezete az 1947. július 2.-i lapszám -
ban kénytelen felhívni az érdekeltek figyelmét Teodor Cárneji
és bukaresti ügyvédbarátja szélhámoskodásaira: Sápert szemérmet-
len közbenjárók ajánlkoznak CASBI mentesítésekre.

A CASBI-rablások akadályozták a háború után a gazdasági
élet újraindulását. Miért nem működnek a madarasi és

párfalvi)

fürészek? - teszi fel a vádló kérdést [redacted] 1945. december 13.-i számában a lap. A két Csík megyei körfürészt az Ellenséges Javakat Kezelő Hivatal / CASBI / leltárba vette és bukaresti cégeknek adta át, noha a tulajdonosok közül egyesek hazatértek és igazolták, hogy katonai szolgálat, illetve hadifogság miatt voltak távol. Ditró, a legnagyobb csíki község tele van bajjal, penesszel, de bízik az arra hivatottak [redacted] segítségével. (1946. július 27.) Legfőbb gond, hogy a háború során elmenekültek vagyontát még mindig a CASBI kezeli. "Leltár alá vették a borszéki magyar villákat. Sőt még a ditrói és szárhegyi közbirtokosság javait [redacted] képező borvíz üzemet és a töltőket is."

Még 1946 nyarán is kerül állami ellenőrök kezébe magyar [redacted] vagyon. Július 24.-én újabb felsorolás a lapban: A CASBI ellenőrzése alá helyezett cégek. Az ellenséges javak [redacted] közé sorolt hat cég közül egy Udvarhely, egy Csík, egy Héromszék, egy Beszterce-Naszód, egy Szolnok-Doboka megyei, egy pedig bukaresti.

A CASBI-törvény egy másik változata az ugynevezett vissza-perlési rendelet, amelyet 1945-ben adott ki az [redacted] igazságügyminiszter, Lucretiu Pătrăscanu, a Román Kommunista Párt egyik ismert vezetője. Ennek lényege az, hogy az 1940-es bécsi döntés után Dél-Erdélyben és Észak-Erdélyben eladott ingatlanokat [redacted] bíróság útján vissza lehet szerezni. De a rendelet nyílt egyoldalúságát [redacted] mutatja az az intézkedés, amely szerint az Észak-Erdélybe visszatérő román tulajdonos azonnal visszakaphatja egyszer már törvényesen eladott ingatlanát, mégpedig az 1940-es éron, de ugyanez nem vonatkozik a Dél-Erdélybe visszatérő magyar ingatlanára. E rendelkezés ellen is állandó tiltakozások hangzanak el gyűléseken, bíróságokon és nyilván a sajtóban. Leplezetlenül bizonyítja az eljárás magyarellenességét egy sepsiszentgyörgyi ingatlancsere bírósági komédiája.

Riport a Népi Egység 1947. június 1.-i [redacted] számában.

Aki nyeregben érzi magát, Cerghi-Pop Victor, Háromszék volt manista megyefőnöke négyszer akarja visszakapni eladott gyógyszerárát. Hogyan lehet vagyont keresni "hazafias" hangulatkeltéssel és paragrafuscsavarással? Cerghi-Pop, akinek a főispánsága előtt követték el, 1944 szeptemberében a Maniu-gárdisták szőrazajtai vérfengzéseiteket és rablásaikat, a bécsi döntés után eladta volt sepsiszentgyörgyi gyógyszerárát Csutak István gyógyszerésznek, majd 1944 őssén visszatérve, ~~...~~ kiürítette a törvényesen eladott gyógyszerárát és az éppen katonáskodó Csutak gyógyszerész lakását. 1946-ban az ugynevezett visszaperlési törvény alapján Cerghi-Pop visszakapta a gyógyszerárát, most pedig - a saját maga által készített leltár alapján - olyan gyógyszer mennyiséget követel Csutak Istvántól, amelyen soha nem volt a ~~...~~ gyógyszerárásában.

A szakadatlan magyar tiltakozások megszólalására kényszerítették a román kormányzatot is. A Román Kommunista Párt 1945 ~~...~~ októberében tartott országos értekezletén felszólalt dr. Simion Oeriu, a román-szovjet fegyverszünet alkalmazásának kormánybiztosa is, aki "a CASBI-nél történt visszaélésekről" is beszélt. Persze, nem a törvényt vonta kétségbe, hanem csak az alkalmazása során elkövetett túlzásokat, egyoldalságokat ~~...~~ bírálta. (Népi Egység, 1945. október 18.) Ennél is megnyugtatóbbnak tűnhetett Vasile Lucának, az Országos Demokrata Arcvonal főtitkárának kijelentése - a lap 1945. november 18.-i száma idézte -, aki ~~...~~ a Magyar Népi Szövetség intézőbizottságának ülésén bejelentette, hogy "csak az észak-erdélyi fasiszták vagyonát helyezik a CASBI ellenőrzése alá."

Ettől kezdve alig volt olyan MNSz-ülés, az országos központban, a megyéknél vagy a városokban, falvakban, amelyekben ne került volna napirendre a CASBI-ügy. Hasonlóképpen újra meg újra felvetődött a törvény a Magyar Népi Szövetség vezetőinek,

pontosabban a Kurkó Gyárfás vezette MNSz-küldöttségeknek a kormánnyal tartott, meglehetősen gyakori tárgyalásain.

Mit ért el a Magyar Népi Szövetség küldöttsége Bukarestben? Hosszú interjú Bányai László MNSz-alelnökkel a Népi Egység 1946. január 4.-i számának első és második oldalán. Jellemző példája a magyar lakosság megnyugtatóra szánt beszámolóknak. A MNSz küldöttségének tagjai Bukarestben az igazságügyi minisztériumban a kényszereladások hatálytalansítása, az állampolgársági ügyek rendezése és a katonai amnesztia törvény kiszélesítése érdekében jártak el. (Az amnesztia törvény kiterjesztését követelte a MNSz már a háború ~~végén~~ befejezése óta azokra a dél-erdélyi magyar férfiakra, akik a behívó parancs ellenére nem ~~vonultak~~ vonultak be Antonescu hadseregébe, hanem átszöktek a határon Magyarországra, s így katonaszökevényeknek nyilvánították őket.) Az igazságügyminiszter, Lucretiu Pătrăscanu ígéretet tett arra, hogy "a legalább 30 százalékos nemzetiségi nyelvű területek lakosai anyanyelvüket a bíróságok előtt szabadon használhatják." A belügyminiszter kijelölte azokat a közigazgatási körzeteket, amelyekben "a nemzetiségi törvény értelmében a közigazgatás az illető nemzetiség nyelvén is folyhat." Kineveznek négy magyar alispánt. Az Ellenséges Javakat Ellenőrző Hivatal (CASBI) a helyi véleményezések alapján dönti el, hogy kiket ~~tekint~~ tekint "ellenséges személyeknek", akiknek a vagyonát lefoglalják. A földművelésügyi miniszter megígérte a földreform során észlelt magyar sérelmek orvoslását. A közoktatásügyi minisztérium besorolja az egész magyar tantestületet; a tisztogatás közöttük később ~~történik meg~~ történik meg. Fizetést kapnak ~~is~~ a hadifogoly és elhurcolt tanárok és tanárok családjai is. Dél-Erdélyben 300 új magyar tanítói állást létesítenek, ez a szám a szükségleteknek megfelelően ~~széleskörűen~~ emelkedni fog. Méltányosan döntenek az iskola-épületek elosztásáról a román és magyar iskolák között. A föld-

rajzot, a történelmet és az alkotmánytant - az ugynevezett nemzetitantárgyakat - a magyar iskolákban magyar nyelven fogják tanítani. Az ipari oktatás terén a minisztérium meghagyja a magyar ipari középiskolák önállóságát, tanulóik számára magyar ipari érettségit biztosít. Brassóban beindul a magyar nyelvű ipari liceum első osztálya. Intézkedtek a magyar nyelvű oktatás anyagi fedezetének biztosításáról, a kolozsvári magyar egyetem és a marosvásárhelyi magyar orvosi kar jó működéséről. Az egészségügyi minisztérium rövidesen majdnem teljes létszámban kinevezi a magyar orvosokat és egészségügyi személyzetet.

1946. márciusában, a 20.-i lapszám szerint A MNSz százszázintézbizottságának brassói ülésén, [redacted] Kurkó Gyárfás országos elnök nagyszabású elnöki megnyitójában ismertette az elért eredményeket és számbavette a meglévő hiányokat. Újabb lustra az erdélyi magyar gondokról, amelyek a [redacted] korábbi bukaresti tárgyalások nyomán megoldottaknak tünnek. "A tanszemélyzet fizetésének ügye, sajnos, a mai napig [redacted] sem nyert elintézését. A délerdélyi [redacted] magyar tanítók augusztus, az északerdélyiek [redacted] pedig november óta nem kaptak fizetést. A besorolás tekintetében Észak-Erdélyben valamivel jobb a helyzet, mint a délerdélyi megyékben. A három székely megye tanítóit besorolták ugyan, de az állampolgárságban megbúvó reakciós elemek elszabotálták a besorolt tanítóknak névsorának a Hivatalos Lapban megjelentetését) és csak a MNSz közbelépésére sikerült [redacted] a kéziratot felfedezni." Sikerként könyvelte el Kurkó az állampolgársági ügyek rendezését, a katonai közkegyelem kiterjesztését a délerdélyi menekültekre is. Az állampolgársági sérelmek rendezésével kapcsolatban kiderült, hogy korai volt a derűlátás. Még évekig tart a húza-vona erdélyi magyarok százezreinek állampolgárságáról. Maga Kurkó nevezi "nehézkedésnek" a visszaperlési törvény felülvizsgálatát és éppen így a CASBI-sérelmek orvoslása. "A meg nem oldott kérdésekben

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

táviretben fordultunk a kormányhoz."

Három nap múlva, a március 23.-i szám a század intéző-bizottság brassói határozatait ismerteti az újság. Ekkor jelen-ti be a Magyar Népi Szövetség, hogy az 1946. évi őszi választásokon a nemzetiségi ~~szervezet~~ anyaszervezet önálló listával indul. A határozat felsorolja az erdélyi magyarság kívánságait a földreform, a visszaperlési törvény, a Csíki Magánjavak, a CASBI kérdéseiben és más folyó ügyekben.

Immár második éve folynak a tárgyalások a MNSz és a Groza-kormány között a magyar sérelmek orvoslásáról. Az ígére-tek azonban ritkán teljesülnek. Az elmélet és a gyakorlat meg-döböntő ellentmondás ^{Bron} állnak egymással. Jó példa erre a Brassó megyei Keresztvár község magyar lakosságának a kiszol-gáltatottsága. 1946. március 30.-án első oldalas hír, nagy címbetűkkel a Népi Egységben: Oeriu miniszter megnyugtató választ adott Brassóban a MNSz képviselőinek a CASBI alá került magyar vagyonok ügyében. A Magyar Népi Szövetség kép-viselői felvetették az Ellenséges Javakat Ellenőrző Hivatal államtitkára rangban lévő elnöke előtt Keresztvár község esetét, ahol március 31.-re ~~az~~ árlejtést tűztek ki több olyan magyar kisember vagyontábjára, akik a háború idején átmenekültek ~~az országba~~ Észak-Erdélybe. A miniszter kijelentette, hogy nem fog sor kerülni az árverésre.

De alig 15 kilométernyire Brassótól, Keresztváron a helyi hatóságok mit sem törődtek a miniszteri ígérettel. Oeriu miniszter napi nyilatkozata ellenére, Keresztváron árverés alá bocsátották 25 magyar kisgazda CASBI-kezelésben lévő ingatlanát. A Magyar Népi Szövetség azonnal közbenjárt a sérelmes intézkedés megsemmisítése végett. Kortűnet ez a cikk a Népi Egység 1946. április 3.-i számának első oldalán ~~jelent meg~~ érdeemes ~~teljes egészében~~ idéznünk.

"(Brassó) Amint március 30.-i lapszámunkban közöltük, Oeriu miniszter brassói látogatása alkalmával a MNSz megbízottai felhívták a miniszter figyelmét a Keresztvár községben kifizőtt CASBI-árverésekre, amelyek a [REDACTED] lehető legnagyobb nyugtalanságot keltik az ottan élő magyarság körében. A MNSz kiküldöttjei hangsúlyozták, hogy kizárólag olyan magyarok vagyonáról van szó, akik annak idején a vasgárdista és Antonescu-féle megfélemlítés következtében menekültek el Észak-Erdélybe; akik a felszabadulás óta visszatértek, és akiket a helyi demokratikus szervezetek minden kétséget kizáróan igazoltak. Helyes és méltányos tehát, hogy ezek a magyarok semmi vagyonjogi sérelmet se szenvedjenek a CASBI kezelésbe való utalásuk miatt, sőt szükséges, hogy ezeknek mint román állampolgároknak és az ellenséggel nem együttműködőknek vagyonát sürgősen mentesítsék mindenféle zárlat alól.

Mint említett lapszámunkban közöltük, Oeriu miniszter bejelentette, hogy addig is, míg végleges elintézésel a helyi politikai szervezetek által igazolt polgárok javait nem megtesítik a CASBI kezelés alól, tulajdonosaik azokat saját őrizetükben tarthatják; az ingatlanok nem adhatók haszonbérbe, az ingóságokat nem ~~adhatók~~ ^{gyűjt}hetik össze és nem vihetik közraktárba.

Ez a miniszteri nyilatkozat 1946. március 27.-én délben hangzott el a brassói megyefőnökségen. Ezzel szemben 1946. március 31.-én délután két órakor a következők történtek.

A keresztvári jegyző az említett időpontra dobolás útján mégis összehívta Keresztvár és a szomszédos Márkos község lakosságát, és kihirdette, hogy a CASBI alá eső keresztvári 25 magyar tulajdonos ingatlanát árbejtés útján bérbeadják. Az árverésen, ~~egy~~ egyetlen egy ingatlan kivételével, valamennyit árbejtés útján haszonbérbe is adták, évi 90.000-350.000 lej között mozgó bérekkel. Árverésre kerültek házak, földek, és gazdasági leltár. A jegyző közölte, hogy az árverés érvényességéért nem felel, mert

az érdekelt tulajdonosok fellebbezést csinálhatnak, ugyanakkor azonban azt is közölte, hogy az árverés alá eső ingatlan tulajdonosának egy héten belül ki kell költöznie a házából, mert ha ez nem történik meg, ~~erőszakkal~~ erőszakkal fogják az illetőt kitenni.

Az árverés történetéhez tartozik még az is, hogy az árverezők ellenséges magatartást tulajdonítottak a tulajdonosokkal szemben, lépten-nyomon Budapestre küldözték őket, és egyre szemükre hányták, hogy miért mentek el Magyarországra?

Mindezt a Magyar Népi Szövetség brassói szervezeténél felvett jegyzőkönyv igazolja.

Ezek után természetesen, ^{er} hogy Keresztvár és a környező községek magyarsága a legnagyobb izgalommal tárgyalja az árverés történetét, s ez az izgatott lelkiállapot a legkitünőbb talaj azoknak a reakciós ügynököknek, akik a keresztvári 25 tulajdonos földönfutóvá tételét nem a reakciós bürokrácia számlájára, hanem az űszinte szándékú román demokrácia számlájára akarja íratni.

Csakugyan megmagyarázhatatlannak látszik, hogy Oeriu miniszternek 4 nappal ^{előtt} elhangzott, félre nem érthető kijelentése ellenére is, ez az árverés megtörténhetett. Vajon kinek érdeke az, hogy a demokrata vezetők intézkedéseit és szándékait meghazudtolva, parafrázisokra és rendeletekre való hivatkozással megrendítsék a széles néptömegeknek a kormányba vetett bizalmát.

A keresztvári esetben a Magyar Népi Szövetség azonnal értesítette a brassói megyefőnökséget és a kormányt a történetekről, és sürgős intézkedést kért az árverések megsemmisítésére és a tulajdonosok további zavartalan birtoklásának fenntartására.

politikai szempontból is azonnal megvizsgálja ezt a sérelmes ügyet és mindazokat, akik közvetve vagy közvetlenül - akár rendelkezésekre való hivatkozással, vagy anélkül - elkövették ezt a súlyos hibát, azonnal elmozdítsa a felelős állásokból. Mert nem foglalhat el a mai, demokratá Romániában felelős állást olyan ember, aki még most sincs tisztában az együttélő népek érdekeinek fontosságával."

Vajon tisztában voltak-e a Népi Egység szerkesztői dr. Oeriu miniszter politikai rangjával? Régi, illegális kommunista, akkor a Petru Groza miniszterelnök közvetlen felügyelete alá tartozó CASBI-államtitkárság vezetője. Lucretiu Pătrășcanu-ról mindenképpen közismert volt, hogy az igazságügyminiszter a Román Kommunista Párt politikai bizottságának tagja, akinek döntő szerepe volt a román-szovjet fegyverszüneti egyezmény megkötésében; már a Kommunista Párt 1921-es alakulásától vezető pártmunkás, egy ízben alkalma volt találkoznia Leninnel . Kurkó Gyárfás párttagként tökéletesen fel tudta mérni Pătrășcanu hatalmát abban az időszakban. Petru Groza miniszterelnök Kurkó személyes barátjának számított, legalábbis Groza számtalanszor nyíltan a barátjaként emlegette. Az országos elnök minden beszédében, cikkében kínosan vigyázott arra, hogy ne vádolhassák meg "magyar egyoldalúsággal", a román reakció ostromozásakor mindig súlyosan elmarasztalta a "magyar reakciót is". Állásfoglalásaiban örök szempontja volt a Groza-kormány stabilitásának megőrzése, mint a Magyar Népi Szövetség politikájának legfőbb vonása. De ezek ellenére is, Kurkó Gyárfás nem egyszer kifakadt a román kormány szervekre, politikusokra, mikor felismerte tetteikben a magyarellenes irányt, vagy meggyőződött, hogy a tárgyalásokon egyet mondanak és másként cselekszenek.

Legmegrázóbb ilyen ^{g'ellegit} vezércikke: Megalkuvással nem győzhet a demokrácia, amely 1946. április 1.-én jelent meg először a

kolozsvári Világosságban, majd április 4.-én átvette a Népi Egység is. Az írás bevezetője hangsúlyozza, hogy a demokrácia 1945-ös kezdeti lendülete ellankadt, a reakció minden vonalon támadásba lendült. Nyíltan és őszintén beszél: "a bajok elleplezésével a demokrácia ellenségeinek bántársaivá válhatunk."

A nemzetiségi kérdés oldaláról közelít a korszak valóságához, ellentmondásaihoz.

"Nemzetiségünket három nagy, fő kérdés sorvasztja és szervezeteink ezek körüli forognak, szinte minden eredmény nélkül...

Vagyunk sorra azon legfőbb kérdéseinket, amelyekre nyílt feleletet várunk: ingatlan vagyunk visszaperlését szorgalmazó törvény, földreform körüli igény, CASBI, tanítóink és tanáraink fizetésének elszabotálása, szövetkezeteink teljes mellőzése a javadalmazásnál és áruellátásnál, a besorolások elszabotálása... és így tovább.

Fájdalmas, hogy a demokrácia szellemét legjobban megcsufoló törvényt Patrăscanu igazságügyminiszter úr adta ki. Itt még csak tévedésre sem hivatkozhatik, mert még csak gondolatban találkozott vele, amikor a kolozsvári vármegyeházán általam vezetett küldöttségünk tiltakozott még a gondolat ellen is. A törvény mégis nyilvánlátott, s a gyakorlatban így fest: A bécsi döntéskor Észak-Erdélybe menekült magyar, éppen úgy, mint a Dél-Erdélybe menekült román száz-szézezer lejjel házat vásárolt. Most a visszatérő román ugyanezért az összegért a házat visszaperli és azonnal kilakoltatják az áldozatot, akinek azonban délerdélyi volt házához semmi köze sincs. A perköltés azonban - hétszázézer lej. Ezzel a kérelmes ügyet két esztendeje ostromoljuk Patrăscanu miniszter urat és mindannyiszor azonnal intézkedést ígért, legutóbb pedig új törvény kiadását, de a törvény egyre késik. A törvényszékek pedig egyáltalán nem halogatják a perek gyors menetelét.

Színvállást várunk a miniszter urtól, hogy ki köti meg a kezét?

Hasonló a helyzet a földreform körüli zavarokkal is, és a CASBI-val is, ahol az abszентizmus fogalmának tisztázatlansága következtében két-három ~~holdas~~ holdas román állampolgárságú magyar kisemberek életét keserítik meg a föld és a hézacsok kisajátításával. Mi az akadály, hogy ezeket a törvényeket nem lehet tisztán és félreérthetetlenül módosítani? A hibák megtörténtek és fennállnak, s mint kormányunkat támogató szervezet, feleletet és azonnali intézkedést várunk, mert ha egyes szakminisztereknek ilyen gyökeres hibáik vannak, akkor ne csodálkozzanak, ha csodálkozunk, ha egyes főispánok magyar alispánok helyett családi alapon neveztetnek ki román alispánokat, és félig magyar falvakban csak a másik féllel választatnak bírót.

A demokrácia nem lehet azonos az anarchiával, de az egyéniségtelen és zavaros tömegek erre adnak lehetőséget, és a fasizmus szellemének hordozói odáig mennek az uszításban, hogy a vagyonharácsolási ösztön már egyes helyeken nyíltan a rablásban, fosztogatásban csúcsosodik ki. Ezt csakis a fasiszta szellem burjánzásának minősíthetjük, de azt sem hallgathatjuk el, hogy ez a szellem saját demokráciánk erélytelenségéből táplálkozik.

Demokráciánk alszik. Ébresztőt kell ~~szó~~ fújni neki, erős és igazságos, demokratikus szellemű törvényes alapra kell helyezni, s az ilyen módon létrejött törvények szabótáloit ki kell takarítani az államgépezetből, ha a tömegek bizalmát meg akarjuk tartani és nem akarjuk, hogy a reakciós hullám összecsapjon fejünk felett. Az egyoldalú és kizárólagosság alapján létrejött törvények és azok további fenntartása megalkuvás, márpedig megalkuvással a demokráciát nem lehet győzelemre vinni! "

Miért késett három napot ennek a Kurkó-vezércikknek a közlése Brassóban? Egyszerre kapta meg ~~szó~~ a kéziratot mind a két szerkesztőség. A MNSZ központ lapja, a kolozsvári Világosság

szonnal közreadta, a brassói Népi Egység szerkesztőségében három napig tanakodtak, vitatkoztak, és csak Kurkó többszöri erélyes utasítására jelentették meg. ^{70/} Szász István, aki státusa szerint egyszerű szerkesztő volt, ~~de~~ valójában pártdelegált, minden erejével akadályozta a cikk megjelenését. Noha Kurkó Gyárfás volt a lap hivatalos felelős szerkesztője és annak a Magyar Népi Szövetségnek az elnöke, amely a lapot kiadta.

Valóban merész lépés volt Kurkó Gyárfás cikkének megírása és közlése, két lapban is, mintegy erélyes figyelemztetésként a Kommunista Párt címére. Kurkó gondolkodásának radikalizálásáról tanuskodik, a MNSZ önállóságának erősödéséről, a nemzeti érdekek fokozottabb védelmére ^{81,} ami egyébként a nemzetiségi anyaszervezet vállalt hivatása volt. De ez az irányvonal, amelyért Kurkó majd 16 évi börtönnel fizet, mind kellemetlenebb a Groza-kormány minisztereinek, a párt vezetőinek. Ennek nyilvánvaló jele volt a Világosság ideiglenes betiltása, 1946 júliusában. Most is Kurkó áll a történet központjában. Az országos elnök július 16 ^{oldn} a Világosság első oldalán, fő helyen, Igazságosan! címmel, utasította a Magyar Népi Szövetség szervezeteit, hogy könyveljék és küldjék be a központba "a CASBI egyes tisztviselői által" a lakosságnak okozott sérelmeket. Mi volt a hatóságok válasza? A Groza-kormány Kolozs megyei főispánja, Vasile Pogăceanu egy hétre betiltotta a Világosságot. Példátlan döntés volt 1944 augusztus 23.-a, a román átállás óta.

Balogh Edgár főszerkesztő fellázadt, emlékiratában így emlékezik erre (Férfimunka, 1986) ^{71/} "Ritkán robbanok, de most az egész romániai magyarság, sőt az ország a - vendégeinkre való tekintettel - a Dunavölgye felelőtlen kihívásának, minden közös ügyünk megsértésének és elgáncsolásának éreztem, hogy éppen a Petőfi-ünnepségekről szóló beszámoló sikkadjon el a betiltó

rendelkezés miatt. Azonnal mozgósítottam mindenkit, szerkesztőket, nyomdát, terjesztőket, a önhatalmúlag, teljes nemzetiségi és nemzetközi felelősségem tudatában összeállítottam és kinyomat-
tam a szerdára, augusztus 1.-re keltezett számot! Tudta, hogy
tettével összeittközésbe került a kormányhatósággal, ezért a
Szövetséges Ellenőrző bizottsághoz, egy ~~szovjet~~ Kolozsvért elérhető
szovjet örnagyhoz, ~~szovjet örnagyhoz~~ "régii ismerőshöz" for-
dult segítségért. Nem tudhatjuk meg az emlékiratból, hogy Balogh
Edgár elgondolkozott-e mélyebben és ~~legalább~~ legalább önmagához
nagyobb öszinteséggel, hogy honnan, kitől kaphatott biztatást
vagy legalábbis engedélyt az a Vasile Pogăceanu főispán, aki
addig is, jó néhányszor bebizonyította, hogy "a demokrata román -
ság" képviselőjeként a megye magyarság^a ellen hangolja a központi
intézkedéseket vagy helyi döntéseket? Valószínűleg érdemes lett
volna eltűnődni azon, hogy kihez vezetnek a szálak Bukarestben?
Annyi bizonyos, hogy Balogh Edgár három héttel később derűs
hangulatban írt vezércikkének ezt a címet adta: Két év magyar
munkája Groza Péter oldalán.

Erről a különös epizódról az erdélyi magyar újságolvasó
akkoriban nem tudhatott meg semmit. Az is titokban maradt, hogy
az akkori magyar kormány is ~~megpróbált~~ megpróbált közbeavatkozni
és a magyar-román országközi tárgyalások témájává tenni a CASBI
ügyét, ~~különös~~ különös tekintettel, hogy a zárolások, árverések magyar
állampolgárok Erdélyben lévő tulajdonait is érintették. Még Petru
Groza dr. miniszterelnök is "belekeveredett" az ügybe, 1947. évi
májusi budapesti látogatásán. Nyilván, az ö szerepe sem került
a nyilvánosság elé, így a magyar közvélemény Erdélyben és az
anyaországban nem győzőhetett meg arról, hogy mekkora is a román
miniszterelnök tényleges hatalma. Vincze Gábor szegedi történész
szintetizálta a két ország közötti vitát, 1999-ben megjelent,
~~Illuziók és csal~~ ^{ódások} ~~Illuziók és csal~~ ^{72/} ~~Illuziók és csal~~ című könyvében.

lan álláspontja megmerevedett, a magyar kormány kénytelen volt a romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fordulni. Ivan Z. Szuszajkov vezérezredes, a bizottság szovjet elnökét helyettesítő alelnök^{73/} - a kérdés tanulmányozása után - 1946. október 12.-i átiratában Groza román miniszterelnök tudomására hozta: "Magyarország és a magyar állampolgárok, valamint mindazok a fizikai és jogi személyek javai, melyek a Fegyverszüneti Egyezmény 8. szakaszának nyilvántartása és ellenőrzése alá estek, teljes egészükben kivételnek a Fegyverszüneti Egyezmény 8. szakaszának illetékessége alól és visszaadottnak törvényes tulajdonosaiknak". Szuszajkov vezérezredes külön fekkívta Groza figyelmét arra, hogy a magyar és a román javak felszabadítása és visszabocsátása folyamán azokból ne történhessenek "elvonások vagy eltulajdonítások."

Bukarest a Szuszajkov-levelet igyekezett titokban tartani, ami azt is jelentette, hogy továbbra se szabadította fel a magyarországi érdekeltek^{romániai} vagyonát. A magyar külügyminisztérium kénytelen volt "kiszívérogtatni" a levelet. A Magyar Nemzet 1946. november 12.-én első oldalas hírként jelentette: A SZEB rendelkezéseire visszaadják a Romániában lefoglalt magyar javakat. A jó hírt átvette az egész magyarországi sajtó, míg Romániában sem a román, sem a magyar lapok nem vettek tudomást róla. Még Petru Groza is ügyesen megjátszotta, hogy ilyen levél nem létezik. A budapesti Szabadság munkatársa, Gömöri Endre, a lap 1946. november 23.-i számában közreadja beszélgetését a román miniszterelnökkel.

- Kérem, miniszterelnök úr, egyes budapesti lapok a romániai CASBI működését bírálva, említést tettek egy levélről, amelyet Szuszajkov vezérezredes, a romániai SZEB alelnöke írt a Groza-kormánynak. Ez a levél felszólítja a kormányt, kezdje meg a magyar vagyonok felszabadítását, és a magyar vagyonok

viasszaszolgáltatását.

Rám néz:

- Milyen levélről beszél?

Elmondom még egyszer, hozzátéve, hogy a levelet ismeretlen forrásból (!) először a Magyar Nemzet közölte, és azt, hogy a magyar sajtó egy része kifogásolta: miért nem közlik a romániai lapok a Szuszajkov-levelet.

- Tudja, miért nem közölték a román [redacted] lapok ezt a levelet? - kérdi - Megmondom magának: azért, mert nincs. Fel-pattan a karosszékből - Semmiféle levelet nem kapott [redacted] a román kormány sem Szuszajkov vezérezredestől, sem a Szövetséges Ellen-^{tdl}őrző Bizottságtól. A valóság az, hogy a CASBI-ügy rendezését én, Groza Péter kezdeményeztem -, mivel fegyverszüneti állapotban vagyunk - természetesen a romániai SZEB jóindulatú és nagylelkű támogatásával... Közölhetem, hogy az egész komplexumot napokon belül rendezni fogjuk...

Vincze Gábor ehhez hozzáfűzi: [redacted] "1946 novem-ber 30.-án végre megjelent a Monitorul Oficialban - a hetek óta elkészült - 998. számú, (a 826.sz. törvény) egyes rendelkezéseit módosító) törvény, melyet a magyar sajtó úgy herengozott be, hogy ez aztán »rendezni fogja« a kérdést. Az elkövetkező hetek fejleményei mégis azt mutatták, hogy még ez a jogszabály sem »rendezte« a magyar vagyonok kérdését. "

Hogyan is rendezhette volna, mikor a CASBI legfőbb vezetői újabb és újabb kifogásokat, feltételeket fogalmaztak meg, és egy korabeli magyar [redacted] ^{diplomata}, Iklódi Dezső [redacted] bukaresti követség^egi tanácsos bizalmas információja szerint, a [redacted] román fél mindenképpen lassítani akarta a CASBI alatt álló [redacted] magyar javak feloldását, hogy ezáltal is lehetővé tegyék a fajt [redacted] accompli-k megteremtését."

A magyar és román békeszerződések aláírása után (1947. február 10.) kétoldali, államközi tárgyalások folytak a CASBI

által elfoglalt magyar vagyonok sorsáról. Hamarosan kiderült, hogy a románok néhány jelentéktelenebb kérdésben hajlandók engedni, de lényeges ügyekben nem. Például semmilyen kártérítési igényt nem fogadtak el. A román bizottság vezetője, Ion Cristu így érvelt: "Nem lehet kívánni, hogy azért, mert egyes CASBI-tisztviselők hibát követtek el, vagy hatáskörüket túllépték, emiatt törvényt kelljen hozni vagy konvencióba iktatni, hogy egy rossz gestiót csináltak".

Éppen Petru Groza budapesti látogatása idején, 1947. május 2 és között megszakadtak a kormányközi tárgyalások. Erre Petru Groza kezdeményezte a tárgyalások újraindulását, az ő elnöksége alatt. Jellemző és sok mindent megvilágít az a mód, ahogyan ez a tárgyalás befejeződött. Vincze Gábor írja: "Az elnöklétével megtartott ülésen többek közt kijelentette: jóllehet elvileg minden kártérítési igényt kénytelen visszautasítani, mégis a Szuszajkov levél (1946 október 12.) után keletkezett károkért hajlandó felelősséget vállalni, mindemellett pedig az un. kisegysz-tenciák részére a CASBI--gondnok elleni kártérítési lehetőséget is hajlandó biztosítani. Igen ám, csak hogy szinte rögtön kiderült: Groza szavainak meglehetősen csekély a politikai súlya, ugyanis a román delegáció a miniszterelnök által kidolgozott irányelveket már másnap elutasította! "

Vincze Gábor könyvének külön érdeme, hogy levéltári kutatások alapján felderítette nemcsak dr. Petru Groza, de az egész akkori román vezető réteg, a politikai elit állásfoglalását a CASBI kérdésben, egyáltalán a magyar-román viszonyban, és ezáltal mester-ségesen épített légvéreket, hamis állíziókat rombol szét. Iklódi Deza követségi tanácsos 1947. július 5.-én kihallgatáson jelent meg Petru Grozánál, aki elmondta neki: "Gheorghiu-Dej nemzetgazdasági és Pátrăscanu igazságügyminiszterek határozottan ellenzik a CASBI-kérdés magyar vonatkozásainak államközi tárgya-

lások útján való rendezését, és a magyar javak feloldási ~~kérdését~~ módját egyoldalúan törvény útján ~~szabályozni~~ kívánják szabályozni" Groza elpanaszolta, hogy a két kommunista pártvezér és ~~miniszter~~ miniszter merev álláspontját nem tudta legyőzni. Néhány nap múlva Groza ismét találkozott a magyar diplomatával, és az előbbiekhöz hozzátette, hogy "CASBI-ügyekben is az összes pártok, még saját pártja, az Ekésfront is ellene foglalt állást."

Ezek a "vállomások" lehetnek kísérletek a felelősség áthárítására, él a gyanuperre [↓] történész, Vincze Gábor, ~~de~~ de azért érdekesekek mégis, mert "megerősítik azokat a korabeli véleményeket, miszerint a CASBI-kérdés, ~~és~~ illetve a magyar vagyonok rendezésének egyik legnagyobb ellenzője éppen a Román Kommunista Párt vezetése volt... (Luka László június elején kijelentette Gyöngyössy István diplomatának: Groza "komoly balfogást követett el", amikor megígérte a magyar ~~delegáció~~ delegáció elnökének, Bolgár Eleknek, hogy a magyar állampolgárok CASBI-ügyére vonatkozó eljárást fogják alkalmazni a román állampolgárságú magyarok esetében is, mivel ~~Luka~~ Luka szerint " a magyar államnak nincs joga arra, hogy eképpen román belügyekbe avatkozzék...")

Kisérteties, hogy milyen álláspontot foglalt el ebben a kérdésben a magyar államvezetés. A vita ugyanis még évekig folytatódott - a Népi Egység megszűnése után is - és a magyar kormányzat ^{1953-ban} jogairól való lemondással vetett véget a CASBI-ügy bonyodalmainak. Rákosi Mátyás magyar pártvezető, akkor már az ország teljhatalmú ura, majd később, 1999-ben megjelent visszaemlékezésében így magyarázta: "Emlékszem, hogy Gerő Ernő igyekezett ~~Gheorghiu-Dejnek~~ Gheorghiu-Dejnek és társainak megmagyarázni, hogy ezek ^(ben) (ez államosított magyar vállalatokban) a magyar dolgozóknak is volt szerepe, de a románok hajthatatlanok maradtak, s mi mit tehattünk egyebet - levettük a kérdést a napirendről."

Mindezekről a tárgyalásokról, vitákról a Népi Egység egyáltalán nem tájékoztatta olvasóit, hiszen a szerkesztők sem ismerték a titkos diplomáciai tárgyalásokat. De a Kurkó Gyárfás éles hangú cikkei, tiltakozásai ^{olvasóján} az olvasók is észlelhették, hogy CASBI-ügyekben valami változóban van. Mindjárt a keresztvári árverések után, 1946. április 6.-án újabb tudósítás: A Magyar Népi Szövetség közbenjárására, részben megsemmisítették a keresztvári CASBI-árveréseket. A brassói megyefőnök Oeriu miniszter kijelentésének írásbeli megerősítését kérte. A főispán a házak árverését megsemmisítette, míg a földterületekre új árlejtést rendelt el, és ezen a régi tulajdonosok is részt vehetnek. 1946. április 19 : A CASBI írásbeli rendelete értelmében nem vehető el a román állampolgárságú magyar gazdák vagyona. Rendelet érkezett a brassói megyeházára a sérelem orvoslására.

1946. május 11: Feloldják zár alól a kisemberek CASBI-kezelés alá vett vagyonát. Visszakapják vagyonukat azok, akiket addig "távollevők"ként tartottak számon. Az intézkedés nagyon sok olyan magyar embert érint, akik a háború idején Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek át. 1946. május 23: A magyar lakosság községekben magyar vagyonkezelőt kell kinevezni a CASBI alá tartozó vagyonok ellenőrzésére. A Mezőgazdasági Kamara is végrehajtja a személyes vagyontárgyak visszaszolgáltatását célzó rendelkezést. Hangsúlyozza e cikk, hogy ezek az intézkedések a Magyar Népi Szövetség ismételt közbenjárásának eredményei. 1946. szeptember 14. : A Magyar Népi Szövetség országos gazdasági értekezlete számba vette a magyarság valamennyi időszerű kérdését. Nagyszerű gazdasági kiállítás. Sérelmeink kiküszöbölése. Megjévu pénzügyintézeteink hitelellátása. A MNSz Temes-Torontál megyei gazdasági ügyosztályának rendezésében megnyílt kiállítással egyidőben országos gazdasági értekezletet tartottak Temesvárott. Ezen Forgács Ferenc és Dobo ~~Antal~~ Antal dr. "részletesen ismer

tette a magyarság gazdasági kérdéseit és sérelmeit." Főként a földosztásból kiesorult magyar igénylők ügyét és a CASBI-kérdéseket emlegették. Elhatározták, hogy a MNSZ országos gyűlést szervez az éhezõ magyarlakta megyék, elsõsorban Háromszék megsegítésére. (E kezdeményezés nyomán bánási magyar gazdák "teljesítésre" elvállalták a háromszéki székeltek szervezésébe állományának egy részét, amelyik odáig elpusztult volna.) 1946.

szeptember 15. : Takács Lajos dr.: Fontos tudnivaló a CASBI-ügyekben. A MNSZ központi jogügyi bizottságának vezetője ismerteti a vagyonmentesítésrõl intézkedõ újabb törvényt és rendelkezéseket az igazolási eljárások kérdésében. 1946. szeptember 18. : Felfüggesztették a CASBI alá esõ ingatlanok haszonbérének bezedését.

A román fegyverszüneti bizottság távirati rendelkezése a megyefõnökökhöz. 1946. november 4. : A MNSZ közbenjár az új CASBI-törvény alkalmazásának megkönnyítése érdekében. "A végrehajtó bizottság megbízásából Csákány Béla dr. és Takács Lajos dr. végrehajtó bizottsági tagok azonnal Bukarestbe utaztak, hogy a hivatalos eljárások egyszerűsítését és a zárlat alól való feloldás megkönnyítését szorgalmazzák az illetékes hatóságoknál." Ugyanezen lapszámban olvasható a törvény módosítás ismertetése. 1946. december 5. : A MNSZ közbelépésére. Kinck a vagyonát mentesítették a CASBI alól. A Hivatalos Lap közli azok nevét, akik a CASBI

kezelésébõl birtokukat visszakapták. Több száz név Szabán, Csík, Udvarhely, Háromszék és Maros-Torda megyékben, valamennyien magyarok. 1946. december 12. : Megszünt a romániai állampolgárok bejelentési kötelezettsége a CASBI-val szemben. "A romániai magyarságnak egyik igen súlyos sérelmét orvosolja ez a legújabb rendelkezés. 1947. január 29. : Kikat mentesítettek Csíkban a CASBI alól. Négy üzemot és 46 személy vagyonát. 1947.

március 6. : Közel ezer háromszéki magyar vagyont mentesítettek újból a CASBI kezelés alól. Két újabb határozat a Hivatalos Lapban.

1947. május 2.: Újabb CASBI mentesítések Háromszék megyében. Illyefalva községből 72 mentesített nevét sorolja fel. Bizonyosság e nagy szám egy közepes községből, hogy mennyire létkérdés volt az erdélyi magyarság számára a CASBI-kérdés megoldásáért vívott küzdelem.

1947. június 23.: Újabb CASBI-mentesítések Háromszék megyében. Ezúttal Cőfalva és Miklosvár települések mentesítettjeinek névsorát közli a lap. A törpe faluból, Cőfalváról 13, a közepes községből, Miklosvárról 37 mentesítés azt bizonyítja, hogy mennyire jogos a Magyar Népi Szövetség küzdelme, újabb és újabb tiltakozása a bukaresti kormánynál, amiért tömegesen vonták a CASBI ellenőrzése alá a hadműveletek elől elmenekült vagy a magyar hadseregbe behívott északerdélyi magyarok vagyonkát.

A CASBI-kérdés "tulélte" a Népi Egységet. A lap 1948-ban megszűnt, az erdélyi magyarság sérelmei körül a viták még hosszú évekig tartottak, de már nem annyira a sajtóban és nyilvánosság előtt, inkább egyéni kérelmekkel, amelyekkel a kárvallottak a helyi hatalmi szerveket ostromolták. Időközben ugyanis megszűntek a károsnak ítélt "sérelmi politikát", a Magyar Népi Szövetség 1947 őszén tartott harmadik, temesvári kongresszusa után "a szocialista országépítéssel" kívánt foglalkozni. Illetve, csak ez engedélyeztetett számára. Tünet értékű e vonatkozásban az 1947 őszén indult Romániai Magyar Szó jogi rovata, amelyben Solymos Iván dr. , a Magyar Népi Szövetség Szilágy megyei parlamenti képviselője ⁷⁴¹ hozzá intézett kérdésekre válaszolt. Ezek a kérdések már mind-mind egyéni vonatkozásúak voltak, és a képviselő tanácsai is az egyéni jogkeresés útját ajánlották.

Két fő magyar sérelem jelentkezett az egyéni kérdésekben: a CASBI-vagyonok felszabadítása és az állampolgársági ügyek.

Az állampolgárság megtagadása az erdélyi magyarok nagy tömegétől Trianonig visszanyúló sérelem volt. Demeter Béla

idézett munkájában részletesen ismertette a kérdés minden ágát-bogát. "A trianoni békeszerződés az illetőséghez kötötte az állampolgársági jogok elnyerését.- írta - Amikor a román hatóságok 1924-ben utasítást kaptak az állampolgársági névjegyzékek összeállítására, tekintet nélkül, hogy milyen régen éltek Erdélyben, mindazokat kihagyták a jegyzékből, akik illetőségüket nem tudták okiratszerűen igazolni. Ilyképpen mintegy 200.000 magyar nemzetiségű egyén maradt ki az állampolgársági névjegyzékekből. A magyarság akkori vezetői mindent megtettek, hogy a kormányt a sérelmes intézkedések megváltoztatására bírják; az állampolgárság nélkül maradt magyarok mind gazdasági, mind politikai vonatkozásokban teljesen ki voltak szolgáltatva a hatóságok önkényének. II. Károly diktatúrája alatt a magyarság vezetőinek sikerült elérniük, hogy a román kormány törvényrendeletet tegyen közzé az állampolgársági névjegyzék kiegészítéséről. A törvényrendelet értelmében azok, akik az állampolgársági névjegyzékből bármilyen okból kimaradtak, 1940. február 1-ig kérhették a névjegyzékbe való utólagos felvételüket. A több mint két évtizede húzódó kérdés mégsem nyerhetett elintézését, mert 1940. augusztus 30.-án a bécsi döntés Erdély egy részét visszajuttatta Magyarországnak, a Romániánál maradt délerdélyi területeken pedig a törvényrendelet végrehajtása elmaradt.

A román fegyverszüneti egyezmény 19. pontja a bécsi döntést semmisnek nyilvánította, s Erdélyt vagy annak nagyobbik részét, a békeszerződéstől feltételezetten, visszaadta Romániának. A román kormány a fegyverszüneti egyezmény szakaszának alapján arra az álláspontra helyezkedett, hogy Észak-Erdélyben minden tekintetben helyreáll az 1940. augusztus 30.-i jogrend. Ennek az kellene a következménye legyen, hogy visszanyerjék román állampolgárságukat mindazok, akik 1940. augusztus 30.-án román állampolgárok voltak. A román kormány azonban az 1940. augusztus 30.-án meghatalosított jogrendet csak abban a részben hajtott helyre-

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

állítani, amely számára, illetve a románság számára előnyöket jelent.

A Hivatalos Közlöny 1945. április 4.-i számában új állampolgársági rendelet látott napvilágot, amelynek 2. szakasza megállapította, hogy nem tekintendők román állampolgároknak azok az északerdélyi lakosok

a/ akik 1940. augusztus 30.-tól a törvény keltéig idegen állampolgárságért optáltak, továbbá

b/ azok az északerdélyi lakosok, akik önként beléptek valamelyik Romániával hadiállapotban álló állam katonai alakulatába, illetve valamely idegen katonai vagy félkatonai alakulatban szolgáltak."

Demeter Béla nem ok nélkül kongatta a vészharangot. A Pătrăscanu igazságügy-miniszter nevéhez kapcsolódott új román állampolgársági törvény, amelyik - kísérteties módon! - egy nappal a kassai csehszlovák kormányprogram előtt jelent meg - ugyanazt a cél szolgálta, mint Beneš elnök ördögi terve a szudétaföldi németek és a felvádéki magyarok kiűzéséről. Hiszen a román Pătrăscanu-program félmilliárdnyi magyart tett volna földönfutóvá! Mindenekelőtt az a kétszáz ezret, amelynek a két háború között sem volt román állampolgársága. 1940 és 1944 között Észak-Erdélyben többszáz ezren kérték magyar állampolgárságuk megállapítását - csak Kolozsvárott harminc-negyvenezren - , mivel a rendezett állampolgárság előfeltétele volt az elhelyezkedésnek az igazgatásban, a tanügyben vagy a gazdasági életben. További kétszáz ezer Dél-Erdélyből Antonescu uraima elől Észak-Erdélybe menekülő magyar optált magyar állampolgárságért. A hivatalosan Magyarországra települő délerdélyi magyarok a román harárörizeti szervek megkövetelték, hogy előttük helyben mondjanak le román állampolgárságukról.

Kolozs megye főispánja, Vasile Pogăceanu, akit
A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

még a "népi közigazgatás" hónapjaiban emeltek ebbe a tisztségbe, mint a román demokraták képviselőjét, és aki ~~.....~~ nemsokára, júliusban, Kurkó György's erélyes cikkei miatt egy hétbe betiltja a kolozsvári Világosságot, még tovább szigorította a népiirtás erdélyi törvényét. Hét nappal az országos törvény közzététele után, április 11.-én szabályrendeletet adott ki, amelynek 2. pontja szerjint "mindazok, akik 1940. augusztus 30.-án román állampolgárok voltak, de 1944 október 11.-én (a szovjet csapatok Kolozsvárra való bevonulásának napján) nem tartózkodtak lakhelyeiken, állampolgárságuk tekintetében igazolás eljárásnak kötelesek magukat alávetni." (Demeter Béla)

Még meg se született az 1945-os román állampolgársági törvény, ~~.....~~ Dél-Erdélyben a rendőrhatalóságok máris ennek a szellemében jártak el. Módszeresen korlátozták a magyarok utazását. ~~állampolgárságot~~ A Népi Egység 1945. március 2.-i számában két legfontosabb hír: a Pădescu-kormány bukása és a brassói rendőrség korlátozó intézkedései a magyarok ellen. Megbukott a kormány, első oldalas tudósítás, amely a 4. oldalon is folytatódik. Megtudhatjuk, hogy Pădescu tábornok államcsínyt akart végrehajtani. Visinszkij szovjet ~~.....~~ helyettes külügyi népbiztos váratlanul Bukarestbe érkezett. (Döntő szerepe lesz a Groza-kormány uralomra juttetésében.) I. Mihály király megkezdte a politikusok kihallgatását, az új kormány megalakítására. A 2. oldalas gloseza éles szavakkal bírálja a brassói rendőrkapitányság eljárását, amiért megtagadta az utazási ~~.....~~ engedélyt Demel Jenő ~~.....~~ kereskedelmi utazótól. Brassóból Nagyszebenbe akart utazni, üzleti ügyeinek intézésére. Az indok: Demel magyar nemzetiségű. (Akkoriban a ~~.....~~ legrövidebb belső utazásokra is rendőrségi igazolást kellett kérni.)

Április 26.-án foglalkozik először a Népi Egység az állampolgársági törvény rendelkezéseivel; Felvilágosítás az észak-erdélyi lakosok állampolgárságát rendező törvénnyel kap-

csolatban. Ismerteti a törvényt, amely megfosztja román állampolgárságtól mindazon személyeket, akik 1940. augusztus 30.-a, a bécsi döntés napja után idegen állampolgárságért folyamodtak. A lap úgy értelmezi, hogy ez a rendelkezés csak azokra vonatkozik, akik például a német állampolgárság felvételét kérték és nem alkalmazható az északerdélyi magyar vagy román lakosságra.

A megnyugtatósnak szánt magyarázat valójában félrevezetés volt, bizonyosság erre az a körülmény, hogy öt nappal később Kurkó Gyárfás és Cziko Nándor közös nyilatkozata már magyar "sérelemként" beszél az állampolgársági törvényről. A lap május elsejei, ünnepi számában Szász István jegyzi a beszélgetést a Magyar Népi Szövetség két meghatározó vezetőjével: Kurkó Gyárfás és Cziko Nándor nyilatkozik a romániai magyarság legfontosabb kérdéseiről. "Megbeszéléseket folytattunk többek között Márton Áron erdélyi római katolikus megyéspüspökkel, Vásárhelyi János erdélyi református püspökkel és József Miklós dr. unitárius püspökkel. Egyházi vezetők kifejezték elöttnük, hogy népünk felemelkedéséért folytatott harcunkban igazi hivatásuk gyanánt a népek közötti testvériséget és a demokráciát kívánják hirdetni." A földkérdésről és az állampolgársági törvényről ezt mondták: "Az 1921. évi földrendezési törvény előnyeiből a szegényebb néprétegeket és különösen a magyar néptömegek nagy részét kihagyták. A Groza-kormány demokrats földrendezési törvényét közös román és magyar falubizottságok hajtották végre, és csak ott érte sérelem a magyarságot, ahol az állampolgársági törvényt a helyi hatóságok, különösen a bécsi döntéskor megvont határok mentén — helytelenül értelmezték."

Fokozza a zavart az erdélyi magyarság körében az az optimizmus, amely a háborús események során az anyaországba sodródott erdélyi magyar menekültek, főleg székelyek hazatelepí-

tését tervezgette. Román-magyar megbeszélések a Magyarországon levő székelyek hazatelepítéséről, ezzel a címmel közöl összeállítást a lap [REDACTED] 1945. május 25.-i száma. A cikk a budapesti Magyar Nemzet híradására hivatkozik, miszerint a magyar kormány az erdélyi székelyeknek a hazatérést ajánlotta. Budapest ebben a kérdésben már kapcsolatba is lépett a román kormánnyal, amely "hajlandóságot mutat a kedvező elintézésre." Azért tűnik valószínűtlennek ez a hajlandóság, mivel az új román állampolgársági törvény éppen ezeknek a menekült magyaroknak a státusát kérdőjelezi meg. A Magyar Nemzet szerkesztőségében feltehetően nem ismerték teljességében a Patrăscanu-törvényt. De a Népi Egység szerkesztői sem?

Hiszen a Magyar Népi Szövetség a törvény megjelenésétől újra meg újra tiltakozott a román kormánynál, és az anyaszervezet jogászai abban bíztak, hogy a törvény végrehajtási utasítása olyan értelmezést kap, amely mentesíti a magyar érintetteket az állampolgárság, ~~állampolgárság~~ megfosztásának súlyos következményeitől. A július elsejei lapszám egyik tudósítása: Nemsokára megjelenik az észak-erdélyi állampolgársági törvény végrehajtási utasítása. A végrehajtási utasítás készítő bizottságba bevonták a Magyar Népi Szövetség képviselőjét is, dr. Takács Lajos személyében. Július 5.-én győzelmi híradás: Teljes siker [REDACTED] koronázta a MNSz fáradozásait az állampolgári kérdés rendezésére. Miben áll ez a siker? A törvény végrehajtási utasításából sikerült ~~a~~ törölni a magyarságra sérelmes előírásokat. Demeter János, a MNSz egyik legtekintélyesebb jogi személyisége augusztus 18.-án hosszú beszámolót jelentet meg a lapban: A Magyar Népi Szövetség harcol a romániai magyarság jogaiért. Demeter János nagy politikai beszámolója az állampolgársági törvény módosításáról, az egyetem egyéről és az önkormányzat alapelveire épült közigazgatásról. Az állampolgársági ügyekről azonban röviden szól, az eddigi derűs

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

hangon, bizakodva. A lap fontosabbnak tartja ezt a nemzetiségi törvénytervezetet ismertetni, amelyet a Magyar Népi Szövetség központja dolgozott ki és terjesztett a kormány elé. "Alapunk az, hogy azokon a területeken, ahol a magyarság száma meghalad egy bizonyos számot - ~~...~~ s mely a választási küzdelemben fog kialakulni - ott a közigazgatás nyelve magyar kell hogy legyen. Azokon a területeken, ahol a körzet vegyes lakosságú, és ahol a magyarságnak nincs meg a határozott többsége, ott intézményes biztosítékokat kell adni arra, hogy a magyar lakosok saját anyanyelvükön adhassák be kérvényeiket és kapjanak választ. Kimondja a törvénytervezet, adassék meg, hogy minden magyar többségű község, járás és város olyan más járáshoz vagy vármegyéhez ~~...~~ csatlakozzék, amelyben a lakosság többsége azonos nemzetiségű."

Kintha ■ "népi alkotmányozás" ideje járna, ugyanebben az augusztus 18.-i lapszámában külön cikk buzdítja az olvasókat arra, hogy minden magyar érezze magáénak a Magyar Népi Szövetséget, és megokolt panaszokkal, jogos sérelmekkel forduljon a ~~...~~ MNSz szervezeteihez. (Kié a Magyar Népi Szövetség?)

Demeter János nemzetiségi törvénytervezete nem azonos ezzel az átfogó törvényjavaslattal, amelyet szintén Demeter János dolgoz majd ki, 1946 május első napjaiban, a román kormány tagjainak felkérésére, amelyet 1946 nyarán a székelyudvarhelyi MNSz kongresszus hely jóvá, ennek a jegyében folyik majd a választási kampány 1946 őszén és ezt terjeszt be Kukur György a november 19.-i választások után összeülő bukaresti parlamentben.

Augusztus 13.-án a kormány közzétette az állampolgársági törvény végrehajtási utasítást. Erről a Népi Egyeség 1945. augusztus 19.-én értesíti olvasóit: Megjelent az Észak-Erdélyi lakói állampolgárságot tartalmazó törvény. Ez román állampolgárnak ismert el mindenkit, akiknek ~~...~~ 1945. augusztus 30.-án,

a bécsi döntés napján román állampolgárságra volt. Csak egy ez a nagyon várt végrehajtási utasítás nem volt összhangban a Népi Egység eddigi közlöményeivel, ezek derűlátásával. Ugyanis kimondta, hogy elveszítik román ~~állampolgárságukat~~ állampolgárságukat mindazon személyek, akik "az ellenséges hadsereg visszavonulásakor, a visszavonulókkel közösséget vállalván, Észak-Erdély területét önként elhagyták." De mi és ki ~~bizonyíthatja~~ bizonyíthatja, hogy valaki önkéntesen, a "visszavonulókkel közösséget vállalva" távozott-e Erdélyből, vagy kényszerítve volt erre. Ezt a hatóságok értelmezik és döntenek el. Márpedig a nacionalista román hatóságok könnyen ítélik ~~el~~ a kényszert önkéntességnek, és a magyar nemzetiségű állampolgárt már is megfosztották jogaitól. Augusztus 22.-én a lap kénytelen visszatérni és részletesen ismertetni a végrehajtási ~~ut~~ utasítást.

/Kik veszítették el a román állampolgárságot? /

Ismét KNEZ-küldöttség utazik Bukarestbe. 1945. augusztus 23.-i lapszám: Nagy jelentőségű tárgyalások kezdődtek a kormány és a Magyar Népi Szövetség között. Kurkó Gyárfás vezetésével harminctagú küldöttség terjeszti elő Bukarestben a romániai magyarság legsürgősebb kívánásait. Első helyen a tanügyi kérdések állnak, a tárgyalások eredeti terve szerint, de végülis szóba kerülnek mezőgazdasági, szövetkezeti, jogi kérdések, vagyis az állampolgársági törvény. "Az alapszervezet megvalósítása ~~esetén~~ esetén Dél-Erdélyben mintegy 240 iskola nyílik meg, a Románia területén egyetlen magyar anyanyelvű iskolakötetes gyermek sem marad magyar oktatás nélkül." Felveti a küldöttség a magyar színházügyét, továbbá a kolozsvári magyar zenekonzervatórium és képzőművészeti főiskola felállítását, a marosvásárhelyi magyar megyetem alapítását, Székelyudvarhelyre kihelyezett karral.

Kurkó Gyárfásék szükségesnek látták, hogy az előző tárgyalásokat megszakítva, visszatérjenek Brassóba és négyüléssel nyugtassák meg az erdélyi magyarságot. Az 1945. augusztus 28.-i lapszámán olvasható erről tudósítás. A Magyar Népi Szövetség új

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet (28848. sz. NKFI) programja támogatta.

harci korszakát ~~■~~ nyitotta meg Kurkó Gyárfás brassói beszéde. Törhetetlen egységben a román demokráciával az ország újjáépíté- séért. "Elsőpörjük a reakciós és sovinszta ~~■~~ ^{marad} ványokat" - mondotta az országos elnök. A nagy terjedelmű, első oldalon induló és a 3. oldalon befejeződő tudósítás kitért a kormánnyal folyó tárgyalások témáira. A csendőrség állományának 60 százalékát a helyi lakosságból alkalmazzák, a nemzetiségi arányokat figyelem- be véve. Nyomban ezután következtek az állampolgársági kérdések, amelyek rendezésére a kormány ígéretet tett. Felülvizsgálják a még működő gyűjtőtáborok helyzetét. Új egészségügyi besorolási törvény készül, különös tekintettel a nemzetiségi arányokra. Állami alapokból visszaállítják a Csíki Magánjavakat. Orvosolják a földreformmal kapcsolatos magyar sérelmeket, Visszahelyezik jogaikba a nyelvvizsga következtében elbocsátott magyar tiszt- viselőket.

Nyomon követhetjük a lapban a bukaresti tárgyalások menetét. Az augusztus 29.-i szám "döntő tanácskozásokat" emleget, és ennek alátámasztására felsorolja ~~■~~ a tárgyaló minisz- tereket és MNSZ-vezetőket. A kormány részéről jelen van Vasile Luca, az Országos Demokratikus Arcvonal főtitkára, Petru Groza miniszterelnök, Teohari Georgescu belügy-, Gheorghiu-Dej közle- kedésügyi-, Lucretiu Pătrăscanu igazságügyi-, Lotar Rădăceanu munkaügyi-, Constantin Burducea vallásügyi-, Constantinescu-Iasi propogandaügyi-, ~~■~~ Bagdasar doktor egészségügyi-, Vlădescu-Răco- esa nemzetiségügyi-, Mihail Balez szépművészeti-, Nicolae mérnök társadalombiztosítási és népjóléti-, Tudor bányász és petroleum- ipari miniszterek, Ion Gh.Maurer közlekedésügyi-, Aurel Potop nemzetnevelési és Constantin Agiu földművelésügyi alminiszterek. A Magyar Népi Szövetség képviselőjében Kurkó Gyárfás országos elnök, Demeter János, Czikó Nándor, Révy Ilona végrehajtó bizott- sági tagok, Nagy Géza oktatási szakértő, Asztalos Sándor jogász,

Szentimrei Jenő és Kós Károly úrök, dr. Takács Lajos, dr. Kálmán Elek, Sári István, dr. Huszár Kálmán, Lakatos István, Ferenczi Sándor és Erdélyi Gyula szakértők. A megoldásra váró kérdéseket Demeter János, Cziko Nándor és Takács Lajos adták elő. Groza miniszterelnök a kormány teljes jóindulatáról biztosította a Magyar Népi Szövetség küldöttségét. A tárgyalásokat a szakminisztériumokban folytatták.

Minket most elsősorban az állampolgársági ügyek érdekelnek. Az augusztus 30.-i lapszamban ezt a tudósítást találjuk erről: Szaktanárságokban tárgyal a MNSz bukaresti küldöttsége. Nagy jelentőségű körrendelet az észak-erdélyi magyar állampolgárságú lakosok ügyében. Nem utasíthatók ki az országból az 1940 előtt is itt tartózkodott magyar állampolgárok, továbbá a magyar állampolgárságú egyetemi, középiskolai tanárok, elemi iskolai tanítók és azok a szakmunkások, akik ~~legkevesebb~~ ^{legkevesebb} egy éve jelenlegi munkahelyükön dolgoznak.

Mikor 1940 őszén a Ferenc József Tudományegyetem visszaköltözött Szegedről Kolozsvárra, ahol 1872-től ~~1940-ig~~ ~~1940-ig~~ Trianonig működött, ~~1940-ig~~ professzorok is nagy számban vállalkoztak erdélyi szolgálatra, hogy az egyetem színvonalát biztosíthassák. A román uralom alatt Erdélyben nem emelkedett ki elegendő filológus, jogász, közgazdász, orvostudor, s így a ~~magyar tudományok~~ tudományok helyi művelőinek legjobbjai közül, továbbá az anyaországi professzorokból állt össze a kolozsvári magyar egyetem tanári kara. A négy esztendő, 1940 és 1944 között nem volt elegendő kellő utánpótlás kialakulására, így a magyar egyetemi tanárok további, önkéntes jelenléte a Bolyai Tudományegyetem színvonalát biztosította. Nagyon sok középiskolai tanárral ugyanez volt a ~~helyzet~~ helyzet. Ezért volt döntő fontossága a bukaresti megállapítás ezeknek a szakembereknek a további erdélyi tevékenységéről.

Szeptember 2.-án jelentette a Népi Egység: Véget értek a bukaresti megbeszélések. A kormány és a MNSZ tanácskozásai a dunamenti népek békés együttélésének fokmérőjét jelentik - mondotta Groza miniszterelnök. Luka László: Kölcsönös megértéssel minden kérdés megoldható. Kurkó Gyárfás: Harcunk a reakció ellen a kormány támogatását jelenti. A MNSZ harminc tagú küldöttségének bukaresti tárgyalásairól néhány napon belül hozzák nyilvánosságra a nagyon jelentősnek nevezett eredményeket. Kurkó: "A közoktatás ügye, az egyetem, a nyelvhasználat, az állampolgársági kérdés, az egészségügyi és igazságügyi besorolások ügye, az amnesztia, a színházkérdés és a múzeum ügyében elért eredmények megerősítik azt a tudatot, hogy a Groza-kormány, a mi kormányunk tartalmat ad a demokráciának és nem üres szolónak tekinti."

A következő lapszámban, amely 1945. szeptember 4.-i dátumot viselte, ismét első oldalas cikk: A kormány és a Magyar Népi Szövetség között lefolyt tárgyalások során tisztázták az állampolgársági kérdést, mely egyik legfőbb forrása volt a romániai magyarság sérelmeinek. Szeptember 15.-ig mindenki rendezheti állampolgárságát. A kiutasítandó legyzékét összeállító végrehajtó közegek utasítást kaptak, hogy a legteljesebb körültekintéssel járjanak el. Nem internálják a magyar állampolgárokat. Továbbra is Romániában maradhatnak - az illetékes tanfelügyelőségek, illetve vállalati üzemi bizottságok véleményezése alapján - az egyetemeken, közép- és elemi iskolákban tanító magyar állampolgár ~~tanárok~~ tanárok és tanítók, valamint a már ~~legalább~~ legalább egy éve északerdélyi üzemben dolgozó magyar állampolgár szakmunkások. Szabályozták, hogy mit ~~kihagynak~~ magukkal a kiutasítottak.

Nyilván a felmerülő problémák, gondok függvényében a Népi Egység hasábjain elég sűrűn felbukkannak az állampolgársági ügyekkel kapcsolatos tanácsok, eligazítások, tudnivalók az észak-

erdélyi lakosok állampolgárságát rendező törvény végrehajtási utasításából. (1945. szeptember 11.) A MNSZ jogvédő irodájának tájékoztatója az állampolgársági kérdésben. (1945. szeptember 13.)

Kiknek kell elhagyniuk 1945. szeptember 15.-ig Romániát?

Jelentsék a bukaresti jogvédő irodának a törvénytelen kiutasításokat. Nem utasíthatók ki a magyar állampolgárságú tanítók, középiskolai és egyetemi tanárok. (1945. október 3.)

Jellemző a helyzetre az írás egésze: "A MNSZ országos elnöksége felhívja a magyar állampolgárságú tanítók, tanárok és egyetemi tanárok figyelmét arra, hogy a kormánnyal kötött megállapodás értelmében a magyar tanszemélyzethez tartozó személyek kivétel nélkül az idegen állampolgárokat kiutasító belügyminisztériumi rendelet hatálya alól. Ezért felkéri az érdekelteket, hogy amennyiben a helyi állambiztonsági hatóságok a vonatkozó rendelet félreértése vagy téves magyarázata folytán kiutasító végzéseket kézbesítenek ki, hivatkozzanak a kormány és a MNSZ között létrejött megállapodásra, s egyidejűleg sürgősen értesítsék a MNSZ központi elnökségét (Kolozsvár, telefon 204), hogy a szükséges közbelépést tegye és a félreértést eloszlassa. A kormánnyal kötött megállapodás értelmében van minden fentebb megnevezett tanszemélyzeti egyénre vonatkozólag, függetlenül attól, hogy a kinevezés, illetve besorolás közbejött technikai nehézségek miatt megtörtént-e vagy nem."

Újból állampolgársági ügyek, az 1945. október 13.-i számban: A Magyar Népi Szövetség közbenjárására, rövidesen megjelenik az állampolgársági névjegyzékek elkészítésére vonatkozó szabályzat. Ebben a hosszabb írásban előbb azokról a romániai nőkről esik szó, akik idegen állampolgárságú férfival kötöttek házasságot. Ezek az 1939. január 19.-i állampolgársági törvény értelmével automatikusan elveszítették román honosságukat. Az új intézkedés változtat ezen, ami azért lényeges, mert a bécsi döntést

követően Észak-Erdélyben sok [redacted] nő kötött házasságot idegen állampolgárságú férfival. Itt nyilván magyar állampolgárságú férfiakról van szó. A módosítás nyomán az így román állampolgárságot veszített nők visszaszerezhetik román honosságukat.

"Itt említjük meg, hogy a Magyar Népi Szövetség megbízottja az igazságügy minisztériumban kieszközölte az állampolgársági névjegyzékek elkészítésére vonatkozó szabályzat megszüvegezését, és az rövidesen megjelenik. "

Demeter Béla töbtször [redacted] idézett könyvében egy olyan igazságügy miniszteri [redacted] utasítást említ, amely ezekben a napokban kelt és úgy tűnik, hogy homlokegyenest ellentétes szándékot tükröz, mint [redacted] amikről a Népi Egység, egyáltalán az erdélyi magyar sajtó cikkeznek. A Patrăscanu által aláírt, 1945. október 10.-i keltezésű, 105.005. számú sürgöny, Demeter Béla értesülése szerint, október [redacted] 13.-án érkezett meg a kolozsvári törvényszékhez, és ott 1879. szám alatt iktatták. Körtávirat volt, amelyet megkapott minden észak-erdélyi törvényszék, és így szólt:

"Észak-Erdély azon lakosai, akik közösséget vállaltak az ellenséges német és magyar csapatokkal és Magyarországra vonultak vissza, az 1945. április 4.-i törvény értelmében elveszítik román állampolgárságukat; következésképpen, ha ezek a lakosok visszatérnek Románia területére, ellenséges alattvalóknak tekintendők, és amennyiben javaik a fegyverszüneti egyezmény 8. fejezetének rendelkezései alá esnek (CASBI), a román hatóságoknak [redacted] nem áll jogukban ezen lakosok bármilyen e javakra vonatkozó kérését teljesíteni; a bírói hatóságok tehát semmit sem tehetnek, hogy ezek a személyek ingó vagy ingatlan javaikat visszakapják, vagy lakásukba beköltözhessenek."

Patrăscanu a menekült magyarok százezreit még attól a jogsegély [redacted] lehetőségétől is megfosztotta tehát, amellyel a hatósági önkény ellen védekezhettek volna."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ben, az erdélyi magyar lapokban és a Magyar Népi Szövetség tárgyaló küldöttei sem tudtak [redacted] róla. Nincs ebben semmi meglepő, mivel nyilván bizalmas, belső rendelkezés volt, amelyet [redacted] északerdélyi megyék törvényszéki elnökei - románok valamennyien - nem hoztak nyilvánosságra. De ennek a távirati rendeletnek a fényében érthetőbbé válik, hogy a sokszoros román kormánynyilatkozat, nyugtatás ellenére, az állampolgársági kérdés még [redacted] évekig nem kerül igazán nyugvópontra. Ez tükröződik a Népi Egység egymást követő és néha úgy tűnik, egymásnak ellenmondó tudósításáiban.

Állampolgársági ügyek rendezése Sepsiszentgyörgyön címmel a Népi Egység [redacted] 1945. október 16.-i száma a polgármesteri hivatal közleményét jelenteti meg. Érdemes szó szerint ide iktatnunk, mert a korabeli bonyolult, bürokratikus eljárást jellemezheti, mégpedig egy magyar város polgármesteri hivatalában.

" Az [redacted] állampolgárok névjegyzékének összeállításával kapcsolatban az Észak-Erdély lakossága állampolgársági ügyének rendezésére hozott 261. számú törvény és annak végrehajtási utasítása alapján a következőképpen hozom tudomásra:

1. Beiratnak az állampolgársági lajstromba mindazok, akik 1940 augusztus 30.-ig az 1924. évi végrehajtási utasítás alapján az állampolgárok névjegyzékébe be voltak véve.

Ezen személyek is kötelesek az új beiratkozásra jelentkezni a külön hirdetményben megjelölendő időpontban.

2. Azok, akik 1924-ben más község (város) által összeállított állampolgársági névjegyzékbe voltak beírva, az új beiratkozásra való jelentkezésük alkalmával hozzanak erről magukkal az illető községtől (várostól) származó bizonylatot (állampolgársági bizonyítvány, községi bizonyítvány, st. b.).

3. Mindazok, akik [redacted] eddig nem az állampolgársági névjegyzékben szerepeltek, csak [redacted] abban az esetben vétetnek

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

a/ utólagos ~~be~~ beírásukat az igazságügy/minisztérium elrendelte,

b/ beírásukat 1940. február 1-ig az 1939. évi törvény alapján kérték, de kérésüket nem intézték el,

c/ valamelyik közigazgatási hatóság vagy bíróság az állampolgársági névjegyzékbe való utólagos beírásukat elrendelte,

d/ törvényes, elismert vagy törvényesített gyermekek, akiknek apjuk román állampolgár.

Felhívom az érdekelteket, hogy gondoskodjanak idejekorán az igazolványok beszerzéséről, mert ezek hiányában nem vétetnek fel ~~be~~ az állampolgársági névjegyzékbe, és úgy tekintetnek, mint akik román állampolgárságukat elveszítették.

Az állampolgársági névjegyzék összeállításának időpontját és az összeírás sorrendjét külön hirdetményben fogom közzétenni.

.Sepsiszentgyörgy, 1945. október 6.-án.

Miklós Imre polgármester, Gödri Zoltán titkár. "

Brassó megye egyes helységeiben a hatóságok idegen állampolgároknak tekintik a fogságból hazatérő vagy Észak-Erdélyből visszatérő magyarokat. Ezt adja hírül a Népi Egység 1945. november 11.-i száma. ~~...~~ A MNSZ közbenjárására, a brassói megyefőnökség körrendeletet adott ki az állampolgársági ügyek rendezésére. A vasúti alkalmazottakat az elbocsátás veszélye fenyegeti Észak-Erdélyben, ha késnek az állampolgársági igazolványuk benyújtásával, márpdeig az iratok beszerzése sok időt vesz igénybe. A MNSZ sürgönyilag kérte a közmunkaügyi minisztériumot, hogy az erdélyi CFR alkalmazottak számára a bizonyítvány kötelező benyújtási határidejét hosszabbítsa meg. A minisztérium az új határidőt 1945. december 31-ben állapította meg.

A Népi Egység erről november 15.-én ad hírt: A MNSZ közbe

járt a vasúti alkalmazottak állampolgársági ügyében. A Magyar Népi Szövetség küldöttségének újabb bukaresti tárgyalásain ismét téma volt az állampolgársági ~~ügy~~ megtagadása a délerdélyi magyar menekültek ^{től}. A Népi Egység 1946. január 3.-i száma megint jó hírt hoz: A Magyar Népi Szövetség bukaresti tárgyalásainak eredményeként: Rendezik a délerdélyi menekültek állampolgárságát. Számos sérelem oidódik meg ~~az~~ azáltal, hogy az új intézkedés szerint román állampolgároknak tekintendők mindazok, akik 1940. augusztus 30.-án, a második bécsi döntés napján Romániában laktak, később pedig akár optálással, akár tiltott határátlépéssel Észak-Erdélybe vagy Magyarországra bármely más területére költöztek át. Az ~~állampolgárság~~ ^{érintettek} nyugalma azonban nem tarthatott sokáig. 1946. április 4.-én ~~az~~ megint riasztó híradás: Május elsejéig meghosszabbították a magyar állampolgárok jelentkezési határidejét. A MNSZ bukaresti irodájának telefonüzenete a szervezet országos központjához Kolozsvárra.

Új törvény készül az állampolgárság rendezésére. ~~az~~ Ez a híradás a június 21.-i lapszámban jelent meg. Az új törvény feladata lesz rendezni az északerdélyiek, továbbá azon okiráltságbeli zsidók helyzetét, akik az 1919. évi törvény értelmében nem optálhattak idejében, és nem kaptak román állampolgárságot. (Az Okiráltságban, Moldtában és Havasalföldön élő zsidóknak 1919-ig egyáltalán nem volt román állampolgárságuk, noha századok óta éltek ezen a területen. A Szövetséges és Társult Főhatalmak, valamint Románia között 1919. december 9.-én Párizsban kötött szerződés ^{75/} - "kisebbségvédelmi szerződésneként" is szokták emlegetni - ~~kimondotta~~ kimondotta, hogy a román területen való születés pusztán ténye jogérvényes állampolgárságot jelent mindenkinek. Külön cikkely foglalkozik az eddig állampolgárságtól kirekesztett okiráltságbeli zsidókkal. A 7. cikkely így hangzik: "Románia kötelezi magát, hogy román állampolgároknak ismeri el

jogérvényesen és mindennemű alakítás nélkül mindazokat a zsidókat, akik Románia területén laknak és akiket valamely más állampolgárság nem illet meg.")

Sokszoros kormányígéretet és a Magyar Népi Szövetség derűs hangú nyilatkozatai ellenére - hogy tudniillik a magyar kisebbség minden területen egyenlőséget és ~~magyar jogbiztonságot~~ ~~magyar~~ jogbiztonságot élvez - a MNSZ 1946 nyarán tartott ~~magyar~~ székelyudvarhelyi kongresszusán az állampolgársági ügyek rendezése még mindig a ~~magyar~~ ^{magyar} legfőbb sérelmek között szerepel. A kolozsvári Világosság nyomán, a Népi Egység 1946. július 21.-i számában közreadja a kongresszus nagyülésének határozatait, a teljes szöveget, 58 pontba foglalva: A Magyar Népi Szövetség székelyudvarhelyi ~~magyar~~ nagyülésének határozatai. "Ezek a határozatok egyben javaslatok és kívánalmak a magyarság legégetőbb hiányainak és sérelmeinek orvoslására, a magukban foglalják mindazt, amiért a Magyar Népi Szövetség, mint az ország magyarságának demokratikus szervezete, az elkövetkezendő választások ~~magyar~~ kapcsán és azt követően harcolni fog. Ezeket a határozatokat a Magyar Népi Szövetség több mint négyszázezer tagja szavazta meg, kiküldöttjei útján, de magáénak vallja őket az ország majdnem kétmilliónyi magyarsága is, mert tudja, hogy a saját demokratikus fejlődését, a román-magyar barátság kimélyülését és az egész ország újjáépítését szolgálják."

A határozatok első pontjai az állampolgársági ügyek terén tapasztalható sérelmekkel foglalkoznak. Orvosolják a besorolási sérelmeket alcím alatt a köztisztviselői besorolások kérdését taglalják. Következő alcím: Az iparigezolványok ügye, majd Ne legyen nemzetiségi ~~magyar~~ megkülönböztetés az adókövetéseknél. Mind a két kérdéscsoport egzisztenciális fontosságú az erdélyi magyar iparos és kereskedő réteg számára. A határozatok Szövetkezeteink és pénzügyintézeteink helyzetének ren-

dezése alcím alatt részletesen foglalkoznak az erdélyi magyar gazdasági alakzatok sérelmeivel és kérelmeivel. Nemzeti kultúrán-
kért alcím alá kerültek az erdélyi magyar köznevelődési, színházi és sajtóélet tényleges ~~széleskörű~~ egyenjogúsításának időszerű kérdései. Az oktatás terén a határozatok gyakorlati kérdéseket foglalmazznak meg a magyar tanítók ~~széleskörű~~ besorolásával, a szolgálati idő elismerésével, a tantermek elosztásával a román és magyar tagozatok között, a magyar tankönyvek kiadásával ~~széleskörű~~ kapcsolatosan. Követelik a magyar nyelvű ipari és mezőgazdasági szakoktatás biztosítását, a kötelező - anyanyelvű - tanoncoktatást, a magyar nyelvű felsőoktatás terén pedig épületek végleges átadását a Bolyai Tudományegyetem számára, a kolozsvári Magyar Színművészeti Főiskola MNSz által javasolt tanszemélyzetének kinevezését, magyar ~~széleskörű~~ mezőgazdasági fakultás indítását a kolozsvári főiskolán és magyar tan nyelvű ~~széleskörű~~ egyetem felállítását, ugyancsak Kolozsvárott.

Folyik az új állampolgársági törvény kidolgozása. Bukaresti jelentés ezzel kapcsolatban: Minden 1918-ban Erdélyben illetőséggel bírt lakos megkapja a román állampolgárságot.

(1946. augusztus 26.) Szeptember 6.-án újabb biztató híradás: Kiknek biztosít állampolgárságot a készülő új törvény? A magyar kérvényezőknek elég a lakóhelyüket bizonyítaniuk. "A belügyminisztériumban az új állampolgársági törvénytervezet szövege elkészült, és Teohari Georgescu belügyminiszter asztalán fekszik aláírás végett." A MNSz országos elnöke ismételten megerősíti a magyar sérelmek maradéktalan orvoslását. Az állampolgárság kérdése a legkedvezőbb ~~széleskörű~~ elintézkedést nyeri - mondotta Kurkó Gyárfás az MNSz csákszeredai gyűlésén. (1946. szeptember 12.) Kijelentette, hogy "Az Udvarhelyen tervezett nemzetiségi törvény, amely az itt élő magyarság jogait biztosítani fogja, rövidesen ~~széleskörű~~ őfelsége elé kerül, szentesítés végett."

Túl korai volt ez a bejelentés. A következő hónapokban még csak a törvény kidolgozásáról szólnak a híradások. Mivel 1946. november 19. ki van tűzve a parlamenti választások időpontja, a Groza-kormány és az MNSZ egyetért abban, hogy a rendezetlen állampolgárságú erdélyi magyarok szervezetait sem lenne célszerű elveszíteni. Annál inkább, mivel előreláthatóan a magyarok egyöntetűen a Magyar Népi Szövetség listáira adják le a szavazatukat. Szeptember 20.-án erről tudósít a lap: A MNSZ közbejárására, a még rendezetlen állampolgárságúak is szavazhatnak. Rendeletileg szabályozzák a választói jogosultság kérdését. Indoklasként megjegyzi a cikk, hogy Aradon négyezer személyt nem vettek fel a választói névjegyzékbe, rendezetlen állampolgárságuk miatt. Érzékelteti a nagy szám - négyezer személy -, hogy milyen sok magyart érint az állampolgársági törvény.

November 6.-án a Népi Egység újabb engedményt ismertet: A lo évi ittlakás igazolása nélkül honosíthatók azok az idegen állampolgárok, akik a román állampolgáruóval kötöttek házasságot. A Hivatalos Közlöny 1946. október 23.-i számában megjelent, 856. számú törvény határozottan kimondja, hogy a román nő alatt román állampolgárságú nő értendő.

A Magyar Népi Szövetség bukareceti jogügyi irodájának munkatársai láthatóan nyomon követik a törvény kidolgozásának folyamatát és tájékoztatókban értesítik a fejleményekről az olvasókat. 1946. december 16.-án: Rendezik azoknak a délerdélyieknek az állampolgárságát, akik 1939-ben kérték felvételüket az állampolgársági névjegyzékbe. 1946. december 20.-án: Elkészült az új állampolgársági törvény tervezete. A törvény hat hónapos határidőt engedélyez azoknak, akik 1919-ben és az 1923. évi alkotmány megszavazását követő 3 hónapos határidő alatt nem optáltak román állampolgárságért.

1947. január 23.-án: Kik adhatnak be állampolgárság iránti kérelmet? 1947. február 5.-én: Rövidesen a parlament elé kerül az új

állampolgársági törvény tervezete. "A tervezettel január ^{bör} foglalkozott a Magyar Népi Szövetség jogügyi bizottsága, és észrevételeit eljuttatta a parlamenti csoportnak."

(Az 1946. november 19.-i választásokon főként a Magyar Népi Szövetség listáján, de elvétve a baloldali blokknak, a Demokratikus Pártok Tömbjének a listáin is, összesen ³⁵ magyar nemzetiségű ~~...~~ képviselő került be a román parlamentbe.)

1947. február 7.-én a MNSz jogügyi irodájának újabb tájékoztatója: Elintézik azok állampolgárságát, akik nem tudtak repatriálni.

Végre 1947 májusában a bukaresti parlament elé kerül az állampolgársági törvény. 1947. május 15.: Mit tartalmaz az új állampolgársági ~~...~~ törvényjavaslat? A Magyar Népi Szövetség kiegészítő javaslatokat terjesztett a parlament elé. A magyar képviselői csoport javaslatai: "1. Ismerjék el - minden külön formáság nélkül - román állampolgárnak azt, aki 1940 előtt nemzetiségi üldöztetés vagy világnézeti okok miatt kénytelen volt átköltözni magyar területre, de a felszabadulás pillanatában (1944 őszén) állandó lakhellyel rendelkezve, Észak-Erdély területén tartozkodott. 2. Kéri, hogy az állampolgárság elvesztéséről szóló rendelkezés ne vonatkozzék a menekültekre, hanem csak a felelőségre vonás elől elmenekült ~~...~~ háborús bűnösökre." A törvény parlamenti vitájában hallatta hangját a Magyar Népi Szövetség is, de már nem kifogások emelésével, hanem szinte már hízogó elismeréssel: Az új állampolgársági törvény megszavazásával a romániai magyarság évtizedes sérelmei nyertek gyökeres megoldást. Takács Lajos dr. képviselő felszólalása a parlamentben ^{ex}. A MNSz nevében köszönetét fejezte ki Lucretiu Pătrășcanu igazságügy-miniszternek, mivel a törvény "nagy megnyugvást és elégtételt szolgáltatott rengeteg olyan embernek, akiket az elmúlt kormányzatok valósággal megfosztottak jogaiktól." Különösen tetszhetik, hogy a Magyar Népi Szövetség ~~...~~ dr. éppen

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

Pătrășcanu igazságügy-miniszternek mond köszönetet, személyesen neki, aki az elmúlt három évben mindenkor a magyarellenes hatalmi erő legfőbb képviselője volt, elfogultságát, sovinizmusát Kurkó Gyárfás mutatta ki, 1946. április 4.-én közölt ^{valószínű} cikkében, s akit még saját pártja is, annak főtitkára, Gheorghiu-Dej nyilvánosan elítélt nacionalizmusáért. Igaz, Kurkó Gyárfás 1947 nyarán már félreállított, ~~megszüntetett~~ leplezve és leplezetlenül támadott MNSz-vezető. Takács dr. így kívánt elhatárolódni Kurkótól? Vagy pusztán udvarias formáság volt a főhajtás Pătrășcanu előtt, aki az állampolgársági törvény ~~tervezetét~~ a parlamentben előterjesztette? (Aligha sejtette Takács dr. hogy egy év múlva Pătrășcanu már börtön foglya lesz, és onnan nem is szabadul ki élve soha!)

Maga Pătrășcanu a parlamenti vitában összehasonlíthatatlanul engedékenyebb, barátságosabb volt, mint a megelőző időszakban. Felszólalásából a Népi Egység, 1947. június 8.-án éppen ezt emeli ki címnek: Nem veszítik el román állampolgárságukat, akik Észak-Erdélyben voltak köztisztviselők vagy itt teljesítettek kötelező katonai szolgálatot.

Ettől kezdve a Népi Egység az elfogadott állampolgársági törvény gyakorlati alkalmazásában ad tanácsokat: milyen igazolások kellenek az állampolgárság megszerzéséhez (1947. június ~~28.~~ 28.); az 1939-es román állampolgársági törvény ismertetése Sepsiszentgyörgyön (1947. december 16.).

Külön lapra tartozik az Erdélyben tanító magyar állampolgárságú egyetemi tanárok, középiskolai tanárok és tanítók ügye. 1947. december 16.-án azt olvashatjuk, hogy A magyar állampolgárságú tanárok működését engedélyezte a minisztérium. A középiskolai tanárok visszamenőlegesen is megkapják járandóságukat. 1948. január 22.-én: Idegen állampolgárok meghosszabbított tartózkodási ideje. Azoknak hosszabbítottak, akiknek a tartózkodási

engedélye 1947 december 31.-én lejárt.

Noha időközben sok magyar állampolgárságú professzor és középiskolai tanár visszaköltözött Magyarországra, például Benedek Marcell a Bolyai Tudományegyetemről, még mindig elég jelentős számban maradtak és biztosították a magyar oktatás folytonosságát és színvonalát. A magyar lapok kellőképpen kidomborították a Groza-kormány nagyielkűségét, amellyel ezeknek a magyar állampolgárságú professzoroknak a romániai tartozkodását kezelte. Csögör Lajos dr., a Bolyai Tudományegyetem akkori rektora szívesen emlékezik arra, hogy Groza miniszterelnök szóbeli kérés alapján is engedélyezte a magyarországi tanárok időzését Kolozsvárott és Marosvásárhelyen. ^{76/} Az ilyen intézkedéseknek híre ment és gazdagították Groza kultuszát. Százezernyi vagyonkéjétől megfosztott, állampolgárságából kitagadott magyar kisember ügyét ugyanaz a Groza-kormány esztendőkön át nem volt hajlandó kedvezően elintézni. A husz-harminc tanártól Bukarestnek, nem volt miért tartania, hiszen csak tartozkodási engedélyt kaptak, nem biztonságot nyújtó állampolgárságot. Ezt az eljárást példázta a két háború között Geál Gábor esete: a magyar tanácsköztársaság menekültjeként Románia befogadta, de a bécsi döntésig soha nem kapott állampolgárságot, "hontalan útlevelét" minduntalan meg kellett hosszabbíttatnia a román állambiztonságnál. ^{77/}

Nem ismeretesek, - talán levéltárakban - leppangenak azok az adatok, hogy hány erdélyi magyar kényszerült pokoljárásra vagyonkája mentésében a CASBI elől, állampolgársága visszaszerzésében. Nem ~~széles~~ túlzás százezrekről beszélni. Közülük nagyon kevesen kényszerültek végképp elhagyni a szülőföldjüket. Tervszerű kiűzésüket, ezt a vértelen népiirtást a Magyar Népi Szövetség akadályozta meg. Ennek a

jelentőségét a nemzet szempontjából akkor mérhetjük fel igazán, ha a felvidéki magyarság kitelepítésére, reszlovakizálására, ^{Tab} ~~szolga~~ munkára hurcolására gondolunk, vagy a délvidéki tömeggyilkosságokra, amelyek több ~~száz~~ tízezer magyar áldozatot követeltek. Nem is említve a második világháború ~~közvetlen~~ ^t követő nagy nemzeti-népi tragédiákat körüláttunk, egész Kelet-Európában.

A Magyar Népi Szövetség elvitathatatlan történelmi érdeme volt a magyar népállomány megmentése.

Az örendelkezés fájdalmas paródiája

Szót ejtettünk - az előző fejezetben - arról a váratlan szovjet lépésről, ^{amellyel} 1944 november 14.-én Moszkva visszarendelt Észak-Erdélyből minden oda, az oroszok nyomában bevonult és hatalomra berendezkedett román hatóságot, a közigazgatást, a rendőrséget és a csendőrséget. Immár világosan látszik, erre utalt Tóth Sándor ~~prof~~ professzor ~~szövege~~ szintén idézett könyvében ^{11/12}, hogy a román hatóságok kiutasításának measzénező világpolitikai céljai voltak: a "tuszul ejtett" Észak-Erdély árán akarták az oroszok Romániára kényszeríteni a szovjet vazallus Groza-kormányt. És végül sikerült is. ~~1945~~ Négy ~~hónapos~~ hónapos kötélhúzás árán, amely alatt kormányok váltották egymást Bukarestben, tüntetések bénították meg az életet, fegyverek ropogtak a román főváros utcáin.

Észak-Erdélyben ez idő alatt béke volt és biztonság, nyugodt közigazgatás és magyar reménykedés, hogy a kisebbségtartó ~~román~~ román hatalom nem is tér vissza soha.

Hivatalosan szovjet katonai közigazgatásnak nevezték a kialakult ^{kult} ~~román~~ észak-erdélyi viszonyokat. A Székelyföld népe "Észak-Erdélyi ~~román~~ Köztársaságnak" hívta, hiszen ~~román~~ választott hatóságok látszólag önállóan vezették az ügyeket, és ezek ^{be} a hatóságok ^{be} - minden vezető tisztságra - valóban ~~román~~ a nép választotta meg a maga kedvelt embereit.

A székelyek hitték, hogy ez az igazi autonómia, ~~az~~ örendelkezés a sorsukkal, amely történelmük folyamán újra meg újra kivívott és állandóan visszavett joguk volt.

Minden megye - egy kicsi ország, amelynek a határain túl alig ~~látta~~ láttak el. Sepsiszentgyörgy új hetilapját Szabadság-nak keresztelték el, mert ez volt ~~az~~ igazán népi szabadság.

Székelyudvarhelyen este még román főispán ült a megyeházán, román rendőr járőrözött a városban, csak románul lehetett valakit kérni a telefonközponttól, hajnalban már szekerekre rakva a városháza, a megyeháza, a rendőrség, a csendőrpapancsnokság, a pénzügyigazgatóság minden értéke, bútorok, páncélszekrény, és ^{de} kavarán ~~meg~~ megvert, szomorú csapatként indult el Segesvár felé... Reggel nyolckor új főispán ült az eltávozott román prefektus helyén, Szilágyi Ignác helybeli cukrászmester. ²¹

Mindenkinek megvolt a személyes élménye ~~...~~ " a románok" gyors és riadt kivonulásáról, a "népi közigazgatás" felállításáról, de akkor melegeben senki nem ismerte a történetek hátterét. Vincze Gábor idézett könyvében - Illúziók és csalódások ³¹ - korabeli levéltári anyagok, emlékezések alapján pontosan rekonstruálta az eseményeket.

" A szovjetek már október 24.-én - biztonsági okokra hivatkozva és okként felhozva a magyarok és románok közti incidenseket - szovjet katonai közigazgatást vezettek be először Kolozs, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód, majd november elején Bihar, Szatmár és Szilágy megyékben. November 3.-án pedig V.I. Vinogradov tábornok, a Romániai Szövetséges ~~...~~ / Szovjet / ~~...~~ Ellenőrző Bizottság helyettes ~~...~~ elnöke részletesen kidolgozott ~~...~~ emlékiratot nyújtott át Sănătescu tábornok miniszterelnöknek, amelyben megállapítja, hogy a fegyverszünet aláírása óta eltelt elég hosszú időszakban a román kormány nem teljesítette kötelességét a fegyverszünet záradékainak ^{végrehajtását} ~~teljesítését~~ ~~...~~ illetőleg." November 12-én Vinogradov már azzal döböntette meg Bukarestet, hogy a Sănătescu miniszterelnökhöz címzett táviratban kiutasította a bukaresti államapparátust mindazokról a területekről, ahová addig bevonulhattak, és kijelentette, hogy ~~...~~ a Vörös Hadsereg által felzabált Erdélyben tilos a román közigazgatás bevezetése. A november 12.-i távirat azonban több kérdést is fölvet. Egyrészt a

távirat szövegét olvasva kiderül, hogy nem a különböző félkatonai alakulatok kegyetlenkedései miatt kellett távoznia a közigazgatásnak (vagyis hamis az a mítosz, miszerint Sztálin ~~Szárzajta~~ Szárzajta miatt adta ki a kiutasító parancsát...), hanem olyan nevetségesnek mondható okok miatt, mint hogy a voluntárok és a csendőrök akciói veszélyeztették a gyergyószentmiklósi szovjet hősi emlékmű építését, meg hogy Olteanuék a szovjet parancsnokság részére "sértő és fenyegető hangú hivatalos választ" küldtek... Másrészt a november 13.-i, hétfő délutáni minisztertanácsi ülésen Sănătescu tábornok arról számolt be a résztvevőknek, hogy Penescu belügyminiszter még 11.-én (!) tudomására hozta, miszerint a négy székely ~~megyében~~ megyében lévő román ~~hatóságok~~ hatóságok parancsot kaptak, hogy 48 órán belül ürítsék ki a térséget. (Valószínűleg ezzel magyarázható, hogy 12.-én már az új, magyar polgármestert üdvözi a marosvásárhelyi Szabad Szó.) A miniszterelnök-tábornok még aznap, tehát 11.-én fölvette a kapcsolatot Vinogradovval - ő csak másnap küldte el kiutasító táviratát! - aki azonban kijelentette, hogy nem adott ~~ki~~ ki ilyen ~~parancsot~~ parancsot. Kiderült az is, hogy november 8. óta Bukarestben tartózkodó Visinszkij külügyi népbiztoshelyettes, valamint Malinovszkij tábornok sem tud a kiürítési parancsról.

↳ Ekkor rájöttem - mondja Sănătescu -, hogy a parancs helyi orosz szervektől származhat, különösen, mivel ~~tudtam~~ tudtam, hogy Marosvásárhelyre egy orosz ezredes érkezett vele. (A helyi kezdeményezést az is valószínűsíti, hogy id. Teofil Vescan Kolozs megyei főispán már 8.-án közleményben adta tudtul: Észak-Erdély szovjet közigazgatás alá tartozik... A helyben (Kolozsváron?) született kiutasító határozathoz azonban ~~jobb~~ jóváhagyás ~~is~~ kellett, ezért nehezen hihető, hogy Visinszkij (valamint Vinogradov) nem tudott a dologról... (Hogy személy szerint kik állhattak a kezdeményezés mögött, még nem tudni!)

November 12.-én Visinszkij még azt közölte Sănătescuval, hogy két napra felrüggesztik a kiutasítás végrehajtását, azonban másnap, a minisztertanácsi ülés kellős közepén újabb üzenet érkezett a miniszterelnökhöz: azonnal meg kell kezdeni az Észak-Erdélybe bevonult közigazgatás visszavonását, egyedül csak a vasút és a posta maradhat. A közhivatalokat az 1940. augusztus 30.-i, un. belve^dre^dri határ közelében, Kis- és Nagy-Küküllő, Szeben és Arad megyékben helyezték el. A kormány^w kiadott egy közleményt is, melyben felhívta az észak-erdélyi lakosokat arra, hogy teljes nyugalommal maradjanak a helyükön, és folytassák munkájukat, mert)) a kiűritési intézkedés csak... a hatóságokra vonatkozik. * "

Miként jelentkezik ez az új helyzet a Népi Egység hasábjain, tekintve, hogy a lapnak egyidőben kell szólnia a déle-erdélyi Brassó és az Észak-Erdély részét alkotó Székelyföld, első-sorban Háromszék és Csík meg Udvarhely olvasóihoz? Ha nem is feltűzött szuronyú fegyveresekkel űrözött, de mégiscsak határ megint a Feketeügy. Sőt, hamarosan feltűnnek az új módú határőrök is, a "népőrök", és vámot szednek a kőkösi hídnál az északról délre és a délre északra igyekvőktől. Honvéd egyenruhát viselnek ezek a "népőrök" - kezükbe került a sepsiszentgyörgyi zászlóalj rektára -, csákojuk^{on} azonban piros-fehér-zöld ~~székely~~ sapkagomb helyett vörös csillag. Háromszéki parancsnokuk, egy bizonyos Pila István tábornoki^m egyenruhát visel, a székelyek egyenesen ~~az~~ marsallnak nevezik, persze, gúnyból. A román csendőrök helyét is a "népőrök" foglalják el, és segítenek ~~adót begyűjtésben - adósnak~~ a fiáncknak begyűjtetni az adó^{it}, mert az emberek többsége úgy véli, ha nincs pénzügyigazgatóság ~~Szentgyörgyön~~ Szentgyörgyön, akkor adót ^{sem} kell többé fizetni... ^{2/4/}

Ha az utókor csupán a Népi Egységre lenne utalva, aligha kapna valamelyest teljes képet az "Észak-Erdélyi Köztársaság" sajátos

eléggé "hézagosan" tudósított az új helyzetbe került Székelyföld -
ről; talán nem volt elegendő tudósítása, talán óvatosságból, ugyanis
a brassói román hatóságok nagyon ingerülten fogadták a kiűritési
parancsot, és ahol lehetett, gáncsolták az élet újraindulását.
Beszüntették a vasúti forgalmat a Székelyföld felé - adja hírről
az ~~1944~~ 1944 december 5.-i lapszám. A CFR minden indoklás nélkül
feáfüggesztette a Brassóból kiinduló sepsiszentgyörgyi és madé-
falvi járatokat. Noha a szovjet parancs kikötötte a postaszolgá-
lat és a vasút zavartalan működését. Egy-két nap múlva a vonatok
újra megindultak a Székelyföldre.

Roppant érdekes lett volna egy helyszíni riport a román
közigazgatás kimeneküléséről Észak-Erdélyből, 1944 november ~~14~~ 14-én,

a kökösi hídon át. A Népi Egység nem volt jelen az eseménynél,
és később se tért vissza, megszólaltatva a szemtanúkat. A nagy
változás, az "Észak-Erdélyi Köztársaság" megszületése inkább csak
abból érzékelhető, hogy november 14.-e előtt az újság több ízben
élesen tiltakozott a székelyföldi román közigazgatási vezetők,
elsősorban a főispánok erőszakos intézkedései, a magyarság és a
~~demokrácia~~ demokrácia elleni fellépései ellen, az ilyen jellegű
híradások a "kivonulás" után teljesen eltűntek a lapból, annál
inkább ~~1944~~ folytatódtak a délrdei tudósítások Forgoszél
~~1944~~ címmel, 1944. november 3.-én azért támadja keményen Három-
szék megye román prefektusát, mert csendőrökkel koboztatja el a
Népi Egységet. Arról a Cerghi-Poprói van szó, akinek az áldatlan
szerepéről az előző fejezetben már szóltunk: az ő lelkén szárad
székelyek ezreinek elhurcolása falvaikból a földvári haláltáborba.
Ugyancsak az előző fejezetben említettük Csík megye román prefek-
tusát is, aki csendőreivel nem a magyar újság ellen indított hadat,
hanem a Magyar Népi Szövetség szervezkedését akadályozta meg, igen
durva módon. A Népi Egység 1944. november ~~1944~~ 12.-i száma
két oldalon foglalkozik a Csík megyében történetekkel:
Tetu dr. csíkmezei prefektus: "Belügyminiszteri en-

gedéllyel sem tűrök semmiféle gyűlést." A Magyar Népi Szövetség országos elnökét és a Csíkmegyei bizottság tagjait, akik most menekültek a magyar fasiszta börtönből, a csendőrség letartóztatta és meghurcolta. Kurkó Gyárfást és tizenhárom társát a brassói hadbíróság, kihallgatás nélkül, azonnal szabadlábra helyezte.

A MNSz Csíkmegyei Intéző Bizottsága Csíkszentdomokoson ült össze 1944. november 8.-án. A falusi környezetet biztonságosabbnak találták, mint Csíkszereda városát. A helyi csendőrőrmester azonban délután rájuk tört és letartóztatta a gyűlés résztvevőit. Előbb Csíkszeredába kísérték, majd onnan Brassóba toloncolták őket.

Ugyanebben a november 12.-i számban megkommentált hír:

Az alkotmány semmibevevésével visszautesítják a magyar nyelvű levelet a brassói főpostán. "A brassói főpostán ~~XXXXXXXXXX~~

~~XXXXXXXXXX~~ a napokban, az ajánlott levelek osztályán ~~XXXXXXXXXXXXXX~~

viisszadóbtak egy ajánlott levelet, amelyet egy idősebb asszony

Dumbrăveni-be akart küldeni. Az indoklás: a levelet magyar nyelven

írták. Az alkotmány és a demokratikus rendszer megsértését jelenti ez az eljárás, és kérdezzük, ki a szerzője ennek az önkényeskedésnek? A postaigazgatóság vagy maga a tisztviselő talált ki magának új, fasiszta szellemű rendelkezést? "

A helységnevet csak románul olvassuk: Dumbrăveni. Magyar neve: Erzsébetváros, az ekkori Kisküküllő vármegyében. A Népi Egység indulása után egy ideig a helységneveket két nyelven, románul és magyarul használta. A szerkesztőség így adta meg saját címét is: Brasov-Brasso. Előfordult kizárólag románul ~~XXXX~~ helységnev, de csak elvétve, mint a fenti hírben. Hivatalosan nem volt tisztázva, hogy a magyar sajtó miként használhatja a helységneveket. Erre nézve először az 1945. február 7.-én kiadott Nemzetiségi Statutum intézkedett, engedélyezve a sajtóban az anyanyelvű helységnevek használatát. A Népi Egység a Statutum megjelenéséig az 1940 előtti gyakorlatot követte. Erdélyben többszöri tiltás és engedélyezés után, 1938. augusztus elsejétől a magyar újságokban ismét megjelenhettek magyar helységnevek, a román elnevezésekkel együtt,

mégpedig elsőnek a román helységnév, ~~az~~ utána a magyar. II. Károly király diktatúrája ugyanis, kényszerű gesztust téve a német és magyar kisebbségeknek, egy 28 szakaszos minisztertanácsi naplót adott ki. Ez a kisebbségi statutumnak is nevezett szabályzat - nem tévesztendő össze az 1945 februárjában kiadott, Vlădescu-~~miniszter~~ Răcoasa miniszter által ~~1937~~ kidolgozott Nemzetiségi Statutummal - ~~1938~~ kimondotta, hogy a "családnevek mindig eredeti formájukban írandók". Addigra már, egy évszázadon át, szinte mindegyik moldvai csángó ~~családnevet~~ családnévet románra "írtak át", és ez a folyamat ~~1919~~ Trianon után Erdélyben is megkezdődött a gyors ütemben haladt tovább. A szabályzat engedélyezte magyar nyelvű cégtáblák festését, együtt a román nyelvűekkel, azzal a feltétellel, hogy a magyar betűk nem lehetnek nagyobbak a románoknál. "Általános megnyugvást keltett azoknak az intézkedéseknek a végrehajtása, hogy a lapok címlapján a megjelenési hely az illető kisebbségi nyelven is feltüntethető, a szövegben pedig a kisebbségi helynevek is használhatók" - írta 1938-ban a fiatal erdélyi nemzetpolitikus, Miko Imre. ^{5 or/}

Ez a névhasználati gyakorlat folytatódott a második bécsi döntés után is, mikor egy magyar napilap jelent meg ~~1940~~ Dél-Erdélyben, a temesvári Déli Hírlap, és egy román ~~napilap~~ napilap Észak-Erdélyben, a kolozsvári Tribuna Ardealului. Fejlécükön megjelenésük helyként ez állt: Timisoara- Temesvár, illetve Kolozsvár-Cluj.

Az "Észak-Erdélyi Köztársaság" idejében a magyar lapok csak magyar helységneveket használtak. Ezt a gyakorlatot vette át a Népi Egység is, és az erdélyi helységek nevét szorítva kizárólag magyarul adta meg. Ellenben a brassói lap, együtt a Temesvárotról, a Déli Hírlap helyébe lépő Szabad Szóval, fejlécén szerkesztőségi városát továbbra is románul ~~írták meg~~ ^{jelentet} együtt a másodiknak feltüntetett magyar helységnévvel.

Kolozsvár lett a példaadó, nemcsak a nyelvhasználat kérdésében, hanem a helyi igazgatás kialakításában is egész Észak-Erdélyben, ama bizonyos "köztársaság" idején. A Népi Egység még 1944. november 12.-én közölt egy olyan kolozsvári jelentést, amely teljesen ellentétes volt a román főispánok által meghonosított székelyföldi magvarellenes terrorral. (Ne feledjük: a cikk megjelenése idején még ezek a román prefektusok uralkodnak a Székelyföldön.)

Észak-Erdély demokratikus erőinek összefogása. Kolozsváron megalakult az észak-erdélyi demokrata bizottság.

"A német csapatok kiverése után, Erdély fővárosában nagy lendülettel indult meg a demokratikus erők szervezkedése, a nemzetiségek békés együttműködésének jegyében. Az észak-erdélyi román, magyar és zsidó demokrata vezetők a városháza nagyteremben értekezletet tartottak, amelyen Vescan Teofil egyetemi tanár, a Nemzeti Demokratikus Arcvonal és a Kommunista Párt kiküldöttje az ~~összes~~ összes munkás és demokrata erők, valamint az együttlakó nemzetek közti együttműködés szükséges voltát hangsúlyozta.

Észak-Erdély román többségének bizonyosságot kell tennie, hogy a visszaállított Románia demokratikus elrendezésébe be akarja illeszteni a magyar és zsidó kisebbségek demokratikus erőt is, amelyeknek hasonlóképpen ki kell nyilvánítaniuk, hogy akarnak-e együttélni és együttműködni a román néppel, a demokrata román állam keretében?

Vescan Teofil ezután javaslatot olvasott fel, amelynek szövege a következő:

Észak-Erdély Demokrata Bizottsága örömmel üdvözi Kolozsvár és Észak-Erdély felszabadítását a hitlerista-szálásista terrorerők megszállása alól. A bizottság kifejezi köszönetét és elismerését a szovjet és román hadseregeknek.

Észak-Erdélynek a fegyverszünet értelmében egy demokratikus, szabad és független Romániához való kapcsolódása céljából a bizottság, mint vezérlő elveket, a következőket határozza meg:

1. Észak-Erdély valamennyi demokrata és hazafias erejének összeműködését a sürgős demokrata újjáépítés céljából és mindennemű ~~antiszocialista~~ hitlerista, szálasiista, imródysta, nyilas-kereszties és fasiszta maradvány elpusztítását.

2. Valamennyi szükséges erő egybegyűjtése a háború folytatására és a fegyverszüneti feltételek észinte teljesítésére.

3. Románia valamennyi demokrata tényezőjével való együttműködés.

Ami a bizottság szervezését és magatartását illeti, a következőket határozzák:

A bizottság tagjai részesei lehetnek minden erdélyi és demokrata pártnak és szervezetnek. Ebben a tekintetben a bizottság valamennyi tagjának megadja a politikai, nemzetiségi és hivatásbeli szervezkedés szabadságát.

E határozat értelmében a bizottság csatlakezésára szólítja fel Észak-Erdély összes kimondottan antifasiszta, antihitlerista és demokrata szervezetét.

A bizottság kifejezi azt a kívánságát, hogy Észak-Erdély közhivatalait elsősorban ~~az~~ olyan tisztességes polgárok foglalják el, akik kötelességüket demokratikus módon teljesítették Észak-Erdélyben, mindig figyelembe véve Észak-Erdély demokratikus nemzetiségeinek demokratikus jogait.

A bizottság a demokratikus elvek alapján kívánja Erdély és az ország valamennyi nemzetiségének és felekezetének együttműködését. A bizottság kéri az összes fasiszta háborús bűnös megbüntetését, legyenek azok akár magyarok, akár szászok, akár románok.

Minden szervezet, politikai vagy hivatásbeli alakulat képviselői mellett meg kell jelölni a bizottság tagjait is, melyet az Észak-

Erdélyi Demokrata Bizottság állandó delegációjának neveznek, egy-egy taggal és egy-egy szavazat nélküli, előre kijelölt ~~helyettes~~ helyettesssel, aki a főmegbízott ~~helyettes~~ távollétében annak helyére lép.

A bizottság azonnal hozzáfog az élet újjászervezéséhez ~~Észak-Erdélyben~~ Észak-Erdélyben, demokratikus elvek szerint addig is, amíg a helyzet véglegessé válik Erdélynek ebben a részében.

A bizottság ideiglenes jellegűnek tekinti magát és elismertetését fogja kérni a demokratikus gyűléstől.

A javaslatához valamennyi demokratikus párt képviselője csatlakozott. A Magyar Dolgozók Szövetsége részéről Némethi Endre, az Egyesült Szakszervezetek részéről pedig Jordáky Lajos jelentette be csatlakozását a javaslatához."

Ez a kiáltvány az alulról kiinduló, valóban ~~demokratikus~~ demokratikus szervezkedés, ~~valóban~~ az önszerveződés, tehát az ~~ön~~önrendelkezés csiráját hordozta magában. Leszámítva olyan túlzásokat, minthogy Észak-Erdélyt a hitlerista és "szálasista" terror erők uralma alól kellett felszabadítani, noha Kolozsvárra az oroszok 1944 október 11.-én vonultak be, Szálaszi uralma pedig csak október 15.-én kezdődött el, tehát a nyilasok Kolozsvárott nem lehettek uralmon, ismételjük: az olyan jelszavas fogalmazásokat leszámítva, mint "Észak-Erdély demokratikus nemzetiségeinek demokratikus jogai", a kiáltvány valóban a népek egyenlőségén alapuló önkormányzat Chartája lehetett volna.

Kitűnik a kiáltványból, illetve a beszámolóból, hogy román királyi közigazgatás nem létezett Kolozsvárott, ami igazolja Vincze Gábor előbbi állítását, hogy Kolozs megyében már október végén szovjet katonai közigazgatást vezettek be. Ezt később egész Észak-Erdélyre, illetve november 14.-én a Székelyföldre is kiterjesztették.

A magyar csatlakozást Némethi Endre jelentette be. Ugyanis ~~1944~~ november elején Kolozsvárott még a feltámasztott MADOSZ fogta

egybe a magyarságot. Csak a Népi Egység 1944. december 7.-i számában ~~szöveg~~ találunk ~~nyomtatvány~~ nyomot arra, hogy a Magyar Dolgozók Szövetségének átalakítását, amely Brassóban ~~kezddött~~ kezdődött el, 1944. október 16.-án, hosszú hetek múltán érlelte be a változást Kolozsvárott, vagyis a háború előtti ~~előcsapat~~ élcsapat ~~leplezett kommunista~~ leplezett kommunista ~~szervezet~~ kiszélesítése, az egész erdélyi magyarságot átfogó nemzetiségi anyaszervezetté. A kolozsvári MADOSZ kimondta Magyar Népi Szövetséggé való átalakítását. A román és magyar nép élő valósággá váltja a demokráciát. Kós Károly, Balogh Edgár és mások beszédei. Elérkezett az idő, hogy a MADOSZ élcsapatból "az itt lakó egyetemes magyarságot befogadó népi szövetséggé alakuljon át."

Székelyföldön az eseményeket, a román közigazgatás és rendfenntartó hatóságok kipurcolását, a kolozsvári ~~szervezet~~ állásfoglalást a demokratikus szervezkedés mellett, ösztönösen az autonómia egyféle formájaként értelmezték, és Háromszéken, ~~szöveg~~ Csíksban, Udvarhelyen hozzáláttak a saját ^{helyi} közigazgatásuk ~~kiépítéséhez~~ kiépítéséhez. Nehezen ment, akadályokba ütközött ez ~~szöveg~~ a törekvés Marosvásárhelyen és még inkább egy-két észak-erdélyi megyében. Vásárhelyen az első román prefektus méltó társa volt a háromszéki Cerghi-Pop és a csíki Aurel Tetu főispánoknak. A vásárhelyi I. Bozdog, mikor 1944 szeptember végén elfoglalta hivatalát - ~~szöveg~~ bukaresti kinevezéssel a zsebében - ijesztő etnikai háborút hirdetett meg: "A magyarok által annyiszor be- ~~szöveg~~ mocskolt erdélyi földön máától fogva csak egyetlen nemzetnek van létjogosultsága: a románnak. Ne legyen nyugta a román szívnek és a román férfi ne engedje el a fegyverét mindaddig, amíg Erdélyt teljesen meg nem tisztítottuk ettől a nemzettől..." Vagyis: a ~~szöveg~~ magyaroktól.

Vincze ~~szöveg~~ Gábor könyvében - Illúziók és csalódások - írja: "A szovjet katonai közigazgatás bevezetését valószínűleg azért fogadta olyan kitörő örömmel a magyar lakosság, mert azt

Közben mind élesebbé válik a küzdelem a Sănătescu táborok kormányát felváltó Nicolae Rădescu tábornok kabinetje ellen. ~~1945. február 21.-én.~~
A reakció terrortámadásokba kezdett - adta hírül a Népi Egység 1945. február 21.-én. Rădescu miniszterelnök ~~1945~~ Craiova és Turnu Măgurele városokban el akarta távolítani a nép által beiktatott demokrata főispánokat. Nagyon sok városban akkor már hónapok óta munkáspolgármesterek irányítják a közigazgatást, őket tömegtüntetések elejével, a polgármesteri hivatalok elfoglalásával hozzák hatalomra. Brassóban egy Alexandru Cucu nevű munkás lett a ~~1945~~ város vezetője, miként a Népi Egység még beiktatásakor, 1944 december elsőjén tudósított az eseményről. Most arról ad hírt a lap, hogy a ~~1945~~ rendőrség a Zsilvölgyében a tüntetőkre lött.

Vassárdista provokáció a bukaresti Malaxa-gyárban. A Népi Egység a bukaresti Scanteia alapján számol be az eseményekről, 1945. február 22.-én. A következő lapszám, február 23.-án részletesebb tudósítást közöl. Kiderült, hogy a provokáció során életveszélyesen megsebesült Gheorghe Apostol, az Általános Munkaszövetség elnöke. (Igy nevezték Romániában az Országos Szakszervezeti Tanácsot.) Ugyancsak 1945. február 23.-án a Romániai Magyar Népi Szövetség távirata az Általános Munkaszövetséghez. Kurkó Gyárfás országos elnök a MNSz intézőbizottsága nevében tiltakozott a bukaresti ~~1945~~ Malaxa-gyárban elkövetett fasiszta merénylet miatt.

A forrpon~~t~~^{ra} jutott ~~1945~~ belpolitikai ~~1945~~ küzdelem keretében mind nagyobb hangsúlyt kap a nemzetiségi kérdés, illetve ennek megoldása egyike lesz a tömegmozgalom követeléseinek. Az 1945. február 8.-i lapszám beszámolt arról, hogy a baloldali pártok blokkja által szervezett nagygyűléseken, Brassóban és Bukarestben új kormányt követeltek. A szónokok a nemzetiségi béke megteremtésének fontosságát hangoztatták. A február 11.-i lapszám-ban fontos híradás: Megjelent a Nemzetiségek Szabályzata. A bukaresti Hivatalos Közlöny közreadta a király által szentesített

Statutum szövegét. Február 14.-i lapszám A nemzetiségi miniszter nyilatkozata a nemzetiségek nyelvhasználatáról a közigazgatásban, törvénykezésben és az iskolákban. A Nemzetiségi Statutum megjelenése alkalmával sajtóértekezletet tartottak Bukarestben. Február 16.-án a Népi Egység teljes ^{terjedelmében} közli a ~~Statutum~~ Statutum magyar fordítását: A kisebbségi nemzetiségek jogállásáról szóló törvény.

Dél-Erdélyben a magyarság azonnal tudomást szerzett a Statutumról és már a következő napokban követelte az alkalmazását. Késik a nemzetiségi jogegyenlőséget biztosító törvény alkalmazása. A botfalusi magyar gyermekek nem tanulhatnak anyanyelvükön. Tudósítás az 1945. február 20.-i számban. A cikk követeli a magyar tannyelvű anyanyelvű oktatás megindítását. Ugyanabban a lapszámban egy glossza: Mi történik a magyar nyelvű levelekkel? A posta vezérigazgatóságának 266.922. számú, 1944 decemberének kelt rendelete megtiltotta minden magyar nyelvű levél továbbítását. De azóta életbe lépett a Nemzetiségi Statutum, amelyik ellentétes a posta előírásával. Ennek ellenére a brassói postán még mindig a decemberi rendeletet alkalmazzák.

Vlădescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter nyilatkozata a sovinizmusról, a nemzetiségi törvényről, a kolozsvári egyetem kérdéséről és a gyűjtőtáborokról. A Népi ~~Egység~~ Egység 1945. február 22.-i száma a kolozsvári Világosságból átvett interjút közli a miniszterrel. Vlădescu-Răcoasa ~~mondja~~ elmondja, hogy a kisebbségi minisztériumot még 1944. november 6.-án állították fel. Meggyőződése, hogy a kisebbség nem jelenthet hátrányos jogi helyzetet. A Statutum elfogadása után szankciókat is megállapítanak a nemzetiségek ellen elkövetett bűnök megtorlására. Megígéri a miniszter, hogy az új kormány felállása után sem küldik vissza Észak-Erdélybe

az onnan 1944. novemberében kivont régi román csendőrséget és rendőrséget.

Viisszalapozva a Népi Egység gyűjteményében, 1944 november 23.-án megtalálhatjuk a Statútum ~~szövege~~ ígértét: Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter szabályzatot készít a nemzetiségi népcsoportok jogainak és kötelességeinek megállapítására. A készülő Nemzetiségi Statútum - mondja a miniszter - "egyrészt azzal az eredménnyel jár majd, hogy megvalósítja az állam szempontjából oly fontos politikai enyhülést, míg másrészt előkészíti Románia részvételét a közeli békeértekezleten, ahol más feltételek mellett jelenhet meg, mint hogyha folytatná a régi fajtájú »kisebbségi« politikáját. "

Kulcsszavak, amelyek ezentúl sűrűn ismétlődnek ~~szövegben~~ Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter érvelésében: előkészületek a béketárgyalásokra, olyan törvényekkel, intézkedésekkel, amelyek meggyőzik a hatalmakat, hogy Románia ~~képes~~ képes legméltóbb módon, a demokrácia szellemében megoldani a kisebbségi kérdést, és így megérdemli, hogy egész Erdély hozzá tartozzék. Még tart a világháború, egymásnak feszülnek az ellentétek, talán legádázabb belpolitikai csaták folynak, mióta létezik román állam, de a pártok Maciutól a kommunistákig mind egyet értenek ezzel a taktikával. Mert taktika, ezt maga a nemzetiségi miniszter árulta el.

Takács Lajos dr. egy 1979-ben megjelent ~~interjújában~~ interjújában azt mondta erről:

"A Statútum kelte: 1945. február 7. A törvényt az ~~akkori~~ akkori, reakciós többségű kormány és a király heves ellenkezése mellett, a párt és a kormányban részt vevő demokratikus miniszterek nyomására hozták. Magát a törvényt Grigore Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter dolgozta ki, megfogalmazásában nagy ~~szerpe~~ szerepe volt dr. Kiss Géza egyetemi tanárnak és jogtudósnek. A Statútumot a király végül is taktikai megfontolásból írta ~~alá~~ alá. ~~A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.~~ ~~Érvként~~ érvként szerepelhet a készülő béketárgyalásokon,

"azután majd meglátjuk" -- és a valóságban majd csak a Groza-kormány ~~1945-ös~~ léptette életbe."

Noha az 1945-ös Statútumról sokszor megírták a hiányosságait is - például Kolozsvárra nem önálló magyar egyetemet irányzott elő, hanem csupán magyar ~~nyelvi és irodalmi~~ nyelvi és irodalmi fekvést - a későbbi évtizedekben, még a Ceausescu-diktatúra idején is, többször idézték, emlékeztettek rá, alapvető nemzetiségi jogok kodifikálását látták benne, hangsúlyozva, hogy a Statútumot ~~1945-ös~~ a román törvénykezés tulajdonképpen soha nem vonta vissza. Részletesen jellemezte a ~~1945-ös~~ Statútumot dr. Demeter János kolozsvári egyetemi tanár is, Jód Rudolfal folytatott, könyv terjedelmű beszélgetésében. ^{7/193/}

"A Statútum központi helyet foglalt el a kialakulóban levő nemzetiségi törvényhozásban, mert az első kísérlet volt arra, ~~1945-ös~~ hogy a kifejezetten diszkriminációs rendelkezések hatálytalansítása után a nemzetiségi viszonyok egész ~~1945-ös~~ területét átfogóan új jogi ~~1945-ös~~ alapokra helyezze. A Statútum kidolgozása és közzététele azonban még Rădescu tábornok kormányzása idején történt, s ezért elkerülhetetlenül magán viselte a kormányban helyet foglaló konzervatív elemek vonakodásának és fenntartásainak jegyeit is.

A »nemzeti kisebbségek helyzetére vonatkozó 86. számú törvény I. fejezetében (Általános rendelkezések) a román nép és a nemzetiségek együttélésének általános elveit határozza meg. A II. fejezet (Különleges rendelkezések) a nyelvhasználat, az oktatásügy és a vallásgyakorlás részkérdéseit rendezi. A III. fejezet átmeneti és zárórendelkezéseket tartalmaz. A korabeli nemzetiségi sajtó és a nemzetiségek szervezetei a Statútum általános értékelésén túlmenően külön is kiemelték annak újszerűségét, hogy »Az állampolgári jogoknak a román állampolgárok származása, vallása vagy nemzetisége alapján való közvetlen vagy közvetett korlátozását, valamint az ilyen alapján való állampolgárság megállapítását,

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. MKFI programja támogatta.

és a faji, vallási és nemzetiségi elkülönülés, gyűlölet és megvetés hirdetését a törvény bünteti. (4. cikkely) Ezt az elvet egy későbbi, az 1945. augusztus 6.-án, 630. szám alatt megjelent törvény még részletesebben kifejti. Hasonlóan lelkes fogadtatásban részesült annak ki nyilvánítása, hogy minden állampolgár joga, hogy maga határozza meg anyanyelvét és nemzetiségét (5. cikkely), illetve, hogy a nemzetiségi nyelvek hivatalos használata elismerést nyer a bíróságokon és a közigazgatási szervek előtt (7-17. cikkelyek). Egy-egy fontos kisebbségi sérelem orvoslásának jogosságát ismeri el a törvény, amikor 13. cikkelyében kimondja: »A nem román nyelven megjelent napilapok és időszaki sajtótermékek megjelenési helyüket, valamint az ország többi helységének nevét az illető nemzetiség nyelvén jelölhetik meg. A 14. cikk szerint »Az anyakönyvekben és a családi állapotra vonatkozó okmányokban az állampolgárok családi neve csak az illető állampolgár személyi irataival igazolt alakban és eredeti helyesírással írható.« A 15. cikk értelmében pedig »Azokban a városokban és községekben, amelyekben a lakosságak legalább 30 %-a nem román ajkú, hanem egy más közös nyelvet beszél, az utcák nevét az illető nemzetiségek nyelvén is meg kell jelölni.« A Statútum mondta ki először azt is, hogy »A román állam biztosítja az anyanyelvi oktatást állami elemi, középfokú és felsőfokú iskolák útján mindazoknak az együtt élő nemzetiségeknek, amelyek megfelelő számú tanulóval rendelkeznek, azoknak a helységeknek a kivételével, ahol a felekezeti iskolák ezeket a szükségleteket kielégítik.« (18. cikk.)

Demeter János a nemzetiségi sajtó és a nemzetiségi szervezetek értékelését emlegeti a Statútum kapcsán. Kurkó Gyárfás, a MNSz elnöke egy alkalommal, interjúban csakugyan sürgeti a "Nemzetiségi Statutum előkészítését" (Népi Egység, 1944. december 31.), de ezen kívül elemző tanulmányának nem bukkantunk a nyomára. Ez érthető is, tekintve, hogy Észak-Erdélyben akkora

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet, 128848. sz. NKFI programja támogatta.

már, minden központi irányítás nélkül, a helyi hatóságok, intézmények, az alulról fölfelé építkezés, az önkormányzatok önrendelkezés alapján, sokkal szélesebb körű kisebbségi jogokat alkalmaztak, mint amilyenek a Statútum ^{elői} ~~elői~~ ^{et} ~~elői~~ irányozott. Így a bukaresti törvény csak azt engedte volna meg, hogy a kolozsvári egyetem jogtudományi és bölcsészeti karán magyar és német nyelvű tanszékeket ~~is~~ ^{is} kétesítsenek; míg a valóságban teljesebb és ömálló magyar egyetem működött. A Statútum a nemzetiségi nyelvek hivatalos használatát az illető népcsoport ^{nek} ~~nek~~ legalább 30 százalékos arányától tette függővé; ~~hiszen~~ ugyanakkor a valóságban Észak-Erdélyben az igazgatás nyelve a nép által beszélt nyelv volt, mindenféle százaléktól függetlenül.

A Népi Egység ~~szó~~ tudósításaiban a Statútum egyik-másik részletének a pontosítása követhető figyelemmel. 1945. július 30. ^a ~~a~~ hírt ~~ad~~ ^a ~~ad~~ arról, hogy Vlădescu-Răcoasa, immár mint a Groza-kormány nemzetiségi minisztere, körutast tett a Bácságban, érintve Lugos, Temesvár és Arad városokat. Bejelentette, hogy minisztériuma két új törvényjavaslatot készített el: egyik az 1945. február 7.-i Nemzetiségi Statútum ellen vétőkkel szemben alkalmazandó rendszabályokról, másik a nemzetiség és az anyanyelv megvallásáról szól. Megjegyezte, hogy a nemzetiségi panaszokkal közvetlenül a nemzetiségi minisztériumhoz lehet fordulni. A Népi Egység augusztus 8.-i száma már hírül adja: Megjelent a Nemzetiségek Alapokmánya ellen vétők megbüntetéséről szóló törvény. Hat honaptól két évig terjedhető eljárás az együttélő nemzetiségek megsértéséért. "Sérelmével ezentúl mindenki bírósághoz fordulhat, és így többé nem hivatkozhatik arra, hogy az elszenvedett sérelem teszi soványtávvá."

Egyetlen ilyen bírósági ítélet, ^{nek} ~~nek~~ sincs nyoma a Népi Egység gyűjteményében. Az előbbi hír kommentárja - minden bizonnyal a szerkesztőség fogalmazása - úgy is értelmezhető, hogy megtoro-

letlan sérelem jogosan teszi sovinsztávvá azt, akit nemzeti sérelem ^{él?}

Több mint egy évvel a Nemzetiségi Statútum kihárdatése után, a Népi Egység 1946. április 18.-i száma szerint: Elkészült a nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása. "A Scanteia című fővárosi lap ezzel kapcsolatban azt írja, hogy az együttélő nemzetiségek helyzetét szabályozó törvény tető alá hozása révén lehetőség nyílik a testvéri együttműködés kiteljesítésére." Minden állampolgár maga választhatja meg anyanyelvét és nemzetiségét. Megjelent az érvényben lévő nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása. (1946. szeptember 25.-i lapszám) Több mint öt ~~hónappal~~ hónappal előbb jelentették be a végrehajtási utasítás elkészültét. Most közreadták a Hivatalos Közlönyben. A Népi Egység hozzáfűzi, hogy "a nemzetiség és az anyanyelv megválasztására nyilatkozatot csak azoknak kell most tenniük, akik más nemzetiséget és anyanyelvet kívánnak maguknak választani, mint ami az illetékes közigazgatási ~~hatóságoknál~~ hatóságoknál velük kapcsolatban mostanig bejegyezve volt." Egyértelműen azok a kisebbségi magyarok szereshetik vissza ilyképpen hivatalosan elismert identitásukat, akiket a két háboru közötti időszakban ~~románokként~~ a hatóságok - nevük vagy vallásuk alapján - románokként kezeltek.

Három nappal később ismét a Statútum a Népi Egységben, 1946. szeptember 28-i számában: Doigoznak a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény módosításán. Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter sajtónyilatkozata. "A módosítások az együttélő nemzetiségek iránt való őszinte megértés szelleméből fakadnak. Ezekel a kormány a nemzetiségek számára biztosítandó legteljesebb jogegyenlőséget kívánja szolgálni."

Dél-Erdélyben, a Nemzetiségi Statútum "árnyékában" tovább folytatódott a csendőrterror, magyar kisemberek vagyunkának CASBI-zár alá helyezése - miként ezt az előbbi fejezet-

ben láttuk - , küzdelem a szétronbölt magyar oktatás ~~újra~~ újjáépítéséért. A bodolai csendőrőrmester véres garázdálkodása. - tudósítás a Népi Egység 1945. február 28.-i számában. A Brassó megyei községben a MNSz gyűlésén felsorolták a magyarság helyi sérelmeit: a munkaszolgálatra való behívásokat, ~~szétronbölt~~ a törvénytelen rekvirálásokat, az Észak-Erdélyből hazatérő magyar katonakötelesek feltartóztatását. Viga Oga főszolgabíró román és magyar nyelvű beszédben hívta fel békés együttműködésre a lakosságot. De már a következő éjszaka Ioan Tița csendőrőrmester, két csendőrlegénnyel és két éjjeli őrrel, részegen betölt Farkas József házába. A családtegeket megverték, a házigazda Irén nevű állapotos leány^{át} addig ütötték, amíg elvérzett.

Másfél hónappal a Groza-kormány beiktatása ~~után~~ után még mindig "ostromállapot" van a barcasági csángó faluban, Türkösön. A Népi Egység 1945. április 25.-i száma riasztó riportot közölt egy bizonyos Văsescu román hadnagy véres garázdálkodásáról.

"Văsescu hadnagy úr pár nappal ezelőtt tudomást szerzett arról, hogy a MNSZ ifjúsági csoportja új székházának felavatása ügyében gyűlést tart. A fasiszta szellemű hadnagy, két katoná társaságában, megjelent az ifjúsági csoport helyisége közelében, s az ott lakó Molnár András, Kiss Mihály és ~~Magyar~~ Mircsa Emil lakásainak ablakait kövekkel beverte. Kiss Mihály az ablakcsőrpöplésre kisetett az utcára, mire a megvedult katonatiszt véresre verte őt. Az ablaktörő hadnagy úr azonban ezzel sem elégedett meg. revolvert rántott elő, és több lövést

~~adott~~

adott a MNSZ ifjúsági csoportjának székházára. Az ifjak a lövések zajára kiszaladtak az utcára, és a lövöldöző hadnagyott lefegyverezték.

Văsescu hadnagy ezután, szitkozódások közepette, a falu központja felé ~~indult~~ indult, utközben Simon Anna 17 éves leányt ~~kezde~~ kezdte sértegetni. A leány segélykiáltásaira

katonák siettek elő, és a bántalmazott leányt kiszabadították a dühöngő hadnagy karjaiból. Văsescu miután látta, hogy katonái a leányt kiszabadították, az egyik katona kezéből kicsavarta a fegyvert, és több lövést adott le a menekülő leány után. Simon Annát a véletlen szerencse mentette meg a mellette elszövítő golyóktól."

Néhány kilométerrel északabbra kezdődik a Székelyföld, "Észak-Erdély Köztársaság", ahonnan efféle hírek nem érkeztek ~~magyar~~ az 1944 november 14-e utáni interregnum idejéből. Pedig a városok és falvak egyik napról a ~~napra~~ ^{másikra} teljesen karhatalom, közigazgatás nélkül maradtak. A román sajtó "gazdátlan földnek" nevezte, vagy éppen "Jordákyának" - Jordánia mintájára - Jordáky Lajos kolozsvári író, politikus neve után, aki ~~R. - s~~ vezető alakja volt e korszak közéletének. Nem "gazdátlan" föld, volt gazdája, maga a nép, az itt élő románok és magyarok. A semmiből közigazgatást hoztak létre, karhatalmat szerveztek, adót szedtek, megindították a gyárakat, rendeleteket alkottak. A tegnapi munkás, paraszt, tanár, iparos ~~is~~ egyszeriben ország-alapítónak vált. "Harisayás szolgabírók", ~~is~~ ^{ez} a hasonlat, amit Szász István használt egyik riportjában, a lényegét fejezte ki. Vagyis: ~~székely~~ székely népviseletet hordó parasztokból lettek szolgabírók, jegyzők, sőt, főispánok is. Szász István több részes riportban számolt be utazásáról, 1945. decemberében, Hadak után a Székelyföldön címmel. Megismerjük a kifosztott és elnéptelenedett Csíkszeredát, a menekülő németek tervszerű rablásait, a korszak rémhírét a német "titkos fegyverekről", a reakciós román közigazgatás terrorját, magyarellenes intézkedéseit és kiharcolását, a felállott "népuralmi ~~közigazgatást~~ ^{1944. szeptember 10.} közigazgatást", a ~~közigazgatás~~ ^{1944.} ~~riporter~~ ^{10.} ~~szavai.~~ ^{10.} ^{1944.} ^{10.} Következő folytatás egyik alcíme: Rendez és nyugalmat hozott a népuralom ~~magyarok~~ ~~közé~~. A népi közigazgatás jó példáit

igazgatás csak akkor lehet eredményes, ha a hatóságok pontosan ismerik a megye helyzetét, a háborús veszteségeket, emberi életekben és anyagi javakban. Az újság 1944. december 9.-én közli: Népszámlálást rendelt el Udvarhely megye főispánja. Csík megye "népi vezetői", Rancs Károly főispán és Kopacz Tamás csendőrperecsnek első közös rendelkezése a gazdasági élet újraindításáról, a ~~vezetőknek~~ fasisztáknak minősülő személyek internálásáról és a lőfegyverek beszolgáltatásáról szolt. Népi Egység 1944. december 5.-i száma: A nép jogait biztosítja Csík megye főispánjának felhívása. Ugyanebből a lapzából megtudjuk ~~hogy~~ hogy Kurkó Gyárfás beszédet mondott a Magyar Népi Szövetség csíkszeredai népgyűlésén. Kurkó első ízben jár megint a szülőföldjén. Októberben csendőrök toloncolták ki Csíkből, a Maniu-párti román főispán parancsára, most a népek ~~testvériségét~~ testvériségét hirdeti és ~~hogy~~ a székelység legégetőbb gondjairól beszél. A híradás címe ~~is biztató~~ A demokrácia és a nemzetiségi egyvetértés jegyében zajlott le a Magyar Népi Szövetség népgyűlése Csíkszeredában. Két nap múlva, ~~1944~~ december 7.-én ugyanebben a szellemben tudósít a lap Kurkó látogatásáról szülőfalujában: A fasiszta magyar és román vezetőknek nem fájt a két nép szenvedése - mondotta Kurkó elnök a Magyar Népi Szövetség csíkszentdomokosi naggyűlésén.

Népgyűléseken megválasztott polgármesterek, főispánok, ~~szolgabírók~~ szolgabírók, ~~közsegi bírók és jegyzők~~ közsegi bírók és jegyzők - ama bizonyos "harányás szolgabírók" rövid idő alatt hatékony közigazgatást építenek ki egész Székelyföldön. A riporter példás ügyintézet, igazságos hatósági eljárásokat tapasztal mindenütt. (Horváth Dénes: Utazás a Székelyföldön, 1945. január 23.) Nemcsak szakszerű az igazgatás, de korszerű is: a népek egyenlőségének elvére és gyakorlatára épül. Marosvásárhelyen újra megindult a jogszolgáltatás, tudósít a lap 1945. február 3.-án. Semmisnek nyilvánítanak minden faji és nemzetiségi megkülönböztetést. A

bíróságokhoz és a hatóságokhoz a ~~magyar~~ polgárok egész Maros megyében magyar és román nyelven egyképpen fordulhatnak. Marosvásárhelyen a baloldali pártok tömörülése, az Országos Demokratikus Arcvonal egyenesen törvényt hoz a szabad nyelvhasználatról. Az anyanyelv szabad használatát biztosítja a NDA marosvásárhelyi nyelvrendelete. A Népi Egység 1945. január 28.-i száma a vásárhelyi testvérlap, a Szabad Szó híradására támaszkodva ismerteti az igen szigorúak és igazságosnak nevezett rendeletet, amely "fasisztának és a nép árulójának bélyegzi meg mindazokat, akik az Erdélyben élő népek anyanyelvének szabad használatát akadályozzák, a nemzetiségek közötti békét zavarják, és az ilyen esetekre a legkiméletlenebb büntetést helyezi kilátásba."

Marosvásárhely a számok tükrében, ^{emül} ugyanebben a lapszám-ban kapunk képet. ~~arabok~~ A hadműveletek során mintegy nyolcezren hagyták el a várost. A helyén maradt lakosságból magyar 27.778 lélek, ~~az~~ a népesség 93,55 százaléka, román 1.802, vagyis 6,7 százalék, német 46 személy, ami 0,6 százalékot jelent. ~~szorosított~~ A tudósítás megjegyzi, hogy "örvendetesen sok a gyermek."

Az "Észak-Erdélyi Köztársaság" hónapjai alatt ~~szorosított~~ ismételten bebizonyosodott, ~~hogy~~ hogy a népek nem "születésüknél fogva", genetikai átokként ellenségei egymásnak és hogy ~~szorosított~~ ösztönösen érzik: csak akkor várhatják el saját anyanyelvük tiszteletét, ha ők is ugyanígy tisztelik mások anyai nyelvét. Udvarhely megye a Kárpát-medence legmagyarabb megyéje volt a második világháború végén. Elzárt vidék, ahol magára volt utalva a nép, de egyben saját józansága, tisztességérzete szerint alakíthatta ~~szorosított~~ sorsát a november 14.-én elkezdődött nemzeti szabadságában. Naponta megújuló gond volt a betevő falat, a munka újraindítása, küzdelem a fejüket felütő spekulánsok ellen. Az erdélyi közlemény talán oda se figyel, ~~magyarok sorsát az Udvarhely megyében~~ ha a 98 százalékos magyar többségű Udvarhely megyében csak magyar

nyelven kezdik újra a tanítást. Válaszként a november 14.-ig fennállott román uralomra, amikor viszont a román tanfelügyelőség nem tűrt meg magyar iskolákat. Vagy válaszként a délerdélyi állapotokra, ahol még az Antonescu-rendszerében hozott korlátozások jegyében várták sorsuk jobbra fordulását a az elnémított magyar iskolák. A Népi Egység 1944 november 28.-i számában "egy falusi tanító" kérdezi: Miért senki gyermeke még mindig a magyar oktatás? A megszólaló tanító félelmében kérte neve elhallgatását, de panaszát el akarta mondani. Nem nyílt meg az Antonescu-diktatúra megdőltekor sem a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium, amelyet 1943 őszén, két másik délerdélyi magyar középiskolával együtt bezárt a bukaresti oktatásügyi minisztérium.

Akkor, 1943 októberében felaziaszent az egész magyar közvélemény. Megszólalt Szentimrei Jenő kolozsvári író, publicista: "Ne hagyjátok az iskolát!" Azért kell idéznünk ezt a publicisztikát, mert szerzője, bármennyire is elkeseredett volt is, óva intett attól, hogy magyar részről hasonló retorzióval éljenek. És ezt az óvást a fasizmus tobzódása idején tette, abban a korban, amelyet az író "fejtetőre borult európai jogrendként" jellemezett. Az erőszakra adott erőszakos felelettel, "mi nem taszíthatjuk még mélyebbre saját kezünkkel azokat a testvéreinket, kiknek sorsát csak mi tudjuk átérezni igazán."

Nagyenyed - Alsó-Fehér megye, a móc hegyek aljában. Avram Iancu, a 48-as móc felkelők vezére, sorozatos tömeggyilkosságok után jutott el arra a felismerésre, hogy "köztünk a kard nem győzhet". Maniu párthívei 1945 telén azt hirdették, hogy "köztünk és a magyarok közt csak a kard győzhet". A Román Kommunista Párt egyik vezetője, Miron Constantinescu egy időben a nemzetiségi kérdésért felelt román politikus -

szükségesnek tartotta, hogy a központi pártlapban, a Szabótevé-
ben ítélje el az Avram Iancu túllicitáló nacionalistákat.

(A román-magyar sorsközösség az események tükrében , Népi Egység
1945. január 18.)

Történelmi párhuzam kísérik meg. ~~■~~ A Székelyföldön
nem volt olyan tömeggyilkosság, a madéfalvi veszedelemtől a
szászajtai nyakazásokig, amelynek a székelyek ^{az} ~~elkötői~~ és
^{az} ~~ne~~ áldozatai ~~le~~tek volna. Veszélyeztetett állapotában sem
nyúlt a székely fegyverhez erdélyi román sorstársai ellen, erre
1848 adott példát, éppen Udvarhely, itt is Agyagfalva. Idők során
számos nemzetgyűlést tartott a székelység Agyagfalván, és azért
gyűltek össze 1848 ~~■~~ októberében, hogy ~~■~~
kinyilatkoztassák: életük árán is megvédelmezik a székely
szabadságot és ^{az} ~~■~~ önrendelkezés jogát. Az agyagfalvi
rétről így üzentek a székelyek Erdély román és szász népének:
"Ne ne véljétek, hogy a fegyvert ellenetek fogtuk, ne véljétek,
hogy keblünk ellenséges indulatokat rejt irántatok. Békét ohaj-
tunk e honban és szabadságot, melynek ~~■~~ édes ~~■~~ gyümöl-
cseit veletek együtt élvezhessük, s a testvériség kapcsait
szentül akarjuk fenntartani."

Most, 1944 késő őszén újabb üzenet volt az a ~~■~~
rendelet, amelyet Szilágyi Ignác "népi főispán" adott ki az
új tanév megnyitása alkalmából. A lakosság anyanyelvének meg-
felelő népiskolák felállítását rendelte el az udvarhelymegyei
főispán. (Népi Egység, 1944. december 10.) A rendelet 3.
pontja kimondta, hogy minden helységben a lakosság által
beszélt nyelven kell iskolákat indítani, és az iskolákban a
~~■~~ tanítás a demokrácia szellemében ~~■~~
történjen. A tanulók számát illetően a rendelet semmilyen korlá-
tozást nem tartalmazott, tehát lényegében akár egyetlen más
anyanyelvű ^{is} gyermekért ^{etc} külön iskolát kell létesíteni. Tulajdon-
képpen ez az igazi jogegyenlőség, vélték az elvet végsőig

alkalmazni kívánó udvarhelyiek. Alighanem ez volt az ország legnagyobbvonalúbb oktatási szabályzata. Utána néztem a korabeli statisztikákban: a nagyobb udvarhelymegyei falvakban egy-két román család lakott ~~1944-ben~~ 1944-ben. Ezekre ^{is} gondoltak a népi igazgatás "törvényhozói". Ez az előírás később is megmaradt, mikor az egész romániai oktatás oda torzult, hogy egy gyermekért is lehetett román iskolát, illetve tagozatot fenntartani, de magyar gyermekből 15, 20, majd ~~25~~ 25 kellett, hogy anyanyelven ~~tanulhasson~~ tanulhasson...

Sok vidéken az 1944/45-ös iskolai évet megszakította vagy elkezdni se engedte a háború. A Székelyföldön - ha késéssel is - minden iskola megnyitotta a kapuit. A "népi közigazgatás" irányítói mindenütt legnagyobb gondot talán az iskolákra fordították. Tudatában lévén annak, hogy a nemzeti megmaradás legfőbb feltétele az anyanyelvű oktatás. Pedig Háromszéken, Csíkságban az iskola ~~épületek~~ épületek szinte teljesen megsemmisültek a háborút. Nem is a harcokat, hanem a frontot követő Maniu-gárda garázdálkodásait. Sepsiszentgyörgyön például a református Székely Mikó Kollégiumba ~~szállásolták~~ szállásolták be magát a gárda egyik osztágya. Schuller Sándor igazgató 1945 november 7.-én, az előző tanév körülményeire emlékezve, elmondta, hogy a főgimnázium felszerelése milyen sárga helyzetbe került. ^{"Fizikai"} ~~szertárunk~~ szertárunk teljesen tönkrement. Természettan gyűjteményünk hiányos. Testnevelő felszerelésünket elvitték a Maniu-gárdisták. Könyvtárunkból többszáz értékes könyv hiányzik. Bútoraink nagy része még nincs pótolva, valamint a villanyvezetékek, égők pótlására is csak most került sor. Egyes megmaradt anyagok toldozgatásán most fáradozik Rácz tanár. Bujdosó Gyula: Új társadalmat nevelünk, új szellemben. Egy másik riportemajdnem ugyanakkor a csíkszeredai római katolikus főgimnáziumot látogattam meg. Papp János igazgató először a könyvtárba viszi el a rapor-

terf. "Egyike volt a legnagyobbértékben összeállított könyvtáraknak. Már belépésünkkor megdöbbenünk: a padlón könyvek, iratok hevernek szertehányva, s az ablakok sincsenek meg.

- Bizony, nagy hiányokkal maradt itt ez a remek könyvtár - mondja. - Igen sok értékes anyagukat ellopták. Értékes kódexeinkb^{en} is hiányok vannak. Térképgyűjteményünk pedig csaknem teljesen megsemmisült... Emlékszünk, hogy évekkel ezelőtt milyen pompás gyűjteménytára volt az iskolának. Haynald-féle növénygyűjteménye országos hírnévre tett szert, állattára, ásvány- és éremgyűjteménye ugyancsak számos, felbecsülhetetlen értékű, soha nem pótolható értéket őrzött...

Az egykori értékek nagy része ~~veszendőbe~~ ment. Lepkegyűjteménye szétszórva hever a földön, éremgyűjteményének nagy része hiányzik, állattára pedig megkopasztva hever. Némely állatnak még a bőrét is lehúzták... (Holló Ernő : Minden nehézséget legyőzve megindult Csíkszékben a magyar nyelvű demokráta tanítás. Népi Egység, 1945. november 11.)

Magától értetődő, hogy a ~~Népi~~ Népi Egység figyelemmel kíséri a brassói magyar oktatás újjáéledését. A város egyetlen magyar középiskolájában, a római katolikus főgimnáziumban ~~1944~~ 1944 december közepén még nem kezdődött meg a tanítás. Az iskola saját épületét ugyanis, a Postaréten, ~~1944~~ hadikórháznak foglalta le a hadsereg. Végül is az iskola ideiglenesen ~~1944~~ külvárosi szükségépületekben rendezkedik be. Iskola a ~~1944~~ külvárosban (1944. december 16.) A riport a korszak már érződő dogmatikus hangütésében, szinte sikernek könyveli el a kényszert, mert így a diákok és a tanárok közelebb kerülhetnek a külvárosok népéhez. December 20.-án megszólal Zeidó Donát, a főgimnázium tanára: Miért később a brassói főgimnázium? Realista módon ad számot a tanévkezdés nehézségeiről, s főként azt érzékelteti, hogy mit jelent az iskola épületének, jól felszerelt laboratóriumának ~~1944~~ igénybe vétele hadikórház számára.

Észak-Erdély egész területéről találunk híradásokat az ~~iskolák~~ iskolák megnyitásáról, az oktatás helyzetéről. ~~1945~~
Gyors ütemben szervezik meg az észak-erdélyi középiskolák oktatását.
Tudósítás az 1945. február 2. ⁻²⁻ számában. Magyar, illetve román tan-
nyelvű iskolák nyitották meg kapukat Kolozsváron, Désen, Naszodon,
Besztercén, Maramarosszigeten, Nagyváradon, Nagybányán, illetve
~~Szatmárnémetiben~~ Szatmárnémetiben. A tudósításokból kitűnik, hogy
mind a magyar, mind a román iskolák önállóak, tehát nem vegyesek,
tagozatosak, amilyenké ^{nek} majd a diktatúra szervezi át őket, ~~ami~~
a testvériségre, közös tanulásra hivatkozva, lényegében azért,
hogy a magyar tagozatokat könnyebben, észrevétlenebbül lehessen
eltüntetni. Az "Észak-Erdélyi Köztársaság" irányítói, ideológusai
az egyik legfőbb szempontnak tartották az új oktatási rend kialakí-
tásában az anyanyelvű oktatást. A Népi Egység 1944 december else-
jei számában beszámol egy kolozsvári ~~magyar~~ pedagógus tanácskozás-
ról: A népek békéjét hirdette a kolozsvári tanárok és tanítók
nagygyűlése. Vascan Teofil és Bányai László a demokrácia harcáról.
A szekszervezeti tanácskozás határozatot hozott és ebben követeli
a tanügy megtisztítását a fasiszta elemektől, a lakosság anyanyel-
vének megfelelő iskolahálózat kiépítését, az oktatás demokrati-
zálását.

Egész Erdélyre kiterjesztett szemlélődéssel vizsgálódik
Felszegi Ádám 1945. január 11.-én: A magyar népoktatás helyzete.
című dolgozatában. Személyes felmérése alapján megállapítja, hogy
~~magyar~~ "a magyar gyermekek hetven-nyolcvan százaléka ~~állami~~
állami iskolába kényszerül, mert a magyar egyházak anyagi erőtlensé-
gük miatt a legtöbb helyen nem tudnak iskolát fenntartani. ~~1945~~
Ezekben az iskolákban a tanítás nyelve, még a szíamagyar vidékeken
is, román, mert a magyar tagozatokat Angheliescu közoktatásügyi
miniszter az 1930-as években csaknem az egész országban beszüntet-
te." ⁹ A cikkíró követeli a helyzet gyors orvoslását, vagyis

[Erdélyi Magyar Adatbank]

magyar anyanyelvű iskolák felállítását mindenütt, ahol magyar nemzetiségű lakosság él. Jellemző viszont a korra, hogy a kiváló ~~neveléstörténelmi~~ neveléstörténelmi felkészültségű Felsegi Ádám - kitér szik ez az írásából - nem tudományos, hanem időszerű politikai érveléssel támasztja alá követelését: az őszinte ~~magyar-román~~ magyar-román megbékélésre hivatkozik.

Demeter Béla többször idézett helyzetjelentése készsággel elismeri ~~az erdélyi magyar~~ az erdélyi magyar oktatás kiépítése terén elért eredményeket. Hangsúlyozza a népi erők szerepét az ~~oktatási~~ oktatási egyensúly megteremtésében, vagyis a román és a magyar iskolák egyenlő elbánásban részesülnek. De látja és láttatja ~~az erdélyi magyar~~ a magyar oktatást esetleg fenyegető veszélyeket is. Joggal minden oktatási vivőmány ideiglenes, mert - éppen a helyi, "népi" kormányzat okás - hatályos törvényeken. ~~nem alapulnak~~ Mintegy ezer felekezeseti elemi és középiskolát az 1945. február 6.-i Nemzetiségi Statútum magániskoláknak tekintti, és a továbbra is érvényben lévő ~~1925-ös~~ 1925-ös Angheliescu-féle magánoktatási törvény értelmében bármikor megszüntethető. "A jogi bizonytalanság azért annyira veszélyes, mert ha ellenséges érületű miniszter kerül a közoktatásügy élére, akkor a jogi provizorátust egy ~~1925-ös~~ tollvonással megsemmisítheti, a a magyar tanügyet katasztrófális helyzetbe juttatja."

Mi a helyzet ~~az erdélyi magyar~~ e viszonyok között a kolozsvári magyar egyetem ^{mel}, az anyanyelvű oktatás betetőzése ^{vel?} Demeter Béla súlyosnak itéli meg a magyar egyetem helyzetét ~~is~~ is. "Az egyetem 1944 őszén, ellenszegülve a katonai hatóságok kiűritési parancsának, helyén maradt és tovább folytatta működését. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság elismeréssel adózott az egyetem bátorságának és az egyetemet az észak-erdélyi ~~önkormányzat~~ önkormányzat egész ideje alatt támogatásban részesítette". Ebből ~~is~~ az állapotból indulnak ^{Az} a tárgyalások március után, a Groza-kormány hatalomra juttatása szövege publikálás az Kisebbségutató 1945. sz. NK programja támogatás em jövőjéről,

a két külön - magyar és román - egyetem létesítéséről vagy éppen kétnyelvű egyetemről, már nyomban 1944 november 14.-e, a román közigazgatás Észak-Erdélyből való kivonása után megkezdődtek. (Kolozsvárra be sem engedték a román királyi közigazgatást.) A Népi Egység olvasói két tudósításból sejtették ezt a vitát. 1945. január 27.-én ezt írja a brassói lap: Az egyetemi oktatás demokratikus átalakításával. Párhuzamosan működik Kolozsváron a román és a magyar tudományegyetem. Kolozs megye főispánja rendeletben szabályozta a két egyetem létrehozásának és működésének elveit, egyben kinevezte a rektorokat, prorektorokat, dékánokat és prodékánokat. A tudósítás hangja erős, azt sugallja, hogy nyugvópontonra jutott az egyetemi oktatás ügye, két egyenrangú egyetem jött létre Erdély fővárosában. A valóságban azonban Vasile Pogăceanu főispán rendelete nagyonis egyoldalú volt és a magyar fél rovására rendezte a kérdést. Ezt mutatja Lipcsey Ildikó könyve a Magyar Népi Szövetségről. ^{3/10/}

hivatkozva
" Az Egyetemi Tanács 1945. 8.-ai ülésén a román baloldal, Vasile Luca, Grigore Preoteasa, Ana Pauker, nem utolsósoként Petru Groza támogató nyilatkozataira, a következő szöveget hagyták jóvá: "a nemzetiségi egyenjogúság alapján, Erdély mindkét nemzetének joga van az egyetemhez, mert a demokráciából folyó követelmény, hogy mindenki anyanyelvén végezhesse el a főiskolai tanulmányait, s bizonyos nemzethez tartozása se előnyt, se hátrányt ne jelentsen az illetőre nézve". Január 17.-én a Tanács [a magyar egyetem vezető testülete] indítványt tett a román egyetem tárgyában. Az Észak-Erdélyi Tanácsadó ~~Testület~~ Testület Tanügyi Bizottságának és az egyetem vezetőségének jelenlévő tagjai Kolozsváron a tudományegyetem, orvosi egyetem, a művészeti akadémiák működésének folytatását és a Székelyföldön műszaki mező gazdasági egyetem felállítását látták jónak. Ennek ellenére január 19.-én Vasile Pogăceanu főispán rendelete megszüntette az egyetem autonómiáját, feloszlatta az Egyetemi ~~Tanácsot~~ Tanácsot

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

és a Mezőgazdasági Főiskolát - annak egyik karaként - beolvasztotta a tudományegyetembe. Határozat jelent meg a tanárok kinevezéséről; jogi és államtudományi kar: Buza László dékán, Sáry István prodekan, mezőgazdasági ~~kar~~ kar: Farkas Árpád rektor, Zolnai Béla ~~pr~~ prorektor, Kós Károly, Török Zoltán prodekanok, orvosi egyetem: Haynai Imre dékán, Csörgör Lajos prodekan, ~~filoz~~ bölcseleti, nyelvi, történelmi kar, dékán: György Lajos, prodekan: Jancsó Elemér, matematikai és természettudományi kar: Rajthy Tibor dékán, Jordáky Lajos prodekan.

Február 6.-án a Kommunisták Romániai Pártja észak-erdélyi titkársága ifjú Teofil Vescan kezdeményezésére, az Erdélyi Tudományos Intézet, az egyetem, az Erdélyi Múzeum-egyesület, ~~az~~ az Erdélyi Közművelődési Egyesület, a Magyar Népi Szövetség 50 ~~vezet~~ vezetője közös értekezletet tartott a románok képviselőivel a két egyetem felállításáról. Jordáky Lajos a magyar munkásság nevében jelentette ki, hogy Kolozsvárnak magyar egyetemre van szüksége, ezt Gitta Julian is támogatta. Pop Victor viszont nem tartotta helyénvalónak, hogy a kolozsvári román egyetem mellett, magyar egyetem is működjön. Teofil Vescan ellenben azon a véleményen volt, hogy ott kell felállítani a magyar egyetemet, ahol a lakosság többsége magyar, tehát Kolozsváron. Balogh ~~Edgár~~ Edgár szerint ^{az} Székelyföldön is kell magyar egyetemet létesíteni, de az nem helyettesítheti a kolozsvárit. Demeter János érve: mindig Kolozsvár volt az erdélyi magyar tudományos, kulturális élet központja."

Egyébként az Észak-Erdélyi Tanácsadó Testület, 1945. február 11-én és 12.-én tartott ülésén határozatot hozott Erdély közigazgatási autonómiájáról, a földreformról, a választásokról, a magyar iskolák és szervezetek megerősítéséről. Megalakult az ugynevezett 6-os bizottság, amelyet azért hoztak létre, hogy megkezdjék a munkát a két egyetem felállítására.

Másik ~~beszámoló~~ tudósítás kelte: 1945. február 24. Címe: Vescen Teofil dr. politikai beszámolója az észak-erdélyi tanácskozáson. Ekkor már előrevetítette árayékát a Groza-kormány megalakulása, ~~a~~ Észak-Erdély bekebelezése Romániába. Az Országos Demokratikus Arcvonal észak-erdélyi végrehajtó bizottságának társ-elnöke elsősorban ezzel a kérdéssel, a várható változásokkal foglalkozott; ezekkel kapcsolta össze a magyar egyetem ügyét is. Kijelentette, hogy "a régi, reakciós és fasiszta Románia többé már nem térhet vissza." Beszélt a teljes nemzeti jogegyenlőség megvalósításáról, a földreform végrehajtásáról, a hadifoglyok hazahozataláról. "Egyelőre egy közös román-magyar egyetemi megot létesítünk, hogy abból aztán később, miután megerősödtek, ~~magyarul~~ különválasztva létrehozassuk az önálló román, illetve magyar egyetemet."

zöve Mindeme tudósításokból kiderül, hogy az egyetemi oktatás *zöve* Jérol éles viták folytak Kolozsvárott az "Észak-Erdélyi Köztársaság" idején. ~~vagyis~~ *A* román értelmiség egy részey akkor sem értett egyet a magyar nyelvű felsőoktatással. A Népi Egység láthatóan nem kívánta bevonni olvasóit a kolozsvári vitákba, egyáltalán az Észak-Erdélyi Tanácsadó ~~Testület~~ Testület tevékenységébe, amely a terület egyféle "kormányaként" működött, ~~tehát~~ tehát pusztán létevel az autonómia nem hivatalos létrejöttét igazolta.

Hasonlóképpen nem tudhatták meg az olvasók a brassói magyar lapból, hogy ennek a spontánul létrejött észak-erdélyi önzagzatásnak a legfőbb irányítója a Kommunista Romániai Pártjának észak-erdélyi titkársága. Pedig ennek nyilvánosságra hozása megmagyarázta volna a székelységnek, hogy ki váltja le a főispánokat, két alkalommal is megtörtént, Háromszéken és Csíksban; ki intézkedik olyan ügyekben, amelyek általában az állam, pontosabban a kormány hatáskörébe tartozik.

Mit tapasztalhattak a Székelyföld lakói? A "népi hatóságok" irányítása alatt, a gazdasági élet a régi mőderbe tere-
lődik ismét, illetve az új helyzethez alkalmazkodik. Íme, egy
jellegzetes példa ^{erre} ~~arra~~. Az uzoni gazdák át akarják venni a
szeszgyárat - írja a Népi Egység 1945. január 30.-i száma.
A jelentésben az áll, hogy mivel a botfalusi cukorgyár (Brassó
megye) vonakodik átvenni a nagy répatermést, az uzoni gazdák
(Háromszék megye) szövetkezeti kezelésbe szeretnék venni a
dr.Popa-féle helybeli szeszgyárat, hogy a répából szeszt főz-
hessenek. Mi van ennek a ~~háttérében~~ tervnek a háttérében?
Uzon és a környező székely falvak egyik fontos mezőgazdasági
terméke a cukorrépa volt. Kedvező volt ehhez a ~~hely~~ termőföld
sajátossága és a vasútállomás, ahol a termést vagonokba rakták
és Bodfaluba, a cukorgyárba szállították. Uzon és Bodfalu eme
gazdasági kapcsolatát a bécsi döntés sem szakította meg, ~~amikor~~
mikor Háromszék Magyarországhoz, ~~amikor~~ Bodfalu pedig Romániához
tartozott. Államközi megállapodás alapján a határon át szállí-
tották az uzoni répát a botfalusi gyárba. Ugyanez volt a helyzet
a marosvásárhelyi cukorgyárral is, amelynek ~~répát~~ répatermesztő
vidéke Dél-Erdélyben maradt. Mivel a háromszéki zöldséget nem
lehetett a brassói piacra szállítani, márpedig 1940 előtt
Alsó-Háromszék ~~termékeinek~~ fő felvevő piaca Brassó volt,
a székely gazdák a zöldségfélék helyett is nagyrészt ~~szeszt~~
cukorrépát termesztettek. Csakhogy 1944 november 14.-e után a
román kézben lévő Bodfalu megtagadta az uzoni répa átvételét;
~~nyilván~~ egyféle gazdasági bojkottot alkalmazott, akár saját ^{tök}
kérésére is. Az uzoni gazdák ekkor a volt Mikes-szeszgyárat szemel-
ki arra, hogy répájukból ~~szeszt~~ szeszt főznek benne. Gyár tulajdono-
sa valahol Dél-Erdélyben élt, és szüneteltette a termelést. Külön
érdekes és jellemző, hogy szövetkezeti kezelésbe szerették volna
venni a lényegében elhagyott gyárat. Ezen a vidéken ekkoriban
nagyon elterjedt és népszerű volt a szövetkezeti eszme.

Hasonló példa már előbb is történt. A lap 1944. december 9.-i száma azt jelentette, hogy A szentkeresztbányai vasipari munkások kezükbe vették a vasgyár vezetését. Az Udvarhely megyei gyár tulajdonosai le akarták állítani az üzemet, mire a szakszervezet saját ~~kezelésébe~~ ^{és} folytatja a termelést.

Végleges berendezkedést, székely autonómiát sejtetett a székelyek számára, ^{az} hogy továbbra is érvényben maradt a magyar pénzegység, a pengő és egyben ~~székely~~ fizető eszköz lett a román lej is. Sürgősen szabályozni kell a lej és a pengő viszonyát, javasolja a Népi Egység glosszája, 1945. január 31-én. Azért lett volna szükség a két pénzem egymáshoz mért ~~értékének~~ ^{értékének} szabályozására, mert Észak-Erdély különböző megyéiben különböző ^{volt} a pengő árfolyama.
Háromszéken a népi közigazgatás 1 pengő értékét 30 lejben állapította meg, ezt falragaszokon hozta a lakosság tudomására. Ez volt az átváltási kulcs 1940 augusztus 30, a bécsi döntés után kezdődött magyar főhatalom alatt is.)

A Népi Egység egyetlen alkalommal sem foglalt állást a székelység önrendelkezése mellett, nem népszerűsítette az "Észak-Erdélyi Köztársaság" elképzelését, de ugyanígy nem nyilatkozott ellene sem. Aligha tekinthetők ~~ez~~ az autonómiát tagadó nézetek terjesztőinek Bányai László és részint MIYY Méliusz József heves hangú publicisztikái, amelyek a "magyar reakciót" ostorozták. Ugyan, ilyen elemeket is tartalmaz Bányai vezércikke, A valóságot be kell vallani, a lap 1944. november 11.-i számában, amely nemzeti önvizsgálatot követel, leszámolást a magyar illúziókkal és bűnökkel. A cikket szerzője eredetileg a temesvári Szabad Szónak írta, meggyőző észak-erdélyi utalások nincsenek benne. Egyébként is, nem hivatkozhatott volna a román közigazgatás után ~~székely~~ ² megjelent és felerősödött "önrendelkezési illúziókra", hiszen a temesvári napilap első számában jelent meg, november elsején.

A Népi Egység csak átvette az írást, jelölve eredeti megjelenési helyét. Méliusz és Szemlér Ferenc is egymás után írja vezércikkeit Gyárfás Elemér ellen. Szemlér még az "elején", 1944. november 16.-án Saját házuk előtt címmel vezércikkben tiltakozik az ellen, hogy Gyárfás, a politikus, művelődés-történész, aki az Antonescu-diktatúra alatt a Magyar Népközség elnöke volt, szabadon tárgyalhat Bukarestben a román reakciós pártok vezetőivel, "a magyar nép nevében". Méliusz József majd 1945 március 28.-án támasztja alá Szemlér ~~vád~~ vádjait: Betelt a mérték. Gyárfás Elemér ugyanis közben levélben tiltakozott amiatt, hogy a Népi Egység vezércikke háborús bűnösnek bélyegezte meg. Méliusz újabb leleplezéseket helyez ~~ki~~ kilátásba.

Elcsodálkozhatunk, hogy miért ez a vehemens támadás sorozat Gyárfás Elemér ellen ^{12. sz.}, mikor az idős és beteg politikusnak semmilyen hatalma nincs már. Találgathatjuk, hogy Gyárfás és Iuliu Maniu esetlegesen szövetségét kívánták megakadályozni, mivel ez megrontaná a Magyar Népi Szövetség kizárólagosságát az erdélyi magyar politikai életben? A székelység számára nem sokat jelentettek a délerdélyi magyar közéleti személyiségek, újságírók vitái, ellenségeskedései. Legfennebb történelmi távlatból jelentenek "látteleletet" ezek a viták arra, hogy milyen elfogultság és gyűlölködés töltötte el egyik-másik délerdélyi magyar "demokrata harcos" lelkét. Bányai László 1945. február 4.-én újabb vezércikket közölt, A magyar reakció bűnei címmel. Ebben ismételtén a délerdélyi magyar közéleti szereplők egy részét marasztalja el. De milyen érvekkel? Fasisztáknak mégsem nevezheti az elnyomott kisebbségeket. Kigyalja az indokot: a délerdélyi reakciós elemeket nem lehet mentesíteni a felelősség alól azért, mert nem voltak a hatalom birtokosai. ~~...~~ Kimutatták volna a foguk fehérségét, ha hatalomhoz jutnának.

Egyetlen alkalommal tett "kirándulást" Bányai a székelyek közé. 1945. február 11-én Gáncs és gyűlölet címmel vezércikket közölt a Népi Egységben, amelyben azt vetette "egyres" marosvásárhelyi magyar vezetők szemére, hogy a Magyar Népi Szövetség gyűlésén a központi kiküldöttek ellen foglaltak állást - egyik kiküldött nyilván Bányai volt -, mert nem értettek egyet a MNSz vezetőségének "délerdélyi politikájával". Vagyis: a fenntartás nélküli behódolásnak Bukarest előtt. A kipécézett vezető Antalfy Endre ~~13~~ volt, a neves író és műfordító, aki 1918 őszén elnöke a vásárhelyi Nemzeti Tanácsnak. Antalfy ~~1944 őszén~~ alispán volt Maros megyében. A MNSz gyűlését azzal zavarta meg, hogy a Művelődési Házban kikapcsoltatta a villanyvilágítást.

Ez a mozzanat rámutat arra, hogy a Magyar Népi Szövetség szervezkedése nem ment simán mindenütt Észak-Erdélyben; voltak városok, ahol más szervezeti formát kívántak volna a magyarságnak az új történelmi viszonyok között. A "vásárhelyi ellentét" elég gyorsan feloldódott, maga Kurkó Gyárfás országos elnök utazott Vásárhelyre és népgyűlésen ismerette, hogy a Magyar Népi Szövetség miként harcol a demokráciáért és a nemzeti egyenjogúságért. A gyűlésről ugyanaz a február 11.-i lapszám tudósított

(Marosvásárhelyen népgyűlést tartott a Magyar Népi Szövetség.)

Ha nyíltan nem is került szóba az északerdélyi hatalom jövője, a székelység sorsa, de egy-két (akkor eléggé figyelmen kívül hagyott) jelzés történt erre nézve. Telesen a Népi Egység burkolt formában azt akarta érzékeltetni, hogy 1944 november 14-én Észak-Erdély nem Magyarország főhatalma alá került vissza, csak egy sajátos státust kapott, Románián belül, szovjet fennhatóság alatt, de a román kommunisták irányításával. A hamis hírverés ellen 1944. november 22.-én közölt vezércikk - miként az előző fejezetben is idéztük - figyelmeztette a magyarságot, hogy csak úgy szabadulhat fel igazán, ha "folytatja a demokrata élcsapatok

által megkezdett csatát, szövetségben a román demokráciával. " Az élcsepaton nyilván a kommunista ~~part~~ párt értendő, csak a többes szám jelenthet bizonyos talányt. Ugyanis az északerdélyi kommunisták 1944 ~~november 14.-én~~ november 14.-én, a közigazgatás kivonása idején, ^{ma} nem a Kommunisták Észak-Erdélyi Pártja, ~~hanem~~ hanem a Román Kommunista Párt Észak-Erdélyi Bizottsága név alatt működtek, ami nyilván nemcsak egyszerű ~~névváltozás~~ névváltozás volt.

Közölte a lap mind a ~~román~~ román, mind a magyar fegyverszüneti szerződések teljes szövegét. Az 1944 december 4.-én megjelentetett román-szovjet fegyverszüneti szerződéshez a szerkesztőség nem fűzött semmilyen ~~kommentárt~~ kommentárt, noha a 19. szakasz - a székelyföldi olvasók ~~tájékoztatása~~ tájékoztatása érdekében - megkivánta volna. "A Szövetséges Kormányok a bécsi döntésnek Erdélyre vonatkozó határozatát semmiának tekintik, s egyetértenek azzal, hogy a békeszerződésben történő jóváhagyástól feltételezetlenül Erdély ~~vagy~~ (vagy annak legnagyobb része) adassék vissza Romániának; a szovjet kormány hozzájárul, hogy ebből a célból a szovjet csapatok Romániával közös katonai hadműveletekben vegyenek részt Németország és Magyarország ellen."

A zárójeles félmondatot - aki akarta - érthette úgy is, hogy az Székelyföld jövőjét dönti el. Tehát nem fog ~~román~~ Romániához tartozni. 1945. január 24-én a Népi Egység - rádiójelentés alapján - közli a magyar fegyverszüneti egyezmény teljes szövegét. Ebből kiviláglik, hogy Magyarországnak vissza kell vonulnia 1938-as határai közé. Még egy nappal előbb, január 23.-án a lap aláíratlan vezércikkben foglalkozik az egyezménnyel. Mit jelent a magyar fegyverszünet? Hangsúlyozza a cikk, hogy "különleges fontossága és tanulsága van a fegyverszüneti egyezménynek minden magyarra - azokra is, akik nem Magyarország határain belül élnek." A cikk elsősorban a fegyverszüneti egyezmény ~~külpolitikai~~ külpolitikai

hatását vizsgálja: a Szovjetunió baráti államokat akar a határain, a Szövetségesek nem osztják fel a volt csatlós államokat büns és ártatlan országokra. Nem osztják bizonyos maradi román ~~egy~~ körök azon furcsa felfogását, hogy a magyar nép azöröstől-öröstől fasiszta. Konkluzióként kiemeli: "A kis népeknek nem az a teendőjük, hogy demokrata mezben folytassák a sovinszta politikát, hanem hogy új útra lépjenek, amely az országon belül a tettek demokráciáját, kifelé pedig a megértést és a békét hozza."

Ebből se azt olvashatták ki a székelyek, hogy vidékük ismét Románia része lesz.

Bizonyosan olvasóit akarta megóvni az illuzióktól a lap azzal is, hogy nagyon ritkán és sommásan tájékoztatott az ~~Észak-Erdélyben~~ Észak-Erdélyben ~~1944~~ november 14.-én elkezdődött és kibontakozott népi igazgatásról, amely az autonómia számos, fontos elemét ~~magában foglalta~~ foglalta magában. ~~1944~~ "1944 december ~~14~~ elsején Kolozsváron, a városháza nagytermében abból a célból, hogy "Észak-Erdély közügyeit minden külső kényszerítő körülmény nélkül, saját erőből oldja meg", a hiányzó központi hatalmat helyettesítendő, szovjet irányítás alatt megalakult egy 46 tagú, koalíciós jellegű ideiglenes kormány. Neve: Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testület lett. - írja Lipcsey Ildikó ~~1941~~ Benne valamennyi demokratikus párt, szakszervezet és nemzetiségi szervezet képviselve volt, a következő arányban: Szociáldemokrata Párt, Szakszervezet: 6-6 fő, Erdélyi Románok Demokratikus Szövetsége: 12 fő, Magyar Népi Szövetség: 6, fő, Ekésfront: 4 fő, Hazafias Szövetség: ~~2 fő~~ 2 fő, Zsidó Demokrata Népszövetség, Népvédelmi Szervezet: 2-2 fő, Román Kommunista Párt Észak-Erdélyi Tartományi Titkársága: 6 fő... Az Észak-Erdélyi Tanácsadó Testület /ÉETT/ kezdeményező, azaz, törvényhozó és intézkedő, tehát végrehajító hatalommal rendelkezett és a minisztériumok funkcióját is ellátó szakbizottságokon keresztül működött."

nemcsak a Népi Egység járt, hanem a kolozsvári magyar lapok is, a Világosság, az Erdély és az Erdélyi Szikra (az Igazság elődje), és ezek ~~1918~~ rendszeres tájékoztatást nyújtottak az "északerdélyi kormány" tevékenységéről, a hét szakbizottság munkájáról, a vitákról és egyetértésekről. Az Ekésfront szorgalmazta, hogy a Tanácsadó Testület vegye fel a kapcsolatot Romániával. "Magyar részről Jordáky Lajos és Farkas Árpád, a Mezőgazdasági Főiskola tanára, a MNSz tagja tették meg ellenvéleményüket, mert fontosabbnak látták az erdélyi ~~megyék~~ megyék közötti kapcsolatok koordinálását, ~~1918~~ illetve a kapcsolatok fenntartását Magyarországgal." A jogi bizottságban Pásztai Géza szociáldemokrata politikus egyenesen a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól kért garanciákat ~~1918~~ arra nézve, hogy ~~1918~~ a Testület törvényhozói és végrehajtói jogokat gyakorolhasson. Érve: Észak-Erdélyben a tényleges hatalmat a SZEB, illetve annak elnöke, ~~1918~~ Malinovszkij marsall gyakorolja. Jordáky ~~1918~~ Lajos Lipcsey Ildikónak tett személyes közlése szerint, a jogi bizottság egyik tekintélyes tagja, Bernád Ágoston ¹⁵ azt vallotta, hogy az országrész autonómiájának már a fegyverszüneti egyezmény ideje alatt ki kell épülnie. A jövő útját Bernád is, mások is - nyilván Jordáky Lajosra gondolhatunk elsősorban - a közigazgatási önkormányzat biztosításában látták, ~~1918~~ mégpedig a hivatalos román kormánytól élvezett elismerés mellett. Az "északerdélyi kormány" szigorúan tartotta magát a fegyverszüneti egyezmény előírásaihoz, egyben feladatának ^{tekintette} tartotta, hogy Észak-Erdélyben "a z önkormányzat alapjait megteremtsék."

Egy "kormányon belüli" vitát azért is érdemes idéznünk, mert ~~1918~~ fényt vet ~~1918~~ előre a romániai kisebbségi politika későbbi jellegére, érvelésére. Bruder Ferenc kolozsvári szociáldemokrata vezető, a párt titkára, az Erdély főmukatársa egyik felelőszólalásában erőteljesen hangsúlyozta, hogy a demokrácia alapvető követelménye: a magyarság számarányának megfelelően kép-

viseltesse magát az állami és társadalmi élet minden területén. Erre a román demokrácia ~~jeleképének~~ kolozsvári jeleképének tartott, nyíltan kommunista Teofil Vescan így replikázott: a különböző kulcspozíciók elosztásánál nem a nemzetiségi elvhez, hanem a demokratikus elvhez kell ragaszkodni. Nagyon sokszor később, különösen a Ceausescu-diktatúra idején ugyanezt az elvet ~~hangoztatták~~ hangoztatták, amikor egy vezető állást az addigi magyar helyett egy románnal töltötték be.

Egyébként a Tanácsadó Testületben a szociáldemokrata párt képviselői visszhangos felszólalások ~~kor~~ követelték a kisebbségi jogok legteljesebb érvényesítését. Lakatos István ~~ny~~ a földreform azonnali végrehajtása mellett, feltételül szabta, hogy magyar szempontból orvosolni kell az 1923-as romániai földreform méltánytalanságait. Pásztai Géza figyelmeztetett, hogy Erdélybe csak demokratikus román közigazgatás térhet vissza! A szociáldemokraták fellépéseinek hiába keressük a nyomát a Népi Egység hasábjain, a kolozsvári Világosság is csak polémiák keretében ~~utal rájuk~~.

Pásztai Géza a leglényegesebb kérdést említette: február hónapban már napirenden volt Észak-Erdély visszakapcsolása Románia igazgatásába. Nyilván, erre vallott az, hogy az Észak-Erdélyi Tanácsadó Testületet felváltotta egy új "csúciszerv", az Országos Demokratikus Arcvonal északerdélyi Végrehajtó Bizottsága. Erről a Népi Egység így adott hírt, 1945. február 21.-én: A Nemzeti Demokrata Arcvonal kolozsvári értekezlete északerdélyi ~~végrehajtó~~ végrehajtó bizottságot választott. A tudósítás szerint, Teofil Vescan dr. egyetemi tanár beszédében közeli, végső célként a népek egyenlőségét jelölte meg. Ellenséges értelmezésnek nevezte azt a híresztelést, hogy a magyar fegyverszüneti egyezmény értelmében a magyar tisztviselőknek el kell hagyniuk Észak-Erdélyt. Az itteni ~~helyi~~ helyi közigazgatásban románok és magyarok egyképpen vesznek részt. A nemzetiségi arányoknak megfelelően választották

kapcsolatos teendők.

Valóságos kormányprogram! Csakugyan a legidősebb tennivalókat veszi sorra és a háboru utáni - másutt is, mindenütt a világon - súlyos gondokat a népek összefogásával, teljes jog-egyenlőségük biztosításával kívánja megoldani, ~~...~~ felszereltve alkotó kedvüket és energiáikat. November 14-^{től} viszonylag rövid idő alatt a székelységben kialakult az a meggyőződés, hogy szabadságát, önmagával való rendelkezését megőrizheti minden körülmények között. Igen, azt az örendelkezést most megvalósíthatja, amit Kós Károly és harcostársai hiába követeltek az első világ-háború után, a Kiáltó Szóban. ^{1941/161}

Minden autonómia sokszintű: tájak, ~~...~~ népek, társadalmak, kulturák sajátosságait őrzik. Ha az önépítés nem szakad félbe nagyon gyorsan, a Groza-kormány uralomra jutásával, ha a székelyek tovább munkálhatják a maguk világát, bizonyos, hogy az egyes székely tájak ~~...~~ szokásai, belső törvényei erőteljesen kibontakoznak. Alapvető vonásuk azonban mindenképpen a magyar nemzet iránti hűség, együvé tartozás, lelki egység. Az "Észak-Erdélyi Köztársaság" idején nem egyszer egyenesen meghatározó módon nyilatkozott meg a lelki azonosulás és felelősségvállalás. A Magyar Népi Szövetség baróti szervezete (Háromszék megye) 1945 február elején népgyűlés tartott, és ezen egyöntetűen elhatározták: "

"1. A szovjet és a vele együtt harcoló román és demokrata magyar hadsereg teljes megsegítése a háború befejezéséig,

2, A földvári táborban és a Lúgeten betáborozott testvérek kiszabadítása,

3, A megye gazdasági ~~...~~ fellendítése az önellátás alapján."

A tudósítás címe: A demokratikus hadseregek megsegítését és a román demokrácia legteljesebb támogatását határozta el az

erdővidéki népgyűlés. Népi Szövetség, 1945. február 6.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nyilvánvalóan, a "demokrata magyar hadsereg" a berótiak a Budai Önkéntes ^EHszredet értették, amely részt vett a Déli ^Dpálya - udvar, a Gellért-hegy és a Budai Vár ostromában, a német kitörési kísérlet megállításában. ^{17/257} A székely újságolvasók jó tájékozottságára vall, hogy tudtak magyar katonák fegyveres részvételéről a német megszállók ellen, és érzelmileg támogatták őket. ^A Székelyföldön élénken figyelték a magyarországi eseményeket, az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány megalakulását Debrecenben, a ~~magyarországi~~ megkötött fegyverszünetet, Budapest ostromát. A Népi Egység két vezércikket is közölt, ~~az~~ két egymást követő napon a Dálnoki ~~vezércikk~~ Miklos Béla vezérezredes vezette magyar kormány megalakulásáról. Születőben a magyar demokrácia címmel Kőműves Géza 1944. december 30.-án üdvözli az ideiglenes magyar nemzeti kormány fellépését és első intézkedéseit. December 31.-én Kurkó Gyárfás Történelmi ~~vezércikk~~ feladat címmel, vezércikkében arra emlékszik vissza, hogy a brassói magyar demokraták 1944 október elején kiadott és az egész Székelyföldön terjesztett Kiáltványa külön szólt az anyaország ~~magyarországi~~ népéhez: "Magyarországi testvérek! Fordítsátok fegyvereiteket ~~az~~ Hitler és magyar szolgálói ellen! Csatlakozzatok a szövetséges nemzetek harcához...Hárítsátok el a világszabadságért oly sokat vérzett magyar nép fejről a szégyent és gyűlöletet."

"A most lejárt év szeptemberének első felében Gábor Áron szülőföldjén még gyilkos pergőtűz pusztított - emlékeztet ~~magyarországi~~ most Kurkó - A szovjet, ~~a~~ román és magyar nép fiai egyaránt ~~magyarországi~~ véreztek a hitlerista ~~magyarországi~~ háborúban. A Prahova völgyében bekerített német csapatok még kemény ellenállást fejtettek ki. A népi ~~magyarországi~~ demokrácia vihara ekkor érintette meg, ellenállhatatlan erejével a brassói magyarokat; Erdély legkeletibb sarkából tettünk hitet a szabadságharc mellett. Innen tettünk vallomást az egész béke- és szabadságszerető magyar nép felé.

Történelmi feladat volt ez. Az önkényuralom alatt sany-
lódó népek, szlovákok, francúzok, görögök, lengyelek, norvégok

bátor, harcos magatartása és a mi szabadságharcos őseink szelleme megszégyenítően kiáltott felénk: „Mit tesztek ti annak a szégyennek az eltörlésére, amelyet a nyilas labancok és a Bach-huszárok szellemét megújító hazaárulók hoztak a magyar nemzetre?”

A magyar nép évszázados és soha ki nem oltható szabadságszeretetének adtuk kifejezést, mikor a reakciós cenzúra megkerülésével, napvilágra hoztuk kiáltványunkat, amely pár nap alatt bejárta az országot. Az egyre jobban előre nyomuló szövetéses seregek nyomában a magyar nép szélesebb tömegei olvashatták, felragasztva a golyólyúgatta falakra.

A nemzet féltésének aggodalmából és a magyarországi ellenállási mozgalom ~~erősödéséből~~ erősödése fölött érzett reménységből fakadt a lap publicisztikája, a nyilas uralom első heteiben, Székésiék uralma ellen. A szerző, Súlyom György ~~Súlyom György~~ [Beke György] Petőfi ~~dalát~~ A kutyák dala és A farkasok dala című ikerversére építi gondolatmenetét:

"A magyar népnek mindig voltak kurucai és labancai - kutyái és farkasai. A magyar nép "kutyái" mindig alkalmazkodtak uraikhoz s boldogok voltak, ha kegyes uraik jóvoltából a ziman - kos téli napokon meghúzhatták magukat a konyha meleg sarkában... Azonban a magyar soha ~~sem~~ se tartozott a kutyák seregéhez. A magyar nép a farkasok megalkuvás nélküli szabadságharcosok hada volt úgy a múltban, mint a jelenben...

Petőfi népe a mai soradóntó napokban ismét önmagára talált, s a magyar nép fiai kiméletlen harcot folytatnak a hitleri német fasizmus utolsó maradványai ellen. A megsebesített és kiéheztetett farkasok hatalmas tömegei szállnak síkra, és bátor seregeik felett Petőfi szelleme virraszt..." (Petőfi népe, 1944. ~~november~~ november 12.)

Átvette a Népi Egység a kolozsvári ~~...~~ Világosságból Homonnay Hugo cikkét: Üzenet egy magyar vezérkari

tisztnek / 1944. december 10. / ~~Homonnay~~ Homonnay szintén magyar vezérkari tiszt volt, ~~ak~~ akkor a Világosság szerkesztőségében dolgozott. Köszönti barátját, ~~Pállfy~~ Pállfy Gyulát, aki az I. honvéd páncélos hadosztály vezérkari tisztjeként átment a szovjet csapatokhoz, hogy harcolhasson hazája felszabadításáért a német megszállók ~~és~~ és Szálasi nyilas kormányzata ^{ellen}. Ugyancsak Homonnay Hugó 1945. januárjában ~~Debrecenbe~~ Debrecenbe látogatott el, és az ideiglenes magyar nemzeti kormány székhelyéről tudósított az élet újraindulásáról Magyarországon. (Alföldi utazás egy megújuló világban, Népi Egység, 1945. január 30.)

Márciusban részletes tudósítást közöl a brassói lap a magyarországi földosztásról (március 24.-én), illetve Budapest feltámadásáról (március 27.-én.)

Szívesen vesz át a Népi Egység ~~írásokat~~ olyan írásokat a szovjet sajtóból, amelyek az új Magyarország életre ébredéséről és az erdélyi magyaroknak a magyar nemzet egészéhez érzett lelki közelségéről szólnak. Már 1945. január 23.-án, ~~ak~~ közvetlenül a magyar-szovjet fegyverszüneti egyezmény aláírása után olvasható a bukaresti Grail Nou cikke: Szovjet álláspont a román-magyar kapcsolatok kérdésében. (A Grail Nou a Szovjet Hadsereg román nyelvű napilapja volt, amely a moszkvai álláspontot képviselte; jellege szerint ugyanolyan lap volt, mint a budapesti Új Szó.) Vinogradszkij órnagy felveti a kérdést: milyen magatartást tanúsítanak bizonyos romániai körök a magyar fegyverszünet eláírása után? ~~az~~ "E körök úgy tesznek, mintha nem látnák a nyugati szomszédnál végbemenő politikai megújodást, és továbbra is a magyar nép ellen izgatnak. A jelenlegi körülmények között ez a magatartás csak a hitlerizmus malmára hajtja a vizet."

Balogh Edgár jóízű, kedves anekdotában érzékelteti a megszálló szovjet hadsereg egyik-másik főtisztjének rokonszenvét az erdélyi magyarság iránt. Férfimunka című emlékiratában, ~~1945~~

1986-ban, az 1944-es esztendő utolsó napjainak hangulatát is megidézi. Egyik vezércikkét keresi ki a Világosságból, s ebből a hűség szép ígéit: "Hátul hisszük, hírrel hirdetjük, hogy a német uralom megdőltével leomlik majd a magyar urhatnomság is, és a jövő Budapestje, a munkás-Budapest nemcsak a mi nemzeti intézményeink központja, hanem a velünk közös érdekű román és szláv szomszédaink számára is a felszabadult Kelet nyugati védőbástyája lesz."

A mi nemzeti intézményeink központja: Budapest!

Szilveszter éjszakáját együtt töltötte a Magyar Népi Szövetség lelkes csapata a kolozsvári Farkas utcában, a Teleki palotában, amely akkor a szervezet helyi központja volt. Még éjjeli kijárási tilalom volt, a szovjet parancsnokságtól kaptak engedélyt a mulatságra, azzal a feltétellel, hogy este 6 órakor bezárják a nagykaput és reggelig ki sem nyitják.

"Éjfél felé Sztálin arcképét aggatta a birtokba vett grófi díszterem falára egy kalotaszegi és egy székely ruhás fehérnép (utóbbi Rebi volt), s alig simultak el az Internacionálé akkordjai, amikor puskelövéses dördültek az ablak alatt. Dörömbölés a kapun. Harciasan lerohantak a hóstáti és székely legények, de meglepetésünkre egy fiatal ukrán bakával tértek vissza. Ő lött, ő dörömbölt, a szovjet parancsnok szilveszteri üdvözlését hozta, s amikor a társaság nevében fogadtam, a nagyobb nyomaték kedvéért még egy sorozatot eresztett a terem mennyezetére, majd rám mutatva felszólított, hogy tolmácsoljam azonnal az üdvözlés teljes szövegét. Szerencsémre az ukrán nyelv jobban hasonlít a szlovákhoz, mint az orosz, így nagyjából könnyen megértettem a csattanóan piros arcú, szőke ifjú szavait:

- A parancsnok elvtárs tudósítokra hozza, hogy Debrecenben megalakult a demokratikus magyar kormány. Üdvözljétek!

Ujabb sorozat a mennyezetre, s ahogy a dőrej elült, ahányan ott voltunk, román és szláv vendégeinkkel együtt

elénekeltük Kölcsey^y Himnuszát. A szovjet kiskatoná előbb elcsodálkozott, de ahogy körülnézett, észbe kapott, és vigyázzba vágta magát. Kő hullott le mindnyájunk szívéből. A szomszédos, féltett és szeretett Magyarország is a szabadság útjára lépett."

Annyira megható történet, oly ~~remekül~~ remekül jellemzi Edgár lelki tisztaságát és magában oly sokszor ~~elfojtott~~ elfojtott magyar érzelmeit, hogy szinte fáj kétségbe vonnom. Ugyanis a debreceni kormány éppen tíz nappal, Szilveszter előtt, 1944 ~~december~~ december 21-én (nyilván: Sztálin születésnapján!) ~~mutatkozott~~ mutatkozott be az ~~ideiglenes~~ ideiglenes magyar országgyűlésben. A szovjet parancsnok ne tudta volna ezt? Az "örökösen szépet ~~álmodó~~ álmodó Balogh Edgár képzelete az egész" - Ablonczy László ~~jellemzését~~ jellemzését követve? Mindenképpen beillik a korszakba, az "Észak-Erdélyi Köztársaság" hangulatába, érzelmeibe. Mert a magyarságtudatnak akkor még szerves része volt a nemzet egysége, ~~átlépve~~ ~~átlépve~~ átlépve Trianon kényszer-határait.

Éppen így élt, beivódva a ~~lelkek~~ lelkek mélyébe, a székelyekben, öntudatukkal közös hajlékban, a magyar hűség, ^a nemzethez tartozás bizonyossága. Nagyon sokan alig tudták^k valamit az autonómiáról, de azt érezték, vallották, el se tudták volna képzelni másként, minthogy a szabadságuk a nyelv, a hagyományok, a szokások és a jelképek egybefonódó koszorúja.

A román főhatalom - a Groza-kormány hatalomra hozása után - egy olyan fegyveresüneti egyezmény alapján rendezkedett be Észak-Erdélyben, amely egy kicsiny kaput nyitva hagyott a békeszerződésre, a terület jövőjét illetően. Az észak-erdélyi magyarság tehát Debrecenre figyelt, majd a Miklós-kormány átköltözése után, Budapestre, sorsát fürkészsze. Nem csupán rejtekező odafigyelés volt ez. 1945 nyarán ~~sorozták~~ sorozták a román hadseregbe. Hagyományaiknak megfelelően, a fiatalok felpántlikázott kalappal, felcicomázott lovakkal^{at} a szekerekbe fogva, indultak a sorozobizottság székhelyére.

Kökös falu székely-magyar fiataljai is így vonultak a járási székhelyre. Nótaszóval. Azt fújták, hogy "Miklós Béla katonája vagyok, legszebb katonája..." 187

Február végén, [REDACTED] 1945-ben [REDACTED] naponta tüntettek valahol, a Rădescu-kormány lemondását követelték a nagyvárosokban és Észak-Erdélyben is. Az egész országban hatalmas arányú népgyűléseken követelték az azonnali Nemzeti Demokrata Arcvonal kormányát - jelentette a Népi Egység február 27.-én. Tüntetések voltak Bukarestben, Brassóban és más városokban. Február 24.-én Bukarestben a királyi palotából tüzet nyitottak a tüntetőkre, sokan meghaltak és megsebesültek.

Míg a román okirályságban és Dél-Erdélyben a tüntetők rendőri megtorlásra is számíthattak, hiszen a belügyminisztérium és a hadsereg [REDACTED] Rădescu tábornok, illetve a Maniu-párt kezében volt, addig Észak-Erdélyben a tüntetések a "népi hatóságok" ösztönzésére és erőteljes támogatásával folytak. A Székelyföldön már-már magyar nemzeti kívánsággá lett a Groza-kormány megalakítása. A "népi hatóságok" is, a magyar tömegek is az eljövendő Groza-kormányt azonosították saját hatalmukkal, a nemzeti egyenjogúsággal, sőt Arcvonal a székely autonómiával. Hiszen az [REDACTED] szövegek lényegében önkormányzatiságot ígértek a székelyeknek. Elmentek odáig, miként az előző fejezetben szó esett róla, hogy a [REDACTED] nemzetiségi miniszter [REDACTED] magyar vezényleti nyelvű egységek felállítását helyezte kilátásba, a román hadseregen belül. Nemcsak a hirtelen támadt, jelszavakat szajkózó MNSz-politikusok esküdtek arra, hogy a Groza-kormány tovább teljesíti és a teljes szabadsághoz [REDACTED] kormányozza az erdélyi magyarság életét, de olyan [REDACTED] sokat tapasztalt kolozsvári szociáldemokrata író, munkáavezér, mint Jordáky Lajos tudatában és beszédeiben is egybekapcsolódott Groza [REDACTED] személye és a magyarság demokratikus jövője, önkormányzása, autonómiája. Szemlér Ferenc 1945. május 26.-án Képek a romániai magyarság népi parlamentjéről címmel naplójeleket közölt

a Magyar Népi Szövetség Kolozsvárott tartott első kongresszusáról. Ebben olvasni: "Jordáky Lajost, aki a Kommunista Párt nevében üdvözli a naggyűlést, már felállásakor óriási taps köszönti. » Ebben az országban nincsenek ~~...~~ kisebbségek!« mondja, és a közönség tetszése nem ismer határt. »Ki kell küszöböltünk magunkból a kisebbségi érzést« folytatja, és aztán méltatja a Groza-kormány tevékenységét."

Milyen mélyen élt az önrendelkezés eszméje, igénye, gyakorlati megvalósítása a székelyekben az "Észak-Erdélyi Köztársaság" idején, ezt nem is a Népi Egység korabeli, tehát a "köztársaság" fennállása alatt megjelent írásai érzékeltethetik ~~...~~ igazán - Brassó e vonatkozásban megkötötte a szerkesztők kezét - , hanem azok a szemrehányások, vádak és rágalmak, amely ^{ek} 1945. március ~~...~~ 6.-a, a Groza-kormány megalakulása után érték a szabadságát, önmaga fölötti rendelkezését komolyan vevő székelyeket. Mivel nem voltak hajlandók egyszerre hátat fordítani addigi önmaguknak, ~~...~~ jámbor némasággal tudomásul véve, hogy egy nagyhatalmi taktika játékszerei voltak.

Két ilyen írást találunk a Népi Egység gyűjteményében. Mind a kettőt, csupán ~~...~~ K.G. szignóval jelölve, ~~...~~ Kömüves Géza írta, illegális párttag, a brassói újság szerkesztője. Mind a két cikk - alig ~~...~~ cáfolhatóan - utasításra született meg. Addig sem lehetett volna leírni a lapban olyan eszméket, hogy minden nép alakítsa a maga sorsát saját akaratára szerint, most egyszerre halálos bűnné váltak. Udvarhely és Háromszék pedig - a Groza-kormány uralomra jutása elől percétől "tévelygő" vidék lett.

Udvarhely szigete, ezt a címet viselte Kömüves Géza egyik elmarasztaló cikke. (1945. április 10.) "Néhány hónapig elszigetelt, különleges helyzetben lebegett ~~...~~ Észak-Erdély a legelszigeteltébb darab talán Udvarhely megye volt - írja

Körmives Géza - A háború, a közlekedési eszközök ~~hiánya~~ óriási hiánya, a sajátos politikai helyzet különválasztotta Észak-Erdélyt s azt is szétdarabolta ilyen apró megye-szigetekre.

Ezeknek mindegyike a többitől eltérően fejlődött és kényszerű módon kezdett berendezkedni arra a gazdasági elképzelésre, amelyet nagy európai országok sem tudtak megvalósítani — az önellátásra.

Igaz, pillanatnyilag nem lehetett mást csinálni.

Ebben a helyzetben, amelyre senki sem gondolt azelőtt, amelybe rajtaütésszerűen gabalyította bele a történelem a dolgos székely kerületet, — Udvarhely nagy lelkesedéssel látott hozzá, hogy megéljen a saját zsirjából. Hogy rendezze és intézze minden dolgát saját akarata szerint.

Nem csoda, hogy kedvvel fogott hozzá. A magyar nyilasok rémuralmát elseperte róla a vörös hadsereg, a harácsoló magyar reakció ~~gyászvitézsei~~ gyászvitézsei elfutottak, nemcsak a szovjet hadsereg, hanem inkább saját népük számonkérése elől. Kergette őket a rossz lelkiismeret, s éppen annyi lélekjelenlétük maradt még, hogy a pénztárak tartalmát magukhoz vegyék. A városét, a községekét, a hadigondozottakét, a szövetkezetekét. Ez volt az utolsó fosztogatásuk Udvarhelyt.

A nyomukba lépő román reakciót a szövetségesek igazságtétele parancsolta el hamarosan. Ott maradt Udvarhely árván, önmagának.

A reakció és szovinizmus hamar feltalálta magát s odáig igyekezett kiélezni a helyzetet, hogy Észak-Erdély még Dél-Erdélytől is elidegenedjék ~~lelkileg~~ lelkileg.

Mindehhez bizonyos észak-erdélyi központokból igyekeztek szállítani a hamis elképzeléseket, megbúvó, álcázott reakciós csoportok.

Igy akadnak még Udvarhelyen, akik nem akarják felfogni, hogy demokráciát nem lehet építeni egy megye kis szigetén.

Mindenesetre, van mivel büszkélkedni az udvarhelyieknek. Magányukban sok példaadó dolgot csináltak a közigazgatásban, nép-^aoktatásban és gazdasági életben. A megye vezetősége lelkesen, ~~szorgalmasan~~ éjt-napot egybetéve dolgozott. A Magyar Népi Szövetség hatalmas szervezkedést hajtott végre. A szakszervezetek erélyes kézzel sorra helyezték üzembe az ott maradt gyárakat. Óvodákat rendeztek be a falvakon és a demokrata szervezetek rögtönzött tanfolyamokon óvodákat képeztek ki. A fontos közszükségleti cikkek árát nem engedték felszökni.

Egy liter tej 1 pengő volt, vaj 20 pengő kilója, tojás 80 fillér, 1 darab cukrásztészta másfél pengő, egy ~~3 kg.~~ véka (10 kg.) krumpli 8 pengő, 1 kiló bab 2 pengő. Férficipő (jegyre) 226 pengő körül, női cipő 150 pengőtől feljebb, mintegy 200 pengőig. Fekete kereskedelemben, csináltatott cipő, legjobb fajta, valódi talppal, 600 pengő.

A lakbérek ugyanazok, mint 1940-ben voltak. Láttunk egy főutcai 2 szoba-konyhást lakást, üzlethelyiséggel együtt: a ~~lakás~~ lakbére 100 pengő volt.

De felesleges szaporítani a példákat. ~~De~~ Harmincas alapon átszámítva, nagyjából elmondható, hogy az árak többeszeresen alacsonyabbak, mint mondjuk Brassóban, hogy Bukarestből már ne is beszéljünk.

Természetesen, ez alacsony árak még nem ~~jelent~~ jelentették Eldoradót. Hiszen ahhoz mértén alacsonyak maradtak a jövedelmek is. Március hónapban ~~1945~~ például a magántisztviselők átlag 600 pengőt, ha megkerestek havonta. Munkások, köztisztviselők sem vitték többre, általában. Amellett cipőben a még rengeteg másban ~~fejt~~ fettegetes az áruhiány. Az üzletek Székelyudvarhelyen délután nem is nyitnak. Nincs mit árulni!

Igaz, hogy a fenti hivatalos árakon az árak olyan nagy mennyisége jutott el a nagyközönséghez, hogy azt el se tudjuk hinni itt, Dél-Erdélyben. Hiszen itt a pénztárhoz nem lehet megközelíteni a megszokottak

bennünket, hogy mindent csak "feketén" lehessen kapni. Bár teljesen Udvarhelyen sem tudták kiirtani a világból a "feketézést", az uzsorát.

Mindent egybevetve, Udvarhely szigetén sem volt fené-
kig tejfel az élet. A gazdasági visszakapcsolódás se megy végbe
zökkenők és megrázkodtatások nélkül. És mégis, így kell lennie,
mert Udvarhely nem ország és nem sziget, és egy darabka sovány
székely földön nem lehet kitenyészteni a demokrácia mintaker-
jét. Mert nem így szólnak a gazdasági és történelmi törvények. Jólétet,
szabadságot, testvériséget nem lehet műszigeteken elővarázsolni.
A demokrácia összefog, egybeölel, összhangba forraszt: nem meg-
sokasítja, hanem elrombolja a válaszfalakat. Egész Erdély, egész
Románia, egész Délkelet-Európa, sőt a nagyvilág demokrata egység-
frontja hívogatja magányos bajtársait: gyertek, építsük fel
együtt, amit egyedül úgyse lehet."

Közműves Géza másik "elemzése", ezúttal Háromszék
megye hangulatáról, egyenesen ezt a címet kapta: Tévutak a Székely-
földön. (Népi Egység, 1945. ~~április~~ ^{május} 26.) Itt az önrendelkezés bhaja,
az autonómia erőtlen csirája is reakciónak és fasizmusnak ~~minősül~~
minősül. "Nem azért szenvedtük el a hitlerizmus poklát, hogy
újra visszafelé kullogjunk a régi tévutakon. A játszalag, a mézes
madzag pedig, amellyel Erdély népeit ismét visszafelé lehetne
rángatni, elsősorban a sovinizmus, az elkülönülés és gyűlölködés.

A Székelyföld az utóbbi 6-7 hónapban különleges és hirtelen
változásokon esett át, a rendszeres kapcsolatok még az egyes
székely megyék között is elszakadoztak és meggyérültek. ~~És~~
Dél-Erdéllyel s ~~és~~ más erdélyi megyékkel pedig még inkább. A rom-
bolás, amelyet a hitlerista háború a közlekedési eszközökben oko-
zott, szinte szigetekké vágdalta szét Észak-Erdélyt is. A Magyar
Népi Szövetség egyes tagozatai sem tudták megteremtteni a kellő,
állandó kapcsolatot sem egymással, sem központjukkal. Nem csoda,
hogy ~~ilyen~~ ilyen rendkívüli helyzetben, terhelve a beteg múlt

politikai iskolázatlanságával, a reakciós lélekmérgezők oktalan ábrándokat és tévelygéseket produkáltak.

A magyar reakció nem halt meg, csak meglapult, mint a gyáva oros, és álcázta magát. Bomlasztó jelzavai is álruhát hordanak. Vagy álbaloldali mezbe burkolóznak és túlzott jelszavakkal akarnak zavart kelteni, vagy pedig a sovinizmust élesztgetik. És legtöbbször egyszerre űzik mindkettőt.

A rendszeres izgatásból, a múlt sovinizta elbítéleteiből sokak politikai tudatlanságából és hiszékenységből adódnak össze a tévítak, amelyek visszafelé vezetnek a fasizmus, a nép elárulása, az erdélyi magyarság romlása felé. A vezető szerep mindig az álcázott reakcióé. A reakció sugalmaz kolhozott akkor, mikor a földosztás van a történelem napirendjén. Ő suttog Erdély "különállásáról", vagy éppen egyes megyék "önkormányzatáról", hogy az izmosodni kezdő román-magyar együttműködést, a demokrácia arcvonalának országos egységét megzavarják.

S ha a tömegek között akad is, aki jóhiszeműen hajlik a tévelygésre és saját népe hátbatámadására, a vezetők közt semmi esetre sem szabad akadnia. Ha pedig ilyen is történnék, ott haladéktalanul cselekedni kell, és el kell távolítani az álról a méltatlan vezetőt. . .

Véget kell vetni a külön utak politikájának. Akik ezt nem értik meg, különösen, ha vezetői tisztségekben ülnek még, kirootálja sorainkból a népakarat."

Magát a történelmi kormányváltást, amely lényegében 1945 március 6.-án a kommunista rendszert vezette be Romániában, a Népi Egység napról napra nyomon követte. Március elsején a lap azt jelenti, hogy végsőkéig kiéleződött a belpolitikai válság: A Nemzeti Demokrata Arcvonal bejelentette, hogy végsőkéig folytatja a harcot a fasizmus ellen. Rădescu tábornok, miniszterelnök most már fasisztaként szerepel a sajtóban, különösen a február 24-1 bukaresti verengzések után. Megbarott a kormány, ez

a vezető cím a március 2.-i lapszámában. Rădescu tábornok ~~államcsinyt~~ akart végrehajtani. Először esik szó arról, hogy Visinszkij szovjet ~~hatalom~~ helyettes külügyi népbiztos Bukarestbe érkezett. Neki hamarosan döntő szerepe lesz az események kibontakoztatásában. A király megkezdte a kihallgatásokat az új kormány összetételéről. Ami nem közömbös a Szovjetszövetségnek, a Graiul Nou, ~~az~~ a szovjet hadsereg román nyelvű napilapjának cikkét sajtószemlében veszi át a Népi Egység 1945. március 3.-i száma. A szovjet kormány ~~nyilvánosan~~ nyilvánosan is nyomást gyakorol Bukarestre. Ugyanekben a lapszámában, Tárgyalások a kormányválság megoldására címmel arról ad hírt a lap, hogy a király Barbu Stirbey herceget kérte fel a kormányalakításra. Ugyanabban a lap ~~számban~~ ~~számban~~ gyors hír a 4. oldalon Stirbey herceg visszaadta megbízatását. Főcím: Groza Petret bízták meg az új kormány megalakításával.

Március 4.-én első oldalas beszámoló a Népi Egységben annak a tömegmozgalomnak az arányairól, amely kikényszerítette - immár tudjuk: szovjet tankokkal együtt - Groza kormányfői megbízatását: Negyven gyűlésen követelték a fővárosban a Groza vezetésével megalakítandó demokrata összefogás kormányát. Március 7.-én Kőműves Géza helyszíni tudósítása Bukarestből: Hogyan vezetett csatát a fasiszta parancsuralomra törő tábornok-miniszterelnök. Főleg a február 24.-i tüntetést, a Rădescu által elrendelt sortűz eseményeit, a tömegek erejét emeli ki.

Győzött a nép akarata. Megalakult a demokrata erőket összefogó Groza-kormány. Ez áll az ~~1945~~ 1945. március 6.-i lapszám első oldalán. A kormány ~~névsora~~ névsora. Románszenvtüntetések Bukarestben és Brassóban. A lapszám utolsó oldalán, a legfrissebb hírek között, elsőnek: Az új kormány letette a hűségesküvét. Groza rövid nyilatkozata, tanácskozásai Visinszkij szovjet külügyi népbiztos helyettessel és Malinovszkij marsallal, a Szövetséges

Jörzo

Következő lapszámban, 1945. március 9.-én. első oldalon: Minden demokratikus erőnek tömörülnie kell a kormány köré, mondotta Groza miniszterelnök. Az új kormányfő két legfontosabb bejelentése: megbüntetik a háborús bűnösöket, Észak-Erdélyt bekapcsolják Románia közigazgatásába.

Március 10.-én egyetlen új hír a kormányváltásról: Napok kérdése a földosztás országos megvalósítása. Constantinescu-Iasi professzor újonnan kinevezett propaganda miniszter rádió ~~beszédében~~ előadásának ismertetése. A Groza-kormány programjából legfőképpen a földosztás kérdését emeli ki.

Sokkal többet árul el a változásokról és ezek háttéréről a március 11.-i szám. ~~11.~~ Vezető anyaga: A demokratikus megújulás szellemében, a Groza-kormány megkezdte tevékenységét. Lemondott Pop Ionel, Észak-Erdély kormánybiztosa és Ghică tábornok, ~~11.~~ bucuresti-i rendőrfőkapitány. Az új miniszterek nyilatkozatai. Sorra mondanak le a bukott kormány exponensei. [A Iuliu Maniu pártjához ~~11.~~ tartozó, a pártvezérrel rokon kapcsolatban álló Ionel Pop, nyomban 1944 augusztus 23.-a után, Erdély kinevezett kormánybiztosaként rádiónyilatkozatban fenyegette meg az ~~11.~~ erdélyi magyarságot: vagy "alkalmazkodik", vagyis beolvad a román ságba, vagy kitelepítik, ^{az} szülőföldjéről.]

Ugyanezen lapszám negyedik oldalán az erdélyi magyarokat létükben érintő kérdéstről kapunk híradást. A Groza-kormány kérésére: a Szovjetunió népbiztosi tanácsa hozzájárult Észak-Erdély visszakapcsolásához. A román kormány kötelezettséget vállalt az Erdélyi népek jogainak biztosítására.

Sztálin választávirata:

"A szovjet kormány megvizsgálta a román kormányfő március 8.-i levelében kifejezett kérését a román közigazgatásnak Erdély területén való beiktatása tárgyában. Tekintettel arra, hogy az új kormány, amely most vette át az ország kormányzását, felelősséget vállalt Erdély illő rendjéért és nyugalmáért és

biztosítja a nemzetiségek jogait, valamint a front szükségleteit ellátó összes helyi intézmények szabályos működését, [REDACTED] a szovjet kormány elhatározta, hogy eleget tesz a román kormány kérésének, és az 1944. szeptember 12.-én aláírt Fegyverszüneti [REDACTED] Szerződésnek megfelelően, beleegyezik a román kormány adminisztrációjának [REDACTED] Erdélybe való bevezetésébe."

A Magyar Népi Szövetség, együtt az Országos demokratikus Arcvonalal, a maga győzelmeiként ünnepelte az eseményeket. Már a Népi Egység [REDACTED] 1945. március 11.-i számában, a Sztálin és Groza közötti táviratváltással együtt, megjelenik a MNSz kolozsvári szervezetének lelkes hangú üdvözlője. Ez a nagy változás uralja a lap következő, március 13.-i keltezésű számát. Nekünk is harcolnunk kell! címmel, az aláíratlan vezércikk azt hangsúlyozza, hogy a Groza-kormány harcba kezd a nemzeti gyűlölet ellen is, a magyarságnak pedig a küzdelemből teljes erejével ki kell vennie a részét. Az 1. és a 2. oldalt átfogó tudósítás: A demokrácia és a nemzeti egyenlőség nevében. Országszerte ünneplik Észak-Erdély visszakapcsolását. A brassói nagygyűlés szónokai: Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter és Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke. Utóbbi előbb románul szólott, majd magyarul folytatta a beszédét. Kiemelte a Groza-Sztálin táviratváltás fontosságát az erdélyi magyarság számára: ez biztosítja nemzeti megmaradását. Visinszkij helyettes külügyi népbiztos beszéde az északerdélyi kérdésről. A szovjet politikus egy bukaresti fogadáson beszélt. Most is kitért arra, hogy a Groza-kormány ígéretet tett a kisebbségi jogainak biztosítására. Ugyanezt említi a Pravda ismertetett cikke [REDACTED] a román közigazgatás visszahelyezéséről Észak-Erdélybe.

Mintegy replikaként, azonnal megszületik az első rendelkezés a Sztálin-Groza táviratváltás jegyében. Belügyminiszteri utasítások a román állami hatóságoknak Észak-Erdélybe való visszahelyezésével kapcsolatban. [REDACTED] március 13. [REDACTED]

Teohari Georgescu belügyminiszter körrendeletéből a lap kiemeli és szó szerint idézi azt a részt, hogy "a nép választotta köz- igazgatás a helyén marad." Ezzel kezdetét veszi a kormányzati ígéretek hosszú sora, amelyek mind-mind azt bizonygatják, hogy semmilyen veszély nem fenyegeti az Észak-Erdély különállása idején kivívott nemzetiségi jogokat. Az önrendelkezésről, az autonómiáról egyetlen szó sem esik.

Történelmi vigaszként hat az 1945. március 14.-i szám, ismét csak aláíratlan vezércikke: Az erdélyi demokrácia útja. A hitleri politika hol a magyaroknak, hol a románoknak ígérte oda Erdélyt, fejtegeti a ~~szó~~ névtelen cikkíró, a mostani új világ megteremti a jogegyenlőséget és a békét Erdélyben. Feltűnő lehet, hogy a Népi Egység, amelynek szerkesztői szinte kivétel nélkül aláírták vagy szignójukkal vállalták vezércikkeiket, az Észak-Erdély visszacsatolását ünneplő, magyarzás írásokat nem tartották fontosnak nevükkel is hitelesíteni.

Ugyanebben a ~~számban~~ számban adja hírül a lap: A Groza-kormány tagjai Kolozsvárra utaztak, az ottani ünnepeken való részvételre. Ugyanis Erdély fővárosában készültek megünnepleni kétségtelen győzelmüket. Ide tartozik, hogy a kormány köszönetet mondott a szövetséges államok vezetőinek. Kolozsvárott nagy készülődéssel várták a királyt és a kormány tagjait. A március 15.-i keltezésű lapszám számolt be a kolozsvári ünnepekről, amelyek ~~szó~~ két nappal előbb zajlottak ~~szó~~ le. A tudósítás uralja az egész lapszámot, noha a szerkesztőség láthatóan nem akart meg- feledkezni a magyarság nemzeti ünnepéről sem. Csákány Béla dr. 1848 - 1945 címmel közölt vezércikket, ~~szó~~ amelyben "a jelen szemszögéből" vizsgálja a forradalom és szabadságharc történetét, nyilván a Groza-kormány megalakulására helyezve a hangsúlyt. Talá- lunk még emlékeztést Tánicsics Mihályról és Illés Béla cikkét: Orosz segítség Rákóczi szabadságharcában. A szerkesztőség a buda-

pesti Új Szóból átvett ~~szöveg~~ cikkkel bizonyosan azt akarták érzékel-
tetni, hogy miként a hajdani cár segítette a kurucokat, azonképpen
~~szöveg~~ Sztálin az erdélyi magyarságnak nyújtott segítséget, ~~szöveg~~
jogegyenlőségének biztosításával.

Ezen a március 15.-én az olvasók Kolozsvár "nagy nap-
járól" kaphattak bőséges tudósítást: Észak-Erdély visszakapaso-
lásának kolozsvári ünnepségén Románia demokrata kormánya hitet
tett az együttélő népek teljes jogegyenlősége mellett. Az Uralkodó
Kolozsváron, Visinszkij, a Szovjetunió külügyi népbiztosának első
helyettese is beszédet mondott a kolozsvári népgyűlésen. Hatalmas
tömeg ünnepelte Erdély népeinek ~~szöveg~~ kibékülését. A tudósítás
négy szónokot említt név szerint: Teofil Vescant, Jordáky ~~szöveg~~
Lajost, aki magyarul beszélt, Petru Grozát és Visinszkijt. A
szovjet politikus a kolozsvári Szabadság-téren újólag kiemelte
a Groza-Sztálin táviratváltásban leszögezett román kötelezettsége-
ket, köztük a nemzetiségek jogainak tiszteletben tartását. Válasz-
ként Groza a megyefőnökségen adott fogadáson megismételte igére-
tét a nemzeti ~~szöveg~~ egyenjogúság megvalósítására.

Emlékezetes nap ez Erdély történetében. Az újságok
sokszor visszatérnek még rá, a Népi Egység is. Emlékiratok szol-
nak az ünnepség lefolyásáról, a hangulatról, ~~szöveg~~ ^{de} olyan feljegyzések
is születnek, ~~szöveg~~ román szerzőktől, amelyek évtizedekre a levél-
tárak zárolt részlegeire kerülnek.

Balogh Edgár írja Férfimunka című ¹⁹¹ memoárjában,
1986-ban: "A Groza-bevonulásra (mert az volt, mégha hivatalosan
Mihály ~~szöveg~~ ^{Groza-bevonulása} királyhoz fűződött is) keddi napon,
1945. március 13.-án került sor Kolozsvárra. A Világosság már
a reggeli órákban Groza Péter miniszterelnököt üdvözölte ~~szöveg~~
ünnepi vezérhelyen, s nem ok nélkül. ~~szöveg~~ Ha eddig részben elszige-
~~szöveg~~ telődésben - írtuk -, részben pedig ellenzékben kel-
lett küzdenünk, most a Groza-kormány megalakulásával és észak-er-

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

délyi bevonulásával széles, országos egységben és lényegesen új, döntő csatára alkalmas hadállásban folytathatjuk tovább a küzdelmet. ~~Öt hónappal~~ Öt hónappal ezelőtt hódítóktól féltünk, mint a felszabadító Vörös Hadsereg hátában szembetaláltuk magunkat a román közigazgatás szerveivel. Ma harcostársainkat üdvözölhetjük, akik Bukarest utcáin vért is áldoztak értünk. S az a hatvanezer ember, aki szovjet, román és magyar zászlók alatt az új kormány üdvözlésére felvonult, románok és magyarok vegyest az egész ~~ország~~ országrészből, valóban úgy is érezte, hogy a néptestvériség szivárványa alatt marsol a jövő felé.

Szemben Mátyás király szobrával a Szabadság-téren állott a tribün. Innen nézte a fiatal király új minisztereivel órákon át a színes felvonulást, mellette Visinszkij szovjet külügyi népbiztoshelyettes, körülötte az elismert és tisztségeikben megerősített észak-~~É~~erdélyi demokrata közigazgatási vezetők, a munkásegységfront, a szakszervezetek, a Magyar Népi Szövetség képviselői. Jomagam ~~lent~~ lent voltam a ~~Vörös Hadsereg~~ menetben, a hóstáti földészekkel vonultam fel. A szónokok beszédében ~~viszta-visszatért~~ vissza-visszatért a román-magyar egymásra találás méltatása. Ifjabb Vesca Teofil szavaival az együtt élő népek elismerésüket fejezték ki a Szovjetunió kormányának, Jordáky Lajos szenvedélyesen ~~kiáltotta~~ kiáltotta a tribünről: »Dozza népe! Horea népe! Együtt kell élnetek, éljetek tehát békében és szabadságban!« S válaszában az új miniszterelnök félreérthetetlen világossággal vallotta: »Mi azt akarjuk, hogy ez az ország az együtt élő népek hazája, s mindenki védelmező édesanyja legyen!«

Bár mindig a hétköznapok valóságából indultam ki, most egy következetes harci és munkaszakasz befejezőjeként, ünnepi csatának fogtam fel a pillanatok varázsát, s magam elé ismételve a múltat, úgy éreztem, én sem éltem hiába. "

Mennyire telitalálat Ablonczy László 2002-es jellemzése

erről a tirádáról: "De ez inkább az örökösen szépet álmódó Balogh Edgár képzelete..." 201

Történelmi tetemrehívás összevetni a korabeli magyar riportokat, Balogh Edgár emlékiratát egy hajdani román följegyzéssel. Keletkezésekor nem jelentetett meg, a kolozsvári Állami Levéltárban őrzik. Groza "bevonulásának" ötvenedik évfordulóján adta közre az Adevărul de Cluj (Kolozsvári Igazság) 1995. március 14.-i száma.

"Ófelsége itt is, akárcsak a pályaudvaron, nagyon levert volt. Úgy tetszett, hogy valósággal önmaga kísértete, mondja melletttem valaki. Egyetlen mosoly, egyetlen mozdulat sem árul el örömet vagy boldogságot. Hasonlóképpen komor és aggályos Gheorghe Tătărescu miniszter. Petru Groza miniszterelnök jobbra-balra forgolódik, mosolyog és helyeslőleg integet".

A följegyzés szerzőjét bevallottan ingerli, hogy magyarok is jelen vannak az ünnepségen. Noha akkor a város lakosságának négyötöde még magyar volt. Ezek ellensúlyozására, hatalmas román paraszttömegeket hoztak a városba Torda környékéről.

Íme, az ünnepség legizgalmasabb jelenete, román szemmel:

"Ugyancsak a kolozsvári ODA képviselőjében beszél a magyar Jordáky Lajos, a magyarság nevében, »a román (!) és magyar munkások nevében. Beszédét magyarul tartja. A románok mozgolódni kezdenek, megbotránkozva ekkora tiszteletlenségen. Petru Groza parasztjai ellenségesen tüntetnek. Rájuk szólnak, hogy hagyják abba. Viassakiabálnak: Elég volt! Elég volt négy esztendeig! A »demokrata« magyarok csoportjai hátulról előre tolszkodnak, keresik, hogy ki kiabált közbe, és azt ismételtetik: »Ne provokáljatok!« Magyarul kéromkodnak. Petru Groza miniszterelnök látja, hogy a dolgok tragikus fordulatot vehetnek, kétségbeesetten integet az Ekésfront csoportjai felé, hogy hagyják abba. Odalép a szónoki emelvényre, és azt mondja a szónoknak, hogy hagyja abba!

Ez ~~szó~~ mekacsul folytatja. Egy adott pillanatban a miniszterelnök kitépi kezéből a papírlapot. A magyarok úgy ördítanak, ahogy a torkukból kifér. A románok végeérhetetlenül éltetik a királyt. Csak a folytonos kiabálás akadályozza meg a teljes összeverekedést Jordáky beszéde alatt."

Bányai László cikkek sorozatában mondja el élményeit Észak-Erdély ~~bekezdéséről~~ "bekapcsolásáról." A szerző jelen volt ~~az~~ március 13.-i kolozvári ünnepségen, de nem látott, nem hallott semmit mindabból, ~~am~~ amit a román följegyzés említ. Mondanivalójának lényegét mindjárt az első közlésben cikkének címe jellemzi: Öröm sugárzott. Bányai szerint az erdélyi magyarság kitörő lelkesedéssel üdvözölte Észak-Erdély "becsatolását" Románia közigazgatásába, mivel ez a történelmi aktus a nemzeti egyenjogúság alapján történt meg. (1945. március 22.) Második közleményében Bányai László, Utijegyzetek Erdély nagy napjaiból címmel a kolozsvári hangulatot kívánja érzékeltetni. Árulkodó beszélgést ír le, amit a Magyar Népi Szövetség kolozsvári székházában folytatott, a Farkas utcai ~~székházban~~ ^{palatában} egy fiatal magyar ügyvédrel. Az ügyvéd kifejtette, hogy kellő garanciákat kellene kérni az új kormánytól, az új rendszertől arra nézve, hogy minden ~~egy~~ körülmények között tiszteletben fogja tartani a magyarság jogegyenlőségét. Bányai felháborodottan utasítja vissza a javaslatot. Szerinte ugyanis nem holmi kötelezvények nyújtanak ~~garanciát~~ biztosítékot a magyarság egyenjogúságára. Számunkra ~~Garancia~~ Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu ~~vezető~~ vezető román kommunisták személye jelenti "a legnagyobb garanciát." (1945. március ~~22~~ 27.) Az Utijegyzetek Erdély nagy napjaiból harmadik folytatása a már ismert mozzanatoket ismétli: magyarok felvonulása a kolozsvári ünnepségen. Groza románul és magyarul beszél. Majd Bewztercére tesz utazást a szerző. Észrevétele, hogy a hábrús hetekben a szász falvak teljesen elnéptelenedtek. (1945. március 29.)

Az utijegyzetek befejező részében meg tudjuk, hogy Bányai ezen az utazáson Véadescu-Răcoasa nemzetiségi minisztert kísérte el, egyebek között Marosvásárhelyre, Csíkszeredába, Székelyudvarhelyre és Sepsiszentgyörgyre. A miniszter - tudjuk más írásokból - ezen az utazáson mindenütt beszédet mondott, minden beszédében létfontosságú jogokat ígért a magyaroknak.

Egyebek között - említettük már - arról beszélt Sepsiszentgyörgyön, hogy a román hadseregben magyar egységek állítanak fel, ezekben a vezényleti nyelv a magyar lesz. Őriási tapsot kapott. A miniszter szabadon beszélt, ígérete nem jelent meg a nyomtatott sajtóban. Talán a szerkesztőség hagyta ki, önvédelemből. Ugyanis az 1945-ös esztendőben, a Groze-kormány uralomra jutása után záporozó ígéreteket a lakosság nagyon megjegyezte és - az újságokon kérte számon. Ez a helyzet annyira megrontotta a viszonyt lap és olvasók között, hogy 1945. december 5.-én a Népi Egységben Szemlér Ferenc - Erőss Bálint álnevén - vezércikkben tette szóvá: Hazudik az újság. Addigra nagyon összegyűltek a be nem váltott vagy elsikkasztott ígérek. Szemlér óvatosabb annál, hogy "balkáni politizálásnak" nevezze az állampolgároknak, éppen így a külföldnek szóló ígéreteket. "De van még egy dolog, amiért az újságot hazugsággal vádolják - írja - Különösen a Székelyföldön. Azt mondják - haraggal hangjukban és nehezteléssel szívükben -, hogy az újság számtalan esetben közöl értesítéseket és híradásokat - különösen a nemzeti jogok kérdésében -- és amikor megvalósításra kerülne a sor, csak a régi akadályok és nehézségek torpantják meg az embert..."

Példákat is említ Szemlér a letelőben lévő 1945-ös esztendőből, hogy az újság híreit nem igazolta, vagy csak nagy késéssel a hatóságok gyakorlata. Így volt ez, írja, a magyar nyelvű levelekkel, így van az állatbeszolgáltatásokkal

Ebben az 1945-ös esztendőben vagy négy ízben közölte a Népi Egység a posta bukaresti vezérigazgatóságának bejelentését, hogy ezentúl magyar nyelven írt leveleket és táviratokat is továbbítanak a postahivatalok. Dél-Erdélyben azonban mégsem vették fel a magyar leveleket. Sokszoros közbelépés javított a helyzeten, és bírta rá a brassói postai igazgatóságot, hogy igazodjék a törvényes előírásokhoz.

Kormányrendelet vetett véget a magyarlakta falvak gazdái-ra kirótt állatbeszolgáltatásnak. Eredetileg a front számára folyt a beadás, amiből főként a közvetítő kereskedők, az üzérek húztak hasznot. A háború véget ért, az illetékes miniszter kiadta a rendeletet az állatbeszolgáltatás megszüntetéséről, de a közigazgatási gépezetben akadozik a rendelet továbbítása és főként a végrehajtása. "És az újság már régen közölte, a helyi hatóságok például még vigas kirónak egyik községre hat marhát, a másikra meg kilencet, és az emberek felháborodva csapják sarokba az újságot, hogy már megint hazudott!"

Az iskolákkal, a kolozsvári magyar egyetemmel is példálózik a vezércikk. "Ha a Magyar Népi Szövetség például az egyetem kérdésében a kormánnyal együtt megtalálja a valódi demokrata álláspontot, az csak elvi eredmény. Végtelenül fontos és döntő, de a megvalósításig még kemény és hosszadalmas munka vár ránk. Mindenhez idő kell. Még a nemzeti jogok megvalósításához is."

Végképp a vezércikk arra biztatja az olvasókat - mit is tehetne egyebet? - ne az újságot okolják a jó rendelkezések be nem tartásáért, hanem lépjenek fel a hatóságoknál jogaik védelmében. "Ha az újságban azt olvassuk, hogy az Antonescu fasiszta hadseregéből megszököttek közkegyelemben részülnek, ez még nem jelenti azt, hogy a hadbíróság máris keblére öleli és szivarral kínálja meg az eléje kerülőket. De

igenis azt jelenti, hogy ha a ~~sz~~ hadbíróóság nem akarja alkalmazni a törvényt, akkor az újságot fennem ~~lobogtatva~~ lobogtatva és a kérdéses cikket pirossal háromszor aláhúzva elmegyünk a demokrata szervezetekhez, kiállunk a nyilvánosság elé, kilincselünk keményen katonai és polgári hatóságoknál, mindaddig, amíg a nehézkes és ellenálló közegek meggyőződnek arról, hogy van egy törvény és azt alkalmazni is kell.

Az újság tehát nem hazudik. Amint a fenti példából is látható: az újság fegyvert ad a kezünkbe jogaink védelmére. Megmutatja a lehetőségeket és megerősíti erkölcsi erőnket. Ebben is van a hivatása. Az olvasónak pedig élni kell tudnia a kezébe adott fegyverrel. Élni kell tudnia, ha élni akar."

Soha aanyi politikusi, miniszteri, főhatósági ígéret nem hangzott el az erdélyi magyarság jogainak helyreállításáról, mint a Groza-kormány megalakulását követő hónapokban. Az intézkedésekből ki lehetne rajzolni a jogtalanság állapotát, amelybe a bukaresti kormányzat Antonescu idejében, de később is az erdélyi magyarságot juttatta. Az új kormányzat ~~románok~~ nemcsak a demokrácia, a jogegyenlőség szép elveit kívánta alkalmazni, közvetlen, gyakorlati célt is követett: Észak-Erdély végleges megszerzését a béketárgyalásokon. "A Groza-kormány biztosítja a nemzetiségek szabadságát és egyenjogúságát" - jelentette ki Vlădescu-Păcoasa miniszter a bukaresti sajtónak adott nyilatkozatában. / Népi Egység, 1945. március 28. / A tudós miniszter román ~~sz~~ lapok munkatársai előtt beszélt most, a román közvéleményt akarta felvilágosítani, hogy a kormány nem éppen népszerű "magyarbarátsága" elsősorban román nemzeti érdek. "Helyzetünk az elkövetkezendő békében igen nagy mértékben a nemzeti-ségi kérdés megoldásától függ. Ezért a Nemzetiségi Minisztérium minden erőfeszítése oda irányul, ~~románok~~ hogy Románia minden itt lakó népe számára kiharcolja az egyenlőségen alapuló szabadságjogokat.

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

Ugyancsak a nemzetiségi miniszter jelentette ki e buka-
resti nyilatkozata előt^t néhány nappal, hogy a Groza-Kormány
tisztfeletben fogja tartani mindazokat a vívmányokat, amelyeket
a nép Észak-Erdélyben 1944 november 14.-e és 1945 március 6.-a
között megvelosított. (Vlădescu-Răcoasa miniszter nagyjelentő-
ségű nyilatkozata. Népi Egység, 1945. március 22.) Tíz nappal
Groza kolozsvári "bevonulása" után Teohari Georgescu belügy-
miniszter értekezletre hívta össze Bukarestbe a nép által válasz-
tott északerdélyi prefektusokat. (Megerősítik hiva-
talaikban Észak-Erdély jelenlegi megyefőnökeit. Népi Egység,
1945. március 23.) A román rádió megkezdte magyar nyelvű műsor
sugárzását. Minden csütörtökön délután "Erdélyi Óra" címmel ad
egy óras műsort. (Vlădescu-Răcoasa miniszter avatta fel a buka-
resti rádióban az "Erdélyi Óra" magyar műsorát. Népi Egység,
1945. március 31.)

A felsőerdélyi megyefőnökök háromnapos értekezlete
a sovinizmustól megtisztult Románia megteremtésének jegyében
zajlott le. Részletesen beszámoló a Népi Egység, 1945.
április 4.-i számában. A tanácskozást Petru Groza miniszterelnök
hívta össze. A tizenegy északerdélyi megye közül tíz prefektusa
jelent meg, közvetlen munkatársaival együtt. A lap első alkalom-
mal közli a megyefőnökök névsorát is. Érdekes rátekinteni a neve-
re. Három székely megyében, Háromszéken, Csíokban és Udvarhelyen
magyar ember áll^t a helyi hatalom élén: Kisgyörgy Tamás, Balint
Mihály és Szilágyi Ignác. A negyedik székely megye, Maros-
Torda prefektusa román: Victor Groza dr.
ügyvéd, a miniszterelnök öccse. Őt Ursu Sámion főszolgabíró,
Máties Mihai agrármérnök kísérte el, és az állambiztonsági hiva-
tal vezetője, egy bizonyos Mihály Antal. Az egyetlen magyar
küldöttségben^t a titkosrendőr. Háromszék megyefőnökét Koncz
Ferenc dr. titkár, Pozsonyi Gyula mérnök és Imecs László
főtisztviselő kísérte el. A csíki prefektus kíséretében Frank

Miklós mérnök érkezett. Szilágyi Ignác Udverhelyről egyedül ~~szel~~ ^{szel} ~~szel~~. A névsorban még két magyart találni: a biheri főispán, Virgil Ceacalan ~~titkárát~~ a titkárát, Salamon Imrét és a Kereskedelmi Kamara titkárát, Pogányt Györgyöt vette maga mellé. Valamennyi többi név ~~román~~ ^{román} román. Tehát a tizenegy északerdélyi megye közül nyolcban - az itt jelen nem lévő Máramarosban is - a nép által ^{vezetők} vezetők mind egy szálig románok voltak. Ez azért ~~említésre~~ ^{említésre} érdemes, mert az "Észak-Erdélyi Köztársaság" ellen megfigalmazott román vádak legsúlyosabbika ~~az~~ ^{az} az volt, hogy a "népi igazgatás" korszakában elnyomták a románokat és magyar "fölény" jelentkezett! A másfél milliós magyarság három negyede Bihar, Kolozs, Szilágy, Szatmár, Maros megyékben élt, amelyeket a "köztársaság" idején románok vezettek.

"Az értekezleten Teohari Georgescu belügyminiszter szó-
lalt fel és rámutatott arra, hogy a Groza-kormány megtartja a felszabadítás korszakában alakult népi hatóságokat és nem eszköz-
zöl semmiféle változtatást, a hatóságok megkérdézése nélkül.
Ugyanakkor megteremti az együttélő nemzetiségek között a jó
együttértés alapfeltételeit."

Constantinescu Iasi professzor, ~~propaganda~~ ^{propaganda} minisz-
ter a rádió fontosságát emelte ki a lelkek megtisztításában a
fasiszta fertőzéstől. Utalt arra, hogy a román rádió immár magyar
nyelven is sugároz műsort. Petru ~~Groze~~ ^{Groze} dr. miniszterelnök
ezt ajánlotta, hogy "az országban beszélt minden nyelven, főleg
pedig magyarul ~~nyelven~~ ^{nyelven} fejtsenek ki élénk propagandát a demokra-
tikus eszmények érdekében. "

Megfigyelhető, hogy a Groza-kormány uralomra kerülése
után hosszú ~~hónapokon~~ ^{hónapokon} át főleg az erdélyi magyarok demok-
rata átnevelését hangsúlyozták vezető román politikusok és a
Magyar Népi Szövetség publicistái is. Ez utóbbiak közül Bányai
László ^{hely} tünteti magát a magyar ~~reakció~~ ^{reakció} ostromozásában.

Meglepte Illyés Gyulát is, mikor 1945-ös erdélyi utazásán találkoztak, hogy Bányai így vélekedett: "A magyar nép, ellentétben például a románnal, gyökeréig magába vette a hitlerizmust." Miként fogadhatta ezt Illyés naplójában: "A magyar^{ság} ilyen legyalázását még sohasem hallottam." Sajtótörténész^t megkíséríti a gyanú, hogy a román nacionalizmus újbóli terjeszkedését, immár^a "demokácia köntösében" nem fogadták az erdélyi magyarok kitörő lelkesedéssel, és ezért minősültek antidemokratikusoknak. Ezt egyébként elárulta az egyébként roppant óvatos, ritkán szinte Petru Groza is, mikor a Népi Egység első évfordulójára küldött üzenetében, a lap 1945. október 21-i számában ezt írta:

"A Magyar Népi Szövetség eddigi~~harcát~~ harcát és a keretében tömörülő igazi demokraták becsületes munkáját közvetlen jelentésből jól ismerjük. E munkából természetesen következik a közte és a széles demokratikus ~~alapokon~~ alapokon nyugvó koncentrációs kormány közötti jóviszony és közvetlen együttműködés, mely nélkül a két nép testvériesülése nem valószínűsíthető meg.

Ezen meglátásunkon nem változtat az a tény sem, hogy itt-ott még a Magyar Népi Szövetség cégére alatt megjelent magyar lapokban is felüti fejét - bár rendszerint igen burkolt formában - bizonyos mértékű sovíniszta hang és a Magyar Népi Szövetség soraiba befurakodott áldemokraták egyes kérdésben (zászlókérdésben, a ^{pengő} ~~be~~bevéltás alkalmával, a bevonulással kapcsolatban, stb.) kihasználták a lehetőséget a kút- és lélek-mérgezésre. Különösen azokra gondolok, akik a még meg nem tisztított közigazgatás egyes ~~területein~~ kihágásait elvi jelentőségűvé akarták felfújni és türelmetlenségükben az általános politikarovására írják a kezdeti bajokat".

Groza "szelid" bírálata - amely azért volt nagyon veszélyes, mert atyai dorgálásnak hatott a megyarország "barátja" részéről, tehát illendő volt megfogadni olyan kérdésekben

nyilvánította ~~az~~ lélekmérgezésnek erdélyi magyarok, főleg ~~székely~~ székelyek magatartás~~át~~, amely kérdések a nemzetközi jogot érintették. Sztálin távirati engedélye után a román hatóságok úgy rendezkedtek be Észak-Erdélyben, mintha ~~ők~~ a békeszerződés döntése után lennének. A jogvégzett Grozának tudnia kellett, hogy a szövetségesek egyikének, a Szovjetuniónak a külön döntése nem ~~székely~~ változtathatja meg a román-szovjet fegyverszüneti egyezményt, amely a béketárgyalásokra bízta egész Erdély hovatartozásának rendezését. Ezzel szemben Bukarest kiterjesztette Észak-Erdélyre a román törvények mindegyikét, adót szedett, sorozott, kinevezett, és elbocsátott a jogilag csupán megszállt területen. Ez ellen egyébként az erdélyi magyar sajtó egyáltalán nem tiltakozott, noha mindegyik MNSz-újság, így a Népi Egység is, sűrűn ellátta jogi tanácsokkal olvasóit. A székelyek ösztönös tiltakozásain kívül, a Márton Áron püspök és társai ellen ~~székely~~ megrendezett "hazaárulási perben" Lektoros István vádlott, a romániai Szociáldemokrata Párt magyar tagozatának vezetője ~~székely~~ a nemzetközi jog előírásával érvelt a hamis vád ellen. "Akkor, amikor a memorandumot aláírtam, ²²¹ én még magyar állampolgár voltam, magyar katonakönyvvel a zsebemben, tehát ~~székely~~ ellenem nem lehet ezen a címen hazaárulási per indítani. A román állampolgárságot csak ezután kértem, miután a békekonferenciá már döntött Erdély kérdésében. "

A román törvénykezést kiterjesztették Észak-Erdélyre. Jogszabályok ismertetése, a Népi Egység 1945. április 4.-i számában, azzal a bevezetővel, hogy a törvényjavaslatot Lucretiu ~~székely~~ Patrăscanu igazságminister terjesztette a ~~székely~~ minisztertanács elé. A szerkesztőség semmilyen megjegyzést, felvilágosítást nem fűzött a hivatalos szöveghez. Egyáltalán, az erdélyi magyar lapok éppen úgy nem bírálták ~~az~~ a román törvénykezést, miként a Magyar Népi Szövetség vezetői is legfennebb javaslato-

kat tettek a készülő törvényekhez, ha módjuk volt erre. Legfontosabb kivétel kétségtelenül Kurkó Gyárfás éles hangú ~~beszédje~~ bírálata ~~Lucrăţiu Pătrăşcanu igazságügyminiszter~~ címére 1946. április 4.-én, amelyet az előző fejezetben mutattunk be. (Mégalkuvással nem győzhet a demokrácia.) Kevesen figyeltek fel arra, hogy a Pătrăşcanu-törvény nem az 1945. március 31.-i jogi helyzetet vette alapul - mikor a törvény megszületett -, hanem az 1940 augusztus 30.-át, azaz a bécsi döntést megelőző állapotokat. Csakhogy ilyképpen ~~ők~~ kihúzták a jogi alapot mind ama rendelkezések, intézkedések alól, amelyeket a "népi hatóságok" 1944. november 14. és 1945. március 6. között hoztak. A magyar ~~hatóságok~~ bíróságok által ~~hozott~~ 1940 és 1944 között magánjogi ügyekben hozott ~~magyar~~ döntések - egyes kivételektől eltekintve - érvényben maradtak.

Teohari Georgescu belügyminiszter ismételten vállalta, "az észak-erdélyi rend, nyugalom és az ottan élő nemzetiségek jogainak megvédését". A "népi közigazgatás" prefektusai után, megerősítik állásaikban az abban az időben megválasztott ~~magyar~~ városi polgármestereket és falusi bírókat. Ezzel együtt ~~beszűlt~~ becsületes, rátermett, demokrata elemeket kapcsolnak be a ~~közigazgatásba~~ közigazgatásba. Ezzel egyidőben hangsúlyozta a román és a ~~magyar~~ magyar sovinizmus ellen folytatott harcot Erdélyben. (Új szellem a közigazgatásban. Népi Egység, 1945. április 22.)

Constantinescu-Iasi propaganda miniszter a bukaresti ~~rádióban~~ rádióban a nemzetű kérdésben elért román sikerekről számolt be. (Constantinescu-Iasi propaganda miniszter beszéde a bukaresti rádió magyar műsorán, 1945. április 25.) "A sovinizták azt állították, hogy a románok megsemmisítik a magyar népet. A ~~román~~ román demokrácia tetteivel cáfolt rá erre a hazugságra... ~~szóval~~ ~~szóval~~ A román közigazgatás helyreállításra Észak-Erdélyben nem ~~vol~~ vont maga után semmiféle bosszúállást. Nem bizonyult ~~szóval~~ ~~szóval~~

igaznak az a hírverés sem, hogy a demokrata kormány kisajátítja a magyarok vagyont, vagy hogy bezárják a magyar iskolákat. Ennek éppen az ellenkezője történt. A demokrata kormány olyan iskolákat is megnyitott, amelyet még az Antonescu-féle parancsuralmi rendszer záratott be, mint például a nagyenyedi Bethlen Kollégiumot, amely a legfontosabb magyar köznevelődési intézmények egyike.

Kolozsváron a magyar egyetemi oktatás biztosítva van. A kolozsvári ünnepségek alkalmával a magyar zászlók ott lengtek a román zászlók mellett."

A nagyenyedi Bethlen Kollégiumot még 1943 őszén záratta be a bukaresti oktatási kormányzat. ~~Erdély~~ Észak-Erdélyben méltó felháborodást váltott ki az intézkedést, amelyet a magyar kormányzat nem torolt meg hasonló lépéssel. 1945. április 17.-én adta hírül a lap, hogy a Magyar Népi Szövetség kérésére, végre igazság tétetett a történelmi múlt Bethlen Kollégium ügyében, és nagy kiséssel megnyilhatott a csonke tanév.

Megoldódni látszik az egyetemi oktatás Kolozsvárott. A szebeni egyetem visszatér Kolozsvárra - adta hírül a Népi Egy-
ség 1945. április 25.-én. A kormány rendelete értelmében, a bécsi döntés után Nagyszebenbe menekített román egyetemnek május 5-ig vissza kell térnie Kolozsvárra. "Groze Petre miniszterelnök az illető megyefőnököket ellátta megfelelő utasításokkal az átköltözésre vonatkozóan." Következő nap, április 26-án újabb híradás: Május elsejére két egyetem lesz Kolozsvárnak. Az Országos Demokrata Arcvonal kiküldöttjei április 16.-án és 17.-én dülőre vitték a kolozsvári magyar egyetem ügyét. Próbálkozások, előre- és visszalépések, tervezgetések után, az 1872-ben alapított magyar egyetem kénytelen volt átengedni az I. Ferdinánd Egyetemnek épületei, felszereléseit legnagyobb részét, s így a román egyetem május elsejével visszatér Kolozsvárra. "Ugyan-
ettől az időponttól kezdve magyar oktatási nyelvű egyetem

létesül, ~~de~~ ugyancsak ~~de~~ Kolozsvár székhellyel."

Brassóban - délerdélyi, kisebbségi lelkiállapotban - nagy győzelemnek számított az, hogy egyáltalán magyar egyetem működhet Kolozsvárott. A lap ~~1945.~~ május 9.-i száma egyértelműen ünnepi hangulatú tudósítást közölt: "Egyetlen kultúra van csak: az emberiségé." A magyar "testvéregyetem" ünnepséget rendezett Emil Petrovicinak, a román egyetem rektorának tiszteletére. Az akadémikus hangsúlyozta, hogy a fasizmus leverése tette lehetővé, hogy két egyetem létezhessek egyazonra Kolozsvárott: egy román és egy magyar.

Szemlér Ferenc május 17.-én Két sovinizmus ellen címmel vezércikkben köszönti a két kolozsvári egyetem "megegyezését". Bevezetőjében cáfolja, hogy [↑] a magyar egyetem megszüntetéséről ^{szó} lett volna ~~szó~~. Csupán az épületek elosztása körül támadtak viták és ellentétek. [Nem említi meg, hogy ez a kérdés végül a magyar egyetem teljes kisémmizésével végződött.] "A demokrácia nem tűri nemzeti kizárolagosságokra alapított intézkedéseket. Nem tűri meg elnyomást, sem anyagi, sem szellemi téren. Románia demokráciája megvalósít valami olyant, ami Erdély történetében még nem szerepelt eddig: a kincses városban két egyetemet teremt. Két párhuzamos egyetemet, egy román és egy magyart, ahol ~~mindkét~~ mindkét nép fiai saját anyanyelvükön fejleszthetik tovább a tudományokat."

Május 6.-a és 12.-e között tartotta első kongresszusát Kolozsvárott a Magyar Népi Szövetség. A Népi Egység nyilvánvalóan mindvégig nyomon követte az eseményt, május 9.-i számától kezdve. A MNSZ társadalmi alapját jelzik a megyei küldöttek által ~~szó~~ elmondott beszámolók. (Május 12.-i lapszám). Huszonhárom vármegyében a MNSZ-nek 387.753 tagja volt. Udvarhely vármegyének 1945 elején 104.000 lakosa volt, közülük 102.000 magyar, és a magyarság a közigazgatásban 99 százalékban volt képviselve.

Maros megye 270 ezer lakosa közül 60 százalék a magyar nemzetiségű, közülük 34 ezer a MNSZ-tag. Háromszéken 48.600 lélek tartozik a Magyar Népi Szövetséghez. ~~Asztal~~ Nem volt olyan erdélyi megye, amelyikben ne működött volna MNSZ-szervezet. Még Szörény vármegye se maradt ki, noha ott összesen 12.000 magyar élt. (Akkoriban a megye székhelye Lugos, ^{a megyében} itt volt a legnagyobb számú magyarság.) Az eredmények, ~~szervezet~~ vívmányok mellett, minden megye küldöttei sorolták a sérelmeket, a követeléseket is. Lukács Ignác géplakatos Beszterce városából legalább négy osztályos magyar gimnáziumot kért, megemlítve, hogy 1944-ben náluk működött a Hunyadi János főgimnázium. Bölcs Béla vasesztergályos, Maros megyei küldött "bejelentette a székelyföldi megyék nevében is, hogy villamosítás céljából villamos ipari szakiskolát és műegyetemet kérnek Marosvásárhely részére, bőripari szakiskolát Sepsiszentgyörgyön, utépítési szakiskolát Csíkszeredában, erdőkitermelési szakiskolát ~~Gyergyó~~ Gyergyószentmiklóson, bányász szakiskolát Baróton."

Több napos késéssel "kullog" a Népi Egység a kongresszus eseményei mögött. Május 15.-én közli a 12.-i eseményeket: A MNSZ kolozsvári nagyülése. Groza miniszterelnök megjelent és beszédet mondott a romániai magyar nép parlamentjét berekesztő hatalmas négyülésen. Megválasztották az új intézőbizottságot és a központi végrehajtó bizottságot. A négy egyház lelkészeinek tanúságtétele a népi demokrácia mellett. Az elnökségi emelvényen megjelent Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök, Kurkó Gyárfás országos elnök, Petru Groza dr. miniszterelnök, Teohari Georgescu belügyminiszter, Vlădescu-Răcoasa nemzetiügyi miniszter, Vasile Luca, az ODA főtitkára. Kurkó Gyárfás beszéde után Groza miniszterelnök magyarul szólt a résztvevőkhez. Beszélt még Teohari Georgescu, ~~Oláh~~ Oláh Péter Csík megyei kisgazda és Vasile Luca. A négyülés résztvevői menetbe fejlődve vonultak a Petőfi utcába, ~~az erdélyi magyar népi szövetség~~

A kézirat publikálását a TK-Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

az egykori Biasini szálló épületéhez, ahol a költő egykoron megszállt, onnan a szovjet hősök emlékművéhez.

A négy erdélyi magyar egyház, a református, a római katolikus, az ~~evangélikus~~ evangélikus és az unitárius pappjai üdvözölték a kongresszust. A megválasztott új vezetőség: Kurko Gyárfás országos elnök, Bányai László, tanár, Balogh Edgár, író és Oláh Péter, kisgazda lett az három alelnök.

Május ~~1944~~ 16.-i számában a kongresszus szakosztályainak munkájából a lap Dávid Sándor Brassó megyei kiküldött jelentését emelte ki. Brassó megye ~~össztlakosságának~~ összlakosságának 35 százaléka magyar volt, a magyarok többsége, 65 százaléka földműves. A MNSz-tagok a megyében 18.050 fő, Brassó városában 12.824.

A kongresszus ideje alatt tanácskozást tartott a Romániai Magyar Írók Szövetsége is. Az önálló magyar írószövetség tanácskozására meghívót kapott: ~~Balogh Edgár, Bartalis János, Bányai László, Benedek Marcell, Berde Mária, Böződi György, Derzai Sándor, Endre Károly, Hegyi Endre, Horváth István, Jancsó Elemér, Janovics Jenő, Jékely Zoltán, Jordáky Lajos, Kiss Jenő, Koroda Miklós, Kós Károly, László Gyula, Méliusz József, Molter Károly, Nagy István, Szabédi László, Szabó Lajos. Szemlér Ferenc, Szentimrei Jenő, Tavasz Sándor, Tomcsa Sándor és Zolnai Béla. (Gaál Gábor még nem érkezett haza hadi útjairól; ~~vele~~ vele együtt mindenképpen hiányzik ebből a névsorból Bánffy Miklós, Daday Loránt, Horváth Imre, Markovits Rodion, Tompa László...)~~

Május 18.-án a lap még mindig a kongresszussal foglalkozik elsősorban. Ezt mondta Groza miniszterelnök a MNSz országos naggyűlése alkalmából: Az évezredes per lezárult, és beköszöntött a testvériség korszaka az erdélyi román és magyar nép életében. "Erdélyt azonban nem azért kapta vissza Románia, hogy előről kezdjük a gyűlölködést, az uszításokat, sem pedig azért, hogy tovább ~~meghosszabbítsuk~~ meghosszabbítsuk Horthy

embereinek kegyetlenkedéseit. Erdélyt a román állam keletében távol tartunk minden sovinizmustól és az emberiség, a politikai érettség, és a két együttélő nép szoros együttműködését fogja képezni."

Vasile Luca beszédéből: "A román demokrata kormány egyetem és iskolákat biztosít a magyar népnek. Az erdélyi magyarok, mint köztisztviselők részt fognak venni az állami szervezetben. De ezeket a megszerzett jogokat és szabadságokat csak akkor védhetjük meg, ha támogatjuk a román demokrácia megizmosodását és a demokrata román kormányt."

Egybeesett a Magyar Népi Szövetség kongresszusa és a Kommunista Párt kolozsvári értekezlete. A május 18.-i lapszám a gyűlést "rendkívül érdekesnek és tanulságosnak" nevezte. Rokon témát tárgyalt meg mind a két közösség: a nacionalizmus, a fasizmus elleni harcot.

Jakab Sándor helyi pártvezető a kolozsvári egyetem kérdésével foglalkozva, többek között kijelentette, hogy az igazán szép az lett volna, ha a román diákság követelte volna ki a magyarok számára azt, hogy anyanyelvükön tanulhassanak közös épületben.

Felszóltalt Simó Gyula, a marosvásárhelyi veterán munkásmozgalmi harcos, Simó Géza fia. "A még mindig erős sovinizta áramlattal kapcsolatban kijelenti, hogy a sovinizmust legalább 50 százalékkal lehetne csökkenteni, ha minden hivatalban kétnyelvű feliratot használnának és kétnyelvűek lennének a pecsétok is. Az emberek azzal töltik az idejüket, hogy egész nap futkosnak, mert nem tudják kitölteni a román nyelvű nyomtatványokat. A Mátyás király szobráról is a legrosszabb időben vették le a magyar feliratot, éppen május elsején."

Talán nem véletlen, hogy nem sokkal később Jakab Sándor, koholt vádak alapján, börtönbe zárták, Simó Gyula pedig még idejében a román börtönbe került.

Noha nem szerepelt a kongresszus napirendjén a "népi közigazgatás" öt hónapos fennállásának kérdése, az ~~...~~ "Észak-Erdélyi köztársaság" vitája, Kurkó Gyárfás a tanácskozás ~~...~~ befejezéseképpen a kolozsvári sporttelepen tartott népgyűlésen - a Groza-kormány jelenlétében - váratlanul éles bírálatban részesítette, lényegében elmarasztalva az önrendelkezés eszméjét. ~~...~~ (A román és magyar nép szövetségét akarjuk! Népi Egység, 1945. május 23.)

"Mi nem akarunk fél-Erdélyeket, mi egész és demokratikus országot akarunk! Mi nem ismerünk el olyan népboldogulást, amely más népeknek a terhére megy. Nem szűk keretek közé akarunk bezárkozni. Akkor, amikor itt, Erdélyben vagy máshol a román és magyar nép teljes, demokratikus testvériesülését akarjuk kivívni, akkor ezzel azt is kimondjuk, hogy a román és a magyar nép teljes szövetségét akarjuk."

Ebben a beszédben Kurkó, a nemzetiségi jogok harcosa, a Trianont követő idők magyar "passzív rezisztenciáját" ~~...~~ ostorozta - az igazságtalan békével szemben kialakított, de esélytelennek bizonyult harcmodort -, a magyar revíziós törekvéseket pusztán a nagybirtokosok törekvésének minősítette hatalmuk kiszélesítésére, vagyis a két háború közötti MADOSZ harsány jelszavaihoz nyúlt vissza. Nem gyakran, de tapasztalhatunk a lapban meglepő ide-oda ingadozást az álláspontok között. ~~...~~ Újsütött demokráciánk címmel, a Népi Egység 1945. június 10. számában Szemlér Ferenc vezércikkét olvashatni. Ebben a "türelmetlen" magyarokat állítja pellengérré, mivel a Groza-kormány első 90 napja alatt sem érvényesültek kellőképpen a nemzetiségi jogok. "Alig került az ország élére a demokrata összefogás kormánya, ~~ők~~ már is jogaikat kívánták érvényesíteni. Egy pillanatig sem jutott eszükbe, vajon ez a demokrácia nem követel-e meg véletlenül tőlük is valami munkát vagy áldozatot? Vajon nem kell-e ezt

a demokráciét meg is valósítani? Nem! Ők nem kérdeztek semmit. Csupán eljöttek magasra tartott jogaikkal és rettenetesen meg voltak rökönyödve, hogy vélt vagy valódi követeléseik előtt nem borult a világ azonnal térdre."

Ugyancsak ~~Szemlér~~ ^{Szemlér} Ferenc - említettük már - 1945.

december 5.-én vezércikkben (Hazudik az újság) harcra ~~szóra~~ ^{szóra} buzdította az olvasókat jogaik, elsősorban a nemzeti jogok, ki-harcolására. Az ugynevezett sérelmi politika elutasítása vagy a tényleges, bántó sérelmek feltárása néha meglepetésszerűen váltakozik a brassói lap hesábjain, illetve a Magyar Népi Szövetség vezetőinek beszédeiben. Tétovázás? Tapasztalatlenség a kisebbségi politizálásban, olyan körülmények között, amikor a MNSZ feltétlenül a kormány oldalán áll, de jogos követeléseit lehetnének szövetségesétől, a kormánytól? Egyszerűen a hatalmat kezében tartó Román Kommunista Párt sugallatai vagy egyenesen utasításai egyik-másik kérdésben?

Tetten érhető ez a magyar zászló használatában. A "népi közigazgatás" időszakában a Székelyföldön, de a magyar jellegű városokban is, mint Kolozsvárott, Nagyváradon és másutt, magától értetődő volt a magyar lobogó használata, együtt a vörös és a román zászlóval. Ez a zászló-hármas egyenesen a népek egyenjogúságának jelképe volt. Sepsiszentgyörgyön az addigi országzászló rúdjára húzták fel a a vörös, a piros-fehér-zöld és a piros-sárga-kék színeket. Holló Ernő költő, a helybeli Szabadság című hetilap szerkesztője egyenesen vezércikket szentelt ennek Színek megbékélése címmel. ^{23/} Az írás ötletére sokáig emlékeztek a szentgyörgyiek. Ez a három zászló három nép egymás elleni haragját, gyűlöletét fejezte ki eddig, ^{írta Holló Ernő:} Most a vállalt festvériséget. Tehetik azért, mert a magyar és a román színek között van egy közös ~~szín~~ szín, a vörös, amely összebékítette őket.

Balogh Edgár emlékiratában, a Férfimunkában Groze ^{29/} Kolozsvár ¹⁹⁴⁴ ~~1944~~ ¹⁹⁴⁴ román és magyar

zászlók alatt" [REDACTED] Mihály király, a Groza-kormány és Visinszkij előtt felvonuló tömeget emleget. Constantinescu-Iasi professzor, propagandaminiszter [REDACTED] az 1945. április 25.-i lapszám szerint, a bukeresti rádióban mondta el: "A kolozsvári ünnepségek alkalmával a magyar zászlók ott lengtek a román zászlók mellett". A Magyar Népi Szövetség első kongresszusáról szóló riportjában, Szász István (1945. június 9.) alcímban emelte ki: Három [REDACTED] zászló egymás mellett. Szovjet, román és magyar lobogók díszítették Kolozsvárt a kongresszus idején.

De a MNSz kongresszusán [REDACTED] Vasile Luca beszédében volt egy olyan mozzanat is, amit a magyar zászló eltiltásaként lehetett értelmezni. (1945. május 13.) Ebben a beszédben kitért a [REDACTED] magyar-román határ kérdésére is. "Össze kell fognia most [REDACTED] a két népnek a béke közös felépítésére, megvédésére, a szabadságnak és a nemzetiségeknek közös megóvására. Ez csak úgy történhet meg, ha Magyarországon és Romániában is a demokratikus kormányzás [REDACTED] megerősödik. Az a demokrácia, amely biztosítja annak, hogy ez a két nép egymásra találjon s ami előkészíti a talajt a jövő politikai, gazdasági és kulturális együttműködésére. És amikor eltűnik minden ellentét, nem lesz fontos már a határkérdés sem." (A szerkesztőség kiemelése.)

Luca, az ODA főtitkára, a kommunista párt harmadik embere a vezetésben, a kormány feltétlen támogatását követelte a magyar tömegektől. Ebben az összefüggésben mondotta:

"Tehát a legnagyobb türelemmel és becsületességgel segítsük a kormányt, hogy megerősödjék, hogy szoros kapcsolatot teremtsen a román néppel és a nemzetiségekkel, hogy közösen tudjuk megsemmisíteni a fasiszmus maradványait. Akkor nemzetiségi kérdésünk nemcsak céger kérdése és nemcsak nemzetiszín kérdése lesz.

A nemzeti szín viselésének a magyar nép részéről olyan megnyilvánulást jelent, amely a román nép részéről a román nyelv és kultúra támogatását jelenti. A román nyelv és kultúra támogatása a román nyelv és kultúra támogatása.

gal szemben. Nem az a célunk, hogy ha a hivatalos hatóságok nem tehetik ki a magyar zászlót, akkor inkább ne tegyünk ki semmiféle zászlót. Ez nem lehet a magyar nép törekvése, mert nem a nemzeti szín viselése a fő kérdés, hanem valódi jogaink kérdése. Ennek a kormánynak és a román demokráciának sikerült leküzdenie a roppant sovinizmust. Augusztus 23-a óta a román demokratizmus már sokkal messzebb tart, mint a szlovákiai demokrácia, amely kikergeti a magyarokat Szlovákiából. Tehát amikor sikerült biztosítani a magyar tisztviselők állásban hagyását, kivívni, hogy magyar tisztviselőink állami tisztviselők legyenek, akkor ezek nekünk fontosabb kérdések, mint a cégér-kérdés. Amikor a román demokrácia magyar iskoláinknak, magyar egyházainknak biztosítja az állami segítyt, ami soha nem volt meg, akkor ez nekünk sokkal nagyobb vívmányunk, mint-hogy veszekedjünk a nemzeti szín használatáért. "

Pedig éppen a kormány nyitotta meg ezt a "veszekedést". A magyar zászlóban az erdélyi magyarok is, a bukaresti kormány is az együvé tartozás, magyar lelki egység jelképét látták. Ezért ragaszkodtak hozzá. A bukaresti kormány, nemcsak az addigi katonai kormányzók, de Groza kormánya is kihívást látott, érzett. Vasile Luca ismerte leginkább a bukaresti pártvezetők közül a magyarok, főleg a székelyek érzelmeit, és éppen ő szólalt fel elsőnek a magyar zászló kitűzése ellen. Egy társaságban Lucretiu Pătrăscanuval. Pártutasítást hajtott végre? A pártvezetés azért bízta rá ezt a feladatot, mert a magyarok maguk közül valónak tartották - tarthatták - és könnyebben engedelmeskedtek neki, mint egy román politikusnak?

Petru Grozától ilyen egyértelmű, nyilvános véleményyt a magyar zászlóval kapcsolatban nem ismerünk, de a dor-

gálások gyakran füle hallatára hangzottak el, és nem intette le. Inkább mosolygott és költői ~~képekben~~ képekben fejezte ki a magyaroknak szánt biztatását: "Az Úristen különböző színű virágokat növesztett egy kertben. ~~Senki soha többé~~ Senki soha többé csizmájával le ne merje taposni ezt a román-magyar színű Isten-kertet, amelyet Erdélynek nevezünk". Magyar nyelven mondta ezt el Brassóban, az Ekésfront népgyűlésén. Népi Egység 1945. június 5. / Mennyiben nyugtathatta meg a szép hasonlat a magyarokat, ha az Isten kertjének "román-magyar ~~színű~~ színű" virágai közül éppen abban az időszakban tépték le a piros-fehér-~~zöld~~zöld "magyar színeket"? Akár gyanakvással is élhettek: a "csizmával", amely többé nem ~~taposhatja~~ taposhatja meg Isten kertjét, általában a magyar szoldateszkát szokták jellemezni. Vagyis a Groza-hasonlat inkább volt fenyegetés, mint bátorítás! Egyáltalán nem volt benne az a gondolat, hogy a magyar zászló tiltásával tulajdonképpen a román nép demokratizmusát vonták kétségbe: nem képes elviselni a másság semmilyen megnyilvánulását.

Vasile Luca politikusi, népszónoki, Lucretiu Pătrăscanu "hideg, jogász" megközelítése a kérdésnek, úgy tűnik, nem bizonyult eléggé meggyőzőnek. A magyar újságoknak is meg kellett szólalniuk. A Népi Egység 1945. június 17.-i számában 1945. június 17.-i számában Szemlér Ferenc vezércikke, Zászló és ember címmel, foglalkozik a kérdéssel. ~~Amíg~~ A költő saját nevével jegyezte a cikket, noha a lapon a "kényes" vagy a magyarság körében várhatóan népszerűtlen fogadtatásban ~~részesülő~~ részesülő cikkeket névtelenül vagy rejtett szignóval jegyezték. (Szemlér Ferenc rendszeres álnevei: Erőss Bálint, Kiss András.) A névhasználat a vezércikk eljén a nagyobb nyomatékot szolgálta, bizonyára ez ~~is~~ volt az utasítás, és a főszerkesztő a hatalom előtt is ~~igazolni~~ igazolni akarta magát.

nyek~~köz~~ között és minden áron való felvetéséhez akkor, amikor a közhangulat még nem eléggé érett ehhez.

Cselekedeteinkben számot kell vetnünk az idő és a hely követelményeivel, és csak akkor folyomodhatunk a számunkra nyitva álló és a velünk szövetséges demokratsa erők ~~sz~~ részéről egy pillanatra~~ig~~ sem kételkedve vont jogok teljes érvényesítésében, ha ezzel nem idézünk elő talán jóvátehetetlen nehézségeket a román demokrácia számára."

Álljunk meg itt egy pillanatra. Nem egyéb ez, mint nyílt beismerése annak, hogy a román demokrácia, a román közvélemény nem képes elviselni a magyarok teljes jogegyenlőségét, hanem megszabná - és teheti -, hogy eleve ~~már~~ ^{már} kell lemondan~~unk~~ ^{unk} nemzeti jelképeink közül, mikor és hol használhatjuk anyanyelvünket, nyilváníthatjuk ki mésságunkat. A Magyar Népi Szövetség vezetői - néhány kivételtől eltekintve - alaposan megtanulták a leckét Vasile Lucától és kommunista vezértársaitól, hogy a magyar érdekeket soha nem szabad hangoztatni, ha azok ütköznek a románok akár nacionalista, sovinszta érdekeivel. Az MKSZ egész történet~~e~~ lemondás, önfeladás sorsszerű históriája.

"Értsük meg már vég~~ül~~ ^{ül} nem a zászló fontos, hanem az ember - összegez vezércikke végén Szemlér - Nem a zászló fontos, hanem a nemzetiségi jogok megvalósítása. Nem a zászló fontos, hanem az, hogy a demokrácia győzzön magyarnál, románnál egyaránt."

Aki ezt nem akarja megérteni, az álarcban dolgozó reakciós sovinszta, aki a demokráciát csak arra akarja felhasználni, hogy a maga kis ~~sz~~ ^{sz} pecsenyéjét a nagy tűzben megsüsse. Legyünk tehát óvatosak, kutass~~uk~~ ^{unk} fel az ~~az~~ ^{ez} ilyeneket sorainkban, zárjuk ki magunk közül, tegyük őket értelmetlenné, és járuljunk hozzá, hogy a demokratsa kormány pártatlanul lesújthasson román vagy magyar sovinsztákra egyaránt."

Világos beszéd! Csak azon esodálkozhatunk, hogy ~~hogy~~

fogalmazta meg, akire nem ez volt jellemző főszerekesztő korából, a nemzeti tudatot ápoló és védelmező publicisztikájában. Következethetünk ebből a felfejelentős cikkből a roppent nyomásra, ami a román nacionalizmus eszméit már akkor, minél jobban magára vállaló román kommunista párt részéről akadozott magyar lapokra, szervezetekre, az egész Magyar Népi Szövetségre!

Kaptok egy iskolát, leginkább épület nélkül, kaptok egyetemet, laboratóriumok nélkül, előadóterem nélkül, de dobjátok a sárba a magyar lobogót, és emeljétek magara a román!

Ez a demokráciához méltatlan, a magyarokat kiábrándító és megalázó, de a románokat is lealacsonyító "kettős könyvvitel" jellemezte 1945. esztendőben. Az addigi legnagyobb magyar iskola-hálózat újbóli kiépítését - ami a Magyar Népi Szövetség történelmi érdeme volt - a magyar közélet felserkenését, az irodalom megpezdülését végig kísérte a furfangos korlátozások, néha nem is titkolt jogtiprások, a magyarok másodrendű állampolgárságát kialakító lépések sorozata. A Népi Egység örömmel közölte a nemzetiségi vívmányok mind-egyikét, a legkisebbet is, de nemigen tudta, nem is akarta elrejtteni a reménységek csorbításait, a hatóságok packázásait, a bujtatott egyenlőtlenséget.

Legjelentősebb eredményeket a Magyar Népi Szövetség az anyanyelvi oktatás terén ért el. Sikertült elfogadtatnia azt az elvet, hogy minden gyermeknek joga van anyanyelvén tanulni, az elemitől az egyetemig. De az elv gyakorlatba ültetéséért szinte mindennapi harcot kellett vívnia. A MNSZ közbenjárására. A sepsiszentgyörgyi zároda visszakarta lefoglalt épületeit. (Népi Egység, 1945. július 24.) Gyakran közölt a lap ilyen jellegű híreket: ez vagy az az iskola visszakarta elvett épületeit, vagy éppenséggel alkalmasabb épületbe költözött. A tan-

termék elosztása a legnehezebb gondok egyike volt az állami iskolákban. Észak-Erdély közigazgatási visszakezcsolésakor a hajdani román iskolák mindenütt beköltöztek egykori épületeikbe és a magyar iskolák kiszorultak ezekből. Láttuk, hogy ugyanez volt a helyzet Kolozsvárott az egyetemi épületekkel. A sepsiszentgyörgyi zárda helyzete még bonyolultabb, mivel itt a hadsereg foglalta le az iskolaépületet. A román közigazgatással együtt visszatér a megyei hadkiegészítő parancsnokság is, és a katolikus zárdat nézte ki magának. Magának Petru Groza dr. kormányelnöknek kellett közbeavatkoznia, hogy az iskola épületét kiújítsák.

Június végén, még a tanév befejezése előtt, Kurkó Gyárfás országos elnök vezetésével MNSz-küldöttség tárgyalta a közoktatásügyi minisztériumban, az időszerű magyar sérelmek orvoslása érdekében. Ebben az évben minden romániai magyar iskola érvényes bizonyítványt adhat ki. (Népi Egység, 1945. július 1.) A kiküldötteket fogadta Stefan Voitec miniszter. Megállapodtak abban, hogy a nyilvánossági joggal nem rendelkező iskolák növendékei sem kötelesek - mint addig - külön állami bizottság, idegen tanárok előtt vizsgázni. Besorolják az észak-erdélyi magyar tanszemélyzetet, állami segélyt kapnak a dél-erdélyi magyar iskolák. Július 8.-án a lap közli a Székelyföldi érettségi bizottságok névsorát. Valamennyi vizagáztató tanár magyar nemzetiségű. A harminces években hozták volt be azt a szabályt, hogy a magyar iskolák diákjainak másuttan küldött román tanárok előtt kellett vizsgázniuk. Hiába a diákok kiváló felkészültsége, ezek az érettségi bizottságok alig két-három jelentkezőt engedtek át a vizagán, így akadályozták az erdélyi magyar értelmiségi utánpótlást.

Egyik MNSz-küldöttség a másik után utazik Bukarestbe, az oktatási, közigazgatási, bíraskodási nyitott kérdések meg-

tárgyalására és a magyarságra kedvező döntés elérésére. A Székelyföldre magyar egészségügyi személyzetet nevez ki a kormány -
jelenti a Népi Egység 1945. július 1.-én. A MNSz küldöttei, Cziko Nándor miniszteri tanácsos és Fazakas János kolozsvári ortopéd professzor tárgyalásai Bagdasar egészségügyi ~~miniszterrel.~~
Tárgyalások Bukarestben a kolozsvári magyar egyetem ügyében. (Népi Egység, 1945. július 4.) Jancsó Elemér, Nagy Géza és Venczel József megbeszélései illetékes román kormánytényezőkkel.

Sajtóközlemények szerint, a tárgyalásokon nagyon gyakran részt vesz dr. Petru Groza miniszterelnök, ~~miniszterrel.~~ különösen az egyetem kérdésében folyó egyezkedéseken. E tekintetben gyanúperre élhetünk. Jelentés a Népi Egység 1945. június 12.-i számában: Groza miniszterelnök a romániai ifjúság feladatairól. A Romániai Haladó Ifjúság részt vesz a Magyar Demokrata Ifjak budapesti értekezletén. Groza többek között kitért a kolozsvári diákság együttműködésére is. Meglepő módon "vegyes román-magyar egyetemről" beszélt, illetve a román egyetem "magyar tagozatát" emlegette, noha a Hivatalos Közlöny május végén már közölte az önálló kolozsvári magyar egyetem felállításáról szóló rendelet törvényt. (Népi Egység, 1945. július 1.) Ez utóbbi közleményből azt is megtudhatjuk, hogy az önálló magyar egyetem június 11.-i dátummal alakul meg és bölcsészeti, jogi és gazdaságtörténeti, valamint orvosi kerekkel fog működni. Ennyire feledékeny lett volna az elig hatvanéves miniszterelnök? Vagy ez a "vegyes egyetem" már akkor egyik román elképzelés volt, amelyet 1945-ben még elvetettek? Vagy elő se terjesztettek?

Egyébként a kolozsvári magyar egyetem ügye - még nem volt neve - a lapjelentések szerint jól haladt ^{előre.} ~~előre.~~
A Csíkmegyei Hargitafürdőn lesz a kolozsvári magyar egyetem orvosi karának fiókklinikája. (Népi Egység, 1945. július 3.)
Az egészségügyi minisztérium átadta a fürdő létesítményét egészségháza-

kat a magyar egyetem céljára. Marosvásárhelyre helyezték a magyar egyetem orvosi karát. (Népi Egység, 1945. július 8.)
A Groza elnökletével tartott minisztertanács ülése. Közel 150 millió hitelt nyitottak a kolozsvári román és magyar egyetemek működésének biztosítására. (Népi Egység, 1945. július 15.)
15. / Potop közoktatásügyi alminiszter nyilatkozata a bukaresti Scănteia-ban. A demokrata Groza-kormány döntő határozatokat hozott a kolozsvári Magyar Tudományegyetem ügyében. 500 millió lejnél nagyobb értékű segítséget nyújt a kormány a marosvásárhelyi magyar fakultásnak. Az egész országra kiterjesztik a kolozsvári magyar tankerületi főigazgatóság hatáskörét. (Népi Egység, 1945. július 17.)
Interjú Nagy Gézával, a kolozsvári Református Kollégium tanárával, aki részt vett a Magyar Tudományegyetem kéthetes bukaresti tárgyalásain. Tizenhét miniszteri kihallgatáson jelentek meg. Miniszterközi határozat értelmében a volt Ferenc József Tudományegyetem által 1940. szeptember 11., a magyar honvédség bevonulása óta beszerzett minden ingó és ingatlan tárgy a kolozsvári magyar egyetem tulajdonát képezi. "A kolozsvári Egyetemi Könyvtár egyképpen tartozik a román és a magyar egyetemhez." A fenti nyilatkozatból világosan kitűnik, hogy a Magyar Népi Szövetség vezetősége mindent elkövet, hogy a romániai magyar nép intézményeinek zavartalan működését biztosítsa, és hogy a demokrata Groza-kormány őszinte demokrata szellemben akarja megoldani a romániai magyar nemzetiség minden kérdését."

Egyáltalán nem ennyire nyugodt és bizakodó a Magyar Népi Szövetség vezetősége, főleg Kurko Gyárfás és közvetlen munkatársainak köre. A sorozatos kormányígéretnek nem válnak vagy csak kis mértékben valósággá. A magyar oktatás mind nagyobb anyagi gondokkal küzd. Kurko Gyárfás már előbb, 1945. június 27.-én bejelentette, hogy társadalmi gyűjtéssel igyekeznek megoldani

a magyar oktatás anyagi gondjait. Kurkó Gyárfás, a MNSz országos elnöke nyilatkozik lapunknak - a romániai magyar közoktatásról, a tanulók helyzetéről, a most meginduló társadalmi gyűjtésről és a hazatérők ügyének rendezéséről. A magyar állampolgárságú tanárok egy éves szerződéssel itt maradhatnak. Társadalmi gyűjtést indult. Rendezni kívánják a Dél-Erdélybe hazatérő magyar menekültek helyzetét is.

Egy nappal később, ~~1944~~ június 28.-án a brassó lap közli a már ~~1944~~ napokkal előbb Kolozsvárott kiadott, Kurkó Gyárfás által aláírt kiáltványt: Országos Petőfi-alapot! Felhívás a romániai magyar néphez! Ez a kiáltvány egyszerre tükrözi az erdélyi magyar szellemi élet nyomorúságát és a MNSz bizalmát a magyarság önzetlenségében. Valójában az önrendelkezés egyik formájaként, a MNSz kényszerűségéből átvállalja a központi kormányzat szerepét a nemzetiség ~~oktatásának~~ anyanyelvű oktatásának és művelődésének fenntartásában.

"Magyar Testvérek! Földművesek, munkások, polgárok!

Románia demokratikus fejlődése lehetővé tette az ország magyarsága számára, hogy szoros egyetértésben Groza Péter kormányával, saját maga vegye kezébe sorsa irányítását. Fel kell számolnunk végre azzal a hiedelemmel, hogy a másoktól nyert ~~szabadságot~~ szabadságot mások is őrizték meg számunkra, és minden erőnk latba vetése helyett, másoktól várjunk segítséget.

Össze kell fognia végre minden becsületes érzésű és építő szándékú magyarnak, hogy közös erővel újjáépíthessük mind ~~azt~~ azt, amit a német hordák és nyilas csatlósai elpusztítottak, hogy megvalósíthassuk mindazt, amire a magyar népnek itt, Romániában gazdaságilag, politikailag és kulturálisan szüksége van.

Ne várjunk mindent mástól.

Segítsünk önmagunkon!

sebb népi kiadásainkat fedezhetjük.

Gondoljunk gyermekeik oktatására! Nem tudjuk az ősszel megnyitni iskoláinkat, ha gyorsan nem gondoskodunk rendezetlen állampolgárságú szakembereink megtartásáról, s új tanszemélyzet neveléséről. A Magyar Népi Szövetség magára kívánja vállalni mintegy ezer olyan egyetemi és középiskolai tanár, valamint tanító ellátását, akik rendezetlen állampolgárságuk miatt ideiglenesen semmiféle fizetést nem ~~kapnak~~ kaphatnak. Bár kormányunk egy ~~évre~~ évre szerződést köt mindannyiukkal, nehogy a magyar tanügy hiányt szenvedjen, a szerződés megkötéséig s a besorolásokig mindezeknek a tanároknak és tanítóknak a megélhetésük^{unk} biztosítan^{unk} kell. A déleldélyi magyarságot csak úgy tudjuk már úszra megfelelő tanszemélyzettel ellátni, ha pénzt teremtünk elő és a nyáron saját költségünkön tanfolyamokat szervezünk szükségtanítók kiképzésére.

Újjá kell szerveznünk mezőgazdasági szakoktatásunkat is, hogy gazdatanfolyamok, valamint az alsó-, közép- és felsőfokú mezőgazdasági oktatás megszervezésével elősegítsük a több termelést.

Pénz hiányában csúdbe jutott a magyar színjátszás ügye, s az újjászervezés fontosságát növeli, hogy a múltban kiváltságosoknak szolgáló színházkulturánk ma már népi ~~ügy~~ közügy.

Sokáig sorolhatnók mindezeket a hiányokat, melyek betöltéséről a háborút követő gazdasági nehézségek közepette nem lehetett még gondoskodnunk. A szükség azonban annyira égető, hogy nemzetiségi életünk újjászervezéséhez saját erőnkől kell hozzáfognunk.

Most, amikor ~~világszerte~~ országszerte a világszabadság nagy magyar költőjének, Petőfi Sándornak segesvári emlékünnepére készül Románia magyar népe, felhívunk minden romániai magyar embert, minden magyarokból álló szervezetet és közületet, s minden magyar gazdasági, kulturális és egyetemes intézményt, hogy

a legnagyobb társadalmi erőfeszítést kifejtve, járuljon hozzá egy országos magyar alap létesítéséhez.

Aki csak teheti, juttassa el adományát közvetlenül a Magyar Népi Szövetség országos központjához Kolozsvárra, Majális utca 22. alá. Telefonszámunk 204.

Ugyanekkor minden tagozatunk minden szervezője, ~~javas~~ juttasson el ~~magyar~~ Petőfi-emléklapokat minden magyar ~~hoz~~ és ~~mű~~helyhez. Ezek a Petőfi-emléklapok központunkban szerezhetők be, telefonhívásra is. A bőkezű adományokat összes lapjainkban nyilvánosan nyugtázzuk.

Az alapot halhatatlan költőnk nevével Petőfi-alapnak neveztük el, s minden olyan népi célja juttatunk ~~be~~le, amelynek támogatása sürgős és közérdekű.

Nékülöző tanáraink segélyezésére ~~is~~ a gyűjtést már meg is kezdtük, és sajtóalapunkból kiutaltuk máris az első tanári fizetéseket. Hálással mondunk itt köszönetet Márton Áron római katolikus püspökünknek, aki gyorssegély alakjában ~~adomány~~ hárommillió lejes adományával elsőnek járult hozzá az egyetemi és közművelődési célokat szolgáló Petőfi-alap felállításához.

Legyen a Petőfi-alap megteremtése népünk demokratikus összetartásának és építő szándékának jelképe!"

A felhívásnak nagyon kedvező visszhangja támadt. Egy hónap múlva, a Népi Egység 1945. július 24.-i száma ezt jelentette: 5 millió lej gyorssegélyt utaltak ki eddig a ~~Magyar~~ Petőfi-alapból. Segélyben részesült a kolozsvári magyar egyetem, a magyar mezőgazdasági főiskola néhány tanára, tanítók, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum és az alakulóban lévő székelyudvarhelyi erdészeti és bányászati főiskola.

A lap rengeteg olyan kishirt közölt önkéntes ~~adomány~~ adományokról, a Petőfi-alap javára rendezett műkedvelő előadásokról, ~~amelyek~~ amelyek az erdélyi magyarság közösségi ~~összefogását~~ összefogását,

egyfajta autonóm önrendelkezés igényét jelezték.

De az államhatalom ~~szervezésébe~~ gyakorlásába, olyan állami szervek kiépítésébe, mint a karhatalom és a törvénykezés, a Magyar Népi Szövetség egyáltalán nem szólhatott bele. Az észak-erdélyi néprendőrség és népőrség fennmaradása. (Népi Egység, 1945. június 15.) Az 1944 novemberében, a reakciós román közigazgatás kivonása után létrehozott helyi karhatalmi szervezeket bekapcsolják a belügyminisztérium országos hálózatába. Demokrata csendőrség kerül Észak-Erdélybe. (Népi Egység, 1945. június 21.) Teohari belügyminiszter kijelenti, hogy az új román csendőrségnek "semmi köze nem lesz a régi reakciós rendszer terrorcsendőrségéhez." Az észak-erdélyi népcsendőrséget beolvasszák az állami csendőrségbe. Georgescu-Teohari belügyminiszter nagyfontosságú kijelentései a kolozsvári közigazgatási értekezleten. (Népi Egység, 1945. június 23.) A miniszter ismét hangsúlyozta, hogy a helyi erőket vonják be a rendfenntartásba és nem más ~~vidékekről~~ vidékekről hoznak csendőröket.

Folyik a megyei bíróságok átszervezése. Pătrăscanu igazságügyminiszter Sepsiszentgyörgyön. Megtörtént a sepsiszentgyörgyi bírók beiktatása. A felek anyanyelvén folynak a bírói tárgyalások (Népi Egység, 1945. június 12.) "Ami az igazságügyi szolgálat megszervezését illeti, a kormánynak gondja van arra, hogy magyar vidéken magyarul tudjanak a bírák. A kormány minden ~~kérdés~~ ténykedésénél szem előtt tartja a román-magyar megbékélés szempontjait." Pătrăscanu kolozsvári beszéde: Harcoljunk a sovinizmus ellen, bármelyik oldalról jöjjön is. (Népi Egység, 1945. június 24.) "Ami a magyar zászlót illeti, kétségtelenül ki lehet tenni ezt a zászlót is, ha a magyar lakosság a színeiben csak a nemzeti jelképet látja. De sajnos vannak egyesek akik a magyar zászlót nem nemzeti jelképként, hanem a sovinizta közigazgatás eszközeként vagy pedig a román demokráciával szemben

tanúsított állásfoglalásként tűzik ki, nem a demokratikus Magyar országra gondolnak, hanem a fasiszta Magyarországra, amelynek "ezeréves birodalma" nem egyszer megzavarta az agyakat és első-sorban a magyar tömegekre végtelen bajt hozott." Áttért a készülőben lévő törvényekre, rendeletekre és ezek végrehajtására, majd a magyar nyelvhasználatra vonatkozóan leszögezte: "A román állam hivatalos nyelve a román. Éppen ezért a belső közigazgatási gépezet működésében, beleértve az igazságszolgáltatást is, egyedül a román nyelv érvényes. Ami a magyar lakosságot illeti, ez a lakosság a közigazgatással és a bírósággal való érintkezésben - kérvényezés, panasz, tanúskodás, stb. - szabadon használhatja a magyar nyelvet. Azt kérték például tőlem, hogy a székelységlakta területeken az ítéleteket és az ügycsomókat magyar nyelven írják. Ez azonban nem lehetséges, mert azt jelentené, hogy a falusi bíróságoktól kezdve a Semmitószékig és a legkisebb csendőrtől a belügyminisztériumig az egész román államgépezetet magyarul kettőzzük meg, ami jogi és ténybeli képtelenség egyidejűleg. A közigazgatási műveleteket tehát csak román nyelven lehet szerkeszteni."

Egyben-másban, nem is lényegtelen pontokon, ellentmond ~~szöveg~~ Patrăscanu felfogásának az a közlemény, amelyet a Magyar Népi Szövetség adott ki és a Népi Egység 1945. szeptember 6.-én közölt az újabb bukaresti tárgyalások eredményeiről: A Magyar Népi Szövetség bukaresti tárgyalásainak eredménye korzalkoto jelentőségű a romániai magyarság történetében. A magyar vasutasok visszavétele. A katonai közkegyelmi rendelet kiterjesztése és meghosszabbítása. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos kivánalmak teljesítése. A Csíki Magánjavak ügyének történelmi jelentőségű elrendezése. A földosztással kapcsolatos panaszok kivizsgálása. A MNSz küldöttségét Kurkó Gyárfás vezette. Megállapodások születtek a közlekedésügy, az igazságügy és a földművelésügy terén. A székelyföldön magyarul is kiírják a vasúti állomá-

sok nevét. ~~Uj~~ Uj állampolgársági törvény jelenik meg. "Új nyelvrendeletet adnak ki, mely megállapítja mindazokat a bírósági körzeteket, melyekben a nemzetiség^{nek} arányszáma a 30 százalékot meghaladja. Ezekben a körzetekben a nemzetiség nyelvén beadott minden beadványra ~~is~~ a válasz is az illető nemzetiség nyelvén adandó meg." Visszeveszik a nyelvvizega címén elbocsátott magyar alkalmazottakat, a munka nélkül töltött ide beszámít a nyugdíjjogosultságba. A MNSz küldöttsége 13 magyar nyelvű állami mezőgazdasági iskolát kért, a minisztérium 10 iskola jogosultságát elfogadta, de "költségvetési fedezet hiánya miatt, valószínűleg csak 4-6 iskola nyithatja meg kapuit."

Ugyanez a lapszám közli Kurkó Gyárfás értékelését a bukaresti tárgyalásokról. A híradás győzelemittas címével felelteni látszik az országos elnök jónéhány megjegyzése harcostársainak magatartásáról és a magyarság mindegyre újratermelődő sérelmeiről. A kézdivásárhelyi naggyűlésen Háromszék megye népe fogadalmat tett az ország valamennyi demokrata erejének szilárd összefogása mellett. Kurkó Gyárfás országos elnök nagy tetszéssel fogadott beszédében ismertette a romániai magyarság jogait és kötelességeit. A testvérszervezetek képviselői is felszóltak a gyűlésen.

"Aki nem képes arra, hogy népe fájdalmának hangot adjon, az nem is lehet igazi vezető. Mi itt nem folytatunk sérelmi politikát. Amíg nem fáj, nem jajgatunk! De ha egyszer feljajdulunk, akkor mindenkinek tudnia kell, hogy fájdalmaink vannak. Így történt ez Észak-Erdély bekapcsolása után is, amikor a sérelmek halmaza érte Románia demokrata magyarságát. Ezeknek a sérelmeknek adtunk hangot most a kormány előtt."

Kurkó bejelentette, hogy pénzügyi alapok hiányában egyelőre el kell tekinteni a székelyföldi műegyetem felállításától, a legfontosabtnak tartott mezőgazdasági fakultás azonban hamarosan megnyílik Marosvásárhelyen.

Románia és Magyarország egyaránt súlyosan vétett a Szovjetunió ellen. "Nem a románság és nem a magyarság dönt most saját sorsa felett, hanem elfogadja azt a határozatot, melyet róla a béketárgyalások rendjén [REDACTED] hozni fognak. Ezt tudniok kellene azoknak is, akik gonosz indulattal azt rebesgetik, hogy én eladtam Erdélyt. Erdélyt senki sem adta el, és sorsa nem tőlünk függ. Saját sorsunk azonban tőlünk függ, és ha demokraták leszünk, akkor ez a sors könnyű lesz. A demokratikus országok pedig meg fogják találni a megegyezés és kibékülés útját."

Tehát, ha Erdély sorsáról [REDACTED] nem is dönthet a magyarság, de belső életében, például a ^{magyar} nemzetközi közösség és a román államhatalom közötti kapcsolatokban érvényesülhet az [REDACTED] önrendelkezés elve és gyakorlata? Ez volt Kurkó reménykedése?

Háromszék főispánja, Kisgyörgy Tamás realistább lett volna? A székelység egyik legrokonszenvesebb munkásvezetője, szakmája szerint asztalos, brassói gyárban dolgozott, a bécsi döntés után költözött haza Sepsiszentgyörgyre. [REDACTED] A román közigazgatás 1944 őszi kivonása után, előbb Sepsiszentgyörgy polgármesterévé, majd a megye prefektusává választották. Valóban a lakosság választotta meg, több órán át tartó éles vita után, amelyet egy másik demokrata jelölttel, Balogh bácsival folytatott. [REDACTED] 26/ Közmegegyezésre irányította a megyét.

A lemondott Kisgyörgy Tamás [REDACTED] helyére Gaudi Józsefet nevezték ki Háromszék megyefőnökének. (Népi Egység, 1945. szeptember 7.) "A lemondást az ülés résztvevői mély megdöbbenéssel és általános sajnálkozással vették tudomásul."

Mintha megérezték volna, hogy dráma zajlik előttük, [REDACTED] az ő egyéni [REDACTED] drámájuk is.

Hűségben és hűtlenségben

"Őrizzük meg a magyar szellemi egység eszméjét". Szabédi László, az ismert író nyilatkozik a Népi Egységnek. (1945. szeptember 22.) "Nem szabad elszakadnunk az általános magyar szellemi élet fő áramlatától, s mindent el kell követnünk, hogy a szellemi és tudományos érintkezés zavartalan ~~maradjon~~ valamennyi magyar nyelvterület között."

Szabédi László az erdélyi magyar ~~élet~~ értelmiségi életérzés egyik legfontosabb igényét fogalmazta meg. Az interjú idején ~~Marosvásárhelyen~~ Sepsiszentgyörgyön él a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-őre és óreadó tanár a Székely Mikó Kollégiumban. Majd 1947 elejétől a Népi Egység főszerkesztője lesz, az év őszén pedig Kolozsvárra távozik, ~~Magyarországra~~ meghívást kap a Bolyai Tudományegyetem esztétikai katedrájára, Benedek Marcell megüresedett székébe. A székely várpóban közéleti szereplése észrevétlen, legalábbis ahhoz a tevékenységhez képest, amit Szentgyörgyre kerüléséig Kolozsvárott kifejtett. ~~Eztől~~ a munkásságról, közéleti szereplésről az irodalmi ~~közvélemény~~ közvélemény is hosszú időn át - a diktatúra időszakában - csak annyit tudott, hogy Szabédi a Józsa Béla Atheneum könyvkiadói részlegének lektora volt, a Világosság munkatársa. Kántor Lajos Erdélyi sorskerék, Szabédi László és a történelem című monográfiája (Balassi Kiadó, Budapest, 1999) mutatta be teljes mélységében a költő és tudós magától ~~széles~~ értetődő, természetes, minden mesterkéltséget kizáró szemzetszemléletét. ~~Ez~~ Ennek a nyomai érhetők tetten egykori magánleveleiben, vázlatáiban. Ezt próbálta érvényesíteni a Népi Egység főszerkesztőjeként, a számára megadatott néhány hónapon át. / Szentgyörgyi jó másfél esztendeje valójában egy-

féle "azáműzetés" volt Kolozsvárról, politikai nézetei miatt.) Szentgyörgyön sem adott fel semmi meggyőződéséből, leveleiből kitetszik, hogy tovább folytatta küzdelmét az egészséges magyar nemzeti tudat, a felemeit fejj politikájáért, a mind ~~erőteljesebben~~ erőteljesebben jelentkező nemzeti önfeladás, kisebbségi tudat ellen. Véleményét Kurkó Gyárfáshoz és Jordáky Lajoshoz küldött magánleveleiben fejtette ki. (Jordáky az "Észak-Erdélyi Köztársaság" korszaká^{nak} vezető kommunista politikusa, író, egyetemi tanár.) Kántor Lajos említett könyvében először került nyilvánosságra Szabédi László 1946. április 17.-én, Szentgyörgyről keltezett levele Jordáky Lajoshoz, amelyben mintegy összefoglalja nézeteit az erdélyi magyarság tragikus helyzetéről. E levél befejező részében kifejti: ~~hogy~~ az erdélyi magyarság olyan hallatlan áldozatokat hoz a demokráciáért, hogy megszűnik Erdélyben a magyar nemzeti lét, "természetesen nem egy ködös internacionalizmus, hanem egy viruló, izmos, ~~1946~~ sovén román nemzeti lét javára."

Ilyen legfőbb "áldozatnak" tekintette a magyar nemzet szellemi, lelki egységének megbontását, gyanússá tételét, kiátkozását. A nemzeti együtvé tartozás féltésében, védelmezésében nem csak értelmiségi szemlélet vezérelte, hanem az egész erdélyi magyarság igazi ~~véleménye~~ véleménye. A Népi Egység négy ~~évtized~~ évében mindvégig jelen van a lap hasábjain ~~magyar egység~~ a nemzet egységét bizonyító hang, esemény, ~~lelki~~ lelki tudat. Kezdve 1944 őszétől, mikor a héborús végveszélybe került Magyar-~~ország~~ országot nyíltan féltő vélemények jelennek meg, a béketárgyalások drámai időszakáig, de azon túl is. Sőt, úgy mondhatnók, hogy a nemzet egységét jelző gesztusok, például ~~1944~~ az éhező pesti gyermekek erdélyi nyaraltatása, Budapest megsegítése és ~~1944~~ hasonló mozgalmak még erőteljesebbekké váltak a nagyhatalmak döntése, egész Erdély Romániához csatolása

után. ~~És~~ Ezeknek az érzelem megnyilvánulásoknak csak a hatalmi erőszak vet véget, valóságos vasfüggőnyt vonva a trianoni határokra. De Szabédi nemcsak Erdély és Magyarország ~~szociális~~ kulturális kapcsolatait tekintette fontosnak a magyar túlélés szempontjából, hanem az egész Kárpát-medence magyarságának szellemi egységét, egymásra figyelését. Világosan beszélt erről említett interjújában, amikor "valamennyi magyar nyelvterület" egymással fenntartható, zavartalan érintkezését követelte.

Szó volt az előző fejezetben ^{is} arról, hogy az erdélyi magyarság ^{noha} milyen érdeklődéssel figyelte a magyarországi hadi eseményeket, majd a meginduló újjáépítést, a politikai és társadalmi élet és nyilván, a kultúra magára találását. Egyenesen meglepőnek tűnhetik, hogy mindjárt a Népi Egység harmadik számában, 1944. október 26.-án Azok a 48-as zászlók címmel találunk vezércikket. Szerzője ~~Halász Gyula~~ ^{SZ} Halász Gyula, az akkor már 73 esztendőse brassói tanár, közíró, szerkesztő, a Párizsban világhírűvé lett Brassai ^{SZ} (ifjú Halász Gyula) fotóművész és grafikus apja, akinek az első verses kötete 1894-ben jelent meg Budapesten (A Szajna partján), s aki majd, 1959-ben kiadja Zajzon ^{pi} Rab István válogatott verseit, arra a gesztusra emlékezek, amellyel Moszkva kormánya 1940-ben visszaadta Magyarországnak a 48-as szabadságharc ~~és~~ katonai lobogóit. Ezek a zászlók most majd a demokratikus Magyarország katonáit lelkesíthetik a német fasizmus elleni harcra. (A Brassóban élő ~~Halász~~ ~~idős~~ ~~író~~ nem sejtette, hogy mi lesz a zászlók további sorsa: a szovjet hadsereg ~~ők~~ "fogságba veti" őket, és majd csak ~~1948-ban~~ 1948-ban adja vissza újra a magyar ~~néphadseregnek~~ néphadseregnek. A zászlók emlegetése Halász Gyula számára ~~nyilván~~ ~~úri~~ ~~ügy~~ arra, hogy ~~is~~ a magyar történelem iránt érzett hűségét kinyilvánítsa.) Híradásokban és vezércikkben foglalok-

zott a lap az 1944 őszi magyarország nemzeti ellenállási mozgalommal és hőseivel. Tisztek a bitófán ~~...~~ címet viseli a vezércikk, amely Kiss János altábornagynak és társainak a ~~...~~ kivégzéséről beszél, és a magyar főtisztek németellenes fellépésének történelmi jelentőségét méltatja. Visszatér a téma az 1945. május 13-i lapszámban: Bajcsy-Zsilinszky Endre, ... a magyar nemzet hőse. A jelentés szerint az ideiglenes magyar nemzeti kormány határozatot hozott a mártir politikus emlékének megőrzéséről. Junius 24. ^{24.} számában a Népi Egység beszámol Bajcsy-Zsilinszky budapesti újratemetéséről, és idéz Puskin szovjet követnek a vértanú politikust méltató beszédéből: "Annak a népnek, amely Bajcsy-Zsilinszkyt ~~...~~ adta, joga van az önállóságra és függetlenségre."

Egy évvel a háború befejeződése után, a Székelyföld ifjúsága a magyar hősökre is emlékezik. A Világifjúság Hete Sepsiszentgyörgyön címmel tudósítás a Székely Likó Kollégium tornatermében tartott "ifjúsági napról." (Népi Egység, 1946. március 29.) "Beke György a világ demokratikus ifjúságának harcáról és harcosairól emlékezett meg. Ismertette a szovjet, jugoszláv, lengyel, román, francia ifjak meg nem elkuvo harcát, s részletesen foglalkozott a magyarországi nemzeti ellenállási ~~...~~ mozgalommal és a mozgalom keretében küzdött magyar ifjúsággal."

Új egyenruhát kapott a magyar hadsereg. Híradás a Népi Egység 1945. július 10.-i számában, az új egyenruha leírásával. Az erdélyi magyarság figyelme kiterjedt az anyaország életének minden pászujára. Ilyen "apróságokra" is, mint a honvédség új uniformisa. Nyilván, a döntő kérdések kaptak rangjukhoz méltó hangsúlyt. Az ideiglenes magyar nemzeti kormány megalakulásakor, 1944 december 21 után egymás ~~...~~ után két ~~...~~ lapszámban a vezércikk ezzel az ~~...~~ eseménnyel foglalkozott.

Cvezériket

Egyik ~~vezériket~~ Kőműves Géza írta, Születőben a magyar demokrá-
cia ~~...~~ (December 30), a másikat Kurkó Gyárfás,
Történelmi feladat címmel (December 31.) Majd a Magyar-szov-
jet fegyverszünet aláírása után, újabb - ezúttal névtelen -
vezércikk jelenik meg, Mit jelent a magyar fegyverszünet? címmel.
(Népi Egység, 1945. január 23.) Egy nappal később, január
24.-én a fegyverszüneti egyezmény teljes szövegét ~~...~~
találjuk a lapban; rádióközlés alapján. (A magyarországi ese-
ményekről külföldi adók magyar vagy világnyelveken ~~...~~
sugárzott műsorai alapján tájékoztat a lap, mivel a budapesti
rádió még működik. Gyakran merítenek a szerkesztők, miként
utalásaik elárulják, a Romániába akkoriban beengedett három
pesti napilapból, a Szabad Népből, a Szabadságból és ~~...~~
ritkábban a Népszavából.) Az új honalapításról szóló két
vezércikk hangja meleg, örömet árul el, testvéri érzéseket,
főleg a Kurkó Gyárfás írása: érzik rajta a székely ember
szeretete és aggodalma Magyarország iránt. A fegyverszüneti
egyezményt tárgyaló vezércikk már ridegebb, kioktatóbb. ~~...~~
Hangsúlyozza, hogy "különleges fontossága és tanulsága van
a fegyverszüneti egyezménynek minden magyarra - azokra is, akik
nem Magyarország határain belül élnek." A ~~...~~ cikk főként
az egyezmény külpolitikai vonatkozásait vizsgálja. A Szovjet-
unió baráti államokat akar a határain, a Szövetségesek ~~...~~
nem osztják fel a volt csatlós, államokat bűnöse és ártatlan
országokra. Nem osztják bizonyos "maradi" román körök azon
furcsa felfogását, hogy a magyar nép szöröstől-bőröstől fasisz-
ta. Konklúzióként kiemeli: "A kis népeknek nem az teendőjük,
hogy demokráta mezben folytassák a sovinszta politikát, hanem
hogy új ~~...~~ lépjenek, amely az országon belül a tettek demok-
ráciáját, kifelé pedig a megértést ~~...~~ és a békét hozza."

Nem világos, hogy az intelleme kinek szól tulajdonkép-
pen? Magyarországnak? ~~...~~ Romániának? Mind a két ország-

nek? A cikkben a "maradi" román körök sovinizmusára való utalás azt seugallhatja, hogy Románia a címzett. Mege erősítheti ezt az a körülmény, hogy ugyanabban a lapszámban a Szovjet Hadsereg román nyelvű napilapjában, a Grăul Nouban Vinogradovszkij őrnagy élesen támadja a román ~~XXXX~~ "reakciós" köröket, amelyek ekkor - 1945 januárjában - még a Rădescu-kormányral ~~XXXX~~ azonosítható. A cikkíró felveti a kérdés: milyen magatartást tanúsítanak bizonyos román körök a magyar fegyverszünet ~~XXXX~~ aláírása után? "E körök úgy tesznek - adja meg a választ - mintha nem látnák a nyugati szomszédnál végbementő politikai megújulást, és továbbra is a magyar nép ellen izgatnak. A jelenlegi körülmények között ez a magatartás csak a hitlerizmus malmára hajtja a vizet."

Az együttgondolkodás a nemzet megint ötfelé, ~~XXXXXX~~ sőt immár hatfelé szakadt részeivel - Csehszlovákia átengedte a Szovjetuniónak Kárpátalját s így mintegy 200 ezer magyart -szerkesztői eszmény a Népi Egységnél. Hét magyar középiskola működik Jugoszláviában, adja hírl a lap 1945. július elsején. Jelöli a szerkesztőség, hogy tudósítása átvétel az egyik jugoszláviai magyar lapból, a Szabad Vajdaságból. De éppen mert a ~~XXXXXX~~ jugoszláviai hírforrásra megy vissza, csak a délvidéki helyzet jó oldalait mutathatja. Az ~~XXXX~~ erdélyi magyar olvasónak fogalma se lehetett a Tito-hadsereg által ~~XXXX~~ ^{elköt}vetett szörnyű ~~XXXXXXXXXX~~ tömeggyilkosságról, mintegy negyven-ezer magyar kegyetlen lemészárlásáról. Igaz, hogy az anyaország akkori sajtójában is hiába keresnők a ~~XXXX~~ ^{felzaklató}, lázító híreket a déli végekről.

Ugyanakkor a Felvidék ~~XXXX~~ magyarságának újbóli elnyomását, kiűzését, vagyonfosztását a szerkesztőség beengedi a lap hasábjaira. A komáromi szoborrombolás címmel, a Népi Egység 1945. október 6.-i - éppen az október hatodik! - száma ~~XXXXXX~~ ~~XXXX~~ névtelen vezércikkben támadja a szlovák naciona-

lizmus veszedelmét az egész Kárpát-medencére. A két legjelentősebb magyar szobrot, a várat ~~1849-ben~~ 1849-ben sikerrel védelmező Klapka György tábornok és az itt született nagy magyar író, Jókai Mór szobraikat abban az időben távolították el a közterületek terekről. "A komáromi szoborrombolás borzalmas példája annak, hogy a Duna-völgyében még milyen sötét, reakciós erők működnek az itt élő népek közös kárára."

A magyarországi hétköznapiok néha olyan közvetlenséggel jelennek meg a lapban, mintha a trianoni ország valamelyik vidéki városában megjelenő kiadvány lenne. ~~1945~~ 1945 március 8.-i számában a magyarország közélet eseményeit, a földosztás és a gazdasági újjáépítés kérdéseit taglalja a lap. Három nappal később Szemlér Ferenc vezércikke: A reakciós Magyarország összeomlása. (Népi Egység, 1945. március 11.) A költő főszerkesztő a magyar történelem legnagyobb viharának nevezi az országon átszárgult háborút, amelyik megdöntötte a magyar szellem legjobbjaiktól annyiszor elátkozott reakciós rendszert, és ennek helyében végre a demokratikus Magyarország fog felépülni... Külön cikket ~~szentelt~~ szentelt a lap Kossuth Lajos halálának ~~20~~ 20. évfordulójának (március 20)... Folyamatos tájékoztatást kapunk a magyarországi földosztás eseményeiről (március 25, április 7. és 11.)... Debrecenből, az ideiglenes fővárosból keltetett beszámoló Budapest újra meginduló életéről (március 27)... Ennek az újjászületésnek a jele, hogy a pesti Nemzeti Kamara Színházban megtörtént az első előadást, Csokonai Vitéz Mihály Özvegy Karnyónéjával nyitottak (április 6.)... A magyarországi politikai élet egyik központi személyisége dr. Balogh István páter, miniszterelnökségi államtitkár előadást tartott moszkvai élményeiről. A volt szegedi plébános, a Kisgazdapárt képviselőjében, egyik tagja volt a januárban Moszkvában járt magyar fegyverszüneti küldöttségnek. Ekkor szerzett tapasztala-

teiről beszélt. (Április 11.) Ugyanebben a lapszámban ~~1945~~
A földkisajátítás történelmi szüksége címmel Erdei Ferenc
tanulmánya olvasható; átvétel a szegedi Délmagyarországból.
Erdei Ferenc a magyar népi irodalom egyik jeles személyisége,
szociográfiai művek alkotója, az ideiglenes nemzeti kormány-
ban belügyminiszter. Érvelése a földreform mellett beleillett
a Népi Egység irányvonalába, amely cikkek sorában bizonygatta
a földosztás szükségességét. A lap április 14.-én, a budapesti
Szabadság alapján, Egy jó papról címmel bemutatja Gusztáv
Béla római katolikus ~~sz~~ lelkész áldozathozatalát, akit a ~~1945~~
nyilasok halálra kínoztak. Béla atya védelmezte az üldözötte-
ket, menekítette a zsidókat. A brassói lap állandóan napirend-
jén tartja a zsidók deportálását, szenvedéseiket és ~~1945~~
megnyilkolásukat. Április 12.-én Auschwitz borzalmai cím-
mel, a haláltábor szörnyőségeiről közöl cikket. Hárommillió
embert hurcoltak el a németek Magyarországról, vádolja ~~el~~
hitleri ~~1945~~ megszállást május 12.-én, szintén a ~~1945~~
budapesti Szabadságra támaszkodva... Április 15.-én Darvas
József A magyar ellenforradalom bűnei címmel az 1944. már-
cius 19.-i német megszállás történelmi "gyökereit" tárja
fel... Június 14.-én újra a magyar ~~1945~~ tragédia mélyen rejlé-
okait kutatja a lap ~~1945~~ cikke: Hogyan sodorták háborúba
Magyarországot Kassa megrendezett bombázásával Bárdossyék?
Szovjet jellel ellátott magyar repülőgépről bombázták Kassát.
A máig sem tisztázott eseményről dr. Balogh ~~1945~~ István minisz-
terelnökségi államtitkár mondja el a véleményét... Május 20-án
a magyar filmgyártás újraindulásáról olvashattak a lapban:
Szovjet segítséggel indult meg a németek által tönkretett
magyar filmgyártás... A szétrombolt budapesti hidak sorsáról
tudósít a Népi Egység 1945. május 30.-án. ~~1945~~
Akkoriban folytak a viták a szakemberek között a hidak újjá-
építéséről, illetve a Buda és Pest közötti közlekedés bizto-

sításáról. Érdekes lehetett az a mérnöki elképzelést, amely címet adott a tudósításnak: Alagúttal akarják pótolni az elpusztított budapesti hidakat. Ugyanebben a lapszámában egy közérdeklődésre számot tartó hír: Bartók Béla "New Yorkból útnak indult hazafelé." Sajnos, valótlannak bizonyult... De csakugyan hazafelé tartanak ~~az első~~ az első világháború óta emigrációban élő, különböző színvonalú politikusok: Hazatérnek Budapestre a magyar száműzöttek

A júniusi 8.-i lapszámában a budapesti Szabad Szó híradása és kommentárja a Nyugaton élő magyar emigránsok hazatérési szándékáról. (Első ízben idéz a Népi Egység a Magyar Nemzeti Párt napilapjából.) Véget vet a száműzetésének Károlyi Mihály, Bartók Béla, Böllöni György, Vámbéry Gusztáv, Lukács György, Balázs Béla, Mannheim Károly, Polonyi Károly, Budai György és Iványi-Grünwald Béla. "Szükség van rájuk. Értékek." - Így Szabad Szó, majd Incze Sándor hazatérési szándékához ezt fűzi hozzá: "Reméljük, ő nem azzal a szándékkal, hogy régi, népszerű mesterségét folytassa. Mert a Színházi Élet áporodott, giccos világból elégünk volt. A múltból éppenséggel nem a Színházi Életet kívánjuk feltámasztani. A fiatal magyar demokrácia színházkultúrája egészséges, sztármentes színházi sajtót kíván." Ez a kommentár nemcsak a népi írók vezette párt nézeteit jellemzi, de a Népi Egység szerkesztőjét is, akik átvették az írást. Szemlér Ferenc egész szerkesztői munkásságában érződik az odafigyelés a radikális magyar népi mozgalomra, noha saját költészete és prózája inkább tartozott a polgári irodalomhoz.

Kellő helyet kap^{tak} mindig a brassói lapban a magyarországi baloldali vezető személyiségek, írók, politikusok, de nem zárták ki a polgári progresszív képviselőit sem. (Szemlért személyes barátság, kapcsolat fűzte jónéhányukhoz.) A magyar-

viSSzhangot keltettek a Népi Egységben. 1945. május 20.-án teljes egészében megjelentette a brassói lap Révai Józsefnek, a Magyar Kommunista Párt ideológusának írását Szekfű Gyuláról, a század első felének egyik legnagyobb hatású történészeréről. Szekfű a Pedagógusok Szakszervezetében feltűnést keltő előadást tartott, amelyben állást foglalt a munkásság és földműveltség mellett, és a szovjet-magyar, általában az új Kelet-európai kapcsolatokat éltette.

"Szekfű Gyula, az ideológus és történész nem áll közel hozzánk - írja Révai József a Stabad Népben . - Még megfűrésésében sem vérbedi demokrata: mint konzervatív mondja ki a marasztaló ítéletet az országvesztő magyar "középosztály" fölött. De éppen abban, hogy konzervatív létére mondja ki az ítéletet és ismeri fel a munkásság és a parasztság nemzetmentő hivatását: van bizonyos erkölcsi és tudományos bátorság, mely előtt meg kell hajolni.

Tudományos és erkölcsi bátorság nélkül Szekfű Gyula az utolsó néhány évben nem fordulhatott volna szembe mindazzal, amit az elmúlt negyedszázad alatt hirdetett."

Révai József minden udvariaskodás nélkül Szekfű fejére olvassa eddigi történészi nézeteit: a magyar szabadságharcok szkeptikus bírálója, aki lebecsülte évszázados függetlenségi törekvéseinket, a behódolást, a kompromisszumot kereste a bécsi udvarral, a Habsburgokkal, egyenesen "germán-magyar történelmi közösséget" hirdetve. "Széchenyit, Deákot, Görgeyt igyekezett igazolni a gerinces helytállás, a nemzeti ellenállás, a népre való apellálás politikájának képviselőivel szemben." Ennek ellenére nincs igazuk azoknak, akik szerint Szekfű megtérését a baloldálnak nem szabad elfogadnia. De mivel országot építeni, népet nevelni csak külső és ^{belső} emigránsokkal nem lehet, "a megértésre hajlamosokat nem szabad megukra hagynunk, és tétlenül várni, míg beérnek bennünket, hanem elibük

kell mennünk." Szekfű J¹óval előbb kimondta, hogy "valahol utat veszítettünk." Ezt nyilván a nemzetre értette. De hogy ő hol tévesztett utat, erről eddig nem beszélt. De elindult egy egészen más úton, mint amelyen pályája első évtizedeiben haladt. Nemcsak megállapítja, hanem ~~.....~~ helyesli is, hogy az ipari munkásság és a parasztság nyomult ~~.....~~ fel a "történelmi" középosztály helyére. Ezek a dolgozó osztályok átveszik és megőrzik a magyar nemzeti kultúrát, a Szovjetunióval való baráti kapcsolatok pedig új utat nyitnak a magyar nemzeti fejlődésnek. De Szekfű még nem érkezett a maga választotta új út végére.

"Ha Szekfű Gyula ~~.....~~ tudná lépni azt a varázskört, melybe saját ^{at} munkássága zárja, ha többre tartaná az igazságot és a nemzeti érdeket önön művénél, több lehetne történetírónál: segíthetne újjánevelni az útját veszített magyar értelmiséget, segíthetne abban, hogy a magyar munkásság és parasztság testvéri szövetségébe beálljon harmadiknak a magyar értelmiség."

Nem ez volt az első eset, hogy a Népi Egység Révai József és más magyarországi baloldali politikusok, publicisták írásait ^{át} vette és bemutatta saját olvasóinak. Hivatkozhátunk ~~.....~~ A nagy magyar per: Kossuth-e vagy Horthy? című ~~.....~~ Révai-tanulmányra (1945. április 1.), amely az 1944 március 19-i német megszállás okait ~~.....~~ eiemzi és Horthy Miklós ~~.....~~ személyes tragédiáját nem tagadva, a magyar nemzet ~~.....~~ tragédiájában való ~~.....~~ felelősségét emeli ki. "Miért nem ment el Horthy Miklós az 1. honvédhadsereghez, amely Dálnoki Miklós Béla vezérezredes ~~.....~~ parancsnoksága alatt, egy emberként követte volna?" Révai József ~~.....~~ 1944-ben könyvet adott ki Moszkvában ~~.....~~ Kossuth Lajos címmel, ezt a kötetet elővitette egy újabb fejezettel az 1944 október 15-i sikertelen magyar kiugrási ~~.....~~ kísérlet után. A Népi Egység ezt a fejezetet adta közre.

Hivatalos cenzúra akkoriban - már és még - nem létezett. A Magyar Népi Szövetség lapjait a szervezet központi [redacted] sajtomegbizottai "irányították" - ideológiailag. A Népi Egység Bányai László országos alelnöktől kapta az utasításokat. De azért, a nagyobb "biztonság" végett, [redacted] a megyei kommunista pártbizottságok is az újságokon tartották a szemüket; a felelős [redacted] vagy valamelyik vezető szerkesztő személyes kapcsolatban állt a propaganda titkárokkal. Sepsiszentgyörgyön maga a megyei első titkár "foglalkozott" a sajtóval: a Népi Egység 1946 szeptemberétől megszűnéséig Háromszék székhelyén jelent meg. Az ottani első párttitkár, Lajcsák Gyula ragaszkodott ahhoz, hogy hetente "utat mutasson" a szerkesztőségnek. Szabédi László volt akkor a [redacted] lap főszerkesztője, mindig ő kapott meghívást, de nem ment el soha, hanem a kéltően ravasz, idős [redacted] Tiboldi Bélát küldte maga helyett; [redacted] visszéérkezése után soha meg sem kérdezte, hogy mi legyen hát az újabb [redacted] "napiparancs". 1./

Ezeken a "drót nélküli telefonokon" érkezett olyan utasítás 1945 nyárvégén, hogy a Népi Egység ritkítsa magyarországi tudósításait, riportjait, mivel elvonják az erdélyi magyar olvasók figyelmét a romániai veloságról, márpedig nekik ebben a közegben kell élniük, tájékozódniuk. 2./ Ekkor kezdte a román hatóságok a [redacted] vesfüggőnyt engedni a trianoni határra. Bukarestet ingerli, hogy a közönségtámaszilag egyoldalúan birtokba vett Észak-Erdélyt lélekben nem tudja meghódítani. A román kormány készül a béketárgyalásokra, [redacted] Besszarábiáról lemondott, a román sajtóban meg sem említik a létezését és az ott ismét bevezetett szovjet uralmat. Annál erőteljesebb hangszúlyozzák, hogy egész [redacted] Erdély Romániát illeti meg. Vlădescu-Răcoasa ismét -

telt nyilatkozatai világosan kimondják, hogy a nemzeti kérdésben tett engedmények mind-mind Erdélyért történnek. A béketárgyalások pedig közelednek. A szovjet és a nyugati diplomácia különböző szinteken tárgyal, egyeztet, vitázik; nagykövetek, külügyminiszter helyettesek és külügyminiszterek ülnek össze. Bukarest megnyugtatta a román közvéleményt. A külügyminisztérium elkészült a béketárgyalásokra. (Népi Egység, 1945. szeptember elseje.) Gheorghe Tătărescu helyettes miniszterelnök és külügyminiszter személyes irányításával, két szakbizottság készíti elő a román küldöttség által felhasználandó emlékiratokat és okmányokat. "Az ügycsomók több adatokat tartalmaznak Románia helyzetének megvilágítására a második világháború két különböző szakaszában." (Vagyis a kezdetektől a Szovjetunió, majd 1944 augusztus 23-tól Németország ellen vívott háborúról van szó. A román lapok közléseiből kiviláglik, hogy Románia a németellenes fronton hozott emberáldozatait kívánja hangsúlyosabban tárgyalni, noha a román egységek szovjet alakulatokba beosztva vettek részt a harcokban és a szövetségesek nem ismerték el Románia hadviselő státusát.)

Bukarest minél gyorsabban, mindenképpen azelőtt, hogy a béketárgyalások döntő szakaszukba jutnak, lélekben is be akarja kebelezni Erdélyt. Vagy legalább megadásra kényszeríteni az erdélyi magyarságot. Legvérmesebb célja az, hogy a maga ügye - vagyis Erdély birtoklásának elismerése - mellé állítsa az erdélyi magyarságot, de ha lehet, az anyaország vezetését és közvéleményét is. Román állami vezetők és pártfőnökök beszédeiben mind nagyobb teret kap Erdély és a nemzetiségi kérdés. Igazi hadjárat bontakozik ki a propagandában, amely a Magyar Népi Szövetség Százas Intézőbizottságának 1945. novemberi sorsdöntő, vagy inkább: sorveasztó kiáltványában csúcspontjára érkezik.

Ennek a propaganda hadjáratnak a két irányító vezére: dr. Petru Groza miniszterelnök és Vasile Luca, a Román Kommunista Párt vezetőségének harmadik embere, ~~.....~~ az Országos Demokratikus Arcvonal elnevezésű baloldali párttömörülés főtitkára. Mind a ketten jól tudnak magyarul, jártasok a magyar szokásokban, kultúrában. Magyar közönség előtt tüntetően ~~.....~~ magyarul beszélnek. A hízelgő magyar sajtó, Erdélyben is, az anyaországban ^{is} magyarul írja a nevüket, Groza Péternek és Luka Lászlónak. ~~.....~~ Előbb egy Hunyad megyei ortodox lelkész fia magyarul végezte középiskolai tanulmányait Szászvárosban és az egyetem jogi ~~.....~~ karát Budapesten. Vasile Luca egy háromszéki faluban született, félig román, félig ~~.....~~ székely szülőktől; mozgalmi munkát főként Brassóban, ~~.....~~ magyar munkások között végzett. Illegális kommunista, 1940 után a megszállt Besszarábiába menekül, Caernovic polgármestere lesz; ~~.....~~ 1944 augusztusában moszkvai román emigránsként tér haza, szovjet törzstiszti egyenruhában, együtt Ana Paukerrel. Luca és Pauker ^{ca} kezdetektől vetélkedésben él a honi kommunisták csoportjával, Gheorghiu-Dej körével és ez 1952-ben végzetes leszámolássá mélyül. Egyedülre egy gyékényen állnak, és Luca Erdély kérdésében az egész ~~.....~~ kommunista pártvezetés álláspontját képviseli.

Egyazon célt más és más úton kívánják elérni. Groza baráti hangon szól magyar közönségéhez, gyűléseken ~~.....~~ és a sajtóban, leereszkedő nyájjassággal, néha meg ~~.....~~ éppenséggel ~~.....~~ hízelegve dicséri a magyarok szabadságszeretetét. Olyan látszatot kelt, mintha a magyarság jogait védelmezné, ~~.....~~ ezeket a jogokat csak Románia tudná biztosítani, ezért akarja rábírní az erdélyi magyarságot, hogy önként és örömmel csatlakozzék Romániához.

Egyetlen esetben esett ki a szerepéből. 1945 őszén nagygyűlést tartottak Temesvárott az Ekésfront ~~.....~~. Az alkalom

a jugoszláv részről felvetődött igény a Bánság birtoklására. Az első világháború végén Belgrád szintén meg akarta szerezni magának a Bánság ~~keleti~~ felét is, fegyveres összecsapásokig fajultak a dolgok. Petru Groza harcias pózt öltött magára:

-Tito marsall nem azért harcolt, hogy a nemzeti gyűlölség újból feltámadjon. Tito és én, a harcos szerb nép és a román nép testvéri megértésben fognak élni. Vegyék tudomásul, hogy a Bánság határa ott marad, ahol van, és semmi változás nem lesz benne.

Ugyanakkor szükségesnek vélte, hogy Budapestre is üzenjen, a méltányosabb határokat remélő magyar köröknek:

- 1944 őszén a reakció bevonultatta oda [Észak-Erdélybe] a ~~Maniu-gárdistákat~~ Maniu-gárdistákat, akik dúltak, raboltak és halálra kínozták a székelyeket. Mi azonban tiszta szívvel és tiszta érzéssel vettük át ezt a területet, és megfogadtuk, hogy semmiféle nyelvi vagy vallási megkülönböztetést nem teszünk. Az erdélyi magyar nép ott volt Kolozsvár főterén, amikor bevo-nultunk, és egyetlen tiltakozó hang nem hallatszott ellenünk.

Groza Péter miniszterelnök: "Nem gyűlöletre, hanem megértésre építjük fel az országot!" (Népi Egység, 1945. október 7.)

Emlékeztetnénk, hogy a kolozsvári levéltárban őrzött korabeli román feljegyzések szerint, nem a magyarok, hanem a románok tiltakoztak az 1945. március 13.-i ünnepekkel szemben a magyar szónok, Jordáky Lajos jelenléte ellen, és egyáltalán nem a román-magyar testvériséget éltették. A magyarok ellenben lelkes hangulatban vonultak el I. Mihály király és Groza miniszterelnök előtt; úgy érezték, hogy győzelmet arattak "a reakció" fölött, és hogy a harcuk által hatalomra hozott Groza-kormány örökre megoldja nemzeti gondjaikat. Balogh Edgár Férfimunka című 1986-os emlékirata is ezt a hangulatot őrzi; szerzőnk évtizedek csalódásai, ~~és~~ az egyéni és a közös, nemzeti szenvedések nem döbbentették rá arra, hogy Kolozsváron 1945 március

13.-án legyőzött magyarok ujjongtak a fölöttük győztes román kormány dicsőségére. Volt-e párja ilyen tragikusan groteszk tévedésnek az emberiség történelmében?

Vasile Luca - Groza beházelgő stílusának ellentétéként - az ellentmondást nem tűrő parancsok közvetítőjeként jelent meg a magyar tömegek előtt. Neki joga volt ehhez, a korholáshoz, miként édesapa szól gyermekéhez. Ő "közéjük" tartozik, ő éppen olyan magyar, mint a hallgatósága.

Ezt a rokonszenves portrét Vasile Lucáról Szemlér Ferenc rajzolta meg a Magyar Népi Szövetség első kongresszusa idején. (Képek a romániai magyarság népi parlamentjéről. Népi Egység, 1945. június 13.) Színhely: a Diákház nagyterme Kolozsvárott. Szemlér a pártvezetőt magyar néven szerepelteti.

"Éljen Luka László!...zendül fel a terem önkéntelenül kitörő tetszésnyilvánítása, amikor felismerik az idegent, aki a délutáni nap besütő fényében áthalad a zsufolásig megtelt széksorok között. Eleinte csak elszórt suttogás hallatszott, aztán a suttogás megerősödött, az éppen beszámoló ^{ját} mondó megyei kiküldött is zavartan elhallgatott, s ekkorra már az egész terem lelkesen kiáltja az üdvözlést.

A romániai demokrácia népszerű hőse mosolyogva bólintgat jobbra-balra, és úgy köszöni meg az üdvözlést. Erős természetén csak úgy feszül a háziszöttes ruha. Önkéntelenül is az az érzés támad bennünk, hogy ez az ember nem ismer maga előtt akadályt. Sem fal, sem önkény, sem erőszak nem állíthatja meg útjában. Most is ugyanaz, mint egykor a véres grivical események idején. Akkor a munkásság hősi harcát vezette megingathatatlan erővel az elnyomó zsarnokság ellen. Ma pedig az ország demokratikus erőt fogja össze, hogy a fasizmus és a sovinizmus utolsó maradványait is kiirtsuk.

diszhelyét. Eddig kezében tartott rövid pipáját zsebreteszi, és barátságosan int a kiküldött felé, hogy folytassa beszámolóját. A hallgatóság azonban lelkesen éljenez, majd ütemesen kiáltja: "Halljuk Luka Lászlót! Halljuk Luka Lászlót!...Halljuk Luka Lászlót!...ütemezt tovább, fáradhatatlanul.

Luka László elmosolyodik, alig észrevehetően megvonja a vállát és nyugodt lassúsággal felemelkedik útéből. A teremben ebben a pillanatban halotti csend támad. Luka László rövid ideig gondolkodik, majd messzececsengő, nyugodt hangon beszélni kezd. Látszik, hogy nem készült előre erre a szónoklatra. Eleinte még keresi a szavakat, a gondolatok ott alakulnak ki előttünk. Szinte érezni rajtuk a forró izzást, amellyel a keményen dolgozó elme megteremti az egységet és a formát. Lassanként aztán a mondatok egymásba kapcsolódnak, mint a láncszemek, vagy a fogaskerék fogai, és a szónok tisztán és folyamatosan fejti ki szervezeti és nemzeti életünk egyik legfontosabb kérdését.

A beszédet annak idején a lapok szóról-szóra ismertették. De nem érzékeltették azt a forró lelkesedést, amely körüllobogta a szónokot. Pedig Luka László nem hizelgett a hallgatóknak. Sőt! Figyelmeztetett, intett és olykor gáncsolt is. »Nem a nemzeti lobogó használata a fő kérdés, hanem az, hogy megerősítsük a demokráciát!« - mondotta. »Ne a kirakat számára legyünk demokraták, hanem igyekezzünk erős, harcos közszellemet teremteni...A magyar demokráciának meg kell erősítenie a román demokráciát, mert csak így juthat el jogainak megvalósításához...«

Nehéz és komoly igék ezek. Figyelmeztetés azok számára, akik a demokrácia ürügye alatt csupán apró, sovíniszta érdekeket akarnak még inkább érvényesíteni. S a meglepő az egészben az, hogy a terem közönsége ellentmondás nélkül megérti a szónok

gondolatait és tökéletes együttérzése jeléül szinte mondatonként szakítja félbe dübörgő tapsal a beszédet.

Luka László pedig ott áll az emelvény közepén. Szeme kissé hunyorog az erkélyablakon át szinte vízszintesen besütő napban. A hallgatóság fölé magasodik, ^{de} mindnyájan érezzük, hogy az őt feszulten hallgató tömeg közé tartozik."

Petru Groza miniszterelnök nem sokkal a Magyar Népi Szövetség ~~...~~ kolozsvári kongresszusa után valóban ~~...~~ világszenzációnak számító bejelentéssel lép meg a ~~...~~ romániai és magyarországi közvéleményt. Még egyik ország sem nyerte vissza ~~...~~ szuverénitását, mind Románia, mind Magyarország legyőzött államnak számít - ~~...~~ függetlenül attól, hogy a román hadsereg több mint nyolc hónapon át harcolt a hitlerizmus ellen - , Bukarestben is, Budapesten is a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, illetve annak szöveg elnöke gyakorolja a ^{fő} hatalmat. ~~...~~ Láttuk, hogy még egy újság megjelenését is az Ellenőrző Bizottságnak kellett engedélyeznie. És ekkor a román miniszterelnök meghirdeti Románia és Magyarország vámunióját, a határok légiesítését, tehát eljelentéktelennítését.

Groza román miniszterelnök és Gyöngyösi magyar ~~...~~ külügyminiszter nagyjelentőségű nyilatkozatai. Groza Péter dr.: Végleges megbékülést akarok teremteni Románia és Magyarország között. Gyöngyösi magyar külügyminiszter: A magyar kormány öszintte barátsággal akarja megszorítani a feléje nyújtott kezét. (Népi Egység, 1945. június 2.) Groza Bukarestben interjút adott a budapesti Népszava munkatársának.

" - Végleges megbékélést akarunk teremteni Románia és Magyarország között. Végleges, a román-magyar kapcsolatok összességét magában foglaló megoldást akarunk találni. Nemcsak barátságról, együttműködésről is van szó. Viszálly ~~...~~ pedig

egész bizonyosan semmi ok nincs a demokratikus Románia és a demokratikus Magyarország között. A román-magyar barátság kérdése nem területi kérdés. Erdély, ahol a románság és a magyarság sok-sok évszázad óta él egymás között, nos, ez az Erdély számunkra nem lehet fal, hanem csak híd Magyarország felé.

Én a vámunió híve vagyok - mondja tagoltan, hangsúlyozva. - Legyen szabad az áruk forgalma Románia és Magyarország között. Tovább megyek: ne csak az áruk, hanem a személyek is közlekedhessenek szabadon. Szüntessük meg tehát az útlevélkényszert is. Hadd látogathassa meg, amikor akarja, a budapesti vagy miskolci szabómester a leányát, aki Désre vagy Sepsiszentgyörgyre ment férjhez egy román vasúteshez, s talán maga is Erdélyben született. Tovább megyek: tegyük szabaddá a szellemi termékek forgalmát is. Hadd jöjjenek be a demokratikus magyar újságok és könyvek Romániába. S jusson el minél több román hír, román mű eredetiben vagy fordításban Magyarországra. Szóval: bontsuk le a vámterifákból, útlevelekből, cenzúraokmányokból épült határfalakat. Csak az elérhetetlen az, ami olyan különösen vonz és szenvedélyeket kelt.

Tegyük szabaddá a forgalmat, tegyük szabaddá a közlekedést gazdasági, személyi és szellemi tekintetben egyaránt. Ezzel - azt hiszem - már ki is húztuk a kérdés méregfogát."

Groze nem is titkolja, hogy Erdélyért cserében ajánlja fel a vámuniót:

"Mindenképpen közös érdekünk, hogy Románia és Magyarország már egymással megegyezve jelenjék meg a béketárgyaláson. Nem kétséges, hogy ezt a legnagyobb örömmel üdvözlőlék a szövetséges hatalmak is, élükön a Szovjetunióval, Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal."

elsősorban a kisemberek ~~magatartására~~ ^{kívánságaira} épít, s olyan előnyöket helyez kilátásba, amelyek akár az autonomia csiréjét rejthetik magukban. Vagyis a határok légiesítését, a szabad ~~kereskedést~~ közlekedést ~~között~~ Erdély és az anyaország magyarjai között; ráadásul vámmentességet, ami szintén gazdasági előnyökkel kecsegtethet. Ilyen körülmények között nagyon lecsökken a jelentősége annak, hogy hol húzódik az államhatár a két ország között...

Gyöngyösi János magyar külügyminiszter - a Népi Egység ugyanazon számában közölt - beszédében válaszolt Groza javaslatára. Endrődön tartott nagygyűlésen beszélt, a Független Kisgazdapárt tagsága előtt:

"A magyar kormány azt a baráti kezet, amelyet a romániai miniszterelnök felénk nyújt, nemcsak szívélyesen fogadja, de nehezen és türelmetlenül várja a pillanatot, amikor ~~szinte~~ ^{szinte} és igaz magyar barátsággal meg is szoríthatja. Meggyőződése és biztos vagyok benne, hogy nemcsak a demokratikus magyar kormány minden egyes tagja, de a demokratikus pártok minden vezetője is mind vallja, hogy a feudalizmus és a reakció nyomása alól felszabadulva, a gyűlölködésnek és rossz szomszédviszonynak véget kell vetni. "

A tudósítás szerint, a magyar külügyminiszter beszédét "sokszor szakította meg viharos éljenzés, különösen, amikor a vámhatárok megszüntetéséről és a ~~magyar-román~~ magyar-román együttműködésről beszélt. A tömeg lelkesen éljenezte Groza miniszterelnököt és a baráti Romániát."

Groza vámunió-ötletét ~~beszédében~~ elragadtatott hangú vezércikkben kommentálta a bukaresti Romania Liberă, a kommunista párt nem hivatalos napilapja. Grigore Preoteasa ~~beszédében~~ Egy történelmi lépés címmel fűzött megjegyzéseket Groza és Gyöngyösi nyilatkozataihoz. A fiatal román kommunista értelmiségiek ~~tekintélyes képviselője~~ ^{tekintélyes képviselője} Nicolae Ceaucescu 1848-as

politikust idéz, aki 1849-ben Kossuth Lajos kormányzóval a "megbékélési egyezményt" megkötötte, és úgy találja, hogy Bálcescu ~~ő~~ senki sem tett akkora erőfeszítést a két nép együttműködésének megvalósítására, mint Petru Groza. "Ha azonban Bálcescu idájében a politikai helyzet még nem volt eléggé érett, hogy elképzelései megvalósulhassanak, a jelenlegi ~~helyzet~~ körülmények lehetőséget nyújtanak Groza Péter eszményeinek megvalósítására. (Népi Egység, 1945. ~~június 9.~~ június 9.)

Megszblalt a ~~tervezett~~ román-magyar vámszövetség ügyéről a bukaresti Grainul Nou, a ~~Hadsereg~~ ^{Szavak} Hadsereg román nyelvű napilapja. A Népi Egység 1945. június 19.-i száma ismerteti a vezércikket, amely fontos lépésnek nevezi a román kormányfő és a magyar külügyminiszter nyilatkozatát, de a vámszövetség jelentőségét csak gazdasági vonatkozásokban mérlegeli; Erdély kérdéséről említést sem tesz.

A nagy cél címmel a brassói újság ~~1945.~~ 1945. június 13.-i számában Szemplér Ferenc közlve vezércikket, Eröss Bálint álnévvel jegyezve. "Itt van a kellő pillanat, amelyet nem szabad kihasználatlanul hagynunk, mert a ~~történelem~~ történelem előtt felelősek leszünk az elmúlt ~~idő~~ ^{idő} elcsúszott alkalomért... Tisztában vagyunk, azzal, hogy a felelős államférfiak felelős kijelentései még nem egyenlők a megvalósulással. Ezek a kijelentések csak kedvező légkört teremtenek a munka megkezdésére. A megvalósulás elé sok olyan akadály emelkedik, amelyek legyőzése első ~~pillantásra~~ pillantásra szinte lehetetlennek tetszik."

Elismerő visszhang érkezett Budapestről. A Magyar Kommunista Párt örömmel fogadja a demokratikus Románia Magyarország felé nyújtott kezét. (Népi Egység, 1945. június 16.)

Rákosi Mátyás Magyarország nemzetközi helyzetének összefüggéseibe helyezi a javaslatot. "Másképp néz ma a világ a magyar nemzetre, mint egy évvel vagy tíz évvel ezelőtt. Kézzelfogható

bizonyítotték erre Groza román miniszterelnök baráti beszéde. Felajánlotta a magyar-román barátságot, és odáig ment, hogy közös vámterületet ajánlott fel a fiatal magyar demokráciának".

Groza szívesen látogatott el a kolozsvári magyar egyetemre. Nem utasította vissza, ha a Bolyai megteremtőjeként ünnepelték. A dunamedencei összefogás jegyében. Groza miniszterelnök meglátogatta a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet. Ezt a címet viseli a Népi Egység 1945. november 3.-i számának első oldalas tudósítása. "Szombaton reggel Kolozsvárra érkezett Groza Péter miniszterelnök, Luka László, a NDA főtitkára és ~~XXXXXX~~ Potop ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ közoktatásügyi alminiszter kíséretében.

A miniszterelnök a délelőtti folyamán meglátogatta az átalakítás alatt lévő állami magyar egyetem sétatéri épületét. Közel egy órát töltött az egyetem épületében. Érdeklődött az építkezés menete felől, és barátságos beszélgetést folytatott a tanárokkal. ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ A tanári kar a rektori hivatalban, dr. Csögör Lajos rektor vezetésével fogadta a miniszterelnököt. Buza László professzor rövid, meleg hangú beszéddel üdvözölte Groza Péter dr.-t. Kiemelte, hogy a kolozsvári egyetem komoly biztosítéka a két együttélő nép barátságának.

Groza Péter dr. egyszerű, közvetlen hangon válaszolt - Nehéz munka összebékíteni ezt a két népet - mondta. - de vállaljuk a feladatot. Derék, harcos hívei vannak mindkét oldalon ennek a nagy és szép gondolatnak. Persze, van még tartozkodás is, de a nehézségeket le fogjuk győzni.

Beszéde további során azt fejtegette, hogyan képzei el a két egyetem együttműködését. A tisztas tudományos versengés mellett, szoros együttműködésére van szükség - mondotta. - A kezdeményező lépést a román egyetem tanárai meg fogják tenni.

Ezután a két nép egymásra találásáról beszélt:

- Azt akarjuk, hogy levegővé váljanak a határok, a Lajtvölgy a fekete tengerig. Meg fogjuk könnyíteni a személyfor-

galmat, nem lesz útlevélkényszer. Én mindennek örülök, ami Budapestről jön, demokratikus vonalon. Nem ma született meg bennem a meggyőződés, hogy e két népnek egymásra kell találnia. Erre tanúm lehet Lukács László barátom is - fordult Lukáchoz mosolyogva - Nekünk régi meggyőződésünk az, hogy csak békében érdemes élni. Igaz, hogy a reakció mindannyiunkat, akik a két nép közeledését hirdetjük és tetteiben gyakoroljuk, áruló ~~nevezik~~ lónak nevez. Vállaljuk azonban a nehéz munkát és akár az áruló nevet is, mert a lelkiismeretünk tiszta és tetteink is tiszták.

- Kérem, higgyék el - mondotta baráti melegséggel -, pontosan tudom és átérzem, mi folyik le egy kisebbségi ember lelkében. Hiszen magam is voltam kisebbségi. Tudom, hogy minden szó és minden gesztus mit válthat ki a lelkekből. Ezért is kell megszűnnie mindenkorra a kisebbség fogalmának, s ezért beszélünk mi együttélő nemzetiségekről.

Kérte a tanárokat, hogy igyekezzenek túltenni magukat az ideiglenes nehézségeket, s akkor egy-két éven belül, elfelejtve a nehézségeket, valamennyien büszkék lehetnek a nagyszerű erdélyi magyar tudományos intézményre. Beszédét a magyar-román diákcsera fejtegetésével fejezte be.

Ezután Csögör Lajos dr. rektor az egyetemi tanács nevében mondott üdvözlő beszédet. Kiemelte, hogy a haladó demokratikus pártok mellett Groza miniszterelnöknek köszönhető, hogy a kolozsvári állami magyar egyetem már az idei tanévben megkezdheti működését.

Groza Péter dr. megköszönte az üdvöletet, és kifejezést adott annak a kívánságának, hogy a román és magyar egyetem egyszerre nyissa meg kapuit, s a megnyitáson kölcsönösen képviseltesék magukat.

- Példát kell mutatnunk - mondotta. Mert ha mi, románok és magyarok meg tudunk békülni, akkor a dunamedencei

összefogás minden akadálya könnyen elhárítható.

Ezután megtekintette a miniszterelnök az új magyar egyetem helyiségeit és jó munkát kívánva, búcsúzott. "

Ez az 1945.-ös esztendő, illetve második fele a magyar-román vámunió nagy reményének jegyében telt el. De az újsághírek mintha konokul cáfolni akarnák Petru Groza ígéreteit. A bukaresti rádió 1945. július 3.-i adásában bejelentette, hogy a magyar-román határon ismét bevezették az útlevélkényszert. Addig ugyanis, noha román határőrök járőröztek a határon, szabadon kelhetett át bárki. ^{3/} Az útleveleket csak elutazási láttamozással lehet használni.

(Népi Egység, 1945. október 25.)
A különleges láttamozást a miniszterelnökség, illetve a rendőrségi és állambiztonsági vezérigazgatóság engedélye alapján az útlevelet kiállító hatóság adja. Csak hivatalos útlevéllel lehet utazni. (Népi Egység, 1945. november 1.) A főispáni hivatalok vagy a városok, falvak által kiállított útlevelek hatályukat veszítették; csak a rendőrség állíthat ki külföldi útleveleket. A debreceni vásár alkalmával. Utlevél nélkül utazhatnak Magyarországra az erdélyiek. (Népi Egység, 1945. december 4.) A rendőrkapitányságok állítanak ki 8, illetve 30 napra érvényes határátlépési engedélyeket. Csak kiállítási anyagot lehet vinni. Katonák, állami tisztviselők, továbbá politikailag megbízhatatlan személyek nem kapnak engedélyt.

Sajtótörténész hiába keresi a lap számonkérő gloszáját: ez lett a határok légiesítéséből, az útlevélkényszer eltörléséből?

Megbízhatatlan személyek nem kapnak útleveleket. Megbízhatók annál inkább. Nem is kell kérniük. Küldik őket. A román és a magyar kommunista pártok titkos együttműködéséről árulkodik az az esemény, hogy az 1945. november 4.-i magyarországi parlamenti választások előtt vezető romániai magyar pártmunkások érkeznek Budapestre, és részt vesznek a

választási küzdelemben, a Magyar Kommunista Párt győzelme érdekében. A pesti pártközpontban tudták, hogy több százezer magyar állampolgárnak közeli rokonai élnek Erdélyben és ezeket nagy mértékben befolyásolja a romániai magyarság sorsa. Segítségül hívták Kurkó Gyárfást, a Magyar Népi Szövetség országos elnökét és Mogyorós Sándor^t, a Román Kommunista Párt központi bizottságának tagját, másokkal együtt. Mogyorós ugyan magyar ~~születésű~~ parasztcsaládban született, Nagyszalontán, de ezen az egyetlen alkalmon kívül, soha nem szerepelt magyarként a romániai pártban és közéletben; a nevét pedig Alexandru Mogyorósnak írta.

Magyarországi látogatása alkalmával. Kurkó Gyárfás nagy beszédet mondott a budapesti Sportcsarnokban lefolyt népgyűlésen. (Népi Egység, 1945. november 8.) "Budapesti tartozkodása alkalmából Kurkó Gyárfás meghívást kapott, hogy szöveljen fel a budapesti Sportcsarnokban tartandó népgyűlésen.

A gyűlésen a székely eredetű Rajk László tanár, a Magyar Kommunista Párt ~~Magyarországi központi bizottságának~~ tagja elnökölt. Rajk László meleg szeretettel üdvözölte a gyűlésen jelenlévő romániai demokrata vezetőket, köztük a Magyar Népi Szövetség elnökét, Kurkó Gyárfást.

Elsőnek Kossa István mondott beszédet, majd átadta a szót Kurkó Gyárfásnak.

- A romániai magyarság számít a magyar demokrácia támogatására - mondotta Kurkó Gyárfás. - De fel kell tennünk a kérdést, hogy e támogatás miben nyilvánulhat meg? A válasz csak az lehet: a magyar heledő demokrácia teljes győzelmé^{ben} a reakció felett.

Ha a demokrácia győz a reakció felett - folytatta Kurkó Gyárfás -, számíthatnak a mi támogatásunkra is. Akkor a román demokráciával együtt ledöntjük a vámhatárokat. Ez

pedig nagy mértékben hozzájárul majd mindkét ország gazdasági fellendüléséhez és e két népre tartozó közös kérdések barátságos elintézéséhez, minden idegen hatalmi beavatkozás nélkül.

Míg, ha a reakció kerül felül - szegezte le Kurkó Gyárfás - megerősítjük a határokat. A reakció felülkerekedése elválasztja, a demokrácia győzelme pedig összehozza a két országot, a két népet.

Ezután a magyar népi demokrácia nagy harcosa, Rákosi Mátyás emelkedett szólásra.

- Ugyanazok - mondotta Rákosi Mátyás -, akik a Magyarországot rombadöntő németek érdekében annak idején az utolsó csirkét is elvitték a feluból, most ki akarják éheztetni az országot újjáépítő munkásságot.

Rajk László befejező szavaiban, Kurkó Gyárfás útján, üzenetet küldött a román demokrata erőknek, és biztosította őket a magyar népi demokrácia nevében, hogy hiába mesterkedik a magyarországi reakció, soha többé nem kell majd határaikat ~~megvédeni~~ megerősíteni."

Ez lett volna Rajk László üzenete szülővárosába, Székelyudvarhelyre? A magyarországi kommunisták magatartását szinte hihetetlenül nagy bizalmak magyarázza Petru Grozában. Nem tudni, hogy mikor járt odahaza az 1909-ben született tanár, aki a székelyudvarhelyi református kollégium elvégzése, ~~után~~ a budapesti egyetemen töltött évek után, Franciaországban folytatja tanulmányait, majd önkéntes a spanyol köztársasági hadseregben, internálják, idehaza az illegális párt egyik vezetője. Csak a kisebbségi időköt ismeri Erdélyből és a Grozát dicsőítő újságcikkeket.

Budapesti állanférfiak beszédeiben visszatérő motívum, hogy míg Csehszlovákiában a Benes-dekrétum földönfutókká, jogtalan páriákká tette a magyarokat, addig Groza Romániája és Tito

Jugoszláviája a magyar kisebbség nemzeti létét biztosítja.
(Nyilván, a déli szomszéd esetében mélyen hallgattak a negyvenezer ártatlan magyar lemészárlásáról.)

Rajk László a dunavölgyi kérdésről címmel, a Népi Egység 1945. december 9.-i száma terjedelmesen foglalkozik a Magyar Kommunista Párt vezérszónokának beszédével a budapesti ~~parlament~~ parlament választások utáni első ülésén.

"Nemzeti érdek - mondotta Rajk László -, hogy a ~~reakció~~ reakció elleni harcot ne csak meghirdessük, hanem végig is vigyük. Végleg el kell törölnünk a magyar sovinizmus minden megnyilvánulását és maradványát is. Örömmel üdvözljük a miniszterelnök úr [Tildy Zoltán] kijelentéseit, amelyekben félreérthetetlen nyíltsággal szembefordult a dunavölgyi magyar felsőbbrendűség gondolatával, a magyar imperialista programmal. Csak ezek felszámolásával érhetjük el a Dunavölgyében velünk együtt élő népek között egyenjogúságunkat. Örömmel állapítjuk meg a román-magyar barátság szaporodó jeleit
(Zaj a Kisgazdapártban. Farkas ~~...~~ Mihály: Meniuk akarják megzavarni!) és szeretnők, ha Groza miniszterelnök javaslata a magyar-román vámunió megteremtéséről minél előbb konkrétabb formákat öltene."

Majd mintna egy más szónok folytatná:

"Bármilyen elesett ország vagyunk is, mindent el kell követnünk, hogy ~~...~~ megvédjük a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek érdekeit. Ezen a téren csak csehszlovák kapcsolatban van ok panaszra. Mi, kommunisták voltunk az elsők, akik a szlovákiai magyar kisebbség megokolatlan és jogtalan üldözése ellen szót emeltünk, és mindent megtettünk védelmében. Feltétlenül meg kell találni a magyar és csehszlovák nép békés, jószomszédi együttműködésének és barátságának útját, mint ahogy megtaláltuk jugoszláv-magyar és magyar-román barátság útját is.

A csehazlovák-magyar együttműködés azonban nem jelenti azt, hogy Magyarország belenyugszik 600.000 szlovákiai magyar földönfutóvá tételébe."

Különös módon, ez a Groza-kultusz már akkor kialakult a budapesti sajtóban és a magyar kormány köreiből, mikor a március 6.-án uralomra került román kormányzat még semmilyen cselekedetével ^{nem} adta bizonyosságát annak, hogy valóban egyenjogúságot akar biztosítani az erdélyi magyarságnak. És Groza nimbusza ~~széles körben~~ megmaradt akkor is, mikor az erdélyi magyarság már keserű tapasztalatokat szerzett arról, hogy ~~széles körben~~ mások a jelszavak és ismét mások ^a lettek. Budapesten ezt sokáig nem érzékelték, és Groza ~~széles körben~~ ^{kormányzatát} még a Ceausescu-diktatúra jogfosztásai idején is, mint megmentőt emlegették.

Közvetlenül az "Észak-Erdélyi Köztársaság" felszámolása, a román közigazgatás újbóli berendezkedése után, a budapesti Népszava 1945. március 16.-i száma ezt a vezércikket közölte: Magyarok és románok. "Erdély tehát, a fegyverszüneti szerződés értelmében ismét román kézre került. Ámde ez a mostani román kéz már nem a régi, nem kívánja ~~széles körben~~ fojtotgatni Erdély magyarságát, ahogy a mi reakciósaink és fasisztáink is fojtotgatták ^(amíg még tehették) a szegény erdélyi román népet, hiszen a társadalmi és nemzetiségi elnyomás egy forrásból meríti erejét.

Ez a mostani román kéz, az új román demokrácia keze, és Groza Petre, a román miniszterelnök a románságnak ~~széles körben~~ az örömnépét arra használta fel, hogy ezt a kezet nyújtsa nekünk, a demokrata magyarságnak...

Erdély nem lehet ék, csak kapocs Magyarország és Románia között. A kolozsvári ünnepségen a románság megtette az első ~~lépést~~ lépést. Most rajtuk a sor!"

A Népszavából átvette a Népi Egység 1945. április

Románia közéletének eseménye volt 1945 június derekán Farkas Mihály magyar pártvezető látogatása. Az utazás igazi célja titokban maradt, a Népi Egység két ízben is foglalkozott a látogatással, anélkül, hogy a tárgyalásokat szóba hozta volna. A román kormányzat ~~széles körű~~ megkülönböztetett ~~széles körű~~ tisztelettel viseltetett a magyar vendég iránt, noha feltüntetett állami rangja csak annyi volt, hogy "nemzetgyűlési képviselő". A román kommunisták központi lapja - amely hosszú ~~beszélgetést~~ beszélgetést közölt vele - "bátorszívű magyar demokrata harcosnak" nevezte. ~~...~~ A Bukarestben tartott népgyűlésen megjelent a román ~~...~~ párt egész vezetősége. Ott voltak a Magyar Népi Szövetség bukaresti képviselői. Hatalmas Népgyűlés a román-magyar barátság jegyében Bukarestben. Népi Egység, 1945. június 21. A lap Farkas Mihály itt elmondott beszédéből lényegéből egyetlen mondatot emelt ki: "A demokrácia győzelme Romániában és Magyarországon az együttlakó népek barátságától függ."

Másnapi számában, 1945. június 22-én a Népi Egység közreadta Farkas Mihály interjúját a Scanteia^{ból} ~~...~~, A román és magyar demokrácia szövetsége a reakció végleges megsemmisítését jelenti címmel. Részletetesen taglalta a magyarországi földreform történetét, ezt egyértelműen a kommunista párt sikerének tudta be. "Groza Péter ma a legnépszerűbb külföldi államférfi Magyarországon" - mondotta. Kiemelte Rákosi Mátyás jelentőségét a magyar politikai életben. A magyar "imperialista ideológia" megjelenésének nevezte "a szentistváni birodalom eszméjét", amely ellen a magyar demokraták, főleg a kommunisták késhegyig menő harcot folytatnak. Kifejezte hálóját a "Tudor Vladimirescu" hadosztálynak és a román egységeknek, amelyek "a dicsőséges Vörös Hadsereg oldalán Magyarországnak a német és magyar fasiszta reakció alól való felszabadulásáért harcoltak." Majd:
"Örömmel tapasztaltam Erdélyben, hogy a román kormány megengedte

a magyar nyelv szabad használatát, a magyar nyelvű iskolákat és a magyar egyetem továbbműködését. ~~1945~~ Groze Péter kormányának a helyes nemzetiségi politikája kétségtelenül pozitív eredményekhez vezet. Hasonlóképpen nem kételkedek abban, hogy az erdélyi magyar lakosság válllvetve harcol a román néppel a magyar és román reakció ellen, és szoros egységben, közösen arvonalba tömörülve küzd a demokrata Románia boldogulásáért."

Talán ez lehetett Farkas Mihály bukaresti látogatásának célja: az erdélyi magyarságot a demokrata Románia ~~boldogítására~~ boldogítására serkenteni.

Románia és Jugoszlávia kisebbségi politikáját állította szembe a csehszlovákiai magyarüldözésekkel Rákosi Mátyás is, Miskolcon tartott ~~beszédében~~ beszédében. Rákosi Mátyás: Szükséges volna, hogy Csehszlovákia kövesse Románia és a Délsláv ~~Államszövetség~~ Államszövetség nemzetiségi politikáját. A Magyar Kommunista Párt főtitkárának fontos bevéde. Népi Egység, 1945. július 26. Saját interjút is közölt a lap Rákosi Mátyással. Sipos Bella, aki Budapestről jött Brassóba, csángó férjével, hazalátogatott a magyar fővárosba. Szerét ejtette, hogy fogadja őt a Magyar Kommunista Párt főtitkára, helyettes miniszterelnök. A magyarság helye a román demokrácia mellett van. ~~Népi Egység, 1945. augusztus 22.~~ Rákosi Mátyás üzenete a Népi Egység olvasóinak. (1945 augusztus 22.) "Legnagyobb örömmel, a román demokratikus kormány megtalálta a helyes utat a ~~romániai magyarság~~ Romániában élő magyarság tekintetében. Ha sikerül a fiatal demokrácia megerősödése és a romániai széles néprétegek megnyerése a demokratikus eszmék számára, úgy a romániai magyarság sorsát biztosítva látjuk."

Látszólag ugyanezt mondja, de mintegy parancsnoki állásból, Vasile Luca, a román párt egyik vezetője. A Népi Egység 1945. április 6.-i száma átvette a kolozsvári Erdélyi Szikrából,

a Román Kommunista Párt tartományi hetilepőjéből Vasile Luca vezércikkét, Erdély demokratizálásának útja: harc a szovinizmus ellen címmel. "Az erdélyi magyarság feladata az, hogy hidat verjen Magyarország és Románia között a fasizmus végleges legyőzésére és azután a testvérrien gazdasági és politikai együttműködésre."

Brassó városában az Antonescu-diktatúra megdöntése után megpróbálták újjáéleszteni a háború előtti magyar ~~hagyományokat~~ hagyományokat. Ezt elsősorban Kurkó Gyárfás, a MNSZ országos elnöke szorgalmazta, aki csíki székelyként került a városba, kitűnően képzett lakatosmester volt, sikeres vállalkozásokat tudhatott maga mögött, például a Hosszu utcában jól menő sodronykészítő műhelye volt, tíz alkalmazottal. Már a háború előtt megbecsült tagja Brassó magyar iparos társadalmának. Az iparosok, székely alkalmazottak és helyi értelmiségiek közös ünnepe volt ^{1941-ig} ~~Brassó~~ a Magyar Nap. Egy nyárközepi vasárnap a brassói magyarok felvonultak a fő utcéken, majd a környékbeli kiránduló ^{helyek} egyikén ~~szórakoztató~~ szórakoztató játékokkal töltötték el az időt, ~~Brassó~~ műkedvelők előadásait nézték végig, a város magyar dalárdáinak énekét hallgatták és maguk is énekeltek, ^{k,} táncoltak.

Erőt és öntudatot sugárzó volt az utcai felvonulás. Sombori Sándor Zajló esztendő című, három ^{4/} kötetes emlékiratában ~~Brassó~~ felidézi ~~Brassó~~ az 1940-es ~~Brassó~~ brassói Magyar Napot, amelyet a helybeli római katolikus főgimnázium végzett diákjaként ~~Brassó~~ élt át.

"A felvonulás mindennél fontosabb, nemcsak parádé, hanem demonstráció, létezésünk számbavétele és megmutatása. A menet élén a négy pap halad, ökumenikus egységben: dr. Péter Antal katolikus apátplébános, Csia Pál református, ~~Brassó~~ Nikodémusz Károly evangélikus, Kovács László unitárius lelkész. Mindnyájunk nagy meglepetésére egy ötven pap is csatlakozik

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet, 128848. sz. NKFI-programja támogatta.

hozzájuk, a zsidó rabbá, akinek a nevét nem sikerült megtudnom, de mindenki ~~szóval~~ hálás tekintetet vetett reá, velünk együtt vállalja a kisebbségi státust, az anyanyelv^űséget."

Szinek a brassói demokratikus magyarság nagy vásár-
közötti riportjában
~~szóval~~ napjáról, ezzel a címmel érzékeltette a Népi Egység az 1945-ös ~~szóval~~ ünnepség^ű hangulatát. (Július 3.) Megjelent az ünneplők között Vasile Luca is, beszédet is mondott. A Groza-kormány addigi eredményeiről, Magyarország és Románia viszonyáról és nyilván, ennek kapcsán, Erdély sorsáról szökölt. "A romániai demokrácia azért küzd, hogy Erdély szabad legyen és a jogokat egyaránt biztosítsa románnak, magyarnak. A román nép nem akar elnyomóje lenni az Erdélyben élő magyarságnak, ~~szóval~~ hanem testvéri kezet nyújt." (Luka László, a Nemzeti Demokrata Arcvonal főtítkára a brassói magyarság erdei ünnepségén mondta el az alábbi szavakat. 1945. július 3.)

Pártja, a román kommunisták érdemeit emeli ki Vasile Luca augusztus elején tartott kolozsvári beszédében. Viszonyzás a magyarok részéről, ^{az egyenlőséget} csak a Romániához tartozás elfogadása ~~szóval~~ lehet. A naggyűlésen felvillantja a rémképet is: "Ha Maniuék jönnének hatalomra, akkor nem lenne se magyar egyetem, se magyar iskola. Akkor nem lenne magyar nyelvhasználat és egyet^űen magyar köztisztviselő sem. A magyarságnak tehát a román demokrácia mellett a helye". (Luka László kolozsvári beszéde, 1945. augusztus 8.)

Groza és Luca látszólag "véletlenül" üti meg ~~szóval~~ ugyanazt a hangot, valójában egybehangoltan készítették elő a Magyar Népi Szövetség marosvásárhelyi, november közepi vezetőségi ülését, amelyen ~~szóval~~ Groza, Luca és más román ~~szóval~~ vezetők kieroszakolják a ~~szóval~~ Románia érdekében kiadott határozatot. Vasile Luca ~~szóval~~ már egy hónappal előbb nyíltan beszél. A romániai magyarságnak csak egy útja van: "Öszintén

és valóságosan bekapcsolódni a román ~~demokrácia~~ demokrácia munkájába! " Luka László hatalmas beszéde a Magyar Népi Szövetség bukaresti tagozatának október 6.-i ünnepségén. (Népi Egység, 1945. október 10.) "A magyarságnak határozott állást kell foglalnia Erdély kérdésében, s el kell döntenie, hogy be akar-e kapcsolódni a román demokrácia harcába a román állam keretén belül, úgy, ahogy azt a ~~szövetségesek~~ szövetségesek, élükön a Szovjetszövetséggel, elhatározták, vagy pedig eszköze akar lenni annak a reakciónak, amely Erdéllyel ismét zserolni akarja ~~mindkét~~ mindkét demokráciát."

Sürgette a román pártvezetőket nemcsak a közeledő béketárgyalás, ^{hanem} az erdélyi magyarok, különösen a székelyek körében mind jobban erősödő ^{tiltakozás} ~~mozgás~~ a Romániához való tartozás ellen. ^{a tiltakozást} ~~ezt~~ az Észak-Erdélyben berendezkedő román közigazgatás hagyományos balkáni magatartása, az adószedők terrorja, a csendőri tulkapások. Noha a ~~Groza~~ Groza-kormány belügyminisztere megígérte, hogy nem a régi csendőrséget és rendőrséget küldi vissza Erdély északi felébe, honnan vehetett volna annyi "demokrata" csendőrt és rendőrt, amennyit a rend fenntartása megkövetelt? A rendőrség kötelekébe ugyan ^{kommunista} bevontak civileket, a Székelyföldön magyarokat, főleg a párt ajánlására, és a "régii" csendőrőrmesterek is parancsot kaphattak, hogy "demokratikusan" viselkedjenek a magyar lakossággal, az évtizedek során berögzült magatartást nem nagyon tudták levetkőzni. Jól jellemzi a helyzetet A Brassó megyei csendőrparancsnokság körrendelete. (Népi Egység, 1945. október 4.) Merlescu Emil alezredes, csendőrparancsnok rendelete nyomatékosan figyelmezteti a csendőröket, hogy ne alkalmazzanak ~~erőszakot~~ erőszakot a nemzetiségek ellen. "A fennálló törvények és a kormány rendelkezései értelmében, valamennyi állami szerv köteles a román nép és az együttélő népek közötti jóviszonyt és testvéri megértést építeni és kimélyíteni.

Annál inkább szükség volt az akár csendőrpáncsmoki
körrendelettel létrehozott román-magyar jóviszonyra, vagy ennek
legalább a látszatára, mert Románia 1945 nyarán a nyugati
hatalmas támadásainak pergőtüzébe került. A Groza-kormány
végleges elismerését a kabinet kibővítésétől tették függővé
- nyilván, a Nemzeti Parasztpárt és a Liberális Párt bevoná-
sára törekedtek - a parlamenti választások idejének kitűzésétől,
és a másik oldalon kötötte a bukaresti kormány kezét a Szovjet-
uniónak tett márciusi ígéret a nemzetiségek egyenjogúságának
biztosítására. Egymást érték a ~~romániai~~ tömeggyűlések
a "széles demokratikus összefogás" kormánya mellett; így
nevezte a román propaganda Groza kabinetjét. ~~széles demokratikus~~
A Kommunista Párt Háromszék megyei szervezetének sepsiszent-
györgyi naggyűlése. (Népi Egység, 1945. augusztus 3.) Csoboth
Imre megyei főtitkár ~~széles demokratikus~~ kiméletlen harcra szólított
fel a fasiszta elemek ellen, akik szeretnék elgáncsolni az
együttélő népek testvériségét és az ország demokratizálását,
a kormány tevékenységét. A munkások, a földművesek és az értel-
miségek testvérisége jegyében folyt le a Kommunista Párt
brassói naggyűlése. A demokrata Groza-kormány támogatása,
az ország újjáépítése, az együttélő népek testvérisége, az ár-
uzsora leküzdése, a sovinizmus elleni harc és fontos gazdasági
kérdések voltak napirenden. (Népi Egység, 1945. augusztus 5.)
Kerekes Mór, a brassói magyar kórus régi vezetője a ~~romániai~~
bolonyai városnegyed pártszervezetéből így kezdte felszólalá-
~~ását~~ sát: "A Kommunista Párt elveihez híven, beszédemet
magyar anyanyelvemen mondom el." A Groza-kormány védelmére
felsorakozó erők között ott vannak, első helyen, a Magyar
Népi Szövetség szervezetei, sajtója, miként március ~~6-án~~
6.-a előtt szintén a magyar tömegek követelték legelőször
az új kormány felállítását. Cziko Nándor: Harc a magyar reakció-

val című vezércikkében azt fejtegeti, hogy a magyar reakciók csak jelszavaikban különböznek a román reakcióktól, valójában Maniu szövetségesei. (Népi Egység, 1945. szeptember 27.) A tudósok és írók a Groza-kormány mellett. A magyar értelmiségiek nevében Nagy István, Jordáky Lajos dr., Szentimrei Jenő, Csűgör Lajos dr., Balogh Edgár, Szemlér Ferenc és Demeter János dr. írta alá a nyilatkozatot. (Népi Egység, 1945. október 5.)

Különös logika érvényesül a kisebbségi magyarság vezetőinek magatartásában. 1945 március 6.-a előtt ezért követelték a Groza-kormány uralomra hozását, mert az biztosítani fogja a legteljesebb kisebbségi jogokat. Fél évvel Groza uralma után - mikor a sajtó egymás után teszi szóvá a nemzetiségi sérelmeket, vagyis a kormány elmulasztott ígéreteit - azért védelmezik "kiméletlenül" a Groza kabinetet, mert félnek a polgári erők hatalomra jutásától, ami szerintük egyenlő lenne a nemzetiségi jogok megsemmisítésével. Legalábbis Vasile Luca és más román vezető politikusok ezzel rémítgetik az erdélyi magyarságot. A kisebbségi magyarság, az erdélyi magyar nemzeti közösség sorsát pártpolitikai érdekeknek rendelni alá, ez aligha a megmentés stratégiája. Ugyanis jogszértéseket bármikor igazolni lehet a pártos érdekekkel: ne folytassunk sérelmi politikát, mert az gyengíti a jóindulatú - csak ezt nem éppen bizonyító - kormánypolitikát. A magyarság ne követelje a neki kijáró jogokat, mert ezzel veszélybe kerülhet maga a Groza-kormány léte. Balogh Edgár cikkeiben találni ilyen értelmezéseket. Vagyis a magyarság történelmi érdekeit feláldozni egy éppen uralmon lévő kormány megmentésének oltárán? Ez történt a Magyar Népi Szövetség 1945. novemberi vezetőségi ülésén Marosvásárhelyen.

"Következményeik veszedelmesebbnek mutatkozott az a türelmetlenség, amely a MNSz reálpolitikájának eredményeit kérdőjelezte meg, s a román nacionalisták

támadásaira hovatovább maga is nacionalizmussal próbált válaszolni - ~~az~~^{egy} az események után jó negyven esztendővel, ~~az~~^{5/} ~~szociálisták~~, Balogh Edgár emlékirata, a Férfimunka -
Könnyű, de téves volna most a kétféle nacionalizmust ~~az~~
különbözőképpen értékelni, a támadás és védekezés különbségére utalva, ám ha magyar részről nem is beszélhetünk ebben az időben semmiféle agresszivitásról, maga az elszigetelődés a a román demokrata erőkkel való szövetkezést lazítva, kifogásolva, felmondva, ellenállhatatlanul valamilyen külső erőbe vetett csodamegoldás hátát keltette, új magyar illuziónizmusnak nyitva a blakot. Kapóra jött a párizsi béketárgyalásra való felkészülés növekvő feszültsége, amely érezhetően próbára tette a MNSz közügyi magatartását. Az a tény, hogy a vezetés körül - ~~az~~ éppen a szervezet munkaközösségeibe bevont értelmiség soraiban - feltűnedező ellenzékiesség konkrétan a MNSz demokrata ~~szociálisták~~ arcvonal politikáját képviselő kommunisták ellen irányult, kimondatlanul is jobboldali jelleget adott az eleinte sügdozásokban, röpcédulákban, falmázolmányokban és gúnyversekben jelentkező, majd nyílt tettlegességekig érő megmozdulásnak, a tárgyilagos megítélésben az ODA-kormányt támadó Maniu-féle reakció szövetségesévé vált."

Groza-t és kormányát megszállottan védelmező Balogh Edgár - akkor is, mikor már a román demokrata értelmiség is rég tisztában volt Groza igazi szerepével Románia szovjetizálásában - ~~az~~ egyszerűen elfelejtette, hogy ugyanabban az időszakban ~~az~~ miként vélekedett a kisebbségi sérelmekről és a Groza-kormány feledékenységéről Kurkó Gyárfás, akit mindig hivalkodóan barátjának nevezett és harcostársának tartotta magát. ~~az~~ Idéznünk kell ismételten Kurkó kézdivásárhelyi beszédét, amelyet a Népi Egység 1945. szeptember 5.-i száma közölt:

adjon, az nem is lehet igazi vezető. Mi itt nem folytatunk ~~se~~ sérelmi politikát. Amíg nem fáj, nem jajgatunk. De ha egyszer feljajdulunk, akkor mindenkinek tudnia kell, hogy fájdalmaink vannak. Így történt ez Észak-Erdély ~~se~~ bekapcsolása után is, amikor a sérelmek halmaza érte Románia demokratikus magyarságát. Ezeknek a sérelmeknek adtuk hangot most a kormány előtt."

Kurkó ekkor, Balogh Edgár négy évtized múltán odavetett felületes, sértő ~~se~~ véleménye szerint - magyar ~~se~~ nacionalista lett volna, a Groza-kormány csendjére, Maniu szövetségese? Ez a Kurkó-hang, amely kétségtelenül szokatlan volt akkoriban, de később ~~se~~ újra ~~se~~ azon a kézdivásárhelyen csendült fel, ahol két héttel előbb tömeggyűlés utasította vissza a Magyar Népi Szövetség behódoló politikáját és nyíltan követelte - a Romániához való csatlakozás ~~se~~ helyett - az önálló Erdély létrehozását.

Egyedülálló megnyilatkozás - a román csendőrszuronyok árnyékában!

Az esetet nem őrzik hiteles tudósítások a Népi Egységben, csupán félrevezető, általánosító, ~~se~~ utalások, ~~se~~ amelyekből az utókor aligha tud ^{kövölös} képét alkotni magának. Balogh Edgár a kolozsvári Világosságban (1945. augusztus 20) vezércikkben, A bukaresti tárgyalások elé címmel, ezt ~~se~~ írja: "Ahol a reakció támadása nem ütközött a demokratikus mozgalmak ellenállásába, ott természetesen a sérelmek szülte tömeghangulatot magyar reakciós elemek igyekeztek rejtett céljaikra felhasználni. Sovinizmusra sovinizmus felelt, s bizonyára nem ~~se~~ véletlen, hogy legutóbb Nagyenyeden a román, a kézdivásárhelyen a magyar reakciósok ugyanazokkal a demokratia-ellenes jelszavakkal tüntettek. A reakció pokoli terve ezeken a helyeken teljesen lelepleződött: a kihívott nemzeti ellentétet

a román és a magyar reakció egyaránt támadásra használta fel a demokrácia ellen. " Néhány nap múlva a MNSZ sepsiszentgyörgyi közgyűlésén Balogh Edgár visszatért a kérdésre, és magyarából ugyanúgy fogalmazott, mint négy évtized múltán az emlékiratában. (Ha ugyan nem az újságból másolta be az emlékiratába a kérdéses mondatokat, négy évtized múltán sem módosította semmit a fogalmazásán.) "De ha valahol magyar sovinizmussal vagy reakcióval állunk szemben, akkor is éppúgy harcolnunk kell. A román és magyar reakció a két nép kibékülésének egyképpen ellensége és egyformán támad a Groza-kormány ellen. Nagyenyeden a románok, Kézdivásárhelyen a magyarok támadták a demokráciát idegen imperialista törekvések érdekében. "

Balogh Edgár Kézdivásárhelyet együtt emlegeti Nagyenyeddel, mint a magyar és a román sovinizmus két gyűjtőpontját. Csakhogy az enyedi ~~gyűjtőpont~~ történet ideje még 1945. tele; Az örendelkezés fájdalmas paródiája című, előző fejezetünkben beszámoltunk a Maniu-párt nagyenyedi gyűléséről, ahol elhangzott, a félelmetes kihívás: "köztünk és a magyarok között csak a kard győzhet". ~~...~~ Félelmetes volt a fenyegetés, mivel ~~...~~ Alsó-Fehér megye más lakói két ízben is felgyújtották ~~...~~ Nagyenyedet; a Horea-lázadás idején és 1849 január 8.-án, ekkor nemcsak ~~...~~ felégették a várost és a Bethlen Kollégiumot, de a magyar lakosságot is teljes egészében lemészárolták. Ezzel szemben a székelyek soha nem vonták ki ~~...~~ kardjukat a románok ellen. A két eset aligha összemérhető, csak Balogh Edgár balos elfogultságában illeszthetők egymáshoz. A Román Kommunista Párt egyik vezetője, Miron Constantinescu 1945. januárjában, a párt központi lapjában, a Scanteiában a mócok nagyenyedi fenekedését ítélte el.

A kézdivásárhelyi népgyűlés igaz történetét egy kézirat írta; dr. Antal Árpád kolozsvári nyugalmazott egyetemi tanár

visszaemlékezése. [redacted] A közeli Nyújtod község [redacted] szülőtte, 1944 tavaszán érettségizett a kézdivásárhelyi Nagy Mózes katolikus főgimnáziumban, a háború után egy évig helyettes tanár ugyanott, majd beiratkozik a Bolyai Tudományegyetem [redacted] bölcsészeti karára. [redacted] A magyar nyelv és irodalom tanára, irodalomtörténész, volt [redacted] tanszékvezető professzor. Az 1945 augusztusában lefolyt kézdivásárhelyi népgyűlés [redacted] múlhatatlan, nyugtalanító élménye ifjúságának, mikor a helyi ifjúsági mozgalomban is tevékenykedett.

"Már ötödik hónapja volt annak, hogy megszűnt Észak-Erdély különleges státusa, a visszatért a román adminisztráció, amit a székely lakosság tudomásul vett, de korántse lelkesedett érte. A máshonnan [redacted] jött, illetve újdonsült [redacted] helybeli aktivisták annál [redacted] lelkesebben helyeselték minden [redacted] felülről érkező utasítást. Ezek olybá vették a felsőháromszéki népet, hogy könnyűszerrel betemelhetik egy nagy arányú demonstrációra, amelyen majd az "istenadta nép" ünnepegni fogja a Groza-kormányt. Magam az ifjúsági mozgalomban dolgozva, elég jól ismertem a falusi nép hangulatát s idejekorán figyelmeztettem a járási pártvezetőket (Balogh és Keresztes elvtársat), hogy mindenek előtt orvosolni kellene a lakosság jogos panaszát. Miről is volt szó? A román adminisztráció [redacted] nyomában ezúttal nem Maniu-gárdisták jöttek, hanem katonai és csendőri segédlettel fellépő szélhámosok, akik faluról falura járva alaposan megtizedelték az állatállományt. Szarvasmarhákat, lovakat, még nagyobb mennyiségben sertéseket, sőt [redacted] terményeket is rekviráltak - úgymond - a német fasiszták ellen küzdő hadsereg részére. [redacted] Ez az újabb fosztogatás mély elégedetlenséget és felháborodást ébresztett a lakosság körében. Óvásaimra legyintettek Baloghék, mindegyre a megyei pártfőtőkárt, [redacted] Csoboth Imre elvtársat emlegették, aki maga jött a fog az emberrel, s maga látta fogom az

~~Magyarország~~ országra szóló felhajtást.

Azon ~~kor~~ a bizonyos vasárnapon, az elapos és ~~szűk~~ körtekintő mozgóztatásnak köszönhetően, már tíz óra tájban teljesen megtelt emberrel a hatalmas sportpálya. Minden falu kitett magáért, egész ~~Magyarországon~~ keresztaljniki embercsoportot küldött, zászlókkal és ~~színes~~ táblákkal, melyeken nemcsak a helységnevek voltak olvashatók, hanem a sérelmeket felpanaszoló, orvoslásukat követelő szövegek is. Az egyik helyi vezető megnyitja a tízezerre menő ~~nép~~ tömeget számláló népi összejövetelt, s nyomban átadja a szót a megyétől érkezett Csoboth elvtársnak. Ő az ekkoriban szokásos ~~Testvérek!~~ megszólítással indít, s miután pár mondatot eldarál a győzelemről és a ~~demokrácia~~ megerősödéséről, mindjárt rátér Groza demokratikus kormányának életetésére. A tömeg azonban néma marad, s amikor a szónok láthatóan ki akarja csikarni a várt reagálást, a tömeg előbb szórványosan, majd egyöntetűen és mind harsogóbban zúgja: ~~»~~ Le vele! Le vele! ~~«~~ De mihelyt elárulja szándékát, ez lesz a sorsa a második, a harmadik, a negyedik vagy ötödik szónoknak is. A végén már a ki tudja hányadszorra ismételt ~~Testvérek!~~ megszólításra, a bicskás ~~szónokok~~ szentlélekiek, kik hatalmas táblájukkal ~~szívesen~~ az emelvény közelében álltak, kórusban ~~szívesen~~ ekképpen válaszoltak: ~~»~~ A kutvának! E drámai pillanatokban úgy éreztem, a helyzetet nekem kell megmentenem, s bár nem szerepeltem a kijelölt beszélők ~~között~~ között, a tömegből a szónoki emelvény felé igyekeztem, közben átgondolva mondandom főbb pontjait. A panaszok, az elégedetlenség okainak felsorakoztatásával óhajtottam kezdeni, majd az egész járás lakosságának nevében a kormány azonnali ~~intézkedését~~ intézkedését sürgettem volna, s ennek függvényében szándékoztam a nép támogatását ígérni. (Moglehet, nem is azokban a pillanatokban született meg bennem ez a gondolatmenet, a helyzet ~~ismeretében~~ ismeretében már aznap reggel latolgattam az esélyeket, s titok-

ban mintha készültem volna a »beugrásra«.)

Már az emelvény lépcsőjénél voltam, amikor látom, hogy egy nyurga fiatalember ott áll a mikrofon előtt. Csah Tibor egyetemi hallgatóra ismertem benne, kivel néhány nappal azelőtt kötöttem ismeretséget, mikor Csernátomból bejött Kézdi-re, az ifjúsági szervezethez. Tibor a mikrofon előtt nem az én mentő-
letemmel hozakodott előt, nagyobb horderejű kérdést feszegetett: Erdély kérdését. Nagyjából ezeket mondotta: Erdélyben - más nemzetiségekkel együtt - legnagyobb számban románok és magyarok élnek. Ez az országrész volt már Magyarországé, s e helyzet sérelmes volt a románokra nézve, volt aztán Románia része, ami fájdalmas volt a magyarok számára, mindkettőnél fájdalmasabbnak bizonyult a kettészertott Erdély sorsa. E keserű történelmi tapasztalatok ismeretében forduljunk a népek atyjához, Sztálin generálisszimuszhoz, s tárjuk eléje azt a kérésünket, hogy bölcsességével segítsen megoldani ezt a súlyos dilemmát. Mégpedig olyan értelemben, hogy Erdély ne legyen se Magyarországé, se Romániáé - Erdély legyen független ország, ahol testvéri egyetértésben élnek majd románok és magyarok.

A hatás lenyűgöző volt. Ilyen spontán és elsőprű erejű szónoki sikerrel még nem volt találkozásom, sem előtte, sem utána. Síró, ujjongó tömeg, ölelkező, egymás nyakába boruló emberek. A párttagok pedig leforrázottan távoznak, senki nem bántja őket, nekik sincs mondánivalójuk a tömeghez. Az ünneplés az örömujjongás jó fél órát tarthat, s aztán lassan elvonul a tömeg."

Se Csah Tibor, se a felsőháromszéki székelyek nem tudtak arról az évtizedek múltán napvilágra került moszkvai elképzelésről, hogy az erdélyi konfliktust egy független ország létrehozása oldhatja meg. Kézdivásárhelyen annak a székely népnek az elkeseredése és bölcsessége jutott erre a

gondolatra, amelyik egész története során, ~~szóval~~ főleg pedig a 48-as szabadságharc idején ~~is~~ legkitartóbben, önfeláldozóan védelmezte ősi jogait és szabadságát. Innen származott Gábor Áron, az ágyúöntő székely népi hős, itt öntöttek ágyút Turóczi Mózes ~~is~~ jó ~~szóval~~ mesterei!

Az időrend ~~szóval~~ tisztázása újólág visszavezet Kurkó Gyárfás "lázadó" beszédéhez, amelyet a Népi Egység 1945. szeptember 5.-i számában olvashattunk. Tehát: a ~~szóval~~ Groza-kormány melletti tüntetést, ~~szóval~~ amelyből a ~~szóval~~ független, önálló Erdély követelése lett, augusztus első vagy második vasárnapján tartották, majd két vagy három hét múlva következett a MNSz kézdivásárhelyi naggyűlése és ezen Kurkó beszéde. Ez a beszéd mintegy válasz volt, a ~~szóval~~ érelmek elismerése, riadó: "Amíg nem fáj, nem jajgatunk! De ha egyszer feljajdulunk, akkor mindenkinek tudnia kell, hogy fájdalmaink vannak." Antal Árpád is ezt akarta, így akarta elmondani.

A fergetes szónoki sikert arató alsocsernáti fiatal egyetemista hallgató, Cseh Tibor egyéni sorsába váratlan beszéde fordulatot hozott. Néhány napig a hatalom nem mozdult, akkor valaki - jóindulatúan - azt tanácsolta neki, hogy minél előbb hagyja el Romániát. Ez volt alig húszévesen a harmadik menekülése. Előbb két ízben is megszökött az Oroszországba induló ~~szóval~~ fogolyvonatról. A Dunántúlon fogták el, a magyar légi-erő katonájaként, Bulgárián át szállították szovjet ~~szóval~~ táborba, onnan erdélyi szülőfalujába, Alsocsernátoiba vergődött el. Eme harmadik futásának a végállomása Budapest lett, ahol befejezte egyetemi tanulmányait, vegyészmérnöki diplomát szerzett. ~~szóval~~ 1948-ban újabb menekülés következett az életében ^{mi} antikommunista meggyőződésű barátait letartóztatták, nem lehetett tovább maradása. Egy év múlva megint vándorbotot vett a kezébe: Ausztriából ~~szóval~~ Brazíliába települt. Szakmai

munkája mellett, Rio de Janeiroban magyar cserkészcsapatot alakít. Természetes, hogy az erdős magyar meggyőződésű mérnök családi életében is ragaszkodott hagyományaihoz: magyar lányt vett feleségül az emigrációban, Gábor Annát, Györgyvér-Enikőnek és Tünde Zsuzsánnának keresztelték. Sao Paulóban éltek. Cseh Tibor az emigrációs magyar cserkészmozgalom legfőbb szervezője és irányítója, megindítja a regős mozgalmat, táborokat szervez a magyar népművészet, népi tánc, furás-faragás megismertetésére. A Külföldi Magyar Cserkészszövetség Jubileumi Nagytábora 2000-ben legmagasabb kitüntetését, a Teleki Pál emlékéremet adományozta neki.

Ekkor már rég, 1968-tól az Egyesült Államok lakója. Szakmai megbecsülés kísérte egész mérnöki pályáján. És amit a szakmáján kívül, a nemzetépítésben végzett, az egész magyar társadalom tiszteletét érdemelte ki. Budapesten 2000-ben a rangos Tamási Áron Emlékéremmel tüntették ki. Nem jűhetett el a díj átvételése; agyvérzés bénította meg a jobb oldalát. Ludányi András jelent meg helyette az ünnepségen, történész, egyetemi tanár Adán, az Amerikai Egyesült Államokban, aki fiatalabb barátja, harcostársa Cseh Tibornak, és jellemezte a világ magyarságának szellemiségét, a Magyar Baráti Közösség vezetését.

Amerika földjén, a legendás Reménység Tavánál ennek a közösségnek fiatalabb nemzedéke 1997-ben Cseh Tibor választotta kitüntetettjének, mondta Ludányi tanár úr. "Ekkor főleg négy teljesítményéért méltatták. Első sorban megmentette a Transsylvania című folyóiratot a megszűnéstől, és biztosította ennek minőségi szerkesztéssel való folytatását, hogy ezáltal az erdélyi és a Magyarország szomszédságában szinylűdő magyar kisebbségeknek legyen szócsove a nyugati világban. Másod-

sorban: tevékenysége a cserkészeten belül és kívül, komoly szerepet játszik a magyar kultúra és irodalom ismertetésében, cserkész tankönyvekben, vezetőképző cikkekben és népszerű ismeretterjesztő munkákban. Harmadsorban: hogy írásaival és szerkesztői munkájával mindig buzdította a csüggedőket, és minőségi munkával gazdagította életüket. Gondos szerkesztési munkája nyomán a magyar nyelvhelyességben és a gondolatok tisztaságában is példamutató. Negyedszer³ amikor az még nagyon hálátlan munka volt, ő segítette beindítani a kapcsolattartást a magyar művészet és irodalom nagyjainak körutaztatásával a nyugati végeken.^{8/}"

Kézdi szék népének követelése, a független Erdély létrehozása, végképp megriaszthatta a bukaresti román vezetést, és minél előbb hallani akarta^a a Magyar Népi Szövetség Százasként Intézőbizottságának nyilatkozatát^{ozatát} a román álláspont mellett. Valóban "zseniális" politikai húzás: Erdély magyarsága nyilvánítsa ki, hogy Romániához akar tartozni! Az 1945 november közepén tartott marosvásárhelyi gyűlésnek nem volt párja a magyar történelemben!

Magának a gyűlésnek az összehívása jellegzetesen összeesküvő módra, csellel ment végbe. A Népi Egység 1945. október 26.-i száma, első oldalán, fő hírként adta közre:

Marosvásárhelyre hívják össze a Magyar Népi Szövetség intézőbizottságát. "A Magyar Népi Szövetség központi végrehajtóbizottsága, Kurkó Gyárfás elnökletével, szombaton rendkívüli összejövetelt tartott, s elhatározta, hogy november 15.-re, Marosvásárhelyre összehívja a Magyar Népi Szövetség száztagú országos intézőbizottságát. Az intézőbizottság marosvásárhelyi értekezletén beszámolók hangzanak el a romániai magyarság érdekében végzett munkáról. A beszámolók megvitatását november 18.-án a székely megyék küldöttségeinek részvételével nagygyűlés követi, melynek végzetével a részt-

vevők emléktáblát helyeznek el a Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyre költözött intézményeinek falára. "

Határkérdésről egyetlen szó sincs! Még kevésbé arról, hogy ebben az intézőbizottság tagjainak kell dönteniük. Vagy hogy előbb vitát kezdenek a helyi szervezetekben, a sajtóban, hiszen sorsdöntő ügyről van szó.

Ezzel szemben eleve ünnepélyesség kívánják tenni a tanácskozást. "A marosvásárhelyi tanácskozás alkalmából a Székely Színház megkezdi előadásait, s az Iparmúzeum épületében kiállítás nyílik meg a Székelyföld mezőgazdaságának és iparának bemutatására. A Romániai Magyar Írók Szövetsége irodalmi estet rendez a Székelyföldről érkező küldöttségek tiszteletére, az erdélyi magyar képzőművészek pedig tárlaton mutatják be új alkotásaikat.

A Magyar Népi Szövetség marosvásárhelyi naggyűlésére meghívják az Országos Demokrata Arcvonal, s külön a MADOSZ hagyományaival egybeforrott Ekésfront képviselőit is. A naggyűlésig előreláthatólag befejeződik a Groza-kormány és a Magyar Népi Szövetség között Bukarestben történt megegyezések gyakorlati végrehajtása, s a Magyar Népi Szövetség ez alkalommal kiáltványban szegezi le demokratikus álláspontját az időszaki gazdasági, politikai és köznevelődési kérdésekben. "

Heteken át semmi újabb hír az összehívott történelmi jelentőségű tanácskozásról. A Népi Egység 1945. november 15.-i száma, ismét főhírként, első oldalon lényegében megismétli a múltkori tudósítást: Csütörtökön kezdődik Marosvásárhelyen a Magyar Népi Szövetség századik értekezlete. Most már a napirendet is megtudjuk és ezek előadóját.

"A romániai magyarság életébe vágó, rendkívül jelentőségű országos értekezlet Kurkó Gyárfás elnöki beszámolójával kezdődik.

A szervezeti iroda jelentését Csákány Béla dr.

terjeszti elő, a szervező munkáról Mezei Lajos ad beszámolót. A női munkát Révy Ilona, a magyar ifjúság munkáját Lőrincz László ismerteti. A Kolozsvárt székelő központi jogügyi iroda jelentését Asztalos Sándor dr., a Magyar Népi Szövetség bukaresti irodájának jelentését pedig Takács Lajos dr. adja elő. A gazdasági és pénzügyi munkáról Czákó Nándor és Tódor Sándor számol be. A közművelődési bizottság munkájáról, mely a magyar iskolaügyeket is átfogja, Balogh Edgár ad jelentést. A sajtó- és propagandaosztály ~~jelentését~~ jelentését Bányai László dr. terjeszti elő."

Tehát közvetlenül a megnyitás napján közreadott napirendek között sem szerepel a magyar-román határ kérdése. Talán a tudósítás befejezéséből következtethetünk erre, amely szerint a november 18.-án, vasárnap Marosvásárhelyen a Kulturpalotában politikai programadás hangzik el, míg "Szászrégenben ~~és~~ és Nyárádremetén is összeül a székelység, hogy hitet tegyen a jogegyenlőségen alapuló romániai magyar népi ~~felemelkedés~~ felemelkedés mellett." A romániai szó betoldása lenne a jelzés? Az olvasók ezt sablonos ~~jelzőként~~ jelzőként értelmezhetnék; ~~gyakorik~~ gyakoriak a hasonló fogalmazások.

Az ünnepségek nagyjából úgy mennek majd végbe, mint ahogy az első közlemény jelezte. "Ami még soha sem történt meg a magyar közéletben: a marosvásárhelyi értekezletre meghívást kaptak íróink is, a magyar ~~népi~~ népi lelkiismeret őrei. November 15.-én, az országos értekezlet alkalmából a Romániai Magyar Írók Szövetsége irodalmi estet ad, melyen Asztalos István, Geél Gábor, Horváth István, Jékely Zoltán, Kacsó Sándor, Kiss Jenő, Kovács György, Méliusz József, Molter Károly, Nagy ~~István~~ István, Szemplér Ferenc és Szentimrei ~~Jenő~~ Jenő szerepel. Két kiállítás Marosvásárhely nagy napjai folyamán az erdélyi magyar festőművészetet, valamint a Székelyföld mezőgazdasági és ipari haladását mutatja be.

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

A marosvásárhelyi nagygyűlés meghirdetése (október 26) és megnyitása (november 15) között az egész erdélyi magyar sajtóban, s így a Népi Egységben ~~megsűrűsödtek~~ megsűrűsödtek a sérelmek megoldásáról szóló híradások. Rendszerint első oldalon, ott is első hírként jelentek meg, a nap ~~legfontosabb~~ legfontosabb eseményeként. Október 28: ~~megnevezés~~ Kinevezték a Bolyai Tudományegyetem tanári karát. Dr. Csörgő Lajos nyilatkozik a magyar egyetem szervezésének befejezéséről. Rektor lett Csörgő Lajos, prorektor dr. György Lajos. A jog- és közgazdaságtudományi karon dékán dr. Jordáky Lajos, prodékán dr. Venczel József, a bölcsész-, nyelv- és történettudományi karon dékán dr. Molter Károly, ~~prodékán~~ prodékán dr. Bíró Vencel, a matematikai és természettudományi karon dékán dr. Péterfy István, prodékán dr. Balogh Ernő, az orvostudományi karon dékán dr. Peszt György. A minisztérium engedélyezte a nem román állampolgárságú professzorok és előadó tanárok alkalmazását. "Tanártársaim véleményével egyezően kértem a kormány illetékes tényezőit, hogy egyetemünk számára a Marosvásárhelyt fél évszázadig tanárkodó Bolyai Farkas és Kolozsvár nagy azüldötte, Bolyai János, apa és fiú, a világhírű matematikusok emlékének ~~adózva~~ adózva, a "Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem" elnevezést engedélyezzék. Mind a miniszterelnök, mind a közoktatásügyi miniszter úr a legnagyobb készséggel járult ~~hozzá~~ hozzá ehhez a javaslatához, és ezzel egyetemünk szervezésének első időszaka lezárult: a kinevezett egyetemi tanács már mint a Bolyai Tudományegyetem Tanácsa ~~kezddhet~~ kezdheti meg működését."

Október 30: A délerdélyi magyar tanítók ~~besorolása~~ besorolása. Bizottság alakult a magyar elemi oktatásban működő tanítók helyzetének felülvizsgálására, igazolásukra és jogaik megállapítására, az elemi ~~iskolai~~ iskolai oktatási törvény szabályai szerint. A bizottság négy tagja közül egy magyar: Takács Pál, a bukaresti magyar református népiszkola igazgató-tanítója.

"Itt írjuk meg, hogy a kolozsvári magyar tanfelügyelő-ségtől kapott értesüléseink szerint, megkezdődött az észak-erdélyi magyar felekezeti tanítók besorolása. A demokratikus Groze-kormány a magyar tannyelvű állami elemi iskolák, középiskolák és a Bolyai Tudományegyetem működésének biztosítása, tanszemélyzetének besorolása és kinevezése után, a magyar felekezeti tanítók besorolásával újabb bizonyosságot adta mélyen demokratikus intézkedéseinek."

November 1: Szabadon bocsátották a földvári valamennyi észak-erdélyi hadifoglyát. Az LNSz küldöttsége ~~1945~~ Földváron, ahonnan október 29.-én bocsátották el a még ott tartott magyar foglyokat, mintegy 90 személyt. A híradás nem említi, hogy a hatóságok már többször közölték, hogy szabadon bocsátottak minden magyar foglyot, de lám, ~~1945~~ 1945 október 29.-ig maradtak fogva tartott ártatlanok. "Ez a ténykedés újból orvosolta ~~1945~~ a romániai magyarság egy súlyos sérelmét, s ezzel is közelebb értünk a háborús sebek begyógyításához."

November 2: Fontos rendelkezések a magyar tannyelvű iskolák épülethasználatáról. "Valamennyi ~~1945~~ létező, magyar tannyelvű állami és felekezeti középiskola, amelyeknek kellő számú növendéke van, tovább működik ugyanolyan jogokkal és kötelezettségeikkel, mint a hasonló állami intézetek."

A ~~1945~~ 406-1945 számú törvényrendelet értelmében az állami iskolaépületek átadandók a magyar tannyelvű középfokú oktatás számára ott, ahol nincs elég, a törvényben előírt számú román növendék román tannyelvű iskola számára.

Vegyes lakosságú helységeekben, ahol nincs elegendő iskolaépület külön a román és külön a magyar tannyelvű iskolák részére, a meglévő iskolaépületek megosztandók a román és magyar növendékek ~~1945~~ arányszáma szerint a két iskola között.

Azon helységeken, ahol nincsenek állami magyar tannyelvű középiskolák, de van megfelelő számú magyar növendék ilyen iskolák számára, magyar tannyelvű állami tanintézet létesíthető, olyan osztályokkal, amelyek részére elegendő a növendékek száma. De csak azon feltétel alatt, ha ezzel az új intézettel az illető helységben a magyar tannyelvű iskolák száma nem haladja meg azt az arányszámot, amit az együttélő nemzetiségek részére a törvény az ország román lakosságának számához viszonyítva előír."

Ugyanebben a lepszámban, eldugva a 3. oldal aljára: Minden remény megvan a megszüntetett felsőháromszéki postahivatalok megnyitására. "Az észak-erdélyi posták megszervezésével megbízott felügyelő Háromszék megyében megszüntette a málnási, torjai, szentkatolnai, kézdiszentléleki, barátosi, kisborosnyói, nagybaconi, szárazajtai, bélafalvi és eszterházi postahivatalokat, azzal ~~az~~ az indoklással, hogy a hivatalok forgalma nem haladja meg a kezelőszemélyzet 13.800 lejes fizetését.

A postahivatalok megszüntetése azt eredményezte, hogy Felsőháromszék és Erdővidék nagyrésze teljesen kikapcsolódott a világból, és postaforgalom nélkül maradt. Megnehezíti az intézkedés a közigazgatás, a hatóságok és ~~az igazságszolgáltatás~~ az igazságszolgáltatás munkáját is. .. Gaudi József, Háromszék megye ~~vezetője~~ főnöke a ~~napokban~~ napokban ~~elment~~ Bukarestbe utazik, hogy illetékes helyen eljárjon az ügy rendezése érdekében. Így minden remény megvan arra, hogy a hatóságok és a demokrata szervezetek közös összefogását siker ~~koronázza~~ koronázza."

November 3: Groza miniszterelnök meglátogatta a ^{Ezt} ~~az~~ kolozsvári Bolyai Tudományegyetemet. ~~az~~ a riportot részletesen ismerettük fejezetünk előbbi részében, annak illusztrálására, hogy Petru Groza milyen módszerekkel, ravasszággal, behízelgéssel próbálta meg - sikerrel - befolyásolni a magyar közvéleményt. Ugyanebben a lepszámban, az alsó oldalon

vezércikk gyanánt: Kitérülnek a középiskolák kapui. "Több lett a tanuló és részben a tanárok száma is. Sok ~~iskola~~ iskola, tudjuk, gazdát cserélt. A koedukációs iskolák az erkölcsi nevelés érdekében szétváltak, viszont ~~állami és felekezeti~~ ~~iskoláink~~ iskoláink a demokrácia kívánságára összeköltöztek. A megoldás nem teljes és nem végleges. Mi, akik holnap már kezünkbe vehetjük a krétát, az emberi, a kartársi részvét, minden melegével gondolunk azokra a ~~testvér~~ testvérintézetekre, amelyek még mindig hajléktalanul várják a demokrácia segítő jóindulatát.

Ma azonban csak ünnepelni akarunk."

A cikk szerzője: Mikó Gábor, a kolozsvári piarista főgimnázium tanára. Az írás átvétel a Világosságból. (Mikó Gábor paptanár a következő év nyarán, a MNSZ ~~második~~ második, Székelyudvarhelyen tartott kongresszusán élesen bírálta Kurkó ~~Gyárfás~~ Gyárfást és vezetőségbeli társai a szervezet önfeladó, behódoló politikájáért.)

November 4: A mi iskolánk. "Nálunk, Romániában a Groza-kormány volt az, amely megértette, hogy a népek megbékélésének egyik feltétele az itt lakó más nemzetiségű népek részére az iskolák megnyitása, hogy saját nyelvükön nevelődhessenek gyermekeink."

November 10: Az együttélő népek küldöttei a Nemzetiségi Minisztérium ünnepségén. Egy éves a minisztérium. A MNSZ szónoka Kálmán Elek ügyvéd. "A minisztérium segítségével a magyarságnak több kérdése megoldódott és eredményes munkájának köszönhető a nemzetiségi alaptörvény megalkotása. Befejezésül annak a reményének adott kifejezést, hogy a minisztérium a magyarságot továbbra is támogatni fogja jogainak elérésében."

Ebben az időszakban két óvó, intő, fenyegető vezércikk is megjelent, amelyeknek sugallata egyértelmű volt: az erdélyi magyarság ~~biztonságát~~ biztonságát, jövőjét Romániában találhatja meg. Mindkettőt szemlély Ferenc jegyezte, Kiss András ~~...~~

álnevén. Dél és Észak címmel (1945. november 11.) a gyakran emlegetett témához tér vissza: a bécsi döntés utáni esztendőben kétféleképpen, egymással ellenkező jelleggel alakult magyarságtudatra. Szemlér semmi jót nem lát az észak-erdélyi magyarság nemzeti tudatának megerősödésében, annál inkább panaszkodik a dél-erdélyi magyarságban keltett kisebbségi érzést, mint a román elnyomás termékét. Ennek a lélekhasadásnak az oka a bécsi döntés volt. "E politikai határvonal két oldalán kedvére tombolhatott a nemzeti gyűlölködés, melynek tüzeit a hitleri politika Berlinből szította. Mindez természetesen csak a fasiszmus mérgezett légkörében volt lehetséges. Abban a göbbelsi hírveréssel megtérbolyított világban, ahol a fasiszta portyázók politikai szervei minden eszközt megragadtak, hogy rablőhadjáratuk végcélját: a népek letiprását és rabigába való hajtását előmozdítsák."

A Délen és Északon másként alakult erdélyi magyar élmények az 1944-es fordulattól, Románia kiugrásától, illetve a Groza-kormány uralomra jutásától tovább gátolták a kiegyenlítős folyamatát. "Mintegy megakadályozták, hogy érzéseiben, valóságglátásában, szemléletében az erdélyi magyarság újra eggyé legyen, a mesterkélt vélszvonon két különböző oldalon élő testvér megtalálja egymást célkitűzéseiben, legbensőbb hajziban, magyar mivoltának hitében."

Ezzel az okfejtéssel, érkezik el odáig - más megoldást eleve kirekesztve -, hogy az egységes erdélyi magyar tudat csak akkor alakulhat ki újra, ha egész Erdély Romániához fog tartozni. Ez tehát egyenesen magyar érdek! "Romániának az igazi és meg nem alkuvó demokrácia útjára való rálépése nyomban megteremtette ennek a kiegyenlítős folyamatnak előfeltételeit. A történelmi vihartól megbontott magyar népi egység szilárd ötvözete való kovácsolása ma, ha nem is szavakban kiszabott

házi feladat, mindenesetre olyan benső szükségesség, aminek a magyarság »északi« és »déli« része egyaránt alá kell hogy vesse magát."

Szemlér
Az Intő jel ábrándos magyaroknak című vezércikk (1945. november 14.) a Bukarestben, november 8.-án lefolyt véres eseményekből indul ki. A Népi Egység előző száma, 1945. november 13.-án egész oldalas riportban számolt be a tüntetésről, amelyet az ellenzéki pártok, a Nemzeti Parasztpárt és a Liberális Párt ~~szerveztek~~ szerveztek, I. Mihály király novenapján. A főként középiskolai és egyetemista diákokból álló tüntetők és a rendfenntartók közötti ~~egy~~ fegyveres összecsapásnak nyolc halálos áldozata és 65 sebesültje volt. Szemlér vezércikke az erdélyi magyarság szemzögéből vizsgálja a monarchista tüntetést: Szárazajtához hasonlítja, ahol a magyarellenes indulat tőkén vágta le a szakelyek fejét. A cikk inti azokat a magyarokat, akik túl hamar felejtették el a Maniu-gárdák gyilkosságait.

"Nincs és nem is lehet helye többé sem a tétovázásnak vagy a hívságos délibábok követésének". Ezen a cikk az erdélyi magyarok számára méltányos békekötésben reménykedőket értette. Replikaként a Szemlér-vezércikkre, a budapesti Szabad Nép ~~vezércikkben~~ *Szintez* vezércikkben foglalkozik a november 8.-i bukaresti eseményekkel. (A Népi Egység 1945. november 28.-án, Úgy is mint magyarok, úgy is mint demokraták címmel közli.) A Szabad Nép szemére hányja a magyarországi sajtó egy részének, az utalásokból kitetszően a kizsáradpárti lapoknak, hogy hűvös magatartást tanúsítanak a Groza-kormány iránt.

Ez az időszak a béketárgyalások jegyében zajlik, de a különböző szintű tanácskozásokból, egyezkedésekből, vitákból - köztük határvitákból -- szinte semmit sem tudhat meg a csupán újságot olvasásra korlátozott erdélyi magyar közvélemény. A Magyar Népi Szövetség és sajtója azt a látszatot kelti, hogy Erdély kérdése véglegesen

el van döntve, az erdélyi ~~magyarság~~ magyarság egyetlen hivatalos szervezete, a MNSz a marosvásárhelyi kiáltvánnyal csak nyert, mivel kivívta a románság, a nép és a kormány jóindulatát jogegyenlőségének megteremtésé^{hez}. Hiszen bekövetkezhetett volna a magyarság kitelepítése Erdélyből, miként a Felvidék magyarjait földönfutókká tették. A népállomány megmentése című fejezetben jeleztük, hogy miért volt alaptalan ~~ez~~ ez az okoskodás, miért nem lehetett az erdélyi kérdést a felvidéki magyarság sorsához hasonlítani.

Fülöp Mihály történész a magyar és a francia levéltárak kutatása ~~száma~~ során bizonyítékok sokaságát találta meg arra nézve, hogy 1945 novemberében amerikai, angol, francia tervezetek ~~száma~~ álltak kidolgozva, vite alatt, Erdély jövőjéről. A befejezetlen béke ⁹¹ ~~száma~~ belső borítóján ~~száma~~ ^{térkép}. A francia külügyminisztérium európai osztályának javaslatai alapján rajzolták bele az új román-magyar határt. Az elképzelés szerint Magyarországé lett volna Halmitólya délre, a Marosig az egész Partium, illetve Kelet-Magyarország, Szatmárnémeti, Nagykároly, Tasnád, Nagyvárad, Belényes, Arad városokkal. (A magyar békeküldöttség által a béketárgyalásokon előterjesztett területi igények nagyjából megegyeztek a francia elképzelésekkel.)

Fülöp Mihály közreadja a brit küldöttség ~~száma~~ ^{röbi} szövegszerű jegyzőkönyvét az 1945. szeptember 20.-i ülés ~~száma~~ amelyen a román békeszerződés-tervezetet vitatták meg:

"A román-magyar határt illetően Nagy-Britannia és az Egyesült Államok küldöttsége általánosságban az 1938-as határt javasolta, kivéve Erdélyt, amely egészének vagy nagyobb részének Romániához való tartozásáról a két érintett állam követeléseinek tanulmányozása után kívántak dönteni. Molotov kifejtette, hogy a tanácsnak a bécsi döntőbíráskodás semmissé nyilvánítása és a trianoni szerződés helyreállítása a feladata.

Úgy vélte, hogy ezt a döntést minden további vizsgálat nélkül meghozhatják. Beviñ emlékezteti ^{ett} a fegyverszüneti egyezmény 19. cikkelyének szövegére, mely szerint "Erdélyt (vagy annak nagyobb részét) vissza kell adni Romániának, feltéve, ha ezt a békeszerződés is megerősíti." A brit küldöttség mindössze igazságos és méltányos határt kíván megállapítani, a jövő összetűzései elkerülése érdekében."

A francia nyelvű ~~...~~ jegyzőkönyv szerint, Bidault külügy-miniszter "javasolta, hogy az isztriai határ megállapítására elfogadottakhoz hasonló irányelveket adjunk a külügyminiszter-helyetteseknek, az etnikai adatokhoz igazodva, a lehető legkevesebb román ~~...~~ maradjon magyar területen."

Az 1945. szeptemberi jegyzőkönyvek rögzítik a további vitákat is a győztes nagyhatalmak között. Egyedül Molotov tart ki konokul az újabb magyar Trianon mellett. A vitákból és közvetlen utóhatásukból Fülöp Mihály ezt a következtetést vonja le:

"A londoni konferencia után a román közvélemény biztonságérzete megingott ~~...~~ a "trianoni" román-magyar változhatatlanságával kapcsolatban". *határ*

Ekkor határozták el Bukarestben, hogy a román-Erdély mellett ~~...~~ megszavaztatják a Magyar Népi Szövetség vezetőjét. Bizonyosak voltak abban, hogy Moszkvában jó néven ~~...~~ veszik, támogatják az elképzelést, hiszen ez nemcsak Bukarestet nyugtathatja meg Erdély birtoklását illetően, de egyben ~~...~~ Molotov merev álláspontját, a szovjet rendezési terveket.

Honnan sejthették volna a marosvásárhelyi naggyűlés résztvevői, hogy Erdély sorsáról akarják megszavaztatni őket? Fél év óta a Magyar Népi ~~...~~ Szövetség vezetői, főleg Kurkó Gyárfás mindegyre azt hangoztatták, hogy nem az erdélyi

magyarság dönti el Erdély hovátartozását, ez a nagyhatalmak dolga. És most mégis?

Megkezdődött a Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottságának marosvásárhelyi értekezlete. (Népi Egység, 1945. november 17.) "Csütörtökön, november 15.-én megkezdődött a Magyar Népi Szövetség végrehajtó és intézőbizottságának nagy érdeklődéssel várt értekezlete, amely a romániai magyarság időszervi kérdéseit hivatott megtárgyalni. " A jelentés semmi újat nem tartalmaz az első két "beharangozó" híradáshoz képest.

A Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottságának ülésén. Kurkó Gyárfás országos elnök nagy fontosságú politikai beszédében ismertette a romániai magyarság helyzetét.

(Népi Egység, 1945. november 18.) Telefonjelentés Marosvásárhelyről. Megnyitója elején Kurkó a sérelmek orvoslásáért tett erőfeszítésekről beszélt. "Nem volt elég szakemberünk a különböző nemzetiségi sérelmek orvoslásának előkészítő munkálatai annyira összetorlódtak, hogy csak augusztus elején mehettünk le Bukarestbe a kormányhoz, hogy feltárjuk mindazokat a kérdéseket, amelyek súlyosan érintik a magyarságot."

Kurkó szerint, "elég szép eredményeket" értek el a kormány tagjaival folytatott tárgyalásaik során, de a megállapodások gyakorlati megvalósítását részint a MNSZ gyengeségei, részint a reakció szabotázsja akadályozza. "Innen származnak azok a panaszok, amelyek ma is súlyosak és égetők".

Vázolta a román és magyar reakció aknamunkáját. Hangsúlyozta, hogy a reakció nemcsak a nemzetiség ellensége, hanem a demokráciáé is.

Nem szólt az országos elnök az intézőbizottsági ülés igazi témájáról, a határkérdésről. Legfennebb ezek a szavak sejtethették:

mi történik Magyarországon, mint ahogy nem közömbös nekik sem, hogy mi történik itt. Ha nem akarunk a fasiszta módszerhez nyúlni, ha nem akarunk a csehszlovákiai magyarság sorsára jutni, arra az útra kell lépünk, amely a két nép teljes szövetségét eredményezi."

Csupán jelezte az újság, hogy az értekezlet délutáni ülésén felszólalt Luka László is, az Országos Demokratikus Arcvonal főtitkára; ~~azzal a megjegyzéssel, hogy~~ a beszédet - nagy fontosságára való tekintettel - egy későbbi számában ~~teljes egészében~~ teljes egészében közölni fogják.

Groza miniszterelnök történelmi jelentőségű beszédet mondott a Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottságának záróülésén. Luka László, a NDA főtitkára és Szenkovics Sándor, az Általános Munkaszövetség titkára is felszólalt. Kiáltvánnyal fordul a MNSz Erdély magyarságához. (Népi Egység, 1945.

november 20.) "Petru Groza "a magyar-román határkérdésben azon óhajának adott kifejezést, hogy kívánja Magyarországgal a vámuniót. Minél hamarabb el akarja törölni az útlevélkényszert. Ugyanakkor közölte, hogy a debreceni kiállítás alkalmával 30 napra megszüntetik a határellenőrzést. Beszéde végén kérte hallgatóságát, hogy jól szívelelje meg a szavait."

Igéri a lap, hogy egy későbbi számában teljes egészében közreadja a miniszterelnök beszédét.

Luka beszédét egészében 1945. november 24.-i számában közölte a Népi Egység: "Haasunk oda, hogy megértsük egymást, lássuk meg a veszélyt és teremtsünk igazságos együttműködést". Luka László beszéde a MNSz marosvásárhelyi gyűlésén. Vasile Luca veti fel először a határkérdést. Bevezetőképpen a reakció ellen vívott harcról szólt, a november 8.-i bukaresti véres események ~~kapcsán~~ kapcsán. Kiszélesített látóhatáron ugyanezt a harcot látjuk, nemzetközi méretekben, a reakció és a népek

veresége után, most új ~~szöveg~~ tűzfészeket akar létrehozni.

"Ha visszaemlékeznek, ~~testvéreim~~, Erdély bekapcsolódásakor beszéltem arról, hogy Észak-Erdélyben fog lejátszódni a fasizmus utolsó vergődése. Ide gyülekezik a magyar reakció, a román reakció, a külföldi reakció. Kihasználva a nemzeti ellentéteket, igyekezni fog, Erdélyből ismét egy új háborús tűzfészket létrehozni, hogy itt, a Duna medencében a két nép közötti ellenségeskedésből a békének gátat emeljenek, az új háború magvát hinték el. Itt szeretnék, Észak-Erdélyből a jövőben meghúzni az új világháborúnak a gyújtózsínorját. Magyarországon a reakció jön a revíziós jelszavakkal, Romániában a román reakció képes ~~szöveg~~ ismét belemenni a bécsi döntés fenntartásába, csak azért, hogy kihasználja ezt a román demokratikus kormány ellen.

És az eredménye az lenne, amit megmutattak az események november 8.-án Bukarestben. Akkor, amikor felvonultak azzal az ürüggyel, hogy a király névnapját akarják megünnepelni, felkészülve fegyverekkel, benzinnel, sóval, késekkel, ugyanazt a képet mutatták, mint Bukarestben a vasgárdisták Antonescu uralma alatt...

Beszélnék arról, hogy ezt vagy azt a területet oda-csatolják Magyarországhoz, hogy újra kettévágják Erdélyt, Észak- és Dél-Erdélyre, közben lenne egy folyosó, ugyanaz, ami a lengyel korridor volt, amely a két népet szembeállítja egymással, mint ellenséget.

Ha bármilyen kis mértékben is, bármilyen formában visszaállana a bécsi döntés, ez új háborús tűzfészket teremtene itt, amely visszavezetne minket oda, ha nem is a doni közös sírokhoz, hanem olyan sírokhoz, amelyek itt lennének megásva. Ez az út Erdély kérdésének imperialista módon való megoldása, amely nem békíti, hanem ellenséggé teszi a két népet. Ez nem lehet érdeke sem a magyar, sem a román népnek.

A történelem a Don melletti közös sírokból pontot tett ezekre a kísértetekre. Akik ellenségek voltak, közös sírban fekszenek. De ezek a népek most közösen akarják intézni sorsukat, élni akarnak, nem elveszni és elpusztulni ismét idegen érdekekért. Itt nem arról van szó, hogy szeretem-e a román, vagy a román szeret-e engem? Itt nem arról van szó, hogyan érez egyik vagy másik, annak a nevelésnek a hatása alatt, amit átélünk és ami reánk ragadt évtizedeken, évszázadokon keresztül. Itt a két nemzet létéről van szó. Itt a jövőnkéről van szó és különösen Erdély népeiről, ~~amelyek~~ mindig áldozatai voltak a német imperializmus játéknak. Mindkét ország urai a múltban Erdélyt csak gyarmatnak tekintették. Most van lehetősége annak, hogy Erdély ne legyen gyarmat. Ehhez szükséges a demokrácia megerősítése és hogy Erdély kérdésében ne veszekedjünk és ne legyünk segítségére idegen érdekeknek, hanem segítsük a két nép testvéri összefogását.

A reakciós imperialista út szabadságunk elvesztéséhez, új háborúhoz, pusztításhoz vezet. A demokrácia útja nem a határkérdés. Mi nem mehetünk a békekonferencia elé, mint ellenségek, akkor, amikor külső veszély fegyvet mindkettőnket. A nemzetközi imperializmus Erdellyel ismét zsarolni akarja mind a két népet, mint ahogy Hitler zsarolta. Mikor közös ellenséggel állunk szemben, akkor mi ne a határokat vitassuk, hanem azt mondjuk: Hassunk oda, mint két jóbarát, hogy megértsük egymást, lássuk meg a veszélyt, és teremtsünk igazságos gazdasági, kulturális, politikai együttműködést.

És ezt olyan mélyen megteremtve, hogy ez a határ átlátó szó legyen, hogy innen oda és onnan ide jöhessenek, ne legyen vám a két ország között, ezzel segítsék egymást a háború után az újjáépítésben.

Ez megteremtendő az előfeltételeket ahhoz, hogy soha többé ne legyenünk közünk a két ország között, és külö-

össen az erdélyi nép, román s magyar, ne legyen játékszere egyik-másik imperialista törekvésnek, hanem építthesse szabadságát, boldogulását."

Ide kapcsolódik Vasile Luca interjúja: Luca László nyilatkozott az amerikai sajtónak. (Népi Egység, 1945. november 25.) A New York Times munkatársa Észak-Erdély helyzetéről, a megverség romániai jogairól, a román hadseregnek a frontból való visszatérésekor történt véres kolozsvári provokációról kérdezte az Országos Demokrata Frontal főtitkárát. [A kolozsvári ünnepségen, 1945 augusztus elején a Hadsereg Házából rálőttek a felvonuló munkásokra és meggyilkolták Kovács Pál és Nagy József kőgyári munkásokat.] Luca az amerikai újságíró kérdésére, a többi között, ezeket mondotta: "A bécsi döntés érvényességének akár vesziesszes vita alá bocsátása is, sem a magyar, sem a román népek nem volna érdeke, mivel ezek a népek olyan baráti kapcsolatok kifejlesztését és együttműködését ^{szépek} ~~önként~~ ^{amely} ne vezethessen Erdély miatt surlódásokhoz a két nép között"

A miniszterelnök beszédét 1945. november 27.-én közölte a Népi Egység: Mit mondott Gyroza Péter Marosvásárhelyen? Kelleltünk van a dolgozók tömege, ellenünk vannak azok, akik kiváltságos helyzetüket védik. Akárcsak Vasile Luca, a bécsi döntés elítélésével kezdte. Fatális dátumnak nevezte, amely megkeserítette mind a két nép életét.

"A bécsi döntés átkos volta olyan világos, ~~amely~~ hogy nagyon sötétnek kell hogy legyen, akár román, akár magyar, hogy ezt meg ne őrítse, és ezután olyan világos volt a diplomáciai játék is, hogy mind a két népet félrevezethessék mások imperialista érdekeiért, amelyek teljesen idegenek voltak a két nép részére."

Megismételte a többször hangoztatott vádat, hogy a második bécsi döntés ~~paosztán~~ a német és orosz imperializmus érdekeit szolgálta és Erdély egyik vagy másik felének az ~~szépek~~ odaigérgetésével a két nép ~~szépek~~ szovjetellenes háborús erőfeszítéseit kívánták serkenteni.

mind a két részből estek bűnösök. Lehet vitatkozni azon, hogy melyik részen volt rosszabb a vezetés, melyik részen volt kegyetlenebb a kormány. Ez mennyiségi kérdés; ha ezt fejtegetnők, nem volna se vége, se hossza. Minőségileg azonban egy kaptafára voltak szabva ezek a kormányok, vétkeztek saját népük ellen. Emlékezzünk vissza a sok szenvedésre, amit rémértek azokra a román és magyar harcosokra, akik felemelték szavukat a Hitler- és Mussolini-féle imperialista politika ellen. De állták a harcot, biztosították ebben a harcban a folytonosságot és ma, román és magyar demokrata harcosok ebben a tereben együtt ülhetünk, nyíltan beszélhetünk, kijelenthetjük, hogy mi is ellene vagyunk a gyűlölködésnek a népek között, ellene ~~vagy~~ ~~veszély~~ vagyunk, hogy a két szomszéd, román és magyar, egymást gyűlölje.

Rengeteg a kísértés mindkét részből, hogy a szeretet, a testvéri együttélés útjáról letérítsenek mellékutakra. Én óva intem mind a magyar, mind a román testvéreimet, ne térjenek ezekre a mellékutakra, ne kalandozzenak el, mert nemcsak magukat, hanem saját népük ügyét veszítik el...

A Magyar Népi Szövetség, magában foglalván a magyar demokrata erőket, együtt dolgozván a demokrata román népi erőkkel, tudott itt-ott megvalósítani valamit. Ahhoz képest, amit meg lehet majd valósítani ezen az úton, csak jelentéktelen kis dolgok, de mindenesetre valami..."

Groza azzal folytatta, hogy Marosvásárhely egyetemi város lesz, itt talált otthon a magyar egyetem orvosi kara. Szinte megoldhatatlannak tűnt a Bolyai Tudományegyetem orvosi karának épületeket biztosítani, de a végén zöld ágre vergődtek. Román értelmiségiek "halálosan meg vannak sérülve" a magyar egyetem létrehívása miatt. Magyarok közül vannak, akik lekicsinylik ezt az eredményt. Szólt a továbbiakban

a rendezetlen CASBI-ügyekről, a kormány harcáról a spekulánsokkal, az egykori kiváltságosokkal.

"A két nép, a magyar és a román nép dolgozó nép, becsületes nép. Sok vihart élt át a történelem során, és túlélte azokat, tehát életképes. Azok számára, akik messziről boldogtalanná akarják tenni ezt a két népet, üzenjük: hagyjanak minket ~~szépen~~ békében! Kigyógyulunk mi ennek a háborúnak^{sz} rettenetes szenvedéseiből és sebeiből magunktól is, ne ~~vesztessük el~~ bábáskodjunk felettünk senki, mert félünk, hogy a sok báb között elvész a gyermek.

Azáltal, hogy mi, magyar és román nép ~~szépen~~ egymásra akarunk találni Erdélyben, megkönnyítjük, hogy ~~szépen~~ a szomszéd Magyarországgal kimélyítsük nemcsak a testvériséget, ~~szépen~~ jó szomszédi viszonyt, hanem a gazdasági együttműködést is. Magunkra ~~szépen~~ gyáva mi is, Magyarország is talán gyengék vagyunk, de ketten összefogva erősek vagyunk.

A határok, igen, ez az a pont, ahol a belföldi reakciók is mindkét részből és az imperializmusok is a határon túl felöltik^a fejüket, gondolva, hogy újra felszakíthatják a sebeket. Újra ármánykodhatnak, ennek a két népnek a közeledését megakadályozzák, és a legkisebb részen is besurrannak. Nekünk válaszuk az, hogy mi a határkérdésben nem vitatkozunk velük.

A mi elgondolásunkban a határok nem választhatnak el, hanem közelebb hoznak. A mi elgondolásainkban és elhatározásainkban ez a határ semmi esetre sem lesz kínai fal, ellenkezőleg, mindent elkövetünk, hogy az senkitől semmit el ne válaszson. Elmegyünk a vámszövetségig Magyarországgal, megszüntetjük az ~~szépen~~ úgynevezett útlevélkényszert, hogy mindenki szabadon járhasson, és akkor a határnak vajmi kevés szerepe lesz."

Említette újra a ~~szépen~~ debreceni vásárt, amelyre vizum nélkül utazhatnak az erdélyiek.

"A határok folytonos mozgása, ide-oda tologatása évszázadokra tovább hosszabbítja azt a véres sorozatot, amit háborúnak neveznek, amely most végigszagdolt rajtunk. A román-magyar testvériség hosszú időre eleve kizárja azt, hogy ilyen idegen érdekekért újra összeverekedjünk...

Értjük ~~magunk~~ meg egymást, mert ha nem, megtörténik az, hogy ezután újra kezdődik az, amitől óvja meg az Isten a népet: a pusztítások és szenvedések útja."

Vasile Luca, Petru Groza és Szenkovics Sándor - Alexandru Sencovici - ~~szakszervezeti~~ ^{országos} ~~titkár~~ főtitkár nem is titkolt nyomására az Intézőbizottság elfogadta azt a határozatot, amelyet az erdélyi magyarság nagy többsége Erdély elárulásának tekintett.

A Magyar Népi Szövetség kiáltványa az ország magyarságához. (Népi Egység, 1945. november 21.) Bevezetője megismétli a MNSz első kongresszusának álláspontját az erdélyi magyarság egységről, küzdelméről, céljairól. A magyar-román testvéri együttműködés nagy kezdeményezőinek Budai Nagy Antalt, Kossuth Lajost és Ady Endrét ~~tekinti~~ tekinti. Kinyilvánítja a magyarság érdekeltségét a dunavölgyi államok szövetségében. Bizalmát és ~~hálóját~~ ^{hálóját} hangsúlyozza a Szovjetunió iránt; ~~külön~~ külön kiemeli, ^{hogy} az erdélyi magyarság a Szovjetuniónak köszönheti a Maniu-gárda garázdálkodásának megfékezését.

"Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósításának, a határok feloldásának kérdése. Nem helyeselhetünk semmiféle »áttelepítést«, amely anyaföldünktől szakítana el. Nem helyeselhetünk semmiféle olyan törekvést, akár magyar, akár román részről, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel a nemzetközi reakció szolgálatában Erdélyből újra háborús tűzfészket teremtene.

Amilyen őszintén valljuk a román haladó demokráciával való együttműködésünk szükségességét, olyan nyíltan és őszintén kívánjuk a Magyarországgal való szoros gazdasági, közművelődési és politikai együttműködést, az útlevélkényszer megszüntetését és a vámhatárok eltörlését. Ez az együttműködés megteremti az előfeltételeit annak, hogy az évszázados ellenségeskedést eltüntetve, Erdély ~~széke~~ a két népet eltérhetetlen egységbe kovácsolja."

Továbbiakban a kiáltvány elismerését fejezi ki a Groza-kormányról, amiért a jogegyenlőség kiépítésében, az anyanyelvű oktatás ~~biztosításában~~ biztosításában támogatta a MNSZ-et a reakciós erőkkel szemben. Vannak még magyar sebek, de ezeket nem a román demokrácia okozta. Elítéli a kiáltvány a ~~komunisták~~ november 8.-i bukaresti reakciós provokációt, és a magyar reakciót Maniu cinkosának bélyegzi. ~~meg~~ A demokrácia erősödésével összekapcsolja a magyar sérelmek megoldását.

" A jövő azoké a népeké, amelyek béke- és szabadságszeretetük ~~szellemük~~ ^{nek,} építő akaratuknak, kezdeményező szellemüknek nyilvánvaló példáját adják. A sorainkban megbújó reakció áskálódására pedig egy a ~~reakciós~~ válaszunk : aki a Magyar Népi Szövetség ellensége, ~~az a nép~~ ^{az} népünk ellensége. Demokratikus ~~szervezetünk~~ szervezetünk és politikai egységünk a mi legfőbb erőnk; aki ellene tör, életünkre tör.

A Romániai Magyar Népi Szövetség központi intézőbizottsága 1945. november 15-18 között Marosvásárhelyen tartott országos ~~gyűlésén~~ értekezletén hitet tesz a román népi demokráciával kötött szövetsége és a széleskörű demokratikus alapon álló Groza-kormány iránti bizalom mellett. A romániai magyar demokrácia folytatja a harcot a nemzeti jogegyenlőség megvalósítása, a közös béke és a szabadság biztosítása, a gazdasági építés elősegítése és a békeszerető állampolgárok ~~szervezésének~~ ^{szervezésének} erősítése

érdekében. Magyarságunk minden társadalmi rétegét, minden becsületes tagját össze kell hogy fogjuk munkaerőnk fokozására, szervezetünk tökéletesítésére, nevelő munkánk elmélyítésére és a javíthatatlan néparuló elemek megsemmisítésére."

A marosvásárhelyi értekezlet után. A Magyar Népi Szövetség vezetői országsszerte népgyűléseken ismertetik a tanácskozások eredményeit. (Népi Egység, 1945. november ~~22.~~ 23.)

"A Magyar Népi Szövetség százas intézőbizottsága elhatározta, hogy az intézőbizottság tagjai bejárják az erdélyi városokat és falvakat. Gyűlések keretében ismertetik a marosvásárhelyi gyűlésen megtárgyalt nagy horderejű kérdéseket és a hozott határozatokat. " Hosszu hetekre nyúló körutak kezdődtek. Későbbi emlékezésekből tudhatni, hogy Erdély magyarsága meglepetéssel és megdöbbenéssel fogadta a kiáltványt. A székely városokban és falvakban mind többen és igen nyersen adtak hangot felháborodásuknak: Kurkóék Vásárhelyen eladták Erdélyt. Óvatosabbak szerint a Magyar Népi Szövetségnek nem lett volna szabad efféle határozatot hoznia a békekötés előtt. Kurkóék eddig azt mondták, hogy nem az erdélyi magyarság dönt Erdély hovatartozásáról. Most mégis? Nem tudtak ellenállni a nyomásnak, mikor legfőbb állami emberek, Groza, Luca, Sencovici együttes nyomása nehezedett rájuk? Ezrével léptek ki a tagok a Magyar Népi Szövetségből. A népgyűlésekről szóló tudósításokban hiába keresnők ennek a hangulatnak a beismerését. Csak utalásokból, kifakadásokból következtethetünk az erdélyi magyarság közérzetére 1945 novemberében, decemberében.

Nem sokkal a tanácskozás befejezése után a Népi Egység vezércikke, Szemlér Ferenc tollából - Erőss Bálin ^F álnévén jegyezte - sokat elárult a vásárhelyi heves vitákról. (Méltó módon, 1945. november 22.) "Az intézőbizottság tanácskozásain nem szelid, fejbölintő gépezetek vettek részt, hanem öntudatos népi harcok. A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128348. sz. NKFI-programja támogatta. tárták fel

véleményeiket a felvetődő kérdésekben. Viták lángoltak ~~fel~~ fel, és tételek és ellentétek cseptak össze, villogó szikrázásban. A villamos kisülések mennydörgő robaja olykor mennyezetig megtöltötte a vásárhelyi városház mesepalotájának zöldes-aranyos nagy üléstermét. De bármely erős volt is az ellentétek összeköszése, a végső feloldás mindig maga volt a méltóság."

Ez a nagy feszültségű vita az erdélyi magyar közélet konok titka maradt. Szemlér Ferenc ^{például,} soha nem nevesítette a vitázókat, a korabeli erdélyi magyar lapok gyűjteményeiben is hiába keresnénk eligazítást. ~~csak~~ Csak évtizedek múltán szólalt meg egyik-másik vitázó, fültaná, ~~krónikás~~ krónikás. Katona Szabó István ^{10j} prózaíró, akkoriban ~~családi~~ családi nevén, Szabó ~~Istvánként~~ Istvánként egyetemi hallgató volt a kolozsvári egyetemen, a Moricz Zsigmond Kollégium diákelnöke, a MNSz székes intézőbizottságának tagja. Egyike azon nagyon keveseknek, akik ^k nem szavazták meg a kiáltványt. Önfeladás Marosvásárhelyt, 1945 november című visszaemlékezését 2000-ben hozta nyilvánosságra (Mi történt Erdélyben? 1918-2001.)

"Mikor elhangzott a kiáltvány, utána szervezett taps következett. S az azután következő pillanatnyi csendben felállt Nagy Géza ^{11j}, és szót kért. Lehet, hogy az elnökség nem is akarta vitára bocsátani a kiáltvány szövegét, s a tapssal elfogadottnak szerette volna tekinteni. Nagy Géza felállása meglepte őket, de nem térhettek ki a felszólalása elől.

Nagy Géza szilárdan állt, várakozóan, és Kurkó kénytelen volt megkérdezni, hogy van valami megjegyzése? Közben mások is nyújtották kezüket, hogy szólni akarnak. A vitát tehát meg kellett nyitni.

Nagy Géza kiváló orgánumú, szuggesztív előadó volt. Rendkívüli intelligenciája, logikus érvelése mindig hatott. A MNSz-gyűléseken kitűnt nagy felkészültsége és precizitása, különösen is közérvekben, kulturális kérdésekben. A MNSz egyik

legjobb szakemberének számított.

Nagy Géza a lényegre tapintott: Illetékes-e ez a gyűlés, az MNSZ intézőbizottsága, hogy olyan horderejű kérdésben, mint Erdély határainak a jelenlegi állapotban történő rögzítése, véglegesítése, állást foglaljon? Az MNSZ kongresszusa erre nem adott felhatalmazást, tette hozzá, így tehát szerinte ez a fórum ilyen kérdésben nem illetékes. Kifejtette azt is, hogy a kiáltványban szereplő megfogalmazás félreértésetlenül arra utal, hogy a romániai magyarságot képviselő MNSZ, illetve az őt képviselő intézőbizottság állást foglalt a határok kérdésében, még jóval a béketárgyalások előtt, s ezáltal kész helyzetet teremt. Kérte, hogy töröljék a szövegből a határokra vonatkozó részt. Arra is felhívta a figyelmet, hogy nem lehet minden biztosíték nélkül egy nemzetiség sorsáról dönteni.

Meghökkenő csend volt felszólalása után. Aztán egymás után jelentkeztek felszólalók, akik szintén kifogásolták a kiáltvány vitatott részét. Molter [Károly] kifejtette, ha egy szöveg vitára készült, azt jelenti, hogy a megfogalmazás homályos, pontatlan, ilyen esetben át kell fogalmazni. Jancsó Elemér szintén átfogalmazást javasolt. Politikailag nem feszegette a mondat értelmét sem, csak átfogalmazást kért. Csögör Lajos, az egyetem rektora szintén felszólalt. Azzal érvelt, ha a szöveg ennyi vitát váltott ki, át kell fogalmazni, vagy ki kell hagyni a vitatott részt, nem szabad emiatt kockáztatni az MNSZ egységét. Meg kell nyugtatni az embereket, hogy a szervezet semmi olyan nyilatkozatot nem tesz, ami kárt okozhat az erdélyi magyarságnak.

Ekkor már az MNSZ vezetői és közbe kellett lépjenek, hogy a vitát és a közhangulatot maguk mellé állítsák. Balogh Edgár is, Kurkó is azzal érvelt, hogy a kiáltvány szükséges, demokratikus erők, mert a román demokratikus erők és a Groza-kormány melletti kiállítás/kepviselet, és ezt félreértésetlenül ki kell nyilvánítani.

Több felszólaló aztán ezt a vonalat igyekezett követni, úgy állítva be, hogy akik ellenzik a kiáltvány teljes szövegét, azok valójában a MNSz egységét akarják ~~megbontani~~ megbonteni.

Felszólalásomban én is kifogásoltam a kiáltványt, helytelenítettem, hogy állást foglaljunk olyan kérdésekben, amelyekre nem vagyunk illetékesek. Kijelentettem, amennyiben mégis megszavaznák ezt a kiáltványt ebben a szövegezésben, nemcsak ellene szavazok, hanem lemondok szász intézőbizottsági tagságomról.

Utánam Balázs Péter szólalt fel, hogy az ifjúság nevében ellensúlyozza az én ~~álláspontomat~~ álláspontomat. Azt fejtegette, hogy a kiáltvány a kossuthi ideálok szellemében fogant, és az ifjúság ezt az ideált tagadná meg, ha nem fogadná el a kiáltványt.

Az elnökség úgy látta, hogy szavazás esetén nem lenne biztos az eredmény, vagy legalábbis túlságosan sok ellenszavazatot kapna a kiáltvány, ezért szünetet rendelt el.

Amint később megtudtam, a végrehajtó bizottságban éles vita támadt Bányai és Demeter János között, majdnem tettelegességre került a sor. Kurkót is meggondolkoztatták a felszólalások, s változtatni akart a szövegen. Tudták, hogy az eredeti szöveggel nem jöhetnek a gyűlés elé, ezért a határokkal kapcsolatos fogalmazáson valamit, persze jelentéktelen szövegmódosítást hajtottak végre. Ha jól emlékszem, az első változat így szólt: »az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem a határok ide-oda tologatásának kérdése«, ezt módosították azzal a fogalmazással, hogy »az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés«. A lényeg azonban maradt.

Szünet után újra felolvasták ~~az egész szöveget~~ — az egész szöveget, bejelentve előzőleg, hogy szövegmódosítás történt. Csögör azonnal szót kért, és kijelentette, hogy az új fogalmazás szerinte elfogadható, nem tartalmaz semmi olyant, ami káros

lenne a nemzetiségünk jövőjére nézve. Javasolta a kiáltvány elfogadását. Nagy Géza azonban ismét kijelentette, hogy vegyék ki a szövegből azt a szakaszt, mely a határkérdést tartalmazza, s kérte, azt is foglalják bele, hogy a nagyhatalmak garantálják a nemzetiségi jogok biztosítását.

Erre valóságos támadó pergőtűz keletkezett. Most már ~~szervezettebbek~~ szervezettebbek voltak a felszólalók, és más ellenvélemény szóhoz sem juthatott. A legenyhébb vád az volt, hogy egységbontók vagyunk. De sűrűn röpködtek olyan megfogalmazások is, hogy a MNSZ soraiban megbújt reakciók, fasiszták megnyilatkoztak, és sürgősen el kell távolítani mindannyiunkat. A felszólalók mindegyike a maga vérmérséklete szerint támadott, hol ingerültebben, hol higgadtabban mondták az ismert "lemezszövegeket". Értelmetlennek éreztem, hogy újra felszólalják. Tisztában voltam, hogy szervezett, előre bedolgozott akcióról van szó, s a felszólalással csak személyeskedést, a saját személyen elleni dühöt váltanék ki. Mert mondanom sem kell, egyetlen ellentünk szóló sem bocsátkozott elvi megfogalmazásba, nem a felvetett kérdéstről vitatkozott, hanem minden ellenvéleményt egyszerűen reakciónak, fasisztának bélyegzett.

Jó órát tartott ez a látványos ellentűz, s végül Kurkó érkezettnek látta az időt a szavazásra. Az MNSZ vezetői már biztosra vehették, hogy a jól bedolgozott szavazógépezet olajozottan fog működni. Így is történt. Mikor persze nyílt szavazásra bocsátották a kiáltvány teljes szövegét, a többség fektartotta kezét a kiáltvány mellett. Az ellenszavazatnál mindössze négyen-öten maradtunk.

Meg sem vártam, hogy az elnöklő Kurkó bejelentse a szavazás eredményét, felálltam és látványosan elhagytam a termet. Tartottam magam ~~fel~~ felszólalásomkor bejelentett döntésemhez. A folyosón Jancsó Elemérbe ~~ütköztem~~ ütköztem, ő óvatosabb volt, be sem ment a szavazásra, így mindenkinek mondhatta, hogy

nem volt jelen, a barátai nem tehettek szemrehányást neki. Elemér Asztalos [István] szóhasznélata szerint, mindig "óvatos duhaj" volt.

Mert mindenom senkell, városszerte ismertté vált a vita és a szavazás eredménye, és Erdély-szerte olyan visszataszítást keltett, hogy a MNSz vezetősége jónak látta magyarázattal szolgálni. Ezt a szándékot tükrözte Kacsó Sándor Üszinteség című vezércikke, mely néhány nap múlva jelent meg a marosvásárhelyi szabad Szóben, úgy állítva be a vitát, mintha az a többségben levő munkások, parasztok és az értelmiségiek közötti elkentétként robbant volna ki. "Oszályingerültség vett erőt a többségen - írta Kacsó -, a ennek az ingerültségnek is őszinte hangot adott, amikor az értelmiségiekkel szemben általánosítva, a fasizmus és a reakció vádját kezdték emlegetni egyesek, nem törődve azzal, hogy a megvádoltak esetleg ugyancsak régi harcossai a haladó demokrácia gondolatának!"

Tovább nem vettem részt a Százask Bizottság ülésén, az esti ifjúsági ünnepségen sem szólaltam fel, melyre pedig Edgár beprogramozott. Felszólalásomat a MNSz vezetősége igen rossz néven vette, amint erről a végrehajtó bizottság egy ifjú tagja tájékoztattott. Csak azért nem léptek fel ellenem, mert nálam sokkal jelentősebb politikai súlyú egyéniségek is szembe fordultak velük. Különösen az egyetemi vezetőség részéről."

A hivatalos Budapest nem vette tudomásul a Riáltványt. Talán megdöbbenésében: az erdélyi magyarság képviselői kívánják vissza a kisebbségi időköt? Pesten élő erdélyiek mélységesen elítélték és árulásnak tartották a vásárhelyi tanácskozást. Katona Szabó István 1945 végén 20 napos magyarországi tartózkodásra kapott engedélyt. Önéletírásához fűzött kiegészítésében megírta, hogy Szenczei László, az egyik legigéretesebb erdélyi magyar demokrata író így fakadt ki: "Ezek Quislingek, csak erre képesek, mindenre felbuzak." A kéziratos publikációt a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta a MNSz vezetői

miatt kellett elhagynia Erdélyt, és áttelepülnie Magyarországra. ^{12/} A politika helyett a történelemtudomány mondta ki, évtizedek múltán, az ítéletet:

"A hivatalos román álláspontot erősítette Erdély kérdésében a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) 1945. novemberi állásfoglalása is. - írja 1988-as kötetében Balogh Sándor, ~~.....~~ a kisebbségi kérdésre roppant érzékeny történész, maga is a felvidéki magyar sors ~~.....~~ száműzöttje. ^{13/} - Az MNSZ intézőbizottsága marosvásárhelyi ülésén a »romániai magyarság nevében« -- a trászoni magyar-román határ visszaállítása mellett foglalt állást. Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár és mások feltétel nélkül bíztak P. Groza nemzetiségi politikájában, a vámunió, illetőleg a föderáció megvalósításának a lehetőségében, ugyanakkor erősen ~~.....~~ befolyásolta őket a ~~.....~~ cseh-szlovákiai magyarok sorsa és a román polgári ellenzék ~~.....~~ esetleges felükerekedéséből való félelem is. A tényleges garanciákat nélkülöző állásfoglalás elcsúszott és hibás volt. Arról már nem is szólva, hogy az jóval meghaladta az MNSZ vezetőinek ~~.....~~ illetékességét és felelősségvállalásuk teherbíró képességét. A Romániai Szociáldemokrata ~~.....~~ Párt Magyar Bizottsága kiáltványban fogalmazta meg tiltakozását: »Véget kell vetnünk annak az egyoldalú romániai politikának, amely a történelmi helyzet megkövetelte mérsékleten túlmenően megalkuvásokkal, a velőség elhomályosításával kísérli meg, egy közel kétmillió nemzetiségi demokratikus tömeget képviselni és vezetni.« Márton Áron erdélyi püspök pedig több mint 1 millió magyar katolikus nevében Groza miniszterelnökhöz intézett 1946. január 28.-i levelében ítélte el a Magyar Népi Szövetség kommunista vezetőinek politikáját és magatartását ".

A Népi Egységben vagy bármelyik MNSZ-lapban hiába keresnők a Grozához ~~.....~~ intézett Márton Áron-levél, ~~.....~~

attól kezdve egy Erdélyi Magyar Adatbank

a gyulafehérvári püspök ~~.....~~ tevékenységének visszhangját.

Az első időkben, az 1945-ös esztendőben a Magyar Népi Szövetség még Márton Áron egyetemes tekintélyére támaszkodva igyekezett beágyazódni az erdélyi magyar társadalomba. Idéztük a MNSz végrehajtó bizottságának felhívását az Országos Petőfi-alap létrehozására - 1945. június 28.-i lapszám - , amelyben a Kurkó Gyárfás aláírását viselő közlemény név szerint köszönetet mond Márton Áron püspöknek, aki elsőnek adakozott jelentős összeget az alapra. A Népi Egység rokonszenves híradásokban követte nyomon a püspök körútjait. Brassóban fejezte be székelyföldi útját Márton Áron erdélyi püspök. (Népi Egység, 1945. július 6.) Apostoli körútja során a püspök beható tárgyalásokat folytatott mindenütt az egyházi és a világi vezetőkkel. Márton Áron püspök elnökölt a római katolikus igazgatótanács ülésén. (Népi Egység, 1945. augusztus 2.) A rövidített nevén Státusznak hívott Egyházmegyei Tanács jelentős szerepet játszott, alapítása óta, az Erdélyi Római Katolikus egyházmegye életében. Az igazgatótanács elnöke Gyárfás Elemér, ~~.....~~ a Romániai Magyar Népközösség elnöke a háború idején, majd György Lajos egyetemi tanár, a Bolyai Tudományegyetem bölcsészeti karának dékánja. Főpásztori látogatás. (Népi Egység 1945. szeptember 30.) Márton Áron erdélyi római katolikus püspök bérmutja a brassói dékánság és a sepsi-miklósvári főesperesség területén.

Márton Áron további munkásságára óvatos közönnyel tekintett a brassói lap: nem vett tudomást róla. Igaz, hogy az ellene intézett nyílt támadásoktól is tartozkodott. Már a Népi Egység megszűnése utáni időkre esnek a ~~.....~~ gyalázkodástól sem mentes, régalmazó cikksorozatok, amelyek a bukeresti Romániai Magyar Szóban és a kolozsvári Igazságban jelennek meg.

tatásával végződnek, ~~...~~ törhetetlen ellenállása váltotta ki a mind erőszakosabb ateizmust képviselő román állammal szemben, de gyökerei visszanyúlnak 1946 elejéig, a békekötés időszakáig, Domokos Pál Péter néprajz tudós, csángókutató Hendületlenül című életrajzában mutatja leghitelesebben Márton Áron küzdelmét az újabb trianoni békeparancs ellen. Első fellépése közvetlenül a marosvásárhelyi kiáltványt követte. "Márton Áron érezte, hogy azonnal cselekednie kell. Meg kell akadályozni Groza Péter ~~...~~ miniszterelnök ~~...~~ "Zseniális" tervének megvalósítását, és egynéhány jellemtelen ember aljasságát, akik a beígért előnyökért olyan szövetséget szavaztak meg, amelyet hasonló helyzetben a román ~~...~~ entellektüelek soha nem lettek volna képesek megszavazni saját nemzetük nevében. A püspök kijelentette, hogy ő nem várta senkitől, hogy Romániában a román állammal szemben foglaljon állást, hiszen ez egy ilyen légkörben nagyon ~~...~~ veszedelemes lenne. De ahogy a régi Magyar Párt vezetői és a vezető pozícióban levő magyarok kitértek az állásfoglalás elől azzal, hogy ebben a kérdésben csak a két érdekelt kormány nyilatkozhat, akkor mi is meg kell várjuk a békeszerződést tárgyaló nagyhatalmak döntését, ha már nem rendeznek népszavazást. "

Összeültek az erdélyi magyarság egyházi és ~~...~~ egyesületi vezetői és beadványt készítettek a békeszerző nagyhatalmakhoz. Felvilágosították a címzetteket, hogy a Magyar Népi Szövetség nem beszélhet az egész erdélyi magyarság ~~...~~ nevében, mivel még 5 százalékot sem tesz ki a kommunisták száma. Viszont a MNSz vezetői a párt tagjai és pártfegyelem alatt állnak, ~~...~~ tehát dönthetnek önállóan. "A két világháború között sokan meggyőződhetek arról, hogy Trianont ~~...~~ a vesztes országokkal szembeni elfogultság diktálta. A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

eredményeztek. Most alkalom kínálkozik arra, hogy a magyarság rovására elkövetett túlzásokat egy új békeszerződés szövegébe jövétegye. Romániában közel 2 millió magyar él. Ezeknek a sorsát nem lehet frázisokkal és ígéretekkel elintézni. Úgy kell meghúzni a határokat, hogy a magyarok közül legalább 1.200.000 kerüljön vissza saját nemzetéhez. A ~~magyarok~~ Dél-Erdélyben maradt magyarok és az Észak-Erdélyben maradt románok kölcsönös kártérítéssel, önként hazát cserélhetnek, és örökre megoldódik a két nemzet közötti nemzeti vita. Nem akarunk igazságtalanságot. Nem akarunk olyan földet, ahol román testvéreink élnek többségben. Tartozzanak nekünk is a saját nemzetükhöz."

Azt kívánták, hogy az erdélyi magyarságot dr. Teleki Géza egyetemi tanár - Teleki Pál gróf fia - képviselje a béketárgyalásokon, mivel ő kiválóan ismeri Erdélyt, történetét, nemzeti összetételét.

A memorandumot öt intézmény vezetője írta alá, akik Erdély magyarságának óriási többségét képviselték: Márton Áron, Erdély római katolikus püspöke, Vásárhelyi János, Erdély református püspöke, dr. Szász Pál, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnöke, Korparich Ede, a romániai magyar ~~szövetkezeti~~ fogyasztási szövetkezetek szövetségének elnöke és Lakatos István, a Magyar Hitel- és gazdasági szövetkezetek szövetségének elnöke. Úgy találták, hogy Erdély római katolikus és református püspökei képviselik vallási alapon az erdélyi magyarság óriási többségét. Az EMGÉ-nek több mint 200 ezer tagja volt, a két magyar szövetkezeti központhoz pedig 1102 szövetkezet csatlakozott, közel 600 ezer taggal.

Buza László dr. egyetemi tanár, a nemzetközi jog ~~szakértője~~ elismert szak tekintélye, a háború idején az ~~antifasiszta~~ antifasiszta ellenállási mozgalom résztvevője, a memorandumot jogi érveléssel egészítette ki. "Kimutatta, hogy Magyarország ~~szuverenitását~~

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.
egységét 1920-ban a nemzetek örendelkezése alapján szüntették

meg. Ha ez a jog érvényes volt, mint a [REDACTED] nemzetek nagy vívmánya, a horvátok, szerbek, szlovákok és románok felszabadítása érdekében, ugyanúgy érvényes kell, hogy legyen akkor is, amikor egy olyan területről van szó, ahol a magyarság lakik többségben. Az erdélyi magyarok nem akarnak igazságtalanságot, nem akarják a [REDACTED] dél-erdélyi [REDACTED] megyéket, ahol a románok vannak többségben, de ragaszkodnak ahhoz a területhez, amelyen egy évezred óta magyarok és székelyek laknak. "

Ma már a nemzetközi jog nem aszerint [REDACTED] itéli meg egy terület hovatartozását, hogy ki költözött oda előbb, hiszen akkor az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Közép- és Dél-Amerika területén ma [REDACTED] indián államokat kellene alapítani. A lényeg a lakosság többségének az anyanyelve. "Ennek a nemzetközi jog által elfogadott elvnek az alapján kérjük, Észak-Erdély magyarságának vezetői, azt, hogy csatlakozhassanak ők is a saját nemzetükhöz, amelytől 1919-ben elszakították őket. "

Ez a memorandum eljutott a nagyhatalmakhoz. Nem a budapesti kormány által, ugyanis ez nem vállalta fel az erdélyi magyarság ügyét. Nem járult hozzá ahhoz sem, hogy Teleki Géza gróf tagja legyen a békeküldöttségnek. Gyöngyösi János külügyminiszter végül is 4000 km² területet kért vissza, a Partium három megyéjének, Szatmár, Bihar és Arad megyéknek a magyarlelta sávját. És elkövetkezett az egyik legnagyobb magyar történelmi dráma: a román külügyminiszter a Magyar Népi Szövetség kiáltványával utasította el még ezt a szerény magyar kérést is. Gheorghe Tătărescu külügyminiszter magasba tartotta a marosvásárhelyi nyilatkozatot:

"Szeretném itt Önök előtt [REDACTED] hangsúlyozni, hogy a magyar kormány álláspontja teljesen ellenkezik a Romániában

élő magyarok álláspontjával. A Romániai Magyar ~~1945~~ Népi Szövetség Végrehajtó Bizottsága, amely a Romániában élő magyarságnak majdnem az összességét képviseli, 1945. november ~~1945~~ 15-18.-án Marosvásárhelyen tartott gyűlésén a következő ~~határozatban~~ határozatban szögezte le az erdélyi magyarság álláspontját:
 » Tudatában vagyunk annak,
 ~~hogy vagyunk győződve arról,~~ hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határkérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség ^{tényleges} megvalósításának, a határok feloldásának a kérdése. Nem helyeselhetünk semmiféle olyan törekvést, ~~amely a magyar nemzetiségi jogokat sérti~~ akár magyar, akár román részről, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel, a nemzetközi reakció szolgálatában, Erdélyből újra tűzfészket teremtene... » Nézzék, uraim, ez a Romániában élő magyarság álláspontja. "

Hogyan ~~örizte~~ őrizte meg emlékezetében a Kiáltvány elfogadását a marosvásárhelyi gyűlés egyik fő szervezője, a Romániához tartozás ~~szervező~~ szenvedélyes szószólója, Balogh Edgár? Évtizedekkel minden naiv reménység összeomlása, saját kétszeri bebörtönzése után, 1986-ban is még ezt vallotta: 161

" A nemzetközösség érzete az emberség meggyilkozása, a szent, akárcsak a családi szeretet, ezért kerültünk kínos helyzetbe mindazok természetes vonzásával szemben (akár csak önmagunkban is), akik annyi átélt sérelem ^{és} a még mindig fenyegető veszedelmek elől egy demokrata Magyarország vágyképebe menekültek. Nem is tartottuk reakciósnak, annál inkább megtévesztetteknek mindazokat, akik a területi igények ~~teljesítésétől~~ teljesítésétől veszélytelenebb közéletet reméltek, de a ~~képző~~ képzelet abszurduma arra késztetett mindnyájunkat a MNSz reálpolitikája oldalán, hogy a román demokratákkal elért eredményeinket eleve kilátástalan ábrándozások kedvéért fel ne adjuk. A Nagy Ferenc-féle tervezetések híréből különben is kiderült, hogy nem is Erdély, hanem csak Erdély megosztá-

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

sát tartalmazták, vagyis olyan határ menti kiigazításokat, amelyek az erdélyi magyar ^{lakosság} többségét Románia keretében hagyják. Itt már az illúziókon túl a felelőtlenség is felöltött. Hogyan folytassa a nagy székely néptömb a román demokratákkal való önmentő együttműködést, amikor az esetleges legcsekélyebb határváltoztatás a Groza-kormány bukását vonhatja maga után, Meniu és Brătianu ellenzéi táborának malmára hajtva a vizet, és a román nacionalizmus újra hatalomra kerülve végrehajtja régi fenyegetését: a népiertással felérő áttelepítést? Lehetetlen volt észre nem venni a kérdés mögött felrémelő reakciós veszélyt, amely mindkét országban a jobboldal előretörésével már népi demokrácia csirájában akasztotta volna meg a szocializmus új társadalmának reményeit! Érzelmekkel nem hadakozhattunk (a magunk érzelmeivel sem), de a közveszélyt tudatosítanunk kellett, realpolitikánk folytatásával nemzetiségünk közvetlen érdekeit, magát a Groza-kormányt s valójában a magyarországi népi demokrácia fejlődés lehetőségét, a dunavölgyi béke és barátság pilléreit is védve. "

Ilyen érveléssel, csak sokkal primitivebb hangütéssel folyt a marosvásárhelyi Kiáltvány "feldolgozása" egész Erdélyben, a Székelyföldön minden városban, faluban. Balogh Edgár finom és csalafinta fogalmazással már-már mártírrá avatta önmagát és Bányai Lászlókat, nemzetmentéssé bűvölve a nemzeti érdekek feláldozását; a szétküldött aktivisták durva, faragatlan stílusa azonnal elárulta a Század Intézőbizottság döntésének lényegét. Feltűnt azonban, hogy maga Kurkó Gyárfás nem kívánt bekapcsolódni ebbe az aktivista-körbe. Kurkó Gyárfás országos elnök beszámolója szülőföldjén, Csík megyében a Magyar Népi Szövetség feladatairól és eddig végzett munkájáról. Népes nagygyűlések Csíkszeredán és Gyergyószentmiklóson. Népi Szövetség, 1945. november 28. A vásárhelyi

gyűlés óta első találkozója a székelyekkel. Sok mindenről szót ejt a két városban, de beszédét főleg a sérelmek felsorolása uralja. Magyar panaszok a közigazgatásra, az igazságszolgáltatásra, igaz, hogy ezeket visszahárítja a magyar értelmiségiekre, akik "kellő öntudat hiányában nem hajlandók jelentkezni munkára." Az eredmények között említi az internáló táborok felszámolását, a magyar elmenekültek hazasegítését. Kétezer magyar iskola nyitotta meg kapuit, létrejöttek magyar főiskolák, megkezdte előadásait a marosvásárhelyi Székely Színház. Küszöbön áll a földreform során elszenvedett magyar sérelmek orvoslása.

Gyergyószentmiklóson első ízben beszélt arról, hogy "a Magyar Népi Szövetség részt vesz a választásokon, és felhívta a magyarságot, hogy egységesen zárkozzék fel népi szervezete mellett." Csákszeredában megismételte ugyanezt, hozzátoldva, hogy a MNSz a nemzetiségi jogegyenlőségért és a többi demokratikus szabadságjog biztosításáért küzd, a demokrata szervezetekkel karöltve.

Egyetlen szót sem ejtett a marosvásárhelyi gyűlésről és a Kiáltványról!

Annál harsányabbak a háromszéki népgyűlések, amelyeken Csákány Béla dr. a MNSz központi irodájának vezetője a szónok. Nagyszámú hallgatóság előtt zajlanak le a Magyar Népi Szövetség háromszéki népgyűlései. Csákány Béla dr. sorozatos felszólalásában ismerteti a vásárhelyi határozatokat. (Népi Egység, 1945. november 27.) " A sokat vitatott határkérdéssel kapcsolatban félreérthetetlenül leszögezte, hogy a Magyar Népi Szövetség számára határkérdés nincs. " Fisztújító közgyűlést tartott a Magyar Népi Szövetség csákmegyei tagozata. Kurkó Gyárfás felszólalása. Csák helyzete a jelentések tükrében. (Népi Egység, 1945. november 30.) Az országos elnök beszédében itt sem

emliti a vásárhelyi kiáltványt. Bányai László országos alelnök Brassóban "Vásárhely szellemében" ismételte a kiáltvány tételait. Bányai László nagyszabású beszédben ismertette a brassói gyűlésen a Magyar Népi Szövetség Marosvásárhelyen megszabdott politikai irányvonalát. (Népi Egység, 1945. december 4.) "Azt mondták a reakció fizetett ügynökei, hogy mi eláruljuk Erdélyt és a magyarságot. A valóságban az a helyzet, hogy a reakció akarja eladni Erdélyt a háborús nemzetközi reakciónak. A mi keserűségünket akarják kihasználni, hogy ellentéteket támasszanak az itt élő magyarság és románság, Magyarország és Románia között, hogy Kelet-Európában bonyodalmakat ~~teremt~~ teremtsenek. ... Szeretném, kivánnám, hogy ezeknek az elveknek a meghirdetése fordulat legyen a Magyar Népi Szövetség brassói tagozatában, mint ahogy a marosvásárhelyi értekezlet fordulatot jelent az egész romániai magyarság életében. Tettekkel kell új erőt öntessünk népi egységünkbe. Ezen áll vagy bukik a mi ügyünk."

Néhány hétre a Népi Egység első oldaláról, az egész lapból eltűnt a vásárhelyi kiáltvány témája. Majd 1945. december 29.-én visszatért ismét: Meg kell szabadítanunk népünket minden minden csodavárástól - mondotta Csákány Béla dr. a MNSZ brassói intézőbizottságának ülésén. "Egyes reakciós körök - igaz, hogy kevesen vannak ezek - kifogásolták, hogy miért tiltakozott a Magyar Népi Szövetség marosvásárhelyi kiáltványában a bécsi döntésnek bármilyen formában való feltámasztása ellen? Felelelünk erre a következő: a Magyar Népi Szövetség határozott álláspontja, hogy az egész magyar nép jövőjét csak az szolgálhatja, ha a múlt minden bűnét felszámolva, bekövetkezik a megbékélés a dunavölgyi népek között, s elsősorban a magyar és a román nép között. Véget kell vetnünk már egyszer annak a ~~viszálykodásnak~~ viszálykodásnak, amelyet mindkét nép reakciós elemei s a nemzetközi reakció mögöttük álló ügynökei szítottak, s amely mindkét népet a ~~rossz~~ rossz irányba vezetett,

a ezen keresztül a pusztulás szélére vitte, ha a Szovjetszövetség nagylelkűsége nem mentette volna meg ettől. "

Továbbiakban Csákány Béla dr. azt fejtegette, hogy a bécsi döntéshez hasonló mindenféle nemzetközi "beavatkozás" a nyomorúság hatványozott megismétlődését idézné elő. Nem kell tartanunk a reakciós köröktől, ha azok zavart akarnak kelteni, mert ez hajótörést szenvedne "az Egyesült Nemzeteknek a román és magyar fegyverszüneti szerződésekben és a Sztálin vezértábornagy és Groza miniszterelnök közötti táviratváltásban kifejezett akaratán." A szónok intett az első világháború utáni passzív ellenállás megismétlésétől, mert az mérhetetlen kárt, anyagi és erkölcsi szenvedést okozott. "Akkor is azzal a merev jogázi érvel hadakoztak, hogy még nincs békeszerződés s az majd így és amúgy fog dönteni. Ugyanezzel az érvel más feltárlásban ma is találkozunk. Meg kell tehát szabadítanunk népünket minden olyan csodavárástól, amely munkába lendülő kezét lefogja, amely megakadályozza abban, hogy minél hamarabb eltüntesse a fasiszta háború nyomorúságait, s amely eltérítheti az új háborút előidézni akaró reakció elleni harctól."

Felveti a kérdést, hogy vajon nem kellett volna-e a csehszlovákiai események, a magyarok kiűzése erdélyi megismétlődésétől tartanunk, ha román demokrata testvéreink nem látnák azt, hogy a Magyar Népi Szövetségbe tömörült demokrata magyarság őszintén óhajtja mindkét nép kibékülését. A marosvásárhelyi kiáltvánnyal elősegítettük Románia és Magyarország megbékülését. "S ezzel járuljunk hozzá a magunk részéről is ahhoz, hogy minél előbb megvalósuljon a grozapéteri elképzelés: a vámszövetség, az útlevélkényszer megszüntetése és ezzel a határok feloldása."

Egy csíki faluban, Csákszenttamáson, fagyos hangulatú gyűlésen Oláh Péter kisgazda, a MNSz országos elnöke

támadta azokat az erdélyi magyar politikusokat, akik a román reakcióval szövetkezve, magyar kisgazdapártot szeretnének alapítani Erdélyben. "Ma minden magyarnak állást kell foglalnia" - mondotta Oláh Péter, a MNSZ országos alelnöke a csíkszenttamási szervezet nagygyűlésén. (Népi Egység, 1946. január 3.) Majd rátért a kiáltványra: "De egészségtelen és elvetendő az az elképzelés is, hogy Erdélyt ismét kétfelé szakítsák. Ezt a bécsi döntéskor tapasztalhatta mindenki. Erdély egy élő test, kettévágni nem lehet. Itt az egyedüli lehetőség a két nép teljes kibékülése. Javasolták azt is, hogy Magyarországról a Székelyföldre folyosót vezessenek. Ez talán a legkárosabb gondolat, mert ez a folyosó három Erdélyt csinálna, ami mind gazdasági, mind művelődési szempontból tönkretenne. Ez ellen teljes erőnkkel tiltakozunk."

A román sajtó egyöntetűen ünnepelt. A Román Kommunista Párt központi napilapja, a Scânteia azon nyomban teljes terjedelmében közölte a vásárhelyi kiáltványt, és szemelvényeket adott Vasile Luca meg Petru Groza beszédeiből. December elseje, az 1918-as gyulafehérvári román gyűlés alkalmából a központi pártlap hosszasan foglalkozott a nemzetiségi kérdéssel. A Népi Egység 1945. december 2.-i számában ismertette a Scânteia cikkének e vonatkozásait: A Kommunista Párt nyilatkozata a reakció aknamunkájáról. A kommunista pártlap a "történelmi pártokat" vádolja a megígért nemzeti egyenjogúság elodázásával, Erdély gyarmatként kezelésével. A román reakció imperialista, nemzetiségelnyomó politikája hajszolta a magyar tömegeket a revizionizmus karjaiba. "A Kommunista Párt meg van győződve arról, hogy a Románia és Magyarország közötti régi viszályt nem lehet határtoloztatással megoldani. A Duna-medence békeje attól függ, hogy milyen mértékben tudja ez a

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

két ország a demokráciát megvalósítani. Ezért kell biztosítanunk ~~az Erdélyben lakó magyarság részére a románsággal teljesen egyforma nemzeti, gazdasági és művelődési jogokat.~~"

Kurkó Gyárfás ~~1946.~~ a vásárhelyi intézőbizottsági gyűlés után először ^{1946.} január végén emlegette a kiáltványt. De emiként látni fogjuk, "enyhített" formában, szemben Bányai László, Csákány Béla vagy Oláh Péter hangütésével. Fasiszták és egységbontók törekvéseiről rontotta le a leplet Kurkó Gyárfás nagyváradi beszédében. (Népi Egység, 1946. február 1.) Beszédében a különböző pártállású magyarok összefogását sürgette. "A Magyar Népi Szövetség nem párt, hanem népi szövetség. Pártpolitika a MNSZ keretében csak széthúzást eredményezne. A Magyar Népi Szövetségben minden magyar megtalálja helyét, a kommunista pártállású egyén éppen úgy, mint a szociáldemokrata vagy más pártállású." A népi egység kiemelése a MNSZ-ben Vásárhely után megindult bomlást, kilépéseket kívánta megakadályozni. Kitűnik a lap riportjaiból, tudósításaiból, hogy érezhetően csökkent a MNSZ vonzereje. Sok került új vezetőségválasztásokra vagy éppen helyi tagozatok újraszervezésére. Nagyváradon Kurkó a kiáltványt nem támadó, hanem ~~védekező~~ alapállásból tárgyalta. Némelyek a Magyar Népi Szövetséget Erdély »eladásával« vádolják, a marosvásárhelyi kiáltvány okán, mondotta. »Mi Erdélyt nem adhattuk el, mert ebben a kérdésben nem ~~mi~~ mi vagyunk a döntő tényező. Mi azt szögeztük le és azt hirdettük, hogy a magyarság itt akar élni ezen a földön, amelyen született, és itt ragaszkodik szokhoz e jogokhoz, amelyeket a demokrácia nekünk éppúgy, mint más népeknek, biztosít."

A pártpolitikai szempontokon felülemelkedő magyar egység gondolatát Kurkó már előbb, 1945 ~~vége~~ végén meghirdette. Karácsonykor, magunkba nézve (Népi Egység, 1945. december 28.) A vezércikkben az országos elnök kihangsúlyozta, hogy az erdélyi magyarság a magyar nemzettest részét képezi.

"Nemzetiség vagyunk, de tartozunk egy testhez, amelyet soha sem tagadtunk és nem is tagadhattunk meg. Ezt nem kívánta tőlünk senki. Szinte szövetségeseink közül." Ebben az összefüggésben hevesen tiltakozik az erdélyi magyarság erőinek pártoskodással való szétforgácsolása ellen. "Még engedheti magának a pártoskodás fényűzését egy államalkotó nemzet anélkül, hogy ez nemzeti mivoltában veszedelmes hátrányt jelentene. Ugyanez a játszma azonban nemzetiségnél a szétbomláshoz vezetne."

Egybecseng Kurkó Gyárfás nagyváradi beszédével a szervezet nyilatkozata az 1946. február 12.-i lapszámban: A Magyar Népi Szövetség Központi Végrehajtóbizottsága a békeszerződések kérdéséről. A hivatalos közlemény felpanaszolja, hogy a Magyar Népi Szövetséget nem egyszer "Erdély eladásával" vádolják.

" 1. - A békeszerződésekkel kapcsolatban a Magyar Népi Szövetség álláspontja az, hogy a békekötés, éppen úgy, mint a fegyverszüneti szerződés megkötése, a szövetséges nagyhatalmak, illetve a két kormány feladata. A Magyar Népi Szövetség ebben a kérdésben már ezért sem foglalt és nem is foglalhat állást.

2. - Az erdélyi nemzetiségi kérdésben a Százé Intézőbizottság merosvásárhelyi Kiáltványa leszögezte, hogy ez a kérdés a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség végleges megvalósításának és a határok feloldásának kérdése. Ezen nincs módosítani való. A Magyar Népi Szövetség nevében ezzel kapcsolatban senki semmiféle más nyilatkozatot nem tett és nem is tehet.

3. - Károsnak tartunk a határokkal kapcsolatban minden olyan agitációt, amely megzavarja a demokrácia kiteljesedését a Duna völgyében és felborítja a két nép együttműködésének lehetőségét és a békeszerető népek közös építő mun-

ját."

A marosvásárhelyi "állásfoglalás" időszakára esett az a tárgyalássorozat, amelyet a Magyar Népi Szövetség vezetői Bukarestben folytattak a kormány illetékeseivel. Aligha csupán a magyar nemzetiségi anyaszervezet kívánsága, kezdeményezése volt, hogy ~~.....~~ legfelső szinten áttekintsék újra az erdélyi magyarságot sújtó sérelmeket, az előző ~~.....~~ ígéretek teljesítését, az elmaradt kormányintézkedéseket. Ez a tárgyalás-sorozat beleillett a román kormányzat taktikájába is: a magyarság ~~.....~~ figyelmét elvonni a kiáltványról, — erre már csak a béketárgyalásokon, a nagyhatalmak meggyőzésére lesz szüksége Romániának — az újabb ígéretet és ~~.....~~ a sérelmek ~~.....~~ részleges orvoslásával a Magyar Népi Szövetség szónokai érveket kapnak a magyar közvélemény lecsillapítására.

A Magyar Népi Szövetség küldöttségei elindultak a fővárosba — jelentette a Népi Egység 1945. december 5 .-én.

"A Magyar Népi Szövetség vezetősége — amint már jelentettük — Erdélyszerte nagygyűléseken számol be tagjainak az országos intézőbizottság marosvásárhelyi tanácskozásairól, az eddigi végzett munkáról, a további célkitűzésekről és a romániai magyarság még megoldandó súlyos kérdéseiről." A következő tudósítás ~~.....~~ 1945. december 14.-én: A törvényellenesen működő katonai bíróságok azonnali feloszlatását sürgette Kurkó Gyárfás Bukarestben. Szentimrei Jenőt az Állami Magyar Színház igazgatójává nevezték ki. "A Magyar Népi Szövetség bukaresti irodájának közlése szerint, az elmúlt hét elején az Országos Demokrata Arcvonal vezetői rendkívüli értekezletet tartottak a megoldásra váró magyar nemzetiségi kérdésekkel kapcsolatban.

Az értekezleten a Magyar Népi Szövetség részéről Kurkó Gyárfás elnök, Bányai László alelnök, Asztalos Sándor dr., a jogügyi iroda vezetője és Révy Ilona, a női bizottság ~~.....~~ vezetője vett részt. A magyarság legsürgösebb kívánságainak

megtárgyalása után, az Országos Demokrata Arcvonal vezetősége megállapodott abban, hogy minden demokratikus párt és szervezet vezetősége a maga részéről támogassa a Magyar Népi Szövetség kiküldötteit a jogos magyar kívánságok minél gyorsabb elintézésében.

A magyar kiküldöttek részéről a legsürgösebb ~~szükség~~ kívánságnak a katonai egységek mellett teljesen ~~hatálytalan~~ törvényellenesen működő katonai bíróság azonnali felosztatását és a délerdélyi menekültek ellen hozott ítéletek megsemmisítését jelölték meg. Az ODA legfelső vezetősége magáévá tette a kívánságot és másnap már meg is kezdődött az ~~ODA~~ illetékes hadügyminisztériumban a tanácskozás e sürgős kérdés végleges megoldása érdekében. Groza Péter ~~miniszterelnök~~ miniszterelnök ebben az ügyben különkihallgatáson fogadta a MNSz küldöttségét.

A művészetügyi minisztériumban a MNSz kívánságára döntöttek a kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatóságát illetőleg. Janovics Jenő megüresedett helyére Szentimrei Jenő frót nevezték ki."

(November 21.-i számában adott hírt a lap Janovics ~~Janovics~~ Jenő váratlan haláláról. Ugyanabban a lapszámban igen nagy elismeréssel írt, ~~Janovics~~ szerkesztőségi cikkben, "az erdélyi magyar színháztársulat nagy öregjéről", aki a XX. század elején az első magyar filmgyárat létesítette Kolozsvárott.)

"A nemzetnevelésügyi minisztériumban Csögör Lajos dr. vezetésével megjelent küldöttség beható tárgyalásokat folytat a Bolyai-egyetem kérdéseiben. Szombaton az elemi és középfokú oktatás kérdéseinek megtárgyalása is megkezdődött. A MNSz tanügyi kívánságait Felszeghy Ödön dr. képviselte.

A MNSz küldöttsége Teohari ~~Teohari~~ Georgescu belügyminisztert is felkereste, aki a maga részéről a legmesszebbmenő segítséget nyújtotta a magyar sérelmek orvoslására."

Bányai László - a kormány tagjaival folytatott tárgyalások közben - a MNSZ bukaresti naggyűlésén ismét a vásárhelyi kiáltvánnyal foglalkozott. A kormányval folytatott tárgyalások jó irányban fejlődnek - mondotta Bányai László a MNSZ bukaresti naggyűlésén. (Népi Egység, 1945. december 21.) Bányai [redacted] elismerte, hogy "a szász intéz"bizottság keretein belül, a tanácskozások során, az egyes kérdések körül erős vita folyt, de a kiküldöttek végül is egységesen határoztak." Nem jelölte meg, hogy Marosvásárhelyen miről vitatkoztak hevesen, de a beszéd utalásai nyilvánvalóvá tették. "Immár több mint 10 éve - a MADOSZ [redacted] fennállása óta - vállaljuk mostani álláspontunkat. Ez idő alatt, ha szükséges volt, háládatlan szerepre is vállalkoztunk, így a bécsi döntés idején, mert előre tudtuk, hogy ez a döntés nem felszabadulást, hanem pusztulásunkat és szabadságunk [redacted] teljes elvesztését jelenti. Ahhoz, hogy a szabadságszerető népek bizalmát megszerezhessük, meg kell tisztítsunk sorainkat ellenségeinktől, és minden idegen érdektől mentesen, egyedül népünk boldogulásáért kell a kára szállnunk."

(Bányai László hivatkozása a bécsi döntésre, illetve a MADOSZ [redacted] háládatlan szerepére erre [redacted] utal, hogy a Magyar Népi Szövetség elődje 1940-ben utcai tüntetéseken, feliratos táblákkal tiltakozott [redacted] az erdélyi városok egy részében, így Kolozsvárott Észak-Erdély Magyarországhoz csatolása ellen.)

Küldők Bukarestben szinte mindegyik minisztériumban tárgyaltak. A Népi Egység 1946. január 4. [redacted] száma hosszú eredménylistát ad [redacted] közre: [redacted] Mit ért el a Magyar Népi Szövetség küldöttsége Bukarestben? Bányai László részletes nyilatkozata az erdélyi magyarság sérelmeinek orvoslásáért folytatott tárgyalásokról. Az igazságügyi minisztériumban megígérték a kényszerű ház- és ingatlaneladások hatálytelenítését. (Ezt maga az igazságügy-miniszter, Lucretiu Patrascanu szegte meg, [redacted])

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

illetve kizárólag a románok előnyére és a magyarok hátrányára alkalmaztatta a törvényt. Az előző fejezetben ismertettük Kurkó Győrfás 1946. április 4.-én megjelent vezércikkét, amelyben éles hangon tiltakozott: Megalkuvással nem győzhet a demokrácia. A MNSz vezetői eljártak a katonai amnesztia törvény kiszélesítése érdekében, hogy ez a magyar nemzetiségű katonaszökevényekre, a Magyarországra menekültekre és a visszatértekre is vonatkozzék, ne csak a román nemzetiségűekre. A MNSz ígéretet kapott a kormánytól, hogy "a legalább 30 százalékos nemzetiségi területek lakosai anyanyelvüket a bíróságok előtt szabadon használhatják." (Ezzel szemben máris Besszarábiából, az oroszok elől elmenekült román bírakkal töltötték meg a székelyföldi bíróságokat.) Toehari Georgescu belügyminiszter kijelölte azokat a közigazgatási körzeteket, amelyekben "a nemzetiségi törvény [érted: Statutum] értelmében a közigazgatás az illető nemzetiség nyelvén is folyhat." (Talán ez valósult meg leginkább, néhány évre, a Székelyföldön. Az állam érdeke volt, hogy hatalmi szervei kapcsolatot tarthassanak a románul nem tudó székely lakossággal.) Kineveztek négy alispánt, a négy székely megyébe: Maros, Csík, Udvarhely és Háromszék. Ismét szóba került a CASBI; megerősítették azt a rendelkezést - az előző fejezetben ismertettük -, hogy az Ellenséges Javakat Ellenőrző Hivatal a helyi véleményezések alapján dönti el, hogy kiket tekint "ellenséges személyeknek" és ezért a vagyonuk zár alá kerül. A földművelésügyi miniszter megígérte, hogy orvosolják a földreform során esett magyar sérelmeket. (Csak ígéret maradt.) A közoktatásügyi minisztérium megígérte, hogy munkába állítja az egész magyar tantestületet. Közöttük a tisztogatás később történik meg. Fizetést folyósít a hadifogoly vagy elhurcolt tanárok és tanítók családjainak is. Dél-Erdélyben 300 új magyar tanítói állást létesítenek, számuk a szükségle-

teknek megfelelően növelhető. (Azért volt ez az egyik legnagyobb oktatási gond Dél-Erdélyben, mert Antonescu korszakában szinte az egész ~~magyar~~ dél-erdélyi magyar oktatást felszámolták.) Méltányosan döntenek az iskolaépületek elosztásáról a román és magyar iskolák között. (Erre azért volt szükség, mert akkoriban még önálló állami és felekezeti magyar iskolákban folyt a tanítás; az iskolák összevonása, tagozatosítása későbbi fejlemény.) Az úgynevezett nemzeti tantárgyakat, a földrajzot, a történelmet és az alkotmánytant a magyar iskolákban magyarul fogják tanítani. (Addig ezeket a tantárgyakat kizárólag románul adták elő; néhány év múlva visszatértek a régi gyakorlethez.) Az ipari oktatás terén a minisztérium meghagyja a magyar iskolák önállóságát, tanulók magyar nyelvű ipari érettségi vizsgát tehetnek. Brassóban beindul a magyar nyelvű ipari liceum első osztálya. Intézkedett a kormány a magyar nyelvű oktatás anyagi fedezetének biztosításáról, a kolozsvári magyar egyetem és a marosvásárhelyi magyar orvosi kar jó működéséről. Az egészségügyi minisztériumban ígéret hangzott el arra nézve, hogy rövidesen ~~csaknem~~ csaknem teljes létszámban kinevezi a magyar orvosokat és egészségügyi személyzetet.

Úgy intézkedett a Groza-kormány (a MNSz úgy fogadta az intézkedéseit), mintha a béketárgyalások után lennének, és Erdélyt érvényes nemzetközi szerződés tette volna román felségterületté. Az erdélyi magyar közvélemény úgy vette tudomásul a beígért intézkedéseket, mint a nemzeti lét minimális feltételeit, nem pedig valamiféle különleges nemzeti jogokat. Ezek a jogok akkor is jártak volna az erdélyi magyaroknak, ha a Magyar Népi Szövetség nem tesz hátszónyilatkozatot Románia mellett. Ezért aztán eleve félrevezetés és cinikosság volt a Népi Egységben, egyáltalán a MNSz sajtójában úgy

tüntetni fel, mint a Groza-kormány jótéteményeit. A közvéleményt nem is lehetett meggyugtatni, a MNSz vonzóereje tovább csökkent. Észlelni lehetett ezt a Szociáldemokrata Párt erősödésén a Székelyföldön, főleg Háromszéken. A párt Kolozsvárott létrejött Magyar Bizottsága, Lakatos István kalotaszegi születésű ~~nyomdász~~ nyomdász vezetésével, nem értett egyet a MNSz marosvásárhelyi ~~kiáltványával~~ kiáltványával; határozottan ellenezte a trianoni békediktátum megismétlését Erdély esetében. A hadbíróóság később majd ezért ~~12~~ tíz évi nehéz börtönrre ítéli, együtt Márton Áron püspökkel és Kurkó Gyárfással, "hazaárulás" bűntettének elkövetése miatt.

Annál figyelemre méltóbb Lakatos István, illetve a Magyar Bizottság állásfoglalása, mivel a Szociáldemokrata Párt ~~országos~~ országos vezetősége Bukarestben már a békekötés előtt a román-Erdélyt kívánt. Erről tudósítás olvasható a Népi Egység 1946. február 6.-i számában: A Szociáldemokrata Párt Erdélyt véglegesen a román államhoz tartozónak tekinti, és állást foglal az önkormányzat gondolata ellen. A következetesen demokratikus erők választási arcvonalának megvalósulása előtt. A központi titkárság közleménye eredetileg a bukaresti pártlapban, a Libertate-ben jelent meg. "A Szociáldemokrata Párt Erdélyt úgy tekinti, hogy az véglegesen a román államhoz tartozik, amint ezt már a trianoni békeszerződés, valamint a Szovjet-szövetség 1945. március 9.-i nyilatkozata elismerte". Ugyanakkor a párt "továbbra is megad az együttélő nemzetiségeknek minden támogatást jogos kivételmeiknek a román állam kereteiben való teljesítésére."

Ezzel ellentétes nézeteket vallott Lakatos István, a kolozsvári Magyar Bizottság elnöke. Ezért később majd - miután 1946 őszén a román parlament tagjává választják - a kommunista és szociáldemokrata ~~part~~ párt 1948-as egyesülési kongresszusa

táján kizárják a pártból. A Szociáldemokrata Párt lassan olyan erőt képviselt Háromszék megyében, hogy a Magyar Népi Szövetség az 1946. november 19. -i választásokra kénytelen volt a maga önálló listáján jelölni a szociáldemokrata magyarok helyi vezetőjét, Szabó Albert kertészt, mégpedig a ~~listán~~ biztos harmadik helyen. ¹⁷¹ Ebben a megyében négy képviselőt választottak, mind a négyet a MNSz listájáról. Szabó Albert felléptetése a magyar önálló listán azért volt feltűnő, mert egyébként a Szociáldemokrata Párt, ~~amelynek~~ illetve ennek Magyar Bizottsága nem tudott megegyezésre jutni a Magyar Népi Szövetség országos vezetőségével és más erdélyi megyékben a magyar szociáldemokraták a baloldali blokk listáján szerepeltek, közülük ketten, Lakatos István és Bruder Ferenc bejutottak a parlamentbe. A népi érdeklődés és bizalom ~~szociáldemokrata~~ a szociáldemokraták iránt a székelyek körében nem annyira a szocialista eszmék és mozgalom ~~irányában~~ ezen a vidéken eléggé ismeretlen hagyományainak szolgált, hanem Lakatos Istváné, a Magyar Bizottság állásfoglalásának Erdély kérdésében.

Erdély magyarságában a MNSz vásárhelyi kiáltványa nem megszakította, hanem felerősítette a figyelmet és ragaszkodást a nemzet egésze és így nyilván az anyaország iránt. Ha ez többé nem nyilatkozhatott meg a közéletben, a sajtóban, utat talált magának a fokozott érdeklődésben a mai magyar irodalom, művészet iránt - Brassóban valóságos "magyar filmház" tört ki, mikor 1945-ben kezdték vetíteni az Antonescu idején ~~szociáldemokrata~~ betiltott magyar filmeket, a Népi Egység sűrűn recenzálta őket, és azonnal megmozdult az erdélyi magyar társadalom a Budapestet sújtó nélkülözések, az éhező magyar gyermekek hírére.

Első oldalas hír a Népi Egység 1945. december 14.-i számában: Külföldi segítség nélkül éhínség fenyegeti Magyarországot. "A budapesti rádió kedden este a közlekedésügyi miniszter nyilatkozatát továbbította. A nyilatkozat hangsúlyozta, hogy

az aszály következtében Magyarországnak a náci bűnözőktől örökölt gazdasági nehézségei egyre súlyosabbak. Figyelmeztette a lakosságot, hogy az évi 170 kilogrammos liszt fejadagot az 1946. év folyamán 46 kilóra kell leszállítani, ami átlag napi 150 gramm lisztfejadagnak felel meg. Zsiradékot és húst, valamint ~~...~~ ~~...~~ cukrot egyáltalán nem osztanak. Tejet csak kisgyermeknek és betegek kaphatnak, korlátozott mennyiségben. A kormány kiméletlenül megbünteti azokat, akik ~~...~~ zárolt élelmiszert tartanak. A közlekedési miniszter végül kijelentette, hogy külföldi segítség nélkül Magyarországot éhínség fenyegeti."

Budapest főpolgármestere a magyar főváros súlyos ~~...~~ helyzete miatt a világ közvéleményéhez fordult. (Népi Egység, 1945. december 18.) "A pénteken lezajlott polgármesterválasztó gyűlésen Budapest főpolgármesterévé Kővágó József mérnököt választották meg. Kővágó József az ellenállási mozgalom kimagasló tagja, aki a német hóhérok által kivégzett Tersay és Kiss ezredesekkel dolgozott együtt. ^{18. /} ~~...~~ A Gestapo annak idején őt is letartóztatta, és csupán a csodával határos szerencse ~~...~~ következtében menekült meg.

Beiktatása alkalmával az új főpolgármester nagy ~~...~~ beszédet mondott, amelyben körvonalazta a rombadőlt Budapest újjáépítési feladatait. Hangsúlyozta, hogy a legelső gond a külvárosoké, mert Budapest dolgozói a jövőben nem lakhatnak ~~...~~ nyomortanyákon. Második feladat Budapest fürdőberendezéseinek újjáépítése, míg a harmadik, nem kevésbé fontos feladat Budapestnek, mint kereskedelmi központnak az újjáépítése.

Az új főpolgármester ugyanekkor megrázó hangú felhívást intézett a világ népeihez Budapest érdekében. Közölte, hogy táplálékhiány következtében az 1-14 éves gyermekek között a halandóság 40 százalékos. Zsiradék egyáltalán ~~...~~ nincsen Budapesten, míg az alapélelmiszerek, vagyis a krumpli, a bab, stb.

legfeljebb két hétre elegendők, és semmi kilátás sincs arra, hogy a készleteket növelni lehessen.

- Budapest már így is temetőhöz hasonlít - mondotta a főpolgármester - de ha nem érkezik hamarosan segítség, akkor valóban temető lesz belőle".

Erdély magyarsága megrendülten értesül Budapest nagy romlásáról, és azonnal kész a ~~magyarországi~~ testvéri segélynyújtásra. ~~1944.~~ Az 1944. augusztus 23.-i kiugrás és a román-szovjet fegyverszünet megmentette Romániát attól, hogy területét olyan irtózatos csaták dúlják fel, mint Magyarországot és főleg Budapestet. Az Észak-Erdély^(ben) lefolyt harcok sem voltak a debreceni tankcsatához, Budapest ostromához vagy Székesfehérvár ~~pusztulásához~~ pusztulásához hasonló^{íthatók.} Az erdélyi magyarok kétségtelenül jobb anyagi helyzetben ~~magyarországi~~ vannak, mint magyarországi nemzettestvéreik. Noha Erdélyben^{is} súlyos magyar gond a ~~közoktatás~~ közoktatás költségeinek elteremtése és az átvonuló magyar hadifoglyok ellátása. A román kormány engedélyezi a magyar iskolahálózat teljes kiépítését, csak éppen pénzt nem nagyon ad a pedagógusok fizetésére, az iskolaépületek fenntartására. Émlékeztetni szeretnénk, hogy 1945. júniusában a ~~Magyar Népi Szövetség~~ MNSZ éppen azért hozta^{létre} az Országos Petőfi-alapot, hogy ebből tartsa fenn a magyar oktatási intézményeket. (Lásd. Népi Egység, 1945. június 28.) Bármilyen gondokkal küzd is az erdélyi magyarság, a Magyar Népi Szövetség azonnal válaszol a felhívásra.

Országos alap létesül a magyar intézmények, az éhező Budapest és a hazatérők támogatására. Közéletünk vezetői a magyar egység megvédéséért emeltek szót a Magyar Népi Szövetség elnökségén lefolyt gyűlésen. (Népi Egység, 1946. január 12.) Kurkó Gyárfás beszédében az erdélyi magyarság nemzeti összefogására szólított fel. Szabó Béni brassói szüccsemester, a hajdani Magyar Párt ~~parlamentari~~ parlamenti képviselője is a magyar

egység mellett nyilatkozott. Létrehívták a Romániai Magyar Segélyalapot, vezetősége az egyházak, a társadalmi egyesületek és a művelődési intézmények képviselőiből állnak. Elhatározták, hogy minden megyében, városban és községben megalakítják a Segélybizottság helyi szervezeteit. Az országos vezető-
ügyvezető
segélyelnökévé Szabó Bénit választották.

Szabó Béni brassói szücsmester, Kurkó Gyárfás lakatossal és Kónya József hentes és mészárosal együtt a brassói magyar iparos társadalom legtekintélyesebb tagja volt. Székely felukból kerültek az első ~~világháború~~ világháború után hatalmas fejlődésnek indult iparvárosba, ahol szorgalmuk és lelemények révén meggazdagodtak. Vezető szerepet játszottak a brassói magyar társadalmi és művelődési mozgalmakban. Szabó Béni 1928-tól a második világháborúig mindvégig parlamenti képviselő Bukarestben, jó ideig az egyetlen iparos a román törvényhozásban. Javaslataival, parlamenti beszédeivel a román ~~iparosok~~ kisiparosok elismerését is kivívta magának.]

A Magyar Segélyező Bizottság kiáltványa az ország magyarságához. (Népi Egység, 1946. január 16.) A Kurkó Gyárfás és Szabó Béni aláírásával megjelent közlemény adakozásra szólítja fel az egész erdélyi magyar társadalmat. Olyan gyűjtési eredményre van szükség, amely "a nélkülözések legnagyobb fokán álló magyar oktatói kerünk, egyetemünk és iskoláink, az emberi boldogulás alapjait jelentő nevelés ez intézményeinek zavartalan menetét ~~biztosítani~~ biztosítani tudja addig is, amíg ezek a kérdések intézményes elintézését kapnak."

A Magyar Segélyező Bizottság ügyvezető elnöke egymillió lejjel nyitotta meg a hozzájárulásokat. (Népi Egység, 1946. január 16.) Szabó Béni brassói szücsmester ~~lelépése.~~ lépése. A következő lapszámában (január 17.-én) vezércikk méltatja Szabó Béni példaadó erejét felajánlását. Egy millió címmel.

"Nem a kalácsot adjuk oda, hanem a kenyeret, annak a kenyérnek egy darabját, amelyet mi is csak jegyre és szűkösen kapunk. A célok azonban, az erdélyi magyar oktatás felpártolása, az éhezõ ~~...~~ Budapest segít^{ése} megmozgatják a szíveket. Kurkó Gyárfás ugyanabban a lapszámában hangsúlyozza, hogy a történelmi segélynyújtást csak összefogással teljesíthetjük. Egyetemes nemzeti egységünk védelmére: felszólítja a megyei MNSz-szervezeteket, hogy hívják össze értekezletekre a magyar közéleti személyiségeket, a magyar egyházak és intézmények vezetőit, a magyar tanügyi hatóságok, színház, irodalom és művészet képviselőit, a gazdaköröket, a szövetkezeteket, a szakszervezet^{ek}, ipari és kereskedelmi vállalatok, bankok és a közigazgatás magyar vezetőit. Szélesítsék ki a megyei MNSz vezetőségeket. További feladat: "a megyei magyar segélyező munka előkészítése."

Szabó Béni aláírásával egymás után jelentek meg a Magyar Segélyező Bizottság hivatalos közleményei, gondosan megszámozva. Az elsőben (1946. január 17.) ~~...~~ bejelenti, hogy a MNSz tárgyalásokat kezdett a kormánnyal a Segélyszervezet működéséről, és hogy megalakultak a helyi bizottságok. A második közlemény (1946. január ~~...~~ 18.-án) tisztázza: "A Segélybizottság kizárólag a hazatérő magyar hadifoglyok és menekültek, az éhezõ Budapest megsegítésének kérdésével és a súlyos anyagi helyzetben lévő magyar iskoláztatás, a tanítók, tanítók és a magyar egyetem ügyével foglalkozik." Hármas feladat címmel, 1946. február 16.-án Szabó Béni ismételten kiemeli a Magyar Segélyező Bizottság három fő célkitűzésének életfontosságát: a hazatérő magyar hadifoglyok segélyezését, a budapesti éhínség enyhítését és az ~~...~~ erdélyi magyar oktatás támogatását. Felidézi a segélynyújtás megható példáit. Az emberbaráti szeretet jegyében. (Népi Egység, 1946. április 26.) Szabó Béni ismerteti az addigi gyűjtés eredményeit és további adományokat kér. "Addig is ott érték el az utolsó eredményt, ahol legteljesebb

volt az összefogás. Ezek példa közül csak Fogarast említem, honnan a város 1300 és 4 község 2100 magyar lakója részéről pénzben 7, terményben 5 millió lej értéket szolgáltatottak be. Vagyis minden 15 éven felüli lakos után mintegy 5.000 lejt." Hangsúlyozza, hogy a Bizottság csak a magyaroktól kér, de eddig is kapott más nemzetiségűektől, "mert a magyarokkal azonos módon láttuk el román, német, osztrák, délszláv, csehszlovák hazatérő hadifoglyokat és deportált zsidó testvéreinket, az emberbaráti szeretet jegyében."

A Magyar Népi Szövetség kézdivásárhelyi szervezete az inséget szenvedő tanügyi személyzetért. (Népi Egység, 1946. január 19.) A tudósítás nemcsak a kézdivásárhelyi székelyek áldozatkészségét bizonyítja, de feltárja a nemzetiségi megkülönböztetés felháborító példáit is Kézdi vidékéről. A vegyes lakosságú Bereck, Ozsdola, Kovászna román nemzetiségű tanítói rendszeresen megkapják a fizetésüket, míg a magyar tanítók egyszerűen nem szerepelnek az állami költségvetésben.

Elképzelhető a magyar tanügy sárgalmas helyzete, ha a kolozsvári magyar egyetem professzorai arra fanyalodnak, hogy nyilvános gyűjtést kezdeményezzenek. Ez immár a harmadik gyűjtés - a Petőfi-alap és a Magyar Segélyező Bizottság mellett - a magyar oktatás megmentésére, társadalmi összefogással. A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Tanácsának felhívása. (Népi Egység, 1946. január 27.) "Több mint egy éve annak, hogy népünk munkás és értelmiségi vezetőinek kérésére a Tudományegyetem, a háború veszélyeit vállalva, a helyén maradt. Hőséges helytállása lehetővé tette, hogy a demokrácia szellemének megfelelően, királyi rendelettel törvénnyel magyar előadási nyelvű romániai állami egyetem, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem létesült, melynek orvos-tudományi kara a székely fővárosban, Marosvásárhelyen nyert

elhelyezést." A professzorok és az egyetem más alkalmazottai azonban "honapok óta a legsúlyosabb nélkülözések között végzik a szervezés áldozatos munkáját." A Tanács országos gyűjtést indít a Bolyai Tudományegyetem felsegítésére. ^{sorban} Első pénzadományokra van szükség, mintegy egymilliárd lejre, folytatódik a felhívás. "Nagy erőprobe, de vállalnunk kell a nagy közösségi ügyekhez illő alázatos lélekkel." Aláírták: Csörgör Lajos rektor, Jordáky Lajos, a jog- és közgazdaságtudomány kar dékánja, Péterfi István, a matematikai és természettudományi kar dékánja, Venczel József, a jog- és közgazdaságtudományi kar prodékánja, György Lajos prorektor, Molter Károly, a bölcsészet, nyelv és történettudományi kar dékánja, Feszt ~~György~~ György, az orvostudományi kar dékánja, Bíró Vencel, a bölcsészet, nyelv és történettudományi kar prodékánja, Balogh Ernő, a matematikai és természettudományi kar prodékánja.

Minden nehézség, gáncs, pénztelenség ellenére: Megnyitotta kapuit a kolozsvári magyar egyetem. Csörgör rektor nyilatkozik a nehézségekről és a kilátásokról. (Népi Egység, 1946. február 15.) Egyes károk, például a természettudományi "jóformán alig képes megkezdeni a rendszeres oktatást. Hat tudományos intézetünk ma sincs még elhelyezve. Az Erdélyi Múzeum Egyesület tárait a Ferdinand Egyetem néhány tanára érthetetlen és tudományellenes módon nem bocsátja rendelkezésünkre, holott az volt nemcsak a mi, hanem Groza miniszterelnök úr és a közoktatási miniszter kívánsága is, hogy ezekben az intézetekben közösen dolgozzunk." Hasonlóak a nehézségek Marosvásárhelyen, az orvosi karon, ahol kilenc ~~orvosi~~ klinikát két épületbe kellett összezsúfolni. Biztató viszont, hogy közel 2000 hallgató iratkozott be a különböző karokra. "A kolozsvári magyar egyetemnek az elmúlt időkben sem volt több hallgatója." Egyedül az orvosi karra több mint hatszázan jelentkeztek.

Kik a Bolyai Tudományegyetem támogatói? (Népi Egység, 1946. március 1.) Felsorolja, hogy a Bolyai Tudományegyetem professzorainak kérésére, mely ~~intézmények~~ és ~~magán-~~ személyek közül kik tettek nagyobb összegű megajánlásokat?

Csik megyei községek a Bolyai Egyetemért. (Népi Egység, 1946. április 6.) Csik megyében az eddigi gyűjtés megközelíti a tízmillió lejt.

Közben Kurkó Gyárfás ismét Bukarestbe utazik: az ígéretek lassan teljesednek vagy teljesen elfelejtődnek. Talán tudja, hogy most is ^{meg} ~~ígérnek~~ mindent és utána következik a szokásos feledékenység. Még él benne a reményesség, hátna most nem úgy történik. Kurkó Gyárfás, az KMSZ országos elnöke nagyfontosságú megbeszéléseket folytatott a kormány tagjaival. Az országos elnök nyilatkozik lapunknak. Március 18-án Brassóban tanácskozik a Központi Intézőbizottság. (Népi Egység, 1946. március 1.) "A fővárosban huzamos megbeszéléseket folytattam a kormány több tagjával, különösképpen Groza miniszterelnökkel. Megbeszéléseim során előtérbe kerültek a romániai magyarság súlyosabb sérelmei is, és felelős kormánytényezőkkel megvitattuk azok megoldási lehetőségét. "Megoldott kérdésként említette az elmaradt fizetések kiutalását a magyar pedagógusoknak, a délerdélyi és székelyföldi tanítók besorolásának meggyorsítását. "Az igazságügyminisztériumban megtárgyaltuk az észak-erdélyi ingatlan javak visszavételének kérdését, s ~~az~~ ígéretet kaptunk arra, hogy az eddigi jogegyenlétlenségeket kiküszöbölő törvény még a héten megjelenik."

Vagyis Patrăscanu igazságügy miniszter sokadikszori ígéret azonnali intézkedést a visszaperlési törvény igazságtalanságainak megszüntetésére. "Még a héten..." Csodálkozhatunk-e, hogy egy hónap múlva, 1946. április 4.-én ^{Jkurkó} ~~az~~ kemény hangú vezércikkben tiltakozik: Megalkuvással nem győzhet a demokrácia?

Csögör Lajos dr. is tárgyal Bukarestben. Neki mintha nagyobb szerencséje lenne!...190 magyar egyetemi hallgató állami ösztöndíjat kap. (Népi Egység, 1946. március 28.) A rektori hivatal tájékoztatást adott Csögör dr. bukaresti tárgyalásairól. Az egyetem egész személyzetét felvették az 1946/47. évi költségvetésbe. "A dologi kiadások fedezésére a nemzetnevelési minisztérium nem tudott az egyetemnek megfelelő mennyiségű pénzt juttatni, mivel a pénzügyminisztérium nem bocsátott a minisztérium rendelkezésére elegendő pénzt...Marosvásárhelyen az elsőéves orvostanhallgatók még nem kezdhették meg tanulmányaikat, ~~számos~~ előadó/helyiségek hiányában, de remélhető, hogy március 31-ig ez is rendeződik."

Közben Szabó Béni szorgalmasan ~~írta~~ jelenteti meg a Magyar Segélyező Bizottság közleményeit. 1946. január 28.-án: A Brassói Magyar Népi Dalárda műsoros délutánja a Magyar ~~Segélyező~~ Bizottság javára. Január ~~29.-én:~~ "A hadifoglyokat hazaszállító vonatok megindultak. A tegnap Brassón átmenő vonat foglyait, nemzetiségi különbség nélkül, ~~ellátta~~ meleg étellel." Bizottságunk Március 13.-án: A Segélyező Bizottság gyűjtése február 11. és 25 között 18 millió lej. Március 15.-én: Fogaras város 1300 lélekszámú magyarság minden erdélyi várost túlszárnyal a gyűjtésben. Március 26.-án: A hazatért magyar hadifoglyok a ~~200~~ budapesti rádióban mondtak köszönetet a Segélyező Bizottságnak. Március 30.-án: A Segélyező Bizottság brassói tagozatához befolyt ~~összegek~~ összegek meghaladják a 21 millió lejt. Felsorolja a jelentősebb adományozókat, személyeket és egyesületeket. Április 18.-án: Milyen intézkedéseket hoztak a begyűjt és felajánlott élelmiszerek biztonságos megőrzésére? Május 8.-án: A Brassó megyei adományok összege ~~25~~ április 30.-ig csaknem 25 millió lej. (Összehasonlításként: egy újságpéldány ára 200 lej.) Május 22.-én: A 12. számú A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848 sz. NKFI programja támogatta. számság új kérdé-

sek megoldását is feladatkörébe vonja. Ilyenek: a tarjedu
vérbaj leküzdése, a magyar tankönyvek nyomtatási költségeinek
előteremtése és hasonlók. A Bizottság ezért az erdélyi
magyar társadalom még fokozottabb támogatását kéri. Június 12.-én:
"Nem segély, nem adomány az, amit juttatunk, hanem testvéri meg-
osztása annak, aminek van" - ebben a szellemben oldhatjuk meg
a Magyar Segélymozgalom feladatait. A Romániai Magyar
Segélybizottság Brassó megyei nagybizottságának ülése. Szabó
Béni elnök szerint mintegy tízmilliárd lejre van szükség
ahhoz, hogy a Magyar Segélybizottság teljesítse feladatait:
a nagy létszámú hazatérő menekült és hadifogoly ellátását, az
inséges magyarországi gyermekek hat hónapos gondozását, az
erdélyi magyar iskolaügy felkarolását. Június 25.-én: Három
mérnök. Szépréthy Béla, Müller de Vandau Zoltán és Szigeti
Ernő - mivel mind a három mérnök kis fizetésű brassói
alkalmazott - pénz helyett szaktudását ajánlja fel a Magyar
Segélyező Bizottságnak.

Három próbatétel (Népi Egység, 1946. június 30.)

Fekete-Nagy Mihály Álljunk meg egy szóra! címet viselő publicisztikai rovatában a három legfontosabb, legidősebb erdélyi magyar feladat öntudatos teljesítéséről elmélkedik. Ezek a feladatok: a Magyar Segélyező Bizottság támogatása, a MNSZ választási alapjának összegyűjtése és a népfőiskolai mozgalom kibontakoztatása.

Szabó Béni lemond tisztségéről. (Népi Egység, 1946. július 5.) A nagy tekintélyű brassói kisiparos megromlott egészségi állapotára hivatkozik. A Romániai Magyar Segélyező Bizottság vezetését öttagú igazgatótanács veszi át; elnöke dr. Csögör Lajos, a Bolyai Tudományegyetem rektora.

Továbbra is érkeznek adományok a Segélybizottsághoz. Még 1946. november 29.-én is érkezik hír arról, hogy Torda

városában a magyar cipészek félszáz magyar gyermek számára készítettek ingyen cipőket. De új rászorultak jelentek meg a léthatáron: az aszálysújtotta székely falvak. Évszázadok óta nem tapasztalt szárazság tombolt 1946 nyarán a Székelyföldön. Felhívás Brassó és Brassó megye minden magyar lakosához (Népi Egység, 1946. október 8.) A Magyar Segélyező Bizottság Brassó megyei elnöke, Elekes Endre és főtitkára, László Kálmán - mindketten jómódú, becsült brassói polgárok - gyűjtésre szólított fel az aszálysújtotta székely vidékek megsegítésére. A MN az kiküldötte az aszálysújtotta vidékek bizottságában. (Népi Egység, 1946. október 19.) A Romániai Magyar Segélyező Bizottság három milliós gyorssegélyt utalt ki a nehéz helyzetbe került székelyeknek.

Érdeklő tudósítás: Mit tesz a Romániai Magyar Segélyező Bizottság a hadifoglyokért? (Népi Egység, 1946. július 26.) Az erdélyi nagyvárosok Magyar Segélyező Bizottságai telefonon jelentik egymásnak a magyar hadifogoly-vonatok út-vonását és a szerelvények érkezési idejét, hogy mindenütt alaposan felkészülhessenek a fogadásukra.

Fogalmat alkotunk a foglyogondozás arányairól az 1945. december 21.-én megjelent tudósításból: A magyar kormány fogoly-megbízottja Brassóban, A román hatóságok messze menő támogatása a hazatérők számára. Gyalley Domokos dr. bukaresti magyar követségi tanácsos Brassóban felkereste a Magyar Népi Szövetség helyi szervezetét és behatóan érdeklődött a hazatérő foglyokkal kapcsolatos mozgalomról. "Gyalley kijelentése szerint a Szovjetszövetségben még 700 ezer magyar hadifogoly vár hazaszállításra, akik jórésze Románián át tér hazre. Így rendkívül fontos, hogy az átutazó szerelvények sorsáról szervezett gondoskodás történjék. "

táborból. A Havasalföld és Moldova határán fekvő város az egyik legnagyobb ^{elosztó} ~~szovjet~~ központ ^{volt} a szovjet foglyotáborok rendszerében: innen indították a hadifoglyokat, főleg a magyarokat, a szovjet birodalom belseje felé. És innen szöktek meg néha ketten-hárman, de igen ritkán, mivel erős katonai őrség zárta el a foglyokat a külvilágtól. Emberséges bánásmódban élnek és hangversenyekkel szórakoznak a ~~szovjet~~ focsani foglyotábor ~~lakai~~. Viszontagságos utazás Kolozsvárról Focsanig. Esemény a szovjet tisztekkel. (Népi Egység, ~~1945~~ 1945. április 10.)

Noha a szerkesztőség ezt nem jelzi, a szövegből kiderül, hogy átvétel valamelyik pesti lapból. A szerző - (P.Gy.) - olyan idilli ábrázolást nyújt a magyar hadifoglyok ~~szovjet~~ életkörülményeiről, mintha összkomfortos szállodában lagnának, ellátásuk kitűnő, koncerteken és színházi előadásokon vehetnek részt. A szerző találkozik olyan magyar hadifogollyal, akit 1600 társával együtt éppen visznek a Szovjetunióba. "A foglyokat megnyugtattam, hogy nem embertelen hóhérok parancsnoksága alatt álló német vagy fasiszta foglyotáborokba szállítják őket, hanem oda, ahol emberek emberségesen bántanak emberekkel." ~~szovjet~~ ~~szovjet~~ A "riportot" azzal akarja hitelesíteni a szerző, hogy felsorolja ~~szovjet~~ Takáts Zoltán, Szóts Ferenc, Horák József és Papp Tibor színészek és festők nevét, akik szintén a tábor foglyai.

Szerző bevallottan nem helyszíni riportot, hanem propaganda "megnyugtató" kivánt nyújtani olvasóinak. "A focsani foglyotáborról szárnyra kelt szövegű mendemondák helyett ez a valóság. Mindaz, amit a fasiszta suttogó propaganda terjeszt, alaptalan hazugság. Focsaniban a foglyok emberekhez méltó körülmények között élnek."

Két kolozsvári jeles értelmiségi valóban megszökött Focsaniból: Kiss Jenő költő és Faragó József néprajzkutató, a mai ~~akadémikus~~ ~~akadémikus~~. Beletartoztak ebbe az 5000 fős csoportba, amelyet

a volt román főkonzul feljelentése alapján hurcoltak el Kolozsvárról, 1944 októberében, azzal az ürüggyel, hogy "hátrahagyott magyar partizánok." Kiss Jenő 1970-ben tényregényt írt székésükről, Ithaka messze van címmel, amely megrázó vallomás a focsani tábor elviselhetetlen viszonyairól, a magyar foglyok teljes kiszolgáltatottságáról. Nem is jelenhetett meg a regény csak a Ceausescu-diktatúra után, 1992.-ben.

Még a hivatalos magyarországi megbízottak is szükségesnek tartották, hogy "tisztelő köröket" írjanak le a szovjet és román hatóságok "nagyvonalúsága" előtt. A szovjet és a román hatóságok minden lehető megtesznek a magyar hadifoglyok érdekében - mondja Zsákai Ilona, a Magyar Nemzeti Parasztpárt Hadifoglygondozó Osztályának megbízottja (Népi Egység, 1946. január 15.) A riporter, Beke György kérdéseire válaszolva, Zsákay Ilona elmondta, hogy Magyarországon a Nemzeti Parasztpárt szervezte meg elsőnek hadifoglygondozó szervezetét. A mozgalmat alapításától kezdve ~~.....~~ támogatták a párt vezetői, Veres Péter, Darvas József, Kovács Imre. Kétoldalú megállapodás szerint, hetente kétszer honvédtisztek jönnek Nagyváradra a magyar foglyokért. Ezeket addig a Magyar Népi Szövetség váradi otthonában helyezik el. "A MNSz és a román és magyar nép egyaránt teljes erejével siet a hadifoglyok segítségére. Csak példaképpen említem itt meg Mátyás József csíkkozmási fűrésztelep-tulajdonost, aki ~~.....~~ ötvenezer lejt adományozott a hadifoglygondozónak és további több vagon fa ajándékozását helyezte kilátásba, vagy Constantin V. Martin focsani ügyvédet, aki ott tartozkodásunk alatt ~~.....~~ szállást és élelmet bocsátott teljesen díjtalanul ~~.....~~ rendőlközésünkre..." Elmondta Zsákay Ilona, hogy a Nemzeti Parasztpárt hazatérésük után is gondoskodik a ~~.....~~ hadifoglyokról, ~~.....~~ egyebek között arról, ~~.....~~ hogy ők is részesüljenek a reform során kiosztott földekből.

Míg a magyar fogolyvonatok Nyugat felé tartottak, Budapestről Keletre, Erdélybe és részint Románia más tartományába érkeztek az inséges budapesti gyermekeket szállító szerelvények. A Romániai Magyar Segélyező Bizottság mozgalma felkarolták a román kormánysszervek is, miáltal az érdem bizonyos mértékben őket illette meg, noha a mozgalmat az erdélyi magyar társadalom és főleg a székelység áldozatvállalása éltette.

Első jele a kezdeményezésnek Brassóból érkezik. A Magyar Segélyező Bizottság vezetőségének közleménye. (Népi Egység, 1946. február 8.) Bejelenti a MNSZ önkéntes vállalkozását, és jelentkezőire kéri fel azokat a brassói magyar lakosokat, akik budapesti gyermekeket akarnak ideiglenes tartásba fogadni.

Budapestről jövet Suciu Camil nemzetiségügyi államtitkár nyilatkozik a Népi Egységnek a magyarországi gyermekek romániai vendéglátásáról (1946. március 28.) Az államtitkár reményét fejezi ki, hogy "a legrövidebb időn belül befejeződnek az előkészületek, és az erdélyi budapesti gyermekek az erdélyi magyarság vendégszeretetét élvezhetik." Budapest főpolgármesterének köszönő levele Suciu Camil nemzetiségügyi államtitkárnak. (Népi Egység, 1946. április 10.) Kovács József köszönetet mond azért, hogy ezer budapesti gyermeket hívott meg Románia. A magyarországi gyermekek romániai nyaraltatása a két nemzet kölcsönös kibéküléséhez vezet - mondta Kolozsváron Suciu Camil nemzetiségi államtitkár. (Népi Egység, 1946. április 30.) Átvétel a kolozsvári Világosságból.

Hetekkel az interjú előtt megkezdődtek a budapesti gyermekek fogadásának előkészületei a Székelyföldön. A háromszéki Segélyező Bizottság nagy előkészületeket tesz a budapesti gyermekek fogadására. (Népi Egység, 1946. április 6.) A megyébe kilencszáz gyermeket várnak. (Összesen egyezer gyermek vendéglátására van szükség.) Előzetes felmérés alapján folytat be eddig

a Romániai Magyar Segélyező Bizottság ~~1946~~ kézdivásárhelyi csoportjához. (Népi Egység, 1946. április 11.) Felső-Háromszék 240 inséges budapesti gyermek elhelyezéséről és ellátásáról gondoskodik.

Míg Háromszék magyarsága a budapesti gyermekek megmentésére készül, a bukaresti kormányzat önkényesen megszünteti a székely gyermekek óvodáit. A brassói határozatok nyomán a háromszéki magyarság felcsatlakozik a MNSZ mellett. (Népi Egység, 1946. április 16.) Szász Imre megyei MNSZ-elnök: "A falvak részéről sok panasz hangzik el a csendőrség munkája ellen... A háromszéki székelység másik sérelme a megye 46 kisdobóvójának megszüntetése. A tanügyi alkalmazottak szakszervezén kívül mi, a vármegyei intézőbizottság is állást foglaltunk az ügyben, és az MNSZ országos vezetőségén keresztül kértük a nemzetnevelési minisztert álláspontjának megváltoztatására. Ebben a kérdésben a MNSZ nem adja fel a harcot. Addig is a falvak lelkes MNSZ-vezetői saját erejükből, minden támogatás nélkül ~~1946~~ tartják fenn az intézményeket".

Az egykori Szentkereszt-kastély ötvennyolc magyarországi gyermeket vár Árkosra. (Népi Egység, 1946. április 17.) A riporter, (cs.j.), vagyis Csiky József elmondja, hogy noha a háromszéki faluban nehéz az élelmiszerek beszerzése, az árkosi székelyek szívesen vállalják az inséges pesti gyermekek teljes ellátását.

Elindult az első ~~1946~~ vasúti szerelvény a magyarországi inséges gyermekekért. (Népi Egység, 1946. június 1.) Az első csoportot Háromszéken és az okiráltságban helyezik el, a következőket Bihar megyében.

Megérkeztek Háromszék városába és falvaiba a magyarországi gyermekek. (Népi Egység, 1946. június 15.) A Brassóból kiinduló szerelvény a délutáni órákban érkezett Háromszék megye déli határához, Kókös községhez. Még a mezőn dolgozók is abta-

hagyták a munkát, és siettek a befutott szerelvényhez." A szeretet jegyében...Harminckét pesti gyermek nyaral a háromszékmezei Uzonban. (Népi Egység, 1946. július 24.) Beke György riportja. Szépleki Károlyné, a MNSz női csoportjának vezetője: "Az első csoporttal kevesebb gyermek érkezett, mint emennyit jeleztek. Ekkor a falu asszonyai között valóságos közelharc indult meg, hogy kinek jusson egy-egy pesti gyermek. Valósággal szétkapkodták a gyermekeket." Székelyföldön nyaralnak a magyar főváros munkásgyermekei. (Népi Egység, 1946. augusztus 4.) Sipos Bella riportja. Bemutatja, hogy a háromszéki Illyefalván, Uzonban, Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen meleg otthont találtak a budapesti inséges gyermekek.

Hazatérnek otthonukba a Háromszéken nyaraló magyarországi gyermekek. (Népi Egység, 1946. szeptember 7.) " A székelyek között eltörtött nyári szünidő, a testi felerősödés mellett, a gyermekeknek felejthetetlen emléket is jelent. "

Miközben ~~az~~ ilyen kezdeményezések erősítik a székelyek és az anyaország lelki kapcsolatait, a békeszerző nagyhatalmak ~~az~~ végleges határral szakítják el Erdély magyarságát. Az 1956-os esztendő a béketárgyalások időszakára. A Népi Egység olvasói tudomást szerezhettek a ~~tárgyalások~~ ^{az értekezletek} menetéről, de csak azok értesülhetnek az érdembeli tárgyalásokról, akik a budapesti rádiót vagy ~~az~~ nyugati adókat is ~~hallgatnak~~ ^{hallgatnak}. A brassói újság a román hírügynökség, a Rador jelentéseit közli, ilyképpen teljes tájékoztatatlanságban hagyja olvasóit a magyar békeküldöttség szerepléséről, Magyarország ~~az~~ ^{ról} küzdelméről a diplomáciában, javaslatairól, kéréseiről például az erdélyi kérdés megoldásáról ^{ról}. Nem egy példa akad arra, hogy a Népi Egység a budapesti vagy nyugati rádiókból szerzett híreket is továbbít olvasóinak, de a magyar tárgyaló fél álláspontjáról soha. Megtehetné, hiszen még nincs előzetes állami cenzúra, de minden határkérdésről szóló tudósítással

a lap önmagával, illetve a Magyar Népi Szövetség álláspontjával kerülne ellenkezésbe, mivel az 1945 novemberi marosvásárhelyi kiáltvány óta az erdélyi magyar közvéleménybe azt súlykolták be, hogy a magyar-román határkérdés eldőlt, erre már semmilyen fórumon nem térnek vissza.

Ilyképpen az erdélyi magyar olvasó nem tudhatott a két magyar javaslatról az igazságosabb határ megvonása érdekében Magyarország és Románia között, magyar államférfiak moszkvai és washingtoni látogatásairól, hogy a Nagy Ferenc-kormány támogatókat szerezzen álláspontjának érvényesítésére, csak erősen vázlatos ismereteket szerezhettek magukról a béketárgyalásokról, és ezek az információk is román szemszögből tudósítottak az ülésekről, egyik-másik nyugati küldöttség álláspontjáról. A Népi Egységben hiába keresnők legalább tárgyilagos visszhangját a magyar kormányküldöttség moszkvai tárgyalásainak, találkozásánál Sztálinnal, az erdélyi határkérdés felvetésének és a kétértelemű szovjet álláspont.

"Ezek voltak azok a hónapok, midőn Budapesten is ébredtek bizonyos remények a határrevízió lehetősége iránt, s a magyar külügyminisztérium is abban bízott, hogy a nyugati hatalmak terveinek megfelelően, Magyarország meg tud őrizni egy kisebb észak-erdélyi területet - írja Pomogáts Béla, Beke György Magyar áfium című kötetét ismertetve, a kolozsvári Szabadság 1996. február 13.-i számában. - Beke György nem említi, de még Révai József, a kommunista párt vezető ideológusa és kulturális diktátora is a Zeneakadémián tartott április 26.-i beszédében - a magyar kormányférfiak ígéretesnek tetsző moszkvai tárgyalásai után - arról szólt, hogy Románia vonatkozásában minden bizonnyal változni fog a trianoni határ, és a magyar többségű partiumi területeket sikerül megőrizni Magyarország határai között. Aztán Sztálin és M

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta. pedig gyáva

és közönyös magatartást tanúsítottak, és a bukaresti kormánynak, Gheorghiu-Dejnek és Petru Grozának sikerült helyreállítani egy olyan állapotot, amelyet rajtuk kívül mindenki [REDACTED] igazságtalan-
nak tekintett. ■

Beke György [REDACTED] arra is rámutat, hogy mindebben szerepet játszott a magyar politika bátortalansága és következet-
lensége, az a valósággal frusztrációs lelki helyzet, amelyet a szerző »trianoni pszichózisnak« nevez. Igen: a megfélemlít-
ettség, a belesyugvás, a túlzott óvatosság, amely nehéz hely-
zetekben lefagyverzőleg hatott, [REDACTED] például az erdélyi
Magyar Népi Szövetség vezetőinek nagy részére is. Egyedül Márton
Áron püspök és egy kisebb erdélyi csoport, köztük az erdélyi
szociáldemokrácia vezetői próbálták óvó szóval fordulni a
nemzetek közösségéhez, őket azonban magukra maradván hamarosan
elsodorta a politikai erőszak és a hatalmi [REDACTED] csel-
szövés, és a román állambiztonság börtöneiben találkozhattak
azokkal a kommunista politikussokkal, akikkel korábban vitéik
voltak a követendő erdélyi magyar stratégia felől."

Nem kísértc a lap saját kommentárokkal a béketárgyalá-
sok fontosabb állomásait, csak néha olvasható ilyen témájú [REDACTED]
publicisztika, rendszerint Szemlér Ferenc tollából, olyankor,
amikor úgy éreztc a szerző, hogy a [REDACTED] döntések az erdélyi
magyarság húsába vágnak.

Május elsején mégis összeül a békeértekezlet. (Népi
Egység, 1946. március 3.) A Reuter hírhírnökség szerint,
a jugoszláv-olasz határ megvonásánál "szigorúan ügyelnek arra,
hogy a legcsekélyebb számú népkisebbségi csoport se essék idegen
fennhatóság alá. A néprajzi [REDACTED] szempontok mellett ter-
mészetesen a gazdasági és társadalmi szempontokat is figyelembe
veszi a kiküldött négyes bizottság."

[REDACTED] talán remény ébredhetne az erdélyi magyarságban:
ami vezérlelv a jugoszláv-olasz határ megvonásánál, [REDACTED]

miért mellőzhető vagy éppen mellőzendő a magyar-román határ kijelölésénél? De a szerkesztőségnek nincs véleménye a mélységes méltánytalanságról, és az olvasóknak hiába lenne, a vásárhelyi kiáltvány után azonnal reakció, sőt fasiszta válna abból, aki így merészelne gondolkodni.

Vagy mégis van véleményük a szerkesztőknek, de cselesen hozzák olvasóik tudomására? Összekacsintanak velük. A Kárpát-medence újjárendezésének egyetlen eseménye Kárpátalja odacsatolása a Szovjetunióhoz. A történészek immár hangoztatják, hogy ezáltal a szovjet hatalom belépett a Kárpátok vonalán belülre, közvetlenül sakkban tartva Magyarországot és Csehszlovákiát. A szovjet kormány, amelyik Trianon változatlan fenntartásának álláspontjára helyezkedett a béketárgyalásokon, egyoldalúan és hatalmi szóval magabontotta meg az 1920-as "békerendszert". Mégpedig Csehszlovákia közreműködésével: a prágai kormány akarva-akaratlanul "önként" beleegyezett Kárpátalja elvesztésébe. Noha - ismételjük - ezáltal maga is közvetlenül szomszédos lett a moszkvai világbirodalommal.

Első oldelas hír a Népi Egység első oldalán 1945. július 14.-én: Magyarország örömmel üdvözli Kárpátalja kérdésének megoldását. Gyöngyösi János magyar külügyminiszter sajtóértekezletén kijelenti: "Őszinte megelégedéssel tölt el bennünket, hogy az egyesülés annak a demokratikus elvnek az alkalmazásával jött létre, amely szerint minden nép a maga elhatározásából dönti el hovátartozandóságát, és reméljük, hogy hasonló elvek érvényesülnek majd más nemzetiségi problémáknál is."

Világos beszéd, de vajon ki hallotta meg?

Már egy héttel előbb, 1945. július 7.-én a Népi Egység Öt perc földrajz címmel Kárpátalját mutatja be, abból az alkalmából, hogy ez a tájegység a csehszlovák-szovjet megállapodás alapján került a Szovjetunióhoz. Történelem, föld-

rajz, ukrónokká lett ruszinok...Csak a 150 ezer főnyi magyarságról feledkezik meg a cikk.

Kárpátalja egy év múlva is téma a brassói lapban, példálózni lehet vele. Tiboli Béla vezércikke címének ezt adja: A kárpátaljai példa. (Népi Egység, 1946. szeptember 12.)
Immár nem az elcsatolás a téma, hanem az a hatalmas arányú ipari fejlődés, ami a cikkíró szerint a szovjet uralom bevezetése óta ezen a vidéken véghement. A Székelyföld is hasonló mértékben ipartalan, itt is meg kell kezdődnie a gyors iparosodásnak; ezt szolgálja a MNSz által indított mozgalom és a székelyföldi iparosítás szolgálatában létrehozott ~~Horizont~~ Horizont népi részvénytársaság.

Felkavaró hír 1946. május 9.-én: A külügyminiszterek értekezlete megsemmisítette az 1940 augusztus 30.-i bécsi határozatot, és Erdélyt Romániának juttatta. "A külügyminiszterek értekezlete a román békeszerződés ~~megvitatása~~ megvitatása alkalmával a román-magyar határkérdésre vonatkozóan a következő határozatot hozta:

Az 1940. augusztus 30.-i bécsi döntés semmis és meg nem történtnek tekintendő. Románia és Magyarország között a határvonal visszaállítandó úgy, ahogyan 1939 január elsején ~~szállt~~ szállt.

A londoni rádió szintén megerősíti, hogy a román békeszerződés két pontja tekintetében teljes megállapodás jött létre. Ez a két pont: Erdély jövője és a romániai fasiszta szervezetek ellenőrzése.

A Reuter brit hírügynökség szerint, Erdély 1940 augusztus 30.-án Magyarországhoz csatolt részeit visszaadják Romániának. Ez a döntés megfelel az 1944 szeptemberben kötött román fegyverszüneti egyezmény határozatainak.

alkalmával szóba került a Duna-hajózás kérdése is."

Egyetlen sor kommentár ^{sinca} a lapban! Vagy mégis annak illenek be a hírek, három is egymás után: a román nacionalizmus halálos fenyegetése és a Magyar Népi Szövetség immár nem titkolható belső válsága.

A "történelmi" pártok körül felsorakozott reakciógyilkol., rendzavarásokat idéz elő és a magyarok elleni uszít. (Népi Egység, 1946. május 9.) A bukaresti Scanteia tudósítása arról, hogy a Maniu-párt nagybányai gyűlésen a központi kiküldött, Ilie Lazăr izgalommal beszédének hatása alatt a hallgatóság "Akasztófára a magyarokkal és a zsidókkal!" jelszót kiáltozta.

A háromszéki intézőbizottság népes ülésén. Tisztázódott a Magyar Népi Szövetség háromszéki vezetőségében felmerült nézeteltérések. Félreállással nem lehet szolgálni népünk érdekeit - mondotta Mezei Lajos központi kiküldött. (Népi Egység, 1946. május 9.) Lemondott a városi és a megyei MNSz-vezetőség több tagja. A központi kiküldött elítélte ezt a visszavonulást. (A cikk nem árulja el a lemondás okát, de feltételezhető, hogy a háttérben a vásárhelyi kiáltvány után a Magyar Népi Szövetség ellen keletkezett ellenszenv áll.) Mezei Lajos: "Vegye tudomásul mindenki itt, Háromszéken, hogy közelebb kerültünk ahhoz a szabadsághoz, ahol nem lesznek elnyomottak és nem lesznek elnyomók sem. Kevesen értették meg ezt a fordulatot. Nem tudtuk eléggé értékelni az elért eredményeket. Nem tudjuk felfogni, hogy mi van mögöttük és mi áll előttük. Közös ügyünk érdekében nem szabad véleménykülönbségnek lennie a demokratikus szervezetek között. Az idő, a történelem bennünket igazolt; bennünket igazolt a múlt s a jelen, és bennünket igazol a jövő is."

Kurkó Gyárfás Szatmáron. (Népi Egység, 1946. május 9.) Beszédében hangoztatta, hogy "a demokrácia leghatásosabb

fegyvere az űszinteség és nyíltság. Ezzel az űszinteséggel tárja fel, kertelés nélkül, a Magyar Népi Szövetség a helyzetét, akkor is, ha az néha fájdalmas."

"Szabadság és egyenlő jogok minden nép számára, ezek mutatják számunkra az utat" - mondotta Groza Péter miniszterelnök Nagyváradon. (Népi Egység, 1946. május 17.) Beszélt a román reakciók május 10-i magyarellenes kilengéseiről, és megígérte, hogy a bűnösöket súlyosan megbüntetik. "Groza Péter ezután magyar nyelven mondott beszédében kötelezettséget vállalt a romániai magyarság teljes egyenjogúságának biztosítására." A továbbiakban a magyar kormány [egészen pontosan Nagy Ferenc miniszterelnök] elképzeléseivel vitatkozott, csupán célzásokkal. Szembehelyezkedett mind az erdélyi magyar-román népcseré gondolatával, mind azzal, hogy egyenlő számú román éljen magyar, illetve magyar román fennhatóság alatt, mivel ez szerinte "a fasiszta retorziós politikával egyenlő." Befejezésül kijelentette: "A határokból a fasizmus csinált kínai falat s ez vezetett az irredentizmus és sovinizmus kifejlődéséhez, ez vezetett a háborúhoz. Mi leromboljuk ezeket a kínai falakat, s mindkét nép számára jobb lesz így."

Molotov külügyminiszter nagy beszédében szögezte le a Szovjet Szövetség álláspontját a párizsi értekezéssel kapcsolatban. (Népi Egység, 1946. május 29.) Rádióbeszédében Molotov a magyar, román és bolgár béketervezet megvitatásáról elmondotta, hogy "teljes megállapodás jött létre az összes területi és kártérítési kérdésekben, valamint az e három országnak engedélyezendő hadsereg létszáma tekintetében, s mindössze a gazdasági kérdések megoldása maradt függőben. E megállapodás létrejötte jórészt annak tulajdonítható, hogy a fegyverszüneti egyezményeket használták fel tárgyalási alapul, mivel ezek a fegyverszüneti egyezmények tökéletesen biztosították a szövetségesek jogait, anélkül, hogy az illető államok belügyeibe avatkoztak volna"

Az Erdély kérdésében hozott ~~...~~ döntés nyomán felcsapott a román nacionalizmus gyűlölet hulláma. Most, hogy ~~...~~ Erdély birtokosainak érezték magukat újra, leszámolást követeltek az erdélyi magyarsággal. A magyarellenes kilengések láthatóan nyugtalanították Moszkvát is, és a Szovjet Hadsereg román nyelvű lapjában állásfoglalást tettek közzé. A titkos egyezmény című vezércikkében a Népi Egység 1946. június 7-i számában ismerteti a Grainul Nou cikkét. Vaszilev Őrnagy megbélyegzi a román nacionalisták jelszavait: "Erdély most Romániáé. Elérkezett az idő, hogy leszámoljunk a magyarokkal! ~~...~~, vagy " Akasztófára a magyarokkal és a zsidókkal!"

A külügyminiszterek határozata: július 29.-én kezdődnek a béketárgyalások. Kiküldték a meghívókat a részt ~~...~~ 21 nemzetnek. (Népi Egység, 1946. július 7.) "Egy munkáspárti képviselő kérdést intézett az alsóházban, hogy mi az angol kormány álláspontja a közép- és délkelet-európai országok kisebbségi kérdéseit illetőleg? Baker Noel államminiszter kijelentette, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének gazdasági és szociális tanácsa bizottság létesítését határozta el az emberi jogok és alapvető szabadságjogok kidolgozására. A tanács - tette hozzá Baker Noel - erre kéri meg ezt a bizottságot, hogy indítványt terjesszen elő, milyen módszerekkel lehet biztosítani e jogok hatékony tiszteletben tartását. A külügyminiszterek értekezlete megállapodott abban, hogy a megszövegezés alatt lévő békeegyezményekbe ~~...~~ cikkelyeket ~~...~~ iktatnak be, amelyek azonos kötelezettségeket tartalmaznak a volt ellenséges államok részére. Az angol kormány ~~...~~ úgy véli, hogy ez az új rendszer az egész földkerekségen biztosítani fogja a kisebbségben lévő nemzetiségek jogait."

Július 14.-én közli a Népi Egység az első saját ~~...~~ véleményt a külügyminiszteri értekezlet május 9.-én közzétett döntéséről Erdély kérdésében. Nézzünk szembe a valósággal! - ez ~~...~~ Kiss András néven közölt szemlény Ferenc-cikk címe. A vezércikk

abból indul ki, hogy a békeértekezlet aligha változtat a négy külügyminiszter döntésén. Szemlér szerint csak a reakciók vehetik fel újra Erdély kérdését. Ezek a reakciók a KNSZ ellen uszítanak, noha ők felelősek azért, amiért "Magyarország olyan súlyos tehertétellel megy a békeértekezletre." Bátor és férfias szembenézést ajánl a valósággal: a Magyar Népi Szövetség úját.

" S főleg azt vegyük fontolóra, hogy Erdélyt nem a reakció irányítás alatt álló régi Románia kapta meg, amely félgyarmati sorban és elnyomatásban tartotta az itteni népeket, hanem ma a múlttal semmiféle közösséget nem vállaló, a demokrácia jegyében megújuló Romániához tartozik. Ennek a demokratikus Romániának még lehetnek és vannak hiányosságai, s ezekből a hiányosságokból reánk nézve is súlyos sérelmek fakadnak. De rajtunk múlik, hogy közös építő munkával s az ugyanazon égtáj alatt élő két nép között a kölcsönös bizalom és megbecsülés megteremtésével kivegyük részünket az ország és a magunk szilárd jövőjének megteremtéséből."

Egy hét múlva Szemlér Ferenc, ismét csak Kiss András álnevével, újabb vezércikkben foglalkozik az erdélyi magyarság helyzetével a külügyminiszterek döntése után. Mihalache az erdélyi magyarságról... (Népi Egység, 1946. július 21.)

Maniu Nemzeti Parasztpártjának második embere állást foglalt a nemzetiségi kérdésben. "Mihalache nyíltan bevallja, hogy a magyarságot Romániából ki szeretné telepíteni, csak az alkalmatlan vár." Pártja szerint "Románia amolyan imperialista izű területnyereséget jelent, s a román főnhatóság jogforrást arra, hogy az itt élő többi nemzetiség életét szűk korlátok közé szorítsák. Ha pedig erre nem mutatnak elég hajlandóságot és a román állam keretében nemzeti létük fenntartására törek-
szenek, a legkézenfekvőbb megoldás: az elköltöztetés. E felfogás szerint szörnyű kihívás, ha a tulajdonban magyarlektá megyék-

ben a közigazgatást magyarul intézik. Mihalache tehát csak korlátozott jogú állampolgárként fogadja el a magyarokat, s helytelen merészségnek tekinti, ha jogegyenlőséget igényelnek'".

Megérkezett a román békeszerződés szövege. Valószínűleg augusztus 5.-én utazik a kormányküldöttség Párizsba. Bideault megnyitó beszéde. (Népi Egység, 1946. augusztus 1.) "A békeszerződés-tervezet megérkezésének hírére azonnal a fővárosba siettek az illetékes miniszterek, élükön Groze Péter dr. miniszterelnökkel. Valószínű, hogy még a mai nap folyamán miniszterközi tanácsot tartanak a külügyminisztériumban, ezt teljes létszámú minisztertanács követi. "

Újabb lépés a világbéke felé. Nyilvánosságra hozták a békeszerződés tervezetét. (Népi Egység, 1946. augusztus 2.) A román békeszerződés tervezete szerint Románia 1941. január elsejei ~~határai~~ határai állnak vissza, "e román-magyar határ kivételével." (Vagyis az 1940 nyarán elcsatolt Besszarábia és Észak-Bukovina a Szovjetunióé marad. Románia és Magyarország között azonban az 1938. január elsején fennállott határvonalat állították helyre.) "A békeszerződés szerint Románia fönnszélessége alatt lévő összes ~~személyek~~ személyeknek, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet~~ek~~ nélkül biztosítja a polgári jogok szabad gyakorlását. "

Romániát hivatalosan meghívták a béketárgyalásra. Még nem döntöttek a szavazás módozatairól. (Népi Egység, 1946. augusztus 7.) "Mint az amerikai lapok egyöntetűen megállapították, a béketárgyalásokon Romániának van a legelőnyösebb helyzete."

A nemzetiségügyi miniszter beszéde a román és magyar nép közös harcáról. (Népi Egység, 1946. augusztus 7.) Vlădescu-Răcoasa Zilahon mondott beszédet. Úgy vélte, hogy csak egyetlen megoldás létezik: "egyenlő jogot és szabadságot minden együttélő népnek, mert ellenkező esetben soha ~~sem~~ sem sikerül megvalósítani ezen a földön a békés haladást."

Luca beszéde a fővárosban. (Népi Egység, 1946. augusztus 9.) Vasile Luca, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának titkára beszédet mondott egy bukaresti négyülésen. Érintette a béketárgyalásokat is. "Fontos sikerek könyvelheti el a román demokrácia a romániai magyarság sorsának rendezését. Egyenlő jogokat biztosított a velünk együtt élő magyarságnak, és ez a megoldás állapotába juttatta a magyarság eddigi sérelmeit. Az erdélyi magyarság túlnyomó többsége, a Magyar Népi Szövetségbe tömörülve, beleilleszkedett a demokratikus román államrendbe, és együtt harcol a román demokráciával népe boldogulásáért. Ez nemcsak a demokrácia megerősödését jelenti, hanem Erdély egységét és virágzását. Erdély már nem képezheti Románia és Magyarország között többé ~~viszálly~~ viszálly tárgyát, hanem az összekötő híd szerepét tölti majd be a két ország között." [Az erdélyi származású, félig román, félig magyar ~~politikus~~ politikust eddig a Népi Egység, egyáltalán az erdélyi magyar sajtó Luka Lászlóként szerepeltette. Első esetben most írják a nevét romános alakban, Vasile Lucának. Ő maga igényelte így? Éppen ^{idézett} beszédében fogalmazott először úgy, mint román: "...a velünk együtt élő magyarságnak". Velünk, vagyis a románokkal!]

Elutazott a kormányküldöttség Párizsba. Groza miniszterelnök nyilatkozata Románia magatartásáról a békeértekezleten. Kötelességünk, hogy mi is hozzájáruljunk a tartós és igazságos békéhez. (Népi Egység, 1946. augusztus 15.) A román kormány nyilatkozatából: "A határok kérdésében mélységes hálánkat kell kifejeznünk Erdély visszacsatolásáért." A román-bolgár határral kapcsolatban: "A román kormány az 1913-ban felvetődött román-bolgár határkérdést úgy tekinti, hogy az nem a román nép, hanem a román imperialista politika műve volt. Ezután olyan feltételeket teremtünk, amelyek népünk és a bolgár nép közötti jó viszonyt fogják megteremteni,

amelyből mindkét népnek egyaránt haszna van." [A második Balkán-háborúban Románia Görögországgal, Szerbiával, Montenegróval és Törökországgal együtt állt szemben Bulgáriával, és az 1913. augusztus 10.-én megkötött bukaresti békében megkapta Dél-Dobrudzsát, az ugynevezett Cadrilatert, amelyet 1940. szeptember 7.-én, a Craiován megkötött román-bolgár határegyezmény alapján visszaadott Bulgáriának.]

Szerdán délután Tătărescu ismertette Párizsban Románia álláspontját. (Népi Egység, 1946. augusztus 16.) Francia nyelvű beszédében hálóját fejezte ki az 1940. augusztus 30.-i bécsi döntés hatálytalanságáért. "A külügyminiszterek tanácsának a döntését Tătărescu az igazság győzelmének, Románia részéről a szövetségesek ügyéért hozott áldozata elismerésének tekinti." Ugyanakkor sajnálattal állapította meg, hogy "a szerződéstervezetben nem méltányolták eléggé Románia együttműködését a szövetségesekkel." [A román történészek később is mindegyre visszatérő panasz: Románia nem kapta meg a hadviselő fél státusát.]

Munkában a békeértekezlet. Megkezdtek a lényegbe vágó kérdések megvitatását. (Népi Egység, 1946. augusztus 22.) "A Magyarország politikai és gazdasági kérdéseivel foglalkozó bizottság ülésén úgy döntöttek, hogy nincs szükség a magyar békeszerződés általános megvitatására. A módosító indítványok beérkezése után nyomban megkezdhetik a szakaszonkénti megvitatást. Előzőleg azonban Magyarország terjessze elő írásban álláspontját az egyes szakaszok tekintetében. A bizottság érintkezése lép a Románia területi kérdéseivel foglalkozó bizottság elnökével, hogy a határokra vonatkozó magyar előterjesztést egyidejűleg vitassák meg." [Az olvasó csak a csaverintos fogalmazásból sejtette, a híradásból kimeradt az, hogy a magyar határjavaslatok Erdélyre vonatkoztak.]

Csehszlovákia a magyar békeszerződés módosítását követeli. (Népi Egység, 1946. augusztus 23.) "A bizottság úgy döntött, hogy a béke-

szerződésbe foglalják bele Csehszlovákiának azt a jogát, hogy minden lakosságcsere nélkül kiutasíthassa területéről - a németekhez hasonlóan - a magyarokat. Csehszlovákia ezen kívül öt Pozsony melletti magyar község Csehszlovákiához való csatolását kéri. A magyar békeszerződés bevezetőjét olyan irányban kívánja megváltoztatni, hogy Magyarország felelősségét kidomborítsa a müncheni egyezményekért és ~~magyarokért~~ Csehszlovákia feladatok betöltéséért."

A Románia és Magyarország politikai és területi kérdéseivel foglalkozó bizottságok ülései. Elrendeződött az amerikai-jugoszláv viszály. (Népi Egység, 1946. augusztus 27.) Ausztrália képviselője azzal kívánta kiegészíteni a román békeszerződés bevezetőjét, hogy a békeszerződést "az igazság és a méltányosság elvei sugalmazták", valamint ~~hogy~~ ^{arról} ~~hogy~~ "a békeszerződés az e területen lakó összes személyek számára ~~biztosítja~~ biztosítja az emberi és alapvető szabadságjogokat, fajra, vallásra, nyelvre és nemre való tekintet nélkül." A vite során az ausztráliai kiküldött bejelentette, hogy módosító indítvány ~~a~~ a más nemzetiségű személyekre vonatkozik. A Magyarország politikai és területi kérdéseivel foglalkozó bizottság ülésén a csehszlovák kiküldött kijelentette, hogy a Horthy-rendszer az olaszországi és németországi fasiszta rendszerek előfutára volt. Ezután hosszas vita fejlődött ki, amelyben Anglia, az Egyesült Államok, Ukrajna és Jugoszlávia kiküldöttei vettek részt. Végül is Csehszlovákia kiküldöttei hozzájárultak módosító indítványuk visszavonásához, ~~és~~ s mindegyike azt kérték, hogy ennek szövegét vegyék be a gyűlési jegyzőkönyvbe. "

A magyar békeszerződés ügye a párizsi békeértekezlet előtt. A külügyminiszterek tanácsa megkezdte üléseit. (Népi Egység, 1946. augusztus 31.) "Magyarország politikai és területi bizottsága befejezte a békeszerződés bevezető részének átvizsgálását, és ~~elvitte~~ a Román Magyar Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatásával a vonatkozó első

szakasz megtárgyalására. Az ülésen a kanadai kiküldött azt javasolta, hogy döntés előtt hallgassák meg mind a magyar, mind a román kiküldöttek véleményét, ahogyan azt Olaszország esetében is tették. A szovjet kiküldött ellenezte ezt, és arra hivatkozott, hogy nem lehet párhuzamot vonni az olasz és a magyar helyzet között, miután Olaszország írásban terjesztette elő indokát a határmegvonás kérdésében. Különben is a magyar megbízottak csak azt kérték, hogy a csehszlovák határral kapcsolatos álláspontjukat ismertethessék. A szovjet megbízott felszólalása után Kanada visszavonta indítványát. "

" Erdély a két nép közötti viszály tárgya helyett összekötő híd legyen" - írja Luca Vasile a Scanteiában megjelent nagy cikkében. (Népi Egység, 1946. augusztus 31.) " A román népre hárul az a nemes feladat, hogy a romániai magyar lakosságnak a románokkal egyenlő életfeltételeket és jogokat biztosítson, hogy ennek révén ez a lakosság Romániát hazájának tekintse. Ha következetesen folytatjuk a romániai magyar lakossággal szemben tanúsított barátsági és jogegyenlőségi politikát, akkor elérjük, hogy a román nép baráti keze, amelyet kormányán keresztül Magyarország felé nyújtott, nem fog a levegőben maradni, hanem azt a magyar nép meg is fogja szorítani."

A cikk^k ezután Magyarország területi igényeivel foglalkozik. " Mit jelentene 22 ezer négyzetkilométernyi terület átengedése Erdélyből? Ez az jelentené, hogy körülbelül 2,300.000 magyar mellett Magyarországra kerülne még 7.800.000 román, akik nem akarnak a demokratikus Romániából még a demokratikus Magyarországra sem átkerülni. Felvetődhetnék akkor a lakosságcsere problémája, hogy a területátengedéssel egyidejűleg lakosságcserét is hajtsanak végre abból a célból, hogy ezen az úton oldják meg mindkét részből a nemzetiségi kérdést. Lehetetlennek tartom ezt az eljárást, miután lakosságcsere a jelenlegi

feltételek mellett bűnt jelentene kétmillió ember ellen, akiket ez talajtalanná tenne. Önszántukból sem a székelyek, sem a románok nem mozdulnának el szülőföldjükről. A két nép közötti béke, biztonság és együttműködés záloga a nemzetiségi kérdés demokratikus megoldása, amelyet a Romániában együttélő nemzetiségek jogegyenlőségének megoldása ^{val} lehet biztosítani."

Végre az ^{erdélyi} olvasók is megtudhatták - a pártvezető Vasile Luca cikkéből -, hogy ~~mi~~ miben is állt a magyar küldöttség határmódosítási javaslata. Csupán az okozhatott zavart és vontotta a Luca-cikk hitelét, ~~hogy~~ hogy súlyos számhibák találhatók benne. Ugyanis azt írja, hogy azon a bizonyos 22 ezer ~~négyzetkilométernyi~~ négyzetkilométernyi területen a 2 vagy 3 százezer magyarral szemben 7 millió 800 ezer román él, noha ez utóbbi lélekszám ~~legfennebb~~ legfennebb egész Erdély népességére lehetett volna érvényes (beleértve a magyarokat is). Vajon ^{nem} a Népi Egység szerkesztőségének kellett volna-e kijavítania a nyilvánvaló súlyos elírást, vagy ha a lap tévedett, akkor utólag helyesbítést ~~közölni~~ tét közölni?

A román küldött jelenlétében. Letérgyalták a magyar békeszerződést a párizsi béketárgyalásokon. (Népi Egység, 1946. szeptember 1.) Az ausztráliai kiküldött javaslatára meghallgatták Magyarország képviselőjét is a magyar-román határra vonatkozóan. [Az olvasó ismét tájékoztatlan marad, hogy miben is állt a magyar képviselő ~~javaslata~~ javaslata. Miként egy nappal előbb Vasile Luca cikkéből értesülhettünk, előbb 22 ezer négyzetkilométernyi, majd 4 ezer négyzetkilométernyi területet kért Magyarország.]

Párizsban folytatódik a területkérdések megtárgyalása. A román békeszerződés-tervezet gazdasági záradékainak megvitatása. (Népi Egység, 1946. szeptember 9.) "A magyar békeszerződés szakaszainak megvitatása alkalmával Magyarország erélyesen

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

tiltakozott ama csehszlovák kérés ellen, hogy néhány Pozsony-nyal szemben fekvő magyar községet csatoljanak Csehszlovákiához. Megcáfolta azt az állítást, mintha ezekben a falvakban szlovák lenne a lakosság többsége..."

Szerkesztő Ferenc újabb vezércikke a béketárgyalásokkal kapcsolatosan, Kiss András álnéven, a Népi Egység 1946. szeptember 15.-i számában: Félelem nélkül. "Amióta a román-magyar határkérdés párizsi megtárgyalásán az angol kiküldött úgy akarta elválni a nemzetiségi kérdés gordiuszi csomóját, hogy a beolvasztást ajánlotta, az erdélyi magyarság körében némi aggodalom jelei mutatkoznak. " Felemlíti a szerző a keserű jóslatokat az erdélyi magyarság lassú elmerüléséről, a "régii" kisebbségi idők visszatéréséről. Ez a hangulat lefegyverző, márpedig - Kurkó Gyárfás szavaival élve -> a nemzetiségi sora a jogokért való szüntelen harcot jelenti. < A jogegyenlőségért vívott harc egyben küzdelem a demokráciáért, szövetségben a román demokrata erővel. A fennmaradásunkért folytatott küzdelem éppoly fontos vetülete: nemzetiségi életünk szilárd megszervezése. Ez három feladatkört jelent. " A legelső: a szilárd alapokon nyugvó iskolahálózat megteremtése. A második: gazdasági életünknek a szervezettség legmegnagyobb fokán való kiépítése, meglévő és a szükségleteknek megfelelően kialakuló gazdasági intézményeink kifejlesztése révén. Erős és minden magyar települést behálózó szövetkezeti rendszer bevezetésével a termelést, a fogyasztást és hitelirányítást úgy végezhethetjük, hogy minden egyes család biztos alkatrészévé váljék gazdasági életünknek. Ideilleszthető még az iparfejlesztés székelyföldi terve, hogy a legjelentősebb néprajzi tömb lakossága állandó életfeltételekhez jusson és ne szóródjék szét. A harmadik feltétel: az irányításra és összeegyeztetésre hivatott népi politikai szervezet oly arányú megerősö-

dése, hogy mint jelentős tényező, a magyarság számarányának megfelelő szerepet játszassék az ország politikai életében."

A párizsi békeértekezleten. Döntöttek Triaszt ügyében.
A csehszlovákiai magyar kitelepítések ügyét kivették a béke-
tervezetből. (Népi Egység, 1946. október 5.) A magyar kiküldött hangsúlyozta, hogy "Magyarország képtelen helyet teremteni ~~200~~ 200 ezer ember számára, és kitelepítés esetére ~~határkiigazítást~~ határkiigazítást kért."

Befejeződött a párizsi béketárgyalás! Megszületett a
negyedik francia köztársaság. (Népi Egység, 1946. október 6.)
A csehszlovákiai magyarok kitelepítésének kérdésében Smith Bedell amerikai kiküldött kijelentette, hogy "a kitelepítés másként, mint önkéntes beleegyezés alapján, nem történhet. Reméli, hogy ~~meg~~ ^{meg}egyezés jön létre, és esetleg Csehszlovákia még területi engedményekre is hajlandó lesz a kitelepítés érdekében. "

Megát a békeegyezményt 1947 februárjában írták alá.

A román békeküldöttség elindulása előtt Tătărescu
külgügyminiszter nyilatkozatot adott a sajtó részére. (Népi Egy-
ség, 1947. február 6.) Gheorghe Tătărescu fontosnak tartotta nagy hangsúllyal kifejtteni, hogy az új békeszerződés "megsemmisíti az első világháború utáni békeszerződés által teremtett régi intézkedéseket, amelyek az országra egy kisebbségzaklató rendszert kényszerítettek. Visszaállítja Románia ~~függetlenségének~~ függetlenségének és tényleges önállóságának kereteit."

Az első világháború győztes hatalmai még az 1920-ban aláírt trianoni békeegyezmény előtt, 1919 december ~~19~~ 9.-én külön szerződést ~~romániai kisebbségvédelmi~~ kötöttek Romániával. A nagyhatalmak közül ezt az ugynevezett kisebbségvédelmi egyezményt az Északamerikai Egyesült Államok, ~~Franciaország~~ Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán írta alá. (Tehát az Egyesült Államok is, amelyik a trianoni diktátumot soha nem ~~ismerte el~~)

szentesítette. ~~.....~~ Nyilván, lehettek némi tapasztalataik a balkáni politikai erkölcsöket illetően.) Szabályszerű államközi szerződés volt, semmi köze az ugynevezett gyulefnehérvári román neggyülés határozataihoz, nem is hivatkozik rájuk, miként a trianoni diktátum sem. Közös bennük, hogy miként a gyulefnehérvári határozatokat - amelyek az autonómiáig elmenő szabadságjogokat helyeztek kilátásba az erdélyi magyaroknak és németeknek - a hiteltalós bukaresti kormány nem vette tudomásul, nem iktatták be az ország 1923-as alkotmányába, ugyanígy a "kisebbségvédelmi egyezményt" sem volt hajlandó aláírni. Brătianu miniszterelnök már 1919 szeptemberében, a szerződés szövegének megismerése után lemondott, távozását egyébként azzal indokolva, hogy ~~.....~~ az antant hatalmak nem tartották be 1916-ban tett ígéretüket, és nem a Tiszánál vonták meg a román-magyar határt. Végül Ferdinánd király parancsára a "kisebbségvédelmi egyezményt" C.Coandă tábornok, ~~.....~~ főhadsegéd, hadtestparancsnok írta alá. Nohe a királyi tábornok aláírásával Románia alkotmányjogi és nemzetközi garanciákat vállalt magára, az egyezményt soha nem tartották ~~.....~~ be, ezt sem iktatták be Nagy-Románia 1923-as alkotmányába, ~~.....~~ egyébként még az erdélyi magyarok se nagyon tudtak róla. Mi volt az egyezmény mellőzésének oka? "Sértette" a román állam szuverénitását.

Ezt az indokot fordította visszájára a ravasz Tătărescu, azt állítva, hogy az egyezmény "kisebbségzaklató rendszert" kényszerített Romániára.

Mit is tekinthettek "sértőnek" a román szuverénitására a kisebbségvédelmi egyezmény rendelkezései közül? Mindjárt az első szakaszban Románia kötelezte magát, hogy "az ország minden lakosának, születési, állampolgársági, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az ~~.....~~ élet és a szabadság/ teljes és tökéletes védelmét biztosítja." ~~.....~~ Több cikkely írta körül, hogy milyen módon kell megadni a román állampolgárságot mindazoknak,

akik a Romániához esatolandó területen laknak. A körülményes szabályozást akkor érthetjük meg, ha emlékeztetünk arra, hogy Románia minden fogadkozása, szerződéses kötelezettség^e ellenére, több százezer erdélyi magyarnak nem adta meg a román állampolgárságot, s ezáltal nagy mértékben korlátozta ~~az~~ életlehetőségeiket.

Sértő lehetett volna a román szuverénításra a kisebbségvédelmi egyezmény 8. cikkelye? "Minden román állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő, és egyazon ~~polgári~~ polgári és politikai jogokat élvezi". Hiszen Gyulafehérváron is hasonló ~~emlegettek~~ emlegettek! A különbség annyi, hogy míg azok, a gyulafehérvári ígéretek egy népgyűlés ígérétei voltak, lényegében minden jogi fedezet nélkül, ~~addig~~ addig a kisebbségvédelmi egyezmény nemzetközi jogi ~~szerepe~~ szerződés, amelynek betartása vagy megszegése nem mulhatik az illető kormány jóakarátán.

Más kérdés, hogy Romániában ~~ez~~ ez is azon múltott.

Szemben a gyulafehérvári határozatok elvi kinyilatkoztatásaival, a kisebbségvédelmi egyezmény konkrét intézkedéseket írt elő a nemzetiségek anyanyelvének szabad használatára, például a bíróság előtt, az egész országban, szóban és írásban egyaránt. Részletesen előírta, hogy miként kell érvényesülnie az anyanyelvű oktatásnak. Nem feledkezett meg az ~~egyen-~~ egyenlőség döntő feltételéről: az anyagi javak méltányos elosztásáról. "Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban laknak faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó román állampolgárok, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek az élvezetéből és felhasználásából, amelyeket a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékony célra fordítanak."

ez erdélyi magyar és szász közösségek jogait illetően a legmesszebbre ment el, ez esetben is -szemben a gyulafehérvári gyűlés elvont fogalmazásával - ^{konkrétan} ~~konkrétan~~ leszögezve: "Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász községeknek, a román állam ellenőrzése mellett, vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzenek."

Garanciákat is beépítettek a kisebbségvédelmi egyezménybe. A 12. cikkely szerint: "Románia hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben az előző cikkelyek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi ~~viszonyaik~~ kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekek kötelezettségei és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állni. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetsége Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg."

Nem lehet csodálkozni ~~azon~~ azon, hogy Gheorghe Tătărescu a békeértekezleten minden tudását, ~~kapas~~ jártasságát és taktikai érzékét latba vetette ~~szociálisták~~ a kisebbségek jogainak a békeszerződésbe való belefoglalása ellen. Őt csakugyan korlátozták az ilyen előírások, hiszen még a két háború között, miniszterelnök korában, elsőnek tiltotta be Romániában minden magyar helységnév használatát a sajtóban, okmányokban, és korlátozta a végletekig a magyar oktatást!

A magyar kormány az újabb békeszerződés egyik legnagyobb hiányosságának tartotta a kisebbségek nemzetközi jogvédelmének teljes mellőzését. "Közvetlenül a békeszerződés aláírása előtt, ~~szociálisták~~ Kertész István követ - a magyar béke delegáció nevében - újabb jegyzéket nyújtott át Bidault francia külügyminiszternek, a békekonferencia elnökének. ») A magyar kormány kikönösen azt kifogásolta és kifogásolja ma ishangzott a jegyzék -, hogy a most aláírandó békeszerződés semmi intézményes biztosítékot nem tartalmaz abban a tekintetben, hogy a Magyarország határain kívüli élő magyarok alapvető jogai

tiszteletben tartassanak, és hogy polgári jogaik tekintetében az egyenjogúság biztosítottak számukra. " (Balogh Sándor: A népi demokratikus Magyarország külpolitikája, 1945-1947. Kossuth Könyvkiadó, Bp, 1982.)

Végtelen naivság vagy végső kétségbeesés kellett ahhoz, hogy valaki az asszimiláció legfőbb ^{otthoni} ~~haszonélvezőjé~~ ^{számára} től várjon védelmet a kisebbségi magyarságuk éppen a ~~számára~~ ~~legkedvesebb balkáni rokonnal szemben!~~

Tegnap délután aláírták a békeszerződéseket. (Népi Egység, 1947. február 12.) Szükszavú jelentés Párizsból.

Biztató, új légkörben írták alá a második világbéke-
okmányt Párizsban. Pontot tettek az emberiség történelmének
legvéresebb lapjaira. Helyszíni közvetítés a békeszerződés alá-
írásáról. (Népi Egység, 1947. február 13.) "Elsőnek Patrărescu
miniszterelnökhelyettes és külügyminiszter, Patrărescu és Voitec
miniszterek és Dâmăceani tábornok, alminiszter kíséretében ~~érkez-~~
érkezik meg. A gárda tiszteleg, a a román béke delegáció tagjai
az Őrateremben foglalnak helyet...Mennyire más légkörben folyik
le a békeszerződés aláírása most, mint 1919-ben, amikor a győzők
éreztezték a vesztesékekkel alárendelt ~~helyzetüket,~~
amikor Clemenceau nyeglén odakiáltotta a szertartásmesterhez:
Jöjjenek a németek! A román delegáció belép a terembe, és pár
perc alatt írják alá a szerződés példányait. " A bolgár ~~küldöttség~~
küldöttség után a magyar írja alá a békeszerződést: Gyöngyösi
János külügyminiszter, Kertész, Sebestyén rendkívüli követek és
Auer Pál párizsi magyar követ társaságában. " Minden tekintet
Gyöngyösi János külügyminiszterre tapad. Gyöngyösinek egyetlen
arcizma sem rándul meg. Villámgyorsan írja alá ^{a nevét,} ~~az okmányt,~~
s utána a magyar delegáció többi tagja jegyzi ellen az okmányt.
A magyar békeszerződés aláírása mindössze tizenegy percig ~~tartott.~~
tartott. "

magukra hagyni Európa népkisebbségeit?

Kisebbségvédelmi bizottság létesül. (Népi Egység , 1947. február 19.) A budapesti Új Magyarország értesülése szerint, az Egyesült Nemzetek Szervezetének keretében kisebbségvédelmi bizottságot hoznak létre. "Erre azért van szükség, mert a múlt héten aláírt békeszerződések záradékai között nem szerepel intézkedés a kisebbségvédelemről."

Miként szól Petru Groza most, hogy birtokon belül érezheti magát ~~magában~~ Erdélyben?

Groza dr. miniszterelnök: Legyen béke az együttélő nemzetiségek és a világ összes népei között. A miniszterelnök ~~beszéde~~ beszéde a nagyszebeni tiszti iskolában. (Népi Egység, 1947. március 28.) "Aláírtuk a párizsi békeszerződést, és ezzel hazánk részére elnyűs jogi helyzetet teremtettünk. "

Hátra van még egy utolsó fejezet: a békeszerződés parlamenti ratifikálása. ^{Ezt} ~~az~~ az 1944 augusztus 23.-i állomocsiny harmadik évfordulójára időzítették Bukarestben. Előbb nagyszabású állami emléktünnepség.

A miniszterelnök beszéde a romániai demokrácia hatalmas eredményeiről az augusztus 23.-i díszünnepélyen. (Népi Egység 1947. augusztus 27.) A bukaresti ~~ünnepséget~~ ünnepséget ~~Magyar~~ I. Mihály király jelenlétében tartották meg. Petru Groza dr. kimagasló sikerként említette "Erdélynek az anyaországhoz való visszatérését. "

A kisebbségek szerepe és sorsa? A demokratikus jogok? A békekötés után már hivatkozni se kell ezekre? De nem! A parlamentben szót kell adni az ország egyik jelentős pártjának, a Magyar Népi Szövetségnek, amelynek parlamenti csoportjához 29 megválasztott képviselő tartozik. Takács ~~Lajost~~ Lajost, a parlamenti csoport elnökét léptetik fel az emelvényre. (Kurkó Gyárfás, aki eddig mindig az ilyen fontos alkalmakkor a Magyar

Népi Szövetség álláspontját képviselte, ekkor már, 1947 augusztusában - látni fogjuk - féltre van állítva. Formailag még a MNSz országos elnöke, de szava és súlya nincs már a dogmatikus balosok által irányított szövetségben.)

Milyen üzenetet továbbíthat népének és a jövőnek, meg a "szép, új világnak" Takács doktor az erdélyi magyarság legkiszolgáltatottabb pillanataiban?

A romániai magyar nép az "szinte együttműködés útján indult el 1944 augusztus 23.-án - mondotta a MNSz parlamenti csoportjának elnöke a békeszerződés becikkelyezése alkalmából. (Népi Egység, 1947. augusztus 27.) Takács Lajos dr. visszatekintett a MADOSZ állásfoglalására az 1940-es bécsi döntéssel szemben, "Voltak és vannak még egyesek, akik nem értik meg a Magyar Népi Szövetség magatartását, melyet ez év februárjáig a határok kérdésében képviselt. Voltak sokan [olyan románok], akik kétségbe vonták jóhiszeműségünket és "szinteségünket. A másik [magyar] oldalon voltak olyanok, akik szolgáltsággal és a nemzeti érdekek elárulásával vádoltak meg minket." A szónok szerint az MNSz mindezekkel szembeszállt, mert meg volt győződve arról, hogy helyes úton jár. "Mindig meg voltunk győződve arról, hogy a pillanatnyi helyzet valóságain túl, magatartásunkkal valamivel többhez, valamivel nagyobbhoz is hozzájárulhatunk: ahhoz, hogy ebben az országban új világ és új elrendezés alakuljon ki." Kifejtette, hogy a MNSz meg volt győződve, ez a határ nem elválasztja, hanem közelebb hozza, egyesíti a népeket. "A régi határ létezik, azonban eltűnt az a mentalitás, amely évszázadokon át arra kényszerítette a határ két oldalán élő népeket, hogy egymás ellen harcoljanak és gyűlöljék egymást." Takács dr. azt állította, hogy az első világháború utáni békeegyezmény kisebbségvédelmi záradékai nem védelmet, hanem veszedelmet jelentettek a kisebbség számára. Ezért külön megelégedés-

sel szögezte le, hogy a mostani békeszerződésből kihagytak "bármilyen" kisebbségvédelmi záradékot". Takács dr. szerint: "Huszonöt esztendőn át tapasztalhattuk a hasonló jellegű záradékot. Eredményeit ismerjük. Az úgynevezett »kisebbségvédelmi egyezmény« hozta el számunkra a bezárt iskolákat, a nyelvhasználat eltiltását, a munkásoknak a munkahelyükről való eltávolítását és a munkás ~~.....~~ rétegek elszegényítését." [Talán a fordítás hi ~~.....~~, de ez a logika nem nagyon érthető. Ugyan ~~.....~~ érvelt Tătărescu is, akkor se volt érthető. Ezen túl: másként hangzott ez a román külügyminiszter és másként egy kisebbségi népvész szájából. Mindenképpen hihető indoklást kívánt volna ez a kijelentés.] Takács dr. a továbbiakban úgy vélte, hogy semmi szükség ezekre a kisebbségvédelmi záradékokra. "Meg voltunk győződve, és meggyőződésünk azóta széntalanszó megerősödött, hogy a román munkás karja, a román földműves ~~.....~~ kérges keze és a haladó ~~.....~~ szellemű román értelmiségi szava sokkal nagyobb és hathatósabb védelmet nyújt nekünk, mint bármilyen záradék. ~~.....~~ És íme, hitünkben ismét megerősödtünk. Hátom éven át nemcsak felszámoltuk negyedszázad jogtalanságait, hanem ma a magyar nép határozott léptekkel halad ~~.....~~ előre, együtt a román néppel, a boldog jövő, a nemzeti ~~.....~~ élet és a ~~.....~~ legjobb reményekkel kecsegtető szociális élet felé."

A magyar egységtől az osztályharc élezéséig

Ha statisztikát készítenénk a Népi Egységben megjelent írásokban, a Magyar Népi Szövetség vezetőinek, elsősorban Kurkó Gyárfás ~~el~~ elnökeinek a beszédeiben leggyakrabban emlegetett eszményekről, célokról, a magyar egység gondolata biztosan ~~szöveg~~ köztük lenne. Legalábbis 1947 nyaráig, majd attól kezdve is, de már szitokszóként. Nem pusztán a nemzeti érzés éltette az ~~összetartás~~ összetartás, összefogás eszméjét, hanem a ráció is: az egység erős fegyver lehet a kisebbségi életben és politizálásban. Nélküle nehezebb vagy egyenesen lehetetlenség megvalósítani a gazdasági, művelődési elképzeléseket, ~~kiharcolni~~ kiharcolni a nemzetiségi egyenjogúságot. Minden időben és bármilyen kisebbségi léthelyzetben érvényes Kurkó Gyárfásnak az a megállapítása, amit 1945. december 28.-án tett / Karácsonykor, magunkba nézve / : "Megengedheti magának a pártoskodás fényezését egy államalkotó nemzet anélkül, hogy ez nemzeti mivoltában veszedelmes hátrányt jelentene. Ugyanez a játszma azonban egy nemzetiségnél a szétbomláshoz vezetne". Előbb már idéztük ^{őket,} megismételjük, mert kulcsmondatok. ~~szöveg~~ Kurkó egy éve és néhány hónapja első embere a Magyar Népi Szövetségnek, tehát nem mondható még "gyakorlott" politikusnak. Amit 1944 előtt a MADOSZ elnökeként végzett, az a végrehajtó aktivista munkája volt, aki pontosan betartja a pártutasításokat. Egyénisége a hatalmas nemzetiségi szerveszervezet vezetőjeként bontakozik ki, nem ritkán harcban a továbbra is aktivistaként gondolkodó és cselekvő munkatársával. Majd bukását is ez okozza, 1947-ben, mikor az "elvtelenné" átközött magyar egység ellen maga a kommunista párt lép fel.

Természetesen, Kurkó Gyárfás is, a mozgalom is belső
Ürlődések, meghasonlások és eszmélések után jut el ehhez a böl-
csességhez. Kezdetben ~~.....~~ ^{Kurkó} változik írásában a nemzeti
célokat felismerő politikai vezető és a gyanakvó purifikátor,
aki minden ellenvéleményben vagy éppen megfontolásban reakciót,
sőt ~~.....~~ fasizmust lát és elfogultan ítélkezik. Egyébként
ez a korszak közéletének egyik alapvonása, nemcsak az erdélyi
magyarság körében. Ilyen hangot ütött meg a szovjet vezérpubli-
cista is, Ilja Ehrenburg, akinek az írásait időnként a ~~.....~~
Népi Egység is átvette. A központi román kommunista pártlapban,
a Scânteiában is ez a stílus uralkodott. A brassói lap csak
~~.....~~ másolt, utánozta a nagy példákat, nem véve eléggé
tekintetbe ~~.....~~ a helyi viszonyokat, a különbségeket. Így pél-
dánul Kurkó Gyárfás 1945. március 4.-én még lángpallossal üzné
ki Észak-Erdélyből a magyar fasisztákat (Nincs elnézés, nincs
kegyelem a magyar fasiszták számára), elfeledkezve arról, hogy
akiket Csíksban, Háromszéken keres - a magyar fasiszták - már
valahol messze nyugaton találhatók, menekültekként, mivel minden
lehetőségük megvolt ahhoz, hogy a kivonuló honvéd egységekkel
elhagyják a Székelyföldet. Persze, az se egészen biztos, hogy
a parancsra elmenekültek mind fasiszták lettek volna, és a
hazatérésre nem vállalkozók sem okvetlenül "háborús bűnösök".
De ki vállalkoznék a visszautra, ha ~~.....~~
az ilyen fenyegető ^{előző} cikkek a tudomására jutnak. ~~.....~~ Ilykép-
pen tízezzrel számolhatunk a második világháború után Magyar-
országon vagy nyugati országokban maradó székelyekkel, akik
ha a háború végén hazatérnek, nagy mértékben erősíthették volna
a magyar egységet. Fél évvel később Kurkó a MNSz zászlaja alá
hív minden magyart. Az erdélyi magyarság egyetlen igaz útja
(Népi Egység, 1945. szeptember 14.) Beszédet mond a MNSz
kolozsvári nagygyűlésén. Kijelenti: a magyarságnak tudnia kell,

hogy" csak egy útja van, és az a Magyar Népi Szövetség, ahol összes nemzetiségi jogait védheti, kivívhatja, biztosíthatja. Itt a helye minden becsületes magyarnak, bármely politikai irányzathoz tartozzék is, akkor is, ha tagja osztályharcon alapuló szakszervezeteknek, a Kommunista Pártnak, a Szociáldemokrata Pártnak, vagy más tömegszervezeteknek. " Ebben a beszédében teszi ezt a nagyon fontos megállapítást, amit harci riedónak szán az egész magyarság számára: "A nemzetiségi sors állandó harcot jelent. "

Ebben az időszakban, [redacted] nyomban 1944 augusztus 23-án, a román kiugrás után, Bányai László lett az egyik legfőbb [redacted] erdélyi magyar politikai "purifikátor". Egyik előző fejezetünkben (Az önrendelkezés fájdalmas paródiája) érzékeltettük beteges elfogultságát, szektás dogmatizmusát. Még a Groze-kormány 1945. márciusi hatalomra emelése előtt, mikor a román beloldali párt-tömörülés népfronti összefogást sürgetett a Rădescu-kormány megdöntése érdekében, Bányai A magyar reakció bűnei cím alatt (Népi Egység, [redacted] 1945. február 4.) "a délerdélyi magyar reakciót" vádolja szokatlan hevesességgel. Meghökkenítő az érvelése: igaz, hogy ezek a közéleti szereplők nem voltak hatalmon, de kimutatták volna a foguk fehérjét, ha valamiképpen hatalomra kerülhettek volna.

Gyakorlati példával szolgált erre néhány hét múlva Szemlér Ferenc, Erőss Bálint álneve mögé rejtőzve. Alapállása egyezik a Bányaiéval: délerdélyi magyar reakciók és fasiszták semmivel sem [redacted] kevésbé bűnösök, mint Szálasi nyíles gyilkosai. (Egy vidéki fasiszta, Népi Egység, 1945. március 31.) A pellengérré állított dr. Takáts József ügyvéd, a Brassói Turista Egyesület egyik vezetője, aki az egyesületben "fasiszta" tevékenységet fejtett ki. Néhány nap múlva Szemlér - most sz.f. szignóval aláírt, hosszú cikkben viszatar dr. [redacted] Takáts József viselt dolgaira: Brassói fasiszták egymás között (Népi Egység).

1945. április

[Erdélyi Magyar Adatbank]

5. / Ennek az írásnak az az újdonsága, hogy dr. Takáts József ügyvéd támadását dr. Papp Béla orvos ellen egy 1944 március végén kelt levélváltásra alapozza, ami Szemlér Ferenc vagy a szerkesztőség birtokába került. Nem ~~van~~ kapunk magyarázatot arra, hogy két ember magánlevelezését hogyan szerezte meg a Népi Egység, tekintve, hogy a levélváltás időpontjában még Antonescu ~~titkosrendőrsége~~ ellenőrizhette és kobozhatta el a postai küldeményeket. Kétségtelen, hogy a levelekből vett idézetek notórius jobboldaliak nézeteit tükrözik, a maguk zagyvaságaikkal és nyílt frazeológiájukkal. "Hogy egyiküknek sem volt hatalom a kezében eszméik megvalósítására?...Ez lehetséges. De bűnük nagyságát ez semmivel sem csökkenti."

Később nem kapunk értesítést a lapban arról, hogy akár dr. Takáts József ügyvédet, akár dr. Papp Béla orvosi hivatalosan is felelősségre vonták volna. Az ügyvéd eltűnt a mindennapok változásai közepette. Dr. Papp Béla ^{val} a későbbiek során sokszor foglalkoztak az erdélyi magyar lapok. Megírták róla, hogy 1944 őszén önként bement a földvári internálótáborba, mikor ott tombolt a kiütéses tifusz, és gyógyította a betegeket, míg maga is nem kapta meg a ~~typhus~~ járványt. A háború előtt Bukarestben dolgozott. A belvárosi, Occidentului utcában lévő rendelőjében a szegénysorsú csángókat ingyen kezelte. A háború idején, Brassó bombázásakor összeomlott egy lakóház, Papp Béla dr. otthona közelében. A romok alól egy ^{kilenc hónapos fiúcska} ~~került~~ elő, román szülők gyermeke. Apját, anyját megölte a bomba. Papp Béla magához vette, törött lábát meggyógyította, és felnevelte a fiút, kenyeret adott a kezébe. Noha neki is négy saját gyermeke volt. Antonescu idején vezércikkei jelentek meg, társadalomvédelmi, egészségügyi kérdésekről a temesvári Déli Hírlapban.

Szemlér Ferenc újságírói munkásságában kivétel ez

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.
e két "tisztogató" írás; ezeket is csak szignókkal jelezte.

Mi készíthette ilyen rendhagyó buzgolkodásra? Még a Tekács vagy Papp Béla ellen érzett személyes ellentét sem változtatta volna meg egyéni óvatosságát, amellyel mindig kerülte az összeütközéseket. Sokkal inkább kereshetjük az okot Szemlér félelmében Bányei Lászlótól, a MNSz legelső sajtóirányítójától, aki maga is sorozatban írta "feljelentéseit" a neki nem tetsző magyar közéleti emberekről.

Kétségtelen, hogy Gyárfás Elemért joggal érthette bírálata, főleg balról. A nagy tudású ügyvédet és politikusot - a párizsi Sorbonne-on szerezte jogi diplomáját - egész életpályáját a konzervatív, vagy egyszerűen maradi felfogás jellemezte. Főispán Kisküküllő vármegyében, 1918-ban a dicsőszentmártoni Nemzeti Tanács elnöke, az Országos Magyar Párt Csík megyei szenátora a bukaresti parlamentben, a bécsi döntés után Dél-Erdélyben marad és a Magyar Népközösség elnökeként sorozatos tárgyalásokat folytat bukaresti és budapesti politikusokkal, kormánytényezőkkel. Történelmi munkásságának legelső alkotása a Bethlen Miklós kancellár 1642-1716, amelyet a maga idejében Bitay Árpád, Bíró Vencel, Kós Károly fogadott elismeréssel. Az Erdélyi Romai Katolikus Népszövetség alapítója és alelnöke, 1933-tól a Katolikus Státus világi elnöke. Ennek ellenére 1944-es magatartásáért Márton Áron püspök is bírálta. Ugyanis 1944-ben a Magyar Népközösség élén álló 13 tagú elnök tanácsból, látva a magyarság mind súlyosabb kisebbségi helyzetét és tehetetlenségét, dr. Szász Pál, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnöke, Nagy Ferenc református püspökhelyettes, Haller István, a Hangya szövetkezet elnöke és Gál Miklós, a tordaai szervezet elnöke felkérte Márton Áron gyulafehérvári romai katolikus püspököt: hívják össze a Népközösség elnöki tanácsát. Ehhez Gyárfás Elemérnek volt joga. Időszertűvé tette volna az elnöki tanács ülését, hogy Petru Groza a romániai demokrata erők nevében kapcsolatot keresett a Népközösséghez, mint a délerdélyi magyarság legelső szervezetéhez. Gyárfás Elemér azonban

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet, 128848. sz. NKFI programja támogatta

támogatta -elutasította a javaslatot, mondván "sürgős problémát nem lát és a fennálló korlátozások miatt annak kockázatát nem vállalja." Ez a felelőtlen magatartást váltotta ki Márton Áron püspök nagy visszhang ^{szólás híreit} körlevelét. "Népünk a szenvedések, megafáztatások és veszteségek minden skáláját végigjárta. Sorsából, hogy végleg beteljesedjék, még csak az hiányzik, hogy sorokban, nyíltan vigyék géppuskák elé. Ha ezen az úton nem láttak olyan magyar szenvedést, amelyért a nagy kockázatokat is vállalni kötelesség lett volna, minek kell még jönnie, hogy a vezetőket elszántságra feltüzelje?"

Gyárfás Elemér akkor 58 éves, egy esztendő múlva hal meg Bukarestben, kényszerlakhelyen. De népbíróóság elé nem állították, noha az új román hatalom nem bánt kesztyűs kézzel a régi magyar közéleti emberekkel. Egyáltalán, a Bányai László cikkeiben megvádolt személyek nem kerültek bírósági eljárásra. Tehát a KNSZ egyik alapemberének, egy ideig alelnökének ítéletei - némelyek gonoszsgot emlegettek -- nem igazolódtak éppen azon a népbíróóságon, amelynek Bányai László egyik népügyésze lett.

Bányai László, Bohátel Alexandru és Pollák Endre a kolozsvári néptörvényszék közvádlói. (Nép Egység, 1945. június 30.) A néptörvényszék 1945. június 26-án meg is kezdte tevékenységét. (A közvádlókat úgy választották ki, hogy hármuk közül egyik magyar, másik román, a harmadik zsidó legyen. Feltűnő lehet, hogy magyar népügyésszé a tanári végzettségű Bányai Lászlót nevezték ki, noha Magyar Népi Szövetségnek kiválóan képzett jogászaai voltak: Takács Lejos, Csákány Béla, Bernád Ágoston, Berivoy János és mások.) Ugyancsak közvádlóvá nevezték ki Avram Buncait, bukaresti pártaktivistát, aki Kolozsvárra indulása előtt nyilatkozott a Poménie Liber napilapnak. (Néptörvényszék Kolozsvárt, Népi Egység, 1945. június 23.) Bunaciu hangsúlyozta, hogy "a néptörvényszék működése az erdélyi együttélő lakosság közzeledésének ügyét is szolgálja,

mivel a háborús bűnösök hintették el az egyenetlenkedés magját, és ők állottak elsősorban az összehang és az együttműködés útjában. "

A népbíróság tárgyalásai elé címmel, Bányai László vezércikkét közli a Népi Egység 1946. február 28.-i száma. Az írás átvétel a kolozsvári Világosságból. "A népbíróság tárgyalásain Erdély egész népe fog törvényt ülni saját szenvedésével, torzalkodással, testvérharccal teli múltja felett, ami a hitleri háború alatt a déli és északi részen egyaránt a fasiszta gáztettek özönébe torkollott."

Kinevezték a kolozsvári néptörvényszék első tanácsát. Néhány napon belül megkezdődik az erdélyi háborús bűnösök felelősségre vonása. (Népi Egység, 1946. március 8.) Az Ekésfront, a Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szektanécs, a Liberális Párt és a Hazafisik Szövetsége egy-egy képviselője lett a tanácsbíró. [A Magyar Népi Szövetséget nem képviselte senki a tanácsban, vagy újságírói feledékenység hagyta ki.]

Az ördögkúti tömegmészárlás a kolozsvári népbíróság előtt. (Népi Egység, 1946. március 14.) A népbírószék vádirata Bay Ferenc földbirtokos, Titkos József, Varga Sándor, Szabó Gyula és Palágyi Ferenc földművesek ellen, gyilkosságban való részvétel és felbujtás miatt.

A magyar hadtörténészek megállapítása az ördögkúti eseményekről: "Az erdélyi bevonulás során a 22. magyar határhadász zászlóalj 1940. szeptember 9.-én a Szilágy vármegyei Ördögkút templomtornyából puskatűz fogadta. A kibontakozott harcban magyar részből 4 sebesülés történt. A templomban elfogott személyeket, köztük a román pópá családját a helyszínen kivégezték. A templom mellett a falu több háza is elpusztult, miután beavatkozott egy magyar végvédelmi gépjármű üteg is. A bevonulás során ez volt az egyetlen nagyobb fegyveres ellenállás a magyar csapatokkal szemben. (Magyarország a második világháborúban. Főszerkesztő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sipos Péter, szerkesztő Revasz István. Petit Res Könyvkiadó, Bp, 1997.)

Halálbüntetést kért az ügyész az ördögkúti és ippói tömeggyilkosságok elkövetőire és felbújtóira. (Népi Egység, 1946. március 15.) Bányai László néppügyész vádbeszédéből:
"Erdély népei számára életkérdés az, hogy világosságot derítsenek a fasiszta büntetettekre, amelyeket e területen elkövettek, és hogy a bűnösök elnyerjék megérdemelt büntetésüket...A kolozsvári néptörvényszék hivatása, hogy elválassza a bűnösöket a népi széles tömegeitől, amelyek megtagadják azokat, minthogy ezek a széles népi tömegek maguk is a fasiszta háború áldozatai... Látni fogjuk, hogy - mint azt a vádirat mondja - a fasizmusnak nemzetközi arca van, nincsenek román vagy magyar fasiszták, csak egyszerű fasiszták. "

Magyar hadtörténészek az Ipp környéki incidensekről:
"Az erdélyi bevonulás során, a 2. hullámban érkező 2. magyar gyalogsági dandár a Szilágysomlyó környéki erdők átfésülésére kapott parancsot, ahová a Vasgárda 80-100 fős fegyveres csoportja vette be magát. Nagyobb ellenállásra számítottak ~~...~~ Alsó- és Felsőkaznacs, Ipp, Lecsmér, Kémer, ~~...~~ Márkaszék, Porcz és Somályi körzetében. 1940 szeptember 7.-én véletlen kézigránát-robbanásban meghalt a 11. gyalogos ezred 2 katonája, de a hír már merényletként terjedt el. 13.-án az esemény kivizsgálására Ippre érkezett a 22. gyalogsági ezred karhatalmi szakasza. 14-re virradólag razziát tartottak a faluban. Ez máig tisztázatlan körülmények között mészárlássá fajult, amelynek 152 román lakos esett áldozatul. Ez volt az egyetlen nagyobb atrocitás a bevonulás során." (Magyarország a második világháborúban. i. m.)

Vincze Gábor, a korszakot kutató történész írja kronológiájában: "Konceptios perről van szó, mert a valódi bűnösök helyett értetlen falusiekat ítéltek el. A további hét csoportok ~~...~~ A kézirat publikálását a TK-Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta, több ártat -

magyar ügyvéd, aki ~~.....~~ az eljárási szabálytalanságokat bírálta s ezért már az eljárás elején kizárták a tárgyalás-
b. ~~.....~~ 3/

Vissza kell lapoznunk egy esztendő^t a lapgyűjteményben. Az odesszai tömeggyilkosság ügyét nyomban a Groza-kormány hatalomra jövetele után tárgyalásra tűzték, minden bizonnyal azért, mert szovjet áldozatok tízezreiről volt szó. (A tábornok^{ok} perét nem sokkal a Maniu-gárda brassói felelősségre vonása után folytatták le.)

Munkában a néptörvényszék. Macici tábornok tagad, de beismeri, hogy szemet hunyt 25 ezer odesszai lakos kivégzése fölött. Az odesszai tömegmészárlások drámai részletei. (Népi Egység, 1945. május 17.) 1941. október 22.-én a szovjet partizánok felrobbantották az odesszai román katonai parancsnokságot. Megtorlásul Trestioreanu tábornok - felettese, Nicolae Macici tábornok jóváhagyásával - 25 ezer odesszai lakost végeztetett ki, köztük asszonyokat, öregeket és gyermekeket. Előbb sortűzet vezényeltek ellenük, de mivel a kivégzések így hosszú időt vettek volna igénybe, az áldozatokat raktárépületekbe terelték be és géppuskát gyilkolt^{ak} le őket. "Ez a módszer sem bizonyult elég gyorsnak. Erre a lőrészeket és az ablakokat szalmával töltötték meg. Ezután petroleummal leöntötték a tetőt és a fából készült falakat és meggyújtották...A kivégzés másnap reggel is folytatódott, és így sikerült több mint huszonötezer embert aránylag rövid idő alatt kivégezni."

A háborús vétkesek semmire sem akarnak emlékezni. A bűntényeiket a "felső parancs" mögé szeretnék elrejtteni. (Népi Egység, 1945. május 18.) Az odesszai vérfürdőért felelős Trestioreanu tábornok és a csernovici zsidók ~~.....~~ Transnistriába deportálását elrendelő Calotescu tábornok, bukovinai kormánybiztos kihallgatása. Kiderül, hogy Antonescu marsallj rendeletére minden Arhivelele publicat a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatásán katonáért

len magyar itélnek el a fasizmus vádjával." (Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája, 1944-1953. Budapest-Szeged, 1994.)

A kolozsvári tárgyaláson Grozdea néppügyész a székelyföldi vérengzésekkel hasonlította össze az északkelet-erdélyi háborús vétkesek bűnait. (Népi Egység, 1946. március 16.) A néppügyész "emlekedett ~~székely~~ szempontból bírálta magának Munteanu Au-el esperesnek a meggytartását is, anélkül azonban, hogy emlékéet bántotta volna; Munteanu esperes sem ebben a szellemben élt és ~~székely~~ működött, amely a népek testvéri, keresztényi megbékélését szolgálta. Ez azonban nem mentség azok számára, akik halálra kínozták, agyonverték és még véres hulláját is megteposzták." [A magyarokkal kihívóan gúnyolódó, a bevonuló honvédeket csufoló, sovíniszta ortodox papot a bánffyhunyadiak egy csoportja felbőszülve, korbácsolással felkoncolta.]

Halálos ítéletek a kolozsvári néptörvényszék előtt
lefolyt gettóperben. (Népi Egység, 1946. június 4.) Halálra ítélték 26 csendőrtisztet, továbbá egy Caspesius nevű szegsvári gyógyszerészt, aki az euschwitzi haláltábor egyik hőnére volt. Mind a ~~székely~~ 26 csendőrtiszt felett távollétükben ítélték.

Legtöbb esetben ^{csak} a távollévő vádlottakat ^{lehozott} felelősségre vonni. Ugyanis - említettük - Észak-Erdélyből a tényleges bűnösök a menekülés során eltávoztak. Például azon a tárgyaláson, amelyen a gyűjtőtáborok lakóinak megkínzói fölött ítélték a népbíróság, egyedül egy Kovács István nevű vádlott volt jelent a tárgyaláson. (Népi Egység, 1946. március 30.) Szilágyi községből is csak a falusi földműveseket tudták elítélni, akik kényszerből megmutatták a románok ~~székely~~ házeit. Ezért olyan súlyos büntetést kaptak, mint az odesszai táboriakok,

100 szovjet polgári személyt kellett kivégezni.

Több mint 100 ezer ember legyilkolója és kifosztója felel tetteiért... A bűnök dúsa változata pergett le a háborús bűnösök első csoportjának kihallgatásán. (Népi Egység, 1945. május 19.) Bénulást okozó vadborsóval etették a zsidó internáltakat. A transnistriai Golta megyében 50 ezer zsidót végeztek ki, testüket máglyán égették el. A táborlakókat halálra éhezették. Az áldozatokat motorkerékpárhoz kötötték és addig vonszolták őket, amíg kiszervenvedtek.

A román demokrácia lesújt a háborús bűnösökre. Halálbüntetést követelt a közvédlő a fasiszta bűntények elkövetőire. (Népi Egység, 1945. május 23.) Bănciu közvédlő beszéde Bukarestben, a főtisztek perében: "Minél súlyosabb lesz a meghozott ítélet, annál igazságosabb lesz, és annál jobban megegyezik a nép akaratával."

Majd a halálos ítéletek kimondása után - a meglepetés: Életfogytiglani kényszermunkára változtatták a háborús vétkesek halálbüntetését. (Népi Egység, 1945. június 3.) Petru Groza miniszterelnök és Lucretiu Pătrăscanu igazságügyminiszter kihallgatáson jelent meg I. Mihály királynál. Pătrăscanu átnyújtotta a néptörvényszék által halálra ítélt főtisztek kegyelmi kérvényét, javasolva a halálos ítéletek átváltoztatását életfogytiglani kényszermunkára, figyelembe véve, hogy "a háború befejeződött, és még hátra van a nagy felelősök fölötti ítélkezés, mert ők voltak az igazi nagy bűnösök." Groza miniszterelnök ugyanezt az óhaját fejezte ki az uralkodó előtt.

Összevetve más közép-kelet európai országokkal, a háborús főbűnösök ~~szerep~~ felelősségre vonása Romániában eléggé lagymatagon folyt. Az országvesztő, népiirtásokat elrendelő és végrehajtó ~~miniszter~~ ^{és} minisztereket, tábornokokat, köztük Ion Antonescu marsall volt államvezetőt, Mihai Antonescu helyettes miniszterelnököt és

külgyminisztert, Rádu Leccát, ~~XXXX~~ "zeidőgyi ~~XXXXXX~~ kormányzót" és más elkövető háborús bűnösök, csak 1946 májusában állították bíróság elé. Észak-Erdélyből sokkal jelentéktelenebb bűnösök kerültek a kolozsvári népbíróóság elé, mivel a tényleges háborús bűnösöknek alkalmuk volt a visszavonuló csapatokkal elmenekülni. Bányaiék kiket állíthattak bíróság elé?

Fasiszta hivatalnokok a kolozsvári népbíróóság előtt.

(Népi Egység, 1946. május 19.) Velenenyi vádlott magyar nemzeti-ségű felsőbíró, jegyző, tanító. Bányai érezte is, hogy

az erdélyi magyarság fenntartásaikkal fogadja a kolozsvári ítéle-
~~XXXXXX~~ teket. Ezért ~~XXXX~~ egy tanácskozáson kitért erre is.

"Sokan ~~XXXX~~ azt számolgatják, hogy Kolozsvárott hány magyart és hány románt ítélnek el? Vajon ezek a számolgotok azt is nyilván-
tartják, hogy hány románt és ~~XXXX~~ magyart ítéltek el a bukaresti néptörvényszék?" (Befejeződött a romániai magyarság népi parlamentiének brassói ülése. A felszólalásokban felvetődtek a magyarság sorskérdései. Bányai László politikai összefoglalása. Népi Egység, 1946. március 22.)

Bányai Lászlónak módja lett volna, hogy válaszoljon saját kérdésére. A román háborús főbűnösök közül tizenhároman kap-
tak halálra ítéletet, négyen életfogytiglant, ketten 20 évet és öten 15 évet. Romániában és Dél-Erdélyben a népbíróóságok összesen 187 elmarasztaló ítéletet hoztak, közülük 29 szólt halálra, de az ítéletek többségét a király életfogytiglanná változtatta. Ugyanakkor Észak-Erdélyben 481 ítélet ~~született~~ született, közülük 100 volt halálra ítélet, 163 életfogytiglan, a többi hosszabb-
-rövidebb időre szóló büntetés. Az ~~XXXXXX~~ elítéltek közül 372 magyar, 83 német és 26 román volt. (Vincze Gábor ^{4/1946})

Végezhetünk egy kis fejezőmódot. Ha Románia lakossága a második világháború idején, Dél-Erdéllyel együtt, nagyjából 15 millió lélek, Észak-Erdélyé pedig kétfélmillió, akkor Bányaiék ítélete szerint a ~~XXXX~~ "bűnösök" aránya Észak-Erdélyben majdnem

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hússzor annyi volt, mint Romániában és Dél-Erdélyben!

Már a vádemelések néha erős társadalmi és osztályelfogultságot mutattak, és így az ítéleteknek eleve nem volt hitelük.

Bethlen Béla, Szolnok-Doboka volt főispánja a népbíróság előtt. (Népi Egység, 1946. május 21.) Észak-Erdély polgári kormánybiztosa 1944 űszén, élet és halál függött tőle. Tisztségét úgy látta el, hogy példaként ~~.....~~ emlegették a kortársai és a korrekt, becsületos főtisztviselő alakját rajzolta meg róla a történetírás. Balogh Edgár emlékiratában (Szolnokban) olvasható: "Mondanom sem kell, hogy a Szolnok-Dobokából érkezett Bethlen Béla gróf ittmaradós társa volt Teleki Bélának [az Erdélyi Párt elnöke 1941-1944 között], s nemcsak a lakosság itthontartásáért, hanem a termelőeszközök elszállításának megakadályozásában is Erdély érdekeit tartotta szem előtt. "

Bethlen Béla kormánybiztosnak köszönhető, hogy a kolozsvári Dermata bányász munkásai fegyvereket kaptak a honvédségtől és megakadályozhatták, hogy a kivonuló németek leszereljék és felrobbantsák a gyárat. Román értelmiségiek életét mentette meg 1944 űszén. A honvédség védelmét kérte és kapta meg a tordai zsidóság megmentésére. Bethlen Béla gróf népbírósági ~~.....~~ tárgyalásán olyan védőtanúk tettek vallomást, mint Szendrei Kálmán bányászati munkás és ~~.....~~ Simó Gyula illegális pártmunkás, ~~.....~~ a tárgyalás idején a ~~.....~~ Kommunista Párt egyik fontos kolozsvári vezetője. Kiderült, hogy Bethlen Béla fegyveres ellenállásra biztatta a kolozsváriakat a németekkel szemben, része volt a fogva tartott ~~.....~~ kolozsvári kommunisták szabadon bocsátásában, ~~.....~~ ő értesítette az antifasisztákat, hogy rejtőzzenek el, mert a Gestapo keresi őket.

Ennek ellenére Bethlen Béla grófot háborús bűnösneként börtönbírálatra ítélte a népbíróság.

Visszatekintve - immár nyugodtan mondható, hogy történelmi tévedés volt az ítélet. A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta. A kézirat szerzője személyes

elleniszervét is érvényesíteni igyekezett a népbírói [redacted]
[redacted] leszámolásakor. Atzél Ede báró egyik "üldözött [redacted]
vad" Erdélyben 1945-ben, 1946-ban, Balogh Edgár számtalan cikkben
támadta, a magyar nacionalizmus és a nemzeti felelőtlenség egyik
megtestesítőjét látta benne. A kolozsvári népbírói megalakítása
óta kivetette a hálóját Atzél Edére.

A kolozsvári néptörvényszék közvádlobi fényt derítettek
Atzél Ede "báró" szerepére a sármási tömegmészárlásban. (Népi
Egység, 1945. augusztus 1.) "Még a bécsi döntés előtt a Sármáson
tartott gazdasági előadásokon lélekmérgezést folytatott az ifjúság
körében. Nem egészen érthető, hogy a tudósítás miért teszi idéző-
jelbe Atzél Ede báró reggélét, mintha ez nem illette volna meg.
A logika annál meglepőbb, mert ha az elleniszerv felkeltése volt
a cikk célja, akkor éppenhogy kihangsúlyozza, nem pedig kétségbe
[redacted] vonja [redacted] arisztokrata mivoltát. Azok a bizonyos
[redacted] "lélekmérgező" előadások egyszerű gazdaságtanfolyamok voltak,
ilyeneket az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület sokszázat rendezett
minden télen, és Atzél Ede báró egyike volt azoknak az előadóknak,
akik önzetlenül vállalkoztak a földműves fiatalok szakmai képzé-
sére. Lélekmérgezést az előadásokon a román csendőrök sem tarték
volna el, akik rendszerint jelen voltak a [redacted] tanfolyamokon.)

Mikor a közvádlok, Bányaiék "fényt derítettek"
Atzél Endre báró "múltjára" és a törvényszék elé skarták idézni -
a báró már hónapok óta halott vagy nyomtalanul eltűnt. A magyar
nemzet ellenállás hőseként keresik a magyar hatóságok, maga Nagy
Ferenc miniszterelnök ad igazolást szerepéről az ellenállásban.
Mikor a sármási tömegmészárlás történik, 1944 szeptemberében, Atzél
Ede báró, tartalékos zászlós azért se vehet ^{ett} részt a vérengzésben,
mert éppen Moszkvában tartózkod^{ott} [redacted], a magyar fegyverszünetet
igyekszik előkészíteni. Horthy Miklós kormányzó parancsa a [redacted]
délerdélyi Nagyenyed - és nem Sármás - mellől, az [redacted] arcvonalról

szólítja a zászlóost Budapestre, majd küldöttség élén elindul az első magyar hadsereg arcvonalán át Moszkvába.

A már idézett lexikon - Magyarország a második világháborúban - címszava: "Atzél Ede báró (Bp. 1906. okt. 10 - eltűnt 1945 ?): erdélyi magyar politikus, földbirtokos, az ellenállás mártirja. Jelentős szerepe volt a kisebbségi magyarság társadalmi, gazdasági, kulturális életének, illetve védelmének megszervezésében. A Wesselényi Lövész Egyesület

elnöke, a náciellenes Magyar Hazafiak Szabadság Szövetsége egyik vezetője. A 2. magyar hadsereg 1944. szeptember 5.-i támadásakor (tordai csata) egy vállalkozás végrehajtásával elfogott egy teljes román hadosztály-parancsnokságot. A kormányzó felkérésére egy nemhivatalos fegyverszüneti delegáció (Dudás József, Faust Imre, Glässer Aladár) vezetését a magyar békeszándék bejelentésére, és a szovjet feltételek megismerésére. Szeptember 22.-én indultak. Az 1. magyar hadsereg vonalain át 24.-én Moszkvába vitték őket, ahol Kuznyecov vezérezredes, a Vörös Hadsereg Vezérkara főnök-helyettese közölte a Szovjetunió késztségét a fegyverszüneti tárgyalásokra. 29.-én indultak vissza, október 1.-én jöttek át a fronton. 3.-án beszámoltak küldetésükről. A Faraghó Gábor vezérezredes vezette hivatalos delegáció ekkor már Moszkvában volt. Október 15. után részt vett a fegyveres ellenállásban. December 3.-án az ellenállástól kapott megbízatással átment a fronton. A szovjet szervek átadták a magyar Rendőrségnek. A románok (állítólag) kikérték, nyoma veszett."

Megszűnik a néptörvényszék. (Népi Egység, 1946. június 7) Június elsejével lejárt a háborús bűnösök felelősségre vonásáról

szóló törvény hatálya. Az erdélyi magyar közvélemény egyáltalán nem rokonszenvezett a Magyar Népi Szövetség vezetőinek cselekvő

László [redacted] országos alelnök érezhető tekintélyvesztése a MNSz szervezeteiben. A nemzetiségi anyaszervezet második kongresszusán, 1946. június 27-30.-án, Székelyudvarhelyen se Bányei Lászlót, se Balogh Edgárt nem választották vissza alelnökként. Pedig mind a ketten igen nagy lelkesedéssel [redacted] készítettek elő a naggyűlést.

A néptörvényszékek bezárásával - később újra megnyitják őket, egy időre - a politikai felelősségre vonások egyáltalán nem szűnnek meg, hanem [redacted] még nagyobb arányokat öltenek. A MNSz egyik-másik vezető emberét - például Balogh Edgárt, mint a Világosság főszerkesztőjét - ezekben botrányokban is alakító szerepben láthatjuk.

Erdélyben, főleg a Székelyföldön a [redacted] magyarországi negyvenes években lefolytatott koncepciók perек közül legnagyobb visszhangot az ugyanevezett köztársasággellenes összeesküvés keltette. [redacted] Immár teljes mértékben tisztázódott történészek körében, hogy az 1947 elején lezajlott budapesti per [redacted] célja a Független [redacted] Kisgazdapárt szétzilálása és a lakosság megfélemlítése volt. Az "összeesküvés" katonai vezetője [redacted] Dálnoki Veress Lajos nyugalmazott vezérezredes. [redacted] Főként az 5 személye hozta izgalomba a székelységet. Veress Lajos ugyanis Sepsiszentgyörgyön született, édes testvére és unoka-öccse (az író Veress Dániel) ebben a városban élt. Jól ismert [redacted] egész Erdélyben, mivel 1942-től Kolozsvár székhellyel előbb a IX. honvéd hadtest, majd a 2. hadsereg parancsnoka. Horthy Miklós kormányzó bizalmasa, akit akadályoztatása esetére "homo regius"-szá nevezt ki. A német megszállók 1944 október 16-án letartóztatják, a nyilas [redacted] had, [redacted] bíróság 15 évi fegyházra ítéli. Sopronkőhidáról megszökik, az oroszok Kistarcsára internálják. Egyike a két világháború között a magyar honvédség életében fontos szerepet játszó székely főtiszteknek (Kiss János [redacted] , [redacted] a nyilasok [redacted] , Dálnoki Miklós

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

Béla, Nagybaczoni Nagy Vilmos.

A Népi Egység 1947. januári - áprilisi számaiban nyomon követhető a népbírószági tárgyalások sorozata, főként a Dálnoki Veress Lajost érintő mozzanatok. Január 24: Elfogták Dálnoki Veress Lajost. Szószavú jelentés Budapestről. Január 29: Újabb részletekre derít fényt Dálnoki Veress Lajos kihallgatása. Budapesti tudósítás a kihallgatásról. Magyarország kormányzójává szeretne volna magát kikiáltatni Dálnoki Veress Lajos. Az összeesküvők ki akartak irtani minden demokratát. Miért nevezte ki Horthy kormányzó a vezérezredes "homo regius"-szá? A "Magyar Közösség" tagjainak kihallgatása. Február 9: Józsa Béla haláláért, felgyújtott székely falvakért és a bácskai gaztettekért is felelni fog Dálnoki Veress Lajos. Jugoszlávia háborús bűnösnek minősítette és kikérte a "földelatti" fővezért. Tovább folynak a kihallgatások Budapesten. Az erdélyi vádakat kolozsvári lapok fogalmazták meg, elsősorban a Világosság. Február 21: Rákosi példás büntetést kér az összeesküvőkre. A Magyar Kommunista Párt főtitkára diákok gyűlésén beszélt Budapesten. Február 22: "A magyarországi köztársasággellenes összeesküvés felfedezése súlyos csapás volt a nemzetközi reakció számára." A Kisgazdapárt vezetősége nem akar beleegyezni abba, hogy Kovács Béla ellen elfogató parancsot adjanak ki. Tass-jelentés Budapestről, szemelvények a szovjet lapokból. A Független Kisgazdapárt főtitkárát végül a szovjet hadsereg hurcolta el. Március 1: Letartóztatták Kovács Bélát, a Magyar Független Kisgazdapárt főtitkárát. Tass-jelentés a szovjet megszálló hatóságok lépéséről. Március 1: Ma kezdik meg a magyarországi összeesküvők bűnperének tárgyalását. Jankó Péter dr. néptörvényszéki főelnök nyilatkozatáról. Március 4: Dálnoki Veress Lajos beismerő vallomást tett a néptörvényszék előtt. Tudósítás a tárgyalásról.

Március 6: Több magyar diplomatát fosztottak meg állampolgárságától. Részt vettek a köztársaságellenes összeesküvésben, Március 9: A budapesti népbíróóság folytatja a népbíróók kihallgatását. "Goromba és kemény ketoszt" akartak a magyar összeesküvők a csend-
[redacted] őrség élére állítani. Jelentés a tárgyalás menetéről.
Március 10: Dálnoki Veress [redacted] drámai vallomása az Erdélyben és Magyarországon elkövetett népelhárító bűntetteiről. Ide sorolták be mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a hadtestparancsnoknak tennie kellett. Március 22: A budapesti néptörvényszék tegnap foglalkozott az összeesküvő Berkó István ügyével. A volt honvéd ezredes kihallgatása. Március 24: A budapesti néptörvényszék tegnap Sövényi Tihomér ügyével foglalkozott. Körözik Albrecht főherceget. A volt vezérkari ezredes vallomása a köztársaságellenes összeesküvők perében, Március 28: Erdélybe is elnyúltak a magyarországi összeesküvés szálai. Dr. Iszlay Géza [redacted] nyáradszeredai ügyvéd szervezkedni próbált a Magyar Népi Szövetség ellen. Azonban ez nem derül ki, hogy Iszlaynak bármi köze lett volna a budapesti per [redacted] vádlottjaihoz. Március 30: Töredelmes vallomást tett a magyarországi köztársaságellenes összeesküvés fővádlottja. Budapesti jelentés Arany Bélint volt országgyűlési képviselő kihallgatásáról. Április 3: A budapesti néptörvényszék tegnap foglalkozott az összeesküvők titkos irattárának anyagával. Tudósítás Budapestről. Április 5: Halálbüntetést kért a főügyész helyettes a magyarországi köztársaságellenes bűnper fővádlottaira. Április 21: Halálra ítélték a magyarországi összeesküvés vezetőit. Budapesti tudósítás az összeküvés perben kimondott ítéletekről.

Dálnoki Veress Lejost előbb halálra ítélik, majd büntetését 15 évi fegyházra változtatják. [redacted] Tizenöt év újra, mint a nyilas bíróság idején! Az 1956-os magyar forradalom szabaddítja ki, Nyugatra tévozik, a magyar emigráció egyik vezető egyénisége Londonban, 1976-os haláláig.

pesti vagy éppen moszkvai kommentárokból, de saját [redacted] véleményt csak egyszer nyilvánított: Szász István Szabadságunk védelmében! című vezércikkében. [redacted] (1947. február 27.) Gondolatmenete eléggé követhetetlen. Abból indul ki, hogy nem lehet elnézés a "kis nácik" számára sem, mert a fasizmus itt-ott megint felüti a fejét. Majd oda lyúkad ki, hogy Délnoki Veress Lajos, illetve a magyarországi összeesküvők "német segítségre számítva remélték és még mindig remélik egykori kiváltságos helyzetük visszaállítását." Míg Szász István írása felszínes úreszjárt, demagóg régalmazás, addig Balogh Edgár [redacted] telefonüzenete Budapestre, mindjárt a tárgyalások megkezdésekor, nyilvános feljelentés, [redacted] vád és ítéletmondás a vezérezredes fölött, aki Balogh Edgár szerint "háromszor árulta el a kolozsvári ellenállási mozgalmat". (Népi Egység, 1947. január 29.) Az egyik budapesti napilap véleményt kért telefonon a Magyar Népi Szövetség kolozsvári központjától Délnoki Veress Lajos erdélyi [redacted] szerepéről az 1944-es ellenállásban. Nyilván, a vezérezredes kihallgatása során arra hivatkozott, [redacted] látta el fegyverekkel a Dermata börgyár munkásait, hogy megvédelmezzék gyárukat és ő vonta ki harc nélkül a honvéd egységeket Kolozsvárról - Horthy kormányzó utasítására -, hogy a harcokban a város ne pusztuljon el. Balogh Edgár nyilatkozata - megjelent Budapesten és a Világosság-ban - hatásos érveket szolgáltatott a népiügysz vádiratához:

"Nem tagadtam, hogy ehhez a székely katonához a haladó körök bizonyos elvárásokat fűztek, de éppen ez a tény teszi súlyossá, hogy csalódnai kellett benne. Délnoki Veress Lajos háromszor árulta el a kolozsvári ellenállást. Először 1944 március 19.-e után, amikor németellenes látszattal mozgósította ugyan hadseregét, de az utolsó pillanatban megegyezett a németekkel, kiszolgáltatva 170.000 zsidót a deportálásnak. Másodszor, amikor Romániának a Szövetséges Hatalmak oldalára való átállása után, A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta. kapcsolatba lépett a Kolozsvárt erősen fejlődésnek indult

ellenállási mozgalommal, [REDACTED] de közben betört Fordára, és a magyar hadsereg elvéroztatásával oldalról fedezte a hitleristák [REDACTED] kivonulását az erdélyi zsekből. S harmadszor, amikor a tovai csata elvesztése után ígéretet tett arra, hogy megakadályozza [REDACTED] az ellenállási mozgalom személyiségeinek letartóztatását és elhurcolását a Gestapo részéről, s megóvja a várost a rombolásoktól, de ezek ellenére magyar csapdörög fogták el és adták át a Gestapónak Nagy József és [REDACTED] Kovács-Katona Jenő írókat, a kolozsvári ellenállás részeseit. Mindkettő haláláért Délteki Veress Lajos is felelős, mint ahogy ezért, hogy a munkáség nyomására feladta ugyan a várost, de romboló osztagai az utolsó pillanatban mégis együttműködtek a németekkel a telefonközpont, a gázgyár és a hidak felrobbantásában. Ezzel a tanúságtétellel tartoztam a kolozsvári ellenállók becsületének."

Negyven év [REDACTED] múlva, emlékiratomban Belogh Edgér szövegéből szóra megismételte egykori [REDACTED] vádjait, mit szemlélve a történészek tisztázó kutatásaival, amelyek eredményeképpen egészen más kép alakult ki az 1947-es első nagy magyarországi koncepciók peréről. (Férfimunka, 1986.) Jellemző lehet, hogy Belogh Edgér továbbra is vallott nézetei Délteki Veress Lajosról elsősorban Vasile Luca hajdani véleményére alapozódnak. Luca ezt állította volt, hogy "lehetséges" összefüggés állhatott fenn Délteki Veress Lajos, egyáltalán a magyarországi "közvérséggel" és az 1946-ban jelentkezett romániai magyar "ellenzék" között; ez [REDACTED] a nevétellenül hagyott "ellenzék" pedig a Maniuák cinkosa volt. Örösgi kör, elveszett, aki [REDACTED] ezen az évenyen indul el!

Más jellegű érvelés érvényesült, mert másféle cölöket követett ebben az időszakban Kurkó György és Szemlér Ferenc publikisztikája a Népi Egységben. Az 1946-os esztendőben egyik

legfőbb gond és éppen ezért központi téma: a magyar egység megteremtése, minden alkotó erő bevonása a nemzeti önvédelembe és az építésbe. Ez az egység a szó teljes [redacted] értelmében vett [redacted] önvédelem volt. Három irányból folytatódtek a támadások az erdélyi magyarság jogai, anyanyelve, puszta léte ellen. Mióta a nyugati hatalmak nyomására a Nemzeti Parasztpárt és a Liberális párt egy-egy államminiszterét is bevonták a kormányba, a Maniu-pártot képviselő Emil Hatieganu - aki 1940 és 1944 között az északerdélyi román kisebbség elismert képviselője volt - a kiépülő magyar iskolahálózat, a Magyar Népi Szövetség kormányzati szerepvállalása láttán újra meg újra azt hangoztatta, hogy a Groza-kormány kivételes jogokat ad a magyarságnak. Másik irány, ahonnan a magyarságra törttek: a lényegében teljes egészében megőrződött régi román közigazgatás, amelyet a Székelyföldön "foldúsítottak" Besszarábiából és Bukovinából, a szovjetek elől elmenekült törvénybírókkal, fiáncokkal és főleg csendőrökkel. Harmadik [redacted] irány, ahonnan az erdélyi magyarok állandóan várhatták a támadást: román diákok és huligán elemek [redacted] fizikailag bántalmazták a magyarokat.

A Hatieganu-féle vádaskodás [redacted] és a tettlegességek [redacted] kitérőt kell tennünk.

A Nemzeti Parasztpárt előbb megpróbálta a maga vonzókörébe csalogatni a magyarokat, csak az erélyes visszutasítás után folyamadott a "túlzott" magyar jogok [redacted] hangoztatásához. A második világháború utáni romániai magyar politikatörténet eléggé elfelejtett fejezete - pedig tanulságai máig érvényesek! - a Maniu-féle közeledési kísérlet, amely még az autonómiát is kilátásba helyezte. Egy évvel a [redacted] szárazajtai és csík-szentdomokosi székelygyilkolások után, Maniu pártja látványos [redacted] "nyitással" próbálkozott a magyarság irányában. A kolozsvári Patria az 1918 december elsejei gyulafehérvári egyesítési nagy-

gyűlésre hivatkozva, azt írta, hogy a naggyűlésen Iuliu Maniu "negylelkűségéből" mondták ki a nemzeti kisebbségek szabadságjogainak biztosítását, a kulturális autonómia jogosságát. Kacsó Sándor a kolozsvéri Világosságban vezércikkben válaszolt, és ezt átvette a Népi Egység is: A gyulafehérvári mese (1946. március 14.) Igaz, hogy a gyulafehérvári határozatok egyik pontja a nemzeti kisebbségek bizonyos autonóm jogairól beszélt, érvelt Kacsó, de az erdélyi magyarság azóta újra meg újra tapasztalhatta, hogy "Gyulafehérvár nem politikai valóság, hanem csak szép mese." Vele szemben ott a nyers valóság, a román nacionalizmus, s látnunk kellett, hogy "ez a nacionalizmus kiveri a magyar munkást a gyárakból, a kisiparost a műhelyéből, a hivatalnokot az íróasztala mellől." Ennek a szovinista szellemiségnek a képviselője pedig éppen Iuliu Maniu volt és maradt, a Vasgárda meg a szélsőjobboldal bukása után is. E szellemiség ellen a Magyar Népi Szövetség keserves küzdelmet folytat. "Igen, ez a szellem valóban mérgez és pusztít, mert élesíti, fokozza a két egymásra utalt nép fiai közötti gyűlölködést." Ezért a magyar nemzetiségnek arra az oldalra kell állnia, ahol ez ellen az uszító, uralkodni vágyó, szüpremációt valló nacionalizmus ellen küzdenek, mert csak így remélhet egyenjogúsítást, ami a két nép közötti béke alapja."

Kurkó Gyárfás jóval előbb, egy 1945 októberében tartott brassói naggyűlésen visszautasította Maniuék ~~ajánlatát~~ ajánlatát. Elmondta, hogy a Magyar Népi Szövetséget megkeresék a "konzervatív demokrácia elemei" - nyilván Maniuék -, ezek "tervet hoztak frásban, hogy önkormányzatot adnak, ha hozzájuk csatlakozunk. Ezt a tervzetet mi nem fogadtuk el, és nem is fogjuk elfogadni. Nemzetiségi miniszteri széket ajánlottak fel, de mi ezt sem akartuk." (Népi Egység, 1945. október 17.) Kurkó Gyárfás négy nap múlva vezércikkben tér vissza az MNSz álláspontjának megvilágítására.

(Miért vártuk a népi demokráciát?, Népi Egység, 1945.

október 21.) Az érthetőség kedvéért szükséges elmondanunk, hogy az akkori romániai politikai szóhasználatban "haladó demokrácián" a Kommunista Párt köré tömörült szélsőbalt értették, "konzervatív demokrácián" pedig Maniuékat. "A konzervatív demokráciából kivettük a részünket 25 éven keresztül - írta Kurkó - Ismertük jól minden oldaláról. Tudjuk, milyen sorsot szántak nekünk, és mit valósítottak meg 25 éven keresztül. Tudjuk, mit akartak a múlt év augusztus 23-a után. Tudjuk, mit kezdtek még most is, és mit akarnak adni újból, amikor választásokról esik szó.

Ez a demokrácia 25 éven keresztül minden nemzeti hagyományunktól teljesen meg akart fosztani. Nem kevesebbet, mint a nyelvünket akarták elvenni. Augusztus 23-a után azt hitték, hogy mivel hozzájárultak a változáshoz, pont lehet hinteni a világ szemébe, és minket is be lehet csapni. Azt hitték, hogy űk, mint "demokraták" ki tudnak írteni bennünket, és a Maniu-gárdák hozzá is fogtak a kivégzésekhez."

Tulajdonképpen nem tudni, mit ajánlott fel konkrétan a Nemzeti Parasztpárt, az autonómia milyen formáját, miféle garanciákkal. Lehet, hogy Maniuék egyszerűen taktikáztak, és ugyanúgy "mese" lett volna az ígéreteikből, mint 1918 után. Felmerülhet a kései szerelőben, hogy a Magyar Népi Szövetség nem taktikázhatott volna ugyanígy? Mondjuk, éppen azért, hogy a baloldali párttömörülés, a Kommunista Párt megítélésében növekedjék a MNSZ súlya és jelentősége? Történelmietlen a kérdés, mert a Magyar Népi Szövetség egyértelműen a kommunisták vezetése és ellenőrzése alatt állott, ha ezt így, 1946-ban még nem mondta ki egyetlen MNSZ-vezető sem. Maniuék hamar meggyőződtek a MNSZ belső erőviszonyairól, és sajtójukban, gyűléseiken éles támadásokba kezdtek a magyarság addig megszerzett jogai ellen.

Úgy véljük, hogy a második irányból, a román igazgatás

és törvénykezés, adószedés, iskolapolitika felől érkező veszélyekről ~~■~~ nem szükséges példákat felsorolnunk, ugyanis a Magyar Népi Szövetség vezetőinek sorozatos tárgyalásai bukaresti kormányzattal azoknak a sérelmeknek az orvoslását célozták, amelyeket kormányrendeletek, prefektusi és ~~■~~ pénzügyi törvénytelenések okoztak a magyarságnak.

De hát a tettlegesség is? Hihető-e a magyarverés a Groza-kormány uralma idején, nemcsak eldugott falvakban, "elmaradt" hegyi tanyákon, de olyan nagyvárosban is, mint Brassó és éppen a rend, a fegyelem, az egyenlőség védelmére hivatott rendőrségen?

Azt hittük, hogy ez már lehetetlen. A hatalmával ~~■~~ visszaelő rendőrtiszt véresre vert egy brassói magyar főorvost. A felháborító kilengés ügyében a demokrata szervezetek azonnali eljárást követelnek. (Népi Egység, 1945. szeptember 20.) Szabó Zoltán dr. főorvosnak elintézni valója volt a brassói rendőrkapitányságon, de nem volt kéznél a személyi igazolványa. Ezért a kapunál a Magyar Népi Szövetség és a Szovjetbarátok Egyesületének - ARKUS - ~~■~~ tagkönyveivel akarta igazolni magát. Ion Gheorghe rendőrtisztnek fejébe szalad a vér ekkora "szentelenség" láttán, ~~■~~ utlegelni kezdte ~~■~~ főorvost, ~~■~~ és csak a a rendőrkapitánynak sikerült kiszabadítania a dühöngő tiszt karmából. "Szabó Zoltán esete annál felháborítóbb, mivel évtizedes orvosi és közéleti tevékenysége során lépten-nyomon a román-magyar barátságot és testvériséget hirdette, és ezért az eszméért a legsúlyosabb időkben, amikor ezrézsére csak hátányt jelentett, bátran és "szintén kiállott..." Hozzáfűzi a lap, hogy az eset nem egyedülálló, az ilyen véres, fasiszta rendőri kilengések nem elszigeteltek a Brassó megyei magyar demokraták ellen. **A** sors kegyetlen játéka, hogy dr. Szikszay Jenő tanár, jeles közéleti ember, akit 1977-ben halálba kergetett a román

szekuritáta, Szabó Zoltán dr. főorvos veje volt.]

Egy év telt el Teohari Georgescu belügyminiszter ígérete óta, hogy ~~...~~ Észak-Erdélybe nem engedik viseza a régi csendőroket, rendőroket, akik puskatussal "örkődtek" a törvények betartásán és minden következmény nélkül akár egyon is löhették a "gyanus" székelyeket. A Népi Egység "önfeláldozó" erőfeszítést tesz néha, hogy ezt a ~~...~~ belügyminiszteri fogadalmat riportok-
ban, publicisztikákban igazolja. Az új román hadsereg nem börtön-
ként, hanem meleg otthonként várja az újoncokat. Nincs többé
különbség román és magyar nemzetiségű katona között. (Népi Egység,
1946. május 24.) "Még a régi román hadsereg tisztjei, eltisztjei
is elismer^{ték,} hogy a magyar katona példásan fegyelmezett és
megbízható." Különös módon, a szerkesztők nem figyeltek arra,
hogy ugyanabba a lapszámba "becsúszik" az igazság is, a ~~...~~
karhatalom tehetetlenségéről szóló híradás, ha magyarverés^e
kerül sor. Reakciós gerézdzádkodók összerombolták Brassóban egy
kisember otthonát, és súlyosan bántalmazták őt és családját.
Verés közben a kommunistákat és a magyarokat szidták a merénylők.
"Megmutatjuk, hogy valamennyi kitakarítjuk innen!" - kiabálta
a verekedő négy ~~...~~ román férfi, miközben szétrombolta Éltés
Dénés szabómester házát.

Kolozsváron éjszaka nem volt tanácsos magyarnek
kimerészkedni az utcára. ~~...~~ A Világosság hesébjai tele a magyar-
verés^{se}, sőt gyilkolások híreivel. Időnként a Népi Egység is átveszi
valamelyik tudósítást. Erdélyes vizagálat a kolozsvári kilengések
kapcsán meggyilkolt Toth Károly és Nagy György támadóinak elfo-
gására. (Népi Egység, 1946. június 13.) Kiemeli a tudósítás,
hogy a román nacionalisták által ^{meggyilkolt} Nagy György, egy szászfenesi
magyar parasztleány temetésén, demonstratív módon, részt vettek
a városi munkásság és a román parasztság képviselői is.

Manista terrorlegények Ágostonfalva és Brassó közt egy
embert A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta

(Népi Egység, 1947. január 14.) ^[Erdélyi Magyar Adatbank] A áldozat:

Tenkó Imre székelyudvarhelyi magyar hadirokkent. "A román vasutasok a magyar utasokat lépten-nyomon megtámadják, és minősíthetetlen viselkedésükkel törhetetlenné teszik az utazást."

Két halottja van a ditrói csendőrszakaszvezető besáskodásának. (Népi Egység, 1947. március 27.) A gyergyói nagyközségben együtt járórozott Vasile Rus csendőr szakaszvezető és Kovács Ferenc közlegény. [A román csendőrségben akkor tényleges katonai idejüket töltő közkatonák és továbbszolgáló román altisztek teljesítették szolgálatot. A közlegények között voltak magyar nemzetiségű fiatalok is, az altisztek és tisztek mind románok.] Vasile Rus szakaszvezető Ditro utcáján azt parancsolta Kovács Ferenc közlegénynek, hogy löjjön - minden ok nélkül - az előttük haladó Simon Imre és Gáll Ferenc székely legényekre. A katona Simon Imrét agyonlőtte, majd megrettenve, öngyilkos lett. Vasile Rus "Ditro népe meg akarta lincselni."

Lipcsey Ildikó A Romániai Magyar Népi Szövetség az önfeladás útján című könyvében ⁶¹ valóságos lustrát készít az 1945-ben elkövetett magyarverésekről, gyilkolásokról. Ez a hosszú felsorolás ⁶¹ vérszomjas román "népi" hangulatot árul el. "Ünnepségsorozat, baráti ölelések, kézfogások, ugyanakkor 1945 július-augusztus hónapjaiban az ország különböző részeiből érkező panaszos levelek, jegyzőkönyvek valósággal elárasztották a MNSZ irodáit. Ezekből az derül ki, hogy magyar beszéd, ⁶¹ ének, a Petőfi-ünnepségeken való részvétel elégséges indok volt a magyarok bántalmazására. Ez némiképp cáfolja a kormánynak - és az MNSZ-nek - azt a magyarázatát, hogy a magyarellenes kilengések az elmúlt rendszer helyben maradó hivatalos közegeinek tulajdoníthatók. A források arról vallanak, milyen is volt a történelem, alulnézetben, 1945 nyarán Romániában. Aisóblkény: vassárdisták öt magyart megverték. Holt-Maros: Papp Györgyöt megtámadták. ⁶¹ Teke: a magyarokat interná-

lással fenyegették, a lányok ruháját az utcán letépték. Dadrád-
széplakon és Vajolán többeket a [REDACTED] saját lakásukon rúgdostak
meg. Mezőbánd: Jakab Jánost és Szász Eleket magyar beszédük
miatt kergették meg. Mezőerked: Katona Józsefet halálösen
megsebesítették. Ludvég: Magyarai Árpádot megtámadták; június
folyamán többször megfenyegették a magyarokat. Nyárádszereda:
50 magyar férfit hurcoltak el. Dadrád: Küllő Lajost és György
[REDACTED] Lajost lakásán tíznél több személy verte meg. Petele: Balázs
Árpádot és hat társát megverték. Kolozsgyalu: Siklódi Pétert
megtámadták. Telegd: még maguk között sem [REDACTED] mernek magya-
rul beszélni a falusiak. Görgény-üvegcsűr: Benő Albertet meg-
verték. Kisnyulás: Pápai Gergelyt a lakásán verték meg. Válassút:
Balázs Andrászt közmunkákra hurcolták. Alsóbölkény: "Minden
magyart kiirtunk!" - kiabálták a község román lakói. Éjfélkor
berontott egy lakásba Belean David és Belean Gavrilă, és a
cselád tagjait e szavak mellett kezdték ütlegelni: "Itt Nagy-Ro-
mánia van, távozzatok Budapestre!" Pápai apját vasvillával
szürkálták, másnap belehalt sérüléseibe. A nagyapát doronggal
verték fejbe, ő is elhunyt. A Világosság 1945. augusztus 18.-i
száma szerint panaszok érkeztek magyarok bántalmazásáról még
Oroszfája, Felfalu, Fülpös, Görgényszentimre, Erked helységek-
ből is. Déesakna: augusztus 1-én a Petőfi-ünnepségeken a magyar
szó tilos volt az utcán; többeket fejszével fenyegettek meg.
Volt, ahol nem engedték ki a magyarokat a földekre mezőgazdasági
munkájuk végzésére... Dicsőszentmártonban leszaggatták Petőfi
képét. Pujonban [REDACTED] Filóp Lajos lelkeszt a helyi ünnepségek
után saját lakásán támadták meg. Szászfenesen Nagy Györgyöt
és négy társát verték meg. (Mint az egyik előbb idézett tudósít-
ásban állt, Nagy György belehalt a verésbe.) Ördöngösfűzesen
Székely Sándort, Hideg Imrét, Debreceni János verték meg. Tancson:
Benda Katalint, Mezőaknán Somodi Sándort, Vistár Pap Andrászt

és négy társát késsel szurkálták meg. Széken Párhusz Istvánt, Borzási Maronát kilenc román verte meg. Magyarokereke: 24 magyart bántalmaztak. Buzáról a magyarok félelmükben ciklőztöttek. Magyarfenesen, Szászfenesen és Szamosfalván magyarok házait támadták meg. Mórán Huszka Gergelyt és Hatházi Györgyöt ~~zsidókat meg~~ Alsóvalkón olyan hangok hallatszottak, hogy "a magyarok menjenek Magyarországra, a zsidók pedig Palesztinába!" Árapotakon harminc román megtámadta a PNSz vezetősit és a református papot, hat magyart a Petőfi-ünnepségek után vertek véresre. Nagyesküllő: Kozma Jánosné házába vagy harminc román hatolt be, többen elmenekültek a faluból. Palátka: Juhász Józsefet életveszélyesen megfenyegették. Dicsőszentmártonban 1945 augusztus ~~31-én~~ közepén egy lakodalmas menetet támadtak meg, két halott. Magyar-mecskéről érkezett a jelentés, hogy több magyarok el kellett menekülnie..."

[Kisebbséges találkozni az 1945-ös magyarverések színhelyeivel, olyan Pelső-Maros menti falvak nevével, ~~ahonnan~~ ~~1990~~ 1990 márciusában a dorongos, fejszés román fiatalok érkeznek autókkal Marosvásárhelyre, hogy falujuk papjának bizánci-társára leszámoljanak ~~ahonnan~~ a magyar iskolákat követelő "revizionistákkal". "Helyei urat" keresik, a Magyar ~~Demokrácia~~ Szövetség székházát megostromolják, és kiverik Sütő András fél szemét!]

Dedrad két év múlva is bekerült a magyarverő faluk közé. Pálinka és sovinizmus. / Népi Egység, 1947. szeptember 13. / A vegyes lakosságú, Maros megyei település közösségben a kisebbségben lévő magyarok szeptember elsején "este 11 órakor arra óbredtek, hogy középór hulli házaikra. Hétlőn megismétlődött az eset. A pálinka szövetségre lépett az emberekben lappangó sovinizista érzelmekkel. " A glossze szerzője megpróbál fölényeskedni: "már csak a pálinkagöz tudja egymás ellen hangolni a román és magyar földműveseket...."

Igazi védekezés azonban nem az olcsó ~~szociális~~ újságírói szellemeskedés, hanem a tudatos összefogás. Falusi gazdáink, városi munkásaink, kisiparosaink, értelmiségieknek nincs más menedéke!

Kurkó György beszéde a magyar nép ezután csak ~~szociális~~ élni! Olyan lesz a demokráciánk, amilyenné mi alakítjuk. (Népi Egység, 1946. október 3.) "Mi nem követünk kizárólagos jogokat, de természetes jogainkból nem engedünk. Ezt nem kívánja tőlünk a román demokrácia sem, de éppen jogaink biztosításában fegyvertársunk... A MN SZ-ben minden magyar embernek találkozni kell, aki becsületos, demokratikus politikát akar. Közös kapocs fog össze: anyanyelvünk és kultúránk. Közösben kell harcolnunk. A nemzetiségi sors állandó harcot jelent, harcot a demokrácia megvalósításáért, mert ez a demokrácia olyan lesz, amilyenné mi alakítjuk."

Erdélyben a magyar egység mindenekelőtt a különböző vallásfelekezeti híveinek összefogását, az ellentétek feloldását jelenti. A "tolerancia földjén" ~~1568~~ *1568* ~~1568~~ *1568* ~~1568~~ *1568* egyszer fordultak egymás ellen a négy hitre szakadt magyarok. Trianon negy lecke volt a magyar megmeredésben; a nemzeti önvédelemben egymás kezét kereste a római katolikus és a ~~református~~ *református* református, az evangélikus hitű és az unitárius. Csak egyetlen példa: a kolozsvári magyar egyetem elkobzása után, a magyar egyházak közös főiskolát állítottak fel, hogy biztosíthatassék a felekezeti iskolák számára a különböző szakos tanárokat. Csak egy évig engedték létezni ezt a felekezeti közti tanárképzést a román hatóságok, de az összefogás, az egymásra találás példa maradt valamennyi felekezeti hívei számára.

Mikor elvonult a néboru és kiderült, hogy a szovjet szorongások árnyékában is működhetnek az egyházak, Kurkó György és így a Magyar Népi Szövetség egyik első feladatának tartotta

az erdélyi magyar egyházak bátorítását, biztatását az Ige hirdetésére és a hagyományos népszolgálatra. Kurkó 1945. november 26.-án Szóljának meg a herangok! címmel közöl vezércikket a Népi Egységben. Papokhoz, tanárokhoz, tanítókhoz szól: lépjenek ki fásultságukból, amelybe a háborús események miatt estek, "mozduljanak meg", nyissák meg az iskolákat. Egybefogva és ~~szóval~~ társadalomtudományilag nem éppen pontos megfogalmazással, "középosztálynak" nevezi ezt az értelmiségi réteget, amelynek a passzivitását ostorozza. Kurkó több írásában, beszédében tette szóvá, hogy Csíkban alig maradt ~~helyben~~ helyben lelkész, tanító, nem is említve azt, hogy kereskedő még véletlenül se. "Középosztályunktól sokkal többet vár a nép. De ha nem teljesíti kötelességét, ne vagyne rossz néven, hogy mostoha gyermek sorsára jut, mert nemtörődömségével vagy politikai vakságával igen nagy mértékben hozzájárul ahhoz a katasztrófához, mely különösen észak-erdélyi népiünket a mai siralmas állapotába sodorta." Példaképeket állít a papok és tanárok, tanítók elé. A papok közül Orbán Lászlót említi, akit a Maniu-gárdisták meghurcoltak, és hívei közbenjárására a szovjet parancsnokság mentette ki a kezükből. Vagy itt van Lukács Teofil ferences atya, "aki száz kilométert gyalogolt, hogy hívei szolgálata ~~álla~~ álljon." A tanítók közül Gyergyószentmiklós városából Selyem Tamást idézi meg. Az egész városban egyedül nem menekült el a tanítók közül. A bevonuló szovjet csapatok parancsnokához fordult, kérve, hogy engedélyezze újból az iskola megnyitását. Megkapta az engedélyt, megszervezett egy iskolát, és 1945. szeptember 26.-án megkezdte a tanítást. A helytálló gyergyói tanító most - a Maniu-féle közigazgatás kivonása után - egész Csík megyében hozzájárult a magyar oktatás megszervezéséhez. "Fizetése még nincs, ezt nem is kérdezte, hogy kitől kapja és mennyi lesz...Kabátja széles foszladozik, és ez a legjobb bizonyítéka annak, hogy egy pillenatig sem veszítette el kapcsolatát a néppel. Tisztában van azzal, hogy ha

a nép felöltözhetik, neki is jut belőle, s ezen kívül, amikor a népért dolgozik, a fiatal tanítók hat gyermekéért is folyik ez a munka. "

Ebből a címből - Szóljanak meg a harangok! - sorozatcím válik és hónapokon át egymás után lépnek a nyilvánosság elé római katolikus, református, evangélikus és unitárius lelkészek, tanárok, tanítók, hogy elmondják, miként képzelik el létezésüket, tevékenységüket az új társadalmi rendben. Az írások hangütése bizakodó, nem egy lelkész úgy véli, hogy az egyenlőség és igazságosság társadalma nyit teret Krisztus tanításainak érvényesítésére. Valamennyi felkezet képviselői hangsúlyozzák, hogy egyházuk eddig sem szorítkozott csupán a templomi igehirdetésre és ezután sem fog, hanem szerepet kér az ifjúság nevelésében, a betegek gyógyításában, a közérkölcsök javításában, a jellemek pallérozásában.

Előfordult, hogy falusi parasztportárból érkezik válasz, fogalmazodik meg igény. Bíró László így szól a pásztor című hozzászólásában (Népi Egység, 1946. december 30.) az ifjúság nevelésében általa észlelt súlyos hibákat teszi szóvá. A szerző egy nagy csángó település, a Brassó megyei Hosszúfalú evangélikus lelkésze. Egyházában nagy tekintélynek örvendő pap, esperes, aki első válaszolt Kurkó vezércikkére (Szóljon hát a harangszó címmel, 1944. december 10.-én.) Fia, Bíró Csaba középiskolás diákként néhány ígéretes novellát és verset közölt a Népi Egység-ben, magyarszekos tanárit végzett a Bolyai Tudományegyetemen, de nagyon fiatalon elhailgatott. Bíró László aggasztónak látja az erdélyi magyar fiatalság szellemi és erkölcsi helyzetét, szemléletét. Példának említi, hogy a MNSz ifjúsági tagozata Hosszúfaluban is kulturális tevékenységbe akart kezdeni, és felkereste a lelkészt, hogy segítse ebben. De nem előadásokat kívántak a paptól, hanem az evangélikus felekezet iskola épületét,

hogy abban ping-pongozzanak mag táncotként rendezzenek. Az elig létrehozott magyar iskola? Költözzön át máshová. " A helybeli román nyelv^ű állami iskolát fel is ajánlották erre a célra. S mikor erre elképedve kérdeztem, hogy nekik egyedül a tánc jelent-e a kulturét, hát mindjárt felvilágosítottak, hogy a tánc igenis hozzátartozik a kultúrához. "

Rendben van, érvel a lelkész, a tánc tényleg a kultúrához tartozik. "De azt már tagadom, hogy az erdélyi magyar ifjúságnak, jövőnk drága nemzedékének ma nem lenne egyébre szüksége, mint ping-pongra, táncos teára és egyéb rendezvényekre...Lelki nevelés kell, szövetkezeti nevelés, dalkultúra és a szó legnevesebb értelmében vett testi nevelés.

És ezt vállaljuk is. Úgy hiszem, felekezeti különbség nélkül joggal nyilatkozhatom valamennyi paptársam és minden tanító testvérem^{nek} nevében. Vállaljuk és örömmel végezzük, népünk iránti felelősségérzetünk tudatában. Mert nem akarunk népünk^{űl} elszakadni, hanem velük élni, sorsukban osztozni és érettségünk dolgozni szívünk utolsó dobbanásáig.

Így szól a pásztor, csak legyen, aki meghallgassa szavát."

Vitacikknek szánta a Népi Egység, a lelkész gondolatai~~at~~ nem mindenben fed^{tek} a szerkesztőség nézeteit.

Válasz egy Udvarhely megyei faluból, Küküllőkeményfalváról érkezett. (Mátyás Ferenc: Így szól a pásztorhoz a nép, Népi Egység, 1947. január 24.) Egyet ért Bíró László lelkésszel, hogy igen nagy szükség van a mai fiatal-
ság nevelésére, és ezt a haladó szellemű értelmiségiektől várja.

[Mátyás Ferenc székely/szegényparaszt olvasó ember volt egész életében. A negyvenes években, a háború idején olvasója és terjesztője a budapesti Szabad Szónak, a Magyar Nemzeti Paraszt-
párt hetilapjának. Az újságból ismerte meg Veres Péter írásait, levelet írt neki, majd levelezésük 1967-ig tartott, mikor a román milicisták felállítására voltak, hogy miert tart fenn

kapcsolatot

[Erdélyi Magyar Adatbank]

külfölddel, Magyarországgal, és kötelezték, hogy szakítsa meg a levelezését [redacted] Veres Péterrel. 7/]

Kurkó Gyárfás nem egy írásában, beszédében [redacted] találni olyan utalásokat, hivatkozásokat vagy éppen [redacted] fordulatokat, amelyek [redacted] mélyen gyökerező vallásos érzelmeit árulják el. Gyűlnek már a pásztorok, ezt a címet viseli Karácsony ünnepére szánt írása. (Nép Egység, 1944. december 23.) Úgy indul, mint politikusi seregszemle a demokrácia növekvő erői fölött. De egyszerre csak egy gyermekkori emlék bomlik ki az olvasó előtt. Karácsony éjszakája egy csúski faiban, az első világháború idején. Kurkó apja sebesülten fekszik a hadikórházban. A gyermek Kurkó édesanyjával az éjféli misén vett részt, és most hazafelé tartanak az éjszakában. Édesanyja ezen az [redacted] éjszakán erről mesél a fogékony lelkű legénykénnek, hogy mennyi bajt okoznak a földi királyok, háborukat, szenvedéseket. Majd a mesélő hang pátoszba csap át: bár csak úgy lenne, hogy a gonoszság erői "soha többé ne zavarják a béke és a szeretet ünnepét, és mindenörökre a béke és a szeretet ünnepe lehessen a Karácsony."

Más szerzők is élnek néha a Népi Egységben vallási fogalmakkal, bibliai utalásokkal. Csákány Béla dr. ezt a címet adta húsvétvasárnapra vezércikkének, 1947. április 6.-án: Isten országa itt a földön. Az egyház és társadalom viszonyát taglalja? Ugyan! Közönsége vívmánycikk, ^aromániai helyzet, áttekintése, gazdasági gondok számbevétele, és romantikus előretekintés. "De ott sem fogunk megállni, tovább magyunk előre, míg teljesen meg nem valósítjuk azt a népi demokráciát, amely nemcsak a társadalmi igazságtalanságok megszüntetését hozza magával, hanem magyarságunk számára is teljessé teszi a jogegyenlőséget." Ez lesz "Isten országa" itt, ezen a földön? Felületes nagyotmondás ha nem éppen cinikus blaszfémia! Ezzel szemben Kurkó Gyárfás ^{ban} írás közben vagy [redacted] szónoklat hevében gyermekkoriának tisztá

vallásossága jön elő, fogalmazása őszönös, vagyis őszinte. Alig hiszem, hogy az egész világ sok helyen kezdtek így a gyűzelemről mondott beszédet, a 1945 májusában, mint Kurkó Gyárfás a kolozsvári sporttelepen, a Magyar Népi Szövetség első kongresszusának befejezése alkalmával:

"Hála a Mindenhatónak, a Vörös Hadseregnek, Sztálin marsallnak és a szövetségeseinek, a háború véget ért." (Népi Egység, 1945. május 23.)

A brassói római katolikus egyházközség tagjai Kurkó Gyárfást cselekvő hívőként ismerték, és az egyházközség főgondnokának választották meg. Kurkó Gyárfás csakugyan a közösséghez tartozónak érezte magát; a felkérését elfogadta.

A brassói katolikus egyházközség közgyűlése Kurkó Gyárfást egyhangú lelkesedéssel főgondnokává választotta. (Népi Egység, 1945. június 20.) A gyűlés elején, Vasvári Aladár főesperes javaslatára, üdvözlő táviratot küldtek Márton Áron püspöknek. Veress Béla tanár a város katolikus felekezeti iskoláinak helyzetét ismertette. Kiemelte az egyházi adó fizetésének fontosságát, mivel az iskolák fenntartása nagy anyagi megterhelést jelent.

" után a közgyűlés ünnepélyes mozzanata következett. A hívek egyhangú lelkesedéssel Kurkó Gyárfást, a KNSZ országos elnökét a brassói egyházközség főgondnokává választották meg, és kimondták, hogy erről őt távirati-
lag értesítik, és Brassóba való visszatérése alkalmából küldött-
ségileg üdvözlük."

A Népi Egység szemmel láthatóan vigyáz arra, hogy az olvasó táborában fellelhető mind a négy felekezet életét, híreit közreadja. Csík megye, Felső-Háromszék és Udvarhely megye keleti része római katolikus vallású, Háromszék többi vidéke és Székelyudvarhely környéke főleg református,

Székelykeresztúr [redacted] vidéke unitárius, míg a Brassó megyei csángó-magyar községeket evangélikusok lakják. Persze, nem merev határok választják el egymástól a különböző felekezetek telephelyeit, sok [redacted] a vegyes lakosságú város és falu.

Előfordult, hogy éppen a vegyes lakosságú községekben éleződtek ki a felekezeti ellentétek. Így történt, az újság szerint, az alsóháromszéki Szentivánban is. Hitvitázók, egészségtelen békétlenkedése Szentivánleborfalván, [redacted] avagy melyik vallás hasonlatos a kávépótlékhoz és melyik az igazi kávé? (Népi Egység, 1947. április 11.) A településen [redacted] a székely lakosság három felekezetre oszlik: római katolikusokra, reformátusokra és unitáriusokra. A névtelenségben maradó szerző felrója a gyülekezetek papjainak, hogy olyan vallásvitákat élesztenek fel, mint sok századdal ezelőtt, a reformáció korában, és szembeállítják az embereket, mikor minden magyar erő összefogására lenne szükség. A felekezetek szerinti széthúzást tette szóva az előző évben Szűcs Endre református lelkész is: Hívogató a lelkészek táborába szállására! (Népi Egység, 1946. augusztus 25.) Hitet tett az erdélyi magyar egyházak hagyományos népszolgálatára mellett. "Ne engedjük, hogy a felekezeti eszkaláció ékezt verjen magyar és magyar közé, és megbontsa vagy gyengítse sorainkat."

A Népi Egység hírei szerint, gazdag tevékenységet fejtett ki mindegyik egyház, a templomi igehirdetés mellett; építkeztek, kivették részüket a közművelődésből, a térsadalomvédelemből. Templomok avattak Kósteleken. (1946. augusztus 30.) Eldugott havasi település, Erdély és Moldva határán. Csángó-magyar lakói az erdélyi római katolikus egyházmegyéhez tartoznak, mintegy "beékelődve" a moldvai gyülekezetek közé. Közös munkával felépített templomukat ismeretlenek, gonosz szándékkal, felgyújtották, de a szerencse megmentette a leégéstől. A templomszentelés alkalmával felvették a [redacted] Duke János tan-

A kézirat publikálását a TK-Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

felügyelő által ajándékozott heringot is. [Duka János, 1907, ifjúsági író, folklórgyűjtő, a legjelentősebb székely adomgyűjtemény szerzője: Három kéve hány kelengye?, Kriterion Kiadó, 1983, Bukarest.] Kézdivásárhelyen az Oltáregylet vetített képes előadást rendezett Jézus életéről. (1946. december 20.) Ugyanez a lapszám hírül adja, hogy újra otthont nyitottak a szülőanyáknak Csíkszeredában. Jelzi az esemény, hogy az Erdélyi Katolikus Nőszövetség és különösen ennek csíkszeredai tegezete a háborús viszontagságok után megkezdte karitatív tevékenységét. [Csík megyében a második világháború előtt is a katolikus egyház jelentős társadalomépítő feladatot vállalt magára, különösen a szülőanyák gondozását. Ennek a mozgalomnak vezetője dr. Nagy András orvos, annak idején Majláth püspök házi orvosa a gyulafehérvári püspökségen.]

Templomot avatnak a reformátusok is, mégpedig Bukarestben. (1945. november 30.) Az avatáson, amely a lap szerint az egész bukaresti magyarság ünnepének ígérkezik, részt vesz Vásárhelyi János erdélyi püspök is. [Bukarestben 1815-ben épült az első magyar református templom, a város központjában, a királyi palota közelében. Sükei Imre, az eklézsia első papja emelte. Itt szolgált később Kócs Ferenc, emlékiró, aki egyben a magyar népiskola tanítója is volt. A két világháború között nagy mértékben megnövekedett a magyarok, köztük reformátusok száma Bukarestben. Ezért hozzáfogtak a Viilor-negyedben egy új templom építéséhez; ezt fejezték be 1945 után és a háború után, és most kerül sor a felszentelésére.]

Beszámolt a Népi Szó a református egyház belső életéről, a szervezeti változásokról. Ünnepélyes keretek közt csatolják vissza a brassói református egyházközséget a sepsiszentgyörgyi egyházmegyéhez. (1946. augusztus 3.) Ugyanis a bécsi döntés után kilenc egyházközségből esperesi kerület alakult

a délerdélyi Brassó megyében. Elvi jelentőségű döntést hozott az erdélyi református egyházkerület közgyűlése. (1946. július 9.) A református kollégiumok, tanintézetek vezetőségeibe az oktatás ügyei iránt érdeklődő földműveseket, munkásokat és iparosokat kell beválasztani. Ennek a határozatnak a szellemében a sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó Kollégium vezetőségébe beválasztották Nagy Viktor dohánygyári munkást, aki Háromszék megye főispánja lett, a kolozsvári református teológia előljároságába pedig Kós Károly író, építész, a Magyar Népi Szövetség parlamenti képviselőjét. (Kós Károly később az erdélyi református egyházkerület főgondnoka lesz.)

Nagyobb jelentőségű szervezeti változás ment végbe az erdélyi evangélikus egyházban. A kormány elismerte az eradi magyar evangélikus püspökséget. (Népi Egység, 1947. március 14.)

A Magyar Népi Szövetség többszöri sürgetésére rendeződött a nagyrészt magyar híveket tömörítő romániai Zsinatpresbiteri Ágotai Hitvallású Evangélikus Egyház jogi helyzete. (A Brassó megyei csángó-magyarok, mint Brassó városának várjobbágyai - a középkori jogszokást követve - felvették az evangélikus hitet. Az evangélikus vallási gyakorlat azonban ezen a vidéken sokáig a szász szellemi befolyást, a magyar nyelv mellőzését jelentette az egyházi szertartásokban. (Lásd. Koos Ferenc: Életem és emlékeim, Brassó, 1890.) A XIX. század végén hozták létre az önálló brassói magyar evangélikus esperességet, a csángó falvak akkor szakadtak el szervezetileg a szász evangélikus egyháztól. A trianoni békeszerződés után, a Romániához került evangélikusok, a barcasági csángók és Arad környéki szlovákok meg magyarok, elszakadtak addigi - magyarországi - egyházi feletteségüktől, saját egyházi szervezetet, szuperintendenciát hoztak létre, Arad székhellyel. Ezt ismerte el 1947-ben a román kormány. Nem sokkal később az evangélikus püspökség

székhelyét Kolozsvárra tették át, ahol most is működik. (Lásd. Mikó Imre: Beszélgetés az egyházakról. In: A romániai magyar nemzetiség. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.) Szedressy Pál ~~szuperintendens~~ szuperintendens szerint, a romániai magyar evangélikus egyháznak 32 ezer híve volt, magyarok és szlovákok].

Ebben az időszakban az unitárius egyház legnagyobb eseménye a püspökválasztás volt. A tragikus körülmények között elhunyt József Miklós megürült székébe 1946. szeptemberében választottak új püspököt. Püspökválasztó zsinatot hívott össze az Unitárius Egyház szeptember 15.-re. (Népi Egység, 1946. szeptember 11.) "Értesülésünk szerint a székelykeresztúri zsinaton nagy számban képviseltetik majd magukat a magyarországi unitáriusok is." [Az unitárius egyháznak alapításától 1950-ig egyetlen püspöke volt az egész világon, és ez Kolozsvárott ~~székelte~~ székelte. Románia elzárkozó politikája tette lehetetlenné a negyvenes évek végén azt, hogy a kolozsvári püspök egyházi jogkörét gyakorolhassa az ország határain túl is. Ezért a magyarországi unitáriusok - ~~ők~~ bármennyire kevés a létszámuk - kénytelenek voltak saját püspököt választani.] Szeptember 16.-án azt jelentette a Népi Egység, hogy dr. Kiss Elek személyében Székelyudvarhelyen megválasztották az új erdélyi püspököt. Majd szeptember 22.-én Kővári Jakab unitárius lelkész tollából Az eke szarvától a püspökiig székig címmel portré olvasható a lapban dr. Kiss Elekéről. "Tanári fizetéséből gondos takarékos-sággal földet vásárolt szülőfalujaiban. Nyáron át ott kapált, készált, aratott, így biztosítva családjának a kenyeret, testének az életerőt. Mintegyümmölcset ültetett. A híres »hegybéli háza« a környékbeli belső emberek találkozóhelye a ugyancsak a hegyen saját költségére egy óriási színt építtetett, hogy az év egy nyári vasárnapján búcsúra gyűljön a környék népe a egész

napot betöltő műsorban vetélkednek egymással a környék dalár-
dái, szavalói, előadói. Ez a medeséri »unitárius búcsú« me a
környék egyik legfontosabb kulturális megnyilvánulása, nemes
szellemk versengése, hol ezres népi tömegek jelennek meg."

Beláza Ferenc ~~alakitott ki~~ hasonló papi életmodellt a
Torda-Aranyos megyei Mészkon. Az unitárius egyház és az erdélyi
magyar társadalom hőisévé lett lelkész-író ~~emlékét~~ ugyancsak
~~emlékét~~ Kővári Jakab idézte meg, 1947. május 25.-én:
Egy szegénysorsú erdélyi pap, aki bejárta a kerek világot.
Kiemelⁱ, hogy mennyire egyéforrott Baláza Ferenc tevékeny-
ségében a hit és a nemzetiség szolgált^{at}a, a társadalmi gondok^{at}
megoldásának felelőssége.

Önvédelmet kell folytatniuk a székelyeknek, egyáltalán
az erdélyi magyaroknak az ortodoxia hódító támadásaival szem-
ben. Nem magyar nevű és görög katolikus vagy görög keleti val-
lású magyarok figyelmébe. (Népi Egység, 1947. március 31.)
A Magyar Népi Szövetség Brassó megyei szervezete felszólítja
őket, hogy április 6.-ig "tegyenek nemzetiségi nyilatkozatot,
és erről kérjenek azonnal hivatalos bizonylatot." Nehogy a
hatóságok románokként tüntessék fel őket. [Kevésbé ismert,
hogy Brassó megyében, de a Székelyföldön és egész Erdélyben
éltek olyan magyarok, ~~akik~~ akik magyar nemzetiségűnek és
anyanyelvűnek vallották magukat, de görög katolikus vagy görög
keleti vallásúak voltak. Az ilyen jellegű településeken a
görög katolikus vagy görög keleti templomokban a bizánci jellegű
szertartás magyar nyelven folyt. A román világi hatóságok újabb
és újabb kísérletet tettek arra, hogy románokként tüntessék fel
őket. Majd 1948-ban, a görög katolikus egyház felszámolásakor
~~akik~~ a székely, illetve magyar "görögök" is ortodoxok lettek,
templomaikba bevezették a román nyelvű szertartást. Ellentét-
ben a Szatmár környéki görög katolikus magyarokkal, akik az
1989-es romániai változások után visszavették templomaikat és

magyar szertartási nyelvet használnak újra, a székelyföldi, Brassó környéki görög katolikus magyarok, alkalmas vezetők és támogatók hiányában, megmaradtak ~~az~~ ortodox hiten és román nyelven.]

Vallásszabadság (Népi Egység, 1947. június 8.) A gyergyói járás főszolgabírója - magyar nemzetiségű hivatalnok - szigorúan ellenőrzi, hogy erőszakkal senkit se lehessen egyik vallásfelekezettől a másikra téríteni. "Ez a veszély annak a maradványa, hogy 1944 előtt a hatóságok a lakosságra vallásuk megváltoztatása céljából nyomást gyakoroltak." [Miről van itt szó tulajdonképpen? Az 1940-es bécsi döntés előtt Gyergyóban is, mint egész Erdélyben, katolikus, református, unitárius és evangélikus magyarokat ~~erőszakkal~~ erőszakkal vagy gazdasági előnyök csábításával ezrével térítették át az ortodox vallásra, ami egyúttal románná nyilvánításukat jelentette. A bécsi döntés után ezek a "kényszer románok" azonnal visszavették eredeti hitüket, ezzel is kinyilvánítva magyarságukat. A második világháború után sok helyen Erdélyben a román hatóságok, pénzügyi tisztviselők, tanítók, pópák megpróbálták "visszatéríteni" ezeket az embereket, nem sok sikerrel. A gyergyószentmiklósi főszolgabíró ennek a kísérletnek kívánt véget vetni. Emlékeztetni szeretnénk arra, hogy egyik előbb fejezetben A népállomány megmentése - részletesen szoltunk erről: a földvári táborba hurcolt székelyek^{et}, szatmári magyarokat azonnal elengedték, ha áttérték az ortodox vallásra.]

Nem egyszer az egyházak a Magyar Népi Szövetség védelmére ~~ment~~ mért kérték az államhatalom törvénytelen ségeivel szemben. A MNSz közbenjárt a véradi katolikus püspökség ellenőrző gondnokának visszahívása érdekében. (Népi Egység, 1946. november 12.) Az ipari és kereskedelmi minisztérium törvényellenesen nevezett ki gondnokot az egyházi vagyon kezelésére, a püspökség minden tiltakozása ellenére.

Mindez az erőszakoskodás néhány nappal a parlamenti választások előtt! 1946. november [redacted] 19.-re egységes akaratral [redacted] készül az [redacted] egész erdélyi magyarság. A közvéleményben elhomályosodnak a [redacted] csalódások, nem emlegetik az 1945. november 18.-i [redacted] kiáltványt - amelyet azért [redacted] lélekben továbbra is Erdély elárulásának tartanak -, fontos, hogy a Magyar Népi Szövetségnek erős képviselőcsoportja kerüljön be a parlamentbe. Megszólalnak a különböző magyar felekezetek papjai. A lelkészi ker minden erejével a MNSZ-t támogatja. (Népi Egység, 1946. november 16.) A támogatás mellett döntöttek a széki református egyházmegye lelkipásztorainak szamosújvári közgyűlésén. A katolikus papság a Magyar Népi Szövetség mellé áll. (Népi Egység, 1946. november 16.) Hat Csík megyei római katolikus lelkész nyilatkozata az önálló magyar lista mellett. Sas Antal rom.kat. [redacted] főesperes: "A [redacted] szétforgácsolódás népi jogainkért vívott küzdelmünk gyengítését eredményezné. (Népi Egység, 1946. november 19., rendkívüli kiadás) A marosvásárhelyi Szabad Szóból átvett nyilatkozatok Székelyudvarhelyről és Szovátáról.

Természetes, hogy katolikus papok, esperesek nem nyilatkozhatnak főpásztoruk, Márton Áron püspök beleegyezése nélkül. Emlékeztetni szeretnénk, hogy Gyulafehérvár püspöke megalakulásától rokonszenvvel követte a Magyar Népi Szövetség tevékenységét. Mélységesen nem értett egyet az 1945. november 18.-i kiáltvánnyal, de még nem szakított a nemzetiségi anyaszervezettel. Úgy vélte, hogy az ellennyilatkozat, amelyet a református püspök, az erdélyi magyar gazdasági, társadalmi egyesületek, szervezetek vezetői és a szociáldemokrata Lakatos István aláírtak, kellőképpen ellensúlyozza a Luca és Groza terrorja alatt hozott kiáltványt. Az 1946-os választások előtt a MNSZ támogatását ezzel nyilvánította ki, hogy bizalmas emberét, [redacted] Szentmiklóssy Ferencet, a gyulafehérvári Majláth [redacted] főgimnázium tanárát képviselő [redacted]

ajánlotta Csík megyébe, és meg is választották.

Mi sem természetesebb, minthogy a Magyar Népi Szövetség és sajtója a legnagyobb tisztelettel, megbecsüléssel szólott Márton Áronról. A bátor ~~antifasiszta~~ antifasiszta főpap, aki mindenkor a népek egyenlőségét hirdette; 1944 tavaszán nyíltan kiállt a kolozsvéri Szent Mihály-templomban a zsidók deportálása ellen; az erdélyi magyar ifjúság és a felnőttek tanítója volt hitazonokként, folyóirat-szerkesztőként; elsőnek ajánlott fel jelentős összeget a Petőfi-alapra, a magyar oktatás támogatására, ez az ember a nemzeti összefogás és felelősség példája volt minden erdélyi magyar szemében. Szemlér Ferenc egyik riportjában a püspök elindító faluját és családját kereste fel. Őszi út a Székelyföldön. Csíkország népe jövőt akar teremteni. Beszélgetés Kurkó Gyárfás falujában Márton Áron édesapjával. A nehéz hivatal. (Népi Egység, 1945. november 14.) A riporteri szerepre vállalkozó költő előbb a Maniu-gárda egy évvel előbbi kegyetlenségére emlékezik. "Többé nem ejthetjük ki Csík-szendomokos nevét anélkül, hogy az ugynevezett önkéntesek végengzéseit is ne párosítsuk hozzá. A forgó idő és a körülötte sustorgó csönd sem képes Maniu nevét megtisztítani ettől a sötét szennyestől, amelyet a székely öregasszonyok ártatlan vére szórt rá."

Majd Márton Áron családi házát keresi meg Szemlér.

"Mellékutcában állunk meg, szépen faragott kaput előtt. Egy öreg meg egy javakorbán lévő székely férfi éppen az egyik aszfát cseréli ki, s az újat faragják. Egy fűrész [üzem] után kérdezősködünk, mire az öregebb beül hozzánk a kocsiba, hogy majd megmutatja. Bemutatkozunk egymásnak és rövidesen kiderül, hogy útmutatónk Márton Árgoston, 77 éves csík-szentdomokosi lakos, Márton Áron erdélyi római katolikus püspök édesapja.

- Vagy három hónapja láttam Áron - feleli kérdésemre. Idehaza volt Domokoson, de sokat nem voltunk együtt. Aludni sem

jött haza, hanem a plébánián lakott. Egy reggel úgy volt, hogy missa után meglátogat. De aztán üzent, hogy nem tud jönni. Nehéz a hivatala. Sok emberrel kell szót váltania, hát nem is csudálom, ha nem ért rá. Pedig mindig szeretette idehaza. Ha az iskolai szünetben hazajött, még papnövendék korában is, együtt csinálta velünk a szénát az erdőn. Nem félt az semmi dologtól, a papi dologtól sem.

Nem volt könnyű dolga ott sem. Magától lett, mi lett. Segítettem, hát hogya segítettem volna én is. Segítség nélkül nem lehet haladni. Simán is csak út kell... Hat gyermekem volt, azok közül négy van életben, mindegyiket segíteni kellett, de mindegyik megállt a saját lábán. ~~...~~ Búezke is vagyok rájuk, az igaz. - Egy pillanatra elgondolkodik, s aztán csöndesen folytatja. - Soken szeretik Áront, de vannak a faluban, akik irigykednek rá, s ezt mondják, nem lett volna szabad olyan nagy urat csinálni ilyen kicsi helyről indult emberből. De azt hiszem, nem jól beszélnek ezek...

A kocsi hirtelen kanyarulatokkal küzdök ~~...~~ a meredeken felfelé ~~...~~ tartó úton. Egy ideig hallgatunk. Aztán mikor a baláni hegyek ismét elénk tornyosulnak, megszólal az öreg Márton Ágoston: Szerettem volna elmenni hozzá Fehérvárra egy kicsit. Hadd lássam, milyen helyt lakik az én püspök fiam? Mondta is, hogy elvisz egyszer, de most erőt nehéz ez utazás. Majd jövőre... He megérem... K

Ezt azonban nem szomorúan mondja, hanem az öregek bölcs nyugalmaival, és fűgén ugrik le a kocsiból, amikor a patak mentén épített gőzfűrészel áll megállunk. A kapuban vörhenyes bajszú, kékszemű, mosolygó pillantású, hatalmas szál harisnyás székel áll. Övé a fűrészel. A neve Márton Domokos, és ő a püspök egyik öccse. Beszédünket a gáttal ütemes szuszogása és a körfűrészel visítózása festi alá. Az egész telepén kemény munka folyik.

De Domokos is azon panaszkodik, amia e többiek, hogy nehéz a szállítás. És hogy keveset tud a külső világról. Egy hónapja még újság sem érkezik a faluba...

Mire visszaindulunk a falu felé, a nap lassan lefelé hajlik a nyugati dombok irányában. Ágoston bácsi velünk jön, hogy megmutassa a Kurkó család öslakását. A szép, komoly falusi ház egészen közel fekszik az övékhez, de hiába kerülünk a kapun beljebb, senkit sem találunk odahaza. Ágoston bácsi egy ideig hümmög, de ez sem segít a dolgokon."

Jó másfél esztendő múlva, 1947 nyarán ugyanez a Márton Áron a Magyar Népi Szövetség legnagyobb ellensége, akit sajtóban, népgyűléseken támadnak, azok is, akiknek semmi okunk nem lenne nehezíteni rá, de saját gyávaságuk sarkallja őket a "felháborodásra", nehogy Áron püspök barátjának tartsák. Két éven át tartó üldözés következik, amely idő alatt megvádolják a Magyar Népi Szövetség "elárulásával", ami a védők szemében "az erdélyi magyarság cserbenhagyásával" azonos, a román-magyar testvériség "béketontója" lesz belőle, majd imperialista ügynök, amíg 1949-ben le nem tartoztatják.

Csakugyan azt tanácsolta papjainak, hogy fordítsanak hátat a Magyar Népi Szövetségnek. De vajon miért?

Megtámadhatja-e egy magyar egyházfő a romániai magyarság népi szervezetét? A MNSz temesvári szervezete foglalkozott Márton Áron püspök körlevelével. (Népi Egység, 1947. augusztus 3.) Első jelentkezése a brassói újságban annak a vizálynak, amely Erdély római katolikus püspöke és a Magyar Népi Szövetség között kirobbant, a kolozsvári Világosságban közreadott állítólagos György Lajos-levél miatt. Kurkó Gyárfás ekkor még formálisan országos elnök, de gyakorlatilag félre van állítva a MNSz éléről. Takács Lajos dr., a MNSz vezető embere Temesváron felrója a püspöknek, - tehát Márton Áron egyházmegyéjén kívül - hogy válaszul a György Lajos elleni, a püspök által méltatlannak és igazság-

talannak tartott támadásra, [redacted] egyházmegyéje papjait a Magyar Népi Szövetséggel való szakításra szólította fel. "Márton Áron tudatosan vagy öntudatlanul a reakció oldalára állott, [redacted] amellyel szemben előzőleg derekas, férfias helytállásait tapasztalhattuk" - mondta Takács Lajos dr.

Négy nap múlva a lap olvasói megismerhették az úgy "hivatalos" változatát.

Adatok György Lajos egyetemi tanárról, akit Márton Áron püspök védelmébe vett. (Népi Szavak, 1947. augusztus 7.) Kivonatossan átvett cikk a kolozsvári Világosságból, azzal a megjegyzéssel, hogy a levél "kétséget kizáróan bebizonyítja az egyetemi tanár demokratsellenes magatartását és reakciós mesterkedéseit." A Világosság fényképmásolatot adott közre egy állítólagos György Lajos-levélről, amelyben a kolozsvári professzor arra kérte Teleki Géza grófot, az ideiglenes magyar nemzeti kormány volt vallás- és közoktatásügyi miniszterét, gróf Teleki Pál fiát, hogy jöjjön vissza régi kolozsvári katedrájára a Bolyai Tudományegyetemre, és álljon a demok^{ra}tikus irányvonallal elégedetlenkedők élére. Még akkor is Menuival kell szövegségre lépniük, ha ez a magyar egyetem felszámolását jelentené...

[Balogh Edgár, a Világosság [redacted] főszerkesztője majdnem négy évtizeddel később kiadott emlékiratában részletesen szól a György Lajos akadémikusnak tulajdonított levél történetéről. " Fúrge riportereink kifürkészték, hogy nevezett (vagyis György Lajos) nemcsak a múltban képviselt retrográd társadalmi törekvéseket, hanem mai működése is akadályozza az egyetemi ifjúság demokratikus szervezkedését és ideológiai fejlődését. Ketten is, Tamás Gáspár és Toth Kálmán újonnan kerültek a laphoz, ismert írók, de most valamilyen előttem nem ismert háttérből szerzett információikkal riporterekként szereztek alkalmi sikert. Névtelenül leadott egyik cikkükben feltárták a tanár múltját

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

és kétes jelenét, s ez az írás nemcsak az egyetemi körökben, hanem a katolikus egyházban is vihart keltett, lévén György Lajos történetesen az Erdélyi Katolikus Státus elnöke. A Világosság-cikk egy levelet idézett, amelyben György professzor arra kérte Teleki Géza grófot, a debreceni kormány volt vallás- és közoktatásügyi miniszterét, jöjjön vissza kolozsvári tanszékére, melyet 1944 őszén hagyott el, amikor repülőgépen Moszkvába küldték a tervezett szovjet-magyar fegyverszünet előkészítésére. A szöveg szerint a Bolyai Tudományegyetemen Telekinak »a helyzettel elégedetlenek élére« kellett volna élnia, hogy tekintélyével ellensúlyozza »a baloldaliak növekvő hatását az ifjúság szellemi kialekulására...« Ez eléggé kompromittáló anyag a tisztogatók kezében, György Lajos és köre azonban kereken tagadta a levél hitelességét.

Balogh Edgár emlékiratában egy olyan személyes élményt id felidéz, amely szintén a György Lajos-levél valószínűtlenségére mellette szólhatott volna számára. 1946 nyarán Teleki Géza gróf felkereste őt a MNSz központjában. A magyar tudós előbb Groza miniszterelnöknél járt, aki a MNSz-hez küldte. Kurkó Gyárfás elnök távollétében Balogh Edgár tárgyalta vele, és eltemácsolta attól, hogy visszatérjen kolozsvári katedrájára. Mivel "a bécsi döntés emlékét idéző gróf Teleki Pál fiának megjelenése vörös posztó volna a román közvélemény szemében, s ez veszélyeztetné nehezen kivívott önálló egyetemünk létét... Ez a mondat elég is volt. Teleki Géza megértette, s nem is tért vissza többé a kérdésre."

E beszélgetés nyomán azonban Balogh Edgár - ezt állítja - kételkedni kezdett a levél hitelességében, mire Azody János, a későbbi krimiszerző, akkor a Román Kommunista Párt kolozsvári aktivistája "előkerítette a névaláírással hitelesített eredetit." Balogh Edgárt ezt megdöbbenetette, mert úgy találta, hogy

a levél "bizonyítéka volt egy háttérbeli tervnek, ellentétben egyetemünk újszerű szellemi és tudományos szerepével." [redacted] Ennyi elegendő volt ahhoz, hogy Balogh Edgár legyőzze kételyeit, és leadja a második cikket is György Lajos ellen.

Pedig nem is olyan régen még mekkora tisztelet övezte az erdélyi magyar sajtóban Áron püspököt is, György Lajos profeszor^{or} is. György Lajos dr. az erdélyi katolikus egyházmegye új világi főgondnoka. (Népi Egység, 1945. december 19.) Az egyházmegyei tanács kolozsvári gyűlésén "Márton Áron püspök a római katolikus egyház időszerű kérdéseivel foglalkozott, s utat mutatott az egyházmegyei tanács tagjainak a mai helyzetben tanúsítandó helyes és egészséges állásfoglalásra. A püspök kitért a magyar iskolák kérdéseire, s elismerését fejezte ki a Magyar Népi Szövetségnek és a különböző munkásszervezeteknek ezen a téren elért eredményeiért."

Mi lehetett a helyes és egészséges állásfoglalás válaszul erre az álnokságra? Áron püspök keserűen látta be, hogy ez már nem az a Magyar Népi Szövetség, amelyik 1944 őszén a magyarok védelmezőjeként lépett ki a politikai porondra. Papjai nem közösködtek tovább a román elnyomás cinkosaival!

Balogh Edgár majdnem fél évszázaddal később beismeri, hogy az a bizonyos György Lajos-levél "lalkiismeretébe vág", hiszen nem sokkal a cikkek megjelenése után Takács Lajos közölte vele: a szóban forgó levél "eredetije" hamisítvány. (Férfimunka, 1986.)

Ha valaki egyszer megírja Balogh Edgár vagy Takács Lajos életrajzát, választ kell keresnie arra is, hogy a Világosság főszerkesztője, miután tudomást szerzett Takács Lajostól a levélhamisításról, miért nem vont [redacted] le a jellemkövetelte tanulmányt, és miért nem lépett fel nyilvánosan az őt is megtévesztő és megáldozó "krimiszerző", Aszódy János és [redacted] ennek pártfőnökei ellen? És Takács Lajos miként volt képes nyílt gyűlésen "elítélni" Márton Áron püspököt, mikor ű Balogh Edgárnál is jobban tudta, hogy provokáció csapdájába estek és az egész koholmány célja nem egyéb, mint az erdélyi magyarság egységének széttröszölése?

De hát ez már 1947 nyara, Kurkó Gyárfás elnök félreállításának, a Magyar Népi Szövetség marginalizálásának ideje!

Térjünk vissza másfél-két esztendőre, mikor elkezdődött

az erdélyi magyarság egységének tudatos kiépítése. Korszerű nemzet/nemzetiség szemléletre vall, hogy [redacted] Kurkó Gyárfásék a kezdetektől a magyar szellemi egységet tartották szem előtt és ebbe a cselekvő egységbe beletartozónak tekintettek mindenkit, aki a nyelv, a kultúra [redacted] alapján vállalja a közösséget. Önkéntes szövetséget képzeltek el, amely [redacted] átfogja a székelyeket, a szörványmagyarokat, az erdélyi magyar-zsidókat és a moldvai csángó-magyarokat.

Magyarok és zsidók összefogása Erdélyben olyan alkotó szövetség volt, amely különösen Trianon után elősegítette a magyar nyelv, kultúra továbbélését. [redacted] Színházak, újságok, folyóiratok, kulturális intézmények [redacted] fenntartásában a kiesett magyar állami támogatást kellett pótolni. Az erdélyi zsidóság az első pillanattól vállalta az áldozatot. Nemcsak anyagi segítséggel, hanem a magyar nyelv és magyar kultúra megőrzésével.

Egy tudós főrabbi, Kecskeméti Lipót vált jelképévé ennek az alapállásnak. Jelentős szellemisége lett volna a magyar kulturális életnek akkor is, egyben természetesen a [redacted] magyar-zsidó szellemiségnek - ha tevékenységének egy szakasza nem esik a Trianon utáni időkre, [redacted] Nagyváradon. A rabbiképzővel együtt elvégezte a bölcsészetet is a Pázmány Péter Tudományegyetemen, és bölcsészdoktori diplomát szerzett. Családi öröksége volt a magyar nyelv és a magyar kultúra szeretete. Elindító szülővárosa Kecskemét, ahol elemi iskoláit és a gimnázium első osztályait végezte. Ez a város alakította ki választékos, szép magyar stílusát, amit kortársai megcsodáltak. Német és más világnyelvek, meg természetesen a héber nyelv kiváló ismerőjeként szekerere rúdját fordíthatta volna más irodalmak felé is. A zsidó kultúra a vérébe ivódott - azt a szenvedélyét is a szülői házból hozta magával - és úgy érezte, hogy zsidó A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848 sz. NKFI programja támogatta. irodalmá-

hoz. Zsidó költőktől címmel 1887-ben magyar gyűjteményt adott ki a középkori héber költészet remekeiből.

Híre, neve korán eljutott Nagyváradra, amely a 19. század utolsó és a 20. század első éveiben, jószerént éppen nagy lélekszámú zsidó polgárságának, kereskedői és vállalkozói rétegének hatására, a szabadabb szellemi lélegzés magyar központja volt. Kecskeméti Lipót 1890-ben meghívást kapott Nagyváradra, ott szolgált haláláig, 1936-ig. "Itt egymásra találunk az emberek" - így [REDACTED] jellemezte Ady Endre a korszak várad-i szellemiségét, a felekezetek megbékélését, ezen belül is a magyar vallások és a zsidó hit egymásra találását. Dreschsler Miksa korabeli temesvári főrabbi így jellemezte: "Fejedelem volt a szellem világában. A magyar nyelvnek nagy-nagy művésze, a zsidó vallási életnek megismerényítője, az [REDACTED] igazságosságban boldoguló világ hívője, bűvés szava prófétája." Sárjánál Tebéry Géza írta azt mondta róla: "a várad-i zsidó pap a magyar próza költője volt."

Elfogadhatta volna-e a magyar próza költője a Trianon után berendezkedő román hatalom parancsát, amellyel a magyar-zsidóságot Erdélyben ki akarta szakítani a magyar nyelv, a magyar kultúra köréből? Várad zsidó vallású diákjai 1918-ig magától értetődően magyar tannyelvű iskolákba jártak. Bukarest elrendelte: zsidó felekezeti fiatalok ezentúl csak állami iskolákba járhatnak, amelyekben a tanítási nyelven nyilván a román. Esetleg nyithatnak számukra felekezeti iskolákat, ott a tanítási nyelvet az egyházi elöljáróság határozza meg. És a főrabbi javaslatára Nagyváradon zsidó középiskola létesült, amelyet később Kecskeméti-gimnáziumként emlegettek. A zsidó vallású fiatalokon kívül felvettek ide keresztény magyar diákokat is. A tanítás nyelve a magyar maradt!

Ezt a hagyományt zúzta szét a deportálás drámája.

templomi szentbeszédben nyilvánosan elítélte a példátlan tömeggyilkosságot és követelte a zsidók elhurcolásának azonnali be- szüntetését. Vállalta a szembeszegülést a magyar közigazgatást uralo' hitleristákkal.

Aus^{ch}witz után újra kellett gondolni az együttélést zsidók- nak, magyaroknak egyképpen. A Népi Egység egyképpen szólt a Székelyföldhöz, ahol a történelmet a deportálások iszonyata terhelte meg, és Dél-Erdélyhez, ahol a zsidóknak sikerült életben maradniuk. (A román kormányzat Moldvában, Bukovinában és Besszerébiában gyilkoltatta le százezer számra a zsidó lakosságot.) A brassói újság egyképpen tudatosította a deportálás, a krematóriumok rémségeit a magyaroknak, a történelmi katarzis felkeltésére és az enyhülés, a békiülés, az együttélés távlatát a történelem jó hagyományainak szellemében.

Még tartanak a második világhábrú utolsó ~~csatái~~ csatái, mikor a Népi Egység már hozzájut hiteles beszámolókhöz a halál- táborok borzalmairól és azonnal közli őket. Aus^{ch}witz borzalmi címmel első oldalas cikk jelenik meg 1945. április 12.-én, amely megrázó epizódokat villant fel a haláltábor borzalmairól. Tetemrehívás a buchenwaldi erdőben címmel vezércikket közöl a lap 1945. április 2⁵.-én, Szász István tollából. Az esemény, ami a cikk megírására készítette: a szövetséges haderők parancsnoka az egykori haláltábor ~~megtekintésére~~ megtekintésére rendelte ki a környék német lakosságát. Hozzáfüzi a hírhez Szász István, hogy ilyen tetemrehívásokat kellene rendezni a fasiszmus minden tömeggyilkosságának színhelyén, hogy a lakosság egésze szembesüljön azokkal a megbocsáthatatlan bűnökkel, amelyekről eddig nem tudott vagy nem akart tudomást szerezni.

Találkoznak a lap munkatársai a poklokból szabadultakkal is. Két magyar-zsidó Tito partizánjainak tisztító tűzén át hazatalált. (Népi Egység, 1944. november 18.) A Magyar Népi

Szövetség bukaresti székházában két volt budapesti zsidó munkaszolgálatost látnak vendégül. A bori rézbányában voltak kényszermunkán, a jugoszláv partizánok szabadították ki őket, ezután maguk is beálltak a partizánok közé. Az egyik neve Semler Endre, volt baktisztviselő, fogolyszáma: 11.606, a másik neve Braun (csak a vezetéknevét tünteti fel a cikk), 11.155-ös számú fogoly, valamikor a Népszava munkatársai ^{volt} cikkek, novellák szerzője.

Még egy menekült a bori rézbányából: Justus Pál, aki 1944 késő őszén a temesvári Szabad Szónál dolgozott. A Népi Egység 1944. november 26.-i száma Németvilág Magyarországon című írását közölte. Alcíme: Budapesti napló-részlet 1944 tavaszáról. Justus Temesvárról hazatért Budapestre, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyik vezető pártmunkása lett. [A Magyar Nagylexikon tizedik kötetében ezt találjuk róla: "1944 júniusában Borba vitték munkaszolgálatra, szeptember végén megszökött, csatlakozott Tito partizánjaihoz. 1944 végén újságíró a szovjet csapatok által felszabadított Temesváron, a Romániai Magyar Népi Szövetség szervezője. 1945-től Budapesten az SZDP országos vezetőségi tagja, az agitációs és propaganda osztály vezetője, a Szocializmus című pártfolyóirat szerkesztője. 1945 április - 1949 között parlamenti képviselő. Elfogadta az MKP és az SZDP egyesítését, az MDP KV tagja, a Magyar Rádió alelnöke (1948-49). 1949. júniusában letartóztatták, a Rajk-per nyolcadrendű vádlottjaként életfogytiglani fegyházra ítélték. 1955. novemberében szabadult, 1956 szeptemberében rehabilitálták. A Corvina Kiadó szerkesztője, haláláig műfordítással foglalkozott.]

A kolozsvári zsidóság kálváriája. (Népi Egység, 1945. február 8.) A [b.m.] szignóval jegyzett riport megrázó epizódokat elevenít fel a deportálások idejéből.

Menekülés a hitleri pokolból. A 86.892. számú fogoly elbeszélése.
Védírat a fasiszta barbárság ellen. (Népi Egység, 1945. június 26.) Karács Andor riportja Klein Zsigmond kézdivásárhelyi őrást és ékszerészt szólaltatja meg, aki az auschwitzi és saxenhauseni haláltáborokról mondja el drámai élményeit. Erdélyi magyar írók és újságírók borzalmas végzete. (Népi Egység, 1945. szeptember 18.) Hazatért deportáltak híradása Karácsony Benő író és számos erdélyi újságíró pusztulásáról Auschwitzban.

[Karácsony Benő 1888-ban született Gyulafehérváron, 1944-ben ölték meg Auschwitzban. A Napos oldal, a Piotruska, a megnyugvás ösvényén című regények, a Rut kis kacsá színmű népszerű szerzője volt; könyveit újra meg újra kiadják.]

"A történelmi ítéletmondás után komoly önvizsgálatot kell tartani." (Népi Egység, 1945. május 30.) Vésérhelyi János erdélyi református püspök pünkösdi pásztorlevele. Csatlakoztatva ehhez a hírhez egy másikat, Márton Áron római katolikus püspök ~~erélyes~~ erélyes tiltakozását egy évvel előbb, a megkezdődött deportálások ellen, szentbeszédében, amit a kolozsvári Szent Mihály-templomban mondott el, képet ~~kapunk~~ kaphatunk arról, hogy milyen mélyen megrendítette az erdélyi magyarság nagy többségét a zsidók deportálása. Hozzávehetjük a másik két magyar egyházat is, az ~~unitárius~~ unitáriust, amelynek püspöke, ~~József~~ József József Miklós a kormányzóságnál tiltakozott, vagy az evangélikust, amelynek kolozsvári esperese, Jérossy Andor üldözött zsidókat bujtatott a lakásában.

Kolozsvérott jonéhány mentésre emlékeznek évtizedek múltán is. 9/ Szabó T. Attila nyelvész tudós, Miskolczy Dezső ~~és~~ és Haynal Imre orvostudorok és munkatársaik, Nagy Géza ~~egyetemi~~ egyetemi tanár, Bartalis János költő, Tordai György tanár, Horváth Dániel református teológiai tanár, Jordáky Lajos író, Salamon Lászlóné tanárnő, Nagy Istvénné, az író felesége, vagy éppen Péter Lajos cipész mester, az emberséges emberek

hosszú sora teljesítette önként vállalt, cseppet sem veszélytelen kötelességét...

Az embertelenségeket a népbíróság torolták meg, vagy az áldozatok hozzátartozói. Levél egy feleséghez. (Népi Egység, 1947. január 2.) Az ukrainai munkaszolgálaton mártírnak halt erdélyi költő, Salamon Ernő felesége felrója férje egykori századperancsnokának, Pomázy István főhadnagynak - a tiszt feleségéhez intézett levél formájában -, hogy embertelenül viselkedett a költővel. Nem volt hajlandó átvenni tőle megőrzésére. Ukrajnában írt öt verset; egyáltalán, annyira gyötörte, hogy Salamon Ernő idegileg összeroppant, és végül a román önkéntesek végeztek vele. (Átvétel a marosvásárhelyi Szabad Szótól.)

A szalmaszál e helyén maradt. (Népi Egység, 1946. június 17.) A szerző, aki névtelenül küldte be cikkét, elmarasztalja a délerdélyi magyarságot, amiért Antonescu parancsuralma idején nem érezte át eléggé a romániai zsidóság szenvedéseit és nem támogatta eléggé az üldözötteket. Az erdélyi magyarság most ugyanúgy érezheti magát, mint Antonescu alatt a zsidóság: származása miatt gyalázzák és üldözik. "Ellenfeleink ezért szidnak, amit önmagukban a legszentebbnek tartanak. Azért, mert nyelvünkhöz, vallásunkhoz, meggyőződésünkhöz ragaszkodunk. Azért, mert huszonöt esztendő toldozott-foltozott kisebbségi gyakorlata után végre egy nagyot akarunk kortyintani mi is e szabadság levegőjéből. Azért, mert hinni merünk a szabad népek szabad, testvéri együttélésében. Hinni merünk egy olyan világban, ahol nincs nemzetiségi elnyomás."

Folytak a bírósági felelősségrevonások Bukarestben és Kolozsvárott. ~~...~~ A népbírósági tanúkihallgatások során fény derül az Antonescu-uralom kínzókamráira. (Népi Egység, 1945. április 5.) A bukaresti népbíróság előtt a tanúk leleplezték a román börtönökben dívó középkori módszereket. Munkaszolgálatosok hőhérai a kolozsvári népbíróság előtt,

(Népi Egység, 1946. március 23.) Vádirat kegyetlenkedő tisztok és keretlegények ellen. Az auschwitzi halálgyár magyar "gázmunkása" leleplezi a náci hullségező borzalmait. (Népi Egység, 1946. május 3.) Átvétel a budapesti sajtóból, a forrás megjelölése nélkül. A kolozsvári népbíróóság előtt folyó gettó-perben újabb és újabb gaztettekre derül világosság. Miért utasította el Inczedy-Joksmann az egyházak közbenjárását?

(Népi Egység, 1946. június 1.) Vásárhelyi János erdélyi református püspök tanúkihallgatása során elmondta, hogy 1944 tavaszán, Weinberger főrabbi kérésére, a kolozsvári egyházfők Inczedy-Joksmann főispánhoz fordultak és tiltakoztak a zsidók gettóba hurcolása ellen. József Miklós unitárius püspök Horthy kormányzóhoz utazott, hogy közbenjárjon a zsidóság érdekében.

Bihangzott a vádbeszéd a kolozsvári gettó-perben. Tanúkat tartóztattak le nyílt tárgyaláson. (Népi Egység, 1946. június 2.)

Moreriu népfőügyész hangoztatta, hogy "a jelenlegi vádlottak között vannak magyarok, románok, németek, sőt zsidók is, ezek azonban nem tartoznak egyik néphez sem, mert ezek fasiszták."

Hadbíróóság ítélkezik a iasi-i mészárlások ügyében. (Népi Egység, 1946. június 17.) Mivel a népbíróóságok hatáskörét a katonai bíróságokra ruházták át, ez vonja felelősségre a iasi-i zsidópogrom áldozatait. /

[Iasi moldvai városban és környékén 1941. június végén az Antonescu-féle román hadsereg főtisztjeinek irányításával, 12 ezer zsidó lakos életét követelő gyilkosság sorozat zajlott le. A romániai zsidó hitközségek kéthetente megjelenő lapja, a bukaresti Revista Culturalui Mozaic 1986. október 15.-én, a vérengzés 45. évfordulóján korabeli dokumentumok fényképmásolatait közölte. A hajdani rendőrségi jelentésekből, katonai jegyzőkönyvekől világosan kiderül, hogy a zsidók szörnyű lemészárlását a katonai hatóságok szervezték meg és irányították, és a iasi-i

rendőr-főnökség jellemzése szerint, "a román lakosság minden rétege" tevékenyen részt vett a gyilkolásokban és rablásokban. Dr. Moses Rozen romániai főrabbi az említett lapzámban közölt vezércikkében nem is pogromnak, hanem "szervezett népiirtásnak" nevezte az 1941-es iasi-i eseményeket.

Ehhez kapcsolódik a Népi Egység parlamenti tudósítása 1947. március 17.-én, A iasi-i fasiszta tömeggyilkosok ügye a képviselőház előtt címmel: Dumitru Pop képviselő a parlamentben kérdést intézett a miniszterelnökhöz, a hadügyminiszterhez és az igazságügyminiszterhez, hogy "a iasi-i fasiszta tömegmészárlás elkövetőit miért nem tartóztatták még le, e miért késik a jogos ítélet kimondása felettük."

Feltűnést keltő öngyilkosság a fővárosban. (Népi Egység, 1947. március 20.) Lucia Taler 26 éves tisztviselőnő megmérgezte magát. A fiatal hölgy szemtanúja volt az 1941-es zsidó tömegmészárlásnak, "és azóta lelki egyensúlya teljesen felborult."

A 806-os törvény körül folyt vita a képviselőházban. Jakab János Brassó megyei képviselő felszólalása. (Népi Egység, 1947. január 18.) "Manolescu a zsidó parlamenti csoport néven kérte, hogy a zsidóüldözések és száműzetések folytán özvegyen és árván maradtakat nyilvánítsák hadirokkentaknak, mert a zsidóság az üldözések idején nagyon kegyetlen áldozatokat hozott a iasi-i tömegmészárlások, a bukeesti zsidóellenes lázadás és a transnistriai elhurcolások idején."

[A iasi-i mészárlásról szoltunk fennebb. Ezt megelőzően, 1941 januárjában vasgárdista lázadás tört ki Bukarestben, lényegében Antonescu marsall félreállítására. Hérom napon át tartanak az utcai harcok Bukarestben és Brassóban, majd a Romániában állomáscsozó német haderő Antonescu mellett avatkozik közbe. A vasgárdisták lázadásuk alatt több tízezer zsidót mészároltak le

Dudeștiben, Bukarest zsidó negyedében. A romániai zsidók sorsáról írott és 1946-ban kiadott könyvében, az ugynevezett Fekete könyv - ben, Matatias Carp százezer zsidóról beszél, akiket az Antonescu-kormány prédául dobott oda "az elszabadult bestiáknak". Carp így folytatja: "Egy több tízezres, férfiakból, nőkből, gyermekekből álló tömeg csaknem 70 órán át nem foglalkozott egyébvel, mint a bántalmazásokkal, a pusztítással, a gyűjtögetéssel, a lopással és gyilkolással." A gyűlölettől elvakult veszárdisták a meggyilkolt, megcsufolt zsidók holttestét a vágóhid ~~...~~ kampóira akasztották fel.

Harmadik nagy zsidópogrom Romániában a szovjetellenes háború megkezdése után volt, mikor Bukovinából, Moldvából, ~~...~~ Besszarábiából több százezer zsidót hurcoltak el a meghódított keleti területekre, és ott legyilkolták őket.]

Faji eredet nagy nemzetiségi hovatartozás? című glosszájában a Népi Egység már 1945. január 21-én követeli a két ~~...~~ meghatározás különválasztását, mivel a "faji eredet" nyilvántartása vezetett a zsidóellenes intézkedésekhez, majd a tömeggyilkosságokhoz.

A zsidóság a reakcióellen. A Demokrata Zsidó Bizottság Brașov megyei szervezetének nagygyűlése. (Népi Egység, 1947. március 14.) " Történelmi példákkal igazolja, hogy a zsidógyűlölet mindig reakciós gondolkodással és haladásellenes politikai állásfoglalással volt kapcsolatban, s minden időben az elnyomók használták fel eszközül a szabadságukért küzdő népek és társadalmi rétegek mozgalmának elfojtására."

Észak-Erdély városaiban minden esztendőben gyászünnepséget tartottak a zsidók deportálásának évfordulóin. Ezeken a túlélő zsidókon kívül nagy számban vettek részt magyarok és románok is, főleg értelmiségiek, papok, írók. Megházó gyász-ünnepség az észak-erdélyi gettóba hurcolás évfordulóján. (Népi

Egység, 1945. május 9.) A kolozsvári megemlékezésen felszólalt a Magyar Népi Szövetség képviselője is, Mezei Lajos. Gyásziesten tisztelet a vasgárdista vérengzések folytán elpusztult zsidók emlékére. (Népi Egység, 1946. január 23.) Az 1941-es bukaresti vasgárdista pogrom 10 évfordulóján a fővárosi megemlékezésen a román kormány és a szovjet nagykövetség is képviseltette magát. Gyászévforduló. (Népi Egység, 1947. május 4.) Az északerdélyi zsidó gettózás évfordulóján közölt glossza. "Biztosan tudjuk és reméljük, hogy keresztény magyar egyházaink az igazi krisztusi szeretet tanítása szerint a zsidóságnak ezen a tragikus gyásznepjén meg fogják találni az együttérzés igéjét és kegyelettel emlékeznek meg azokról az ártatlan áldozatokról, akiknek szenvedése és kálváriája ezen a napon kezdődött el." A zsidó nép gyászévfordulója. (Népi Egység, 1947. május 9.) Megrázó hangulatú megemlékezés Sepsiszentgyörgyön.

Nemcsak a gyászukban érezhették a deportálást túlélő erdélyi zsidók a magyarok rokonszenvét, együttérzését. Igy is lehet! címmel a Népi Egység 1945. március 24.-i számában glosszát olvashatni (h.s.) szignóval - alighanem Helász Sándor a szerző, a Brassói Lapok egykori munkatársa - arról, hogy néhány száz keresztény magyar asszony gyűjtést indított Marosvásárhelyen a deportálásból hazatérő zsidók felsegélyezésére. "A magyarság igazi lelkiismerete szólal meg ebben az mozgalomban" - írja a szerző. A Magyar Népi Szövetség első kongresszusán Kolozsvárott, a megyei kiküldöttek beszámoltak a helyi szervezetek tevékenységéről. (1945. május 12.-i lapszám) Szatmár megye küldötte arról beszélt, hogy minden eszközzel segítik a deportálásból hazatérő zsidók újbóli beilleszkedését; a szatmári MNSz 40 ezer pengőt gyűjtött össze erre a célra. Az erdélyi magyar egyházak a zsidó deportáltakért. (Népi Egység, 1945. augusztus 15.) A református egyház Jó Pásztor missziója, amely 1942 óta a zsidók közötti

lelki, szociális és karitatív szolgálatot végzi, a többi evangéliumi egyház bevonásával, gondoskodni kíván a deportálásból hazatérő zsidó fiatalokról.

Úgy a mondás, hogy a szegények igazán megyleltek. Bármennyire módosok voltak is a zsidók, részben legalábbis, a háború előtt, a deportálásból hazatérők igazán ~~szegény~~ segélyre szoruló nélkülözők. ~~De~~ De feltámad bennük, a csalódások, szenvedések ellenére is, az a szolidaritást, ami a kisebbségi meggyerséghez fűzte őket: az iskolaszépítő Kecskeméti Lipót gesztusa. A Zsidó Népközösség a Bolyai Egyetem rendelkezésére bocsátja a marosvásárhelyi szanatóriumot. (Népi Egység, 1945. december 23.) A magyar orvosi kar szülészeti klinikát rendez be az épületben.

[A Bolyai Tudományegyetem létrehozásáért vívott küzdelem egyik súlyos veresége volt az, hogy ~~magyar orvosok~~ nem kapták meg azokat az épületeket és felszereléseket, amelyek az orvosi karon vagy a vegyészeti karon ~~szükségesek~~ egyáltalán az elengedhetetlenek, oktatás megkezdéséhez. A Magyar Népi Szövetség, illetve a magyar egyetem vezetői ragaszkodtak ahhoz, hogy a bécsi döntés után ^teszközök magyar állami beruházások maradjanak az új magyar egyetem tulajdonában. Ugyanis az 1940-es kivonuláskor a Ferdinánd ^{vezetői} király román egyetem ~~vezetői~~ minden mozdíthatót magukkal vittek az egyetem berendezéséből; a magyar kormány saját erejéből pótolta a hiányokat. A magyar fél úgy gondolta, hogy az új egyetem jogfolytonosságot fog élvezni, és így természetes módon ~~magyar állam~~ birtokolhatja a laboratóriumok felszerelését. Csak hogy a Groza-kormány döntése - amelyet a királyi dekrétum szentesített - megszüntette a Ferenc József Tudományegyetem ~~magyar állam~~ jogfolytonosságát, ugyanakkor kimondta a magyar egyetem megalapítását, de ez az új egyetem törvényesen semmit nem örökölhett: a magyar állami pénzen beszerzett felszerelések hadizsákmányként a román állam tulajdonába kerültek.

Marosvásárhelyen üres kaszárnyépület várta a magyar orvosi kart, az addigi magyar királyi hadapród iskola. A zsidó hitközség ajándéka, a szenatórium lehetővé tette a szülészeti klinika megalapítását.]

Kivette [redacted] részét a deportálásból hazatérő zsidók [redacted] felsegélyezéséből a Nyugat is. Főleg a Joint segélyszervezet, amelyik zsidó közösségek és egyének részére indított küldeményeket. Két vasúti kocsi búzát adományozott a zsidóság a Székelyföldnek.

(Népi Egység, 1947. március 18.) A JOINT által pászkakészítés céljaira küldött négy vagon búza felét a Székelyföld inségeseinek ajándékozták. "A testvéri megnyilvánulás elősegítésében nagy szerepe volt Schwarzenberger Ernő aradi Joint-megbízottnak."

Két kocsi búza címmel, Szemlér Ferenc vezércikkben méltatja az eseményt. (1947, március 21.) Felidézi a zsidóüldözések fasiszta borzalmait és az utána következő, az egész magyar népet érintő bizalmatlanság légkörét. Hangsúlyozza, hogy ez az [redacted] ajándék most a megbékélés útját mutatja. "A magyarság és a zsidóság széles tömegeinek vágyai és törekvései nem különböznek egymástól - írja - Egyik is, másik is a haladó demokrácia elveit kívánja megvalósítani. Egyik is, másik is békében, szabadságban és egyenlőségben akar élni. A cél közös és a harc is közös."

Ezt a hangot ütötte meg Budapesten Hevesi Ferenc főrabbi a Magyar Zsidó Társadalmi Szövetség megalakulása alkalmával. (A Népi Egység 1945. december 30.-án közölt erről tudósítást.) [redacted]

Hevesi főrabbi [redacted] kérte a [redacted] zsidóságot, hogy tegyen félre minden gyűlölködést, és a megbékélés jegyében járuljon hozzá az ország és az emberiség boldogulásához. Mintegy válaszként jelenik meg a brassói lapban a Megújul az élet című vezércikk.

(1946. január 13.) Az erdélyi magyarok és zsidók múltbeli [redacted] közös sorsa után a fasiszma szörnyű bűnei a lelki meghasonlást hozták, érvel a cikk, de immár a megbocsátás, azvetértés, közös

harc kezd kialakulni újrag Erdélyben a zsidó demokraták és a magyar demokraták között.

A zsidóság és a magyarság megbékéléséről beszélt Kohn Hillel dr. a székelyföldi zsidóság marosvásárhelyi értekezletén. (Népi Egység, 1946. április 8.) "Megállapította, hogy a két nép között megmérgezett jóviszony a mindkét részről tanúsított méltó megértéssel állítható helyre".

[Kohn Hillel / 1891-1972 / közgazdasági író, szociológus, közíró. A két háború között ügyvéd szülővárosában, Kolozsvárott. A harmincas évek elejétől az illegális kommunista mozgalom egyik erdélyi vezetője, tartományi titkár. 1942-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélik, majd Dachauba, illetve Buchenwaldba hurcolják; e táborokban az ellenállási mozgalom szervezője. Szabadulása után a Romániai Demokratikus Zsidó Népközösség elnöke, a kolozsvári Egység című zsidó hetilap munkatársa. A Bolyai Tudományegyetemen 1946-ban a politikai gazdaságtan tanára. Román és magyar folyóiratok, köztük a Korunk külső munkatársa.]

Az erdélyi zsidóság demokratikus feladatvállalásáról tartott Brassóban előadást Kohn Hillel dr. (Népi Egység, 1946. május 14.) "A fasizmust megsemmisítették, de gyökerei még nem pusztultak el. Évtizedeken át kell még harcolni, hogy utolsó maradványai is eltűnjenek." A következő lapszámban (május 15.) ~~székelyföldi zsidóság~~ Kohn Hillel brassói előadásához fűzött méltató megjegyzéseket a névtelen glosszaíró.

A Magyar Népi Szövetség és az erdélyi zsidóság kapcsolata kezdetektől a kölcsönös tiszteleten, érdeklődésen és egymás segítségén ~~alapult~~ alapult. Érvényes ez a zsidó hetilap, az Egység által mutatott rokonszenvező figyelemre. ~~...~~ Említettük, hogy a szociáldemokrata párt kolozsvári Magyar Bizottsága, elsősorban Lakatos István nem egyszer éles vitát folytatott a ~~...~~ MNSz

vezetőségével az erdélyi magyarság követendő útjárdi. Ezek az írások az Erdély és a Világosság hasábjain ^{jelentek meg.} ~~...~~ De ez nem jelentette azt, hogy a szociáldemokrata Erdély okkal, ok nélkül élezte a viszonyt a MNSZ-sajttal és férdítva. Mikor 1946 júniusában a MNSZ tanácskozássra hívta össze ^{Kolozsvára az} ~~...~~ erdélyi magyar lapok vezetőit, az 1946 november 19.-re kitűzött parlamenti választásokkal kapcsolatos feladatok megbeszélésére, a felszólalók között - Aszód János (Igazság), Kacsó Sándor (Falvak Népe), Szemlér Ferenc (Népi Egység), Lázár József ~~...~~ (temesvári Szabad Szó), Kovács György (marosvásárhelyi Szabad Szó), Korda István (aradi Jövő), Gyárfás Endre (nagyvárad Uj Élet), és dr. György Endre (a magyar szövetkezeti sajtó) - ott volt az Erdély küldötte is, Wolf Sándor főszerkesztő személyében.

Záróbeszédében Kurkó Gyárfás erélyesebb bíráló hangot követelt az erdélyi magyar sajtótól: hozzák felszínre a MNSZ szervezeteinek hiányosságait, és ha a szükség úgy kívánja, marasztalják el a kormánykörök vagy hivatalok magatartását. "Egyesek a demokráciát úgy értelmezik, hogy bizonyos rétegek megnyerése érdekében más népeket háttérbe kell szorítani, vagy meg kell rövidíteni csupán azért, mert kevesebben vannak. A demokrácia egészséges szelleme ilyent nem ismer és nem ismerhet."

Nyílt beszéd, Kurkó ennél világosabban nem is szólhatott volna. Bírálta a Groza-kormány egyik-másik miniszterét, minisztériumát illetve, amelyek - a választások kizsákmányolásával - úgy akartak híveket szerezni a román nacionalisták köréből, hogy ahol lehetett, szűkítették a magyarság ~~...~~ jogait. Szoruljon csak ~~...~~ hátrább a létezésemben kisebb magyarság a román többség érdekei előtt! A néhány nap múlva kezdődő székelyudvarhelyi MNSZ-kongresszus hangulata előre érződött az újságírók tanácskozásán. A kolozsvári magyar sajtóértékelés határozatai.

Ezen a tanácskozáson Wolf Sándor szociáldemokrata főszervező "határozott magatartást sürget a magyar sajtótól a romániai magyarajkú zsidóság és a Magyar Népi Szövetség viszonyára vonatkozóan is; hangsúlyozza, hogy mindent el kell követni mindkét részről a békeesség és megértés szellemének teljes mértékben való érvényesüléséért. "

A magyar egység igénye ez.

^{hoj} Kohn Hillel az erdélyi zsidóság képviselőjeként csakugyan megívott a székelyudvarhelyi MNSz-kongresszuson. A Magyar Népi Szövetség országos nagygyűlése Székelyudvarhelyen. Kurkó Gyárfás szól a nagygyűléshez. Lucaciu ezredes, Kohn Hillel nagyszabású beszéde. Kurkó Gyárfás szól a nagygyűléshez. (Népi Egység, 1946. június 30.) Szilágyi ■ Ignác megyefőnök ■ Udvarhely megye, Dobos Ferenc polgármester Székelyudvarhely városa nevében üdvözölte a kongresszust. Kohn Hillel, a Romániai Demokrata Zsidó népközösség elnöke: "Észak-Erdély demokrata zsidósága várja és reméli, a demokrata magyarság segítségét ehhez, hogy kiheverhesse a német csapásokat. Erdély demokrata zsidói meg vannak győződve arról, hogy az erdélyi magyar demokrácia tetteivel fogja bizonyítani azt, hogy azoknak a zsidóknak van igazuk, akik a magyar népet nem azonosítják a magyar fasizmussal. " Mogyorós Sándor, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának kiküldötte: " Mi, kommunisták minden erőnkkel támogatni fogjuk a magyarság egyenlőségéért folytatott ~~harcot~~ harcot, de tiszta szívből kívánjuk, hogy ez a nagygyűlés azt az utat válassza, amely út ~~az~~ a romániai magyarság szabadságát, fejlődését, békéjét, jelen és jövő boldogságát hozza. " Kurkó Gyárfás: "Amikor az elmúlt év mérlegét ~~elöl~~ felállítjuk, figyelembe véve a minden oldalról jövő támadást, amikor egy újabb esztendő munkatervét fogjuk lefektetni, felemelt fővel fogunk népünk elé állni. "

Halász Gyula, nyugalmazott tanár, ~~székelyudvarhelyi zsidó szervezet vezetője~~

Halász Gyula aki a Népi Egységben leginkább történelmi vonatkozású írásokat közölt, vezércikkben szólalt meg, hogy Kohn Hillel székelyudvarhelyi beszédét kommentálja. (Magyarország és zsidóság, 1946. július 7.) Kohn Hillel ez erdélyi zsidóság Halász Gyula érzelmeit szólaltatta meg, szögezte le Halász Gyula, majd így folytatta: "Ez a megnyilatkozás egyrészt beszédes bizonyossága annak a mély és maradandó erkölcsi kapcsolatnak, mely a magyar anyanyelvű zsidóságot az egyetemes magyarsággal összefűzi. Másrészt világosan megértette, hogy azok az épp oly gonosz, mint borzalmas pusztítások, melyeket hitlerizmustól megfertőzött magyar alakok és alakulatok a zsidóság életsorsában végeztek, nem támaszthatnak áthidalhatatlan szakadékot a magyarság és a hazai zsidóság között."

Kohn Hillel gondolatmenetét követve, Halász Gyula a le- higgadt és bolátó értelemre apellál, amely a történeteket semmiképpen sem írhatja az egész magyarság számlájára. Szálasi rémuralmát a magyar nép is kegyetlenül megszenvedte. A magyar nép tömegei soha nem voltak zsidóellenesek. Az antiszemiták bűnt követték el a magyar nép ellen is, amikor nem vették tudomásul ennek testvéri indulatait, "valamint a zsidóságnak a magyar nemzet javára végzett nagy értékű szolgálatait - a közgazdaság, tudomány, irodalom, művészet, társadalmi haladás területein." Minden népben vannak gonosztevők, de egy népet nem ennek alapján ítélünk meg, sem a magyarságot, sem a zsidóságot. A béke jeyében" immár nemcsak magunkért, hanem egymásért is harcolunk, s a demokratikus elvek fellegrárából velük együtt fogjuk visszaverni a reakció minden támadását."

Következő évben, 1947 márciusában, a magyar szabadságharc évfordulójára készülve, a Népi Egység sűrűn közölt egykori dokumentumokat az 1848-as időkől, nem egyszer román államférfiak, írók, költők feljegyzéseit, leveleit. Legérdekesebb Mihail Kogălniceanu 48-as moldvai forradalmár, író, államférfi 1887-ben Brassóba küldött levele, a Gazeta Transilvaniei szerkesztőségének, amely magyarul először a Népi Egységben jelent meg, 1947. január 29.-én. Kogălniceanu, Cuza fejedelem miniszterelnökének

levele Románia és Magyarország szövetségéről és a két nép barátságáról. A Gazeta Transilvaniei - egyik előző fejezetben szó esett róla - ötvenedik évfordulóján kapta ezt a levelet Bukarestből, a volt miniszterelnöktől. A ~~romániai~~ brassói főszerkesztő, Aurel Muresianu költő családja őrizte meg a levelet. "Mindig rokonszenvet éreztem a magyar nemzet iránt. - írta Kogălniceanu - Amikor 1868-ban - most husz éve - meglátogattam Magyarország parlamentjét, hány olyan arcot ismertem fel, akik 1860-ban Moldvába menekültek és akiknek kiadatását, mint Guza fejedelem miniszterelnöke, megtagadtam az akkori Budapesten és Bécsben uralkon lévő abszolút kormányzat kérésével szemben. Amikor a galaci prefektus 1860-ban Vadász és Berzenczey székely követeket ki akarta adni az ~~osztrák~~ osztrák kozulnak, és amikor ezek télidőben csupán egy nyári attilába öltözve Iasiba jöttek, a magam felelősségére sauf-conduit-t adtam, hogy békén visszatehessenek Galacra, ahol nyugodtan időzhetnek a román lobogó védelme alatt, Ausztria képviselőjének minden ~~tilt~~ tiltakozása és fenyegetőzése ellenére.

Ezt az én vendégbaráti viselkedésemet az a hitem parancsolta nekem, amit ma is követek, hogy azok, akik a testvériséget hirdetik Magyarországnak népei között, az egyenlő jogok és kötelességek tiszteletben tartását Szent István koronája alatt a nem magyar nemzetiségekkel szemben, azok a magyar állam megerősítésén és felvirágoztatásán fáradoznak, azok viszont, akik üldözik a románokat, akik Erdélyből és a Bánságból ki akarják irtani a román nemzetiségeket, azok nagyobb ellenségei a jelen és a jövő Magyarországnak, mint maguknak a románoknak."

Változott viszonyok között, ez éppúgy érvényes az új elnyomokra és új elnyomottakra.

Egy másik alkalommal a Népi Egység, Magyarok és zsidók címmel / 1947. március 10. / azokat az időköt idézte, mikor a pesti zsidó iparosok lelkesen csatlakoztak a márciusi ifjakhoz.

a pesti zsidó kereskedők gyűjtöttek Tánacsicsnak, ez pedig megalakítja a nemzetőrség külön zsidó csapatát és felfegyverzi az önkéntes egységet. A zsidóság mindvégig hűséges maradt a forradalomhoz, pedig csak 1849. július 28-án került a Szegedre menekült országgyűlés elé a zsidók egyenjogúságáról szóló törvényjavaslat. Szemere Bertalan miniszterelnök emlékiratában arról szólt, hogy a zsidók az emberi jogok védőinak sorába álltak, "pedig az új közszabadságban csak e nép nem részesült, és így ő oly alkotmányért küzdött, amelynek áldásai rá ki nem terjesztettek". Sőt, a reakció fegyvere akkor is az antiszemitizmus volt, titkos ügynökök véres zsidóellenes tüntetéseket provokáltak. A Népi Egység történelmet idéző cikke ezzel fejeződik be: "Március 15-i emlékünnepeinken rá kell mutatnunk népünk előtt Petőfi és Tánacsics bátor kiállítására az üldözött zsidók mellett, s idéznünk kell azt a szegedi egyenjogusító törvényt, amely egy évszázad minden véres ködön át is tündöklően igazolja a magyar nép igazi és őszinte emberségét a balsorsú zsidóság iránt."

Petőfi és az 1848-as forradalom és szabadságharc mindenkor erős lelki kapcsolatot bizonyult magyarok és zsidók között. Ez volt az a hagyomány, amelyben ~~mindkét~~ mindkét oldalon bíztak azok, akik újjá akarták építeni a lerombolt hidakat. A Zsidó Demokrata Népközösség Petőfi-ünnepe Brassóban. Népi Egység. 1948. február 6. Ádám Zsigmond előadásának "hangja és tartalma tisztán idézte fel annak a korszaknak a zsidóságot, mely Petőfi költészetének és politikai magatartásának hatása alatt ~~be~~ belevetette magát a szabadságharcba."

Erdélyben a háború ~~be~~ befejeződésétől megkezdődött ~~az~~ a hídépítés. Ez néha vitákat váltott ki, igaz, jóval ritkábban, mint az anyaországban. Itt ugyanis két kisebbségi közösség ~~igyekezett tisztázni egymással viszony~~ igyekezett tisztázni egymással viszonyultban és jövőben, a félreértéseket és a bűnöket, miközben mind a két közösség a román nacionalizmus csepdejében vergődött: a zsidók legnagyobb részét ravasz cselekkel távozásra kényszerítették a kéziratos kiadások ki, kisebbségi tagok 1948. Székelyföldjükön

próbálta előbb ~~magyarok~~ megfosztani anyanyelvüktől, kultúrájuk-
tól, nemzeti identitásuktól, majd beolvasztani őket a román
nemzetbe. Ráadásul a magyarok is, nagy többségükben az erdélyi
zsidók is ugyanazt a nyelvet beszélték, tehát amikor az anya-
nyelv szabad használatát igyekeztek védelmezni, akkor ezt
csak együtt, közös erővel tehették. Említettük ~~Magyarok~~
Kecskeméti Lipot példáját. ~~Magyarok~~
~~Magyarok~~ A nagyváradi főrabbi emléke
most vált igazán az összetartozás jelképévé.

A Népi Egység ~~Magyarok~~ nem vállalkozott
saját ~~Magyarok~~ viták kezdeményezésére; Halász Gyula írásai
is a nagy, történelmi igazságokat mutatták fel. Nyilván, a
lap tájékoztatta olvasóit ^a fontosabb tisztázo vitákról. Így
teljes egészében
1945. május 10.-én átvette a budapesti Szabad Népből, a ~~Magyar~~
Magyar Kommunista Párt hivatalos lapjából Darvas József ismert
népi író eszmefuttatását: Őszinte szót a zsidókérdésben. Darvas
szövegét nem kommentálta a brassói szerkesztőség. Lényegében
kommentár volt ezzel szemben az a recenzió, amellyel 1947.
január 17.-én bemutatta Sóni Pál fiatal irodalomkritikus és
Nagy István jól ismert és akkor ~~a~~ társadalmi-politikai életben
is fontos szerepet játszó író tisztázo ^{népszerű} ~~szövegét~~ a magyarság
és a zsidóság viszonyáról. Két ~~szöveg~~ kiemelt idézet a szerzők
nézetének sommáját adják. ~~Sóni Pál~~ Sóni Pál: "Auschwitz után
másként kell látni az embert." Nagy István: Csak a legforróbb
őszinteség teremtheti meg az emlékezés és feledés egyensúlyát
a zsidóság és magyarság között, és csak ez ~~szöveg~~ hevítheti magasabb-
ra irodalmunk alacsony hőfokát is a »történelem hidege« ellen."
(A történelem hidege - Az őszinteség melege.)

Nehéz körülmények között történelmi feladatot vállalt
magára a Magyar Népi Szövetség és sajtója, így a Népi Egység
a moldvai csángó-magyarok beillesztésében ~~szöveg~~ az erdélyi
magyarság életébe, és ezzel a szellemi nemzetbe. Nem "felfedezai"

kellett a csángókat; a magyar tudományosság, irodalom, a magyar katolikus egyház századok óta tudott róluk, számon tartotta sorsukat. Csokonai Vitéz Mihály még olyan merész álmot is dédelgetett, hogy egyszer majd a moldvai csángók "polgártársaink" lesznek. ~~Székely~~ Költői ábránd maradt ez mindvégig, a csodálatos népballadák, a nyelvújítás előtti magyar beszéd őrzői és továbbadói örök kisebbségben tengették életüket, román iskolába jártak, román ~~had~~ katonaruhában ontották verüket 1877-ben a bulgáriai csatamezőkön, sőt 1916-ban Erdélyben is; egyetlen örökségüket, a magyar misét, magyar gyónást és magyar éneket is elvették tőlük "saját véreik", a nemzetük hűségét megtagadó papok. Trianon után támadt olyan reménység erdélyi magyar értelmiségiekben, hogy mivel többé nincs országhatár a Keleti-Kárpátok gerincén, az erdélyi magyarság a maga mostoha, de a moldvainál mégis biztatóbb sorsát összekapcsolhatja a csángókéval. Mikecs László, a fiatalon orosz fogságban pusztult kolozsvári történész fogalmazta meg ezt a reménységet: egyazon ország alattvalóiként kiegyenlíthetnek az egyenlőtlen ségek a közös kisebbségi jogtalanságban. Igen ~~de~~^{ám,} de most a román határőrök helyét a csendőrök foglalták el, ezek állítát útját a csángóságnak, ha Erdély felé indult. Így aztán csak szellemi vagyonaikat küldhették ~~az~~ "magyar földre" - így hívják a csángók ma is Erdélyt - és egyben az anyaországba, a folklórjukat, a nyelvjárásukat, ők maguk a történelem kárvallottjai-ként viselték fájdalmas kirekesztettségüket.

Csak a második világháborút ~~ny~~ követően ~~nyitott~~ nyílt váratlan alkalom arra, hogy megkísértsék a csángók magyarra egyenjogúsítását, polgártársainkká tételét. Visszagondolva azonban arra, hogy milyen rövid ideig tarthatott ez a kísérlet, el kell tűnődnünk: tulajdonképpen mi tette lehetővé magyar iskolák megnyitását, a csángók MNSz-fagságát, vagyis

olyan állampolgári jogszerzésüket, amely elvezetett odáig, hogy 1948-ban képviselőt választhassanak, Duma György bákói lakos személyében, a bukaresti parlamentbe? Alig gondolhatunk egyébre, mint a mindig agresszívnek ismert román nacionalizmus pillanatnyi elbizonytalanodására a szovjet megszállás és a kommunista Groza-kormány hatalomra kerülése nyomán. Egyébként is éppen elég főfájásuk volt Bukarestben: ~~1940~~ Besszarábia és Észak-Bukovina elvesztése, a máramarosi ukrán lázadás, amely a megye elcsatolását követelte szovjet-Kárpátaljához ~~1940~~ - ma se nagyon tudunk róla -, Erdély megőrzése s ezért a magyaroknak tett kényszerű "engedmények" ~~1940~~ nagyobb aggodalmat jelentettek, mint a moldvai magyar iskolák, amelyeket a Magyar Népi Szövetség harcolt ki, de hát a MNSz-től nem kellett tartani, maga mondta ~~1940~~ ki a trianoni határokhoz való ragaszkodását! Jó taktikai érzékkel nem figyeltek ezekre az iskolák, sőt a közigazgatási hatóságok megkülönböztetett ünnepélyességgel fogadták az érkező magyar tanítókat, majd lesz idő arra, hogy ^{olaj} mosolyogva meggyitott magyar iskolákat összeráncolt szemöldökkel becsukják.

Nemzeti önismeretük újból tud ezekről a hajdani - a történelemben első ~~1940~~ moldvai ~~1940~~ állami magyar tanintézetekről. (Zöld Péter iskolája ~~1940~~ felekezeti tanoda volt a 18. századi Szabófalván) De hogyan és miként kezdődött el az iskolaalapító mozgalom? Ebben eléggé bizonytalan az egyébként gazdag "csángó irodalom". A Népi Egység bibliográfiája őrzi a feleletet.

Szervezkednek az ókirályságbeli magyarok. (Népi Egység, 1945. július 10.) ~~1940~~ Előnek Ploiești-ben szervezték újjá a magyar egyesületet, immár Magyar Népi Szövetség néven, majd helyi tagozat létesült Braila és Galac dunai kikötővárosokban is. Mindkét ~~1940~~ városban tervbe vették a reakciós román kormányok által betiltott magyar iskolák újbóli megnyitását.

Cziko Nándor bukaresti MNSZ-elnök szerint tervbe vették Bákó és Pitești magyarságának a ^{felkutatását} megszervezését is, "és azután fog sor kerülni a moldvai csángó-magyarok megszervezésére, akiknek a lélekszáma több mint százezer."

[Cziko Nándor a Magyar Népi Szövetség egyik jelentős vezetője. Bukarestbe kivándorolt ~~székely~~ csíki székely kovácsmester fia. 1945-től a nemzetiségügyi minisztérium osztálytanácsosa. Illegális kommunista, akinek nagy része volt a moldvai csángók, egyáltalán az okiráltságbeli magyarság ügyének istápolásában.

Ploiesti ~~székely~~ a havasalföldi olajbányászat fontos központja. Magyarok a ^{19.} század elejétől lakják. Ugyancsak a ^{19.} században alakult meg a város/magyar / református egyházközsége. Galac és Braila dunai kikötővárosok és ipar-központok. Századok óta vannak magyar lakói is. Brailában például a Belgiumban vásárolt és itt újra ~~felállított~~ ^{10/} vasúzem első szakemberei főként magyarok és csehek voltak. Ugyancsak Brailában, a város egyik szép térségén áll a református templom. A magyar iskolát 1866-ban nyitották meg, 24 magyar család közösen bérelt épületében. Különösen sok erdélyi magyar munkás vándorolt a dunai ~~Braila~~ kikötőkbe, ~~Brailára~~ ^{öket} ide kergette ^{10/} a megélhetés, meg aztán Brailára költöztették a nagy szatmárnémeti üzemet és magyar alkalmazottai kénytelenek voltak vele jönni. Azokban az időkben, a két világháború között 14 magyar iskola működött Havasalföldön, beleértve Bukarestet ^{11/} ~~Brailára~~ is.]

Újabb hír ~~Brailára~~ a moldvai csángó-magyarokról több mint egy esztendő múlva kerül a lap hasábjaira: 1946. szeptember 5.-én. A MNSZ az egész magyarság gondjait hordozza a vállán - mondotta Csíkszékben Kurkó Gyárfás. Az országos elnök a Csík megyei magyar tanítók értekezletén beszélt. "Bara Sándor csíkszentdomokosi tanító a moldvai

magyarság szomorú helyzetét vetette fel. Kurkó Gyárfás válaszában kijelentette, hogy a moldvai magyarság jóléte a MNSz szívére. Tudomására jutott, hogy a régi, reakciós világ maradványaként egyes helyeken még mindig tilos a magyar szó a templomokban. Cisar bukaresti katolikus érseknél több ízben panaszt emeltek a fasiszta uszítások miatt. Most a demokratikus pártokkal egyetemben megismételték a kérést, és remélhető, hogy a moldvai magyarság helyzetében rövidesen változás történik. "

Két dolog kiviláglik Kurkó szavaiból. Egyik az országos elnök végtelen naivsága: azt hiszi, hogy elegendő tiltakozniuk Cisar érseknél, és nyomban kiadja a parancsot, hogy tessék a csángó falvakban magyarul misézni, gyóntatni. Annál inkább, mivel nemcsak a Magyar Népi Szövetség tiltakozik a renegát papok viselkedése miatt, hanem "a demokratikus pártok" ugyanígy. Másik: a Magyar Népi Szövetség már eldöntötte, hogy minden erejével fellép a csángók érdekében, és már meg is kezdődött a moldvai csángók helyzetének a felmérése.

Egy hét múlva közli a lap a felmérés eredményét.

Hatvanezer moldvai csángónak vissz iskolát a Magyar Népi Szövetség. Ahol a templomokban még ma is tilos a magyar szó. (Népi Egység, 1946. szeptember 12.) Czikó Nándor, a MNSZ központi végrehajtó bizottságának tagja és Antal Árpád egyetemi hallgató, a Mórnicz Zsigmond Kollégium tagja látogatást tett a moldvai csángó-magyar falvakban. Czikó jelentésében elmondja, hogy mintegy 60 ezer csángó él Bákó megyében, ezen kívül kisebb-nagyobb településeiket találni a környező megyékben is. Általában szegény emberek, földjük kevés. A vasútnál végeznek alkalmi munkát, bejárnak bákói gyárakba, eljutnak még Galacig és Konstanciáig is. Gazdasági szintjük igen alacsony. Bákó megyében Czikó szerint csak a csángók fele tud magyarul. A nők jobban

ragaszkodnak anyanyelvükhöz, mint a férfiak. Nagyon vallásosak, de a templomokban tilos a magyar szó. Közművelődési életük nincs. "Azok, akik tudnak magyarul, nagyon nélkülözik a magyar könyveket. Petőfit ismerik és szeretik, de nehezen jutnak hozzá. Általában nagyon félnek a hatóságoktól, aminek fő oka az Antonescu-uralom alatt szerzett tapasztalatokban keresendő, amikor - elbeszélésük szerint - jármot akasztottak annak a gyermeknek a nyakába, aki magyarul beszélt." Czikoék utazásának fő célja a Moldvában élő magyarság megszervezése és anyanyelvű iskolák létesítése volt. A MNSz tervet készít a legsürgősebb tennivalókról.

[Antal Árpád nyugalmazott egyetemi tanár a csíkszeredai Székelyföld hasábjain felidézte több mint fél évszázados moldvai utazásuk élményeit. (Kései számvetés csángóügyben, 2002. november) A Kézdi székéből, Nyujtód községből származó tanárjelöltet a kolozsvári MórícZ Zsigmond Kollégiumból ismerte Balogh Edgár, a Magyar Népi Szövetség vezető embere, aki erre az utazásra kieszemelte, Cziko Nándor kísérelőjének. Antal Árpád szívesen vállalkozott a feladatra, ~~személyes~~ személyes, családi élményei is voltak a moldvai csángókról, s a "fényes szellők" nemzedékének tagjaként -- Erdélyben is jelen volt ez az "új magyar márciusi ifjúság" - népi-nemzeti szolgálatnak tekintette a csángók életének felkutatását. Ugyanilyen társadalmi feladat volt számára a MórícZ Zsigmond nevét viselő, főiskolai diákotthon ~~egyféle~~ egyféle "fiokjának", a ~~székely~~ Szabó Dezső középiskolás kollégiumnak a vezetése. Ennek a kollégiumnak a lakója volt, többek között, Sütő András is. Balogh Edgár azt magyarázta a fiatal tanárjelöltnek, hogy eljött az idő, mikor a Magyar Népi Szövetség ~~személyes~~ kiterjesztheti gondoskodását a moldvai csángókra is. Antal Árpád is, az utókor is joggal csodálja meg Balogh Edgár töretlen optimizmusát, amellyel ennek a nemzeti feladatnak a téviateit ~~személyes~~ látói akarja. Talán nem is

lehetett volna egy ilyen terv megvalósításának nekifogni Balogh Edgár bizakodása, derűlátása nélkül Persze, Balogh Edgár soha nem járt Moldvában.]

A MNSz imakönyveket küld a moldvai csángóknak. [Népi Egység, 1946. szeptember 30.] A Magyar Népi Szövetség országos köznevelődési bizottsága - ezt ~~szervezte~~ irányította Balogh Edgár - "száz ~~száz~~ darab öregbetűs Mennyei szép koszorú című imakönyvet rendelt a kolozsvári ferencrendi atyák Bonaventura nyomdájában. Ez az a régi imakönyv, amelyet a moldvai magyarok régen is szívesen használtak... Az imakönyvek eljuttatása Bákó megyébe kezdete annak a felvilágosító munkának, amellyel a Magyar Népi Szövetség, a Groza-kormány megértő nemzetiségi politikájával kerölve, az anyanyelven folyó kulturális felemelkedéshez kívánja eljuttatni Moldova elhagyott sorsú magyarságát."

[Antal Árpád "kései számvetése" a józanság nevében kiigazítja a fenti tudósítást. "...ma már az a gyanúm is kezd megerősödni, hogy aligha felel meg az igazságnak az a hírlapi közlés, miszerint 1946 őszén - az első "tanulmányút" sikerein felbuzdulva a MNSz köznevelődési bizottsága "száz darab öregbetűs... imakönyvet" rendelt a kolozsvári ferencrendi atyák Szent Bonaventura nyomdájában." Antal Árpád kételyét megerősítette P.Papp Leó^{sz} kolozsvári ferences templomigazgató közlése, aki naprakész kimutatással rendelkezett a Szent Bonaventura nyomda kiadványairól. Eszerint 1946-ban nem adtak ki semmiféle imakönyvet, pláne "öregbetűs" szedésűt. Az említett ~~száz~~ Mennyei szép koszorú 1943-ban jelentették meg utoljára, és az imakönyvből 1946-ban már aligha akadt fölös ~~száz~~ példány. Miért hát ez a Balogh Edgártól származó hír? Jól látja Antal Árpád 2002-ben: "Mindenesetre a választási kampány napjaiban jól hangzott az efféle kiemelt cím: Száz öregbetűs "Mennyei Szép Koszorú" indul a moldvai magyarokhoz. A választási siker

után aztán jöhetett az osztályharc és az Erdélyre koncentrált ~~magyar~~ egyházszüldözés"]

Valóban hatásos volt Balogh Edgár választási fogása. Brassó megyében az 1946 november 19-i ~~sz~~ választásokra készü-
lődvé, az egyik helyi képviselőjelölt, Fulöp Endre munkás
- aki szintén soha nem járt Moldvában - a nemzeti öntudat és
önérzet legendás ~~sz~~ hőseit vélte szegény moldvai csángók -
ban, és példaképként állította őket a Brassó megyei csángó-
magyarok elé: "Ezek a sokszáz esztendővel [ezelőtt] messze
szakadt testvérek híven őrzik nemzeti és népi hagyományukat
és harcot folytatnak magyarságukért, s itt, ahol meg van adva
a szabad fejlődés lehetősége, tétlen magyarokat is találunk."
["A győzelemhez elsősorban a széles tömegek támogatása szük-
séges" - mondotta Jakab János Brassó megyei képviselőjelölt. -
Népi Egység, 1946. november 6.]

Egyáltalán nem idilli hangulatú jó fél évvel később
a Cziko Nándor, immár parlamenti képviselő, újabb utazásáról
beszámoló riport. A MNSz harcol a moldvai csángók magyar imá-
jásért. Reakciós katolikus papok a sátán nyelvének nevezik a
magyar szót. Töviskoszorú a leányanyán, gyepülő az anyák azájában,
~~sz~~ haragkötéllal összekötözött hívek, egyházi átok a magyar
könyörgésért és egyéb rémségek a csángó vidéken. [Népi Egység,
1947. augusztus 14.] Cziko Nándor MNSz-képviselő újabb látó-
gatást tett a csángó-magyaroknál. Kiséretében voltak a Román
Kommunista Párt és az Ekésfront meghatalmazottai. Ez alkalommal
helyi MNSZ-szervezeteket alakítanak a csángó falvekben.

"Lészped népének késhegyig menő harcot kell vívnia
anyanyelvéért. Küzdenie kell még azért is, hogy anyanyelvén
imádkozhassék, hogy anyanyelvén temethesse el halottait. De ezt
a harcot már nem a hatóságokkal kell ~~sz~~ vívnia. A reakciós
önkényuralom elsöprése után a demokratikus Groza-kormány ható-
sági lehetőségei számára a szabad nyelvhasználatot. Minden

EVRE hatóság a legteljesebb jóindulattal kezeli a csángók ügyét, és támogatják őket az anyanyelvért vívott harcukban." A riport megemlíti Minucz pátert, akiért **EVRE** rajongott a nép. "Ő magyarul prédikált és imádkozott. Az emberek sírtak a templomban az örömtől és meghatottságtól. De Minucznak mennie kellett, a iasi-i püspökség utasítására." Utóda Simon Ferenc, "egy csángóból **EVRE** nevelt janicsár" üldözni kezdte a magyar nyelvet, a "sátán nyelvének" nevezte. A csángók le is térdeltek eléje, könyörögve anyanyelvükért, hiába. Erre a templom előtt kezdtek el magyarul imádkozni. Simon Ferenc azonban bottal kergette **EVRE** szét őket. "Viszajön Maniu, és jaj lesz azoknak, akik magyarul beszélnek" - fenyegetőzött a janicsár pap.

Pedig a község népe - mikor erről megszavaztatták - 3lo:92 arányban a magyar nyelv mellett döntött. A főispán utasítást adott, hogy az anyanyelv használatában senki ne gördítsen akadályt. Lészpedi csángók küldöttséget menesztettek Iasiba, a püspökségre, ahol deportálással fenyegették meg őket. Végül is, "előzetes, homályos kijelentései után a iasi-i püspök 1947. május 17.-én írásban is engedélyezte a magyar nyelv használatát", de Simon Ferenc a küldöttség hazatérése után több férfi és nőt kiátkozott az egyházból.

Mikor megalakult a **EVRE** Lészpedi MNSz, "egy kommunista képviselő és a megyefőnök szóltak az egybegyűltekhez, **EVRE** szerencsét kívánva munkájukhoz. A népgyűlés megéljenezte őket, megértve, hogy a román demokrácia síkra száll a magára maradt népért. "

Lészped után Klézsén tartottak **EVRE** alakuló gyűlést. "Amikor **EVRE** Cziko Nándor magyarul kezdett beszélni, figyelmeztették: ne tegye, mert tilos a magyar szó. Nem akarták elhinni, hogy valakinek nem lesz bántódása, ha magyarul beszél."

Ferdinánd csángó községben (most: Nicolae Bălcescu) egy Gherguti nevű pap "a magyarul imádkozni akarókat úgy bűn-

teti, hogy istentisztelet alatt fekete keresztet rak a hátukra. Összekötötteti kezüket a harang kötelesséivel, és a miséről kitóduló nép leköpdösi őket. A régi neve Gyerkó András volt, és vasgár-
~~...~~ dista időben zöld inget viselt."

A riport befejezése optimista: "Az ország demokrata érzelmi tömegei érdeklődéssel fordulnak a mintegy félszáz ezernyi csángó felé. A fehér inges, vörös öves magyar földműveseknek a demokrácia mai kibontakozása tette lehetővé a szabad nyelvhasználatot."

Ilyen heves támadások a Magyar Népi Szövetség sajtójában a renegát csángó papok ellen gyanakvást kelthettek már megjelenésük idején. Nem azzal, hogy erélyesen kiálltak a csángók szabad magyar nyelvhasználatáért. Hanem mivel egy jó ügyet ~~...~~ takertak el egy gonosz szándékot. Ezt a balkáni módszerrel kevesen ismerték fel annak idejében. Antal Árpád is most fogalmazza meg nyíltan a régóta benne élő gyanút:

"A képlet egyre világosabb. A csángó iskolák kérdése ~~...~~ csupán ürügy a falusi osztályharc és a ~~...~~ katolikus egyház elleni hajszára felpörgetésére. És ami a legmeghökkenőbb: napnál világosabb, hogy a valódi célpont nem is annyira a moldvai janicsár papság, mint inkább az erdélyi katolikus és görög katolikus egyházak papjai, püspökei és az egész ~~intézményrendszere~~ intézményrendszere".

Példát említ, a Világosság (főszerkesztő: Balogh Edgár) 1947. augusztus 11.-i számának vezércikke: Moldvai magyarok. Az aláíratlan vezércikk "állítólag a nemzeti szervezet és a magyar iskolaügy csángó földi diadalútjáról szól, írja most Antal Árpád, csupán az a meghökkenő benne, hogy ~~...~~ Márton Áron munkatársának, az időközben állásából menesztett György Lajos professzornak, az Erdélyi Római Katolikus Egyházmegyei Tanácsa világi elnökének a neve pontosan hétszer

fordul elő a rövidke írásban. György professzor talán soha nem ~~írt~~ is tette lábát Moldva földjére, a most a névtelen cikkíró a "György Lajosokat" szidja megállás ~~vétele~~ nélkül, akik állítólag a magyar nyelv jogainak moldvai érvényesülését akadályozzák. "

Nemcsak a Világosság, de a ~~lap~~ hivatalos kommunista pártlap, az Igazság is egyszerre "szenvedélyesen" elkezd érdeklődni a moldvai ~~es~~ángok iránt, kiküldött riportere felsorolja a janicsár papok magyarelleses magatartását, majd ~~vératlan~~, ~~szenvedélyesen~~ megdöbbentő fordulattal azzal fejezi be ~~írást~~ írását, hogy lám, ezek a janicsár papok Márton Áron püspök igazi szövetségesei! Tul azon, hogy a szándék világos: Márton Áron népszerűségének, tiszta szándékainak, becsületes magyarságának ~~vétele~~ lejáratása, ~~hogy~~ túl ezen ez a beállítás teljes tudatlanságot árul el. A lapot képzett társadalomtudósok, művelt emberek szerkesztik, ne jutott volna eszükbe, hogy az erdélyi egyházmegye püspöke nem illetékes semmilyen mértékben beleavatkozni a moldvai egyházmegye belső életébe? ~~Régalmazhattak~~ bátran, mert akkor már teljes volt az erdélyi sajtó egyszínűre festése, a szociáldemokrata Erdély hangját is durván lehalkították, az egyháznak semmilyen nyomtatott közlönye nem volt, tehát egy sor nem jelenhetett volna meg a Világosság és az Igazság minősíthetetlen hamisításai ellen.

Tisztességes ~~lap~~ szerkesztő egyet tehetett: semmilyen Márton Áront régalmazó írást nem enged be a lapjába. A Népi Egységben, amelynek akkor ~~■~~ Szabédi László a főszerkesztője, s amíg ő szerkeszti, Márton Áron ellen soha nem támad ~~írást~~ ez az újság. Az 1947 késő őszén tartott temesvári, harmadik kongresszus idején jelennek meg utalások a püspöki kérésekre, ~~írást~~ de akkor már - noha neve a kolofonban még szerepel - nem Szabédi a lap főszerkesztője!

venni a ~~ROMÁNIAI~~ moldvai csángók magyar nyelvét, a maga keretei és lehetőségei között, de hiába. Gyulafehérvár később is, Márton Áron fogságból szabadulása után, majd az utódja, Jakab Antal püspök idejében nem egyszer került élesen szembe Iasival, a moldvai egyházmegye püspökségével "csángó ügyben."

Cziko Nándor később is több ízben nyilvánosan szóvá tette, a ~~ROMÁNIAI~~ legmagasabb fórumokon, a moldvai csángók magyar nyelvének üldözését. Cziko Nándor képviselő ismerette a magyarság álláspontját a trónbeszédre adandó válaszfelirat vitájában.

(Népi Egység, 1947. november 5.) ~~ROMÁNIAI~~ Megnyílt az 1946 november 19.-én megválasztott román parlament második ~~ÜLÉSSZAKA~~ ülészsaka. A hagyományoknak megfelelően I. Mihály király ~~ROMÁNIAI~~ trónbeszéde nyitotta meg, majd elkezdődött a válaszfelirat ~~ROMÁNIAI~~ vitája. Ebben ezúttal Cziko Nándor a MNSz vezérszónoka.

"A most megnyíló ülészsakban megoldandó kérdés elsősorban az anyanyelv használata a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban, különösen az olyan kerületekben, amelyekben a lakosság többsége magyar." Majd Cziko Nándor szóvá tette, hogy a moldvai csángó-magyarok között "még a templomban is megtiltották az anyanyelv használatát." Nehezményezte azt a megkülönböztetést, amely az ~~az~~ utóbbi időben az erdélyi magyar színházak és opera, más magyar kulturális intézmények, valamint a Bolyai Tudományegyetem államszegélyének a hasonló román intézményekhez viszonyított sok ~~szok~~ ^{kal} kisebb arányaiban nyilatkozott ~~ROMÁNIAI~~ meg.

Íde kíváncsú az a megjegyzés, hogy Romániát már két és fél éve a Groza-kormány vezeti. A temesvári kongresszuson is megjelenik Groza, ünnepeletti magát, mint a magyar egyenlőség kiharcolóját, a magyarság barátját. Ezen a kongresszuson egy moldvai csángó küldött is felszólt: Toth György Lészpedről. Ő stílszerűen "a moldvai 80.000 lelket számláló moldvai csángó-magyarság üdvözlétét tolmácsolta a naggyűlésnek, és kérte,

járjon közbe, hogy demokrata papok kerüljenek a moldvai csángóvidékre. Olyanok, akik megengedik a magyar anyanyelv használatát. "

Miről beszélt volna Toth György, mint a csángók nyelvi inségéről? Milyen hangon mondhatta el? Csak ~~szóval~~^a könyörgés alázatával. Pedig ez a csángó fiatal korában egyik vezetője volt Lészpeden az 1907-es parasztfelkelésnek a bojárok ellen, és büntetésből ~~szóval~~ a lázadást elfojtó román katonák lófarkához kötözve ~~szóval~~ futtatták egészen Bákó városáig. ^{12/}

Nem találni utalást ~~szóval~~ az 1947. évi temesvári kongresszusi beszámolóban arról, hogy "a magyar tanácskozást jelenlétükkel megtisztelő" Groza miniszterelnök és Vasile Luca, aki akkor már kormánytag, pénzügyminiszter hallotta-e Toth György csángó küldött felszólalását, kérelmét, és eszébe jutott-e, hogy tenniük kellene valamit, mivel immár hatalmukban állna?

Ismét Antal Árpád professzor ur ~~szóval~~ "kései számvetését" kell idéznünk:

"Helyzetünkben feleletre vár a kérdés, miként ~~szóval~~ lehetséges, hogy a berendezkedő a az élet minden területét átfogó diktatura képtelen érvényt szerezni akaratának. Mert hát minden sajtóanyag azt hirdeti, hogy a párt, az állam, a hatóságok saját politikájuknak tekintik a csángó iskolaügy sikerét. A felelet számomra egyértelmű: a berendezkedő nacional-kommunista párt-diktatura és a magyart "a sátán nyelvének deklaráló" moldvai janicsárpapság között ebben a kérdésben teljes a harmonia. "

Végre 1947 végén a biztató tudósítás:

Még karácsony előtt megnyílnak Csángóföldön az első magyar népiskolák. (Népi Egység, 1947, november 22.) "Cziko Nándor, a MNSZ országgyűlési képviselője az elmúlt héten bejárta

a Csángóföldet, és megállapította, hogy sok községben az iskolás magyar gyermekek száma meghaladja a százat is. A megyefőnökkel és a tanügyi szervekkel folytatott megbeszélése eredményeképpen intézkedtek, hogy megfelelő épületek a magyar gyermekek számára megüresüljenek, és a Csíkból áthelyezett magyar tanítók megkezdhessék munkájukat. "

Magyar

nyelvi iskolát kapnak a moldvai csángók.

(Népi Egység, 1947. december 22.) Emlékeztet a cikk a Magyar Népi Szövetség elhatározására, hogy támogatja magyar iskolák felállítását a moldvai csángók községeiben, továbbá Czikó Nándor hónapok óta folytatott tárgyalásaira az illetékes kormányzatszervekkel. Ennek eredményeként a nemzetnevelési minisztérium egy magyar és egy román tanfelügyelőt küldött ki a csángó vidékre, akik számbaveszik a tanköteles magyar gyermekeket, és az iskolaépületek kérdésében is megoldást találnak.

A tanfelügyelők jelentése alapján a minisztérium határozatot hozott, amely szerint a csángó vidéken egyelőre nyolc magyar tanszéket létesít. Ugyanakkor Lészpeden és Klézsén három-három, két másik faluban egy-egy tanerős elemi iskolát állít fel. A minisztérium a tanszemélyzet kiválasztásán dolgozik. "Örvendetes, hogy nagyszámú fiatal tanító jelentkezett, akik a csángó vidéken akarnak tanítani."

Adjunk könyvet a csángó gyermekeknek! (Népi Egység, 1947. december 31.) Örömmel nyugtázza a magyar iskolák létrehozását Moldvában. De a csángók nagyon szegények, saját erejükből nem tudják megvásárolni a tankönyveket. "A MNSz az erdélyi magyarság támogatását kéri ehhez." A gyűjtés módja: a csángók felszegélyezését szolgáló "szilveszteri emléklapok" árusítása. A lapszám első oldalán, fő helyen, címbetűvel közli a felhívást: Adjunk könyvet a csángó gyermekeknek!

Testvér! (Népi Egység, 1948. január 1.) A MNSz Háromszék magyar végrehajtó bizottságának felhívása a magyar lakosság-

hoz: járuljon hozzá mindenki a moldvai csángó-magyar gyermekek anyanyelvű tankönyveinek beszerzéséhez! A bacăui megyefőnök autóján érkeztek állomáshelyükre a csángóvidékre helyezett magyar tanítók. (Népi Egység, 1948. január 1.) Háromszékről négy tanító érkezett Bákó megyébe: ifj. Bakk Pál, Deák Dóra, Kerekes Irma és Tompos Ferenc. Bákó városában a Magyar Népi Szövetség megyei elnöke, Kádár István - románul: Dogariu Stefan - fogadta őket, majd a kommunista megyefőnök saját autóján vitte ki Tompos Ferencet Lészpedre. Tompos nyilatkozott az újságíróknak a csángókról: "Legfőbb vágyuk, hogy magyarul írni és olvasni megtanuljanak, magyar kulturtermékekhez jussanak és a magyar kultúrát megismerjék. ~~...~~ Mindemellett a román nyelvet sem akarják elhanyagolni, mert földrajzi helyzetük ezt megköveteli."

Gazdasági tanfolyamokat rendez Csángóföldön az EMGE. (Népi Egység, 1948. február 18.) A nagy múltú Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület, a Magyar Népi Szövetség támogatásával - kéthetes és háromnapos tanfolyamokat szervez moldvai falvakban, elsőnek Lészpeden, Klézsén, Szövérdi Ferenc EMGE-főtisztviselő és Szeghő Dénes osztályvezető irányításával. Gazdatanfolyamok idők során soha nem voltak Csángóföldön. A mezőgazdasági művelődés előzmódítására és a csángók demokratikus öntudatának emelése érdekében megszervezik az EMGE-gezdaköröket is.

Holló Ernő: Hogyan ébrednek öntudatra, valósággal szívják a művelődést és demokratikus papokat kérnek a moldvai csángók. Beszélgetés Boér János megyei tanfelügyelővel Bacău megyében végzett körutjáról. (Népi Egység, 1948. február 24.) Lészpeden a nép 18 iskolapadot készített önkéntes munkával. Klézsén elhíresztelték, hogy aki a népszámláláskor magyarnak vallja magát, azt "messze földre" kitelepítik. "Közben természetesen népgyűléseken világosították fel a népet, hogy nincs mitől tartani, a demokrácia nem idegenes verem, hanem örökké tartó

esgme, amely végleges győzelmet aratott. Rövidesen 200 tanuló
írnak be. " Bakk Pál új, fiatal magyar tanító az egyik moldvai
csángó-magyar közösségben rövid egy-két hét alatt 300 tagot
szervezett be a Magyar Népi Szövetségbe. "A tanfelügyelőség
most készít útnak 1000 irkát. Mert az is kell. És főképpen
könyv, könyv! Mert a Kárpátokon túli magyarság tanulni akar,
tudni és a még fennálló sötétséget is ki akarja
űzni falvaiból."

Nagyszabású előkészületek a negyvennyolcas centenári-
évfordulónak a román-magyar barátság jegyében való megünneplé-
sére. Több figyelmet moldvai csángóinkra. (Népi Egység,
1948. február 3.) Balogh Edgár, a MNSz központi népművelési
bizottságának felelőse Brassóban a 48-as centennárium előkészí-
téséről, a műemlékek védelméről, a betűvető - "írásművelési" -
tanfolyamok megszervezéséről beszélt, és hangsúlyozta, hogy
a moldvai csángók könyvekkel való megsegítését minden magyar
tekintse szívügyének. Feladatként jelölte ki, hogy "minden
megye MNSz szervezete vegye támogatásba egy-egy moldvai csángó
falu népét, teremtsen a MNSz országos központja segítségével
kapcsolatot vele, és értesülve művelődési és egyéb szükségle-
teiről, igyekezzék azokban segíteni. "

Már tizenhat magyar tanító működik a csángó vidéken.
Boér János és Kémenes József tanfelügyelők szervező munkájának
eredményeként sok-sok csángó-magyar gyermek tanul anyanyelvén.
(Népi Egység, 1948. február 29.) A riporter szerint 1947 végéig
nyolc moldvai faluban kezdődött meg a magyar nyelvű oktatás,
egyebek között Lészpeden, Klézsén, Somoskán, Bogdánfalván, Trun-
kon, Külső-Rekecsényben. ~~Háromszék~~ Háromszék megyében eddig 80
ezer lej gyűlt össze a csángó gyermekeknek vásárlandó magyar
tankönyvekre.

moldvai magyar iskolák további sorsát nem követhette. Ha ~~az~~
a lap továbbra is fennmarad és megőrzi érdeklődését a nemzeti
ügyek iránt, mivel ~~Magyarország~~ földrajzilag legközelebb ^{esett a}
moldvai Csángóföldre, talán ~~Magyarország~~ most többet tudnánk
a magyar oktatás moldvai kibontakozásáról és elsorvasztásáról,
ha másból nem, rejtett utalásokból vagy öntudatlan elszólások-
ból. Az ötvenes évek végén, mikor már egyetlen magyar ~~iskola~~
elemi maradt meg, Lészpeden, egyik kiváló folkloristánk fogal-
mazta meg e dolgozat szerzője előtt a magyar iskolák bukásának
egyik fő okát. A Magyar Népi Szövetségé az érdem, hogy ezek
az iskolák egyáltalán létrejöttek. Saját erejükből a csángók
nem tudták volna kiharcolni. Lelkes örömmel fogadták az ~~érkező~~
érkező magyar tanítókat, szállást, kosztot biztosítottak nekik.
De hamar elkezdődött a kiábrándulásuk. Ezek a magyar tanítók
az ő itéletükben vallástalanok voltak. Étkezés előtt ~~imádkoztak~~
és után nem imádkoztak, nem jártak el a templomba, egyáltalán:
nem nagyon vették számba Istent. Igaz, hogy az addigi román
tanítók se jártak a csángók katolikus templomába, de hát azok
ortodoxok voltak, más hitea éltek, nem is várták el ^{ezt} tőlük.
Ezek a magyar tanítók az ő nemzetükből valók, az ő vallásukat
követik... ^{Ezzel} ~~Ők~~ a végtelenül vallásos csángó népek ^{mel} a jancsár
papok könnyen elhitették, hogy a magyar tanítók a sátán gyer-
mekei, nyelvük a sátán nyelve, kerüljék el őket, miként Krisztus
^{Utunk} elbánt a kíséző sátánnal.

A magyar oktatás, legalábbis ~~Magyarország~~ felszámolásának
gyorsaságát tekintve, a csángók megrendült bizalmán bukott el.

A Magyar Népi Szövetség vezetői - maguk is jószerént
fél-ateisták vagy egészen azok - tudatlanságukból ~~Magyarország~~
szembeállították a hitet a nyelvvel. Szabad lett volna-e ennyire
felkészületlenül hozzálátni a történelmi feladat ^{hoz?}

Nehéz vereséget szenvedett az erdélyi magyarság egyenjogúsításának, felemelkedésének ügye akkor is, ha a legnagyobb szakértelmű értelm, józanság és óvatosság szolgált. A Magyar Népi Szövetség jogászai által kidolgozott, 1946-os nemzetiségi törvényre gondolunk most, amely váratlan és páratlan történelmi esélynek ígérkezett.

Váratlanul érte a felszólítás a Magyar Népi Szövetség legszűkebb vezetőségét, Kurkó Gyárfást és munkatársait, hogy minél gyorsabban dolgozzanak ki egy új ~~NEMZETISÉGI TÖRVÉNYTERVEZET~~ nemzetiségi törvénytervezetet, amely lényegében az erősen fogyatékosnak bizonyult 1945-os Nemzetiségi Statútum helyébe lépne. Széleskörű jogokat, ~~AMIK~~ "szinte már autonómiát" nyújtó törvény lehetősége csillant meg az erdélyi magyar vezetők előtt.

Könnyen ébredtek a már eltemetett ~~REMÉNY~~ remények. Az ~~ÖNIGAZGATÁS~~ öngazgatás eszméje a legmodernebb társadalmi igényként jelent meg a ~~NEMZETISÉGI~~ nemzetállamok kialakulása óta. Minden nemzeti közösség a maga hagyományai, lelki alkata szerint kívánja berendezni az életét, ~~AMIK~~ szabályozni minden napjainak rendjét és fegyelmét. Kisebbségi közösségek számára még ~~AMIK~~ égetőbb a követelés: egy nemzeti államon belül, csak a helyi sajátosság, a nyelv, kultúra, értékrend, erkölcs érvényesítése nyújthat ~~ÖNIGAZGATÁS~~ egyenlőséget az óhatatlanul beolvastásra törekvő többséggel szemben. Aligha találhatnánk jobb példát a regionális, kisebbségi, nemzeti öntudat erősödésére ^(mint) éppen a nagy európai integráció megindulása óta. Még amik ^{nem is keve-} ez az "európai egyesülés" csak bizonytalan álom volt, ^{ve} regionális, ~~NEMZETISÉGI~~ kisebbségi, nemzeti sajátosságát jósolták egy monstrum jakobinus Európában az Unió 15 tagállama külön szín, jelleg a ⁱ Minden bizonytal ezeket a színeket gazdagít, tagállam. "...a nemzet~~iségi~~ vagy a regionál

természetes és tartós, akár a cédrus vagy az olajfa" - idézi a hasonlatot egy olyan nyugati politikus, Wilfried Martens, aki több mint egy évtizedes miniszterelnöksége idején alaposan megismerte Belgium ~~flamand~~ flamand, vallon és német lakosságának önálló nemzeti vonásait és ~~az~~ a különbözőségeket egybefogó okos kormányzás módszereit, és ma a szubszidiaritás egyik legfőbb úttörője az egységesülő Európában, az Európai Néppárt elnökeként.¹³

A szubszidiaritás - a modern kor egyféle "autonómiaja".

Az erdélyi magyarság a trianoni összeomlás ~~után~~ után a helyi igazgatásban látta megmaradásának zálogát. A történelmi felismerés Kos Károly Kiáltó szójában fogalmazódott meg:

"Kiáltom a célt: a magyarság nemzeti autonómiaja!"

Akkor, 1921-ben meg is magyarázza az új román főhatárolom és az erdélyi magyarság egyetlen elfogadható, elviselhető viszonyának alaptételét:

"Nyíltan és őszintén valljuk azonban: inkább vagyunk lojálisak, mint rebellisek, inkább építők, mint rombolók, ~~szív~~ inkább nyílt barátok, mint titkos ellenségek.

De azzal a feltétellel, ha megadatik számunkra az új keretek között az a minimum, melyet mi nemzeti kultúránk, ősi szokásaink, faji öntudatunk, szociális érzéseink, gazdasági fejlődésünk szempontjából ezer esztendő's múltunk tanulságaképpen nélkülözhetetlenek tudunk."

Moha felkészületlenül hullott kisebbségi sorsba, az erdélyi magyarság megérezte, melyik az az életvitel, amelybe bele tud illeszkedni, mi lehet az ő "ruhája", amely se nem szorít, se nem lötyög rajta, s ha éppen szorítania kell, akkor is könnyebben viselhető, amit a maga testére szabott.

Még a románok gyulafehérvári naggyűlése is, 1918 december elsején, kulturális, nyelvi, oktatási autonómiát ígért Erdély kisebbségeinek. Hiszen a maguk harca ~~és~~ kisebbségben ának célja a

~~külső is harcok célja~~ az önkormányzat volt. Függetlenül attól, hogy a gyulafehérvári határozatok még említést sem kaptak a béketárgyalásokon - éppen úgy, mint ~~az erdélyi magyarok~~ 1918. évi, december ¹végi döntése, amely a Magyarország keretében való megmaradás kívánságát mondta ki, és függetlenül attól is, hogy Nagy-Románia parlamentje figyelembe se vette az új alkotmány elfogadásakor a gyulafehérvári román ígéreteket, ez az eszmény mindig a lelkek mélyén élt és belső ellenállást sugallt Bukarest imperialista törekvéseivel szemben.

Mikor az erdélyi magyarság képviselői két évtizeddel később Marosvásárhelyen találkoztak, hogy megvitassák a kisebbségi társadalom állapotát és követendő célját, Tamási Áron 1937. októberében ~~az~~ az ünnepélyes román ígéretet kérte számon:

"Igényeljük a romániai magyarság önkormányzatát, amelyhez való jogunkat az erdélyi románságnak saját elhatározásából született ~~gyulafehérvári Határozataira~~ alapítjuk"

Hogy is szólt a Gyulafehérvári Határozat, mindjárt az első szakasza:

"Az új román állam megalapításának alapelveként a román nemzetgyűlés kinyilvánítja a következőket:

A teljes nemzeti szabadságot az együttélő népek számára. Minden nép saját kebeléből való egyének által, saját nyelvével fog élni a ~~közoktatással~~ közoktatással, közigazgatással és igazságszolgáltatással. Minden nép a hozzátartozó egyének számarányában fog résztvenni a törvényhozásban és az ország kormányzásában. "

Fél évszázados diktatúra minden megvetlensége, egymosása sem tudta kitörölni az erdélyi magyar tudatból az alapvető igényt. ~~Az~~ Az első íge, amelyet a magára eszmélt erdélyi magyar 1989 decembere után kimondott: az önrendelkezés

követelése. És függetlenül attól, hogy a román főhatalom ezt megint félrelökte, attól is, hogy a reá felesküdték maguk tagadták meg, az eszmény elpusztíthatatlan, mert a nép lelkéből tört fel. Az erdélyi magyar parlamenti képviselők, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és Küldöttek Országos Tanácsa 1992. október 25.-én, a kolozsvári Szent Mihály-templomban még így fogadkozott: "Szülőföldünket otthonunknak valljuk. De a román nemzetbe beolvadni sem akarunk. Kötelességünk felmutatni azt a megoldást, amely ~~számunkra~~ számunkra és az ország számára is kiút ebből a válságból... Állítjuk, hogy ez az út a belső önrendelkezés útja..."

Teljeséggel érthető, hogy az igazgatás lehetőségének felvetése, az új nemzetiségi törvény kidolgozása, ezáltal nem felülről és magyarság kikapcsolásával, mint ~~1945~~ 1945 februárjában a Nemzetiségi Statútum esetében történt, hanem a magyarság képviselői, illetve képviselői szerve, az egyedül megtört Magyar Népi Szövetség által. Ha ~~ma~~ a két szándék: a hatalom igénye és a romániai magyarság akarata találkozik, akkor semmilyen belső vagy külső erő többé nem iktathatja ki a születő törvényt.

Még a törvényjavaslat kidolgozására kapott "felső biztatás" előtt, a MNSz vezető testülete keserűen érzékelte, hogy törvényes rendezés nélkül deklarált jogai a helyi hatalmaságok önkényének vannak kitéve.

Három napos tanácskozás után. Befejeződött a romániai magyarság népi parlamentjének brassói ülése. A felszólalásokban felvetődtek a magyarság sorskérdései. Bányai László politikai összefoglalása. (Népi Egység, 1946. március 22.) "Amíg a reakció nem látja törvényesítve jogainkat, addig a támadások egész sorát intézheti és intézi is iskoláink ellen."

A készülő új nemzetiségi törvényről a Népi Egység 1946. június 4.-i számában adott hírt először: Tizenhét megye magyar lakosságának jogi és közigazgatási helyzetét tárgyalta meg az

MNSZ országos értekezlete Kolozsváron. "Az egységes jogvédelem és a magyarság jogainak nemzetiségi törvény alapján való biztosítása ügyében Kiss Géza dr. részletesen ismerette ezt a tervezetet, amelyet a Székelyudvarhelyen összejövő országos naggyűlés elé terjesztenek! Kurkó Gyárfás országos elnök záróbeszédében hangsúlyozta, hogy "a romániai magyar nemzetiség állapota és helyzetének megoldása nem tisztán magyar ügy. Az itt élő magyarság nemcsak az ország legnagyobb számú és legszervezettebb nemzetisége, hanem ~~...~~ ebből a szempontból Közép-Európában is első helyen áll. Ezért a mi kérdéseink megoldása és a mi munkánk kihatással van az itt élő más nemzetiségekre, sőt a Duna-medence nemzetiségi kérdéseinek megoldására is. "

Erről az értekezletről, illetve a nemzetiségi törvény tervezetének történetéről leghitelesebb képet az egyik főszereplő, dr. Demeter János egyetemi tanár ¹⁹⁸³⁻⁰⁴ emlékiratából kapunk: A nemzetiségek egyenjogúsításának útján. Joo Rudolf beszélgetése a kolozsvári professzossal. A kötet címe: A nemzetiségi jog fejlődése a népi demokratikus Romániában, 1944 szeptember 2 - 1948 április 13. ~~13.~~ 14/ Demeter János emlékezése felvillantja az előzményeket is. Petru Groza miniszterelnök és Vasile Luca, a Román Kommunista Párt Központi vezetőségének titkára 1946 május elején magához hívatta Bukarestbe Kurkó Gyárfás elnököt és vele együtt Gaál Gábort, Bányai Lászlót és Balogh Edgárt. (MNSZ országos központja akkor Kolozsváron volt.) Majd Kurkónak ismét vissza kellett utaznia Bukarestbe. Visszatérése után azonnal magához kérte Demeter Jánost, és megbízta, hogy sürgősen, mánsnap estig szerkesszen egy nemzetiségi törvénytervezetet. "A választás nyilván azért esett rám, mert mint az alkotmányjog tanárának tájékozottnak kellett lennem a nemzetiségi jog területén, és

ismertek voltak tanulmányaim a nemzetiségi együttélés formáiról, a nemzetiségi nyelvhasználatról, stb. Kurkó Gyárfás jelezte, hogy hasonló tervezetet kért dr. Berivóy Jánostól, a Magyar Népi Népi Szövetség kolozsvári jogügyi irodájának vezetőjétől is, aki járatos a mindennapos nemzetiségi ügyekben, s akivel ezért ajánlatos együttműködnöm a legjobb formulák megtalálása érdekében. Arra a kérdésemre, hogy van-e már valamilyen elképzelés a tervezet alapjául szolgáló irányelvekről, Kurkó Gyárfás a rá jellemző laconikus határozottsággal jelentette ki, hogy amit követelünk, az a legteljesebb nemzeti egyenjogúság; ami jár a románoknak, jár a magyaroknak is; önkormányzatszerű megoldásra is gondolhatunk, anélkül, hogy az autonómia jogi képletét kifejezetten említsük. "

Burkolt autonómia? Hogy ne ingerelje a román nemzeti érzelmeket? Így is óriási lépés, ha arra gondolunk, hogy a Magyar Népi Szövetség csupán a földreform során elszenvedett magyar sérelmek ügyében 16 memorandumot adott át a Groza-kormány-
nak. Legtöbbször válaszra sem méltatták a beadványokat; elenyésző számban orvosolták a sérelmeket...

Ennek ellenére, mondta Demeter János, a MNSz-ben napirendszerűen nem merült fel egy új nemzetiségi törvény kidolgozásának és előterjesztésének gondolata. De a viták során gyakran ^{szak} ^{intettek arra,} ^{re} a végkövetkeztetés, hogy átfogó jogi rendezésre lenne szükség, amely egységes elvi keretet adhatna a nemzetiségi politika minden területére, a gazdasági, a közművelődési, a politikai, a közigazgatási kérdésekre.

Az 1945. február 7.-i Nemzetiségi Statútum, Vlădeescu-Răcoasa professzor kidolgozásában, nagyon sok joghiányt tartalmazott, messzemenően nem elégíthette ki a teljes jogegyenlőségre törekvő erdélyi magyarságot. Az új nemzetiségi törvény tervezete - mondja Demeter János dr. - "már tartalmazta azokat a törvényeket és rendeleteket, amelyek 1945 és 1946 folyamán a

a Statutum hiányosságainak pótlására jelentek meg. Átfogóbb abban az értelemben is, hogy emellett új jogokat igényelt; elvileg megújult alapon képzelte el a nemzetiségek helyzetének szabályozását. Szabatos, aprólékos fogalmazás jellemezte, amely nem hagyott kétséget a legbonyolultabb, legváratlanabb konfliktusok esetére sem."

Az első lépéstől az utolsóig a törvénytervezetnek három változata készült el. A jogászok szövegét a MNSZ végrehajtó bizottsága vitatta meg és néhol módosított rajta. Nagyon lényeges Demeter János dr. megjegyzése, hogy a végrehajtó bizottság által jóváhagyott változatot "a bukeresti központi politikai és kormányzati szervek" is látták és megtették észrevételeiket. Sőt, ezek a bukeresti szervek, nyilván a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága és talán Petru Gropze kormánya, másodszor is átnézték az immár az egész Magyar Népi Szövetség álláspontját jelentő tervezetet, és nem támasztottak vele szemben lényeges kifogásokat.

"Mindvégig az egyik legnehezebb probléma az egyesülési jog értelmezése volt, vagyis, hogy a nem román anyanyelvű állampolgárok együttes érdekeik biztosítására nemzetiségi szervezeteket alakíthassanak. Ezeknek képviselői szerepet szántunk az állami és köztisztviselői szervekkel, valamint más nemzetiségek hasonló intézményeivel és szervezeteivel való kapcsolatukban. Hogy a saját nemzetiségi ügyek helyzetismerő, kompetens kezelése feltételeit megteremtjük, az ország közigazgatási beosztásához igazodó nemzetiségi bizottságok felállítását is javasoltuk. Az 1929-ben kelt, de 1946-ban még mindig érvényben lévő közigazgatási törvényre támaszkodva terveztük "a magyar lakta megyékben megyei nemzetiségi bizottságokat, egy kötelezően magyar taggal, ezenfelül arányszámuk szerinti magyar tagokkal; ezen nemzetiségi bizottságoknak a nemzetiségi sérelmek kivizsgálására és orvoslására, illetékes hivatalos fórumként

való elismerését."

Vlădescu-Răcoasa professzor 1945-ös Statútuma, amely elsősorban a külföld számára készült, miként maga a miniszter elmondta volt, a béketárgyalások résztvevőit szeretnék volna meggyőzni a romániai nemzetiségi kérdés megoldásáról, csak egyéni állampolgári jogokat irányzott elő, a kollektív kisebbségi jogok fogalmát sem említette meg. ~~Magyar nyelvű igazságok~~

Ez a MNSz-féle nemzetiségi törvénytervezet nyilván a kollektív nemzetiségi jogok alapján állott. Lényeges különbség volt a Statútummal szemben a nemzetiségi lakosság arányának első határa, amelyen felül egy kisebbségi közösség minden hivatalban szabadon használhatja anyanyelvét. A Statútum ezt 30 százalékban állapította meg, a törvénytervezet 15 százalékra csökkentette le. [A jelenleg hatályos törvény 20 százalékban állapította meg ezt a határt.] Demeter Jánosék tervezete kiterjesztette a nemzetiségi nyelvek használatát a közigazgatás egész belső ügyvitelére. "Emellett ajánlotta a nemzetiségi nyelvet használó ~~magyar~~ helyi hatóságok és a központi szervek közötti kapcsolat nyelvhasználatának jogi rendezését is. Mi természetesen a teljes nyelvi egyenlőségre törekedtünk, mondja Demeter dr., de számoltunk a lehetséges közigazgatási beosztások vegyes nemzetiségi összetételével s Erdély lakossága egészének román többségével. Így elkerülhetetlen volt, hogy a nemzetiségi nyelvek hivatalos használatának igényét - mind a lakosság és a hivatalok kapcsolatában, mind a hatóságok belső ügykezelésében - az együttélő nemzetiségek valamilyen százalékarányához kössük". Így ^{az} állapított meg a 15 százalékos küszöböt.

A Magyar Népi Szövetség Központi Végrehajtó Bizottsága külön ülésen vitatta meg a tervezetet. Kurkó elnök aggályát fejezte ki a "nemzetiségi szövetség" elképzelésével kapcsolatban, nehogy a román vezetők némelyikét az osztrák szociáldemokrácia "kulturautonomiájára" emlékeztesse. Szerinte a nemzetiségi

képviselet ellátására hivatottabb és gyakorlatilag elegendő szervezet a Magyar Népi Szövetség. "Mások, főként a végrehajtó bizottság ülése előtt megkérdezett közhivatalnokok, jogászok, egyetemi tanárok az adott körülmények között elengedhetetlennek vélték a közjogi képviselést, lévén a Magyar Népi Szövetség elsősorban politikai mozgalom."

Demeter dr. interjúja 1983-ban jelent meg, ezt csak azért hangsúlyozzuk ismételtén, ~~ami~~ ^{mivel} a fennálló romániai rendszer okán nagyon óvatosan kellett fogalmaznia. Így az államgépezetben ~~csak~~ található "régi emberek", Antonescu-utódok sovinizmusával magyarázta azt, amit - sajnos - a demokratikus ~~hatóságok~~ hatósági embereknél is tapasztalni lehetett. Szerinte a tömegek, érts^a magyar tömegek, ezért nem bíznak abban, hogy ezek a hatóságok a magyarok javára rendezik a nemzetiségi konfliktusokat. "A nemzetiségi képviselésekben — nemzetiségi szövetségekben, bizottságokban, a külön nemzetiségi tanfelügyelőségekben, kulturális tanácsokban, stb. — a sérelmek kiküszöbölésének és megelőzésének jogi biztosítékát látták." Kurkó a nemzetiségi szövetség helyett a Magyar Népi Szövetségre bízta volna az igazgatási, a közjogi feladatokat. Balogh Edgár azt szorgalmazta, hogy az államgépezetben ^{ane} kell nagyobb számú magyar tisztviselőt ~~bevonni~~ bevonni az ügyek ~~intézésére~~ intézésére, a nemzetiségi ellentétek feloldására. "Bányai László attól tartott, hogy a nemzeti képviselet közjogi formulája alkalmat teremthet a Volksbund újjáéledésére, amellyel szemben a politikai életben még folytak az utóvédharcok. Megjegyzése nyomán sikerült tisztázni, hogy a nemzetiségi szervezetek elismerése a minisztertanács hatáskörébe tartozik. (Tehát a törvénytervezetben előirányzott nemzetiségi szövetségek végső soron a román kormánytól nd függenek.) Kurkó Gyárfás még hozzátette, hogy demokratikus alapon minden ~~hatóság~~ nemzetiség szervezkedését lehetővé kell tenni. Mi nem igényel-

hetjük mások nevében a szervezkedés jogát, de nem lehetünk éppen azok, akik elvitatják ezt a jogot."

A kolozsvári értekezleten elhatározták, hogy a tervezetet végső jóváhagyásra a Magyar Népi Szövetség közeli székelyudvarhelyi kongresszusa elé terjesztik. Ez lesz az egyik legfontosabb napirendi pont.

Majdnem egy hónap volt hátra a kongresszusig. Ez idő alatt a Népi Egység nem emlegette tételen az új nemzeti-ségi törvény tervezetét, elírásait, de már május eleje óta jónéhány cikk, beszéd hangvételen érzett a nagyobb határozottság és erély, mint addig, a nemzetiségi jogok követelésében.

Egyenlő jogú állampolgárok vagyunk! - közözi le vezércikkben ~~...~~ Tiboldi Béla a Népi Egység 1946. május 25. -i számában. Mára az utóbbi időben megszaporodtak a magyar-ellenes támadások, a szerző szerint ezek mögött nem a román népet, hanem a román reakciót kell keresnünk. És éppen a reakciót gyengíti az erdélyi magyarság, ha nem tekinti magát kiszolgáltatott kisebbségnek, hanem a román demokráciával szövetséges, államépítő ~~...~~ közösségnek.

Említettük, hogy a Maniu hívei közé tartozó huligánok szétrombolták Éltes Dénes brassói szabómester házát. A támadás körülményeinek kivizsgálásában részt vett Jakab János is, a MNSz Brassó megyei elnöke, aki vezércikkben fogalmazta meg az eset tanulságait, szélesebb kitekintéssel: az erdélyi magyarság jogvédelmének törvényes biztosítását. Szilárdan és félelemtelenül. (Népi Egység, 1946. május 26.) "Harcokban megedződött barátságunk a román demokráciával sokkal régebbi és sokkal mélyebben gyökerezik, semhogy ilyen aljas támadások meg tudnák ingatni. De úgy hisszük, hogy ha az ilyen elvakult fasiszta megnyilvánulásokat a közvélemény elé tárjuk, ezzel a román demokráciának is szolgálatot teszünk."

zetiségi jogbiztonság kérdésére és erélyes hangon fogalmazza meg bírálatát, illetve követelését. (Néptünk jövője, Népi Egység, 1946. június 13.) "A nemzetiségi jogegyenlőség kérdésének elhanyagolása a reakciónak kedvez. Ezért ennek a kérdésnek a teljes megoldása már több halasztást nem tűr."

Nemzetiségi nyelv a közigazgatásban. (Népi Egység, 1946. június 14.) A lapszám ismerteti Demeter János dr. tanulmányát, amelyet a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara jelentetett meg. Jellemző a korszakra, hogy Demeter János éppen a nemzetiségi törvénytervezet előkészítése idején jelentette meg tanulmányát a nemzeti egyenjogúság egyik sarkalatos igényéről. A Bolyai Tudományegyetem ilyen jellegű kiadványaisal ~~1946~~ vállalt részt a Magyar Népi Szövetség jogvédő küzdelméből. Demeter János professzornak három olyan kérdésről jelent meg tanulmánya abban az időszakban, amelyek mindegyike a nemzetiségi jogegyenlőség körébe vág: a nemzetiségi nyelv használatán kívül: A nemzetiség kérdés a Duna-völgyében és a Szovjetunióban, 1945, illetve A Jugoszláv Szövetséges Köztársaság alkotmánya, 1948.

Két sorselakító esemény várt 1946 nyarán és őszén az erdélyi magyarságra: a Magyar Népi Szövetség második kongresszusa Székelyudvarhelyen, június végén, és a háború utáni első parlamenti választások, amelyek ^{ket} ~~1949~~ 1946. november 19.-re tűztek ki. A MNSz vezérkara ~~1949~~ olyan választási felhívást bocsátott ki, amely ~~1949~~ egyben kongresszusi nyitány is. A Romániai Magyar Népi Szövetség választási kiáltványa az ország magyarságához. (Népi Egység, 1946. június 23.) Emlékeztet a MNSz elődje, a MADOSZ harcára a fasizmus ellen. Ismerteti az önálló magyar lista mellett szóló érveket. (A baloldali pártok, a Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, az Ekásfront és más kisebb politikai alakzatok közös listával lépnek a választók elé, a Magyar Népi Szövetség e pártokkal eszmei szövetségben,

az erdélyi megyék nagy többségének önálló jelölteteket állít, hogy jobban kihangsúlyozhatók legyenek a sajátos magyar követelések. A kiáltvány 17 pontban foglalja össze az erdélyi magyarság legsürgetőbb igényeit: szabad nyelvhasználat, a gazdasági élet támogatása, egyenlő állampolgári elbírálás, anyanyelvű iskoláztatás és művelődés, hitelek a Székelyföld iparosításához. A kiáltvány külön fejezetben követeli a nemzetiségi jogegyenlőség törvényben való kodifikálását, az új nemzetiségi törvényt. Hangsúlyozza a Magyar Népi Szövetség küzdelmének fontosságát a nemzeti egyenjogúságért. Külön-külön fordul az egyes rétegekhez, a földműveseknek, munkásokhoz, tanárokhoz, tanítókhoz, szabad foglalkozásúakhoz, a magyar asszonyokhoz és ifjakhoz, felszólítva őket, hogy valamennyien szervezzék az önálló magyar lista jelöltjeire.

Négy nap múlva a lap Tiboldi Béla vezércikkében ismétli meg a MNSz álláspontját. Magunk sorsáról döntünk. (Népi Egység, 1946. június 27.) Kiemeli a választások fontosságát az erdélyi magyarság életében. "Az önálló magyar lista néplink probatétéle lesz." A jogegyenlőség szellemében kell végrehajtani a gazdák iparcikkével való ellátását. (Ugyanez a lapszám.) Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület felügyelőinek értekezlete Kolozsváron áttekintette a gazdatársadalom helyzetét és igényeit. Nagyfőlélen kötelezte el magát háromszék ifjúsága a demokrácia oldalán vívott harc érdekében (Ugyanez a lapszám.) A szónokok felszólították a magyar ifjúságot, hogy támogassa a Magyar Népi Szövetség küzdelmét.

Ugyancsak június 27.-én riasztó híreket is találni a lapban. Akrazitos merénylet Kézdivásárhely szívében. A kővezetere helyezett rabbanoszer bezúzta a környező házak ablakait. Halálos áldozat nincs, a nyomozás folyik. A volt Maniu-gárdista Olteanu Gavril vezetésével. Demokrata vezetők és a magyarság

ellen készülődtek a hírhedt "fekere sabások". "Rengeteg olyan nyomtatványt találtak, amelyek részletes utasításokat tartalmaztak az ország magyarsága ellen indítandó irtóhadjáratra." Egy nappal később, újabb részletek a tervezett merényletekről. Eszerint magas rangú katonatisztek álltak az összeküvés élén, főparancsnok Aldea tábornok, aki Rădescu tábornok 1945. márciusában megdöntött kormányának belügyminisztere volt.

Folytatódik a választási buzdítás. Halász Gyula, a brassói írók, újságírók neaztora vezércikket jelentet meg 1946. június 28.-án: Ez a kérdés: ~~van~~ válaszlatok! Felidézi a magyar történelmi bukásokat és újakezdéseket, hogy lírai hangvételű írásával az ~~MSZ~~ önálló magyar lista mellett ~~MSZ~~ érveljen. Kurkó Gyárfás Háromszék képviselőjelöltje. Háromszék magyarsága hitet ~~MSZ~~ tesz a MNSZ mellett. (Népi Egység, 1946. június 28.) "Kurkó Gyárfás az a népből jött politikai vezető, aki még a MNSZ ellenségein is tudásához és erejéhez mérten mindig csak segített." (Kurkót végül szülőföldjén, Csík megyében jelölték, a MNSZ listája élére.)

Leüti a lap azt a hangot, amely aztán az egész választási előkészületeket jellemzi: "Mindem le nem adott szavazat Maniu és Brătianu népelnyomó ~~MSZ~~ politikáját erősíti" - mondták a csíki demokrata ifjúság nagygyűlésén. (Népi ~~MSZ~~ Egység, 1946. június 28.) A ■ b.d. (Bákey Domokos) szignóval jegyzett tudósítás kiemeli, hogy a Haladó Ifjúság ~~MSZ~~ Brassó tartományi kiküldötte, Székely Gyula a Magyar Népi Szövetség listája mellett szavazott.

[Ennek a híradásnak az az érdekessége, hogy mindaddig vite tárgya volt, hogy ki képviseli a székely ifjúságot, a Kommunista Ifjúsági Szövetségből alakult Haladó Ifjúság-e vagy a Magyar Népi Szövetség Ifjúsági Csoportja?]

ennek mintegy ~~...~~ megelölegezett jelentősége az erdélyi ~~...~~ magyarság életében.

Kacsó Sándor írja az udvarhelyi gyűlésről. (Népi Egység, 1946. június 28.) "Székelyudvarhely a székelység ~~anyavárosa~~ anyavárosa. Nagy hiba volna azonban, ha itt, a székelység fő tüzehelyén összegyűlő magyarok csak magát a székelységet érzékelnék, amikor beszélnek, tárgyalnak, határoznak. Érzékelniük kell a Romániában élő egész magyarságot. A szörványokban élő magyarságot éppúgy, mint az egységes tömbökben élőket. De érzékelniük kell a Duna völgyében élő egyetemes magyarságot is, mert az új demokrácia nem kisebbségben gondolkozik, hanem nemzetekben, ~~...~~ a a demokrácia kérdése ezen a területen az egész magyar nemzet és az egész román nemzet közös nagy kérdése és feladata."

A székelyudvarhelyi naggyűlés címmel közölt publicisztikát Jakab János, a lap 1946. június 29.-i számában. A Bressó megyei MNSz-elnök hangsúlyozza: "Itt kell leraknunk olyan alapokat, amelyek hosszú időre biztosítják az együttélő népek között a békét és az egyetértést, hogy azt többé sovinszta vagy reakciós ármánykodás meg ne zavarhassa. Itt kell megteremtünk népünk politikai, gazdasági és kulturális szabadságának alapjait."

Ugyanezen a napon, június 29.-én tudósítás a kongresszus megnyitásáról.

A száza4 intézőbizottság ülésével. Megkezdődött a Magyar Népi Szövetség udvarhelyi naggyűlése. Csákány Béla dr. ismertette a MNSz elmúlt esztendei tevékenységét, Kós Károly az ipari és mezőgazdasági azoktatásról, Csögör Lajos dr. a Bolyai Tudományegyetemről, Gál Imre a magyar hadifoglyok helyzetéről tartott beszámolót.

Új nemzetiségi törvénytervezet készült Udvarhelyen.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

(Népi Egység, 1946. június 30.) A naggyűlés legfontosabb pontja a Magyar Népi Szövetség által elkészített új nemzetiségi törvénytervezet érdemi megvitatása volt. Kurkó Gyárfás bevezetője után, Demeter János dr. olvasta fel a tervezetet, majd a hozzászólásokat Gaál Gábor összegezte.

A romániai magyarság bizalma újra Kurkó Gyárfást emelte a Magyar Népi Szövetség elnöki székébe. Befejeződött a MNSZ udvarhelyi naggyűlése. (Népi Egység, 1946. július 2.)

Június 30.-án délután a kongresszus megválasztotta az új országos vezetőséget. Elnök: Kurkó Gyárfás. Alelnökök: Köteles István földműves, dr. Antal Dániel és Kacsó Sándor.

[Mind a három alelnök új arc a legfőbb vezetőségben. Köteles a gazdaságszervezőt képviseli, dr. Antal Dániel az agrárértelmiséget, Kacsó Sándor pedig a szellemi életet. Mint előbb már utaltunk erre, kimaradt az elnökségből Bányai László és Belogh Edgár, mindketten a merev pártvonal, a mindenekelőtt álló párthűség megtestesítői. A vezetőség egésze a széles magyar összefogást jelképezi.]

Másnap, vasárnap délelőtt, istentiszteletek után, népgyűlés a székelyudvarhelyi sportcsarnokban. Vlădescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter Groze miniszterelnök nevében köszöntötte a résztvevőket. "Az ország magyar lakossága számíthat a kormány legteljesebb megértésére."

Kurkó Gyárfás emelkedett szólásra. Beszéde alatt - a tudósításokban "reakciósoknak" nevezett csoportok - próbálták megzavarni a népgyűlést. "Kurkó Gyárfás kemény egyénisége és megnyugtató fellépése csakhamar helyreállította a rendet. A népgyűlés résztvevői tüntettek az országos elnök mellett: Kurkó Gyárfás a nép fia, érte harcolunk, és érte meg is halunk!"

Kurkó beszéde után Kacsó Sándor alelnök felolvasta a kongresszus határozatát:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nép közös ~~felemelkedésének~~ vágyától vezéreltetve, kemény harcot hirdet a sovinszta reakció megsemmisítésére. A magyarságnak fájó sebeket osztó román reakciók támadásaira az ország demokratikus értékek nemzetiségi különbség nélkül való szolidaritása válaszol, a demokrácia ellen izgató és népi egységünket szétbomlasztani akaró magyar reakciók tevékenységére pedig a magyar nép öntudatos ereje vág vissza.

Teljes bizalommal román demokrata szövetségeseink a élükön a román nép nagy fia és élharcosa, Groza Péter miniszterelnök iránt, a ugyanakkor teljes felelősséggel a büncs háború következményeit és a sovinszta reakció ~~kíméletlen~~ támadásait szenvedő népünk iránt, "szintén kijelentjük, hogy a régi idők-ből maradt törvények nem alkalmasak többé sem a jogegyenlőség és testvériség biztosítására, sem pedig a demokrácia ~~védelmére~~ védelmére a reakciók mesterkedésekkel szemben.

Elismeréssel adózva a Groza-kormány s az Országos Demokratikus Arcvonal eddigi eredményei iránt, a magunk részéről új nemzetiségi jogszabályzat törvényjavaslatával járulunk hozzá az ország belső békéjének és építő ~~munkájának~~ munkájának megerősödéséhez. "

Ezután felsorolja a törvénytervezet főbb pontjait.

"Ezek a pontok egyrészt a magyarság számarányának megfelelő részesedését állami juttatásokból, másrészt a magyarság nyelvhasználati kérdésének rendezését és végül a sérelmi ügyeknek egészen új szervek útján történő rendezését kívánják elérni.

A Magyar Népi Szövetség ezzel a törvénytervezettel is kiküszöbölni kívánja a népeink nyugodt fejlődésére káros ellentéteket s a terméketlen álmodozás és semmire ~~sem~~ ösztökélő csodavárás helyett továbbra is a valóságra akarja alapozni népünk védelmét és boldogulását."

teti Kurkó Gyárfás kongresszusi jelentését. Ebben is központi helyet foglal el a nemzetiségi törvényjavaslat jelentőségének ecsetelése. Az országos elnök hangsúlyosan kijelenti, hogy "az egészséges demokrácia sarkalatos pontja: a jogegyenlőség. Megoldatlan nemzetiségi kérdésekkel nem lehet elképzelni a demokráciát." Ismertette a MNSz tevékenységét, kitérve a megoldott és a megoldás felé tartó ügyekre, sérelmekre. A MNSz nem veszi rossz néven a román demokrácia részéről jövő bírálatokat, mondta, ugyanakkor a román demokrácia se vegye zokon a magyar bírálatokat. "A demokrácia legerősebb fegyvere a nyílt őszinteség. Egy- más szemébe mondjuk meg, hogy mi fáj, és ne a háta mögött."

Külön tudósításba tért vissza a lap a nemzetiségi törvénytervezet vitájára, amelyet június 30.-i számában sommásan már ismertetett. A székelyudvarhelyi naggyűlés munkálatai. A MNSz jogi bizottsága által kidolgozott új nemzetiségi törvénytervezet megvitatása. (Népi Egység, 1946. július 3.) Demeter János dr. egyetemi tanár, a MNSz országos jogi és közigazgatási bizottságának vezetője felolvasta a tervezetet. Kurkó Gyárfás bejelentette, hogy ha a törvénytervezet a kongresszus elfogadja, akkor azokat mint minimális követeléseket terjesztik a kormány elé. Horváth László szászrégeni református esperes kérte, hogy a nemzetiségi jogok biztosítását kössék bizonyos szavatosságokhoz. Erdélyi Gyula nyitányi tankertületi főigazgató az oktatásban követelt egyenjogúságot a magyarság számára. Szabédi László hölts a törvényben annak megfogalmazását javasolta, hogy "az államnak ne legyen joga telepítéssel vagy más egyéb intézkedéssel a nemzetiségi területeken az arányszámot a nemzetiségek hátrányára mesterségesen csökkenteni,"¹ és ugyanakkor sürgette az iperosítást a nemzetiségi területeken. Bányai László felolvasta a Liberalul című bukaresti napilap

¹ A kézirat publikálására az ERK Kisebbségkutató Intézet 2004. szeptemberi programja támogatta.

a "kisebbségi kérdés" megoldásaként követelte a magyarok kiutasítását Erdélyből. A kongresszus küldöttei erőteljesen adtak hangot felháborodásuknak a Liberalul cikke miatt. Nagy Géza kolozsvári tanár a magyar iskolahálózat eddigi [redacted] kiépítésével foglalkozott, kifogásolva, hogy "a tervezet nem szól eléggé világosan a vallásszabadságról és az egyházak iskolafenntartási jogáról. Utalt arra, hogy a nemzetiségi kérdés európai viszonylatban való általános rendezésének módja még ismeretlen." Szablyár Kornél református lelkész a déltihari magyarság szenvedéseit idézte fel az Antonescu-időkből, majd a nemzetiségi törvénytervezet elfogadását javasolta.

Továbbiakban a tudósítás felsorolja a vitában felszólalók nevét és lakhelyét, egyik-másik esetben hozzászólásuk lényegét is. Részletesebb beszámolót csak Mikó Gábor dr. lelkész, kolozsvári tanár felszólalásáról kapunk, aki éles szavakkal kifogásolta a MNSz vezetőségének személyi összetételét. Ismételt támadásakor Kurkó Gyárfás megvonta tőle a szót.

A nemzetiségi törvény tervezetével foglalkozó felszólalók [redacted] mindegyike támogatta a tervezetet.

A Magyar Népi Szövetség vezetősége nagyon [redacted] fontosnak tartotta a nemzetiségi törvénytervezetet, a Népi Egység több egymás követő számában taglalta. A Magyar Népi Szövetségben [redacted] tömörülő demokrata magyarság kiméltlenül leszámol a beugrató reakcióval. Kurkó Gyárfás befejező beszéde a székelyudvarhelyi [redacted] népgyűlésen. (1946. július 6.) Már a július 2.-i lapszám [redacted] tudósított arról, hogy Kurkó beszéde alatt tüntetők zavarták meg a népgyűlést. Ez a lapszám is beszámol a rendezavarásról a sportpályán. Zavar keletkezett, lövések hallatszóttak, percekig tartott a keveredés, majd a rendbontókat [redacted] kifűzték a népgyűlés színhelyéről. Kurkó éles szavakkal ítélte el [redacted] a templomi zászlókkal és a magyar nemzeti lobogóval felvonuló tüntetőket, akiket azonosított az egész magyar nemzetet,

egész Magyarországot romlásba döntő árulókkal. "Ezek nem számolnak azzal, hogy az itt élő 2 millió magyarországból csak 600.000 él itt egységes magyar tömbben, és 1.400.000 magyar szórványban él. Nem számolnak azzal, hogy itt demokrata és fasiszta magyarok élnek, de Brassóban, Nagyváradon, Kolozsváron és minden más megyében ~~is~~ fasiszta románok és demokrata románok is élnek velünk együtt. Nem számolnak azzal, hogy ezért a magatartásukért, amit itt tanúsítottak, szerencsétlen földművesek és munkáscsaládok ablakai törnek **be** az éjszaka." Emlékeztetett arra, hogy amikor Maniu és gyilkos bandái elárasztották Észak-Erdélyt, akkor a MNSZ vette fel a harcot ellenük, együtt a román demokráciával, a szovjet hadsereg segítségével. Ezek a mostani provokátorok akkor sehol sem voltak, elbújtak félelmükben.

Majd így folytatta: "Jogunk és szabadságunk annyi lesz, amennyit a magunk által épített egészséges demokráciában ki tudunk vívni." Ismételten említi a nemzeti összefogás eszméjét, azzal a megszorítással, hogy csak a nép között élő gyárosoknak, birtokosoknak van helyük ebben az egységben, olyanoknak, akik "a nép jogait elismerik, velünk együtt harcolnak". Hangsúlyozza, hogy a reakció Erdély ~~széles~~ földjén meg akarja zavarni az együttélő népek békéjét. "A román reakció reánk üszítja ügynökeit, igyekszik félrevezetni a román népet. A magyar reakció ugyanezt hangoztatja, hogy itt nem lehet együtt élni. Mi meg fogjuk mutatni, hogy itt igenis lehet együtt élni."

Ismételten a törvénytervezetről: "Országos nagygyűlésünkön, hogy összes sérelmeink rendeződhessenek, intézményesen egy demokratikus nemzetiségi törvénytervezetet dolgoztunk ki, amelyet a kormány elé ~~terjesztünk~~ terjesztünk, és követeljük ennek azonnali elfogadását."

nemzetiségi törvénytervezetet, mint a naggyűlés határozatát.

"A nemzetiségi jogok szabályozását szolgáló törvénytervezetünk többek között a következő pontokat foglalja magában:

A magyar jellegű egyesületeknek és intézményeknek a magyarság országos és helyi számaránya szerint való részesedését minden állami és községi kedvezményben és támogatásban;

A magyar jellegű egyházaknak és egyházi intézményeknek a román jellegű egyházakkal és egyházi intézményekkel való egyenlőségét s ugyanolyan mérvű támogatását az állami, valamint egyéb juttatásokból és kedvezményekből;

A nemzetiség és az anyanyelv bevallásának teljes szabadságát;

A faji eredet kutatásának megtiltását;

A faji, vallási vagy nemzetiségi alapon való kiváltságok létesítésének, ugyyszintén a fajgyűlölet vagy megvetés hirdetésének szigorú megbüntetését;

Az anyanyelv szabad használatát úgy a magán, mint az egyesületi és az egyházi életben, valamint a kereskedelmi könyvvezetésben;

Erdély és a Bánság területén a magyar nyelvnek a közigazgatásban a román nyelvvel egyenrangúvá minősítését;

A földrajzi és utcanevek anyanyelven szokásos megjelölésének szabad használatát mind a sajtótermékekben, ~~mind~~ mind a postai és vasúti küldeményekben;

A törvények, fendeletek, hirdetések magyar nyelven való kötelező hirdetését;

A magyarság községi, járási és megyei számarányának megfelelően magyar köztisztviselők alkalmazását;

A központi kormányzatban, beleértve a miniszteri székeket is, a magyarság megfelelő képviselését;

A katonaságnál magyar kulturális ügyosztályt;

megyék külön kerületi beosztását, magyar főtisztviselőkkel;

A magyar közművelődés, a magyar nyelvű állami és felekezeti közoktatás céljaira az állami és községi közterületek és közalapítványok részéről ~~számarányuknak megfelelő~~ részeseledését;

Szabad érintkezést a magyarországi közművelődési szervekkel;

Magyar nyelvű iskolákban magyar tanerők alkalmazását;

Számarányuk szerinti részeseledést minden iskolaépületből és felszerelésből;

A nemzetnevelési minisztériumban külön magyar ügyosztály létesítését, magyar államtitkárral az élen;

A magyar tanügyi főigazgatóságok és tanfelügyelőségek törvényesítését, és az állami költségvetésbe való beillesztését;

A nemzetnevelés ~~ügye~~ minisztériumban Országos Nemzetiségi Bizottság alakítását, legalább felerészben magyar tagokkal, a a magyarlakta megyékben Megyei Nemzetiségi Bizottságok ~~szervezését~~ szervezését, egy kötelezően magyar taggal, és számarányuk szerint további magyar tagokkal; ezen nemzeti-
iségi bizottságoknak a sérelmek kivizsgálására és orvoslására illetékes hivatalos fórumként való elismerését;

A magyarul nem tudó, valamint a magyarellenes, sovinszta tisztviselőknek a magyarlakta területekről való elhelyezését;

A nemzetiségi vagy faji gyűlöleletről elkövetett bűncselekményeknek a közösséges bűncselekményeknél súlyosabb büntetését. "

Mit tett a Magyar Népi Szövetség egy esztendő alatt a romániai magyar közműveltségért - és mit kell még tennie a jövőben? Részlet a MNSz ~~székelyudvarhelyi naggyűlése~~ által elfogadott évi jelentéséből. (Népi Egység, 1946.

július 9. } "Országszerte nyitnak magyar óvodák, de ez év tavaszán Háromszék és Csík vármegye területén mintegy 80 magyar tanítási nyelvű óvodát zárt be a nemzetnevelésügyi minisztérium egyik felügyelője. Újra megnyitásuk érdekében tett lépéseink mindaddig nem jártak eredménnyel. " Az alsó fokú oktatás terén a MNSz már 1945-ben elérte azt, hogy ~~20~~ 20 magyar gyermek számára is ~~állami~~ állami magyar iskola létesíthető. Rendezték a besorolt magyar tanerők fizetését, de a román tankönyvekkel ellentétben, a magyar nyelvűekre még nem sikerült állami fedezetet szerezni. A középfokú oktatásban az állami magyar iskoláknak még nincs saját épületük, a magyar felekezeti iskolák épületeiben tanítanak, délutánonként. Hiányoznak a középiskolás magyar tankönyvek. Még rosszabb a helyzet a szakiskolák terén. A MNSz brassói szervezete önjerejéből állított fel magyar ipari középiskolát. " A magyar főiskolai oktatás biztosítására kiharcoltuk a négy-százéves erdélyi magyar egyetem utódjaként a Bolyai Tudományegyetem felállítását. Három kar Kolozsvárott, az orvosi kar Merovásárhelyen működik. A Bolyai Tudományegyetem ma 2300 hallgatónak teszi lehetővé az anyanyelven való legfelső ~~oktatást~~ oktatást. Létezése jogegyenlőségünkért folyó harcunk jelképes eredménye, működése azonban olyan tárgyi akadályokba ütközik, hogy tudományos színvonala távolról sincsen biztosítva. A tanárok és a diákok a legnagyobb erőfeszítéssel dolgoznak. " Nincs elegendő épület az egyetemi karok számára. Az állami költségvetés az egyetem fenntartási költségeinek alig egyharmadát fedezi. Nem jött létre magyar m^{eg} egyetem, nem valósult meg a magyar tagozat a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán. " A mezőgazdasági főiskoláért állandó harcot vívunk. " Megalakult a kolozsvári Magyar Zenei és Képzőművészeti Főiskola. Az egészségügyi személyzet besorolása általában a MNSz javaslatainak megfelelően történt. A gyógyszerjogok kérdése azonban " igen érzé-

kenyen érinti és súlyos helyzet elé állítja a magyar gyógyszerészeket." A színjátszás terén eredmény a kolozsvári Állami Szentgyörgyi István Színház és az állami támogatást élvező marosvásárhelyi Székely Színház felállítása. "Színházaink az állami támogatást nem kielégítő módon kapják." Magyar társulat játszik még Nagyváradon, Szatmáron és Aradon. Az iskolán kívüli népművelés céljaira minden megyében népfőiskola alakult. A Magyar Népi Szövetség kérésére a művészetügyi minisztérium magyar művészeti felügyelőséget létesített, "kiadásait azonban az állam nem ~~fedez~~ fedezi, és így ez az állami szerv is a Magyar Népi Szövetség támogatására szorult". A MNSz rendezte a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum helyzetét, Kolozsvárott felállították az EMKE 1848-as Ereklýmúzeumát, Aradon ereklyekiállítását rendezték, számos emléket mentettek meg.

Néhány nap múlva, a július 15.-i lapszámában a Népi Egy-
ség - a kolozsvári Világosság alapján - közzétette a Székelyud-
varhelyen elfogadott nemzetiségi törvénytervezet ~~teljes~~ teljes szö-
vegét, azzal a megjegyzéssel, hogy az országos elnök köteles
a tervezetet azonnal a kormány elé terjeszteni. "Hangsúlyozza
a közgyűlés, hogy a javaslat azokat a jogelveket tartalmazza,
amelyeket az ország demokráciájának mai fejlődési fokán megvaló-
síthatónak ítél, fenntartva magának azt a jogot, hogy demokráci-
ánk további fejlődése során álláspontját a nemzetiségi jogok
terén újólá leszögezhesse." Július 21.-én, ugyancsak a Világos-
ság alapján, a székelyudvarhelyi nagygyűlés határozatai jelennek
meg teljes terjedelmükben, 58 pontba foglalva. "Ezek a határo-
zatok ~~egy~~ egyben javaslatok és kívánalmak a magyarság leglény-
esebb hiányainak és sérelmeinek orvoslására, a magukban foglal-
ják mindat, amiért a Magyar Népi Szövetség, mint az ország
magyarságának demokratikus szervezete, az elkövetkezendő válasz-
tásokon és azt követően ~~harcolni~~ harcolni fog. Ezeket a határoza-
tokat a Magyar Népi Szövetség ~~több~~ több mint négyszázezer tagja

szavazta meg, kiküldöttei útján, de magáénak vállalja őket az ország majdnem kétmilliónyi magyarsága is, mert tudja, hogy a saját demokratikus fejlődését, a román-magyar barátság kimélyülését és az egész ország újjáépítését szolgálják."

A határozatok első pontjai az állampolgársági ügyek terén tapasztalható sérelmekkel foglalkoznak. Orvosolják a besorolási kérelmeket alcím alatt a köztisztviselői besorolások kérdését taglalják. Következő alcím: Az iparjogositványok ügye, majd Ne legyen nemzetiségi megkülönböztetés az adókivetéseknel. Egyértelmű, hogy miről van szó. A határozatok Szövetkezeteink és pénzügyintézeteink helyzetének rendezése című alfejezete részletesen foglalkozik az erdélyi magyar gazdasági alakzatok sérelmeivel és kérelmeivel. Nemzeti kulturánkért alcím alá kerültek az erdélyi magyar köznevelődési, színházi és sajtóélet tényleges egyenjogúsításának időszerű kérdései. Az oktatás terén a határozatok gyakorlati kérdéseket fogalmaznak meg a magyar tanítók besorolásával, a szolgálati idő elismerésével, a tantermek elosztásával, a magyar nyelvű tankönyvek kiadásával kapcsolatosan. Követelik a magyar nyelvű ipari és mezőgazdasági szakoktatás biztosítását, a kötelező anyanyelvű tanoncoktatást, a magyar nyelvű felsőoktatás terén pedig a szükséges épületek végleges átadását a Bolyai Tudományegyetemnek, a kolozsvári Magyar Színművészeti Főiskola MNSz által javasolt tanszemélyzetének kinevezését, magyar mezőgazdasági fakultás indítását Kolozsvárott, és magyar nyelvű műegyetem létrehozását.

Két súlyos kilengés kísérte a székelyudvarhelyi nagygyűlést. Egyik Mikó Gábor dr. támadásai a tanácskozáson, mikor is a kolozsvári piarista gimnázium lelkész-tanára élesen kifogásolta a Magyar Népi Szövetség megválasztott vezetőségét és főleg Kurkó Gyárfás személyét, másik a Lővéte községben (Udvarhely megye) elővetelt politikai gyilkosság.

Előbb már szó esett arról, hogy Kurkó Gyárfás előbb vitába bocsátkozott Mikó Gáborral, majd megvonta tőle a szót. Az incidenssel Tiboldi Béla vezércikkben foglalkozott a Népi Egységben: Jó, ha megismerjük egymást. (1946. július 5.) Idézi Kurkót, aki a Mikóval folytatott vitája elején nem akarta megtűrni, hogy a felháborodott kongresszusi tagok a tanárba fojtsák a szót. "Jó, ha megismerjük egymást!" - így csitította az embereket. De a végén elveszítette türelmét. Mert a kolozsvári szónok olyan vádakhoz hozott fel, amelyek kárt okozhattak az egész szervezetnek, támadták a MNSz politikáját. Valójában az 1945 november 18-i kiáltványról volt szó, amelyben a MNSz - mint ismeretes - Erdély Romániához tartozása mellett szállt síkra. A vezércikk a továbbiaknak elítéli a vasárnapi népgyűlésen történt rendzavarást, amelyet egyértelműen reakciós megnyilvánulásnak nevezett.

Egy nappal előbb, 1946. július 4.-én adott hírt a Népi Egység az udvarhelyi kongresszushoz kapcsolódó halálos verekedésről: Politikai gyilkosság Lövétén. Reakciósok és fasiszták megölték Balázs Pált. Több gyanúsítottat őrzetbe vettek. A tudósítás szűkszavú. Az Udvarhely megyei Lövéte községben helyi reakciósok megkéselték, halálra sebeztek Balázs Pál 31 éves műszerészt és géplakatost, régi MADOSZ-harcost. A csendőrség letartóztatta Bence Rezső kocsmáros, továbbá két falusi legényt, akiket a gyilkossággal vádolnak.

Roppant kiélezett helyzet alakult ki a Székelyföldön. A Népi Egység 1946. július 9.-i száma azt jelenti, hogy Eljárás indult egy reakciós községi tisztviselő ellen. A gyergyói járás főszolgabírója felfüggesztette Kiss Mihály gyergyóalfalvi községi pénztárnokot, mert "nem értett egyet a MNSz székelyudvarhelyi kongresszusának határozataival."

eltérő politikai nézetei miatt. Ilyen felizzított hangulatban történhetett a lövétei gyilkosság is. Sok minden nehezen érthető a történetből. Tudósítások szerint Balázs Pál a buszmegállóhoz ment, hogy érdeklődjék az udvarhelyi hírekről. Ha ennyire a Magyar Népi Szövetség csapatához tartozott, miért nem volt ott a népgyűlésen? Sajtójelentésekből tudható, hogy az egész megyéből összegyűjtötték a MNSz szempontjából megbízható férfiskat. Kurkó Gyárfás szülőfalujából, Csíkszentdomokosról külön "testőrséget" hozott magával. ~~XXXXXXXXXX~~ A bírósági tárgyaláson se derült ki, hogy milyen viszony állt fenn a tettesek és ~~az~~ áldozatok között. A kép annyira zavaros, hogy kortársak vallomásai is ellentmondanak. Két dokumentum értékű feljegyzést idézünk. Egyik Balogh Edgár 1983-ban megjelent emlékirata, a Férfimunka, a másik Nékám Sándor miniszteri tanácsosnak, a bukaresti magyar külképviselőlet vezetőjének 1946. július ~~15.~~ 16.-i keltezésű jelentése Gyöngyösi János magyar külügyminiszternek ~~XXXXXXXXXX~~.

Hogyan idézte fel az eseményeket 37 év távólából az egyik főszereplő, Balogh Edgár?

"Jó előre érkeztem a városba, hogy a sürgést-forgást irányítsam, kedves gimnazista érettségiző diák, Dávid Gyula volt mindenben segítségemre, a református lelkész fia, gondosságával ~~is~~ előre jelezve a későbbi irodalomtörténész és ~~könyvszerkesztő~~ könyvszerkesztőt. Ment is minden, mint a kerikacsepás, Dobos Ferenc polgármester, régi illegalista, a közönség teljes odaadásáról biztosított. Legfeljebb az hökkentett meg, hogy "védelmemre" jelentkezett egy régi brassói ~~MI~~ detektív, aki annak idején a ~~Brassói Lapok~~ Brassói Lapok és a MADOSZ amolyen rendőrségi ellenőre volt, s most mint baloldali valami ~~XXXXXXXXXX~~ "veszélyekre" figyelmeztetett... Mondanom sem kell, hogy ~~széles~~ fellépése gyanús volt, majd még gyanúsabbá vált egy ugyancsak "védelmünkre" jelentkező tordai rendőrtiszt, akiről akkor még nem ~~XXXXXXXXXX~~

A kéziratos publikációt a HK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI-programja támogatásának idején

"öve fog inteni" bennünket Kolozsvárt az ODA politikájával való szövetkezéstől. Máig sem hiszem el, hogy kettejük fellépte tényleg javunkat akarta volna szolgálni, s nem éppen ellenkezőleg, a készülő botrány előkészítésében voltak ludasok.

A nemzetiségi anyaszervezet (ahogyan akkor az MNSZ-t neveztük) bensőleg egységesen, méltósággal töltötte be nagy feladatát, itt ~~széles~~ baj nem volt. Előbb a ~~Százak~~ Százak értekezlete ~~széles~~ nézte át a nemzetiségi törvényjavaslatot, majd a kongresszuson többórás megvitatás után, melynek során nem kevesebb, mint 60 hozzászóló támogatta, egészítette ki, üdvözölte az okmányt, ez az MNSZ ~~széles~~ elfogadott munkaeredményévé vált, s bekerült a határozatok ~~széles~~ közé...

A váratlan támadás ez alkalomból nem a készülés után egységessé és szolidarissá vált szervezeten belül ~~széles~~ érte a Magyar Népi Szövetséget, hanem rejtélyes elemek kívülről indított zavartkeltéseként. Vasárnap, június 30.-án, a kongresszust ~~széles~~ záró nagyünnepélyen magyar ~~széles~~ és templomi zászlókat lobogtató csoport furekodott be a tömegbe, kiáltozásaival zavarva a sporttelepen készülő manifesztáció egységét..Az ünneplésre egybegyültek ugyan hamar kiszorították a hóbörgőket, az MNSZ új vezetőségének tribünje előtt felállított szónoki emelvényről ~~széles~~ Vlădescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter nyugodtan tolmácsolhatta Groza miniszterelnök személyes üdvözlését. Utána kapaszkodott fel Kurkó Gyárfás a tömeg fölé magasodó emelvényre, s érthető felháborodásában a ~~széles~~ zavargók ellen fordult. "A szent Mária-lobogóval és a magyar nemzet szent zászlajával a kezükben fasiszta provokátorok jöttek ide - mondotta -, s nem állották, hogy a szeretet szimbólumát és a magyar nemzet zászlaját, melyet oly sokszor tiportak sérbe, valahányszor a magyar nép szabadságharcát leverték, most szégyenfolttal ~~széles~~ szennyezzék be." A kongresszuson újra megválasztott elnök a

történetek hatása alatt kétfronti harcra buzdította közönségét, kijelentve: " Akkor, amikor mi a legelkeszebbet harcot vívjuk a ránk törő román reakció ellen, nincs kimélet többé a magyar fasiszták számára sem!"

Nem tudok szabadulni attól a benyomástól, hogy Székelyudvarhelyen tulajdonképpen a kétféle reakció közös kihívásával kerültünk szembe. Kurkó Gyárfás beszéde közben a tüntető csoport újra megjelent a sporttelep szélén, verekedés támadt, riasztólövések dördültek el (szerencsére sebesülés nem történt, a ~~székely~~ naggyűlés "védelmére" kirendelt rendőrök pufogtatásokkal növelték a zavart), de a rend magától is helyreállott, a rejtélyes csoport visszavonult, s úgy el-
tűnt, hogy soha senki sem akadt többé nyomára. Kinek használt ez a rendzavarás? Voltak, sajnos, híreink afelől, hogy Maniu pártja éppen Székelyudvarhelyen próbálta régi magyar ~~székely~~ korteseit és választóit újra megszerezni, amolyan kibékülést ajánlva...S a rendőrség, a beleegyezésünk nélkül "védelmünkre" érkezett gyanús elem! Székelyudvarhelyen nyoma sem maradt az összetűzésnek, legfeljebb arra emlékezem, hogy Kurkó Gyárfást a történetek után szülőfalujából, Csíkszentdomokosról érkezett fehér harisnyás legények testőrsége kísérte a városi felvonuláson, sőt még a templomi misére is vele ment. Lövétében azonban négy belevágott bicskával megölték Balázs Pált, a MNSZ egyik helyi emberét. A szomorú hír hozzátartozott a kongresszushoz, a fiatal székely bányász ellenes uszított részeg gazdag legények szúrták le, talán egy plékáért, talán egy szóért, mindenesetre a kongresszus iránt kifejezett rokonszenvéért.

Ott voltam a temetésen, rám hárult, hogy a kis családi ház udvarán a pap után beszéljek. Ha a Világosságban most nem olvassom, el is felejtettem volna, hogy a nyitott koporsónál hogyan-mit szoltam ehhez a zúzott pofacsontú szép férfiarchoz:

"Nem kaptál választ kérdésedre, Balázs Pál, arra a kérdésre, amit gyilkosaidnak tettél halálod előtt, hogy mi is történt Székelyudvarhelyen? Itt most könnyekkel szemünkben megadjuk neked a választ. Székelyudvarhelyen azt határoztuk, hogy jogegyenlőségünkért harcolva, együtt fogunk haladni a román demokratákkal, lehetetlenné téve mindenfajta orgyilkos csoportosulást!" Szilágyi Ignác, Udvarhely megye demokrata főispánja állott mellett. Ötezer ember adta meg a végtisz-tességet, ~~ezek~~ négy székely megye küldöttségei hozták koszorúikat. A gazdaközönseget ismeretlen agitátorok annyira szembeállították a bányászokkal, akik pedig ugyanúgy fehérharosnyások, éppen csak sisakkal fejükön vonultak fel társuk temetésére, annyira tájékozatlan volt még a falu földművessége, hogy a reakciós merényletet megakadályozni nem tudta, s most a halottas menet soraiba beállani is nehezen tudott. Mégis, amikor látták a más falvakból ideérkezett földműves tömegeket, a templom harangszavára lassan-lassan, először egyenként, aztán csoportokban rendre csatlakoztak a lövétei gazdák is. Karon vitték a meggyilkolt kisleányát a hegyi temetőbe, ahol a gyász és ~~szomorúság~~ bűnbánat fehér és fekete ~~színekben~~ színében álltak körül, a friss gödröt ~~színekben~~ lövéte asszonyai. ~~színekben~~ A bányászok mozsarat sütöttek el, meghajolt a vörös, a román és a magyar zászló, a szónokok a tetemrehívás, az igazságtétel ígését harsogták a halotti csöndben. A kiontott vér nemcsak a jogegyenlőségért vívott politikai harc igazát szentelte meg, hanem megpecsételte a népi egységet is. "

Nékám Sándor miniszteri ~~tanácsos~~ tanácsos beszámolója részletes, tárgyszerű és eleve távlatból ítélkezik:

" A MNSz június 28-30-i székelyudvarhelyi országos kongresszus^a elé Erdélyszerte élénk érdeklődéssel és izgalommal ~~várakozással~~ vegyes várakozással tekintettek. Híre járt ugyanis

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.
annak, hogy a MNSz belső ellenzéke szervezeten felvonul

a naggyűlésre a jelenlegi vezetés megbuktatására, hogy a megyei delegátusok kijelölésénél népi szövetség-ellenes szempontok érvényesültek, sőt, arról is beszéltek egyesek, hogy népszerűtlen népi szövetségi vezető ellen merénylet készül. Az események azóta nagyrészt rácăfoltak ezekre a hírekre, és a rendelkezésre álló hivatalos közlemények és hiteles értesülések alapján most már pontos képet lehet adni az udvarhelyi naggyűlés lefolyásáról, amelynek jelentőségét különben sem ez ott lezajlott epizódszerű incidensek, hanem a maradandóbb jellegű alkotások, tervek és határozatok adják.

A naggyűlés előkészületi munkái Székelyudvarhelyen valóban nem a legjobb kilátásokkal bíztattak, a várható hangulatot illetően. Két héttel a naggyűlés előtt Kacsó Sándor és Mezei szervezési vezető előkészítő gyűlést tartottak a városban a megfelelő légkör megteremtésére. A város lakosságának a gyűlésen megjelent része azonban rideg elutasítással viselkedett a szónokokkal szemben, többször félbeszakította és hazaáruháznak nevezte őket, s mikor Kacsó a parasztság politikai éretlenségére való hivatkozással az ipari munkásokhoz intézte szavait, ezek nevében egy iparos kijelentette, hogy »mi is magyarok vagyunk, önökhöz semmi közünk«; a népi szövetségek ne jöjjenek Udvarhelyre gyűlésezni, mert senki sem fog lakást adni nekik.

Talán éppen a naggyűlést megelőző mende-mondák és helyszíni tapasztalatok eredményezték azt, hogy a MNSz rendkívül szervezeten vonult fel, s így komoly akcióra már csak ezért sem kerülhetett sor. Kurkót testőrség kísérte mindenhová, a gyűlésteremben, később a népgyűlésen pedig szervezett munkások állottak őrt és végezték a szigorú igazoltatást. A kemény rendtartásra azért is szükség volt, mert a naggyűlés rendezősége kötelezettséget vállalt a belügyminiszternél, hogy

csendőrség, rendőrség és katonaság felvonultatása nélkül is biztosítják a fegyelmet.

Ilyen előzmények után kezdődött meg az udvarhelyi seregszemle. A tulajdonképpeni naggyűlés megkezdését megelőző napon, június 27-én a százas intézőbizottság ülésezett, amelynek tárgysorozatán ugyanaz a két legfontosabb téma szerepelt, amelyek a kongresszus fő tárgyalási anyagát is képezték: egyfelől az eltelt év összefoglaló jelentésének megvitatása, a sérelmek számbavétele és határozati javaslatokba való összefoglalása, másfelől a nemzetiségi törvénytervezet megtárgyalása.

A Központi ~~■~~ végrehajtó Bizottság jelentésében a százas intézőbizottság tagjai közül többen szóltak hozzá. Nagy Géza a földbirtokreformmal és az adózással kapcsolatos sérelmek számszerű adatokkal való megvilágítását kérte, és konkrét tanügyi sérelmek felsorolását hiányolta. Kós Károly azt hangsúlyozta, hogy a jól megszervezett elméleti oktatás mellett az erdélyi magyarságnak elengedhetetlen szüksége van a szakiskolák — különösen a mezőgazdasági iskolák hálózatának kiépítésére. Csörgör Lejos, a magyar egyetem rektora, kiemelte annak jelentőségét, hogy az erdélyi magyarságnak önálló egyeteme van, amelyen ez évben 2300 tanuló készül a hivatására. Részletesen ismertette az egyetem helyzetét, rámutatva arra, hogy a marosvásárhelyi orvosi kar épületeinek nagy részét még ~~■~~ nem sikerült átalakítani, mert a szükséges összeget erre a célra még nem utalták ki. Hiányolta, hogy az egyetem ~~■~~ kiadásaira az új költségvetési tervbe is csak 490 millió lejt vettek fel, holott jelenleg ennek az összegnek éppen a háromszorosára lenne szükség. Az elhangzott felszólalások után az elnöklő Kurkó Gyárfás bejelentette, hogy a kiegészítő javaslatokat a végrehajtó bizottság figyelembe veszi, és a jelentést ezekkel kiegészítve terjeszti az országos naggyűlés elé.

A jelentés megvitatása után a nemzetiségi törvénytervezet megvitatására került sor. A hozzászólások során érdemi kritika csak Nagy Géza részéről hangzott el, aki egyfelől elvi szempontokra hivatkozott (a nemzetiségi törvény ~~alkotásának~~ megalkotása előtt meg kell várni a béketárgyalások döntését, vagy esetleges direktíváit a nemzetiségi kérdésben), másfelől kifogásolta a tervezet egyes feltűnő fogyatékosait, és ezért kérte a nemzetiségi státútumtervezetnek a kongresszus napirendjéről való levételét, és ehelyett egy általános jellegű nemzetiségi deklaráció megfogalmazását. Nagy Géza javaslatát elvetette ugyan az intézőbizottság, de szövegező bizottságot küldött ki a tervezet egyes, kifogásolt részeinek módosítására, illetve bizonyos intézmények tekintetében újabb javaslatok tételére. ..

Június 28-án a naggyűlés Kurkó Gyárfás szavaival vette kezdetét, amit a demokrata szervezetek üdvözlései követtek...

Az ünnepélyes megnyitó után tartotta meg Kurkó Gyárfás országos elnök politikai beszámolóját. A beszámoló összefoglalta a MNSz egyéves nemzetiségi küzdelmeit, azok hibáival és eredményeivel együtt. Elismerte, hogy a MNSZ-t ért támadások között voltak jóhiszeműek, sőt, indokoltak is, de sok volt az olyan rosszhiszemű támadás is, amelyeket keményen vissza kellett vernie. A kezdeti hibák legfőbb okát abban látja, hogy a népi szövetségi szervezetek élére olyan vezetőség került, amelynek egyes tagjai a földalatti munkában kitűntek ugyan, szélesebb nemzetiségi feladatok megoldására azonban képtelenek voltak. Ezek radikalizmusukkal és ~~szélsőséges~~ értelmiségellenes magatartásukkal sokakat elriasztottak a szervezettől. A MNSZ-nek sikerült azonban az elmúlt év alatt az értelmiség tekintélyes részét maga köré tömöríteni. Sok ~~nehézséget~~ nehézséget okozott az is, hogy az erdélyi magyar közvélemény a MNSZ-t ~~szélsőséges~~ sokideig

összetévesztette a szakszervezettel, a kommunista vagy szociáldemokrata párttal. Ezzel kapcsolatban Kurkó leszögezte, hogy minden magyar helye a MNSZ-ben van, pártállásra való tekintet nélkül. A továbbiakban az erdélyi magyarság sérelmeit és az orvoslásukért vívott küzdelmet ismertette, majd a választásokkal kapcsolatban bejelentette, hogy a MNSZ - eredeti határozatához híven - külön listán indul a magyarság sajátos nemzetiségi érdekei számára megfelelő képviselőt elnyerése végett. A magyar blokk tervével kapcsolatban leszögezte, hogy nem vonják kétségbe a magyar szociáldemokraták jóindulatát, de a MNSZ álláspontja az, hogy minden becsületes magyarnak, legyen az kommunista, vagy szociáldemokrata, vagy pártonkívüli, a MNSZ-ben van a helye. A magyar blokkba nem mennek bele, azokat pedig, akik a történelmi pártok listáján jelöltették magukat, egyenesen le fogják törni.

Kurkó politikai expozéja után a végrehajtóbizottság évi jelentésének ismertetésére került sor, amelyet a naggyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadott. A jelentés erősen hangsúlyozta a magyarság jogvédelme intézményes megszervezésének sürgős szükségét, majd az orvoslásra váró, legsúlyosabb sérelmek közül a jövőben megoldandó legsürgösebb feladatként a következőket emelte ki: a nemzetiségi arányszám érvényesítése a közigazgatásban, valamint az igazságügyi, pénzügyi, földművelésügyi, egészségügyi és karhatalmi szerveknél; a nyelvhasználat rendezetlensége; a ~~székelység~~ székelység edőterhei; a magyarelles atrocitások; az állampolgárság ~~megtagadása~~ megtagadása a visszaterő észak-erdélyi menekültektől és e címen eszközölt kisejáltások; a nemzetiségi törvény hiányosságai és végre nem hajtása; az állampolgársági ~~kérdés~~ kérdés megoldatlansága általában; a földreformmal kapcsolatos jogtalanságok; a magyar vagyonok CASBI által való zárolása; a visszeperlési (645. számú) törvény, amely jelenlegi formájában körülbelül 20.000 magyar családot

juttat koldusbotra; hadbíró^sági ítéle^tek a nem önként távozott és hazatért magyar ifjakkal szemben; a kisiparosok nemzetiségi megkülönböztetésen alapuló sérelmes adófizetése; az északerdélyi magyar italmérési engedélyek bevonása, stb, stb.

A végrehajtóbizottsági jelentés elfogadása után, a nemzetiségi törvénytervezet ismertetésére került sor. Az előző ~~napon~~ napon kiküldött szövegező bizottság ugyan nem tudott a tervezet hiányosságaival, belső ellentmondásaival és jogi abszurditásaival megbirkózni, a dolgavégezetlenül oszlott fel, politikai és presztizs okokból a javaslatot mégis a nagygyűlés elé vitték. Itt Nagy Géza - aki különben a szövegező bizottságnak ~~tagja~~ is egyik tagja volt - ismét feltárta az intézőbizottság előtt már ismeretes ~~aggráziók~~ aggrázióit: elsősorban a tervezet hiányosságait, másodsorban időszerűtlenségét a béketárgyalások küszöbén, mikor még nem ismeretesek azok a principiumok sem, amelyek alapján a nagyhatalmak a nemzetiségi kérdést megoldani akarják. Nagy Gézát azonban a közönség elhallgat^{ta}~~ta~~, és a tervezetet lényegesebb érdemi hozzászólás nélkül elfogadta.

Július 29.-én került sor az új vezetőség és a százas intézőbizottság megválasztására. Elnök újból Kurkó Gyárfás lett, a százas intézőbizottság is lényegében a korábbival azonos maradt, változás csak az alelnökök személyében történt, akiket az irányukban mutatkozó általános ellenszenv ~~széles körű~~ az alelnöki székből elsodort, de akik a végrehajtóbizottságnak továbbra is tagjai maradtak.

[Lapalji jegyzetben Vincze Gábor ennél a résznél megjegyzi: A kongresszuson Bányai László és Belogh Edgár ~~helyett~~ helyett Kacsó Sándor ^{és} Köteles Istvánt ~~alelnökké~~ választották alelnökké. Bányai leváltásának oka az lehetett, hogy kezdettől ~~tagja~~ fogva ^{is} volt a MNSz országos vezetőségének legnépszerűlenebb tagja, és a nevéhez fűződik többek közt ~~is~~ a marosvásárhelyi

kiáltvány kieroszakolása is; Balogh Edgár a vásárhelyi kiáltvány melletti határozott kiállása miatt vált népszerűtlenné.]

A naggyűlés a választások megejtése után meghallgatta és elfogadta a határozati javaslatot, amelynek elvi jelentőségű kitételeit a következőkben ismertetem:

A kiküldöttek ünnepélyes fogadalmat tesznek az együttélő román és magyar nép barátságáért indított harc továbbfolytatására, amely barátságnak előfeltétele a teljes jogegyenlőség megvalósítása. Ennek érdekében kemény harcot hirdetnek a sovinszta reakció megsemmisítésére. Elismeréssel adóznak a Groza-kormány és az ODA erdélyi eredményeinek, kijelentik, hogy a régi időkből maradt törvények nem alkalmasak többé a jogegyenlőség biztosítására, sem a demokrácia védelmére, és ezért a maguk részéről új nemzetiségi törvényjavaslattal kívánnak hozzájárulni az ország belső békéjének és építőmunkájának megerősödéséhez. A határozat javaslat ezekután felsorolja a törvénytervezet lényegesebb pontjait, majd leszögezi, hogy a MNSz ezzel a kezdeményezésével is ki kívánja küszöbölni a két nép nyugodt fejlődésére káros ellentéteket, a terméketlen álmodozást és csodavárást.

[Lapalji jegyzet az idézett kötetben: Utalás arra, hogy az erdélyi elsősorban az északerdélyi magyarság jelentős részében még ekkor is élt a remény, hogy a nagyhatalmak döntésének köszönhetően ismét vissza kerülhet az anyaországhoz]

A naggyűlés harmadik napján, június 30.-án zajlott le a népgyűlés, amelyen megjelent és beszédet tartott Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter is. A miniszter sajnálkozását fejezte ki, hogy nem magyar nyelven szólhat a közönséghez, majd Groza miniszterelnök üdvözlétének tolmácsolása után a kormány nevében ígéretet tett, hogy a magyarság teljes jogegyenlőségére való

törekvéseit támogatni fogja.

Vlădescu-Răcoasa miniszter, majd Kurkó Gyárfás beszéde alatt a népgyűlés színhelyéül szolgáló sportpályán súlyos incidensek zajlottak le. Egy népi szövetség-ellenes gazdálkodók - bol és iparosokból álló csoport magyar zászlók alatt benyomult a sportpályára és "Le Kurkóval!", "Magyar kormányt akarunk!" jelszavakat kiabálva, heves népi szövetség-ellenes tüntetésbe kezdett. A tüntetők és a népi szövetségi rendfenntartó közegek között súlyos összetűzés támadt, amelynek eredménye 24 sebesült és állítólag egy halott volt.

A tüntetés elfojtása után Kurkó kemény szavakkal kelt ki a reakciós provokáció ellen, és kiméretlen leszámolást helyezett kilátásba a magyar fasisztákkal szemben. A népgyűlés befejezésekképpen a MNSz megkoszorúzta a Vörös Hadsereg hőseinek a főtéren lévő sírját, majd a tömeg a MNSz székháza elé vonult, ahol Kurkó Gyárfás rögtönzött beszédében ígéretet tett a magyar egység megbontására törekvő reakció széttiprására, ~~megbocsátást~~ megbocsátást hirdetve egyben a megtevesztetteknek, ha tévedésüket belátják és jóváteszik azzal, hogy az elkövetkező választási küzdelemben a demokráciáért fog fognak harcolni.

A székelyudvarhelyi kongresszus utórezgéseéhez tartozik a naggyűlésről hazatérő lövétei népi szövetségi kiküldötnök, ~~egyikének~~ a régi madoszista Balázs Pálnak meggyilkolása. Az új végrehajtó bizottság július 12.-i első ülésén az incidensen tekintettel, az annak előkészítésével vádolt reakciós elemeket takaró három egyesületnek, a kolozsvári Mágnes Kaszinónak és a Társadalom, valamint a székelyudvarhelyi Iparosegyletnek a vezetését felfüggesztette. Másrészt a Liberalul (július 4.), a kongresszussal kapcsolatban megtámadta a nemzetiségi minisztert, aki a naggyűlésen arról írt le, hogy a fejezést, hogy

nem beszél magyarul - , és felteszi a kérdést, vajon a magyarokat hasonló érzések hatják-e át és a nagygyűlésen legalább magyar nyelven kifejezésre juttatták-e sajnálatukat, hogy nem tudnak románul? "

[Ez a diplomáciai jelentés azonos esemény két oldalát mutatja be, kétféle szemlélettel. A Magyar Népi Szövetség sajtójának egyoldalú beállítását meggyőzően helyreigazítja Nékám Sándor miniszteri tanácsos beszámolója, gondolunk itt például Nagy Géza kolozsvári tanár szereplésére. A közvetlen utókor számára sajnálatos, hogy a Nékám-jelentés nem indokolja, hogy ~~miért~~ miben állnak azok a "jogi abszurditások", amelyeket a nemzetiségi törvénytervezettel kapcsolatban említ. Kétségtelen, hogy a tervezetnek vannak olyan követeléseik, amelyek megvalósíthatatlannak tűnnek, ilyen például az, hogy a magyar nyelv egész Erdély és a Bánság területén hivatalos nyelvvé nyilvánítottassék. Világos, hogy a magyar nyelv használatát a közigazgatásban a magyar lakosság jelenlétének bizonyos százalékhöz kell kötni, mondjuk 15 százalékhoz, amiként eredetileg javasolták. A követelések többsége azonban nemcsak megvalósítható lehetne, de az így teremtett ~~hely~~ körülmények adták meg ezt a biztonság- és méltóságérzetet a magyarságnak, hogy Romániát a hazájának érezze. A tervezetben ~~kurkó~~ Kurkó Gyárfás lekönikus meghatározása érvényesült: ami jár a románoknak, az éppen így jár az erdélyi és bánsági magyaroknak is. Nyilvánvaló, hogy a területi autonómia irányába mutatott - kimondatlanul - az az előirányzat, hogy az egymással szomszédos magyar többségű megyék külön kerületi beosztásba tömörülhetnének volna. Ez csupán a székely megyék kerületét jelenthette volna, ami egyébként annyira nyilvánvaló igény, hogy - egészen más ~~indok~~ indokból, persze - a kommunista rendszer valósította meg 1952-ben, létrehozva a Magyar Autonóm Tartományt. [Ezúttal

ítélte szülőanyja, a bukaresti pártvezetés.) "Abszurdnak" tűnhetik, hogy a tervezet a román hadsereg keretében magyar kulturális ügyosztály létesítését irányozta elő, vagyis a magyar nyelv bevonult volna a kaszárnyák fali közé.² De ne feledjük el, hogy ennél többet megígért 1945 elején, székelyföldi körútja során, Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter: önálló magyar hadosztályt a román ~~sereg~~ sereg kebelében! Kétségtelen, hogy az 1946-os ~~tervezet~~ javaslat a kontinens egyik legjelentősebb egyenlőségi törvényét hozta volna létre, amelynek kihatása lehetett volna - előbb vagy utóbb - a keleti és nyugati országok kisebbségeinek életére.]

Mi ~~tervezet~~ lett a sorsa a nemzetiségi törvénytervezetnek, amelynek ~~tervezet~~ törvényerőre emeléséhez, ha nem is az egész MNSz, de Kurkó Gyárfás és szűk köre politikai jövőjét kötötte?

Meghökkenőnek tűnhetik Demeter János professzor válasza 1983-as interjújában, Joo Rudolf kérdésére:

"A tervezet további sorsáról nincs tudomásom. Tény, hogy törvény nem lett belőle és feledésbe merült, A székelyudvarhelyi kongresszus idején a Magyar Népi Szövetség ellen ~~tervezet~~ lezajlott tüntetés azok pozícióját és érvelését erősítette, akik kezdettől nem értettek egyet a nemzetiségi viszonyok újabb státútumszerű szabályozásával, illetve a tervezet által igényelt néhány újítással. A kongresszuson újraválasztott végrehajtó bizottságból kimaradtam, és a vezetőség felkérésére, a tervezet dosszióját a végrehajtó bizottság új jogi felelősének átadtam."

Ezt a cinikus elhatározást - saját alkotásától is! -- egyedül az interjú időpontja mentheti: 1983-ban nem kis kockázattal járt az 1946-os nemzetiségi törvénytervezet emlegetése. Abban az esztendőben halt meg Kurkó Gyárfás, és a bukaresti pártvezetés még méltó elbúcsúztatását is ~~megtiltotta~~ megtiltotta. Ceaușescu szemében, a teljes beolvadás ideológusa

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

számára megbocsáthatatlan bűn volt magának a Magyar Népi Szövetségnek a létrehozása és tevékenysége. Demeter János megjárta a diktatúra börtönét ahhoz, hogy megtanuljon olvasni. De az egyáltalán nem képzelhető el, hogy egy olyan politikus alkata személyiség, mint Demeter János ne szerzett volna tudomást arról, hogy a Magyar Népi Szövetség vezetősége, Kurkó Gyárfás és közvetlen munkatársai ~~sz~~ ragaszkodtak ~~valam~~ továbbra is a nemzetiségi törvény tervezetének elfogadásához a kormány által és törvénybe iktatásához a megválasztandó parlamentben. A nemzetiségi anyaszervezet választási stratégiájának két alappillére volt: az erdélyi magyarság egysége és a kisebbségi jogok alkotmányos biztosítása. És a magyarság értékelte ezt a küzdelmet: az 1946. november 19-i választásokon egységesen a MNSz jelöltjeire szavazott.

Maga Kurkó Gyárfás sem kívánt tartós "haragot tartani". Az se tévesszen meg senkit, hogy hirtelen indulatában Székelyudvarhelyen "lefasisztázta" a tüntetőket. Igaza van Vincze Gábornak a Revízió vagy autonómia? című ~~1946~~ dokumentumgyűjtemény ~~1946~~ szerkesztőjének, hogy "természetesen, a MNSz politikájával szemben álló tüntetőknek semmi közük sem volt a fasiszmus ^{hoz,} a fasisztákhoz. A korabeli kommunista frazeológia a »fasiszta« jelzőt a legtöbbször a politikai ellenfelek megbélyegzésére használta."

Magában Székelyudvarhely városában azon nyomban elítélték a tüntetést. A székely anyaváros lakossága megbélyegzi a reakciós egységbontókat. (Népi Egység, 1946. július 16.) Belogh Edgár - akit egyébként nem választottak vissza alelnöki tisztségébe - előadást tartott az udvarhelyi szervezet rendkívüli intézőbizottsági ülésén. Előadásának egyetlen témája volt: **rendbontás a népgyűlésen.** A tudósítás két személyt emel ki, mint akik állást foglaltak a MNSz vezetősége mellett. Egyik Váró György dr., ügyvéd, aki a bécsi döntés után az Erdélyi Párt behívott képviselő ^{je} volt a budapesti országgyűlésben ^{je} ezért később alapo-

san megbírhódott) és David Gyula református lelkész. Ezzel a tüntetéssel ~~foglalkozott~~ foglalkozott a MNSz központi vezetősége is, 1946. július 11.-én és 12.-én tartott kolozsvári ülésén.

Állást foglalt a MNSz új végrehajtó bizottsága az egységbontó törekvésekkel szemben. A reakciós tevékenységek egyesületek vezetőségeinek felfüggesztése. (Népi Egység, 1946. július 17.) Sajnálattal vették tudomásul, hogy a Szociáldemokrata Párt bukaresti központja megtiltotta tagjainak, hogy jelöltséget vállaljanak a MNSz listáján, sőt, tagként sem léphetnek be a Magyar Népi Szövetségbe. A végrehajtó bizottság, teljes egészében magáévá téve a Demokratikus Pártok Tömbjének választási programját, ismételten állást foglalt az önálló magyar lista mellett, "demokratikus nemzeti egységünk megerősítése és általában az ország demokráciájának nagyobb választási sikere érdekében. A végrehajtó bizottság szükségesnek tartja a kolozsvári Mágna Kaszinó, a kolozsvári Társadalom és a székelyudvarhelyi Iparos Egylet ~~vezetőségének~~ vezetőségének felfüggesztését.

"Az országos végrehajtó bizottság megbízza az elnökséget, hogy a székelyudvarhelyi országos kongresszusnak égető magyar sérelmeket tartalmazó határozatait, valamint a tárgyalási alapul szolgáló nemzetiségi törvényjavaslat tervezetét nyújtsa át a kormánynak, s a sérelmek azonnali orvoslása, valamint az új nemzetiségi törvénytervezet mielőbbi véglegesítése érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket."

Választások előtt alig egy hónappal Kacsó Sándor író, a Magyar Népi Szövetség Udvarhely megyei listavezető képviselőjelöltje ~~nyilvánosan~~ enyhülten beszélt a tüntetőről, már-már mentegette őket és az anyaszervezetet hibáztatta. Az interjút Csáky József készítette: Kacsó Sándor, a székely nép embere beszél az udvarhelyszéki magyarok erejéről, józanságáról és demokrata meggyűződéséről.

(Népi Egység, 1946. október 27.) "Ez az annyira nehezen élő, ~~székely~~

olyan kemény munkával és hősies erőfeszítéssel élő és megélő nép nem lehet reakciós. Vagy megtévesztették, vagy mi követtünk el hibát, mert nem világosítottuk fel eléggé."

Ugyanabban a lapszámban megszólal egy székely gazda, háromszéki MNSz-képviselőjelölt. Az interjút készítette: Beke György. Szakács János egész életében a székelység politikai és gazdasági boldogulásáért küzdött. Látogatásban a háromszéki kisgazdák vezető egyénisége. Az étfalvazoltáni gazdaember édesapja négy hold földön kezdett el gazdálkodni, Szakács János most harminc holdat művel, négy gimnáziumi és középfokú gazdasági iskolai bizonyítvánnyal. Közéleti meggyőződése: "Nemzeti jogegyenlőségünkért vívott harcában az erdélyi magyarság nem hullhat szét kisebb-nagyobb csoportokra." A székelység jövőjét - az ipar mellett - a minőségi állattenyésztésben ~~látja~~ és a belterjes földművelésben látja. Ehhez szakképzett gazdaiifjakra lenne szükség, márpedig "az egész Székelyföldön nincs középfokú gazdasági iskola." A megye gazdaságát előteremtene a szükséges anyagiakat, ha magyar gazdasági iskola létesülne, és nem csupán "tagozat" állna rendelkezésére. (Utalás volt arra, hogy az akkoriban szerveződő gazdasági iskolában a Háromszék megyei Köröspatakon csak magyar tagozat létesül, a román mellett, noha a diákok előreláthatóan kizárólag magyar fiatalok lesznek.)

Egymást érik a választási gyűlések, a Magyar Népi Szövetség képviselőjelöltjei a nemzetiségi törvénytervezet törvénybe iktatását mindenütt összekapcsolják az önálló magyar lista győzelmével. A MNSz Háromszék megyei szervezetének a Magyar Nap Magyar ~~1946~~ Nap Sepsiszentgyörgyön. Kurkó Gyárfás bejelentette a Magyar Népi Szövetség választási harcának megindítását. Ezres tömegek tüntettek az egységes lista mellett. (Népi Egység, 1946. augusztus 8.) "Kurkó Gyárfás súlyos és megszívlelendő szavakat intézett a székelységhez. Minden mondatából döbbenetes erővel

csendült ki Erdély népébe vetett rendíthetetlen hite és bizalma. Hangoztatta, hogy az igazi helytállás ideje még nem múlt el, hanem ezután következik." Ugyanebben a lapszámban: A MNSz Háromszék megyei szervezetének a Magyar Nap alkalmából hozott határozata. Háromszék népe adócsökkentést kér az aszály és a jég okozta károk pótlására. "Kéri továbbá a naggyűlés a MNSz 1946. június 30. ² ~~1~~ i országos naggyűlésén megszavazott nemzetiségi törvénytervezet azonnali törvénybe iktatását, amely anyanyelvünk használatát ~~val~~ és a tisztviselők kinevezésével kapcsolatos sérelmeket is megoldja." Kurkó Gyárfás nagy beszéde Csíkszeredán. Kétmillió magyar a demokráciáért. Szeptemberben mutatkoznak be a MNSz képviselőjelöltjei. (Népi Egység, 1946. augusztus 27.) Csík megye székely népének "szilárdan ki kell tartania a MNSz külön választási listája mellett, mert ez ad alkalmat arra, hogy nemcsak az ország határain belül, hanem az egész világ előtt is megmutathassa, hogy itt, Románia területén közel kétmillió magyar él, akik öntudatosan veszik ki részüket a demokrácia felépítésének nagy munkájából." "Az önálló lista a romániai magyar nép állásfoglalása jövőnk és gyermekeink jövője mellett!" - mondotta Balogh Edgár a MNSz brassyói vezetőségválasztó gyűlésén. (Népi Egység, 1946. szeptember 18.) Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy "a magyar szakemberek benn, a parlamentben küzdhessenek a magyarság jogaiért."

Nem tartanak olyan választási gyűlést a falvakon sem, ~~ami~~ amelyen ne beszélnének, mint elérendő történelmi célról, a nemzetiségi törvény beiktatásáról. Választási népgyűlés Gyergyókiilyénfalván. (Népi Egység, 1946. szeptember 1.) "Blénassy Vencel részletesen ismertette a MNSz által kidolgozott új nemzetiségi törvénytervezetet, bejelentve, hogy Kurkó Gyárfás ezen törvénytervezetnek azonnali törvényerőre emelését kérte, majd kidomborította a magyar nyelv használatára vonatkozó szakaszokat."

magyar ifjúság első kongresszusát. Szemlér Ferenc - Kiss András
álnevéen -vezércikkben hangsúlyozta az összejövétel fontosságát.
"Ifjúságunk minden más évjáratnál érdekeltőbb abban, hogy az
erdélyi magyarság minél előbb kialakíthassa a maga demokratikus
életközösségét, és ezen keresztül megtalálja az igazi összekötő
kapcsolatot az erdélyi földön élő többi népekkel. "Igaz magyar
és igaz demokrata szándék. Népi Egység, 1946. szeptember 1."

Erről a vásárhelyi kongresszusról, Vásárhelyi napló címmel három
részes beszámolót közölt az újságban Beke György, maga is kongresszusi
küldött. (1946. szeptember 6, 7. és 8.) "Tárgyilagosan,
de mégis jogos büszkeséggel kell megállapítanunk, hogy a magyar
élet nagy kérdéseiben a romániai magyarság egységesen gondolkozik.
Egyetlen felszólaló sem vonta kétségbe a magyar egység szükségességét;
egy új, a népből kitermelendő értelmiség fontosságát, csupán a megvalósítások
mikéntje adott vitára okot." ~~MEGJE~~ Megjelent a fiatalok körében és
felszólalt Kurkó Gyárfás is, aki beszédének középpontjába a magyar nemzeti
egység kérdését állította. "Higgadt tárgyilagossággal bizonyította be,
miért van szükség az erdélyi magyarság szoros egységére és kik nem akarják
ezt az egységet. Az erdélyi magyarság számára a jobb jövő egyetlen
lehetőségét a nemzeti egységbe való tömörülés jelenti. Az idő,
a pillanat alkalmas ennek a megvalósítására. Nem sikkadhat el ezentúl
is minden szép tervünk, nem fulladhat félmegoldásokba, nem lehetünk
továbbra is a mindenünnen lekésők népei "

Minden választási gyűlés a magyar egység jegyében zajlik.
A székelység egységétől függ egyenjóságunk kivívása. (Népi
Egység, 1946. szeptember 6.) A Magyar Népi Szövetség udvarhely-
megyei szervezete, Kacsó Sándor országos alelnök irányítása mellett,
fokozottabb iramban folytatja a falvak látogatását. Az elmúlt
vasárnap Kacsó Sándor alelnök dr. Kovács János ügyvéd

és Szabó Gyula intézőbizottsági tag kíséretében ~~az~~ ^{et} Etéd és Kobátfalvát látogatta meg. Etéden az istentisztelet végén a lakosság a község piacán gyülekezett. Kacsó Sándor, mint Udverhely megye listavezető képviselőjelöltje szólott a néphez. Szabó Gyula intézőbizottsági tag hangsúlyozta, hogy a székegyesség egységétől függ az egyenlőségünkét folyó harc sikere. "

Egységünk védelmében címmel, 1946. július 26.-án közölt vezércikkében a lap azokhoz a magyarokhoz szól, akik ilyen vagy olyan okból, egyéni sértődöttségből vagy a közösségi gondok megoldatlansága láttán, kívül maradnak a közéletből. ~~csak~~ Csakhogy most a félrevonulás nem egyéni ügy, hanem közös veszteség. "Ezen a seregszemlén megértésben együtt kell haladnia minden magyarnek, legyen az városi vagy falusi dolgozó, gyári munkás vagy értelmiségi, kisgazda vagy napszámos. Az erdélyi magyarság nemzeti jogegyenlőségéért a román demokráciával együttesen folytatott harcának alapfeltétele: a magyarság belső egysége. Történelmi szükségszerűség megteremtteni ezt az egységet, mert csak ez adhat súlyt és erőt a jövőnkért vívott küzdelemben."

Mi a válasza mindezekre, főleg a nemzetiségi törvénytervezetre a román félnek, a kormánynak, illetve ~~MIYV~~ elsősorban ~~MIYV~~ az Országos Demokratikus Arcvonalnak? Vagyis a szövetségeseinknek, amelyekkel a MNSZ együtt szeretné megvívni a maga harcát. Máskor Petru Groza kormányfő és Vasile Luca mindig jelen volt a MNSZ soradöntő tanácskozásaiban. Ott voltak a magyar nemzetiségi tömegszervezet kolozsvári, első kongresszusán, megjelentek és meghatározó szerepet vállaltak 1945. november 18.-án, a ~~MIYV~~ százas intézőbizottság marosvásárhelyi ülésén, noha ez nem volt nyilvános tanácskozás. Csak éppen ilyen soradöntő, az egész ország jövőjére kiható törvény előkészítésében ne lenne véleményük, tanácsuk vagy tiltásuk?

Három héttel a székelyudvarhelyi kongresszus után, 1946. július ~~21.~~ 21.-i számában ezt jelenti a Népi Egység: Kurkó Gyárfás és a MNSz országos vezetősége Groza Péter miniszterelnök-nél. Bukarestből jövet az országos elnök megállt Brassóban, és így nyilatkozott a lap munkatársának: "Az újonnan megválasztott elnökség tagjainak bevonásával nagy fontosságú tanácskozásokat folytattunk a fővárosban az illetékes kormánytényezőkkel. Az elnökség tagjait Groza Péter dr. miniszterelnök kihallgatáson fogadta, és hosszabb megbeszélést folytattunk a miniszterelnökkel. Hasonlóképpen fontos tanácskozásokat folytattunk a kormány többi tagjával is. Ma, szombaton a Magyar Népi Szövetség szakbizottságait fogadja Groza dr. miniszterelnök."

És a nemzetiségi törvénytervezet? ~~21.~~ Szóba se került a fontos tárgyalásokon? Petru Grozát nem érdekelte? Kurkó Gyárfás nem terjesztette elő a miniszterelnöknek, noha a végrehajtó bizottság július 12.-i ülése egyenesen kötelezte erre?

Vasile Luca, a Román Kommunista Párt titkára nagy beszédet mondott ~~21.~~ egy bukaresti négyülésen. Jobb alkalom ~~21.~~ aligha kínálkozhatott volna arra, hogy kifejtse véleményét a nemzetiségi törvénytervezetről, hiszen a nemzetiségi kérdéstről is hosszan beszélt, csak éppen a törvényt nem emlegette. Luca beszéde a fővárosban. (Népi Egység, 1946. augusztus 9.) "Fontos sikerként könyvelheti el a román demokrácia a romániai magyarság sorsának rendezését. . Egyenlő jogokat biztosított a velünk együtt élő magyarságnak, és ez a megoldás állapotába juttatta a magyarság addigi sérelmeit. Az erdélyi magyarság túlnyomó többsége, a Magyar Népi Szövetségbe tömörülve, beleilleszkedett a demokratikus román államrendbe, és együtt halad a román demokráciával népe boldogulásáért. Ez nemcsak a demokrácia megerősödését jelenti, hanem Erdély egységét és virágzását. Erdély már nem képezheti Románia és Magyarország között többé viszály tár-

gyát, ~~NY~~ hanem az összekötő híd szerepét tölti majd be a két ország között."

Vasile Luca a megvalósult jogegyenlőségről beszélt, a nemzetiségi törvény tervezete a jövőbeli egyenlőséget kívánta előmozdítani. Luca megoldott magyar sérelmeket ~~NY~~ emlegetett, a székelyudvarhelyi kongresszus határozatait a meglévő, fájdalmas sérelmek hosszú sorát tárta fel az élet minden területéről.

[Ezúttal a Népi Egység következetesen Vasile Lucának írja a félromán-félmagyar politikus nevét. Maga Luca ~~NY~~ először nyilatkozik nyilvánosan a nemzetiségről ~~NY~~ románnek vallja magát. "...a velünk együtt élő magyarság" - így ~~NY~~ fogalmaz; ő tehát a román.]

Ugyanezt a hangot ütötte meg a kommunista párt főtitkára, Gheorghe Gheorghiu-Dej egy hónappal ~~NY~~ előbb. Gheorghiu-Dej leszögezte a Román Kommunista Párt álláspontját a nemzetiségi kérdésben. "A nemzetiségi kérdés megoldása az ország adott feltételei között a teljes jogegyenlőség. (Népi Egység, 1946. július 10.) Beszéd a Központi Bizottság kibővített ülésén. ~~NY~~ A főtitkár szerint két körülmény magyarázza a párizsi négyhatalmi döntést Erdély kérdésében. " 1. A román nép hozzájárulása a szövetségesek erőfeszítéseinek a hitlerizmus végleges megsemmisítéséért folytatott harcban; és 2. az 1946 március 6.-án beiktatott demokratikus rendszer, amely megteremtette az együttélő nemzetiségek szabad fejlődésének tárgyi alapfeltételeit." Elemezte az erdélyi magyarság ellen ~~NY~~ a múltban folytatott "tervszerű, nemzeti, köznevelési és vallási elnyomatást." Ezután utalt arra, hogy "az 1945. március 6.-i rendszert a románság és az együttélő nemzetiségek közösen vívták ki, és első ízben történik meg, hogy az együttélő nemzetiségek kívánalmait demokratikus irányban oldják meg". Keleplezte a román ~~NY~~ reakciókat, akik azzal vádolják a Groza-kormányt, hogy "a ~~NY~~ nemzetiségek jogait és ~~NY~~ szabadságo-

kat " adta az erdélyi magyarságnak. Figyelmeztetett a román és magyar reakció szövetségére a demokratikus vívmányok ellen. "Határozott szavakkal ostorozta a román és magyar párttagok részéről egyaránt észlelhető kisiklásokat a nemzeti kérdésben."

Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, a legfőbb pártvezetők ~~szó~~ beszédei lettek volna a válaszok a Magyar Népi Szövetségnek, az új nemzetiségi törvény gondolatának és tervezetének? Petru Groza feltűnése hallgatása? Vagy azok a kormányintézkedések, amelyek a várakozás nagy csendjében a régi nemzetiségi törvényt, ~~amelyet~~ az 1945-ös, Vlădescu-Răcoasa által kidolgozott félszeg Statútumot igyekeztek átültetni a gyakorlatba?

Szeptember 25.-én egy ilyen intézkedésről ~~szó~~ tudósít a brassói lap: minden állampolgár maga választhatja meg anyanyelvét és nemzetiségét. Hangsúlyozza a közlemény, hogy ez az 1945.február 7.-i Nemzetiségi Statútum végrehajtási utasítása. Másfél évvel a Statútum megjelenése után? Mi tette egyszerre ilyen sürgőssé? Szeptember 28.-án újabb tudósítás erősíti meg, hogy a Statútum kiemelése a feledésből - az új nemzetiségi törvény tervezetére adott felelet. Dolgoznak a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény módosításán. Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter sajtónyilatkozata. A miniszter szavai: "A módosítások az együttélő ~~szó~~ nemzetiségek iránt való őszinte megértés szelleméből fakadtak. Ezzel a kormány a nemzetiségek számára biztosítandó legteljesebb jogegyenlőséget kívánja szolgálni."

A nemzetiségügyi miniszter sem tartja fontosnak, hogy a MNSz nemzetiségi ~~törvénytervezetéről~~ törvénytervezetéről nyilatkozzék? Vlădescu-Răcoasa igazán tudja, hogy miről van szó, ott volt - Groza miniszterelnök képviseltében - a székelyudvarhelyi népgyűlésen!

Kurkó Gyárfás és a MNSz vezetősége nem észleli a mélyseges román hallgatást?

A MNSz országos intézőbizottsági ülésén Kurkó Gyárfás

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.
körvonalazta a választások előtt álló romániai magyarság állás-

foglalását. (Népi Egység, 1946. október 26.) "Hátra van még az új nemzetiségi törvénytervezet kiadása, amelyet mint ismeretes, a MNSz jogi bizottsága készített elő s az udvargályi kongresszus fogadott el. A nemzetiségi törvénytervezet részletes megbeszélése a kormánnyal ~~megkezdett~~ folyik, és előbb-utóbb feltétlenül megjelenik. Bízunk kell a demokráciában, de bízunk kell elsősorban saját magunkban, saját munkaképességünkben."

Ha csakugyan folynak a tárgyalások a MNSz és a kormány között az új nemzetiségi törvényről, akkor a kormány mélységes hallgatásának csak egyetlen oka lehet: nem akarják a román közvéleményt maga ellen hangolni a parlamenti választások előtt alig néhány héttel. Tisztában van a társadalmat átható nemzeti elfogultsággal, a magyarellenes indulatokkal, amelyek tovább fokozódnának egy "magyarbarát" intézkedés nyomán. Lehet ilyen taktikai megfontolás: majd a választások után. Elegendő gond a kormánynak, az uralmat gyakorló Román Kommunista Pártnak megküzdeni az ellenzékkel, főleg Meniu Nemzeti Parasztpárjával a ~~szavazatokért~~ szavazatokért.

Kurko Gyárfás csakugyan olyan biztos abban, hogy a kormány jóváhagyja az új nemzetiségi törvény tervezetét? Akkor miért az önvigasztalás: "bízunk kell elsősorban saját magunkban."

Minden esetre a MNSz választási felhívásába is belekerülnek az új nemzetiségi törvényről folyó tárgyalások. Vagy lehet ez taktikai húzás is: így kényszeríteni szólásra, pártfogásra a kormányt? Ez eléggé valószínűtlen: Kurko Gyárfás egyáltalán nem bizánci típusú politikus!

A Magyar Népi Szövetség százas ~~intéző~~ intézőbizottságának kiáltványa az ország magyarságához. (Népi Egység, 1946. október 27.)

A kiáltvány bevezetőjében emlékeztet a második világháború utolsó szakaszának drámai eseményeire Erdélyben. Az 1944 őszén támadt háborús konfliktus Románia és Magyarország között

"az erdélyi magyarságot súlyos megpróbáltatásnak tette ki. A román reakció, Maniuval az élen, nem késett kihasználni hátrányos helyzetünket, és a Vörös Hadsereg hátában gyilkos rohamra küldte [REDACTED] gárdáit a magyarság fosztogatására és kiirtására, illetve kiűzdésére. [REDACTED] Minden becsületes magyarnak emlékeznie [REDACTED] kell, ^{meg} hogy székely testvéreinket Szárazajtán ^{favágó} csutakon fejszével fejezték le. " Ilyen körülmények között kezdte meg harcát a Magyar Népi Szövetség, a haladó román demokrácia oldalán. A Groza-kormány megalkulása után a MNSz megkezdhette küzdelmét a nemzeti jogegyenlőség kiépítéséért. "Amilyen erővel támogatjuk a demokrácia megerősödését, az ország újjáépítését, a ^{terelés} fokozását, olyan mértékben teljesül jogegyenlőségünk. "

A kiáltvány ezután 13 pontba foglalja össze az elített két esztendő mérlegét, a gazdasági jellegű eredmények (a Csíki Magánjavak visszaadása, stb.) mellett ~~is~~ kiemelve a magyar iskolák hálózatának kiépítését. "Az óvodától az egyetemig biztosítottuk a magyar anyanyelven való oktatást gyermekeink [REDACTED] számára." Megemlíti, hogy a MNSz küzdelmének eredményeként a három székely megyében (Csík, Háromszék és Udvarhely) a közigazgatást magyar főispánok, főszolgabirok, községi jegyzők irányítják.

" Új nemzetiségi törvénytervezetet készítettünk, mely kormányunk előtt fekszik, és várjuk kiadását."

Emlékeztet a kiáltvány a párizsi békeértekezletre, amely eldöntötte [REDACTED] az erdélyi magyarság sorsát. A MNSz igyekezett megóvni népünket a csalódásoktól. Ugyanakkor tudatában van az erdélyi magyarság földrajzi ~~magyarországi~~ helyzetének és történelmi hivatásának.

" Nem érezzük megunkat a magyar nép testéről lemetszett töredékek. Szilárd meggyőződésünk, hogy egészséges demokratikus ~~magyarországi~~ nemzetiségi politikánkkal nemcsak a magyar nép demokráciával való kultúrkapcsolatainkat fogjuk elmélyíteni, hanem

Erdély földjén a román-magyar békés együttélés, a kölcsönös megbecsülés megveti alapját ~~székes~~ annak a ~~székes~~ békepolitikának, amely szabadságharcos elődeink, Kossuth és Bălcescu nyomdokán népeink szövetkezéséhez vezet."

Mindezek alapján a kiáltvány a Magyar Népi Szövetség jelöltjeinek támogatására szólítja fel a közel kétfélmillió erdélyi magyarságot a november 19.-i választásokon.

Itt az idő, válasszatok! - írta fel vezércikke címűl Tiboldi Béla. (Népi Egység, 1946. október 28.) Huszonöt esztendőse kisebbségi sorsunkon okultunk-e? Igaz-e, hogy válságos időkben a Székelyföld népe ~~székes~~ mint egy ember áll ki a gátra jövőjének megmentése érdekében? "

A jövőt nem kell féltetni! (Népi Egység, 1946. november 4.) A MNSz országos tanügyi bizottságának tagjai - nyolc pedagógus - felhívást adott ki az önálló magyar lista támogatására. "Románia területén jelenleg 289 magyar tannyelvű ovoda működik, közel 17 ezer növendékkal, ezzel szemben 1940 ~~székes~~ elején (tehát a bécsi döntést megelőzően) mindössze 21 óvodánk volt, legfeljebb 800 növendékkal. Magyar tanítási nyelvű elemi iskoláink száma 1781, ezekből 798 felekezeti népiskola. Ezzel szemben 1940 elején mindössze ~~székes~~ 471 elemi iskolával rendelkezünk. A növendékek száma is érzékeltetheti a változást: 60 ezerrel közel 180 ezerre emelkedett. 1940 elején mindössze 1780 magyar tanító működött Romániában, ma 4548 elemi iskolai és óvodai tanerőnk működik. 1940 elején ~~székes~~ középiskoláink száma 46 volt, 1944 végén (vagyis az északerdélyi magyar főnatalom végén) 1946-ban 262. A tanerők száma ennyi idő alatt 647-ről 1195-re növekedett. Középiskoláinkban közel 40 ezer fiú és lány tanul. Magyar középiskoláink közül 137, tehát több mint a fele, 1945 szeptember elseje óta létesült, mint a népoktatás új, magasabb rendű céljait szolgáló egységes gimnázium... A romániai magyar

ifjúság felsőfokú oktatását biztosítja szemünk fénye, a Bolyai Tudományegyetem, az újonnan felállított Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola és a folyó tanévben meginduló gépészeti és villamosági almérnöki iskola magyar tagozata, továbbá a tudományegyetemünk ötödik karaként újjászülető magyar mezőgazdasági főiskola".

Szemlér Ferenc - saját nevével jegyzett - vezércikke az 1946. november 17.-i számban: Az utolsó percben. "Minél több képviselőnk van az ország házában, annál erősebbek, annál tekintélyesebbek vagyunk, s annál bátrabban beszélhetünk. Ezért kell mindent elkövetnünk a Magyar Népi Szövetség választási sikere érdekében. "

Mivel akkori romániai szokás szerint, a napilapokat egy nappal előre dátumozták, a választások napján, november 19.-én az újságok 20.-i jelzéssel jelentek meg. Így a Népi Egység is 1946. november 20.-i számában közölte Ma választunk című vezércikkét. "A magyarság ma a demokráciával áll vagy bukik, jövője attól függ, hogy a maga részéről milyen erő kifejtésre képes a nemzeti jogegyenlőség alapján álló szinte demokratikus erő közös küzdelmében." Az egész lapszámot a választásra buzdító írások, tudósítások uralják. "Most kell bebizonyítanunk, hogy szabadságharcosok unokái vagyunk!" - mondotta Kurkó Gyárfás Csikban. Naggyfés Csíkszerepében. "Az erdélyi magyarság történelmi perceit éli." A demokráciára szavazó nő jövőt nyer a választásokon. Fekete-Nagy Mihály (n.m.) szavazásra serkenti a magyar asszonyokat és leányokat. 40 milliót ajánlott egy manista úgynök a MNSz vezetőjének. A Maros megyei Makfalván a Maniu-párt embere megpróbálta lefizetni a helyi MNSz vezetőjét. A Móricz Zsigmond Kollégium küldöttei koszorút helyeztek el Apáczai Csere János emléktáblájára. Az Antonescu-rendszer levétette az emléktáblát az iskola faláról, amelyet még a XIX. század végén

helyezték el, Kóds Ferenc akkori Brassó megyei főtanfelügyelő kezdeményezésére. Az emléktáblát azóta a helybeli evangélikus lelkészi hivatalban őrizték. A koszorúzás is alkalom a választási agitációra. Megbélyeztik az árulókat. A Maros megyei Dadrádon leleplezték a magyar egység ~~elárulóit~~ elárulóit. A brassói egységnap ünnepe. Brassó megye és a város magyarsága főlemelő ünnepség keretében tett hitet a magyar egység mellett. A magyar képviselőjelöltek felszólalása, változatos műsor, Bartók-Kodály népdalok, népi táncok, "Meg kell mutatnunk a világnak, hogy a magyarság tudja, mi a demokrácia" - mondták a marosvásárhelyi naggyűlésen. "A sovinizmus öl, de a nemzeti öntudat kötelező." A belügyminiszter nyilatkozata a külföldi sajtó képviselőinek a választási előkészületek ~~szabadságáról.~~ szabadságáról. "A 414 képviselői helyért 3200 jelölt küzd egymással, s ezek 20 politikai szervezethez tartoznak." Magyar írók a magyar egységért. A Romániai Magyar Írószövetség a választásokra nyomtatott füzetekben népszerűsítette a Magyar Népi Szövetség politikáját. A füzetek bevezetőit Benedek Marcell, Berde Mária, Méliusz József, Szentimrei Jenő és Csöngör Lajos írták, míg az erdélyi magyar költők választási verseiből összeállítás ~~előszavát~~ *előszavát* *Levitott* Gaál Gábor előszavazta.

Választott az ország, ez a választás utáni napon megjelent, november 21.-i dátumot viselő lapszám vezércikke. "A romániai magyarságot a reakció semmilyen próbálkozása nem tezíthatja vissza az egykori kisebbségi elnyomásba."

A magyar nép megtette a kötelességét. *(Népi Egység, 1946. november 22.)* "Az ország magyarsága minden kétely, minden ellenkezés nélkül, a lelkesedés öntudatteremtő bátorságával kinyilvánította akaratát, és kiderült, hogy ez az akarat a Magyar Népi Szövetség akaratával azonos. Bebizonyosodott, hogy a Magyar Népi Szövetség csakugyan az, aminek mindig is vallotta magát: Románia magyar népének átfogó nemzetiségi szervezete, a romániai magyarság

sejatos kérdéseinek és feladatainak számon tartója és képviselője." Ennek a lapszámnak a gerincét is a választási tudósítások képezik. A demokratikus erők nagy arányú győzelme bontakozik ki az eddig befutott választási eredményekből. A Magyar Népi Szövetség elsőprősikere a Székelyföldön. Részeredmények egyes megyékből és járásokból. Örömmámorban úszik Háromszék és Sepsiszentgyörgy népe. Páratlan méretű tömeggyűlés a választási győzelem örömeire. A demokrácia győzelmét ünneplő sepsiszentgyörgyi felvonuláson díszes gyászkoscsiban koporsót vittek, ezzel a felirattal: Temetjük a reakciót! Elől zöld párnán a reakció "kitüntetései", a koporsó nyomában köcsögkalapos urak és fátyolos hölgyek. "A reakció pusztulását jelképező menet viharos tetszést váltott ki" - írja a tudósítás. "Munkánk és harcunk nem volt hiábavaló" - mondja Jakab János, a MNSz Brassó megyei listavezetője. "Az apácai magyarság hálás annak a szervezetnek, amely az Antonescu-uralom alatt elmenekült testvérek tízezreit hozta vissza szülőföldjükre." Írók a Magyar Népi Szövetségért. Irodalmi estet rendeztek Bánffyhunyadon, a választási hadjárat keretében, Szentimrei Jenő és Szabo Lajos részvételével.

November 23.-i lapszám: Éljenek a Magyar Népi Szövetség eddig megválasztottak kijelentett képviselői! Csíkbán Kurkó Gyárfás országos elnök, Szentmiklósi Ferenc, Miklós Antal és Bakcsi Ádám, Háromszéken Havadtóty Sándor, Szabó Albert, Szekács János és Tóth Géza, Udvarhely megyében Kacsó Sándor országos alelnök, Izsák Domokos és Imets János, Brassó megyében Jakab János lett képviselő. Újabb választási eredmények az ország minden részéből. A Demokrata Pártok Tömbjének nagy győzelme Bukarestben. A különböző listákra leadott szavazatok néhány ókirályságbeli és erdélyi megyében. A Magyar Népi Szövetség listái mindenütt hozzájárultak a demokrácia győzelméhez. Kolozsvári telefontelentés a magyarság részvételéről a választásokon Kolozs, Bihar, Arad és Szatmár megyékben.

resti rádió jelentésének ismertetése. "A 7.859.212 választásra jogosult közül 6.934.583 szavazó adta le szavazatát, azaz 89.99 százaléka a jogosultaknak. Az összes szavazatok 71.80 százaléka jutott a Demokratikus Pártok Tömbjének. A képviselőházba összesen 414 képviselő jutott be, amelyből a Demokratikus Pártok Tömbje 348, a Magyar Népi Szövetség 29, Maniu pártja 32, Brătianu pártja 3, és Lupu pártja 2. A kis pártok egyetlen mandátumot sem tudtak szerezni." December elsején ül össze a képviselőház. "Ebben a képviselőházban helyet foglalnak a magyarság megválasztott képviselői is, hogy az ország egyetemes kérdéseinek megvitatása alkalmával megóvják a magyar nemzetiségű lakosság sajátos érdekeit."

November 24, ez a lapszám is a választások utáni helyzetet vizsgálja. A munka most kezdődik, vezércikk a magyar képviselők feladatairól. Rájuk vár "még fennálló nemzetiségi kérdéseink elrendezése, az eddig elért eredmények biztosítása, a román és magyar tömegek megértésének kimélyítése és nem utolsósorban legégetőbb gazdasági ügyeink kellő megoldása."

A képviselőházi helyek veldazina megoszlása. 29 magyar képviselő örködik érdekeink megóvásán az országházban. Igazságügy-minisztériumi közlemény a képviselői helyek megoszlásáról, megyék szerint. Az erdélyi megyék helyzete: Alsó-Fehér 5, Maniu 1, MNSz nem jutott mandátumhoz; Arad DPT 9, Maniu 2, MNSz 1 (dr. Csákány Béla); Bihar DPT 8, MNSz 5 (Cziko Lőrinc, Huszár Sándor, Szűcs Margit, Kovács Elek, Szablyár Kornél, Maniu 1 ; Brassó DPT 3, MNSz 1 (Jakab János), Maniu 1 ; Kressó-Szörény DPT 4, Maniu 1; Csík MNSz 4 (Kurko Gyárfás, Szentmiklósi Ferenc, Miklós Antal, Bakcsi Ádám; Koloze DPT 6, MNSz 2 (Kós Károly, dr. Nagy Tibor); Fogaras DPT 3; Máramaros DPT 3, Maniu 1 ; Maros-Torda DPT 4, MNSz 3 (dr. Nánási János, Kis József, Kacsó Ferenc); Szilágy DPT 7, MNSz 2 (Köteles István, dr. Solymos Iván); Szatmár DPT 5, MNSz 1 (dr. Antal Dániel), Maniu 1 ; Szeben DPT 5 ; Szolnok-Dobo-

ka DPT 4, MNSz 1 (Czikó Nándor); Nagyküküllő DPT 3, Maniu 1, a MNSz nem szerzett mandátumot; Kisküküllő DPT ~~3~~ 3, Maniu 1, a MNSz nem szerzett mandátumot; Temes-Torontál DPT 11, MNSz 1 (dr. Takács Lajos), Maniu 1; Háromszék MNSz 4 (Havadtóty Sándor, Szabó Albert, Szakács János, Tóth Géza); Torda-Aranyos DPT 4, MNSz 1 (Bende Béla), Maniu 1. A bukaresti eredmény: DPT 28, Maniu 2, Lupu 1. (A megyék sorrendje a román abécét követi.)

A választások teljes szabadságban folytak le - állapították meg a Romániában tartzkodó külföldi laptudósítók. A belügyminisztérium hivatalos közleményt adott ki. A közlemény szerint a Maniu és Brătianu pártjából toborozott rendzavarók és a hadsereg összetűzése során hatan meghaltak, többen megsebesültek.

A brassói magyar nők nagyütlést hirdetnek. Jövendőnk szabadon és derűs látóhatárral kezd kibontakozni. Az asszonyok feladata a választások után. Sipos Bella riportja megállapítja: "Nemzetiségi jogegyenlőségünk megvalósításáig hosszú út vezet. A további küzdelemből a nőknek is ki kell venniük a részüket."

Huszonkilenc. Glossza a megválasztott magyar képviselők feladatairól. "Tudjuk, hogy lesznek akadályok, lesznek nehézségek, sőt lesznek talán félreértések is. A Magyar Népi Szövetség azonban éppen ezért van, hogy mindig megkeresse a megoldások útját. Régi szövetsége a haladó román demokráciával biztosíték arra, hogy ezek a megoldások mindkét félre kielégítőek lesznek."

A Magyar Népi Szövetség központja népgyűlés keretében ünnepli meg a választási sikert. A magyar képviselőházi csoport első tanácskozása. A külföldi sajtó képviselői a kolozsvári ünnepeken. Kiállítás a MNSz székházában. (Népi Egység, 1946. november 25.) "Az önálló magyar lista 29 tagú képviselőházi csoportja Kurkó Gyárfás elnökletével előkészítő megbeszélést tartott az új

parlamentben kifejtendő tevékenységgel kapcsolatban és a megbeszélések során a parlamenti csoport tagjai közül egy-egy képviselőt jelöltek ki minden olyan megye magyarságának élére, ahol nem tudtunk önálló magyar listán képviselőt behozni." Már a választási hadjárat elején a MNSz központja felhívta a szórványmagyarságot, hogy ahol nincs elegendő magyar választó saját képviselő megválasztásához, ott szavazzanak a Demokrata Pártok Tömbjének jelöltjeire. A december elsejéi lapszám felsorolta, hogy melyik megválasztott képviselő vállalta el a képviselettel nem rendelkező megyék magyarságának érdekvédelmét a parlamentben: Nánási János Fogaras, Jakab János Szeben, Kis József Kisküküllő, Kacsó Ferenc Nagyüküllő, Szentmiklósi Ferenc Alsó-Fehér, Szablyár Kornél Hunyad, Antal Dániel Máramaros, Nagy Tibor dr. Beszterce-Naszód, Kovács Elek Krassó-Szörény megye magyarságának képbiseletét is ellátja, a megye területén kívül.

Ki győzött a választásokon? (Népi Egység, 1946. november 27.) "Amint a választásokról kiadott jelentések mutatják, a Demokratikus Pártok Tömbje által megszerzett 348 képviselői hely a következőképpen oszlik meg a Tömböt alkotó pártok között: Ekésfront 71, Nemzeti Néppárt 26, Alexandrescu Nemzeti Parasztpártja 21, Tătărescu Liberális Pártja 75, Szociáldemokrata Párt 78 és Román Kommunista Párt 68 hely. Ezen kívül a függetleneknek jutott 7 hely, míg a Zsidó Demokrata Bizottságnak 2 hely. Általános belpolitikai és külpolitikai vonatkozásban ideszámítandó még a Magyar Népi Szövetség által megszerzett 29 képviselői hely is, mert a Magyar Népi Szövetség csupán a sajátos nemzetiségi kérdések megoldása tekintetében alkot külön csoportot, minden egyéb vonatkozásban csatlakozik a Demokratikus Pártok Tömbjéhez, illetve most már a kormány munkatervéhez."

Egy, aki nem jutott be. A magyar népért dolgoztunk,
de nem a képviselőségért - mondja Pülöp Endre, a MNSz brassói
választási harcának vezetője. (1946. november 27.) Szemlér Ferenc

(e.b.) szignóval jelzett riportjából kiderül, hogy Brassó megyében 1800 magyar maradt ki a választói névjegyzékből, olyanok, akik később kaptak észbe. "Azok sokszor a névjegyzéket összeállító hivatalnokok hanyagságában és felületességében keresendő. Nem minden németes hangzású név takar hitlerista szászt. Vannak ott bizony zsidók is, magyarok is."

[A választási törvény a német nemzetiségű román állampolgárokat egyetemlegesen hitleristának minősítette és kizárta a választásokból.]

Ugyanebben a lapszámban Balogh Edgár, a MNSZ központi választási irodájának vezetője nyilatkozik a magyarság nagy eseményéről. "Maga az egyenlőségi jel is egyetemes, átütő sikert ~~ért~~ ért el. Egyenlőség, ez az, amit mindenki, minden erdélyi magyar ember akar. Joegyenlőséget minden téren, minden vonatkozásban..." Balogh Edgár a 29 MNSZ-képviselő csoportját "kikerekíti" ~~Szenkovics~~ Sándorral, a romániai szakszervezetimozgalmak főtitkárával, akit a Demokratikus Pártok Tömbjének listáján választottak meg a szatmári kerületben, de tagja a Magyar Népi Szövetség száztagú intéző bizottságának is.

[Ilyen szemlélődés alapján, Szenkovics Sándoron kívül más olyan politikusok is mandátumot szereztek, akik magyarnak vallják magukat vagy magyar nevet viselnek, esetleg egyszer így, máskor úgy írják a nevüket, ~~Muzsik~~ Muzsik Mihály, Ranghetz József, Vincze János kommunista pártmunkások. A kolozsvári Erdély 1946. november 23.-i híradása szerint, a ~~Munkáspárt~~ Szociáldemokrata Párt kolozsvári szervezetéből, a DPT listáin négyen kerültek be a parlamentbe, közülük ketten magyar, a Magyar Bizottság vezető tagjai: Kolozs megyében Lakatos István, Szilágy megyében Bruder Ferenc.]

Vasárnap délelőtt. Hatalmas ünnepség keretében mutatkozott be Kolozsvárt a magyar parlamenti csoport. Kurkó Gyárfás orszá-

gos elnök nagy beszéde, Szovjet, román, magyar újságírók az ünnepeken. (Népi Egység, 1946. november 28.) Az Állami Magyar Színház termében "az Ünnepség a román, a szovjet és a magyar himnusz eléneklésével kezdődött. Utána ~~...~~ Senkálzky Endre, a Magyar Színház művésze ~~...~~ elszavalta Petőfi Sándor Óda a nemzetgyűléshez című versét."

A tudósítás idéz Kurkó Gyárfás beszédéből: "Soha a történelemben ilyen népi demokratikus ~~...~~ egységben még nem nyilvánult meg Erdély magyar népe...Jogegyenlőségünkért vívott harcunkról a múltban azt mondhatjuk, hogy partizánharc volt. Mindenfajta ~~...~~ történelmiek ~~...~~ bent voltak még az államgépezetben és a kormányban, és mindent elkövettek, hogy harcunkat gyengítsék, jogainkat szabotálják...Magyar képviselők! Meg kell fogadnunk itt, népünk színe előtt, hogy parlamenti munkánkban vezércillagunk az a jel, amelyre népünket leszavaztattuk, az egyenlőség, a testvériség, a szabadság és a béke a népek között. Meg kell szűnniük az antidemokratikus törvényeknek és el kell tűnnie minden magyarellenes intézkedésnek, amely a demokrácia arculütését jelentette."

Részt vettek az ünnepeken, meghívottként, külföldi újságírók is: Borisz Leontyev, a Pravda külpolitikai kommentátora, Alexandr Usztyinov a Pravda, Emmanuel Szimjonov a Komszomolszkája Pravda, Pjotr Nikitin az Izvesztija munkatársa, Soltész Pál a Szabad Nép, Horváth Miklós a Szabad Szó, Kovács György a Magyar Távirati Iroda ~~...~~ ^{kepviseletében.} ~~...~~ Munkatársa! Megjelent Virgál Petrescu a bukaresti Scântea és Constantin Zerneanu az Agerpres román hírügynökség szerkesztője.

["Mint tuskeszurás ért ~~...~~ e napokban egy bíráló megjegyzés. Az a bukaresti elvtársunk, aki egy kommunista bizottság tagjaként a nemzeti kérdéssel foglalkozott, mérgesen megüzente, hogy a szovjet delegáció meghívása Kolozsvárra helytelen, a sajtófogadás pedig felealeges volt" - Balogh Edgár: Férfimunka.

Nagyon jól érthető a bukaresti román pártmunkás ingerültsége, amiért a Magyar Népi Szövetség "nemzetközi" kapcsolatokot épít ki; a román kommunista párt nem ért egyet az ilyen "függetlenedéssel." Egyébként a sajtóértekezlet valóban visszhangot váltott ki a világban, miként erről a Népi Egység 1946. december elseji száma tudósít: A választások eredménye az egész világ figyelmét a romániai magyarságra és a Magyar Népi Szövetségre irányította - állapította meg Kurkó Gyárfás Brassóban. "A választások sikere meghozta a Magyar Népi Szövetségnek azt a tekintélyt, amelyet tulajdonképpen mindig is megérdemelt, s amely alkalmassá teszi őt arra, hogy a román demokráciával testvéri szövetségben törhessen céljai megvalósítására."

A MNSz sajtója folytatja a megválasztott képviselők bemutatását a ~~magyarországi~~ nagyközönségnek. Képviselőink szakértelmében sem lesz hiány az összeülő országgyűlésen. A magyarság 12 foglalkozási ágból választotta meg 29 képviselőjét. (Népi Egység, 1946. november 28.) Nyolcan gazdaberek, ketten munkások, öten kisiparosok, négyen tisztviselők, hárman lelkészek, heten különféle értelmiségi foglalkozásúak (író, építész, közjegyző, ügyvéd, tanár, tanítónő). Ugyanez a lapszám arról is tudósít, hogy Bukarestben lázas ütemben folyik a parlament épületének revonálása. [II. Károly király diktatúrája 1938-ban betiltotta a politikai pártok működését, és attól kezdve, közel kilenc év óta, nem volt parlament Romániában.]

Az országgyűlés megnyitása elé. (Népi Egység, 1946. december 2.) Szemlér Ferenc vezércikke, Kiss András álnevéen. "Az új országgyűlés bemutatkozása éppen ezért olyan belső ügye a magyarságnak, mint a román népnek. Bizalomteljes reménykedéssel kísérjük tehát az első, valóban népi parlament munkáját, amelyben ezúttal egyenrangú félként részt vehet a romániai magyarság is, a maga huszonkilenc kiválogatott fiával." Ehhez kapcsolódik, ~~magyarországi~~ ugyanabban a lapszamban, a kormányelőkítés híre. Megalakult az új

Groza-kormány és haladó szellemben, a demokrácia jegyében folytatja építő munkáját. Közreadja a lap a miniszterek és államtitkárok névsorát. Több államtitkári szék még nincs ~~betöltve~~ betöltve. Meglepetés, hogy a nemzetiségi minisztérium ezentúl csak államtitkárságként működik tovább, de még nincs kijelölt államtitkár erre a posztra. Vlădescu-Răcoasa indoklás nélkül kimaradt az új kormányból. Arra ~~sem~~ sincs magyarázat, hogy miért szállították le a nemzetiségi minisztérium rangját.

[Ez a rangfosztás kétségtelen jele annak, hogy a Bukaresti ~~kormányzat~~ szemében leértékelődött a nemzetiségi kérdés. Aligha ~~üzenet arra nézve,~~ ^{üzenet arra nézve,} ~~biztató~~ ^{román} ~~hogy a~~ ~~kormányzat~~ kormányzat ezek után kellő fontosságot tulajdonít a MNSz Székelyudvarhelyen elfogadott nemzetiségi törvénytervezetének és meg akarja vitatni Kurkóékkal. ~~Ennek~~ Ennek eddig semmi nyilvános jele.

Gheorghe ~~...~~ Vlădescu-Răcoasa professzort nem sokkal később moszkvai román nagykövetté nevezik ki.]

Üfelsége Mihály király magas színvonalú trónbeszéddel nyitotta meg Románia első demokratikus parlamentjét. A nemzetiségi egyenjogúság biztosítását, a Nemzeti Bank államosítását, a köztisztviselők életszínvonalának javítását, az áruzsora letörését, az iskolák és egyházak támogatását és a hadsereg korszerűsítését jelentette be a trónbeszéd. (Népi Egység, 1946. december 4.)

"Kormányom tökéletesen megszüntette a faji törvényeket, és a törvényeknek és közigazgatási rendeleteknek egész sorozatát valósította meg, amelyek biztosítják a jogegyenlőséget és a szabad fejlődés lehetőségét az ország összes lakói részére, vallást és nemzetiségi különbség nélkül. "

[Ezt formulát, hogy "nemzetiségi különbség nélkül", amely aztán évtizedeken át visszatér a román pártvezetők beszédeiben s mindenkor elfödi a ~~...~~ valódságot, a nemzetiségek, főleg az erdélyi magyarok kegyetlen ~~...~~ megkülönböztetését, a trón-

beszéd használta először. Nyilván, nem a király megfogalmazása, ~~hanem~~ Groza miniszterelnöké; ~~hanem~~ az európai királyságok gyakorlatában a trónbeszéd az éppen hatalmon lévő kormány programját jeleníti meg. Megjegyzésre érdemes, hogy romániai magyar ~~publicisták~~ e tartalmat ^{lan} jelszó helyett azt kívánták - például nem egy írásában Bodor Pál - , hogy a hatalom igenis, nemzetiségi "különbséggel", vagyis a kisebbségek nemzeti sajátosságainak figyelembe vételével kormányozz~~on~~.]

A királyi szózat eufóriás hangulatú üzenetével egyazon lépszámban riasztó hírek jönnek ~~Magyarországra~~ a Székelyföldről. Csik megye lakossága és intézményei fektárták panaszait a magyar képviselőik előtt. Sürgősen rendezésre vár a magyar ~~tan~~személyzet, a szövetkezetek és a közbirtokosságok ügye. Bakcsi Ádám dr. és Miklós Antal képviselők megbeszélése a magyar intézmények és a közigazgatási hatóságok vezetőivel. "Bákay Domokos ajánlja a képviselőik ~~figyelmébe~~ az antidemokratikus csendőrök eltávolítását, akik még a választások ~~alatt~~ alatt sem szüntek meg propagandát kifejteni és a lakosságot terrorizálni. " Most ~~derülnek~~ ki egyéb választási visszaélések is. Választási pillanatképek címmel közli a lap, hogy Csík megyében Maniu román kortesei, a csendőrök segítségével, szerették volna ellenőrizni a tiszta székely falvakat is. Leica Valer gyergyószentmiklósi orvos "mindent elkövetett, hogy a Magyar Népi Szövetség és a DPT sikerét akadályozza. Ennek érdekében lefogatta dr. Lőrincz József ditrói esperest, mert a népe élén állt ki a szavazásra. "

Petru Groza miniszterelnök immár többszörös győzelme fölényével meglátogatja a magyar képviselőik csoportját. Leromboljuk Románia és Magyarország s a népeink között még fenná ~~kinai~~ felat - mondotta Groza miniszterelnök a képviselőkhöz megnyitása után a magyar parlamenti csoportnak. Belső rend és nyugalom fokoz-

hatja a tőke vállalkozási kedvét Romániában. Parhon professzor a képviselőház korelnöke. Az összes nemzetiségek tömbje támogatja a demokratikus Groza-kormányt. (Népi Egység, 1946. december 5.) Maniu és Brătianu pártjainak képviselői nem vesznek ^{részt} a parlament munkájában. [Tiltakozásul amiatt, hogy szerintük meghamisították a választások eredményét.] Petru Groza miniszterelnök átmeneti jelleggel átvette a nemzetiségügyi államtitkárság vezetését. A Romániai Magyar Népi Szövetség, a Romániai Örményfront, a Romániai Zsidó Népközösség, a Hazafias Görögök Egyesülete (EAM) és a Romániai Bolgárok Közössége vezetőségei közös ülést tartottak, és határozatot hoztak a kormány támogatásáról.

Megkezdte munkáját a magyar parlamenti csoport. Titkárságának első közleménye tudtul adja, hogy a magyar képviselők semmiféle egyéni "kijárással" nem foglalkoznak. [Közismert volt, hogy a két háború között a román képviselők jelentős része egyéni megbízásokat intézett a minisztériumokban, intézményeknél és vállalatoknál; ~~ezt a gyakorlatot~~ "elfogadott" gyakorlat volt ^{ez} a politikai életben.] A nemzetiségi kérdésben bizonytalan, felületes szólamok hangzanak el az egyenlőségről, ami egyáltalán nem elégíti ki a magyar képviselőket. Kurkó Gyárfás sajtóértekezleten szögezi le a Magyar Népi Szövetség álláspontját.

A képviselőház elé terjesztik az udvarhelyi naggyűlésen elfogadott nemzetiségi törvénytervezetet. Kurkó Gyárfás országos elnök nyilatkozata a magyar képviselők célkitűzéseiről. (Népi Egység, 1946. december 8.) A sajtónyilatkozat legfontosabb pontja: a nemzetiségi törvénytervezet. "E törvénytervezettel kapcsolatban a magyarság életbevágó gazdasági kérdéseit is rendezhetjük. Ezek közül legfontosabb a magyar szervezetek kérdése, mert a magyar szervezetek részére ugyanazokat a jogokat és elönyt kívánjuk biztosítani, amelyeket a román szervezetek élveznek. Az igazságügyi, pénzügyi, ~~gazdasági~~ földművelésügyi kérdéseinket az

az egyes minisztériumokkal lefolytatandó közvetlen tárgyalásokkal kívánjuk megnyugtató és a magyarság jogos igényeit teljes mértékben kielégítő módon megoldani."

Ugyanez a lapszám hírül adja, hogy a magyar parlamenti csoport vezetősége nyilatkozatot adott ki, és ebben ez ~~szöveg~~ áll: "A Magyar Népi Szövetség - megőrizve függetlenségét - támogatja Groza Péter kormányát, teljes kormányzási munkatervének megvalósításában, de harcol a maga különleges célkitűzéseiért, amelyekkel jogilag és a valóságban is megvalósíthatja a Romániában élő magyarság teljes egyenjogúságát".

Ez már a kiábrándulás hangja lenne? Óvatos figyelemztetés a kormánynak, a szövetséges pártoknak?

Kitekint a Népi Egység - december 8.-i számában - a felvidéki magyarok tragikus sorsára. Átveszi a kolozsvári Igazság-ból, a Román Kommunista Párt erdélyi napilapjából Erdélyi László írását: A szlovákiai magyarok sorsa és a Dunavölgy békéje. "Mert a szlovákiai magyarság kérdése megoldható erőszakos elnemzetlenítés, kényszerössere és csendőrszúrnyos kényszermunka nélkül. Sőt, a dunavölgyi népek új demokráciájának sérelme nélkül csakis így ~~oldható~~ oldható meg."

A képviselőház megkezdte a mandátumok igazolását és ~~nyitotta~~ hétfőn megkezdte a felirati vitát. (Népi Egység, 1946. december 9.) Ez tulajdonképpen a kormányprogram vitája. Ugyanez a lapszám figyelemre méltó írást közöl A becsületes iparos címmel a kisiparosok fontos szerepéről az erdélyi magyar társadalomban. Egy brassói magyar szücsmestert idézi fel, az emberi tisztesség a magyar közösségi felelősség szép példájaként. Minden bizonnyal Szabó Béniről van szó, a két háború közötti időkben az Országos Magyar Párt parlamenti képviselőjéről, aki 1944 után a Romániai Magyar Segélybizottság elnökeként fejtett ki gazdag közösségek munkát. Az egykori képviselő emlegetése az ~~új~~ új parlament ~~munkájának~~

ülésezésének kezdetén az erdélyi magyarság ~~posztályokat~~ ^{osztályokat} átfogó nemzeti egységét hivatott hangsúlyozni.

Kurkó Gyárfás fejti ki a magyarság álláspontját a felirati vitában. (Népi Egység, 1946. december 11.) Ez a bejelentés hivatott előre ~~felkeltetni~~ felkeltetni az érdeklődést az országos elnök parlamenti bemutatkozása, a Magyar Népi Szövetség küzdelme iránt, amelyet a nemzeti egyenjogúságért, ez esetben a nemzetiségi törvényjavaslat ~~elfogadtatásáért~~ elfogadtatásáért folytat. Emlékeztetni kíván arra, hogy a MNSz-nek immár nemcsak az erdélyi magyarok kövében, hanem országos, sőt nemzetközi szinten is rangja és tekintélye van. Megidézi a lapszám a budapesti Új Szó, a Vörös Hadsereg magyar nyelvű napilapja tudósítását a választásokról. "Külön ki kell emelni, írta a szovjet újság, hogy Erdélyben a Magyar Népi Szövetség igen jelentős sikert aratott." Az előző lapszám - a december 9.-i keltezésű - vezércikkben foglalkozott a MNSz választási ~~sikereinek~~ szereplésének nemzetközi visszhangjával. A világ szeme című vezércikkben olvasható: "A Romániában élő közel kétmilliónyi magyarság bebizonyította, hogy akar is élni, tud is élni a demokrácia légkörében és a demokrácia eszközeivel."

Hétfőn fejeződik be a képviselőházban a választfelirati vita. (Népi Egység, 1946. december 15.) Az egész héten át folyó vitában felszóal Kurkó Gyárfás is. A négy nappal előbbi bejelentés megismétlése.

Kurkó Gyárfás parlamenti beszédéről méltó módon, két oldalra terjedően számol be a Népi Egység 1946. december 16.- száma:

A román-magyar békés együttélés és testvériség megszilárdítására. Új nemzetiségi törvényt, a magyar szervezetek talpraállítását, a Székelyföld iparosítását és a magyar egyházak, iskolák támogatását kérte Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség nevében, a trónbeszéd választfelirati vitájában.

"Az ország magyarsága nevében erről a ~~hely~~ helyről még hangzottak el politikai és más természetű nyilatkozatok. Első esetben történik meg azonban, hogy a magyar nép szabadon, valóban szabad megnyilvánulás és választás útján küldhette el ide követeit, és minden hátsó gondolat nélkül hallathatja szavát.

Mi, magyarok 1934-ben megalapítottuk mai nemzetiségi szervezetünk elődjét, a MADOSZ-t. A román demokraták ugyanakkor alapították meg nagy népi szervezetüket, az Ekésfrontot. Szervezetükből nem hiányoztak az erdélyi magyarság minden társadalmi rétegét képviselő férfiak legjobbjai sem. S így megvalósult a magyar nép nagy, földműves, munkás és értelmiségi szövetsége. Hasonlóképpen megalakult a román földművesség nagy, demokratikus szervezete is, élén mai miniszterelnökünkkel, dr. Petru Grozával. A román és a magyar nép fiai, az Ekésfront és a MADOSZ ekkor léptek nyíltan és őszintén szövetségre. "

Kurkó ~~szó~~ a továbbiakban az erdélyi történelem hajdani századait idézte, amikor magyarok és románok együtt harcoltak a közös ellenség, az elnyomás és elnyomók ellen. Budai Nagy Antalt, Dozsa Györgyöt, Moria, Cloasca és Crisan móc vezéreket említette, a közelmúltból Józsa Bélát és Szabó Árpádot; ez utóbbiak közül egyiket Észak-Erdélyben, másikat Dél-Erdélyben kínozták ~~halálra~~ halálra. Történelmi visszapillantását a szovjet nép, illetve a szovjet hadsereg szerepének kiemelésével fejezte be.

" Természetes következménye tehát múltunk ^{nek} a most eltelt két esztendő, amikor nem jártunk külön utakon, ~~de~~ külön programmal, hanem magunkévá tettük a román demokrácia közös munkatervét, és most örömmel üdvözljük ^{rt} öfelsége, I. Mihály király trónbeszédét és az erre adandó választ.

A demokráciáért, közös szabadságunkért vívott harcunk természetes következménye az is, hogy ~~de~~ politikai, gazdasági és közművelődési egyenjogúságunk alapja biztosítatott. A romániai

magyarság a demokrácia melletti egységes felvonulásával, az ország újjáépítésébe való tökéletes bekapcsolódásával és állampolgári kötelesség tudattal vállalja a munkából reá eső részt, hogy a jogokat a román néppel egyetértésben teljesebbé és tökéletesebbé tehesük. Tudatában vagyunk, hogy közös harc, közös munka, ~~közös~~ közös feladatok és testvéri együttműködés az ára annak, hogy közös hazánkban közösen, teljes jogegyenlőségben élvezzük demokráciánk áldásait.

A Magyar Népi Szövetség, mint az előbbiekből kitűnik, azonos programmal és harccal vett részt demokráciánk eddigi fejlődésében. Különleges nemzetiségi helyzetünkénél fogva nem veszünk és nem kívánunk részt venni a kormányban, de mégsem vagyunk ellenzékben. A Demokratikus Pártok Tömbje és a Groza-kormány ~~programjának~~ munkatervének megvalósítását teljes egészében támogatjuk, ~~amelynek~~ kibővítvén e programot sajátos nemzetiségi kérdéseinkkel. Hogy e célkitűzéseink közismertekké váljanak, szükségnek tartjuk ~~ezt~~ ~~ezt~~ ezt, hogy midőn kívánságunkat bejelentjük - a parlament támogatását kérjük az új nemzetiségi törvény kibocsátásához. Említeni kívánjuk, hogy a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvényt még a Rădescu-kormány idején bocsátották ki. Ez a törvény ~~is~~ megfelelt az akkori viszonyoknak, de azóta közel két év telt el, demokráciánk izmosodott és a nemzetiségi egyenjogúsítás a tökéletesedés felé halad.

Az új nemzetiségi törvénnyel részben jogi alapokra kívánjuk fektetni az eddigi - egyes rendeletekben szabályozott - nemzetiségi jogokat, részben pedig intézményes módon tökéletesíteni és tovább fejleszteni kívánjuk azokat.

Teljes erőnkől kívánunk közreműködni a demokratikus kormányzatot megerősítő törvényeknek a létrehozásában, és a kétoldali soviétizmus leküzdésével megszilárdítjuk népünk lelkében az egymás iránti megbecsülést és szeretetet. Támogatjuk a kormány törekvéseit, hogy az ~~állampolgárok~~ ~~szervei~~ ~~tiszteletben~~ ~~tartják~~ a demokratikus

jogokat ~~székes~~ biztosító nemzetiségi törvényt és általában a demokratikus törvényeket. Ennek érdekében szükségesnek tartunk mielőbb törvényt kibocsátani a demokrácia védelmezéséről, amely törvény teljes erővel sújtana le a kormány által kiadott törvények és a nemzetiségi jogok szabotálóiira.

Közös politikai és köznevelődési erőfeszítéseink hangsúlyozása után, örömmel üdvözljük Őfelsége azon ohajait, amelyek a fő hangsúlyt az ország gazdasági politikájára helyezik. Ezzel kapcsolatban a magyarság egyetemes kívánságának adunk kifejezést, amikor kormányunk és parlamentünk támogatását kérjük szervezeteteink telpraállításához, a székelyföldi vasúti hálózat kiépítéséhez, és az iparosítás megkezdésével a mezőgazdasági terményekben szegény Székelyföld földalatti kincseinek kihasználásához. Meggyőződésünk, hogy mindezekkel nagy mértékben hozzájárulunk az ország súlyos gazdasági nehézségeinek leküzdéséhez.

Rendkívül megnyugtató számunkra, hogy a királyi trónbeszéd ~~megszilárdítja~~ megszilárdítja demokráciánk azon törekvéseit, amelyek alapján egyházaink és iskoláink, a jogegyenlőség elve szerint, demokratikus szellemben, szabadon teljesíthetik hivatásukat a demokratikus rendszerben."

Tegnap délbén 12 órakor. Ünnepléses keretek között nyújtották át I. Mihály király Őfelségének a válaszfeliratot. (Népi Egység, 1946. december 20.) Mihail Sadoveanu író, a parlament elnöke rövid beszéd kíséretében adta át az uralkodónak a válaszfelirat szövegét.

Ebben a válaszfeliratban egyetlen szó sincs a Magyar Népi Szövetség nemzetiségi törvénytervezetéről. A nemzetiségi kérdést - miként a lap december 12.-i híradásából tudhatjuk - a szokásos, semmire nem kötelező, laconikus mondat jelzi, tudniillik ez, hogy a kormány és a törvényhozás - a reformokkal egyidejűleg - "teljesen egyenlő szabadságjogokat biztosít az összes

itt élő nemzetiségek részére."

Sem Petru Grozának, sem Vasile Lucának, sem a Román Kommunista Párt más vezetőinek, ^{mind} azoknak, akik májusban "megrendelték" az új nemzetiségi törvényt, egyetlen szavuk sem volt most erről a törvénytervezetről, amely valóban alapvető jogbiztonságot nyújtott volna az erdélyi magyarságnak.

Ilyen ~~helyzet~~ előzmények után egyenesen groteszkül hat, hogy napokkal a ~~választás~~ választfelirat átnyújtása, ~~utána~~ a nemzetiségi törvénytervezetet egyértelműen ~~elutasító~~ elutasító kormányprogram vitája után, a budapesti Szabad Nép nagy cikkben közölte az új nemzetiségi törvényt. A Népi Egység 1946. december 29.-i száma, Új nemzetiségi törvény címmel ~~elutasította~~ vette át a budapesti ~~szabad népet~~ dicséretet:

"A törvénytervezetet a magyarság demokratikus egység-szervezete terjesztette be, és most, választások után a román demokrácia megszilárdulása és a magyarság egységes kiállása időszerré tette a kérdés megtárgyalását." Majd tovább: "Az erdélyi példa bizonyítja: a magyarság sorsa egybeforrott a demokrácia sorsával. Az erdélyi magyar munkások, parasztok és haladó értelmiségiek már megértették ezt, és tevékeny szerepet vállaltak a román demokrácia megszilárdításáért vívott harcban. Következésképpen egységes állásfoglalásukkal hozzásegítették a román demokratikus erőket a döntő győzelemhez, és kiérdemelték a fejlődést és nyugodt életet biztosító nemzeti egyenjogúságot."

Mi magyarázhatja ~~ezt~~ az ilyen eltájolódást? Felületesség? Szándékos belpolitikai félretájékoztatás? Az a pesti zsurnalizmus, amely azokban az időkben honosodott meg, s amelynek látomásában minden szomszédunk cselekedetei demokratikusak, de a magyar kisebbségi közösségek ~~szilárd~~ túlélési törekvései nacionalista elfogultságok? Azokban az ~~évek~~ években alakult ^{ki} Magyarországon Petru Groza legyőzhetetlennek tetsző kultúsa, amelyek ~~szilárd~~

némelyek - talán nem éppen alaptalanul - a huszedik század egyik legnagyobb ~~magyar~~ "magyar éfiumának" tartanak. 16./

Ettal nem vették figyelembe a bukeresti kormánykörök a szovjet újságírók véleményét sem. A november 19-i választások után a Magyar Népi Szövetség vezetői meghívták az országba érkezett moszkvai újságírókat Kolozsvárra; kirándulást tettek velük ~~Kolozsvárra~~ Kalotaszegre. A Pravda munkatársa, Borisz Leontyev utijegyzetében - a Népi Egység 1946. december 29.-i szám^a~~ában~~ idézte - rokonszen-
vel irt a MNSz-ről és külön említette az országos elnököt, Kurkót; méltatta "erőteljes egyéniségét, népi származását"...

Ez az "erőteljes egyéniség" szenvedett súlyos vereséget a nemzetiségi törvénytervezet elutasításával. Kisebbségi politikusként második nagy kudarca. Első bukás az 1945. november 15.-i marosvásárhelyi kiáltvány, amely a magyar tömegek haragját vívta ki ellene. A nemzetiségi törvény tervezete, noha kidolgozására "felsőbb helyről" kapott parancsot, szívügye lett, megérezve benne a demokratikus jogbiztosítás nagy lehetőségét. Szinte megszállottan ~~védelmezte~~ védelmezte, hirdette, nem vette észre, hogy a kormány, a pártszövetség, az ODA álláspontja megváltozott.

[Baráti köréből való politikai veteránok tűnődtek el, hogy ha a román pártvezetők megváltoztatták a véleményüket, miért nem közölték ezt Kurkóval, miért engedték, hogy a bukásig vigye a törvénytervezet ügyét? Hiszen Groza, Luca számtalanszor nevezték igen jó barátjuknak Kurkót. Félték, hogy ingerültségében meggondolatlanul cselekszik? Esetleg a parlament nyilvánossága ~~előtt~~ előtt passzolja fel megcsalását. Háttha a nemzeti felelősséget erősebb benne a pártfegyelmnél? Indulatos székely volt, úgy mondják, hogy börtönbeli tragédiáját is ez okozta. ~~1949-es~~ 1949-es letartóztatása után egy fiatal ~~szekus~~ szekus tiszt, székely, mint ő, lehazaárulozta, mire felkepta a széket, amelyen addig ült, és széttörte a vállatója fején. Ezek után úgy megverték, hogy megzavarodott és

16 évig nem merték szabadon engedni a börtönből...]

Máig megmagyarázatlan, hogy mi történt a MNSz nemzetiségi törvénytervezetével? Miért parancsolták meg a kidolgozását és ugyanazok miért vetették el annyira, hogy még "tárgyalási alepnek" sem tartották alkalmasnak? Történészek kutatásai nyomán immár összeáll a kép, a válasz. A Revízió vagy autonómia? című kötet dokumentumai elárulják, hogy az 1946-os béketárgyalások során egy adott pillanatban a nyugati hatalmaknak szándékukban állott kisebbségvédelmi cikkely beiktatása a román békeszerződésbe. Iaméretes, hogy ez ~~1946~~ történt a trianonai békeparancs aláírása előtt is; 1919 decemberében kisebbségvédelmi egyezményt dolgoztak ki és írtak alá Romániával. Ezt megelőzendő, Bukarest - nyilván szovjet információk birtokában - huszárvágással akarta kivédeni a "kellemetlen" nemzetközi garanciákat. Megparancsolták Kurkónak, hogy dolgoztasson ki egy széleskörű jogokat biztosító törvénytervezetet. A béketárgyalások megfelelő pillanatában ezt felmutatták volna: íme, a román kormány edve ~~is~~ kidolgozott egy olyan nemzetiségi törvényt, amely több jogot ad a ~~kisebbségeknek~~ kisebbségeknek, mint ~~amennyit~~ amennyit a nyugati országok kívánnak; nincs tehát szükség semmiféle záradékra a békeszerződésben.

Nyár folyamán megjelent egy híradás a Népi Egységben, 1946. augusztus 23.-án, amelyik egyértelműen ezt a diplomáciai egyezkedést jelezte:

Pătrăscanu igazságügyminiszter nyilatkozata: Nem szükséges külön szabályzattal biztosítani a magyarság jogait. Párizsi sajtóértékeztetésén Lucretiu Pătrăscanu kijelentette: "Románia nem várja meg a béketárgyalásokon előterjesztett kívánságokat azért, hogy teljes jogegyenlőséget biztosítson a magyarságnak az új román állam keretében."

Időközben szovjet közbeavatkozás "oldotta meg" a kérdést. Molotov szovjet külügyminiszter, aki mereven ellenzett minden

olyan előírást, amely a magyarság számára - az anyaországban vagy azon kívül, a kisebbségi területeken - kedvező lett volna, ezt a cikkelyt is megvetootta.

Többé ~~né~~ volt szükség a Magyar Népi Szövetség tervezetére a kisebbségvédelemben!

Kurkó Gyárfás másodszor bukott bele - jöhiszeműen, ártatlanul - a nagyhatalmi alkudozásokba.

És előre látható volt harmadik, ~~széles~~ végleges bukása, néhány hónap múlva, mikor Kurkó és a magyarság "barátja", Vasile Luca ^{fellépésével} ~~széles~~ a román kommunista pártközpont zúzza szét az "elvtelen magyar egységet", vagyis az erdélyi magyarság önvédelmi tömörülését és űzi el a Magyar Népi Szövetség éléről - majd börtönbe zárja - az egység, a jogegyenlőség ~~széles~~ "erőteljes egyéniségét", Kurkó Gyárfást.

De a "bukaresti selyemzsínor" megérkezéséig Kurkó Gyárfás ~~széles~~ újra támadó lendülettel vívta a magyar gazdasági alakzatok, szervezetek "utóvéd harcát" a román államhatalommal és a román kommunista párttal szemben. Ő ~~széles~~ azt hitte, hogy az építés, a jövő csatáját vívja.

Parlamentí kudarca után egy hónappal, Kurkó Gyárfás magához kérte ~~széles~~ az újság munkatársát. Kurkó Gyárfás nyilatkozik a Népi Egység számára: "Jelszavunk a gazdasági jogegyenlőség és a gazdasági szabadság." Minden magyar cselekvő tevékenységére van szükség. A magyar szervezetek ügyének rendezése.

(1947. január 10.) "A Magyar Népi Szövetségnek magában kell foglalnia a romániai magyarság túlnyomó részét. " Az elnök hangsúlyozta, hogy "az ország általános gazdasági feladatainak ~~széles~~ megoldása kapcsán megoldásra várnak a magyarság sajátos és eddig jórészt rendezetlen gazdasági kérdései is. " A MNSz gondoskodni kíván a bizonytalan helyzetben lévő magyar javak helyzetének rendezéséről. "Nem túlzok, ha azt mondom, hogy meg kell mentenünk

szövetkezeteinket! A magyar szövetkezetek ellen két esztendőn keresztül valóságos idegháború folyt. "Egyetlen megoldás lehetséges: a magyar szövetkezetek egyenjogúságának és szabad működésének biztosítása. "A gazdasági létalapjaink ellen intézett bármilyen támadás a néptünk elleni támadással egyenlő."

Kurkó világosan látta, hogy a magyar szövetkezetek ellen viselt háború - a kormányzat háborúja! - lényegében az egész erdélyi magyarság ~~szociális~~ anyagi tönkretételét és etnikai beolvasztását célozta meg. Felismerte ezt a magyar diplomácia is. Egy hónappal a Kurkó-interjú után, Iklódi (Hirsch) Dezső, a bukaresti magyar külképviselet tanácsosa 1947. februárjában összefoglaló tanulmányt készített az erdélyi magyar kisebbség gazdasági és oktatási intézményrendszeréből. Ebben minden más előtt a magyar szövetkezeti mozgalommal foglalkozott. ^{18 25 /}

"Az erdélyi magyarság gazdasági megtartásának és fejlesztésének legfontosabb tényezői az elmúlt kisebbségi években a szövetkezetek voltak - írta - . A szövetkezeti mozgalom hivatása lesz a jövőben is a magyarság gazdasági erőit összefogni és az összesség számára tervszerűen kamatoztatni. Jelenleg az erdélyi magyarság gazdasági ereje, pénze, terménye kevés, a termelési, értékesítési és beszerzési szempontok tehát elsőrendűek számára.

Nem véletlen dolog, hogy a háború utáni demokráciák által oly nagy jelentőségűnek minősített szövetkezeti mozgalom Erdélyben az elmúlt húsz évben mintaszerű szervezet és intézményeket teremtett meg. ~~szociális~~ A nyomorúság, a kiszolgáltatottság ébresztette rá a legszélesebb néprétegeket a minél ~~nagyobb~~ nagyobb gazdasági függetlenség kivívására és e függetlenség bástyául szolgáló szövetkezeti hálózat kiépítésére. Nem véletlen dolog, hogy az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalom a sok méltánytalanság, sérelem ellenére is toronymagasságban áll az államilag agyontámogatott román szövetkezetek fölött. (A beszámoló kiemelé-

se.) Hogy csak egy példát említsek: míg a román szövetkezeteknek mintegy 2 százaléka rendelkezik saját ingatlannal, az erdélyi magyar szövetkezetek 50 %-a saját székházában van elhelyezve. A magyar szövetkezeteknek ez a felsőbbrendűsége - mint már említettük - korántsem a privilégizált helyzet következménye, hanem egy megmaradásáért küzdő nemzetiség ~~az~~ áldozatos erőfeszítésének eredménye.

A végtelenség azonban egyetlen intézmény sem bírja el a nyomást és a támogatás hiányát. Az elmúlt hónapokban már az erdélyi magyar szövetkezeti vezetők előtt is felmerült a lét, vagy nemkét kérdése, annál is inkább, mivel köztudomásúlag a román szövetkezeti mozgalom részéről állandóan olyan kísérletezések történnek, amelyek a magyar szövetkezeti hálózat függetlenségét meg akarják szüntetni, s azt az ugynevezett megyei federálékba akarják beolvasztani."

Ezek a támadások a magyar szövetkezetek ellen nyomban a Groza-kormány uralomra jövele után elkezdődtek. A Kurkó Gyárfás interjújában nem véletlenül szerepel a "két esztendő idegháború." Kétségtelenül, ellenmondásnak tűnik, hogy az anyanyelvű oktatást támogató Groza-kormány mostohán kezelte a magyar szövetkezeteket. De végiggondolhatjuk - az egyébként románul soha le nem írt ~~szövetkezeti~~ taktikát: egy iskolát vagy akár egy színházat könnyebb lesz majd megszüntetni, összevonni, ellehetetleníteni, mint a gazdasági erőt kiragadni a magyarság kezéből. Ha csakugyan ez volt a feltételezett elképzelés, akkor a Groza-rendszer ambivalenciája nem véletlen jelenség volt, hanem a XIX. század óta ~~meghirdetett~~ ~~szövetkezeti~~ elvnek, célnak, Erdély teljes elrománosításának ravaszabb, leplezettebb változata!

A Népi Egység évfolyamaiban a kezdetektől megtaláljuk a szövetkezeti ~~mozgalom~~ mozgalom híreit, a magyar szövetkezetek életéről szóló tudósításokat, riportokat, de a gondok egyelőre

a háttérben ~~maradnak~~ maradnak. Csak arra figyelhetünk fel, hogy míg a magyar szövetkezeti mozgalom sikeres történelmét idézi meg a lap, a román szövetkezetekről szólva maga a szövetkezetügyi miniszter tárja fel ezek botránnyos múltját. Július 1: szövetkezeti nap. (Népi Egység, 1945. július 1.) "Július elseje nagy számvetés az ország minden szövetkezetének életében: mit tett eddig a népért és mit fog tenni ezután? A szövetkezeteknek hitet kell tenniök a dolgozók, a nép mellett, hiszen a szövetkezet maga a népi közösség." A szövetkezeti mozgalom a legalkalmasabb mód a mezőgazdaság újjáépítésére. A bukaresti világszövetkezeti tanepi naggyűlés határozati javaslata. (Népi Egység, 1945. július 8.) Anton Alexandrescu szövetkezeti miniszter ^{1945/} szerint Románia volt "az egyetlen ország Európában, ahol a szövetkezeti eszmét elkoptatták, beszennyezték, ahol mind ^{en} második évben módosították a szövetkezeti alaptörvényt, távolról sem azért, hogy javítsanak rajta, hanem hogy befogják a kormányra jutott párt politikai szekérébe."

A brassói ÁGISZ munkája. (Népi Egység, 1945. július 15.) Általános Gazdasági és Ipari Szövetkezet, amelyet Kacsó Sándor alapított 1933 -ben, célja volt a falvak árutermelésének, ~~és~~ egyebek között a székely háziiparnak a megszervezését és termékei értékesítését. Közművelődési szakosztálya országos könyvkiadói vállalkozásba is kezdett, 1934-ben Anyanyelvünk címmel nyelvvelő könyvet jelentetett meg, megindította a Hasznos Könyvtár című sorozatot. ~~Évente~~ Évente "szóttés bált" rendezett, amelyek amolyan népművészeti divatbemutatók voltak. Udvarhely megyén a gyapotkiutalás és a szövetkezeti megszervezés segít. (Népi Egység, 1945. július 30.) A legyszegényebb székely megyében, amely a vasúti fővonalától is el van zárva, a szövetkezeti összefogás az egyetlen lehetőség a jobb életkörülmények megteremtésére. Egy későbbi - 1945. december 13. -i ~~híradás~~ híradás szerint

eddig is ebben a megyében volt legsűrűbb a szövetkezeti hálózat: 202 egység, 25.411 taggal.

Szövetkezetet létesítenek a falvak, hogy védekezzenek az üzérkedés ellen. (Népi Egység, 1945. szeptember 16.) A Brassó megyei csángó-magyar falvakban mind többen lépnek be a magyar szövetkezetekbe. "Kaláka Népi Szövetkezetek Központja" elnevezés alatt egybeolvaszt a délerdélyi és északerdélyi magyar szövetkezeti hálózat.

(Népi Egység, 1945. szeptember 27.) Az eddig Hangya néven működő erdélyi magyar szövetkezetek marosvásárhelyi közgyűlésükön új nevet vettek fel, hogy demokratikus jellegüket még jobban kihangsúlyozzák. Az igazgatóság elnöke Korparich Ede lett.

[Korparich Ede a következő években egyik legfontosabb vezetője a magyar szövetkezetek szabadságharcának; ezért, és mivel ő is aláírta a Márton Áron püspök nevéhez fűződő memorandumot a határkérdésben, a koncepcios perek során letartóztatták és elítélték.]

Csikország kincseit csak szövetkezeti úton lehet értékesíteni. Mit mond a szakértő a roppant lehetőségekről és a kiaknáztatlan kincsekről. (Népi Egység, 1945. október 30.) Kozán Imre mérnök, gazdasági felügyelő a mezőgazdasági szövetkezetekről és az erdőkitermelő egyesülésekről. Az agrármérnök egész életében legfőbb csíki úttörője a modern havasi gazdálkodásnak.

Részletesen szabályozzák a falusi lakosság ipercikkkel való ellátásának kérdését. A szövetkezetek fontos szerepe a gyűjtésben és szétosztásban. (Népi Egység, 1946. február 27.)

A rendelet ismertetéséhez a szerkesztőség a következő kommentárt fűzte: "Helyes volna, ha a Kaláka-Hangya Szövetség alá tartozó szövetkezetek máris megtennék a szükséges lépéseket arra, hogy ebből a széles falusi tömegeinket érintő, nagyszabású munkából ki ne maradjanak." A kommentár írásakor még nem lehetett tudni, hogy éppen ez az alkalom nyit lehetőséget arra, hogy az Országos Szövetkezeti Központ kirekessze

a magyar szövetkezeti hálózatot ebből a műveletből. De a Magyar Népi Szövetség százas intézőbizottságának brassói ülésén - a lap 1946. március 20.-i közleménye szerint - már nyíltan tiltakoztak amiatt, ~~hogy~~ hogy az Országos Szövetkezeti Központ mellőzi a magyar szövetkezeteket. Kurkó Gyárfás "a magyar népi életben annyira fontos szövetkezeti ügyről szólva bejelentette, hogy az INCOOP azt akarja, a magyar szövetkezetek olvadjanak bele, mert addig nem látja el őket elsőrendű szükségleti cikkekkel." A század intézőbizottság határozatai között szerepel, mint alapvető magyar sérelem, a szövetkezetek mellőzése. (Március 23.)

Megkezdődött a "szövetkezeti háborúság". Ebben eleinte még a brassói román napilap, a Drum Nou is szövetségese. Az április 5.-én megjelent magyar lapszám ismerteti román leptársa támadását az Országos Szövetkezeti Központ brassói vezetője, bizonyos Lăzărescu úr ellen. "Élesen kikel Lăzărescu fasiszta magatartása ellen, és követeli azonnali elmozdítását, mert neki köszönhető, hogy a Székelyföld semmit sem kap az Országos Szövetkezeti Központtól, és amíg Lăzărescu úr áll ennek az intézménynek az élén, a jövőben is nehezen fog valamihez hozzájutni."

Egy újságcikk azonban nem ~~székel~~ orvosolja a sérelmet. Egyébként ~~is~~ is nemcsak a székelyföldi szövetkezetek mellőzéséről, kirekesztéséről van szó, hanem az egész erdélyi magyar hálózatáról.

Marosvásárhelyre összehívják a magyar szövetkezetek kongresszusát. Fekete-Nagy Mihály vezércikkben köszönti a találkozókat: A magyar szövetkezetek ~~ügye?~~ ügye? (Népi Egység, 1946. április 7.)

Kifejti a cikk, hogy az egész erdélyi magyarság várakozással tekint a magyar szövetkezetek naggyűlése elé, és a súlyos igazságtalanságok megszüntetését várja el a kormányzattól. Április 11.-én első oldalas hír: Megkezdődött a romániai magyar szövetkezetek háromnapos marosvásárhelyi tanácskozása. Az egész erdélyi magyarság támogatja harcukban a szövetkezeteket. Több mint ezer küldött

érkezett Erdély minden részéből. Elsőnek a szakbizottságok láttak munkához. Április 12.-i lapszám: Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke részvételével. Lezajlott a magyar szövetkezeti kiküldöttek marosvásárhelyi naggyűlése. Együttműködés a román szövetkezetekkel, az ország újjáépítésére. A magyar szövetkezetek nem kiváltságot, csupán egyenlőséget kérnek. Korparich Ede, a Kaláka szövetkezeti központ elnöke: "Ha igaz az, hogy a szövetkezeteknek, mint közösségi alapon álló szervezeteknek az egyenjogúsítása demokráciánk eredményességének fokmérője, akkor a romániai magyarság egyenjogúságának és jövőjének kérdéséről van szó, mert nem vitás, hogy a szocializmus felé haladó demokrácia legjellegzetesebb gazdasági formája a szövetkezés. "Kurkó Gyárfás felszólalásából: "A gazdasági vérkeringés azonban nem indulhatott meg részben a háború okozta nehézségek következtében, részben pedig, mert az édesanyának nem voltunk édes gyermekei. Az ország újjáépítésébe minden erőnkkel bekapcsolódtunk, és továbbra is be fogunk kapcsolódni. Meg kell azonban állapítanunk azt is, hogy az Országos Szövetkezeti Központ, amelyet mi édes szülőnknek tekintettünk, e pillanatban még mostoha. Nem elfogultságból, nem sovinizmusból vagy szemrehányásként állapítjuk meg ezt, hanem azért, hogy felhívjuk a figyelmét az illetékeseknek arra a lehetetlen állapotra, amelyet továbbra eltűrni nem lehet."

A magyar szövetkezetek testvériesen és a legszorosabb összefogásban kívánnak együttműködni a román szövetkezetekkel. A marosvásárhelyi naggyűlés összefoglalja a magyar szövetkezetek óhajait. (Népi Egység, 1946. április 13.) A 14 pontba foglalt kívánságok között szerepel a magyar szövetkezetek egyenjogúsításának biztosítása minden vonatkozásban, magyar tannyelvű szövetkezeti szakiskolák létesítése Kolozsváron és Marosvásárhelyen, magyar szakemberek részvétele a szövetkezeti törvény módosításának kidolgozásában, a magyar nyelv szabad használata a szövetkezetek

ügyvezetésében és könyvelésében.

Ettől kezdve a Magyar Népi Szövetség vezető testületeinek ülésein mindig szerepel napirenden a magyar szervezetek ügye. A MNSz brassói gazdasági értekezlete után, a Népi Egység 1946. május 15.-i száma a gazdasági bizottság határozatait ismerteti. "Erdélyi magyar társadalmunk csak úgy tudja helyét megállani, ha gazdasági és pénzügyi intézményeit egységes irányítás mellett újjászervezi." A határozat foglalkozik a Székelyföld iparosításával, a háziipar fellendítésével, a ~~székes~~ fogyasztási szervezetek kérdésével, a földművelés és állattenyésztés korszerű ~~fejlesztésével~~ fejlesztésével, a földbirtokreform igazságos befejezésének fontosságával, a székelyföldi fakitermelés távlataival, stb.

Úgy tűnhetnék, hogy egy politikai szervezet hatalma alá vonta a gazdasági életet, annak egyik-másik ágát. Egészen másról volt szó! Erdély magyarsága fél évszázados vagy éppen százéves művelődési, társadalmi, gazdasági egyesületekkel lépett át a háború egyik oldaláról a ~~másikra~~ másikra. Vita sem férhetett ahhoz, hogy ezek az egyesületek a "fasizmus maradványai" lettek volna, vagy akárcsak kiszolgálták volna a megdőlt rendszert. Ezt azonban a román kormánykörökben nem mindenki volt hajlandó tudomásul venni, és a fegyverszünet megfelelő pontjára való hivatkozással, amely a fasiszta egyesületek, egyesületek, társaságok betiltását, vagyonuk elkobzását írta elő, erre a sorsra szeretnék volna juttatni az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületet, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületet, az Erdélyi Múzeum-egyesületet és másokat. A Magyar Népi Szövetség, annak közművelődési osztálya, Balogh Edgár irányításával és érdeméből, úgy védelmezte meg ezeket a magyar egyesületeket, hogy "ügyosztályaivá" fogadta őket. Hivatalosan az új, demokratikus politikai alakulat csillagzata alatt ~~tevékenykedhettek~~ tevékenykedhettek tovább, teljes önnállóságban.

Ilyen jellegű védőernyőt borított a Magyar Népi Szövetség a ~~tevékenykedhettek~~ szervezetek ügyét

a kimondott gazdasági síkról politikaira vitte ~~szó~~ át: politikai követeléssé tette a szövetkezetek egyenjogúsítását.

Bizonyára ennek köszönhetően, maga Groza miniszterelnök is beleavatkozott a "szövetkezeti háborúba."

Groza Péter miniszterelnök fogadta a magyar szövetkezeti központ ~~Központi~~ kiküldötteit és ígéretet tett a marosvásárhelyi határozatok kedvező megoldására (Népi Egység, 1946. május 15.)

Groza "utasította Suciú Camil államtitkárt, hogy készítsen részletes javaslatot a magyar szövetkezeti hálózat függetlenítésére vonatkozóan, és terjessze azt a miniszterelnök elé."

Ennek a javaslatnak, illetve a nyomában születő kormánydöntésnek semmi nyoma a lap gyűjteményében. De jó két hónap múlva, 1946. július 21.-én, a székelyudvarhelyi kongresszus határozatai között még mindig ott szerepel ^{nek} Szövetkezeteink és pénzügyintézetek helyzetének rendezése alcím alatt, az erdélyi magyar szövetkezetek, gazdasági alakzatok addigi sérelmei és kérelmei.

Szeptemberben pedig a "szövetkezeti háború" újabb, kiméretlen csatája zajlik le Udvarhelyen. Az alapállás ugyanaz, ami eddig.

A Magyar Népi Szövetség teljes súlyával megvédi az ezerkétszáz erdélyi magyar szövetkezetet. Mi történt az Országos Szövetkezeti Központ részéről egybehívott udvarhelyi közgyűlésen? (Népi Egység, 1946. szeptember 1.) A gy.e. jelzéssel György Endre közölt írásból: "Jogegyenlőségünkért vívott harcunk egyik leglényegesebb fejezete szövetkezeti hálózatunk és szövetkezeti intézményeink jogainak biztosítása és a nyugodt fejlődési lehetőségek előteremtése. " Az 1200 erdélyi magyar szövetkezet már egy negyedszázada két nagy központba - Szövetség és Kalács (volt Hangya) - tömörült. Az INCOOP, vagyis az Országos Szövetkezeti Központ most a magyar fogyasztási és hitelszövetkezeteket a maga megalakuló megyei központjaiba, az ugynevezett federálékba akarja

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848-as NKFI programja támogatta

jól kiépített és hatalmas iparüzemekkel rendelkező és egész Erdély területén működő magyar szövetkezeti központok megszűnését jelentené. " A Magyar Népi Szövetség a magyar szövetkezetek fennmaradását jogosnak tartja és küzd érte, az OSZK ezzel szemben "a magyar szövetkezeteknek mindaddig nem ad árut és hitelt, amíg be nem lépnek a megyei federálékba." Udvarhely megyében a federálé alakuló közgyűlésén a megye magyar szövetkezetei nem vettek részt, hanem loo tiltakozó jegyzőkönyvet küldtek be, és kijelentették, hogy ragaszkodnak a magyar szövetkezeti központokhoz.

Mit jelent, ha egyszer hatalomhoz jut a federálé?

Az Országos Szövetkezeti Központ felszámolásra kényszeríti Csík egyik legnagyobb ~~szövetkezetét~~ szövetkezetét. (Népi Egység, 1946. szeptember 4.) (gy. 1 e.), vagyis György Endre beszámol arról, hogy Csík megyében egy Dumitrescu nevű egyén lett a megalakított federálé igazgatója. Az önkényesen megalakított megyei federálé pedig azonnal rátette a kezét a többszáz millió lejes vagyonnal rendelkező "Csík" nevet viselő szövetkezetre, és meg is kezdte a felszámolását. Másnap a lap ~~1~~ vezércikkben tiltakozik: Felsőbb osztályba nem léphet. Túrhetetlen, hogy Dumitrescu Traian, a Csík megyei federálé igazgatója fel akarja számolni a megye egyik legnagyobb magyar szövetkezetét. "A múltban a nemzeti érdek köntösébe öltöztették a jogfosztó intézkedéseket. Ez az idő azonban elmúlt, és ezt Dumitrescu urnak is tudomásul kell vennie." Úgy tűnik, mégsem kellett tudomásul vennie. A Népi Egység 1946. 18.-án azt írja Csíkból: "A magyar szövetkezeti mozgalommal kapcsolatban általában a párt az a menista Dumitrescu Traian OSZK-igazgató ellen, aki nem szűnik meg Kászomban, Szentmártonban, és azokon a helyeken, ahol magyar szövetkezetek vannak, a ~~szövetkezetek~~ székelység megmaradt vagyontkáját aláaknázni."

A MNSz megvédi a szövetkezeteket. (Népi Egység, 1946. október 18.) A Magyar Népi Szövetség emlékiratot juttatott el

szövetkezetek tevékenységének korlátozása ellen.

A szövetkezetek nem túlságosan hatásos önvédelme: a fed-
rálék törvénytelen ségeinek szétkiáltása, a magyar szövetkezetek
nagy hagyományainak felidézése és a demokrácia elveinek emlegetése.
Leer József 1946. október 27.-én interjút közölt a ~~REK~~ témában.
A népi demokrácia szellemében. A romániai magyar szövetkezeti moz-
galom igyekszik összefogni a magyarság gazdasági erőit a békegazdál-
kodás számára. Dr. Huszár Kálmán nyilatkozata a tervekről, a ~~VEHÉSZ~~
panaszokról, a nehézségekről és a Groza-kormány megértéséről és
az együttműködés szükségéről. Az olvasó emlékezetébe idézi a
bizonyára ismert adatot, hogy Erdély ^{ben} ~~országban~~ 1200 különféle
~~szövetkezet~~ magyar szövetkezet működik, a marosvásárhelyi
Kaláka (a volt Hangya) és a ~~VEHÉSZ~~ kolozsvári Szövetség

központokba tömörülve. Ezek a szövetkezetek az igazi demokrácia
szellemében tevékenykednek. Az Országos Szövetkezeti Központ ~~VEHÉSZ~~
azonban majdnem teljesen kirekesztette az áruellátásból és be ~~VEHÉSZ~~
akarja olvasztani őket a federálékba. A magyar szövetkezetek nem
akarnek elszigetelődni az országtól, de fennmaradásuk létszükséglet
az erdélyi magyarság számára. Ezen túlmenően, "a bekényszerítés azt
az érzést ébresztené a magyar szövetkezőkben, hogy nem egyenrangúak.
A magyarságnak joga van az önálló gazdasági szervezkedésre, mint hogy
joga van a közmivelőzési és politikai szervezkedésre is."

Az interjú mondanivalója mintha nem lenne összhangban
~~VEHÉSZ~~ a címével. Miben áll ez esetben a "Groza-kormány megérté-
se", amelyet a szövetkezeti vezető vagy az újságíró megköszön?

Nemcsak székelyföldi panasz a szövetkezetek életében
érvényesített önkény, hatósági erők. Felszámolás veszélye fenye-
geti azokat a szövetkezeteket, amelyek dec. 31-ig nem rendelkeznek
megfelelő üzletrész-tőkével. Dr. Csákány Béla aradi képviselőjelölt
a vadász szövetkezet unnepségén. (Népi Egység, 1946. ~~20~~ novem-

ber 4.) Az Arad megyei Simonyifalván tartott szövetkezeti Ünne-
ség résztvevői javasolták, hogy a MNSz, Kurkó Gyárfás országos ~~szövet-~~
elnök vezetésével "kérje a kormányhatóságoktól a marosvásárhelyi
szövetkezeti naggyűlés határozatainak megvalósítását és szövetke-
zeteink részére a magyarság létszámának megfelelő áru- és ~~hitel-~~
hitelellátás azonnali folyósítását."

Tivoreanu ~~igazgatója~~ a Szövetkezeti Központ új igazgatója.

(Népi Egység, 1947. január 18.) Petru Groza miniszterelnök beszélt
az új INCOOP-igazgató beiktatásán. A lap nem ~~szöveg~~ részletei a
beszédet s így az se tudható meg, hogy egyáltalán szóba ~~hozták~~
hozta-e a magyar szövetségi ~~ügyet~~ ügyét. Feltételezhető, hogy
az igazgatócsere alkalmával - amit olyan ~~fontosnak~~ fontosnak tartott,
hogy személyesen jelent meg az ünnepségen - tájékozódott a szövet-
kezetek problémáiról és a legnagyobb létszámú szövetkezetek, a
Kalácska és a Szövetség sérelmei is feltárultak előtte.

Traian Dumitrescu Csík megyei igazgató mindenestre a
helyén maradt. Ennek a szövetkezeti főtisztviselőnek a neve több-
ször szerepelt a Népi Egységben, Csík megyei önkényeskedéseiről,
joggal nevezhető garázdálkodásnak is, még vezércikkben is tilta-
kozott a lap. Most újra feltűnik az újságban.

Botrányos körülmények között elárvereztette az INCOOP
a csíkszeredai "Csík" erdőgazdasági szövetkezet székházát. Amikor
a felsőbb hatóságok igazságos intézkedéseit az alantas kis
basák rosszindulata gáncsolja el. (Népi Egység, 1947. február 9.)
"Ez példátlan eset óriási felháborodást váltott ki egész Csík
megyében, de ezen túlmenően az egész erdélyi magyarság teljes joggal
várja, hogy az INCOOP felelős vezetői ~~haladéktalanul~~
orvosolják az ügyet, és elsősorban Dumitrescu Traiannal (az árve-
reztető megyei felügyelővel) szemben, akinek szándékos rosszhisze-
mése kétségtelen, a legszigorúbb retorziót alkalmazzák, lehetet-
lenné téve ezáltal, hogy az ilyen egyének lábbal tiportják a
romániai békes együttműködés, és a szövetkezeti gondolatot. Az

olyan embereknek, akik ilyen, az Antonescu-időkre emlékeztető trükkökkel akarnak szegény földműveseket - a "Csík" szövetkezetnek 900 ~~szegény~~ szegény tagja van - közösségi vagyonukból ~~szegény~~ kiforgatni, semmi helyük ~~sem~~ nincs sem a szövetkezeti munkában, sem a demokráciában Romániában."

Talán mégis mozdul valami... Napirenden a szövetkezetek ~~szervezésének~~ ügye. A MNSz parlamenti csoportja az INCOOP vezetőségével tárgyal. (Népi Egység, 1947. február 10.) "Két és fél órán át a szövetkezeti minisztérium, az INCOOP és a MNSz parlamenti csoportjának kiküldöttjei a magyar szövetkezetek alapvető kérdéseit vitatták meg. A tárgyalások folytatódnak." Április 2.-án szűkszavú híradás: Április 10.-én lesz a Kalácsa Központ évi rendes közgyűlése. Egy év telt el az előző közgyűlés óta, amelyen egyenlő elbánást követeltek a magyar szövetkezeteknek. Az Országos Szövetkezeti Központ azonban egyáltalán nem változtatott a magatartásán. Idézi a cikk Kurkó Gyárfást, aki a MNSz hivatalos álláspontjaként szögezte le, hogy 1947-ben "mindent el fognak követni, hogy a magyar szövetkezetek egyenjogúságát és szabad működését biztosítsák."

Két hónap múlva ~~szöveg~~ bekövetkezik a fordulat. De nem a Kurkó Gyárfás által elképzelt, a Magyar Népi Szövetség által kívánt módon, hanem ~~szöveg~~ mindezekkel szöges ellentétben.

Csákány Béla képviselő rádiónyilatkozata: Világos és komoly fordulat a Magyar Népi Szövetség életében. (Népi Egység, 1947. június 18.) Alighanem az ~~szöveg~~ olvasók számára a legnagyobb meglepetést okozta, ~~szöveg~~ hogy Csákány dr., a Magyar Népi Szövetség főtitkára, mindaddig Kurkó Gyárfás leghűségesebb munkatársa, teljes egyetértését nyilvánítja a MNSz országos végrehajtó bizottságának júniusi határozatával. Szerinte, a reakció törekvései a MNSz-ben a román demokrácia építő munkájának bűnös ~~szöveg~~ ~~szöveg~~ lekicsinylésében, sőt háttámasztásában nyilvánultak meg.

"nemzeti jogegyenlőségünk irányában főképpen a Román Kommunista Párt segítségével elért eredményeink, semmibevevésében, ezeken keresztül a bizalmatlanság felkeltésében a román demokrácia iránt." Csákány dr. szerint a reakció "mind szemtelenebbül hirdette a szellemi, politikai és gazdasági elzárkodás magyar népi szempontból öngyilkos jelszavait. Gyakorlatilag sikerült olyan üres sérelmi politika vonalára csábítania, amely egyrészt az igazi népi értékek elhanyagolására, másrészt demokrata szövetségeseinkben irántunk jogos bizalmatlanság felkeltésére vezetett."

Kifejttem a rádiónyilatkozat, hogy a magyar szervezetek "csak úgy tölthetik be feladataikat, ha bekapcsolódnak az ország szövetségi mozgalmába." Ennek ellenére, folytatta Csákány Béla dr., a magyar ~~Szövetség~~ szövetségi központok "saját ~~magyar~~ pozíciójukat is féltő, de egyúttal a hazai és nemzetközi reakció céljait is követő" vezetőinek sikerült az elzárkodást olyan fokra fejleszteniük, hogy "szövetségeink egymás után sorvadnak el, ha erélyes kézzel véget nem vetünk ezeknek a megterkedéseknek." ~~Magyar~~

Továbbiakban vádolta az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület "néptől elszakadt", reakciónak ~~magyar~~ bélyegzett vezetőit, hogy a nem politizálás jelszavával, "igyekeznek földművességünket a reakció tartalékhadseregévé nevelni." Csákány dr. meghirdeti ~~magyar~~ az általános tisztogatást a Magyar Népi Szövetségben és a magyar intézményekben. Szavai szerint ki kell füstölni az EMGE, a szövetségi intézmények vezetőségeiből, az egyetem, a tantestület, a közbirtokosságok, stb. éléről és kebeléből mindazokat, akik egészséges munkánk akadályai." Úgy véli, hogy a nemzeti egyenjogúsítást csak így lehet szolgálni, s ezáltal vihetjük előbbre "a dunavölgyi népek gazdasági, politikai és szellemi közeledésének ügyét is."

tikájának, a magyar sérelmek felpanaszolásának, a nemzetiségi törvénytervezetnek, lényegében az erdélyi magyarság jövőjének. Nem Csákány Béla hirdette meg a hadat, ő csak fegyverhordozója ^{lett} Vasile Lucának, valójában menekülő a süllyedő hajórol; ~~...~~ harcias szavával feledtetni akarja, hogy éppen ilyen "harcias" katonája volt Kurkó Gyárfás^{ask}, most meg ádáz ellensége lett.

Vasile Luca, a Román Kommunista Párt legfőbb ~~...~~ vezetőségének harmadik embere jelent meg a színen megint, mint ~~...~~ mindig, ha az erdélyi magyarság ~~...~~ egyenjogúsági törekvéseit le kellett törni. A kolozsvári Igazságban, a kommunista párt ~~...~~ erdélyi terjesztésű, magyar ~~...~~ nyelvű napi-
1947. május 22.-én
Lapjában nagy feltűnést keltő és beláthatatlan következményekkel járó cikket közölt, ~~...~~ A romániai magyarság ~~...~~ útja címmel. A cikk és megjelenési helye nyíltan elárulja, hogy a Magyar Népi Szövetség soha nem volt önálló politikai alakzat, hanem mindekor ^{nk} alárendeltje a Román Kommunista Pártnak. Egyébként miként ~~...~~ szóihatott volna bele a MNSz belső életébe, programjába, törekvéseibe Vasile Luca, aki soha nem volt tagja a Magyar ~~...~~ Népi Szövetségnek, és miért adta volna ki cikkét az Igazságban, amelynek látszatra semmi köze nem volt a MNSz-hez?

Alapvetően tapasztalatlan volt az akkori magyar olvasóközönség, de ~~...~~ a MNSz sajtója is; nem figyelt fel eléggé a készülő koncentrált támadásra. Pedig Vincze János, a hol magyar, hol román névvel szereplő ~~...~~ illegális kommunista már a Scanteia 1947. február 13.-i számában ~~...~~ az első sortűzet ~~...~~ Kurkó Gyárfás vezette Magyar Népi Szövetség ^{re} ~~...~~. Persze, Kurkó nevét akkor sem írta le - akárcsak májusban Luca -, de a célpont összetéveszthetetlen volt; Vincze-Vinte aggodott a magyarság elszigetelődése miatt, ami jogvédő küzdelmé^{re} ~~...~~ és a román hatalom makacs ellenállásából fakadt. ~~...~~

"Bármilyen eltávolodás a magyarság számára egyet jelent azzal,

hogy veszélybe sodorja ennek a népnek a politikai, gazdasági jogait, s hogy ismét kalandorpolitika utvesztőjébe téved."

Nem egészen érthető, hogy miért támadt fel az aggodalom Vincze-Vintében 1947. február 13.-án, mikor alig két nappal előbb, február 11-én a Magyar Népi Szövetség központi végrehajtó bizottsága hivatalosan is tagja lett a Demokratikus Pártok ~~Magyarországi~~ Tömbjének, a győztes választási pártszövetségnek. Ezt a MNSz vezető testülete, Kurkó Gyárfás országos elnök aláírásával hozta Vasile Lucának, a Demokratikus Pártok Tömbje főtitkárnak tudomására (Népi Egység, 1947. február 14.) "Meggyőződésünk, hogy a román demokráciával való szoros és építő együttműködésünk, ~~mint~~ mint már a múltban, úgy ezután is népünk érdekeit szolgálja, s az ország felvirágoztatását is elősegíti." A csatlakozás lényegét Csákány Béla dr. világította meg a lap munkatársa előtt. "A csatlakozás természetesen semmiben sem érinti szervezeti önállóságunkat." De mivel a MNSz eddig nem tartozott a DPT-hez, "egyes helyi hatóságok hajlamosak voltak arra, hogy a Magyar Népi Szövetséget másodrangú szervezetként kezeljék." Megszólalt a kérdésről Szabédi László is, aki 1946 szeptemberében átvette a Népi Egység főszerkesztését. "A Magyar Népi Szövetség, melynek feladata a romániai ~~magyar~~ magyar nép szabadságjogainak kiharcolása, nem tekint gyanakvással a román nép felszabadítását célzó román demokrata erőkre, melyek a román népet sorsának urává fogják tenni, amelyek a politikai és a gazdasági hatalmat a nép kezébe akarják juttatni. Ellenkezőleg. A Demokrata Pártok Tömbjéhez való csatlakozásával bebizonyította, hogy ezeknek az erőknél készségesen siet segítségére, hogy - a magyar nép szabadságjogaiért tovább küzdve - egyúttal a román nép felszabadításának ügyét is szolgálni kívánja." (Két nép szabadság, 1947. február 26.)

Nem értette magára Vincze-Vinte aggodó figyelmeztetését az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetése sem. Miért is értette volna? Tavaszy Sándor dr.: Felhívás az Erdélyi Múzeum-Egyesület tagjaihoz és barátaihoz. (Népi Egység, 1947. március 25.) Az EME elnöke

erkölcsi és anyagi segítséget kér az erdélyi magyarságtól, hogy az egyesület tovább végezhesse munkáját. "1869 óta az Erdélyi Múzeum-Egyesület és Múzeuma, az Erdélyi Múzeum megszakítás nélkül áll a magyar és egyetemes ~~szellemi~~ tudományos élet szolgálatában. Az Erdélyi ~~Múzeum~~ Múzeum, mint ~~szellemi~~ a romániai magyarság legnagyobb múzeuma, majdnem egy évszázad óta a leggazdagabb tárháza múltunk emlékeinek, szülőföldünk történelmi és természeti kincseinek."

Valóságos program-kijelölés Kurkó Gyárfás beszéde a MNSz megyei elnökeinek kolozsvári értekezletén, 1947. március 25.-én. A Népi Egység március 31. 2-i száma közölt bő részleteket a beszédből. Kurkó ismételten leszögezi, hogy a MNSz mindig a demokratikus erők oldalán állt, és csatlakozása a DPT-hez még jobban erősíti szövetségüket. De a Demokratikus Pártok Tömbjében "sem mind egyforma ~~szellemi~~ világnézetűek a tagok". Vannak olyan erők, amelyek a DPT munkatervét, a kormány programját akadályozzák. "Ha valahol nem mennek a dolgok, annak nem a demokrácia az oka, hanem egyszerűen az, hogy az az ember, aki a demokrácia nevében intézkedik, valójában nem demokrata." Továbbiakban a baloldali szektárizmus veszélyére hívja fel a figyelmet. Lehetetlen nem gondolnunk arra, hogy név nélkül ~~szellemi~~ azokat a MNSz-politikusokat érti ezeken, akik a székelyudvarhelyi kongresszuson kiszórtak a legfőbb vezetésből, és azóta belülről vádolják a szervezet munkáját. Jellemző, hogy az egy évvel ~~előre~~ előbb országos elnöki rangját ~~szellemi~~ elvesztített Bányai László legfőbb ellensége a magyar egységnek. Hasonlóképpen állást foglalt Kurkó azok ellen, akik a demokrácia építését tartják a legfőbb feladatnak és a nemzeti egyenjogúságot csak mellékesnek. "Tagadom azt az ~~elméletet~~ elméletet, hogy előbb demokráciát csinálunk, s azután biztosítjuk a nemzeti-ségi jogokat, mert tudom, hogy a nemzeti-ségi ~~szellemi~~ jogok biztosítása nélkül nincs demokrácia." Határozott demokrata magatartást

Az erdélyi magyar politikai cselekvés a választások óta mindjobban ~~széles~~ áttevődött a ~~parlament~~ parlamentbe. A képviselők tevékenysége ~~széles~~ révén, ott érzékelhető^k leginkább a más és más formában jelentkező nemzetiségi sérelmek. A magyar parlamenti csoport munkája címmel, beszámoló a lap 1947. május 7. -i számában. Solymos Iván dr. képviselő (Szilágyság) felszólalt a költségvetési vitában. "A magyar képviselő hangoztatta, hogy Antonescu uralma alatt a magyar kulturális, egyházi, művészeti és gazdasági intézmények segítség nélkül maradtak, most viszont a demokrácia alapelvei követelik, hogy a teljes jogegyenlőség ne csak ~~magyar~~ politikai téren valósuljon meg, hanem gazdasági és pénzügyi téren is." Solymos Iván dr. kifogásolta, hogy az ország összes intézményei számára előirányzott szubvencionak mindössze 3-4 százalékát kapják a magyar intézmények, holott a magyarság a lakosság 12 százalékát teszi ki. "A Magyar Írók Szövetsége eddig nem kapott szubvenciót, holott a Román Írók Szövetsége jelentős tétellel szerepel. A kolozsvári Román Nemzeti Színház összesen 27 milliárd 900 millió lejt kap, míg a Magyar Színház, amely operaegyüttessel is rendelkezik, mindössze 4 milliárd lejt. A marosvásárhelyi Állami Székely Színház is csupán 600 millió lejtben részesül. Ugyanez az aránytalanság áll fenn a nagyváradi román és magyar színházak esetében is. Egyetemünk és iskoláink állami támogatása nem megfelelő. A kolozsvári és a marosvásárhelyi egyetemünknek felszerelésre van szüksége, és így rendkívül segélyre van utalva. A magyar tanfelügyelőségek most sem kapják meg a szükséges anyagi támogatást, és az EMKE sem. ~~csak~~ Csík megyében 18 ezer magyar gyermek részére 470, míg 1200 román gyermek részére 386 román tanítói hely létesült, de más helyekről is jelentették a helyi hatóságok hasonló visszaéléseit."

A csíki tanügyi helyzetet jellemzi Holló Ernő írása 1947. május 23.-án: Levél egy tanügyi inspektorhoz. A címzett tanfelügyelő jegyzőkönyvileg sovinsztánnak minősítette a csík-

szeredai római katolikus főgimnázium igazgatóját, mert az iskola folyosóin budapesti és magyarország fényképek láthatók. "A Budapesten legutóbb ~~magyarországi~~ lezajlott magyar-román kulturális hét után - írja a tudósító - igenis természetes, hogy egy magyar tanár, író nemcsak a vele együtt élő nép kultúráját igyekszik megismertetni, hanem az egyetemes magyarság kultúrája iránt is ~~vonakodással~~ vonzalommal van. "

Ez a román tanfelügyelő azt a felfogást akarta érvényesíteni, amelyik aztán a Ceausescu-diktatúrában jellemezte a romániai oktatást: a magyar tannyelvű iskolákban, a magyarul tanított tárgyaknak, történelemnek, irodalomnak is a román multat ~~tanítani~~ tudatosítani a magyar gyermekekben, vagyis a lelkek asszimilálása a hazafias nevelés ~~egyenlő~~ *egyenlő* ~~és~~ *val.*

"A magyarság válaszút előtt állt, immáron sokadszor: folytassa az önazonosságáért folytatott harcát, vagy adja fel - jellemzi a helyzetet Lipcsey Ildikó ^{20/} - Kiélezett helyzetben a frontvonalak is ~~világossá válnak~~ világossá válnak, állásfoglalások, jellemeik, hovatartozások is lelepleződnek. Így volt ez a MNSz vezérkara több tisztviselőjének ~~esetében~~ ^e esetében is. Balogh Edgár például MNSz csatlakozását úgy értékelte, hogy felismerték: a magyarság nem követheti a két világháború közötti Országos Magyar Párt elzárkózási és sérelmi politikáját. Ezt ismételte meg az EMKE népfőiskolai tanfolymán is, hozzátéve: bár az erdélyi magyarok nyelve és ~~kultúrája~~ kultúrája azonos a magyar nemzetével, abból a reális ~~helyből~~ ^{helyből} kell kiindulniuk, hogy Romániában élnek." Kurkó a megyei elnökök értekezletét lényegében ~~ezt a~~ ^{ezt a} ~~helyzetet~~ ^{et} utasította vissza, mikor tagadta, hogy előbb demokráciát kell építeni és csak azután biztosítani a nemzetiség egyenjogúságát!

Vasile Luca az előbbi, alapvetően asszimilációs irányvonalat tette 1947. május 22.-i cikkével a Magyar Népi Szövetség kötelező programjává. Szerinte a magyarság, és így a MNSz

igénye a nemzetiségi alapon álló politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális intézményekre nem egyéb, mint nemzeti elzárkózás, elszigetelődés Romániától, mindenekelőtt a román gazdaságtól, kultúrától, intézményektől.

Ezek után Vasile Luca az erdélyi "elzárkózókat", vagyis a Kurkó útján járokat, léptelen álnoksággal a magyarországi Kiszgazdapárt politikájának követői közé sorolja és az éppen akkor folyó ~~magyarországi~~ "köztársaságellenes összeesküvés perével" hozza kapcsolatba.

"Vitathatatlan, a romániai magyarság a román demokraták mellett harcolva, maga is hozzájárult a demokrácia győzelméhez. Csapás csapást követte a magyar reakcióra. A nemzetiségi egyenjogúsítás kihúzta lábuk alól a ~~magyarországi~~ talajt...A magyarországi Kiszgazdapárt reakciós ~~magyarországi~~ politikai vonalán haladva, szoros szövetségben a román fasizmus maradványával és a történelmi pártokkal, szovjet-angolszász katonai konfliktusra számítanak, és ehhez alkalmazzák revizionista-irredenta terveiket. Imperialista ábrándjaikat nem leplezhetik eléggé, amikor a magyar hegemonia alatt propagálják a ~~magyarországi~~ dunamenti államok tömörítését."

Ugyanaz a primitív, ~~magyarországi~~ jelszavak szintjén ~~magyarországi~~ maradó "történelemfilozófia", ami Vasile Luca már ~~1945.~~ 1945. november 18.-án, a marosvásárhelyi kiáltvány ~~magyarországi~~ kikényszerítéskor bemutatótt! Egy járási propagandista szájából is hamis lett volna! De Luca nem járási titkár volt, hanem akkor ~~az~~ ország egyik teljhatalmú ura, aki szovjet őrnagyi uniformisban, szovjet harci repülőgépen érkezett az országba. Most a magyar népi egység szétzúzásának, a sérelmi politika megszüntetésének, lényegében nem ^{csak} iszáz osztályellenesség elemeinek, ^{még előttük} hanem Kurkó Gyárfásnak a ~~magyarországi~~ félreállításának a parancsát közvetítette:

"Nem lehet ez ~~magyarországi~~ elvtelen »magyar egység« szomorú jel-

földesurak, ~~szó~~ bankárok és a falu uzsorásai szolgálatába állítani.. Nem igazi demokrata, nem a népi erők demokráciája megerősítéséért küzd, aki ~~csak~~ csak általában beszél a reakció elleni harc szükségességéről, de nem talál, nem akarja felismerni az ellenséget az EMGE, EMKE, Dalosszövetség vezetői között, a MNSz egyes vezetőiben, a Bolyai Egyetemen, a folyóiratoknál... Véget kell vetni annak, hogy a proletariátus és az RKP sikereit háttérbe szorítva, a magyar közvélemény előtt bárki is egyéni, személyes dícsfénnnyel öveze körül homlokát. Tudnia kell a magyarságnak, hogy a romániai dolgozók és az RKP nélkül a Meniu-banja garázdálkodásai csak a lehetséges nemzetiségi elnyomás és ültöztetés első megnyilvánulásai lettek volna, és ma a romániai magyarság vándorbottal a kezében kereshetne megoldást a megsemmisülés veszedelem ellen. A demokrácia útja göröngyös, nehéz, de az egy irányba haladás vállvetve megkönnyíti az utat. Ha a romániai magyarság eltér a román nép politikai, gazdasági, kulturális életétől és harcától, akkor az elszigetelődés végzetes veszedelembe döntheti."

Elsőnek Balogh Edgár válaszol a Luca-cikkre, az általa szerkesztett Világosság 1947. május 26.-i számában, A tisztító önvizsgálat ideje jött el címmel. Utána Bányai László jelentkezett a Világosság június 2.-i számában, a ~~szöveg~~ szerzőre jellemző címmel: Farkasok báránybőr nélkül. Hamarosan az ilyen címek lesznek mindennaposak az elindított boszárkányüldözés hevíletében: az osztályharc egyszerre átjárja a MNSz szervezeteket, a sajtót, a gyűléseket, majd a magánéletet is.

Mennyire más a Szabédi László megszólalása: Népi és demokratikus magyar egység, vezércikk a Népi Egység, 1947. május 31.-i számában. Egyetértően idézi Vasile Lucát olyan értelemben, hogy a Magyar Népi Szövetség valóban túlságos mértékben tulajdonította a maga ~~szöveg~~ érdemének a nemzetiségi kérdés megoldásában elért eredményeket, nem elegendő mértékben mutatott rá arra, hogy a nemzetiségi sérelmek fokozatos kiküszöbölése elsősorban a Román

Kommunista Pártnak köszönhető, s hogy kellő tájékoztatás híján a magyar közvélemény tetszőlegesen tekintheti ~~személyes~~ nemzetiségi anyaszervezetünk szövetkezését a román demokráciával.

Szabédi cikkének második részében a magyar egység kérdését taglalja, ismét Lucát idézve, aki szerint a reakció az 1946-os választások idején a magyar egység jelszavával hatolt be a Magyar Népi Szövetség szervezeteibe. De még ebben az esetben is, ha ez így van, teszi fel a kérdést Szabédi, hűtleneknek kell-e lennünk a magyar egység jelszavához? Határozott válasza: nem kell hűtleneknek lennünk hozzá. A választások idején a magyar egység jelszavával gazdagítottuk a parlament haladó, demokrata szárnyát.

"A magyar egység jelszava nem volt akadálya annak, hogy a MNSz parlamenti csoportja magáévá tegye a DPT programját, csatlakozzék a DPT-hez és harcoljon programja minél maradéktalanabb megvalósításáért."

A magyar egység jelszava nem akadályozza, hanem éppen elősegíti a romániai magyarság együttműködését a román demokráciával általában és a Román Kommunista Párttal különösen. "Igenis, elősegíti, mert az ország demokratizálódásának kérdése elválaszthatatlan a nemzeti egyenjogúság kérdésétől, márpedig a nemzeti egyenjogúságért folytatott küzdelemben az érdekelt nemzetiség teljes egészében mozgósítható."

A magyar egységnek azonban népi és demokratikus egységnek kell lennie. "A MNSz nem lehet más, mint a széles dolgozó magyar népi rétegek nemzetiségi egységszervezete. Hogy teljesebben, hogy valóban azzá legyen, ahhoz két dolog szükséges. Egyrészt, amire Luca László figyelmeztet: fokozottabb éberség a mi részünkről, a rontó befolyások, személyek kiküszöbölése. Másrészt amire Kurkó Gyárfás figyelmeztetett a tavaly és azóta is: az összes demokratikus magyar erők szorosabb összefogása, felzárkózása a MNSz-ben. Csak így lehet a Magyar Népi Szövetség útja a romániai

magyarság útja és így lesz a romániai magyarság útja a haladó demokrácia útja".

Szabédi László józan, megfontolt érvei, amelyek egyedül ^{iek} voltak ~~megfontolt érvei~~ a MNSz sajtójában, nem tudták meggondolkozttetni az éppen azokban a napokban ülésöző végrehajtó bizottságot. Köztisztviselői álló férfiak és politikai kalendárok ~~elhittek~~ elhitték - vagy nem törődtek vele -, hogy az "elzárkózás" felszámolása százados magyar intézmények, gazdasági egyesületek lefejezését, megszüntetését jelenti. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület ~~abban~~ abban az évben volt loz esztendő!

A Magyar Népi Szövetség központi végrehajtó bizottságának határozata. (Népi Egység, 1947. június 9.) A május 30 és június 2 között Bukarestben tartott ülés határozata hangsúlyozza, hogy "a nemzeti jogegyenlőség kiteljesedését csak az ország határain ~~belül~~ belül, a demokráta Romániában, a román haladó demokráciával szoros együttműködésben oldhatjuk meg." A MNSz köznevelődési téren minden eszközzel igyekszik elősegíteni a haladó szellem térhódítását, társadalmi és gazdasági téren pedig sikeres áll a dolgozó tömegek érdekeiért. "Törhetetlen hívei vagyunk a dunavölgyi népek gazdasági, politikai és szellemi közeledésének, de ugyanakkor tiltakozunk az imperialista célok érdekében folytatott, szovjetellenes élű dunavölgyi blokkpolitika ellen." A végrehajtó bizottság szembefordul bármilyen politikai, köznevelődési, vagy gazdasági elzárkózással, elkülönítéssel a román haladó demokrácia törekvéseitől, mivel ez "csak belső népi erőink elsorvasztására, a demokratikus összefogás harci erejének gyöngyítésére és a demokratikus központosítás gátlására vezet. Márpedig ez a demokratikus központosítás viszi előre gyakorlatilag a nemzetiségi egyenjogúság megvalósítását is."

A határozat erélyes tisztogatást követel, a politikai éberség fokozását. "Csak így tudjuk szervezeteinkben s ezeken keresztül népünk ^{ben} biztosítani azt a szilárdságot, amely megerő-

síti a román demokráciával való eredményes együttműködésünket."

Kihirdetett tehát a halálos ítélet a mindaddig sikeresen védelmezett ~~magyar~~ magyar intézmények és egyesületek ~~felett~~ fölött; a MNSz öakezével pusztította el őket, és velük együtt a ~~magyar~~ Kurkó Gyárfás egyéniségét, néphűségét, ~~magyar~~ *mozgatóerőt* magyar egységét.

Kurkó Gyárfás jelen volt a tanácskozáson. Nem lehet rekonstruálni, hogy mit mondott az ülésen, ha felszólalt egyáltalán. De a MNSz új rendjének jele volt, hogy Kurkó nevét nem a résztvevők élén sorolták fel, mint eddig kivétel nélkül mindig, hanem a tizenkilenc jelenvolt között, névsor rendjében, Köteles István és Mezei Lajos között.

Ez már mellőzés, kirekesztés, rangfosztás volt.

Másfél hónapon át Kurkó Gyárfás nem szerepel sehol. ~~Nevét~~ Nevét nem találni az újság hasábjain. Annyira feltűnő lett a ~~hiánya~~ hiányzása, hogy 1947. július 14.-én, mikor a Népi Egység bejelentette a MNSz megyei elnökeinek értekezletét, ~~YMI~~ a szokástól eltérően, külön kiemelte: "Az értekezleten részt vesz Kurkó Gyárfás országos elnök is, valamint Kacsó Sándor alelnök, Csákány Béla országos főtitkár, Takács Lajos dr. képviselő és Juhász Lajos végrehajtó bizottsági tag."

E híradással ellentétben, Kurkó Gyárfás nem vett részt a megyei elnökök értekezletén. Ezt mintegy "mellékesen" közli az 1947. július 21-i lapszám tudósítása: A romániai magyaroknak a romániai baloldal mellett van a helyük. Kacsó Sándor beszéde a MNSz megyei elnökeinek értekezletén. A kolozsvári gyűlésen Kacsó ~~Sándor~~ Sándor tartott beszámolót, mivel Kurkó Gyárfás országos elnök nem ~~jelent meg~~ *vett részt* ~~jelent meg~~. A jelentés hozzáteszi, hogy Kurkó betegen fekszik az egyik ~~YMI~~ kolozsvári kórházban, "réggi gyomorfekélye kiújult, hosszabb kezelésre van szüksége." Nem közölte a Népi Egység, csak a Világosság olvasói szerezhettek tudomást arról, hogy a végrehajtó bizottság

elnököt aposztrofálta "jobboldali reakciónak".]

Szövetkezeteink megegyeztek az INCOOP-pal. Hitelt és árut kap a "Szövetség" és a "Kaláka". A székely megyékben magyarokat neveznek ki a federálékhoz. (Népi Egység, 1947. július 12.)

A két ^{magyar} szövetkezeti központ megbizottai, Antal Dániel, Kacsó Sándor, Takács Lajos dr. és Cziko Nándor MNSZ-képviselők társaságában, bejelentették az INCOOP központjában a magyar szövetkezetek belépését a federálékba. A "Szövetség" és a "Kaláka" változatlanul tovább működnek és megtartják vagyonaállományukat. A vegyes lakosságu helységeken felülvizsgálják a szövetkezetek helyzetét, és biztosítják azok zavartalan, demokratikus szellemű működését."

Holló Ernő: Egyetlen jól szervezett szövetkezet félelem nélküli életet biztosíthat egy egész vidéknek. A Felcsíki Faipari és Gazdasági szövetkezet példás teljesítményei. (Népi Egység, 1947. július 20.) A magyar szövetkezeteknek a megyei federálékba való bevonása kapcsán a riporter felvilágosítja egy kiváló ipari termelőszövetkezet több ~~.....~~ mint tíz éves múltját. Alapítása évében, 1935-ben 50 tagja volt, számuk 1945-re 566-ra emelkedett, ma pedig egész Csíkszentdomokos tagja, pedig ez a megye legnagyobb faluja. Gazdák és munkások a tagok, a szövetkezet körfűrészeket, malmot, kőbányát, szénégetőt, villanytelepet üzemeltet, és szervezi a fuverozást.

Amióta megszűnt az elszigetelődés: új lendületre kapott a magyar szövetkezeti élet. Ötszáz szövetkezetünk már belépett a megyei federálékba. Huszonöt iparos szövetkezetet alakíthat.

(Népi Egység, 1947. augusztus 6.) A "Kaláka" központ 557 szövetkezete közül 500 már belépett a megyei federálékba. "Tudnunk kell, hogy szövetkezet ~~.....~~ életünk folyamatban lévő és tervbe vett fellendülését az tette lehetővé, hogy a Magyar Népi Szövetség ismeretes határozatai ~~.....~~ kimondották a romániai magyarság önműködő elszigetelődésének felszámolását és ~~.....~~ minden téren

a nemzeti egyenjogúságon alapuló, következetes román-magyar együttműködést kezdeményez^{ték.}

Magasabb életszínvonalunk egyetlen biztos záloga: sürgősen ki kell építenünk városi és falusi szövetkezeteinket. Hogyan lesz olcsóbb az élet, és miként élhetünk könnyebben meg? (Népi Egység, 1947. szeptember 16.) A szövetkezeti mozgalom történetének áttekintése során, szerző arról panaszkodik, hogy "lejáratták a szövetkezeti eszmét. "Falusi tömegeink, főleg a dolgozó földművesek és törpegazdák bizalmatlanul tekintenek a szövetkezetek felé, ahol sok helyt még ma is az egykori reakciós államhatalom által leplezett, tisztességtelen elemek garázdálkodnak, a szövetkezeti eszme leple alatt. Vannak ugyan dicsőre méltó kivételek, ezek kezei azonban meg voltak kötve a legutóbbi időkig hatalmon lévő, a nemzetiségi elzárkodás elvét hirdető szövetkezeti központ hibás magatartása miatt."

[Nyilvánvaló, hogy ennek a támadásnak az éle is a magyar szövetkezetek önállóságát védelmező Kurkó Gyárfás ellen irányult.]

Valójában nem is a magyar szövetkezeti mozgalom bizonyult a legfőbb ellenségnek a Magyar Népi Szövetséget hatalomba kerítették Bányai-csoport számára. Társadalmi, kulturális téren mindenütt megszervezték a "tisztogatásokat". Háromtagú bizottság a Romániai Magyar Dalosszövetség élén. (Népi Egység, 1947. június 19.) Lemondatták Tárca Bertalant a Magyar Dalosszövetség elnöki tisztségéről. Helyét egy vezető bizottság foglalta, amelynek tagjai lettek: Nagy István, a Zeneművészeti Főiskola igazgatója, Kostyák Imre énektanár és dr. Kiss Béla, a magánkonzeratórium igazgatója. A bejelentett változás szerint "ezentúl a Bartók és Kodály művészetében megújított magyar népi dalkultúra új lehetőségeinek útja nyílik meg közművelődésünkben."

evangélikus lelkésszel, a bartóki-kodályi népdalkultúra népszerűsít-
tőjével, az [REDACTED] első romániai Bartók-könyv szerzőjével, aki egy
időben a Népi Egység cikkírója volt.)

Szász Pálnak is távoznia kell az EMGE éléről. (Népi Egység,
1947. június 29.) A kolozsvári Világosság reakciónak bélyegzi
meg az EMGE elnökét és eltávolítását követeli.

Egy évvel előbb a MNSZ sajtója méltató cikkeket közölt
dr. Szász Pálról és meradandó érdemként emelt ki, hogy az Erdélyi
Magyar Gazdasági Egyesületet a nagybirtokosok érdekvédelmi szerve-
zetéből a kisgazdák egyesületévé tette. Az EMGE téli gazdasági
tanfolyamok [REDACTED] százait szervezte, amelyeken a magyar mezőgaz-
dasági szakirodalom legjobb művelői - a hajdani kolozsvári mezőgaz-
dasági akadémia neveltjei - korszerű gazdálkodásra tanították a
fiatalabb és idősebb magyar gazdákat. Nem szóltak most a leleplező
cikk az igazi indokról, amiért a román hatalom végképp félre
akerje állítani Szász Pált: egyik aláírója volt a Márton Áron püspök
által kezdeményezett memorandumnak a nyugati hatalmekhoz Erdély
hovátartozásának kérdésében. Szász Pált két év múlva letartóztatták,
Áron [REDACTED] püspökkel, Kurkó Gyárfás elnökkel, a szociáldemokrata Laka-
tos Istvánval és társaikkal közös perben elítélték. A román börtön-
ben halt meg.

Lemondtak az EMGE néppáruló vezetői. (Népi Egység, 1947.
július 4.) Dr. Szász Pál elnök, dr. Szász István ügyvezető elnök
lemondtak tisztségükről, hogy ne veszélyeztessék az EMGE jövőjét.
"Kiszorítottak két olyan vezetőt, akik elárulták a dolgozó erdélyi
magyar földműveseket." A cikk a súlyos vádat nem ismerteti. Az EMGE
élére öttagú bizottság került: Antal Dániel gazdamérnök, MNSZ-képvi-
selő, Kos Károly író, építész, MNSZ-képviselő, Tóth Géza háromszéki
MNSZ-képviselő (Vasile Luce féltestvére), Bikfalvy Ferenc,
az Erdélyi Gazda szakírója és Vass Márton Maros-Torda megyei [REDACTED]
kisgazda.

Vádak, amelyeket meg se próbálnak igazolni, vádalmak, amelyek képtelenségét mindenki tudja, de az egész társadalom bémultan hallgat. Ugyan, hol is szólhatna? A Népi Egység 1947. július 9.-i számának leleplező cikke a brassói magyar társadalom egyik közismert, tekintélyes személyiségéről. Mit keres Szele Béla dr. a brassói református iskolák élén? Egy tarka közéleti pálya, amely nem akar végetérni. A névtelenségben maradó cikkíró a célbavett ügyvéd egész életpályáján nem talál más, mint negativumot, sőt bűnököt. 1918 előtt a történelmi Magyarország rendszerét szolgáltatta. 1919-ben ő vonult fel Brassóban a tömegek élén, vörös zászlóval a kezében, de a cikkíró szerint csupán helyezkedés volt ez nála. csupán Egyéni érdekből vállalta a Magyar Párt brassói elnökségét, hasonlóképpen a Brassói Lapok főszerkesztői tisztét. 1944 után hízelt megjegyzéseket tett ugyan a Magyar Népi Szövetség vezetőire, de ez csak ravasz alkalmazkodás volt, valójában ugyanis Szele Béla dr. magyar nacionalista, irredenta, a népek ellensége.

[Szele Béla dr. 1919 január 2.-e és 1937 között volt a Brassói Lapok főszerkesztője. "A lap életében 1924-ben alapvető változás következett be: a vállalat ügyvezető igazgatója, majd 1928-tól tulajdonosa, Kehéne Bernát a lapot országos jellegű és jelentőségű, korszerű polgári demokratikus sajtószervvé fejlesztette. Bár a főszerkesztő névleg továbbra is a konzervatív Szele Béla maradt, a lap ténylegesen előbb a munkásmozgalomhoz közel álló Fűzi Bertalan, majd a népi demokrata Kacsó Sándor irányítása alá került." - Romániai Magyar Irodalmi Lexikon, I.kötet, ~~Kézirat~~ Bukarest, 1981.]

Hát aki méltatlannak találta a kizárást és fellebbezett? Várható-e méltányos elbírálást a fellejzott, ellenségkereső hangulatban? Igazságot kért egy néparulót megkapta! A brassói MNSz elutasította Kónya József fellebbezését. (Népi Egység, 1947. augusztus 16.) A tisztogatás során kizárt brassói hentes és

mészáros számlájára a névtelenségben maradó újságíró minden lehető vádat felvő. Antonescu rendszerét szolgálta, sőt egyenesen fasiszta volt. Kihasználta a szegény mészárosokat. 1945 után érdekből lépett be a Magyar Népi Szövetségbe, amelynek városi szervezetében a végrehajtó bizottság tagja lett. Bekerült a Magyar Gazdasági Tanácsba - a MNSz tanácsadói testülete -, a brassói magyar népi dalárda elnökének választották meg. A MNSz képviselőjelöltje is ~~jelölt~~ szeretett volna lenni, de "a nép ellenérzése" ezt megakadályozta. A szárazság idején a megszorult székelyek fosztogatója lett, mind nagyobb arányokban folytatta üzérkedését, többször szabotázseljárás indult ellene.

[A riport egyetlen azót nem említ arról, hogy Kónya József volt egyik kezdeményezője, mozgatója a Székelyföld iparosítására létrehozott "Horizont" népi részvénytársaságnak; erről a kezdeményezésről ~~és Kónya Józsefről~~ és Kónya ~~Józsefről~~ Józsefről ekkoriban a Népi Egység és a MNSz egész sajtója a legnagyobb elismerés hangján cikkezett.]

Szele Béla dr. nem sokáig bírta a Magyar Népi Szövetség és a Népi ~~egység~~ Egység nyomását. Nem az a hajdani energikus "szerkesztő" és parlamenti képviselő volt többé, aki a harmincas évek politikai harcai idején - a kortárs Miko Imre jellemzése szerint ²⁴ -- "tüzes magyar sajtóorgánummá" tette a Brassói Lapokat, aki ellen valamikor nem egy újság, hanem brassói román képviselőtársa, későbbi igazságügyminiszter ~~felbujtására~~ a román egyetemi ifjúság tüntetett az utcákon, és aki 1934-ben egyenesen a Népszövetségnél tett panaszt a brassói Magyar Keszino és a Polihéri Kör épületeinek elvételé miatt. Milyen "méltóság" volt egykori rangjaihoz lépest a főgondnokság az egyházközségben? Odáig terjedt az osztályharcos gyűlölködés, hogy onnan is kiűzzék?

Kurkó Gyárfás természetesen most sincs jelen.

Nemzetiségi kérdéseink megoldását a demokrácia megerősödése teszi lehetővé. A MNSz nem uri párt, hanem a dolgozó nép védője.

(Népi Egység, 1947. július 23.) Csákány Béla dr. főtitkár, Takács Lajos dr, a MNSz parlamenti csoportjának elnöke és Lázár József főszerkesztő előadásai. Takács Lajos azt próbálta bizonygatni, a nemzetiségi kérdés "nem jogi kérdés, hanem a demokrácia kérdése". Majd így folytatta: "Szervezeteink eddig főleg sérelmi politikát folytattak, s nem vették tekintetbe, hogy ezek a sérelmek csak a demokrácia megvalósulásával szűnhetnek meg."

^{Ezt a tételt}
Régi nézeteltérés a MNSz-en belül, ^{amelyet főleg Bányai László ismételt} ^{tte} 1945 óta, most, a parlamenti csoport elnökének szájából a szervezet hivatalos álláspontjává lett. Ne feledjük, hogy ebben az időszakban mondja el Takács Lajos azt a beszédét a román parlamentben - a békeszerződés ratifikálásakor -, amelyben örömmel nyugtázza, hogy a békeszerző nagyhatalmak nem iktattak be kisebbségvédelmi szakaszokat a román békeszerződésbe!

Zászlóvivő, legfőbb purifikátor továbbra is Csákány Béla dr. főtitkár, Kurkó Gyárfás egykori közvetlen munkatársa és bizalmasa. Bizalommal továbbra is előre! Csákány-vezércikk 1947. augusztus 23.-án, harmadik évfordulóján annak, hogy Románia kiugrott a háborúból és a németek ellen fordította fegyvereit. Leszögezi, hogy a felszabadulás döntő tényezője a Vörös Hadsegereg volt. A tömegek mozgósítása a demokratikus átalakulások véghezvitelére a felszabadulás utáni idők feladata lett. Említi a szakszervezetek megerősödését, a földreformot, az 1946-os választásokat és kitér a tisztogatásokra, amelyek egyaránt folynak a Magyar Népi Szövetségben, az Ekésfrontban, a Szociáldemokrata Pártban. "Az azóta megindult átszervezések és kizárások mind az egészséges fejlődés jelei." Elismeréssel szól a stabilizációról és felsorolja a további gazdasági feladatokat.

[A háború utáni első pénzrögzítést Romániában 1947. augusztus 15.-én hajtották végre.] "Magyarságunk demokratikus rétegei kivesszik részüket a munkából, mert tudják, hogy demokráciánk fejlődése teljesíti ki nemzetiségi jogegyenlőségünket, és mélyíti, szilárdítja, szélesíti az eddigi eredményeket."

Némelyek a MNSz funkcionáriusai közül annyira belelendültek a purifikálásba, az erdélyi magyarság "átnevelésébe", hogy a pusztán kizárásokat nem tartották elegendőnek. Lázár József, a temesvári csoporthoz tartozó főszerkesztő ki is mondja, vezércikke címében: A kizárás nem elég. (Népi Egység, 1947. szeptember 5.) A Magyar Népi Szövetségben megkezdett tisztogatást kellő politikai felvilágosításnak kell kísérnie. Elismeri, hogy "néhol eltávolítottak a vezető szervből olyanokat is, akik már a diktatúra éveiben is harcos demokratikus magatartásról tettek tanúságot", ugyanakkor másutt - hűségnyilatkozatuk alapján - meghagytak a szervezetben "konok reakciókat." Szerző a tisztogatást elsőrendű romániai magyar érdekeknek nevezi. "Ne feledkezzünk meg pillanatra sem arról, hogy ellenségeinkkel való leszámolás nélkül nem juthatunk tovább nemzetiségi jogegyenlőségünk kiteljesítésének útján."

Lázár József nem pontosítja, hogy "külső" vagy netán "belső" ellenségekről van-e szó. Vagyis Kurkó Gyárfásnak szól-e a hadüzenet?

[A sors fintora, hogy a nagy purifikátort, Lázár Józsefet később, a párttagok felülvizsgálatakor kizárták a Román Kommunista Pártból, és ennek odiumát viselte haláláig.]

Kurkó Gyárfás 1947. október elején tűnik fel ismét a Magyar Népi Szövetség életében. A központi szervezők értekezletén, Kolozsvárott, megjelent és belpolitikai helyzetelemzést tartott az országos elnök. A minőségi demokráciával nemzeti egyenjogúságunk tökéletesedik - mondotta Kurkó Gyárfás a MNSz központi szervezőinek értekezletén. Ezt a címet adta tudósításának a

Népi Egység 1947. október 5.-i száma. Először Bányai László tartott külpolitikai tájékoztatót, hangsúlyozva Kelet és Nyugat ellentéteinek kiéleződését. Kurkó Gyárfás a belpolitikai helyzet legfőbb jellemzőjének azt nevezte, hogy a parlamentben abszolút többségben vannak a demokratikus erők, végrehajtották a földreformot, felszámolták a reakció legális lehetőségeit, végbement a pénzreform és megtörténtek az előkészületek az igazságszolgáltatás reformjára is. A nemzetiségi egyenjogúság kormányzati program.

A lap tudósítása szerint Kurkó "foglalkozott a belső tisztogatás kérdésével is", de beszédnek ezt a részét az újság nem részletezte. Pedig bizonyára itt mondta el véleményét arról a kurzusról, amely az eddigiek ellentétére fordította a Magyar Népi Szövetség politikáját és őt is félreállította.

Még két beszédét jegyezte a Népi Egység. 1947. október 8.-i számában nagyváradi felszólalását ismertette. Kurkó itt néhány megoldott nemzetiségi gondról szólt, a CASBI-törvény és a 645-ös visszaperlési törvény módosításáról, majd rátért a lej stabilizációjára. A tudósítás címe is azt sugallja, hogy ez állt beszéde középpontjában: Demokráciánk ellenségei az új lej iránti bizalmatlanság keltésével igyekeznek szembeállítani a falu a várossal. Felhívta a figyelmet a készülő igazságügyi reformra, amelyben kifejezésre jut a nemzetiségi egyenjogúság.

[Szembetűnő, hogy a gazdasági kérdések során egyáltalán nem érintette a szervezetek ügyét, noha betegsége, illetve Vasile Luca Igazság-beli cikke előtt minden jelentősebb beszédében fő helyet foglaltak el a magyar szervezetek. Most lett volna az alkalom, hogy első ízben a magyar szervezetek beoltasztása óta elmondja a véleményét. Hasonlóképpen elkerülte azt, hogy nyilatkozzék a tomboló leszámolásokról, "tisztogatásokról."

Vagy ez esetben is a szerkesztő ollója avatkozott

közbe? 7

Brasóba küldték ki vagy hívták meg, a MNSz harmadik, temesvári kongresszusa után, hogy számoljon be a naggyűlés eseményeiről. Arról a kongresszusról, amelyen leváltották az országos elnökségről, elítélték a politikáját, és jóváhagyták az új irányvonalat, a gazdasági önállóság és politikai önérdek feladásának programját. Kurkó fegyelmezetten eljött Brassóba. Igaz, az új vezetőség kirendelte melléje a "temesvári csoport" egyik tagját, a bőszi purifikátort, Lázár Józsefet. A lap 1947. december 17.-i száma szerint, Kurkó Gyárfás beszédében szinte csak a nemzetközi helyzettel, ahogyan ő nevezte, a béke és a háború erőinek ellentétével foglalkozott. Lázár József - akinek a beszédét az újság sokkal részletesebben ismertette - "a harc fokozását" hirdette, a reakció támadására hívta fel a figyelmet, és az ő feladata volt az időszervi gazdasági kérdések taglalása.

Kurkó Gyárfás, maga is iparos, aki egész pályafutásán az erdélyi megyer gazdasági élet fellendítésén, a Székelyföld iparosításának merész tervén, a szövetkezetek egyenjogúságán munkálkodott, saját városában nem szólhatott a gazdasági ügyekről?

Vagy, ha szólt, mint október elején Kolozsvárott, a központi szervezők előtt, a szerkesztő kihúzta a beszédéből. Megcsönkíthatta a szövegét annak a lapnak a szerkesztősége, amelyet ő alapított 1944 őszén, és amelynek hivatalosan felelős szerkesztője volt 1947. október elejéig?

Már nem Kurkó barátja, Szabédi László a főszerkesztő. A költő, filozófus ritka szerencséinek egyike volt, hogy meghívták tanárnak a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemre. Egyébként a temesvári kongresszus légkörében feltétlenül leváltották volna.

Szabédi László — egyetemi tanár. A lap 1947. október 15.-i száma 4. oldalán, lényegében eldugott helyen adta hírül, hogy a Népi Egység főszerkesztőjét, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóját

meghívták a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Bölcsészeti karának esztétikai tanszékére. A méltatás szerint, Szabédi igazgatóként nemcsak a múzeum "újjáépítésében" fejtett ki áldozatos ~~szerepet~~ és értékes munkát, hanem ~~is~~ részt vett Sepsiszentgyörgy kulturális életében is. Egy éve vette át a lap főszerkesztését, ettől a munkájátoim most meg kell válnia.

Szabédi László neve azonban továbbra is, egészen a ~~1948.~~ Népi Egység megszűnéséig, 1948. ~~1948.~~ március elsejéig szerepelt a lap kolofonjában.

Helyébe egy teljesen ismeretlen és jelentéktelen ~~ny~~ temesvári újságíró, Peál János lépett. Bányai László környezetéből került ki, tehát már az új kurzus embere volt. Négy hónapos ~~munkássága~~ munkássága alatt sikerült szürkévé, egyhangúvá, de "harcossá" tenni azt a székely napilapot, amelyet Szemlér Ferenc, majd Szabédi László szerkesztett. Nevét soha nem tüntették fel a lapon; vagy azért, mert gazdái is tudták, hogy ~~ez~~ nem vonzaná, hanem riasztaná az olvasókat, vagy már az az új szokás volt, hogy a lapokat "szerkeszti a szerkesztőbizottság", vagyis a szerkesztő ~~névtelen~~ névtelen, nincs egyénisége, egyedüli feladata ^a a Román Kommunista Párt politikájának közvetítése a "széles dolgozó tömegekhez".

Kurkó Gyárfás nem a Népi Egységben, hanem a kolozsvári Világosságban búcsuzott ~~el~~ elnöki tisztétől, lényegében közéleti pályafutásától. Gyógykezeléséről visszatérve, egész oldalas vezércikket jegyzett, 1947. szeptember 29.-én, A néppel együtt címmel. Ebben megtalálhatjuk előző beszédeinek, cikkeinek elemeit is, sőt az írás tartalmaz "feltételes önkritikát", méltóságteljes hangon. ~~szöveg~~ A két nép őszinte megbékülését csak a kölcsönös megbecsülés, ~~szöveg~~ mélyreható nevelés és a társadalmi igazságtétel útján lehet eredményesen végigvinni. Vagyis: nem az új irányvonal által követelt román felsőbbség, az egyoldalú alkalmazkodás és a törvény előtti egyenlőtlenség révén. "Ha tehát ennek érdekében részletkérdésekben voltak

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

és lesznek vitáink, ezek közös célunkat, a békét, közös szabadságunkat s fejlődésünket kell szolgálni. Arra kérjük tehát legfelelősebb élharcos szövetségeseinket, hogy szinte megnyilvánulásainkat a megbékélés zsenge hajtásainak féltéséből fakadóknak tekintsék, és ne ellenséges szándéknak. "Egyértelműen elítéli a hónapok óta folyó tisztogatásokat: "Mellőzni kell az egyes helyeken beteges meggyanúsítással élő szennvedélyeket, és az éberség fokozásával együtt helyet kell adni a komoly építő munkának népünk minden jóhiszemű fia részére, mert ellenkező esetben népünket passzivitásba, tétlenségbe és ezzel a demokrácia ellenségeihez hajtjuk. Márpedig az ilyen munka nem kevésbé veszélyes a reakció tudatos aknamunkájánál."

Senki így ezt 1947 őszén nem fogalmazta meg!

Nem az önvizsgálat, hanem a további ellenségkeresés és önfeladás jegyében zajlott le a MNSz harmadik kongresszusa. Paál János, a Népi Egység új főszerkesztője vezércikkben ütötte meg a hangot. (1947. október 20.: Immár a harmadik.) "A nagy kérdésekből fakadó nagy feladatának azonban csak úgy felelhet meg [a kongresszus], ha a kiküldöttek és a sorakból kikerülő vezetőség olyan magyar, akik a rájuk váró munkát és harcot eréllyel tudják vinni és irányítani."

Bányai László köszöntő vezércikke kifejteti azt, amit Paál János zavaros írása csak sejtet. A magyarság harmadik szabad kongresszusa. (Népi Egység, 1947. november 17.)

"A bomlasztó élű sérelempolitika helyett, a határokon innen és túl kétes jellegű jogi keretek hajhászása helyett, a Magyar Népi Szövetség végleg a román haladó demokratikus erővel való mind szorosabb szövetségnek, a népi demokrácia erősítésének a a magyarság belső demokratizálásának útját választotta. Sem az ugynevezett "dél-erdélyi kisebbség-

érzet~~et~~, sem ~~ez~~ észak-erdélyi hatalmi érzet~~et~~ nem vezette, hanem az a gond, hogy az itt élő magyarság valóban az ország demokratikus fejlődésének éltető eleme és ezáltal saját boldogulásának megteremtője legyen."

[Burkolt, ~~ez~~ ^{vita a} névvel nem említett Kurkó Gyárfással, aki a székelyudvarhelyi második kongresszuson - amely Bányai László~~t~~ leváltotta alelnöki tisztéből - beszámolója elején megállapította: "Délerdélyi szervezetekben nem volt eléggé elmélyülve a nemzeti felelősség öntudata, nem bírtak a kisebbségi sorból kellő lendülettel felszabadulni. Észak-Erdélyben az elcsüggedés és a demokráciával szembeni bizalmatlanság következtében egészséges politikai magatartásunk szintén nem talált kellő jóhiszeműségre. E között a két kö^z között fejlődött központi vezetőségünk."]

A belföldi és a nemzetközi légkör Bányai Lászlóék törekvéseink kedvez. Noha a Népi Egység érdemben nem foglalkozott külpolitikai kérdésekkel, a puszta híradások is az osztályharc belső és külső éleződését érzékeltetik. A Romániai Szociáldemokrata Pártban felülkerekedtek az egyesülés hívei, és 1948. januárjára kitűzték az Egységes Munkáspárt megalakítását. November elején a baloldali pártok megszakították együttműködésüket a Tătărescu-féle szakadár liberálisokkal. Ana Pauker lett a külügyminiszter, Vasile Luca a pénzügyeket vette át. A parlamenti munkák megindulásakor az uralkodó a válaszfelirat átvételekor mondott beszédében elismételte a kormány által napirendre tűzött reformokat, de I. Mihály hangja érezhetően szenvtelen volt, csak ott melege~~d~~tt át, ahol az ő "drága hadseregéről" való gondoskodásról szólt.

A Népi Egység helyszíni jelentése a Magyar Népi Szövetség temesvári országos nagygyűléséről. Groza Péter dr. bejelentette: Takács Lajos dr. országgyűlési képviselőt a

a nemzetiségi minisztérium élére nevezik ki. (1947. november 23.)
Kurkó szerepe pusztán protokoll jellegű: ő nyitja meg a századik intézőbizottság ülését, de a jelentést - ellentétben a két előbbi kongresszussal - nem ő, hanem Csákány Béla dr. főtitkár tartja meg. Utána hozzászólások.

"A székelység köszönetét fejezte ki Czikó Nándor képviselőnek, a MNSz országos végrehajtóbizottsági tagjának azért az eredményes munkáért, amellyel a moldvai magyarság ügyét felkerolta".

Másnap a temesvári Operaházban megkezdődött a harmadik kongresszus. A termet román, szovjet, magyar, bolgár és jugoszláv zászlók díszítették.

[A román, szovjet és magyar zászlók mellett, mit keresnek a bolgár és jugoszláv lobogók a MNSz kongresszusán? Balkáni ravaszsággal kitűzték valamennyi szomszédos ország zászlóit. A piros-fehér-zöld nem az erdélyi magyarságot képviseli, hanem a szomszédos magyar államot. Így a magyar zászló sem hiányzik, de a magyar színek erdélyi tiltása is érvényben marad, amit Vasile Luca oly indulatosan követelt mindig.]

Meggyitő beszédet a kongresszuson Kurkó mondott. De a Népi Egység kiküldött munkatársa - Paál János, az új főszerkesztő - egyetlen mondatot sem tart fontosnak idézni belőle. Groza miniszterelnök bejelentette, hogy Takács Lajost "nemzetiségügyi miniszterré" nevezte ki. Hamarosan kiderült, hogy Takács nem teljes jogú miniszter lett, amilyen Vlădescu-Răcoasa volt, hanem csupán államtitkár, a minisztérium gazdája Petru Groza maradt.

A Magyar Népi Szövetség temesvári nagyülésének pénteki ülése. A megyei kiküldöttek felszólalásai. (Népi Egység, 1947. november 24.) Kacsó Sándor országos elnök tartott külpolitikai, Takács Lajos dr. elminiszter belpolitikai beszámolót, Csákány

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI-programja támogatta.

beszámolóját ismertette.

Választott a MNSz temesvári naggyűlése: Kacsó Sándor a Romániai Magyar Népi Szövetség elnöke. (Népi Egység, 1947. november 26.) Kós Károly elnökletével összeült a [redacted] jelölő bizottság. Elnök: Kacsó Sándor, alelnökök: Bányai László, Juhász [redacted] Lajos és Vass Márton. A politikai titkárság: Kurkó Gyárfás, Takács Lajos, Csákány Béla, Révy Ilona és Cziko Nándor. Végrehajtó bizottság: Balogh Edgár, Csűrös István egyetemi adjunktus, Dóry Erzsébet, Fehér Pál tankerületi főfelügyelő, Gaál Gábor, Gáll Kálmán munkás, Káli János munkás, Kis [redacted] Pál kereskedő, Kótay Miklós ifjú, László Ferenc dr. közjegyző, Lázár József író, Mezei Lajos munkás, Rácz György földműves, Székely Lászlóné, Szigeti József tankerületi főfelügyelő és Tóth Géza földműves.

(Az új vezetőség személyi összetételével kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy Bányai [redacted] Lászlónak, akit Székelyudvarhelyen, mint a magyar egység ellenségét, leváltottak, ismét sikerült alelnökké választatnia magát. A másik alelnök, Juhász Lajos - akinek majd 1952 táján, a MNSz önfelosztásában lesz fontos szerepe - szintén a temesvári dogmatikusok közé tartozott, Vass Márton [redacted] a parasztságnak mindig kijáró harmadik alelnöki tisztséget kapta meg, Oláh Péter és Köteles István után. Ebben az összeállításban - tekintve Kacsó Sándor erélytelenségét - az elnökség teljhatalmú ura Bányai László lett. a "MNSz rossz szelleme."

"Kurkó Gyárfás megbukott volna? - kérdezi emlékiratában Balogh Edgár - Így nem fogalmazott senki. A háttérből csak annyi szivárgott ki, hogy a MADOSz régi s az MNSz alapító elnökétől önbírálatot kértek a szövetkezeti kérdésben elfoglalt [redacted] nemleges vagy fenntartásos [redacted] állásfoglalása miatt. Luka László valósággal kérlelte - hangzott a féma - , de a nyakas székely hallgatott... Mint régi kommunista, fegyelmezetten alávetette magát a kongresszusi határozattá vált jelölésnek, s impozáns alakja továbbra is jelen

voit a közéletben. Szervezeti munkája sem hiányzott, de valami oda-
veszett az elnöki székből való távozásával. Az önéletrajzi beszéd, a
magunk erejéből való kiindulás, a belülről fenntartott egyenlőségi
tudat keménysége. " (Férfimunka, Magvető, Bp, ~~1986~~ 1986.)

Annak a bizonyos "fámának", amit Balogh Edgár említett,
alig volt bármilyen alapja. A Román Kommunista Párt vezetősége,
Vasile Luca köre leszámolt Kurkó Gyárfással. A pártközpontban már
nyár végén Kacsó Sándort szemelték ki elnöknek. Erre utal Robotos
Imre idézett emlékirata, hogy mikor tényleges és nem névleges
főszerkesztőnek szeretne megnyerni a Romániai Magyar Szó élére
Kacsó Sándort, a pártközpontban azt felelték, hogy Kacsóval más
terveik vannak.

Kurkó "további jelenléte", a lapgyűjtemények szerint, ~~1948~~
egy-két jelentéktelen megnyilatkozásra, megyei szintű gyűléseken
elhangozott beszédekre korlátozódott. Az 1948. március 28.-i választá-
sokon ugyan ~~1948~~ felléptették, a Népi Demokrácia Frontjának
közös listáján, Csík megyében, meg is választották, de parlamenti
tevékenységének ~~1948~~ semmi nyoma. A MNSz 1948 decemberében
tartott negyedik - egyben utolsó - kongresszusán nem szólalt
fel, a legfőbb vezetői testületekből is kiesett, csak a Központi
~~1948~~ Bizottsággá átkeresztelt ezékes intézőbizottságba választ-
tották be. A névsorban így szerepelt: Kurkó Gyárfás kisiparos,
Kolozs megye. - Népújság, 1948. december 15. [A következő évben
letartóztatták.]

Vasile Lucának a MNSz kongresszusa megnyitása alkalmával
elmondott beszédét 1947. ~~november~~ november ~~30~~ 30.-i számában
közölte a Népi Egység, kivonatosan. Luca László miniszter, a KKP
titkára: Mi tiszteletben tartjuk azt az egyházat, amely tiszteletben
tartja az állam demokratikus rendjét. Felidézte 1944 őszét, a
Maniu-gárdisták székelyföldi gyilkosságait, garázdálkodását, a
reakció támadásait, és azt, hogy ~~1944~~ a kommunisták ilyen körülmények

között hirdették meg a román és magyar nép egymásra utaltságát. Az erdélyi magyarság életében később is "voltak nehéz pillanatok, kecsgetések, hamis ábrándok, becsapások, csalfaságok. A Magyar Népi Szövetség azonban kiállt merészen, bátran még akkor is, mikor ez nem volt népszerű, amikor az imperializmus ismét szaggatni próbálta Erdélyt. [Nyilvánvaló utalás Magyarország területi kéréseire a párizsi béketárgyalások előtt és a béketárgyalások idején.] A jelen helyzetre térve, Vasile Luca élesen bírálta azokat, akik "keresztül a kezükben leborulnak a nemzetközi aranyborjú lábai elé. Kereszténységet hangoztatnak és nemzetiségi gyűlölködést szítanak. [Mivel akkoriban éleződtek ki az ellentétek a MNSz és Márton Áron római katolikus püspök között, Luca egyértelműen Gyulafehérvárra célozott.] Kijelentette, hogy Románia a legteljesebb vallásszabadságot valósította meg, ahol "senkit sem üldöznek és senkit sem vetnek börtönbe vallásáért." [A következő egy-két évben számolják fel, hatósági erőszakkal, a román görög katolikus egyházat, börtönzik be a római és görög katolikus püspököket, próbálják kényszeríteni a katolikus papságot, hogy tagadja meg Rómát.]

Luca László és dr. Takács Lajos miniszterek Sepsiszentgyörgyön. Az árak esnek, a pénz javul, s még Nyugaton a nyomor kísért, a Dunavölgyben megvalósult Kossuth álma - mondotta a pénzügyminiszter. (Népi Egység, 1947. december 1.) Vasile Luca bejelentette a régi pénzügyi gyakorlat végét, megígérte a kisiparosok védelmét és felvilágosításokat adott a gabonabeszolgáltatással kapcsolatban. "Az Erdélyben élő magyarság nem szétválaszt, hanem összeköt, és még jobban megerősít. Nyugodtan elmondhatjuk tehát, hogy legnagyobb magyarjaink, Kossuth, Klapka, Petőfi és a többiek álma megvalósult: béke lett úrrá a sokat szenvedett Dunapodencében. "Luca eddig magyarul beszélt, innentől románul folytatta. Kifejtette, hogy az "együttélő" népek egyenjogúsítása

révén milyen hatalmas segítő baráttra lelt a román nép, mert az erdélyi magyarság ma már igazi hazájának érzi ezt a földet, és a román néppel együtt áll ki, ha létünket, szabadságunkat bárhol is veszély fenyegeti."

[Vasile Luca ismét identitászavarba tévedt: Sepsiszentgyörgyön magyarnak vallotta magát: "legnagyobb magyarjaink..."

Egyébként, az újság szerint, ugyanaznap este Sepsiszentgyörgyre érkezett Gheorghe Gheorghiu-Dej pártfőtitkár, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, Traian Săvulescu földművelésügyi miniszter, Ion Gheorghe Maurer és Constantin Daicovici államtitkárok. Míg Luca "bevonulása a városba már diadalmenet számba ment" írta a lap, a munkásság zeneszóval, zászlókkal fogadta, addig a pártfőtitkár fogadtatásáról a tudósítás egyetlen laconikus mondatból adott hírt, hozzáfűzve, hogy a kormányférfiak a megyeszékhelyről Zágomba utaztak. Tegyük hozzá: minden bizonynyal vadászni.]

Vasile Luca akkoriban tetőző népszerűségét a magyarok körében jónéhány gesztus növelte. A pénzügyminiszter négymillió lej államsegélyt utalt ki a Székely Színháznak. (Népi Egység, 1947. december 13.) Vasile Luca pénzügyminisztériuma egyben "tisztázta a Székely Színházra vonatkozó, nem eléggé világos és félremagyarázható intézkedéseit, és elismerte a színház állami jellegét."

Kurkó Gyárfás eltávolítása a MNSz elnöki székéből az önerőre épülő nagy tervek, a székelyföldi ~~iparosítás~~ iparosítás, a Csíkzereda-Székelyudvarhely vasutvonal, a folyók erejének hasznosítása Bánky-turinákkal, mindezek bukását is jelentette. Az új elnöknek kellett tisztáznia a szervezet terveit.

Kacsó Sándor, a Magyar Népi Szövetség országos elnökének nyilatkozata. Az országos elnök körvonalazta a MNSz vidéki

szervezeteinek szervezeti, politikai, gazdasági, [redacted] nevelési és művelődési feladatait. (Népi Egység, 1947. december 25.)

"Most már nem sérelnék orvoslásáról vagy szóból, hanem meglévő vagy jelentkező [redacted] kérdéseknek az egyenjogúság elve alapján történető megvalósításáról." Az interjúban az elnök hangsúlyozza a MNSz szoros kapcsolatainak fontosságát a szakszervezetekkel, a szövetségi viszony továbbépítését a Román Kommunista Párttal, és az Ekésfront szervezeteivel. "Az iramos építés korszakáig jutottunk. Meg kell ragadnunk az ebben rejlő lehetőségeket, s ezért keményen kell félreállítanunk mindazokat, akik nyiltabban vagy elattomosan, boldog tudatlansággal vagy akárcsak érzelmi zürzevaraik [redacted] miatt akadályozzák ezt az építő munkát."

Közművelődési téren új szellem érvényesülését igényli, a népnevelés irányában.

"Gazdasági vonatkozásban vidéki szervezeteink ne országos vonatkozású elméletekkel foglalkozzanak, mert ezek megoldása kívül esik hatáskörükön és csak bénítja tevékenységüket."

[Ez métségtelen leintése az eddigi nagy álmoknak, [redacted] terveknek, és a figyelemnek a helyi jellegű tennivalók felé fordítása.]

Kacsó Sándor szépen, pontosan fogalmazott, szóban és írásban egyképpen. Jó stílusú író volt. Az interjú nyakatekert mondatai alighanem arra vallanak, [redacted] hogy készítője - feltehetően Paál János - adta meg a szöveg végső...formátlanosságát. Az új főszerkesztő lapjában szeretné tökéletesíteni fogalmazási készségét. Ami igaz és ami nem állja meg a helyét címmel (1947. december 25.) Paál János publicisztikát közöl a karácsonyi ünnepi számban. "Az ország másik végéből idekerült magyar" - vagyis Temesvárról jött lapszerkesztő - a székelyek társadalmában is ugyanazokat a társadalmi osztályokat [redacted] és törekvéseket fedez fel, mint az ország bármely részén élő magyaroknál. Igaz azonban

A kézirat publikálását a TK Kisebbségkutató Intézet 128848. sz. NKFI programja támogatta.

az is, hogy "a székelység, egy tömbben való élése [redacted] folytán a szórványmagyaroktól eltérő képet alkot magának bizonyos kérdésekről." Nyilván, nem társadalomtudományi felfedezésnek szánta ezt a megállapítást, te a temesvári szerkesztő, hanem "otthonosságának" igazolására a székely olvasók előtt: tudja ő, hogy mit várnak el tőle. Akkor mutat Paál János stílusa valamelyes biztonságot, ha szeminaryumi dolgozat [redacted] rutinja vezeti a tollát. A lenini nemzetiségi politika jogegyenlőségünk biztosítéka. (Népi Egység, 1948. január 22.) Halálának évfordulóján "Románia dolgozó magyar népe szintén kegyeletos hálával adozik a nagy Lenin szellemének, mert társadalmi és sajátosan nemzetiségi felszabadulását, jogegyenlőségének biztosítását a lenini-esztálini eszmék [redacted] jegyében harcoló Vörös Hadseregnek, valamint a romániai munkásosztály, mint a nemzetiségek kitartó fegyvertársa, reakciobellenes és imperialistaellenes, áldozatos, következetes harcának köszönheti."

Paál János négy vagy öt hónapos főszerkesztése alatt megritkultak az ilyen írások, a nemzetiségi kérdés megoldásáról, gondjairól. Egyetlen [redacted] esetben érdemesítették nagyobb terjedelmű írásra a téma. Takács Lajos nemzetiségi miniszter felhívása a [redacted] nemzetiségekhez a népszámlálásról. (Népi Egység, 1948. január 16.) A régi népszámlálások meghamisították a valóságot, mondja a Takács Lajos által aláírt "közlemény." [Ne akadjunk fenn a nyelvtani botlásra a címben és Takács dr. [redacted] miniszterre emelésén; a Népi Egység következetesen miniszter [redacted] az államtitkár.] "A vegyes lakosságú városokban és falvakban eszköz volt a népszámlálás a nemzetiségi számarány téves, erőszakos megváltoztatására. Hivatalos nyomás volt az anyanyelv, a nemzeti öntudat elhagyására." Ezzel szemben most a teljes jogegyenlőség érvényesül. Takács dr. felhívja a figyelmet arra, hogy ahol a nemzetiségek száma [redacted] eléri az összlakosság 30 százalékát, ott a megyei, községi hatóságok,

a bíróságok előtt törvény biztosítja anyanyelvük szabad használát. Fontos tehát ez a mostani összeírás a nemzetiségek ~~szerepének~~ irányának megállapítása szempontjából. "Felhívjuk tehát az összes Romániában élő nemzetiségeket, hogy nemzetiségüket és anyanyelvüket nyíltan és bátran jelentsék ki, és ne féljenek attól, hogy szabad kijelentésük elnyomásra, visszaélésekre adna alkalmat, mint ahogy ez a múltban történt."

A nemzetiségi kérdés ügyéhez kapcsolódott egy esztendő óta tartó vita erőszakos lezárása Kolozsvárott. Lakatos Istvánt és két társát kizárta a Szociáldemokrata Párt. (1948. január 23.) A kolozsvári Erdély híradása szerint, Lakatos Istvánt és dr. Pásztai Gézát ~~szociáldemokrata~~ a párt politikai vonalától való eltérés - előbbi esetében "többszöri, súlyos eltérés" -, dr. Alexandru ~~Luciánt~~ Luciót az Egységes Munkáspárttal szemben tanúsított kétes magatartása miatt zárták ki.

[Lakatos István, a Magyar Bizottság elnöke az előző években, a kolozsvári Erdély hasábjain éles sajtóvitákat ~~szociáldemokrata~~ folytatott a nemzetiségi kérdésről a Magyar Népi Szövetséggel, ennek központi lapjával, a Világossággal. E vitákról időnként beszámolt a Népi Egység is, szemelvényekkel, óvakodva a felmerülő kérdések kiélezésétől. Balogh Edgár, aki a MNSz részéről a vita legfőbb résztvevője volt, negyven évvel később megjelent emlékiratában így látta a viszálykodást:

"A szociáldemokrata sajtóban már kezdettől fogva meglévő ellenérzés a MNSz, mint nemzetiségi ~~szociáldemokrata~~ tömegszervezet ~~léte~~ létevel szemben még könnyen volt magyarázható a munkásegységfronton ugyan kisimult, de a történelmi felfogásokban mégiscsak meglévő különbözőséggel. Az Erdély szerkesztői ~~szociáldemokrata~~ oldaláról érthető volt a féltékenység, mely a kommunista vezetés alatt kifejlődött MADOSz, majd az ebből szélesült MNSz egész Erdélyre kiterjedő tömegbefolyásában a kommunista félnek a közös ~~szociáldemokrata~~ munkáske-

reteket túllépő hatáskörét nehezményezték, időben azonban itt valami többlet keletkezett, ami már nem volt magából a szociáldemokrata munkáspolitikából magyarázható. Inkább abból a reformista megalkuvásból, amely a forradalmi út vállalása helyett ~~valahol~~ valahol a háttérben továbbra is - vagy éppenséggel újra - a polgári demokráciával való kiegyezés, szóval a nyugati hatalmi szférában felerősödő antikommunista törekvések oldalára volt visszavonulában. " - Balogh Edgár: Férfimunka, Megvető, Bp, 1986

Természetesen, egész más érveket, igazságokat, szempontokat emlegetett - amikor rabságából kiszabadult - Lakatos István szociáldemokrata politikus, habár nézetei csak szűk szakmai körökben válhattak ismertté. Pedig az erdélyi magyarság 1944 utáni történetének feltárása rendjén, Lakatos Istváné tevékenységének igazi ~~lényegét~~ lényegét széles körben kellene ismertté tenni. Márcsak azért is, mert még mindig a Balogh Edgár-féle mereven kommunista értelmezés él az értelmiségben. Ez a téma, persze, nem tartozik a Népi Egység történetéhez. Vagy ~~azért~~ azért annyiban igen, hogy maradt egy ~~el~~ el nem oszlatott kód az 1946-os választások körül: milyen titkos megállapodás alapján léptették fel Háromszéken Szabó Albertet, a Szociáldemokraták megyei titkárát a Magyar Népi Szövetség listáján, mikor ~~megválasztották~~ másutt, Kolozsváron, a Szilágyságban a magyar szociáldemokraták a Demokratikus Párton Tömbjének listáin szerepeltek? Még hozzá Szabó Albert a lista második helyére került, mindenképpen "befutó" posztra. Sem azelőtt, sem azután nem volt MNSz-es kapcsolata. Háromszéken történt az alku? Vagy a két párt, a kommunista és a szociáldemokrata ország központjában? Mind a két változat érdekes tanulságokat kínálhatna a ~~kutatóknak.~~ kutatóknak.]

A Népi Egység történetének utolsó napjaira esett egy ~~esemény~~ jelentős munkásmozgalmi esemény, a Román Kommunista Párt és a Romániai Szociáldemokrata Párt egyesülése. Az újság gyűjteményé-

ből kitunik, hogy a szerkesztőségnek már nem volt kedve és ideje az egyesülési kongresszussal érdemben foglalkozni. Az újság hal-
doklott: szerkesztőinek szándéka szerint, vagy a MNSz-központ,
vagyis a kommunista pártvezetés akaratából? Ez is nem egy tanul-
ságot kínálhatna nemzetiségi szempontból.

A munkásoztlány többtermeléssel ünnepli a Román
Munkáspárt megalakulását. (Népi Egység, 1948. február 23.)

Hétszáz küldött a bukaresti Atheneul Român dísztermében. Ștefan
Voitec szociáldemokrata politikus nyitott meg a kongresszust.
Petru Groze dr. miniszterelnök a kormány nevében üdvözölte •

Kongresszust. Az ország dolgozóinak feszült édeklődése közepette.
Hivatalosan is megalakult a Román Munkáspárt. Gheorghiu-Dej tör-
ténelmi fontosságú beszéde. (Népi Egység, 1948. február 25.)

A Szociáldemokrata Párt vezetőségének utolsó ülésén Lothar
Pădăceanu főtitkár ismertette a megszűnő párt eddigi tevékenység-
gét. Gheorghiu-Dej történelmi jelentőségű politikai és gazdasági
jelentése a Román Munkáspárt alakuló gyűlésén. (Népi Egység, 1948.
február 26.) "Beiktatjuk alkotmányunkba az együttélő nemzetiségek-
hez tartozó állampolgárok már meglévő jogait, hogy bármilyen fokú
saját anyanyelvű iskolákkal rendelkezhetnek, továbbá, hogy szabadon
használhassák anyanyelvüket a közigazgatásban, igazságszolgálda-
tásban, ~~stb.~~ stb. "

Az alakuló pártkongresszus meglepetése: Lemondott Pătrășcanu
igazságügyminiszter. (Népi Egység, 1948. február 26.) Utódja
a miniszteri székben Avram Bunaciu eddigi miniszterelnökségi
államtitkár.

[Pătrășcanut a Román Munkáspárt alakuló kongresszusán
súlyosan elmerasztalták a nacionalizmus bűnében és nem választották
be a vezető szervekbe.]

1948 március elsején jelenik meg a Népi Egység utolsó
száma. A szerkesztőség azzal indokolja a megszűnést és Népújság
címmel új napilap indítását Brassóban, hogy Sepsiszentgyörgy

nem alkalmas környezet egy lap megjelentetéséhez. Ezt az állítást cáfolhatná, ha lenne értelme, a szentgyörgyi sajtó száz esztendő története. De egymást cáfolják a szerkesztőségi közlemények. 1947. október 22.-én az alapításról emlékezett meg egy rövid glossza: A hároméves Népi Egység. Felidézi a lapnak, mint a Magyar Népi Szövetség első hivatalos kiadvényének indulását és eddigi küzdelmeit a fasizmus ellen, a békéért, a népek testvériségéért, a romániai magyarság egyenjogúságáért. "Ebben a bátor, megalkuvás nélküli harcban ezután is az élen maradunk, különösen most, hogy lapunk a Székelyföldön jelenik meg, ahol fokozottabb mértékben tudjuk kezünkkel népünk gazdasági életének érverésén tartani, ahol jobban megérezzük magyarságunk szívedobbanását."

És most, a Népi Egység egyik utolsó számában, 1948. február 26.-án:

Március 1-től Népi Egység címmel Brassóban jelenik meg a Székelyföld napilapja. A közlemény hangsúlyozza, hogy a demokratikus fejlődés új korszakával lépést kell tartania a sajtónak. "Nagyobb távlatokat, jobb, gyorsabb, pontosabb hírszolgálatot ma csak fejlettebb kulturális és gazdasági gócpontból lehet kifejteni. Ez tette szükségessé a lap Brassóba költöztetését. Megmarad a sepsiszentgyörgyi szerkesztőség, és állandó tudósítók lesznek Csik és Udvarhely megyékben, "így a jövőben fokozottabban mondhatjuk magunkat a Székelyföld lapjának", az eddigi hátrányok nélkül. A szerkesztőség heti háromszor nyolc oldalt, nagyobb formátumot, és "a színvonal nem kis méretű emelkedését igéri."

Ez lett volna az igazi? Csak egy kevés őszinteségre lett volna szükség. Kimondani, hogy a Népi Egység Kurkó Gyárfás eszméjét, a nemzeti egységet jelképezte, és ezt elsöpörte az osztályharc mesterséges felszítása...

Gazdasági remények és csalódások

Biztonságos közoktatás és művelődés csak virágzó gazdasági életre alapozódhatik. A kisebbségi magyarság Trianontól kezdve mindenkor önálló gazdasági cselekvésre törekedett, ennek lehetőségét - tökeszegénysége miatt - elsősorban a kisipar meg a szövetkezeti termelési és elosztási forma kínálta. A helyi magyar (és német) tőke erős versenytársaként jelentkezett a régi Romániából beáramló pénz, illetve a területileg háromszorosára növekedett Románia piacainak kedvező lehetőségeit felismerő külföldi bankok egész sora. Megváltozott Erdély iparának és kereskedelmének területi elhelyezkedése. Nagyvárad és Szatmár ipari, kereskedelmi szerepe hanyatlásnak indult a közeli országhatár miatt, míg az ókirályságbeli kereslet nagyipar kiépülését serkentette - Bukaresttel, Brailával együtt - Tordán, Medgyesen, Kolozsváron és leginkább éppen Brassóban, ahol a munkaerő nagy részét a Székelyföld emberfölöslege adta.

Jellemző, hogy 1945 után Kurkó Gyárfás - maga is jól menő középüzem, egy sodronygyár tulajdonosa - és lapja, a Népi Egység a kisipar pártfogását egybekapcsolta a Székelyföld iparosításának merész terveivel. Kettősséget érhetünk tetten a lap egész gazdaságpolitikájában. Rejtetten bár, de mégiscsak a kommunista párt irányítását követő újságként, hasábjain megszólaltatja az osztályharcos szakszervezeteket, ugyanakkor a tőkéseket fokozatosan kiszorító kormányhatalommal szemben védelmezi a kisiparosokat, a középüzemeket, a távlatokat pedig az ipari szövetkezésben, illetve a székely iparosítás népi összefogással történő megvalósításában látja.

Brassó magyar kisiparosai 1944 előtt is vezető szerepet játszottak a város életében, Antonescu uralma idején pedig a nagy üzemekből eltávolított magyar munkások is vagy átszöktek a határon Észak-Erdélybe, vagyis Magyarországra, vagy beálltak valamelyik kisiparos műhelyébe. A magyar kisiparos 1940-ig ott volt a nyaranta megtartott "magyar napok"



felvonulói között - lényegében az iparosok szervezték -, az iparos társadalomra épített a kommunista mozgalom és a polgári Országos Magyar Párt egyképpen. Fontos politikai szerepet vállalnak a brassói kisiparosok 1944 után a magyar önszerveződésben. Gyakran kap szót a Népi Egységben a politizáló kisiparos, Jakab János, az 1946-ban a Magyar Népi Szövetség listáján mandátumhoz jutott egyetlen brassói képviselő, Szabó Béni szücsmester, a magyar segélymozgalom irányítója, Kónya József mészáros, a székelyföldi iparosítás céljaira alakuló "Horizont" népi részvénytársaság elnöke. Cikkeikben az erdélyi magyarság egyetemes kérdéseiről szólnak, de saját rétegük helyzetéről, gondjairól is. Ezek a gondok: nincs elegendő nyersanyag, a hagyományos kisipar sorvaadzik, nem tudják kiszolgálni a megrendelőket, egyre kevesebb az iparos tanuló. Jelzik mindezek azt, amit a szerzők nem vesznek észre vagy nem hajlandók tudomásul venni, hogy a kommunista párt távlati, sőt immár közelebbi politikája is nem a kis és középipar fenntartását célozza, hanem a magántőke és a magánkezdeményezés teljes kiszorítását a gazdasági élet minden ágából.

Különös módon, a politikában járatlanabb székely földműves rétegek ismerik fel vagy sejtik meg előbb, hogy az új rendszer, a kommunista párt uralma teljesen átrendezi a gazdaság szerkezetét, a földnek nem lesz többé értéke, vele a paraszti munkának sem. A bizalmatlanabbak, okosabbak vagy merészebbek más felé keresnek érvényesülést. Tömegek özönlenek be a közeli nagyvárosba, Brassóba, vagy ha ott nem találnak munkát, felkerekednek és át a Kárpátokon, Bukarestbe vagy az Ókirályság iparközpontjaiba. Ez a székely népáramlás útja akkor már majdnem egy évszázada. Hegedűs Loránt századunk elején riasztotta a magyar nemzeti közvéleményt - hiába -, hogy "szerte van fújva Romániában a székelység, mint a homok: néhol csak egy-egy szem,

néhol vastagabb réteg, s mindenhol szűrődik bele a talajba." "Nem csökkent a székely elvándorlás üteme a két világháború között és 1944 után sem. A Népi Egység 1946. július 23-án vezércikkben figyelmeztet az exódusra:

Vándorló székelyek.

Száz esztendőn át a székely írók, politikusok legjobbjai hirdették, hogy a Székelyföld népét csak az iparosítás mentheti meg, ez emelheti be végre a világfejlődés áramába. Lényegében azóta vált a megmaradás reményévé az ipar, hogy a határőri katonáskodás megszűnt "megélhetési lehetőség" lenni a székelység számára. Orbán Balázs, Koós Ferenc, Benedek Elek és nagyon sokan mások hirdették a "gépészet" megmentő lehetőségét. A székely iparosítás terve 1945 után ismételten erőteljesen dobbant be az erdélyi magyarság köztudatába. Kurkó mellett írók válnak a gondolat legfőbb harcosaivá. Balogh Edgár 1945. augusztus 31-én a Népi Egység-ben jelszószerűen üti le az alaphangot: "A Székelyföldet iparosítani kell!" Kezdhetnők-e másutt a Székelyföld nemzetiségpolitikai szerepének biztosítását, mint éppen a gazdasági újjáépítésnél? S ha már a székelység gazdasági kérdéseinél vagyunk, elhallgathatjuk-e, hogy túl a mezőgazdasági és erdőgazdasági erőgyűjtésen, lényegbe vágó gazdasági változásokra van itt szükség? A Székelyföldet iparosítani kell! Akárcsak a Zsil/völgye, éppen úgy az Olt völgye, a Vargyas völgye, a Homoród völgye, a Maros völgye is iparvidékké válhatik, ha megnyitjuk a hegyek mélyét s napvilágra hozzuk mindazt az ipari kincset, amelynek feldolgozásából a székely népnek a mainál sokkal nagyobb karéj kenyere lehet. A haladó demokrácia korszakában ide kell összpontosítanunk minden erőnket, s a Székelyföld gazdasági fellendüléséből tízszeresen és százszorosan kaphatjuk vissza mindazt, amit ebbe a munkába belegyúrunk."

1945 őszén levelek sokasága érkezik a Népi Egység szerkesztőségébe: az olvasók támogatják, sürgetik a Székelyföld iparosítását. Udvarhely megyében a Magyar Népi Szövetség összeírja a szakembereket. Almérnöki főiskola megnyitását tervezi, nyilván magyar előadási nyelvvel, Székelyudvarhelyen. Egy brassói gyári technikus, Tőkés István olyan kisüzemek sokaságát képzei a Székelyföldre, amilyenek Ausztriában vizek erejével működnek. A törpe erőműveket máris el lehetne készíteni. A brassói Schiel-gépgyárban, Tőkés munkahelyén el is készítenek néhány Bánki-turbinát, amelyeket felajánlanak vállalkozó kisközösségeknek. Egy fiatal bányamérnök, Benedek Pál elindul Székelyföldre, hogy felkutassa, osztályozza, kimutatásokba vegye az altalaj kincseit. Szemlér Ferenc őszinte lelkesedésében mai Jókai-hősnek, Tatrangi Dávidnak nevezi ezt a mérnököt. "Mi nem törünk olyan magasra, mint Tatrangi Dávid a maga ichorból készült villamos repülőgéppel. Mi nem az eget akarjuk meghódítani, hanem csak a földet. A föld mélyét akarjuk feltárni, hogy a Székelyföld éhezői, rongyosai, kivándorlói, cselédsorba kényszerülői végre otthon, saját földjükön találjanak munkát, födelet és boldogságot." (Tatrangi Dávid nyomában, 1945. szeptember 14.)

Népi Egység.

Benedek Pál tevékenysége nyomán Székelyudvarhelyen megalakult a Bányakutató Intézet. Sorra támadnak az életrevalónak tetsző ötletek. Ki kellene építeni a székelyföldi fürdőtelepeket. Ennek érdekében országos tanácskozást hív össze a Magyar Népi Szövetség. Ismét felcsillan a Székelyudvarhely-Csíkszereda vasútvonal felépítésének reménye. Az a vasút Udvarhelyet is bekapcsolná a gazdasági vérkeringésbe, az eddig szárnyvonal végállomásából fővonalon nyíló állomás lehetne a megye székvárosa. Brassóban gazdasági tanácskozást tartanak, egy sajátos gazdasági vállalkozás létrehozását határozzák el: Horizont nevű népi részvénytársaságét, amely elindítója lehetne a Székelyföld önerővel való iparosításának.

1945. február 28.-i száma arról adott hírt, hogy Hídvég (Háromszék megye) községi tanácsába beválasztották Boér Sándor földbirtokost is. A helyi földesúr mindig demokratikus megatartást tanúsított a falu népével, indokolta a cikk, még az előző év, 1944 őszén, jóval a földreform törvényének megjelenése előtt, önként felajánlotta birtoka nagy részét - az 50 hektáron felüli területet - a falu lakóinak. Kurkó Gyárfás egy nappal később egyenesen vezércikkben emelte ki az esetet.

A demokrata jogokért harcolni ^{kell} Népi Egység, 1945.

március 1.) "A korbácsosok és a jogait követelő néptömegre lövöttek táborá vegyen példát arról a hídvégi Boér Sándor földbirtokosról, aki a NDA munkatervének megjelenése után nyomban felajánlotta nagybirtokának a felosztását, kijelentve, hogy 50 hektártól is rendszeresen meg tud élni. Aki így gondolkodik, az az Arcvonal munkatervének híve, és a nép szívesen látja soráiban."

Úgy tetszik, hogy Boér Sándor beilleszkedése és befogadása mind a két részről szinte volt, ugyanis egy 1946. augusztus 30.-án közölt írás visszatér Boér Sándor példájára. (Egységes a magyarság Hídvégen.) Megtudjuk, hogy a Magyar Népi Szövetség hídvégi szervezetét Péter Mózes elnök és Boér Sándor irányítják. Utóbbiról újra elmondja az aláíratlan cikk, hogy még a földosztási törvény megjelenése előtt 168 hold első osztályú földet ajánlott fel a falu szegényeinek, maga mérte ki a parcellákat, és az első évben az igavonóval nem rendelkező újjgazdák földjét meg is művelte.

Ilyen magyar egységet képzelt el, hirdetett Kurkó Gyárfás; olyan összefogást, amelyben az egyéni érdek elé lépnek a közösség gondjai, feladatai és így a megmaradás magyar szigetévé válik minden család Erdélyben. Az írás a hídvégi magyar egységnek tudta be, hogy a nehéz gazdasági körülmények ellenére, a falu magyar népe négy tantermes iskolaépületet emelt gyermekeinek.

úgy látta, hogy "az írók mozgalma a nép mozgalmává nőtt, és ma már egy egész szabad ország mozgalmává változott." Szólt az írók erőteljes társadalmi szerepéről, amely természetesen nem nagyon enged időt számukra az írásra, de ezért művekben érlelődő tapasztalataik kárpótolhatják őket.

Meglepőnek tűnhetik, hogy Szemlér Ferenc, aki interjúiban, irodalmi vagy társadalmi vezércikkeiben mindig határozott, egy saját műhelyébe betekintést engedő beszélgetésben (öninterjúnak, tetszik!) egyszerre elbizonytalanodik, és még mindenféle kritika vagy az olvasók véleménye előtt, élesen bírálja új regényét, az Arkangyalok bukását. "Hiányosságát látom könyvemnek, a korszak rajza szempontjából, hogy zárt magyar szemléletet tartalmaz. Hiányzik a románok és magyarok viszonyának haladó szellemű kifejtése, hiányzik a németiség szerepének kidomborítása. Minderről csak célzások vannak ebben a könyvben. A magyarázata ennek az, hogy ez a könyv még az Antonescu-idők alatt készült, legális könyvnek." Szemlér ígéri, hogy a további kötetekben kiegészíti a korszak rajzát az itt nem szereplő vonatkozásokkal.

Felvillanó "narodnyik vitának" nevezhetnők Szemlér Ferenc indulatos hozzászólását a népi írók és a népi műveltség kérdéséhez. Kiindulópont Asztalos István cikke az Utunkban az aranyosszéki búcsúról; ebben az írásban keserű szavakkal fakadt ki egy ügyvédember ellen, aki a búcsút követő népi esten népdalként adta elő a "Messze, messze Csíkországban..." kezdetű műdalt. Asztalos hozzáfűzte, nem fanatikus híve annak, hogy mindenáron népdalra és néptáncra tanítsuk a népet. "Valahogy fonákságnak tűnik az előttem, hiszen soha nem jutna eszembe nyávogásra tanítani a macskát - írta Asztalos. - Fel kell ugyan hívni a nép figyelmét arra, hogy mekkora érték a saját művészet, tudatosítani kell előtte." A Népi Egység nagyon fiatal munkatársa

erre így replikázott: "Az Asztalos István által említett eset nagyon sajnálatos, de nem még sajnálatosabb-e, hogy népünk nagy hányada nem ismeri saját művészetét? Fonákság ez, ez a fonákság. Pedig így van szóról szóra. Népünk nem ismeri a népi műveltséget, szinte úgy is mondhatnók: nem ismeri saját magát... Falvainkon - különösen a székelyföldi s ezen belül is éppen a háromszéki falvakon - népünk elfelejtette, nem ismeri sajátos művészetét: dalait, táncait, meséig, verseit. Ez a sajnálatos helyzet, s ezen - azt hiszem, minden magyar egyetért velem - változtatni kell. Ha elfelejtette - meg kell tanítani ismét! Nem fonákság ez, hanem kötelesség." (Beke György: Népünk és művésze, 1946. október 6.)

Egy alcsíki földművesifjú válaszol a cikkírónak: valóban így van, népünk elfelejtette saját művészetét. Tenni kellene hát valamit. A magánlevélre nyílt sajtóválasz következik.

(Beke György: Kezdjük el a szolgálatot, 1946. október 27.)

"Az, hogy füledet sértik a »Szomrú vasárnap«-féle szörnyűségek, az nagyon is természetes. Hiszen ezekben a műdalokban, s az előbb említett színművekben nincs egyetlen őszinte szó, nincs egyetlen mondat, amely a közösség, népi életünk kérdéseivel foglalkoznék. Olyan távol áll ettől a világtól, hogy soha sem tud eljutni hozzá." Népünket meg kell tanítani a népi műveltségre. Népkönyvtár, népművelődési előadások, népi esték rendezése kínálhat keretet erre, a Magyar Népi Szövetség ifjúsági csoportjainak védnöksége alatt. Írói névsor következik, könyvcímek, amelyek feltétlenül kellenek a népkönyvtárakba. A klasszikus magyar költőkön, írókon kívül szerepel a magyar népi írók vonulata, Veres Pétertől Darvas Józsefíg és Kovács Imréig, de éppígy Kassák Lajos is, az erdélyiek közül pedig Nagy István, Asztalos István és Horváth István mellett, Szemlér Ferenc, Szabédi László, Balogh Edgár, Kós Károly, Kiss Jenő. Ismétlődik az érv:

ifjúságunk azért idegenkedik a népi műveltségtől, mert nem ismeri eléggé. Meg kell hát ismertetni vele. "Ez a munka szerves része annak a harcnak, ami parasztásunk társadalmi felemelkedéséért folyik, s a kettő elválaszthatatlan egymástól."

Szezlér Ferenc több mint egy hónap múlva - közbeesett a választási időszak - éles hangú glosszában tér vissza a kérdésre. (Népi művelődésünk ügye, 1946. december 1.)

"A Népi Egység egyik vasárnapi számában Beke György komolyhangú levelet intéz egy alcsíki ifjúhoz. Mi is egy véleményen vagyunk vele. Csakugyan nem szabad feledésnek engednünk népi művelődésünk hatalmas rejtek-kincsét. Ha már maga a nép volna hajlandó megválni tőle, tudatos szellemi tevékenységünkkel töltsük meg a veszésnek induló formát, tegyük az egykori népi művelődést nemzeti, tehát egyetemes művelődéssé."

Ebben a tevékenységben azonban nem lehetünk egyoldalúak. A népi művelődési kincs feltámasztása vagy érvényre juttatása nem jelentheti azt, hogy átadjuk magunkat valami ellenőrizhetetlen ösztönösség hatalmának, amely végül is nem Bartók Bélákat, hanem csupán Tanussy Decebálokat teremtene."

Egyik válfaja a vitának az irodalmi, művelődési hagyományok megidézése, újraértékelése vagy elvetése. E vonatkozásban a Népi Egységet a hódító mohóság, egyúttal azonban bizonyos egyoldalúság jellemzi. Egyértelműen vállalja Petőfi, Ady és József Attila örökségét - amit az "irodalmi vezércikkek" tárgyalásakor már tapasztalhattuk - óvatosabb a nem ennyire társadalmi közelségű költők iránt, és éppen azáltal, hogy szót sem ejt róla, elutasítja a "nem politizáló" irodalmat. Idők múlásával az elődökként idézett, tanúságra hívott költők ünneplése is ellankad. A júliusi Petőfi-évforduló évről évre veszít arányaiból, a költőre emlékeztető versek vagy éppen Petőfi költeményei az első oldalról bennebb

szorulóknak.

Még szembetűnőbb Ady "kegyvesztettsége" a lap szerkesztő^{e-} sében. Szemlér idejében vezércikkek születnek halála évfordulóin. 1948-ban - igaz addigra a kultúrányagok nagy része ~~eltűnt~~ a hasábkroól - már csak hírfejként közli az újság az Ifjú szívekben éleket (január 25-én), és a vers fölé tördelt hét soros emlékeztető olyan sablonokat mond, hogy Ady "a magyar irodalom legzseniálisabb költője" volt, az Ifjú szívekben élek pedig az "egyik legszebb verse."

József Attila "sorsa" a Népi Egységben ennél is elgondolkozatóbb. Decemberben, halála fordulóján minden évben emlékezik róla a lap. 1945-ben még a teljes elismerés hangján fogalmaz az aláíratlan cikkíró, a nép költőjét és a páratlan esztétikai teljesítményt emeli ki. (Most hét esztendeje, 1945. december 2.) Az osztály, a nép gondolatait, érzéseit mondta ki. "És amit kimondott, az a magyar költészet legcsoadalatosabb kincsei közé tartozik. Művéhez az évek egyre csak hozzáadnak, s ami életében olykor csak esetlegesnek és esendőnek látszott, arról most kiderül, hogy örök és megváltozhatatlan. Mi, kortársak és utódok csak hódoló csodálattal tekintünk fel egyre növekvő alakjára."

Következő évben megkésve jelenik meg emlékezés (József Attila, 1946. december 14.) Ez is aláíratlan. "A művész~~tö~~kély és a nép töretlen szeretete, a népért való felelősség és áldozatvállalás emelte József Attila költészetét olyan magasra, csúcsnak a csúcsok közé. S ez a költő, ki népének tanítója lett, műveivel arra oktatja az írástudókat, hogy az igazságot csak a legnagyobb művészi igényesség teheti hitelessé és el nem múlhatóvá a költészetben. De arra is, hogy a tökély csak üres kehely marad, ha nem telíti a néppel való együttélés élménye és elszántsága." A két irányú figyelmeztetés nyilvánvaló.

"Anyám kun volt, apám félig székely, félig román". Ezzel a címmel emlékezik József Attilára 1947. december 8-án



Holló Ernő. Felmondja az életrajzi adatokat, erős hangsúly esik szegénységére, üzöttségére. A vivódó költő helyett egy "ízig-vérig szocialista ember" áll előttünk, akinek legfőbb érdeme szinte-szinte az, hogy "megálmodta" a jövőt, vagyis a megemlékező jelenét." De álma most teljesült, s ez elégtétel annak a milliónyi dolgozónak, akiről versei szólnak."

Őszinte, megrázó Szemlér Ferenc egész újságoldalt betöltő vallomása Radnóti Miklósról. (1946. december 23.) Nem ismerte személyesen a mártír magyar költőt, de barátjának nevezi. 1940-ben, mielőtt a legionárius uralom lezárta a határt a szellemi termékek elől, Radnóti Válogatott versei jutottak el utoljára Szemlér brassói otthonába. Levélben szövődött későbbi barátságuk "a mind komorabb, mind szuronyosabb, mindinkább határok kerítése mögé húzódó, Kelet-Európába, és akkor sem szakadt meg, amikor érintkezésünk egyetlen eszközét: az írott szó levélben való továbbításának jogát is megvonták tőlük." Radnóti meggyilkolása után özvegye, "kedves Fanny" elküldte Szemlérnek a Tajtékos ég című utolsó kötetét, s "én megdöbbenem és riadtan lapozok közöttük, s kimondhatatlanul fáj a szívem." Felsőhajt Szemlér, hogy nehéz a "széptan barátságos szabályai" szerint elemezni e verseket. A halál motívuma hetven költeményben döbbeneti meg az olvasót. "Ha a történelem könnyebb életet és kevesebb életveszélyt bocsát osztályrészeül, talán Radnóti is belemenekül a művészi szépség elvonatkoztatott, hideg magányosságába, s embertelenül gyönyörű verseit ott írogatja a maga és egy beláthatatlan jövő számára." A sor azonban nem volt kegyes hozzá, megízleltette vele a földi élet minden durvaságát, szennyét, aljasságát. "De bármilyen rettenet is kapott a költő száján hangot, ez a hang a költészet, a legmagasabbrendű és igényű magyar költészet beszéde volt."

Irodalmi hagyományokat, régebbi és újabb klasszikusokat átértékelő igyekvését a Népi Egység kiterjesztette Reményik



Sándorra vagy Szabó Dezsőre, akikre később a gyanakvás és a vád feledés-fátyla borított. Reményiket halálának negyedik évfordulóján Jékely Zoltán ébresztgeti. (Reményik emlékére, 1945. november 2.) "Ő, aki mindenkor a kisajátító nemzeti önzés ellen küzdő pallos volt, 1941-ben tragikusan érezte, hogy fegyverét maholnap saját nemzete ellen kellene fordítania. Meghasonlott szava, sajnos, még csak pusztába kiáltott szó sem lehetett: a szabad véleménynyilvánítás hőhéra, a cenzúra acsarogva utasította vissza, kárhoztatván korszerűtlen verseit géppel sokszorosított példányban való titkos terjesztésre."

Szabó Dezső a két háború között közismerten nagy hatást gyakorolt az erdélyi magyar írókra. Úgy tetszik, hogy e hatás visszhangja, éppúgy, mint Reményik Sándor esetében, tartósabb maradt Dél-Erdélyben, Szemlér Ferenc körében, amely a Népi Egység ~~kulturális~~ anyagait meghatározta. Ez a lap erdélyi magyar társainál többet foglalkozott Szabó Dezső és Reményik Sándor örökségével. 1945. február 17-én budapesti jelentés alapján arról ad hírt a lap, hogy "Szabó Dezsőt január hatodika táján a Rákóczi-téren lőtt sebbel, holtan találták. Fél óra múlva ott, a téren el is temették. Temetésén hatan-nyolcan voltak. Az eddigi vizsgálat szerint Szabó Dezsőt két nyilas suhanc lőtte agyon."

Egy év múlva Bujdosó Gyula, a Népi Egység riportere debreceni tartózkodása alatt véletlenül összetalálkozott Szabó Dezső utolsó heteinek "pincetársával", Manyák András-sal, a Magyar Nemzeti Parasztpárt funkcionáriusával. Irodalomtörténeti érdekessége lehet Manyák András tanúvallomásának. (Bujdosó Gyula: "A fertelmes német halál ellen..." Szabó Dezső utolsó napjairól beszél egy szemtanú, 1946. február 10.) Manyák András három hetet töltött az íróval együtt közös óvóhelyen az ostrom napjaiban. "Lövésnek becsapódása, bombák robbanása reszkettette felettük a földet. Lent pedig, az óvóhely félhományában, fullasztó olajmécse-

sek kísértetiesen lobogó fényénél ott ült velünk Szabó Dezső. Asztmás volt, fulladozott a nehézzé sűrűsödött levegőtől. Maradék kis ételét gyermekekkel, (apró magyarjaival) osztotta meg... Akkor már nagyon gyenge volt... Két utolsó írása mégis ott született meg, a mécses mellett, az óvóhely levegőtlen világában... Az egyik egy mese volt. Igazi Szabó Dezső-írás... Különösen, sötét hangjában ott hordozta, hogy bomborbanások, légnyomások döbbenetes pillanataiban született. Ezt a mesét az óvóhely közönségének többször el kellett mondania."

Közli a Népi Egység Szabó Dezső utolsó írását: Péter és a légnyomás. Az óvóhelyen született bizarr mese a háborúval packázó képzelet játéka.

Ápolni igyekezett a lap a helyi irodalmi hagyományokat is, elsősorban Zajzoni Rab István csángó költő emlékét. (Pürkereci Szász István: Zajzoni Rab István, 1947. április 6.) Nem feledkezik az újság Vajda János halálának félszázados évfordulójáról. (1947. február 24.) De mind kisebb tér marad a ~~magyar~~ irodalmi hagyományok idézésére. Az élő irodalom forrása is csaknem teljesen elapad. Járható útnak az mutatkozik, ha az emlékező szerző valami nagyon időszerű ürügyet keres. Politikai jelszó a békeharc? Mi sem egyszerűbb, mint Bessenyei Györgyöt besorolni a hajdani "békeharcosok" közé. (Holló Ernő: Régi magyar költő - a háború ellen. 1947. szeptember 22.) Bő idézetek kínáltak fel Bessenyei háborúellenes gondolataiból, ezek bemutatása után azt is elmondja róla Holló, hogy úttörője volt Martinovicsék, Batsányi Jánosék mozgalmának, nevét pedig az utókorban "a demokráciának fel kell jegyeznie, hogy erőt szerezzenek a további harcokhoz."

Ki-kitekintett a brassói magyar lap a világirodalom távoli tájaira, főként az orosz és szovjet meg a francia irodalomra, egy-egy írói születésnap, vagy halálozási évforduló alkalmából. Egyfajta vita volt ez is: a feledéssel vagy az előítélettel.

írókat akart beemelni a köztudatba és - néha - kiiktatni másokat. Lew Tolsztojt idézi Szemlér Ferenc 1944. december 3-án, a nagy orosz realistát az 1917-es forradalom előfutárának tüntetve fel. "Kétségtelen, hogy a halála után nem egészen egy évtized múlva kitört népforgalom előkészítéséhez az ő művei is hozzájárultak. A néphez szóló iratok is, de a regények is. A néphez szóló iratok közvetlen hatása beletorkollott a forradalom vezetőinek tudományosan és pontosabban végzett felvilágosító munkájába." 1947. október 20-án Holló Ernő Tolsztoj legendás, szomorú "futását" meséli el Jásznájá-Poljánáról, a családi hajlékból az asztapovi vasútállomásig, Holló a történet egzotikumára összpontosít. Puskin születésnapjáról két ízben is megemlékezik a lap. 1945-ben még egy portréval, amelynek aláíratlan szerzője jól jellemzi a költőt, hogy "benne testesül meg a történelmi orosz nemzet jelképe", az 1947-es évfordulón már csak egy Puskin-vers jelenik meg - Hűvös szerelem -, az is a hírfej helyén. Nyilván ezek az emlékezések rövidek, a legfőbb vonásokat emelik ki, erősen somatizálva. De a Népi Egység 1945 karácsonyán Illyés Gyula egykori "pompás tanulmányát" is közreadta a Nyugatból Puskinről, akiben a nagy tehetség nagy jellemmel párosult. Puskinről az oroszok után a magyar olvasók tudták legjobban, hogy kicsoda. Gorkij születésnapján a névtelen szerző csak az író politikai jelentőségére figyel (1945. március 28.), Majakovszkijről a szintén aláíratlan cikk azt is elmondja, hogy egykor stílusbeli külön^ségek jellemezték, de ezek egyéniséggé nemesedtek, s szavaiban meg rímeiben felízzott a nagy költészet. Rövid idő alatt ő lesz a forradalom hivatalos költője. Néha meglehetősen ismeretlen szovjet íróról, költőről meleg hangon ír a lap, ha ez valaminő kapcsolatban állt a magyar irodalommal. Ezért kapott nekrológot Paszinok Makar (1946. május 7.), a hajdani bjelorusz foltozó cipész, aki az első

világháborúban, hadifogolyként egy magyar családhoz volt kiadva munkára, s nemcsak magyarul tanult meg kiválóan, de Petőfit előbb ismerte meg, mint Puskit. 1917 után vörösgárdista. "A polgárháború befejezése után egész sor verset írt a magyar dolgozók életéről és harcáról. Ódát írt Petőfiről és cikket Csokonairól, Berzsenyiről, Katona Józsefről és Adyról."

Az élő szovjetorosz irodalomból a legnagyobbak ^{por} ~~szerep~~tré-ját rajzolja meg a Népi Egység. Alexej Tolsztoj halála alkalmából Bányai László tekint végig életművén. (1945. március 4.) A Kálváriát a Csendes Donhoz hasonlítja. "A tragikus erejű tisztázások regénye ez: hogyan válik ki és fonódik össze az értelmiség legjobbjainak ügye az öntudatra ébredő tömegek ügyével." A Nagy Péterben a történelmi regény járható útját mutatja meg. Fedor Gladkov a névtelen cikkírótól - 1945. február 10-én - néhány sablonos mondatot kap. Ilja Ehrenburg műveiből háborús publicisztikáját említi a szintén aláíratlan cikk. (Az első számú hírlaptudósító, 1945. január 31.) Solohov jubileumán (Solohov negyvenéves, 1945. július 6.) a rövid köszöntő nemcsak jól dokumentált, nemcsak irodalomban otthonos szerző tollából származik, de - ami egy ilyen emlékező cikk hatásának egyik titka - a magyar olvasóhoz szól, a magyar olvasóhoz akarja közel hozni Solohov írásművészetét. "Solohov ünneplésében mi, magyarok is teljes odaadással részt veszünk. Egy szovjet író sem áll oly közel a magyarsághoz, mint ő, mert a kelet-európai ember lelkeségét, a paraszti világot nála hitelesebben még senki sem mutatta be. **Ha** Solohovot olvassuk, Móricz Zsigmondra, Veres Péterre kell gondolnunk. Solohov világa az ő világuk is."

A nyugati irodalmakból csupán a franciák kerülnek a lap érdeklődésébe. André Gide Nobel-díja ellen névtelen cikkíró felháborodottan tiltakozik. (Az idei irodalmi Nobel-díj, 1947. november 24.) Gide behódolt a német megszállóknak,

méltatlan a díjra. De hát a díjosztók ezzel nem törődnek, fordul ellenük a cikk haragja. Árnyalt portrét rajzol Karács Andor Barbusse-ről, a nagy antifasiszta és antimilitarista halálának tizedik évfordulóján. (1945. augusztus 31.) Kiemeli Barbusse hitét az ember jogában az élethez és a szabadsághoz. Jellemzi a Tűz című regényét, Jézusról írt könyvét, a Monde hetilap megalapítását, "amely az európai lelkiismeretet akarja felrázni és a közelgő veszély tudatára figyelmeztetni." Értő irodalmár munkája Paul Verlaine arcképe is (1946. február 19.), amely - abban az időben szinte szokatlansággal - elismerően szól a nem realista költői módszerről. Paul Verlaine ugyanis "költészetében is elfordult attól, ami világos, ami kézzel fogható. A dolgok közvetlensége helyett a mögöttük rejtőző titkot kereste, s végső fokon feloldódást a misztikumban. Verlaine mélyen lenézte azt az irodalmat, amelyet az értelem mozgat, a határozott fogalmakat. Az ő költészete az álmodozás költészete. Csupa érzés és dallam. Szétzúzta a verset, elvetette a formát a belső zeneiség kedvéért. Verseiben muzsikálnak a szavak és különös, sejtelmes hangulatba ringatják az olvasót."

Vidéki politikai napilapban - éppenséggel néplapban! - merészség-e egy ilyen költői jellemzés, elrugaszkodás-e az olvasóktól, vagy éppen bizalom értelmi-érzelmi erejükben? A Népi Egység irodalma, mintha csak e két véglet között keresné a helyét, egymás után, néha egymás mellett jelentkezett magas esztétikai szinten és primitív túlmagyarozottságban. Elsősorban a költeményekre áll ez, a próza egyértelműbb, hagyományosan realista, a riport erősen váltakozó a valóságfeltárás-kísérletektől a tétel-illusztrálásig, a publicisztika nemkülönben.

A harsány hang nem annyira a megdöntött diktatúra elátkozásakor vagy a népi dalnokok megszólalásakor érzik hamisnak, hanem hivatásos költők szerepjátszásakor. A Népi Egység első időszakában még igen sok verset közölt, teljes oldalnyi összeállításokat is, ez a bőség később nagyon elsorvadt,

és hónapszámra nem jelent meg költemény. Indulásakor a lap a politikai indulattól feszülő verseket kedvelte, és Szemlér Ferenc kezdeményezésére, Dalol a nép felcímmel rovatot nyitott egyszerű olvasók kísérleteinek.

Másik rovata a lapnak: Versek az elnyomatásból. Kurkó Gyárfás Földért harcoltak című verse (1944. október 27.) inkább politikai hitvallás, rímekben. Ez a rovat közölte Bányai László két versét, amelyek az Antonescu-diktatúra alatt névtelenül jártak kézről kézre. A Légy egy velük, agitációs vers, de a Kis fiam (1944. október 26.) a hontalanság fájalmát már-már kölcsöys vízióba vetíti ki.

Kísért a nyomor és elnyomottság divat-romantikája. A prózában figyelmet érdemlőt közlő Bíró Csaba diák verse (Miért, 1945. december 6.) szerepjátszás, József Attilás szavakkal, hitel nélkül:

"Didergünk fűtetlen szobában,
Míg apánk izzad bent a gyárban."

Bíró Csaba két évvel előbb átélt, eredeti verset közölt a Tatrang parti természet szépségéről az aradi Havi Szemlé-ben, a délerdélyi magyarság akkori egyetlen irodalmi folyóiratában. Talán nem is méltányos egy középiskolás diák szerepjátszását emlegetni példának, mikor a Baumgarten-díjas Szemlér Ferenc 1944-1946-os versei szintén az ószinte vergődés és az ijedt szerepjátszás között csapongtak. Kántor Lajos és Láng Gusztáv a Romániai magyar irodalom 1944-1970 című munkában kiemeli, hogy Szemlér fiataalkori verseiben ott kiáltott a környező világ szorítását a lélek drámájává élő, lázongó indulat, ezt a harmincas évek közepétől tudatos társadalomkritikává mélyíti versben, esszében, publicisztikában. "A csaknem negyvenéves költő 1944 után természetes és vágyott közegét találja meg a születő demokráciában, a szocializmus vonzaskörében... Az elvek szintjén zökkenésmentes azonosulás az új renddel korántsem ily zökkenésmentes változást eredményez költészetében." Az irodalom-

történészek kimutatják az "osztályt cserélő" költő őszinte vívódását és a proletkultos "azonosulás" felszínes élményét az elképzelt tömegekkel. A Népi Egység gyűjteményében nyomon kísérhető ez a bizonytalanság, Szemlér ugyanis abban az időben - még az Utunk megindulása előtt - itt jelentette meg ~~frissen~~ írt verseit. Van köztük jó néhány "időszerű krónika" napi feladatokról (Kelj föl!, 1944. december 23., Éjjelenként, 1944. december 3., Kép, 1944. november 18., Honfoglalás, 1945. március 30.) Legriasztóbb példája lehet költői tétovázásának az a verse, amelyben úgy hiszi, hogy a munkások életérzését fejezi ki (Mi, munkások, 1945. június 24.)

"Mi többet dolgozunk, mint mások
mi vagyunk az előmunkások."

E "belehelyezkedés" után a gyári dolgozók nevében kijelenti, hogy a termelés hős menetében mindig az élen haladnak, mindig bírják erővel, ha más rég ki is "döglött" már. Majd a leginkább demagóg befejezés:

"Nem dolgozunk ennivalóért,
hanem csak a tennivalóért!
Bátran belekezdünk ezennel
s végezzük majd győzelemmel!"

Ennek a versnek - időben is - a szomszédságában születik az az őszinte útkereső költemény, amelyet Kántor és Láng a költői önérzet és önelemzés fellobbanásának nevez, s amely gondolatában, ritmus- és rímképletében egyaránt Adyt visszhangozza:

"De nincs oly kéz, mely visszalökne,
nincs oly út, mely visszavisz.
Sorsom, lelkem hozzátok kötve,
tiétek vagyok mindörökre,
életre is, halálra is."

Ez a gyónás igazi azonosulás, értelmiségi módján, költő módján, Ady módján a dolgozó néppel. (Életre-halálra, 1945. július 8.)

Prózai anyagaiban egységesebbnek tetszik a Népi Egység, két uralkodó vonulatot látni - témák szerint -, egyik a hagyományos falukép, lázadó felhangokkal, másik a városi élet mindennapjai, elzúgott világháború konfliktus-nyomai-val. A próza ábrázolásmódja nem is nyújt olyan tág teret a hirtelen indulatok vagy harsány jellegű kifejezésére, mint a vers. Mintegy 75 novella, illetve karcolat, regényrészlet jelent meg a lap fennállása alatt, ezek sem egyenletesen oszlanak meg az évfolyamok között, közlésük eleinte rendszeres, majd szinte teljesen el is marad. Petőfi naplójegyzete, Móricz Zsigmond (A debreceni csordás, 1944. december 23.), Benedek Elek (A vén bányász, 1945. október 21.) novellái, Szabó Dezső groteszk meséje képviseli a klasszikus magyar prózát. A világhíregebb a prózában összehasonlíthatatlanul erőtlenebb, mint a költészetben, Thomas Mann (Századunk alapvető ostobasága, 1946. november 24.) és Ilja Ehrenburg (Búcsú Amerikától, 1946. július 28.) jelzik a kortárs nagyvilágot. A korabeli magyarországi prózából Illyés Gyula két munkáját (Rokonoknál, részlet az Oroszország című kötetből, 1944. november 3. és A földosztás kérdése 1848-ban, részlet a Petőfi című könyvből, 1944. november 26.); Zilahy Lajos két novelláját (A ballerina halála, 1945. október 21. és Őszi légy, 1945. november 11.), Illés Béla Csapajev-portróját (1945. december 31.) és Gábor Andor szatírját (Szenzációs nyilatkozatom az atombombáról, 1946. január 20.) ismerhette meg a lap olvasóköre. Az akkori-ban Erdélyben élő és alkotó írók közül prózával szerepelt Benedek Marcell (kétszer), Nagy István (háromszor), Asztalos István, Méliusz József és Szabédi László egyszer-egyszer. Időnként feltűnnek a lap hasábjain a prózában akkor indulóknak számító nevek, egy karcolattal Balázs Péter (Rokonok), 1945. szeptember 9.), egy novellával Sóni Pál (Talamon temetése, 1945. július 8.). A Sóni-novella első drámai erejű jelzése a lapban, a széppróza eszközével, a munkaszolgálatra kénysze-

rített magyar zsidóság sorsának. A szomorúság, a méltánytalanság megrázó tragédiáját villantja fel a novella, de belőle nem a bosszúállás vágya süt ki, hanem éppen úgy, mint mondjuk Vas István deportálást idéző művéből, a humanizmus fölénye és ereje az embertelenség aljassága és gyávasága fölött.

Leggyakrabban szerepelnek szépprózával a lap szerkesztői vagy közvetlen munkatársai. Szemlér Ferenc csak egyetlen karcolatát adja le lapjában (A mozdonyvezető, 1945. november 11.). Ez a téma vissza-visszatér Szemlér írásaiban, a mozdonyvezető nagypapa a munkásokhoz való tartozás - fizikai - kötelékét jelképezi számára. A karcolat címe alatt az évszám, 1944 azt kívánja érzékeltetni, hogy ez a vallomás a nagy történelmi fordulat esztendejében született, nem véletlenül éppen akkor. Szabédi László egyetlen itt közölt - régebbi - novellájla, A keserves, egy falu temetés groteszk-drámai bemutatása (1946. szeptember 22-én).

Az erdélyi magyar életérzést legerőteljesebben Méliusz József regényrészlete fejezte ki. ("...Fecit magister de Rosenav", 1946. július 21.) A Sors és jelkép e mozzanata azóta belevésődött a romániai magyarság nemzeti öntudatába: a délerdélyi magyarság szorongatott sorsa Antonescu idején és e nyomottságban-üzöttségben megacélosodott ki-sebbségi humanizmusa.

A barcasági csángó-magyarok lázadását a fasiszta hatalmaskodással szemben a diák Bíró Csaba egyik karcolata villantotta fel. (A sarjú, 1944. december 10.) A témán is érezhető a klasszikusok sugallata, a megmódolás Móricz-iskolát idéz.

A lap belső munkatársai, illetve állandó szerzői közül a többség közölt - Szemlér Ferenc gyámkodó pártfogásával - prózai kísérleteket. Névsor rendjében: Babuczay György

(nyolc írás), Beke György (négy karcolat), Holló Ernő (egy munka), Kovács J. István (két tárcsa), Polgár István (két írás), Nikodémusz Károly, aki verses drámát és novellás kötetet adott ki a két háború között s a brassói magyar irodalmi élet számon tartott alkotója volt, két karcolatjal jelentkezett a lapban (A feleségem oroszul beszél, 1946. június 9. és A pók, 1946. június 30.). Szerepelt publicisztikával is, az egyház új útját kereső írásokkal, mint a brassói magyar evangélikus egyházmegye fősperese. Helyi szerző Adorjáni Dezsőné és Szabó Sámuel, előbbi két, utóbbi egy közléssel. Találkozunk nevekkel, nem is rossz írások alatt, amelyek nyomtalanul eltűntek: Borcsa István, Gál György Sándor, Kirják Károly és Tomaj Péter.

Legsűrűbben szerepelt prózával a belső munkatársak közül Sipos Bella, aki tizenhat novellát, karcolatot, színes tárcát adott közre, számtalan riport és hangulatos vezércikkek mellett. Két ~~szertendő~~ prózatermése ez az író pályáján. Egy máramarosi faluban született, Budapesten ismerkedett meg csángó férjével, együtt jöttek Brassóba. ~~...~~ *Magyarországra* ~~...~~ önpusztító dzsentriket és komisznak nevezett parasztokat, ficsurakat és a sok állástól elvastagodott lábú cselédasszonyokat; ezek lépnek be novelláiba, karcolataiba, hozzák léha vagy nehéz túlságosan könnyed és lehúzóan nehéz sorsukat, és az író megértéssel, féltéssel, szeretettel közelít valamennyiükhöz. Írói képzeletében a mese nyitott új virágokat (Mackó Marci kalandjai, Ágrólszakadt rokonság) és a barcasági csángóság népköltészetéhez hajolt vissza, hogy Horger Antal abbamaradt munkáját folytassa. Horger brassói főreáliskolai tanárként - jóval a József Attila-affér előtt - elsőnek gyűjtött egy kötetre való hétfalusi népmesét, főként Tatrang, Pürkerec és Zajzon folklórját jegyezte le, és adta ki 1908-ban. A megmaradt termést Sipos Bella hordta be, de ez egyáltalán nem

tallózás, hanem felbecsülhetetlen értékek mentése volt.
(Nagyerejű János, A búzaszem, a kendermag és a vaskalász.)

Naptárt is kiadott a lap az 1945. esztendőre. Publicisztikai anyagaiban a naptár - éppúgy, mint az újság - a napi feladatokat, kötelességeket, a megnyílt lehetőségeket igyekszik tudatosítani (Kurkó Gyárfás, Csákány Béla dr., Dávid Sándor, Karács Andor, Szenczei László, Kőműves Géza, Tiboldi Béla, Pozsár András, Ördögh Sándor írásai.) Szépirodalmi anyagaiban ugyanaz a szerkesztői koncepció, mint a lap irodalom-oldalain: Illyés Gyula, Horváth István, Sinka István, Gyóni Géza, Sárközi Gerő, Gyulai Pál versei, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Szemlér Ferenc, Bíró Csaba, Benedek Elek és Gyula Pál prózája.

Jó műhelye volt a Népi Egység a riportnak és a publicisztikának, folytatva a Brassói Lapok hagyományait. Korántsem jelenti ez azt, hogy a lap riportjai és publicisztikái mind egy szálra az irodalom mércéje alá állíthatók lennének. Két korszak határán jelent meg a Népi Egység, magával hozta a polgári sajtó erényeit és hibáit, így a könnyed riportázt is, de az idők komolysága és Szemlér Ferenc igényessége serkentette a mélyebbre hatolást, a felszín alatt az okok keresését - ha/nem is juthatott le [a bűvarkodás] a mélytengeri áramlatokig - s így a napi szükségletre szánt, illusztráló riportok mellett feltűntek az okokat kereső szociográfiai mérlegelések, megmódolás tekintetében pedig a harsogó semmitmondás mellett találkozhatunk értékes, korjelző ábrázolással és ehhez illő, kimunkált stílussal.

Újságírás és irodalom közelítése s ennek egyik eszköze, a tárcanovella szintén Brassói Lapok-hagyomány volt. Indulása idején és még egy-két évig a Népi Egyégben rendszeres közlésforma a tárca, aztán megritkul, és egészen elmarad. Vannak gazdag tárca-összeállításai a lapnak.

A Népi Egység évfolyamaiban felismerhetjük az állandó nyelvi gondot, a törekvést szép stílusra, magyarosságra.

E tekintetben is Szemlér Ferenc ízlése és nyelvi műveltsége jelentette a serkentő igényt. Szemlér eszményképe volt Kosztolányi Dezső tudatos nyelvművelő gondja, ezt főszerkesztőként is érvényesítette. Néha - talán éppen a magyar-talanságok elleni dacos tiltakozásból - túlzásba is viszi a magyarítást: szerkesztése idején a Népi Egység a mozi helyett mozgóképszínházat ír, néha a statisztikát is szám-hasonlításra változtatja, a reakciót pedig az ódon vissza-vonásra. ez a nyelvi purizmus a Szovjetunió helyett a Szovjetszövetséget kedveli. Tudtunkkal az egész magyar sajtóban egyedül a Népi Egység használta így a szovjet állam megnevezését, addig amíg Szemlér Ferenc határozta meg a lap stiláris irányát. A helyi közigazgatási tisztviselők megnevezésében a lap gyakran tétovázik, például egy ideig felváltva, ötletszerűen hol a főispánt, hol a megyefőnököt használja a román prefect jelölésére. (A megyefőnök különben nem a Népi Egység leleménye, legelőbb az újjászervezett székelyföldi népi közigazgatás irányítói vezették be, hogy ilyenképpen is különbséget tegyenek az ellenszenves főispán és a népi megyevezető között.)

Példásan következetes volt a lap a tulajdonnevek írásában. Szabályszerű magyarossággal írta az asszonyneveket: Dr. József Manóné, Straff Gyuláné, Izsák Barabásné, Ádámosi Mihályné, és csak a hajadonokat jelölte leánynevével: Kovács Erzsébet, Kádár Róza (Sepsiszentgyörgyön is megalakult a MNSz női csoportja, 1945. január 23.) A földrajzi elnevezések írásában szintén a nyelvtani szabályokhoz igazodott, csupán Bukarestet szerepeltette egy ideig Bucurestinek, és a lap szálláshelyét jelölte Braşov-Brassónak. Ez utóbbi a megdőlt parancsuralom egyik maradványa volt, a régi Brassói Lapoktól követelték volt meg az akkori hatóságok a város két nyelven jelölését. De még akkor is, mikor a fejlécen ilyen ikerítéssel szerepelt a szerkesztő-

ség városa, a riportok, cikkek, interjúk következetesen Brassót írtak.

Miért beszélünk magyarul? címmel Szemlér Ferenc ki is fejtette nyelvhelyességi elveit. (1947. február 5.) Kosztolányival vallja, hogy az ég világán mindent el lehet mondani tiszta, szép magyar nyelven is, éppen úgy, miként más nyelveken. "Ezért határoztuk el már kezdeteknek kezdetén, vagyis ennek a lapnak megindulásakor, hogy lehetőség szerint kerülni fogjuk az idegen szavakat, az idegen szerkezeteket, általában azt, ami a magyar nyelv szellemével ellentétes, s megkíséreljük olyan nyelven beszélni, amit minden magyar megért - vagyis magyarul."

Szemlér cikke válasz azoknak az aggályoskodóknak, akik ebben a tudatosan vállalt nyelvi tisztaságban valamiféle túlzást, különködést látnak, és akik éppen ezért "nyelvi sovinizmust" emlegetnek. A kifogásolók veszélyt látnak a nyelvi igényességben, szerintük az idegen szavak kerülése voltaképpen kikapcsolja a magyar nyelvet a világ nyelveinek egyetemes fejlődéséből. Bármennyire furcsának tetszik is, némely ^{ek} némcsak nyelvi sovinizmust emlegettek azokkal szemben, akik megkövetelték és gyakorolták a helyes beszédet és írást, hanem súlyosabb váddal is illették őket: egyféle "fajvédelemmel". E téves elgondolással szállt szembe Déry Tibor a Népi Egységben is közreadott esszéjében. (Nyelvvédelem- "fajvédelem". 1945. október 21.) Nem is kívülálló, hanem nyelvész vélekedett úgy, hogy a nyelvvédelem azonos a fajvédelemmel, mindkettő germán tárlálmány, semmi helyük a demokráciában. "Ezt a gondolatot tisztelettel elvetem." - tiltakozik Déry Tibor, megismételve, hogy igenis, a nyelvművelés az egész nép ügye, s az író egyben nyelvművelő, tehát nyelvvédő. Persze, a magyar nyelv természetes életereje kilöki a fölösleges idegen szavakat, írja Déry, mégis szükség van az írók részvételére a nyelv-

művelésben. Hiszen az igazi író megriaszthatja "az a példátlan henyeség, elképesztő gondatlanság, könnyelműség és felelőtlenség, amellyel - az újságírókon, sőt, írókon kezdve - mindazok bánnak a nyelvvel, akiket mesterségük vagy hivataluk közéleti szereplésre, a nyilvánosság előtti írásbeli vagy szóbeli gondolatközlésre jogosít fel. Ennek a tollforgató "elit"-nek tulajdonítom, hogy a világnak alig van még egy olyan nemzete, amelynek értelmisége oly rosszul bírná, oly hibásan használná, oly erőtlenül forgatná a maga nyelvét, mint a magyar polgárság a miénket, megfertőzve mindazokat, akik vele érintkezésbe kerülnek, s megrontva a maga s más gondolkodását."

Súlyos vádat szór Déry a magyar írókra, újságírókra, és arra a német nyelvi hatásra, amely szerkezetében kezdte ki a magyar nyelvet. Vajon sovinizmus-e a védekezés a henyeség, a tudatlanság, a magyartalanságok ellen? Ennek megvizsgálásához Déry Tibor önmagát kínálja fel kísérleti alannak, aki talán szélsőséges eset, de épp ezért rajta keresztül fel lehet bontani a kérdést mélyebb eredőire. Megvallja magáról, hogy "internacionalista", aki hat nyelven olvas, három nyelven beszél tűrhetően, élete negyedét külföldön töltötte, s "a délibábos magyar rónát nem tartom okvetlenül szebbnek Umbria dombjainál, mégis a magyar nyelvet tekintem legnagyobb földi kincsemnek, s minden porcikámmal tiltakozom megrontása, csúffátévése, elárulása és kisémmizése ellen. Mesterségem szerszáma, tisztának, tündöklőnek s tökéletesnek szeretném látni; gondolataim televénye, gazdag, mély és termékeny legyen; képzeletem kertje, ezért nyesegetem, ojtok, dugványozok benne, s igyekszem áttekinthető rendet teremteni lélegző sűrűjében. Az egyetlen helyt- és időtálló közösség nemzetemmel, amelynek tagjaitól száz különféle érdek választhat el, búbajos játék, amely olykor egy-egy békés órára érdekellentéteinket is feloldja, légies híd egy osztályon

kívüli, magasabb állapotba. A férfi egyetlen méltó fegyvere, utolsó s legnemesebb játékszere. Nyelvemben hazafias vagyok, s így fűzöm egybe végleteimet."

Az Utunk megindulásáig a kritika feladata is a napilapokra hárult, és a Népi Egység társadalmi felelősséggel igyekezett ennek eleget tenni. Kitekintése a könyvkiadásra a teljesség igényét mutatja, noha a recenziók nem egyazon fajsúlyúak. Figyelt a lap társadalomtudományi munkákra, az első recenzió éppen egy ilyen könyvről jelent meg, Jordáky Lajos Horea, Cloșca és Crisan című, a Józsa Béla Athenaeumnál megjelent munkájáról. (1945. február 2.) A jegyzet szerzője a könyvet "homályoszlátónak" nevezi. A recenzió az addigi értékelésekkel szemben, amelyek a mócföldi felkelést elsősorban román nemzeti és csak másodsorban tekintették társadalmi mozgalomnak, most csupán a társadalmi indítást hangsúlyozta. Az a korszellem nyilatkozott meg ebben, amely elhanyagolhatónak érezte a nemzeti vonatkozásokat a múltbeli felkelések tárgyalásánál, s - a másik végletbe esve - egyedül a társadalmi ellentéteket és ezek kirobbanását állította előtérbe. Még Nagy István Özönvíz előtt című színjátékának recenzense is fontosabbnak érzi a mű társadalmi mondanivalóját a nemzetinél, noha a darab megrázó magyar kisebbségi sorstragédia. (1945. július 15.) A társadalomtudományi művek fontosságának jegyében kap kritikát, Karács Andor tollából, Révai Józsefnek a Józsa Béla Athenaeumnál (is) megjelent Kossuth Lajos című tanulmánykötete. (1945. szeptember 9.) Recenziókat olvashatunk tankönyvekről (Holló Ernő: Mese az ébécéről, 1947. november 2.), már 1945-ben igényli egyik cikk az erdélyi magyar ifjúsági és gyermekirodalom felpártolását (Szabó Dénes: Könyvet az ifjúságnak, 1945. november 7.). Legtöbb tér és legsúlyosabb mondanivaló, természetesen, a szépirodalomra jut.

Szemlér, a brassói magyar író néha "régji" könyvet fedez fel magának és akar bemutatni az olvasóinak, mivel csak most

jutott hozzá, és nagyon fontosnak találja. László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete című könyvéről egy jó évvel megjelenése után közöl kritikát. (A székelység az elmagyarosodott avar törzsek leszármazottja. 1945. június 10.) A megkésett recenzió szomorúan mutatja azt is, hogy az Antonescu-diktatúra milyen ínségben tartotta Dél-Erdély magyar értelmiségét. A magyar kultúrától való négy esztendő elszakítottóságát a délerdélyi író, orvos, tanár nagy mohósággal igyekszik pótolni.

Felfedező hévvel ír Szemlér majdnem teljes újságoldalon Balogh Edgár A Szudétáktól a Fekete-tengerig című kötetéről. Nem csupán recenzió vagy könyvkritika, alcíme is jelzi a nagyobb igényt: Arckép Balogh Edgárról. (1945. október 21.)

Művészi-művelődési téren nem nagyon érvényesült a lap irodalmi vonatkozású anyagaiban megmutatkozó (alighanem Szemlér Ferencnek köszönhető) teljesség-igény, noha a törekvés néha itt is tetten érhető.

Filmismertetések szinte kizárólag csak Brassóban vetített filmekről hozott. Néhány soros, a ^{e/}csílekményre összpontosító krónikák ezek, amelyekből nem maradt el az időszakos politikai tanulság.

Immár kuriózumként olvashatjuk, hogy 1946-ban névtelen krónikás az erdélyi magyar filmhíradó születését ünnepli. (1946. szeptember 8.) "Az első erdélyi magyar filmhíradóként köszöntik Erdélyszerte a múlt évi segesvári Petőfi-ünnepségekről és a Magyar Népi Szövetség idején székelyudvarhelyi nagygyűléséről készített mozgóképet. A Móricz Zsigmond Kollégium lelkes tagjai bejárják Erdély városait, hogy a romániai magyarság e két nagyszabású megnyilvánulását bemutassák. A vetítéseket mindenütt nagy érdeklődés előzi meg."

Brassói származású művész sikere Párizsban címmel számolt be a Népi EGység 1945. október 21-én ifjú Halász Gyula fotókiállításáról. A névtelen cikk Brassai forradalmian újszerű fotóit emlegeti. Ezek a fényképek angol, francia, holland, svéd lapokban jelentek meg, és Amerikán át a Távolság Nagy Imréig, Csíkszeredába, persze, a művészet országútján. Először Kazinczy János szobrász interjújában kapott hírt az olvasó arról, hogy miként él a székely művész. Kis birtokának gazdasági felszerelése a háború során prédává lett, vásznainak jó része eltűnt zsögödi otthonából. "Ha kérdi az ember, sajnálja-e, azt feleli, hogy inkább régi művészbáratai hiányoznak neki, akik mindig felkeresték otthonában, vagy pedig ő rándult fel hozzájuk. El-elborul, ha külföldi útjaira gondol, amelyeket megismételnie - legalábbis egyelőre - álom. Töretlennek érzi azonban alkotó erejét, és ez mindenért megvigasztalja." Ezt a képet rajzolja tovább Nagy Imréről a lap riportere, Nagy Mihály 1945 karácsonyán. (Hajnali beszélgetés Nagy Imrével az újjászületésről.) Megvallja Nagy Imre, hogy ő már 1938-ban Londonban látta, mi készül és hogyan fog végződni... Onnan távlatból lehet látni Európát...

"Odakint, Nyugaton ébredtem rá, mennyire a tömegből jöttem és mennyire szorosan hozzátartozom. Erőt, tehetséget, mindent tőle kaptam, és ezután is csak az ő népi erőiből meríthetek. Kötelességem ezért, hogy a most induló építő munkában tevékenyen részt vegyek. Ezzel részesévé lehetek magam is az újjászületésnek. Mert ezt nem elég csak várni - ^ecslekedni is kell..."

Nagy Imre a hegyek embere. Tájai, emberei ~~A~~ bármiai kemény tömbök, a mindennapi keserves élet formálta őket sziklákká és székelyekké. Ez a jellemzés műtörténészként is rendkívüli tehetségtől, László Gyulától származik. A művészek és a társadalom felelőssége címen ő tekintett végig, közös marosvásár-

helyi tárlatuk alkalmából, a vezető erdélyi magyar festők és szobrászok művészetén. (1945. november 23.) "Incze János egy-egy külvárosi utcájában a színek kesernyés bánata szinte ráírja a házak falára a köztük lakó szegény ember mindennapjait. Mohi Sándor elmélyedő önarcképe s rekedten ordító forradalmi jelenete felkavarja a tespedés nyugalmát s ösvény módra ragad minket mind mélyebbre magunk életének sodrásában. Kovács Zoltán elkeseredett konoksággal keresi azt az új eszközt, amivel képbe kényszerítheti a minket körülvevő, de szemünk számára láthatatlan erőhálózatot, színei és formái szinte belénk-kalapálják egy új látás szükségességét."

Nagy Albert "a valóság könyörtelen hitelességének szerkezetében láttatja meg az örök embert, az álmodót s az építőt. Látomásai az utolsó ítélet angyalairól, az álmodó faluról vagy akár Mátyás király szülőházáról, az orosz katonákról s a hidépítőkről a magyar népmese magasrendű szépségeit s mélységeket felkavaró érzésvilágát ötvözik bele a valóságba. Nagyerejű képei európai szintű értékek."

Benczédi Sándor "darabos tuskói s kötömbjei azt az ősművészt idézik, aki az emberré eszmélés hajnalán először jött rá arra, hogy a kőben és fában emberek lelke és teste szunnyad, csak ki kell hámozni belőle." Benczédi azonban csak annyit hánt le a kőből vagy fából, hogy előhívja belőlük a megbújó embert vagy állatot. Szobrai a régi értelemben nem szépek, folytatja a jellemzést László Gyula, de új ember új szépségét jelzi a konok és kemény igazság felé.

Az egyéni művészi alkatok és kiállított művek alapján összegezi véleményét a tárlatról: "Nyugodt öntudattal, az önámítás szigorú kilúgozásával mondhatjuk, hogy ez a kiállítás a művelt világ bármely más pontján is megállná helyét, s becsületet szerezne nekünk. Felemelő érzés, hogy annyi megpróbáltatás közepette is vannak testvéreink, akikben a tiszta emberség és szeretet maradandó alkotásokat teremt."

Zenei anyagaiban egy alkalommal emelkedett a Népi Egység a vidéki sajtó szintje fölé: Bartók Béla halálakor. Nemcsak azzal, hogy méltóképpen tükrözte az országos gyászt, hanem főként saját cikkeivel. 1945. szeptember 28-án adta hírül a lap, hogy Meghalt Bartók Béla világhírű magyar zeneszerző. Október 2-án az első oldalon a Magyar Népi Szövetség közleménye, Kurkó Gyárfás országos elnök aláírásával. "Meghalt Bartók Béla, a dunavölgyi népek ősi dallamkincsének kutatója, a legnagyobb magyar zeneszerző. Művészete az új szociális kultúrát, a fasizmussal szemben álló demokrácia magasrendű emberiségét fejezte ki. Önkéntes száműzetésben halt meg New Yorkban, váratlanul gyászba borítván az egész magyar népet. A Romániai Magyar Népi Szövetség a nagy halott tiszteletére gyászt tart, és felszólítja minden szervezetét, valamint a magyar intézményeket, hogy tűzzék ki a gyászlobogót, s emlékezzenek meg Bartók Béla példamutató életéről és művészetéről."

Bartók művészetének jelentőségét a Népi Egység később is, többször megidézte, de igazán jelentős tette az volt a lapnak, hogy nyomban a halál után máig is számon tartott méltatást közölt. (Bartók Béla, 1945. szeptember 30.) Az írás szerzője Kiss Béla csernátfalusi evangélikus lelkész, akinek - László Ferenc zeneesztéta 1980-ban megjelent nyilatkozatát idézve - "nagy érdemei voltak a Bartók-zéne népszerűsítésében". Kiss Béla 1946-ban az első romániai Bartók-könyvet adta ki, s ebben nagyidőszerű kérdéseket vetett fel a Bartók-kultusz megteremtéséről, az igazi bartóki hagyományokról.

Irodalmi anyagain kívül a színházi krónikákban, interjúkban, tudósításokban mutatkozott meg a szerkesztőség teljesség igénye, egész Erdélyre figyelése, a romániai magyarság szellemi folytonosságáért vállalt felelőssége. Irodalom és színház, ezekben nyilatkozik meg leginkább az anyanyelv, a sajátos szellemiség, a nemzeti önismeret és önmegvalósítás.

"Igen, a színházról sok szó esik Kolozsváron.-" írja a Népi Egység olvasóihoz címzett Kolozsvári levelek egyikében Méliusz József. (A színházról, 1946. február 17.) - "S ha eddig egyre csak panaszt hallottunk, hogy ilyen s olyan csapnivaló a színházunk, most már az a kérdés, hogyan teremtsünk jobb, igazabb, becsületesebb színházat.

A színház Kolozsváron újra nemzeti ügyé vált."

Csodát tudott tenni újra a színjátszás, mert csodát tesz mindig. A felismerések, megismerések csodái éltették, benne a nyelv volt a főszereplő. Ezt a csodát vágyta, igényelte Brassó is. Akárcsak Kolozsváron, Brassóban is magyar nemzeti ügy lett a színház, és a Népi Egység országra nyíló tekintettel számolt be az erdélyi magyar teátrum háború utáni újjászületéséről.

Jellemző, hogy az erdélyi magyar színjátszás újjáteremtéséért és a demokratikus szellemiség szolgálatába állításáért indult küzdelem elejétől összekapcsolódott az anyanyelvű iskolai oktatás kiépítéséért végzett hősies munkával. Csákány Béla dr., a Magyar Népi Szövetség központi végrehajtó bizottságának tagja Kolozsvárról Brassóba érkezve, nyilatkozott a Népi Egység munkatársának. (1945. augusztus 8.) Nyomban az iskolák ügy után Csákány dr. a romániai magyar színjátszás helyzetéről beszélt. "A MNSz tisztában van a színjátszás óriási jelentőségével. Az eddig kialakult tervek szerint a romániai magyar színjátszás három önálló kerületben bonyolódna le. Az első volna az Arad-Nagyvárad kerület. A második Kolozsvárt és környékét foglalná magában, míg a harmadik Brassóval és Marosvásárhellyel a székelly megyéket ölelné fel. "Egy hónap sem telt el a Csákány-interjútól és a Népi Egység a Magyar Népi Szövetségnek a kormányzervekkel folytatott tárgyalásairól, illetve a legégetőbb problémák megoldásáról tudósíthatott. (1945. szeptember 6.) Az akkori államigazgatási berendezkedés szerint, az erdélyi művészeti intézményeket a kolozsvári román

művészeti vezérfelügyelőség irányította. A tárgyalások eredményeként létrehozták a magyar művészeti vezérfelügyelőséget is. A kolozsvári magyar színház állami jellegét elismerték, és a terhére kirótt állami adót törölték, folytatódik a beszámoló. A magyar színház és a Temesvárról visszatérő román színház és opera közösen használják a színházi épületeket. A sétatéri Színkör épületét állami költségen rendbehozzák, kibővítik, és emeletet húznak reá. Intézkedtek a kormány-szervek, hogy a kolozsvári állami magyar színház tulajdonában maradnak mindazok a díszletek, amelyek 1940 óta készültek.

"A Marosvásárhelyen létesülő Székely Nemzeti Színház pénzügyileg támogatott magánszínház jelleggel fog működni. Megszervezésére egyszeri segély címen 20 millió lejt kap. Később támogatása a szükséghez képest állapítandó meg."

Engedélyezték a szatmári és nagyváradi magyar társulatok további működését, magánszínház jelleggel. "Esetenkénti hiányok pótlására a minisztérium itt is hajlandó anyagi támogatást adni."

Megállapodásra jutottak a Magyar Népi Szövetség és a minisztérium képviselői abban, hogy a magyar társulatok külföldi művészekkel egy esztendőre szóló szerződést köthetnek.

A magyar művészeti vezérfelügyelőség élére Szentimrei Jenőt nevezték ki, majd amikor Janovics Jenő halála után Szentimrei átvette a kolozsvári színház igazgatóságát, utóda ebben a fontos tisztségben Méliusz József lett.

Az új állami magyar színház a gyász jegyében kezdte első évadját: azon a napon, amikor újra a közönség elé lépett volna, hogy eljátssza nagy szerepét, Biberachot a Bánk bánban, hirtelen meghalt Janovics Jenő igazgató. "Ruhája már ki volt készítve a díszelőadásra, hogy oda-

álljon a bíborfüggöny elé, s a nézőtér derengő félhomálya felé fordulva, elmondja ünnepi megnyitó beszédét." A Népi Egység búcsúztatója kezdődik így. (Meghalt Janovics Jenő, 1945. november 21.) "Nagy színész volt, nagy rendező és kétségkívül egyike a legnagyobb magyar színészvezetőknek." Az ő kolozsvári színháza világvárosi együttesekkel vette fel a versenyt, Janovics adta az utánpótlást évtizedeken át a nagy pesti színházaknak. De úttörője volt a magyar filmgyártásnak is." A némafilm korszakában Janovics Jenő Kolozsváron gyártott filmjei bejárták az egész világot, s Amerikában éppen úgy, mint Japánban hatalmas sikert és megbecsülést szereztek a magyar művészetnek." Janovics Jenő filmgyárában dolgozott éveken át egy fiatal rendező, aki később Korda Sándor néven vált híressé, s aki mindig büszkén vallotta magát Janovics Jenő tanítványának.

A Marosvásárhelyen megalakult "Székely Színház" a Népi Egység megjelenése idejében rendszeresen vendégszerepelt Brassóban, Sepsiszentgyörgyön, a lap pedig minden turnéről bőven beszámolt. 1946. szeptember 22-én Sipos Bella a színház születéséről, kibontakozásáról fagatta Tompa Miklós igazgatót. (Új szellem - új színház - új közönség).

"A múltban különösen a vidék sorsa volt szomorú. Kisvárosainkban, ha fel is bukkant egy-két gyökér nélküli társulat, az üzleti lehetőségek kiaknázása után sietvén el is tűnt. Az ilyenfajta színházat sem a dolgozók tömege, sem a haladó szellemű polgárság nem tekintette magáénak. A múlt vétkeit kell most helyrehozni. Ebben a törekvésben nincs vidék, nincs nagyváros és nem lehetnek egymással vetélkedő vállalkozások."

Brassó mindig nagy szeretettel várta, fogadta a Székely Színház együttesét. A Népi Egység, amely ~~széles körben~~ ~~széles körben~~ nem egyszer közölt vezércikket, vezető publicisztikát az irodalmi alkotás időszerű kérdéseiről, Tompa

Miklós, Kovács György, Szabó Ernő társulatát is vezércikkben ünnepelte. (A Székely Színház, 1946. szeptember 16.) Más városok lakossága talán át sem érzi azt, ami a brassói magyarok lelkében kelt az együttes egyhónapos vendégszereplése alatt. Hiszen itt a történelem váltásáról tanúskodik az, hogy a magyar szó szabadon, szépen szól a színpadról, itt, ahol Antonescu alatt "még nyögni" sem volt szabad hangosan magyarul. Ezt érzékelik mindazok, akik beülnek a nézőtérre. És ha az olvasó úgy találja, hogy az előadásokról túlságosan lelkesen ír a lap - kéri a "bocsánatot" az aláíratlan cikk szerzője - nézze el ezt a krónikásnak, aki a szabadság erejét lélegzi be az előadásokon.

"Ezt értsék meg most azok is, akik nem mentek át ennek a négy esztendőnek nyomorúságos tapasztalatain. Értsék meg ezt a román testvéreink Dél-Erdélyben és magyar testvéreink Észak-Erdélyben. Persze, hogy nem könnyű értelemmel felfogni azt, ami számunkra keserű, sőt néha véres élmény. De meg kell kísérelnünk, mert csak így jöhetnek rá, hogy mi az, amikor mi szabadságról, felszabadulásról és a kitárlkozó jobb és igazabb jövőről beszélünk!"

A lap adatai

Cím: Népi Egység

Indult: 1944 október 22.

Megjelent: hetente hatszor.

Szerkesztőség: 1944 október 22-től 1946 szeptember 1-ig Brassóban, attól kezdve 1948 március 1-ig Sepsiszentgyörgyön, brassói fiókszerkesztőség fenn tartásával.

Szerkesztők: 1944 október 22-től 1947. február 5-ig felelős szerkesztő: Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke. Attól kezdve a lap megszűnéséig felelős szerkesztő: Szabédi László.

Szerkesztőbizottsági tagok ebben az időszakban: dr. Horváth Miklós, dr. László Ferenc és Szemlér Ferenc.

Főmunkatárs: Az első 18 lapszámon Szemlér Ferenc neve szerepel főmunkatársként. Akkor is, később is, egészen 1946 szeptember 1-ig Szemlér Ferenc a tényleges főszerkesztő.

Kiadta: Magyar Népi Szövetség

Nyomda: 1944 október 22-től 1946 szeptember 1-ig brassói nyomdavállalat, attól kezdve a lap megszűnéséig a sepsiszentgyörgyi Jókai Nyomda RT.

Terjedelem: Kis formátumban naponta 4, vasárnapi szám 8 oldalon. Rendkívüli alkalmakkor 16 oldalas számok (1944 és 1945 karácsonyán). Időnként, 1946 nyarán papírhiány miatt a lap csak 2 oldalon jelent meg.

Melléklet: A Népi Egység naptára az 1945. évre.

Megszűnés: 1948. március 1. Összesen 985 lapszám jelent meg.

Jegyzetek

Miért éppen a Népi Egység?

1. Vincze Gábor: Illúziók és ossaládások. Fejezetek a romániai ~~magyar~~ magyarság második világháború utáni történetéből. Státua Kiadó, Csákszereda, 1999.
2. Kántor Lajos: Itt valami más van. Erdélyi krónika 1911-1959. Héttorony, Bp. É.n.
3. Ellenzék. Jelentős szerepet játszott az irodalmi élet alakításában és szervezésében, különösen Kunoz ~~Aladár~~ Aladár szerkesztése idején.
4. Erdélyi Szemle. Állandó munkatársai közé tartozott Reményik Sándor, Kós Károly, Maknai Sándor, Nyirő József.
5. Déli Hírlap. Temesvárott megjelenő napilap, 1925 és 1944 között. Az Antonescu-rendszerben az egyetlen megtűrt magyar napilap Dél-Erdélyben.
6. Kurko Gyárfás beszéde a székelyudvarhelyi második MNSz-kongresszuson, 1946 ~~június~~ június.
7. Vincze Gábor: i.m.
8. Tribuna Ardealului. Színvonalas román napilap 1940 után, a magyar főhatalom alá került Észak-Erdélyben, amely akkoriban a román nemzet egységét hirdette; 1944 után a magyargyűlölet főmárvá vált.
9. Lakatos István. (1904-1993). Szociáldemokrata politikus Kolozsvárott, közíró. Koholt vádak alapján elítélték.
10. Balogh Edgár. (1906-1993) közíró, szerkesztő, a felvidéki Sarlós mozgalom, illetve Erdélyben a Magyar Népi Szövetség egyik vezető személyisége, a kolozsvári Világosság főszerkesztője. Koholt vádak alapján kétszer is bebörtönözték.
11. Liposcy Ildikó: A Romániai Magyar Népi Szövetség az önfeladás útján 1944-1953. Posaum Kiadó, Bp. 1998.

Trianon árnyékában.

1. Poéry Részti: Requiem egy ország részért. Pannónia Könyvkiadó,
Pozsony, 1993.

2. Horayik Miklós: Határsértés. Ister Kiadó, Bp. 2002.

Kétféle lapalapítás

1. Horayik Miklós: i.m.

2. Keleti Újság. Politikai napilap Kolozsvárott, 1918 és 1944 között.
Polgár radikális jelleggel indult, szociáldemokrata
és kommunista szerzőknek is teret ad. 1926-tól a
bécsi döntésig az Országos Magyar Párt lapja lesz.
Hasábjain majdnem az egész erdélyi magyar irodalom
megszóletelt.

3. Karács Andor .

4. Borbándi Gyula: Emigránsok. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi
Társasága kiadása, Bp. 2002.

5. Tiboldi Béla: Hogyan született meg a Népi Egység? N.E. 1945.
október 21.

6. Beke György tulajdonában.

7. Tiboldi Béla: i.m.

8. Lipcsey Ildikó: ~~1944~~ i.m.

A népállomány megmentése

1. Balogh Edgár: Két év magyar munkája Groza Péter oldalán. Világos-
ság. 1946. ~~augusztus 23.~~ ^{augusztus 23.} átvette a Népi Egység 1946.
szeptember 1.-i száma. Kötetben, rövidítve: Hídverők
Erdélyben. ~~1944-1946.~~ ^{1944-1946.} Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1985.

2. Kun Miklós személyes közlése.

3. Kurkó Gyárfás: Bűnös-e a nép?

4. A szerző személyes élményei.

5. Beke Györgyi Nyomjelző rokonság. Kritikon, Buk. 1978.

6. Kurkó Gyárfás: Bűnös-e a nép? i.m.

7. N.E. 1944. október 26.

8. Lipsey Ildikó: i.m.
9. Apostol Stan: Iuliu Maniu. Biografia unui mare român. Saeculum,
I.I. Buc, 1997.
10. Beke György: Népek nagy romlása román uralom alatt. Szentí
Molnár Társaság kiadása, Bp. 1994.
11. Beke György: Magyar gondok Erdélyben. Magvető Könyvkiadó,
Bp. 1990.
12. Apostol Stan: ~~1944~~ i.m.
13. Apostol Stan: i.m.
14. Dreptatea, a Maniu-féle Nemzeti Parasztpárt napilapja,
1944. szeptember 23.
15. Dreptatea. 1944 október 11.
16. N.E. 1944. november 12.
17. N.E. 1944 november 14.
18. N.E. 1944. november 17.
19. N.E. 1944 november 19.
20. N.E. 1944 november 19.
21. ~~1944~~ N.E. 1944. november 21.
22. Beke György: A Havnal-ház kapuja. Albatrosz Kiadó, Buk. 1982.
23. Sütő András: Herodés napjai. Naplójegyzetek az erdélyi magyarok
exodusáról, 1984-1987. Csokai Kiadó, Debrecen, 1994.
24. Benkő Levente: Szárassáta. Kalácsa Könyvek, Sepsiszent-
györgy, 1995.
25. Titus Popovici: Străinul. ÁIMK, Buc. 1955.
26. Luceafărul, 1971. dec. 11.
27. A Kriterion műhelyében. Kossuth Kiadó, Bp. 1988.
28. Adevărul, 1991. febr. 8.
29. Apostol Stan: i.m.
30. Lipsey Ildikó: i.m.
31. Puskóti Lajos volt református lelkész személyes közlése.
32. Tribuna Poporului. 1944. november 8.
33. Beke György: Reprezentarea unei țări. Forum, 1980. szeptember

34. Briandus főhadnagy, a Maniu-gárda ügynöke ma községi jegyző.
N.E. 1946. augusztus 25.
35. Beke György: Az Értő a Köhéserig. A gyantai gyász. Munkács
Kiadó, Bp. 2000.
36. Erdélyi Magyarországi. 1990. május
37. Tóth Sándor: Dícsőségek kudarcaink a diktatúra korszakából.
Geál Gábor vissza és utóélete Romániában 1946-1986.
Balassi Kiadó, Bp. 1997.
39. post hoc , ergo propter hoc: az a téves általánosítás, amely
a jelenségek egymásutániságában szükségképpen okági
kapcsolatokat lát. /lat./
39. A hamis hírverés ellen. N.E. 1944. november 22.
40. A Nemzeti Demokratikus Arcvonal felhívása az országmentő
intézkedések azonnali megvalósítására. N.E. 1945. jan. 9.
41. A kormány vizsgálatot rendelt el a Maniu-gárdák ügyében.
N.E. 1945. január ~~13.~~ 13.
42. N.E. 1945. január 17.
43. Mecsei tábornok tagad, de beismeri, hogy szemel hunyt 25 ezer
odessai lakos kivégzése fölött. N.E. 194⁵. május 17.
44. Megkezdődtek a tanúkihallgatások a Maniu-gárda perében.
N.E. 1945. április 15.
45. / k.g. /: A Maniu-gárda perének azombati tárgyalása. N.E.
~~1945.~~ 1945. április 17.
46. A Maniu-gárda "művészei" a bíróság előtt. N.E. 1945. április 18.
47. Tiboldi Béla: Golubovici bírái előtt. N.E. 1945. május 1.
48. A Maniu-gárda perének tanulságai. N.E. 1945. május 5.
49. Ki kell vizsgálni az ipri és ördögkúti eseményeket! N.E.
1945. május 5.
50. Beke György: Szükségű-e erény. Egy növénytudós kolozsvári
 jogász emlékezése. Ring, 1992. július 1.
51. N.E. 1947. január 18.
52. N.E. 1947. ~~1947.~~ ~~1947.~~ 20.

53. Apostol Stan: i.m.
54. Aki nyeregben érzi magát. Chergni-Pop Victor volt marxista megyei főnök négyezer akarja visszakapni eladott gyógyszeresztárát. Hogyan lehet vagyon keresni "hazafias" hangulatkel-
téssel és paregrafuscsavarással? N.E.1947. június 2.
55. Dr. Beke István volt vármegyei főjegyző személyes közlése.
56. Revizio vagy autonómia? Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéről, I.köt: 1945-1947. Gyűjtötte, a bevezető tanulmányt írta: Fülöp Mihály; sajtó alá rendezte, a jegyzeteket írta: Vincze Gábor / Bp.1998. Teleki László Alapítvány.
57. Beke György: Atlantisz harangok. Szenci Molnár Társaság, Bp. 1993.
58. Az okmány Beke György tulajdonában ,
59. Dr. Papp Béla személyes közlése.
60. A szerző személyes emléke.
61. Ismét Csikó Nándort választották meg a MNSz fővárosi szervezetének elnökének. N.E. 1945. június 9.
62. Kántor-Láng: A romániai magyar irodalom 1945-1970. Kriterion, Buk. 1971.
63. Revizio vagy autonómia? I.m.
64. Mikó Imre: Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918 dec.1-től 1940. aug. 30-ig. A Studium kiadása, Bp. 1941.
65. ~~Beke György~~ Méliusz József: Sora és telkép. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1984.
66. A szerző személyes emléke.
67. Beke György: A német irodalmakról - kolozsvári szemmel. Magyar Napló, 1990. május 10.
68. Wittek János: Kettős tükör. A magyar-szász együttélés múltjából és a két világháború közötti irodalmi kapcsolatok

F. András: Az erdélyi szász irodalom magyarságképe. Litte-
ra Nova, Bp. 1996.

69. Sütő András: Herodes gyermekei. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1994.
70. Sipos Balla személyes közlése.
71. Balogh Edgár: ~~Magyar~~ Férfimunka. Emlékirat-1945-1955. ^{Bp.} Magvető
Könyvkiadó, 1986.
72. Vincze Gábor ^W i.m.
73. Iván Z. ~~Miklós~~ Szuszajkov (1903-1962) vezérezredes, a második
világháború után a Szovjet Déli Hadseregcsoporthoz parancs-
nok, a Romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottság ~~el-
nöke~~
elnökhelyettese.
74. Solymos István dr. zilahi ügyvéd, MNRS-képviselő.
75. A szerződés szövege: Az erdélyi magyar pöbögár évkönyve,
Brassói Lapok, 1937.
76. Cséggör Lajos dr. rektor személyes közlése.
77. Corneliu Codreasa román íróval készült interjú. Tolmás-
nélkül, Kriticon, Bukarest, 1972.

Az Önrendelkezés főjelöltes paródiája

1. Toth Sándor: i.m.
2. Szilágyi Ignác volt udvarhelyi főispán személyes közlése.
3. Vincze Gábor: i.m.
4. A szerző személyes élménye.
5. Miko Imre: A román kisebbségi státusum. Különnyomat a kolozs-
vári Hittel 1958. évi 3. számából.
6. Beke György: A magyar tömegek fenntartása nélkül álltak a demok-
ratikus rendszer mellé. Interjú Takács Lajossal.
A Hét Évkönyve, 1979. Bukarest.
8. Szentimrei Jenő: Ne hagyjátok az iskolát! Székely Nép, 1943
október 31.
9. Constantin Angheliescu dr. orvos, a romániai közoktatásügyi
miniszter ^{ea} harmincas években. Miko Imre így jellemezte

Huszonkét év című, idézett művében: "Brătianu a békekonferencián ^{hisz} jelentette volt, hogy az erdélyi magyarságot békés úton el fogja kürtetni, s ebben segítőtársat talált a kultúra- és közoktatásügyi miniszterében, a dúsgazdag Anghelescu orvosban, aki a nagyromán kulturpolitika alapjait megvetette. Az Anghelescu-féle kultur-offenzíva a magyar iskolák ~~szűkítésén~~ bezárásán, magyar tanulók román iskolákba kényszerítésén, állami iskolák kényszerű munkával való felépítésén át az egyetemes román nemzetállam felé tört."

10. Liposey Ildikó: i.m.

11. Háromszék első népi főispánja" Kerekes ^{Béla} ~~Erő~~ volt, majd Kiegyörgy Tamás váltotta fel; Csik megyében először ~~Kerekes~~ Rancz Károly főispán neve tűnik fel, akit hamarosan fa- és cukorpanaszokkal vádolnak meg, és ezért leválják tisztségéből. Lásd. N.E. 1945. február 19.

12. Gyárfás Elemér (1884-1945) Politikus, közgazdász, ~~publicista~~ publicista. A Kemény Zeigmond Társaság tagja. Irodalmi munkásságának fő műve a Bathien Miklós ~~publicista~~ kancelár (1924.) Politikai tevékenységének színtere az Országos Magyar Párt, illetve Antonescu rendszerében az ~~egyetlen~~ egyetlen engedélyezett magyar szervezet, a Magyar Népközség elnöke. Az Erdélyi Román Katolikus Státus világi elnöke volt.

13. Antalffy Endre / 1877 - 1958 / nyelvész, irodalomtörténész, műfordító, a keleti nyelvek tudósa. Legfordította a teljes Koránt; munkája kéziratban maradt,

14. Liposey Ildikó: i.m.

15. Barnád Ágoston kolozsvári ügyvéd, 1944 előtt a Székely Társaság elnöke, a bécsi döntés után a magyar ~~asszisztens~~ felsőház póttagja, 1944 után a MNÉZ jogi szakértője.

Koholt vágás alapján börtönbüntetésre ítélték, fogaágban halt meg.

16. Kiáltó Szó. Kos Károly, Zágoni István és Psál Árpád közös röpirata 1921-ben Kolozsvárott. Kulcsmondata: "Kiáltom a célt: a magyarság nemzeti autonómiájáért!"
17. Lásd Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs. Főszerkesztő: Sipos Péter. Petít real Könyvkiadó, Bp. 1987.
18. Mérvilág. Magyar Nemzet, 1991 március 12.
19. Belogh Edgár: i.m.
20. Ablonczy László: Nehéz Álom, Sütő András ~~1975~~ 75 éve. Bp. 2002.
21. A szerző személyes élménye.
22. Utalás arra a memorandumra, amely ^{ben} vezető erdélyi magyar értelmiségiek (Márton Áron püspök, Szász Pál dr., az EMGE elnöke, Korparion Ede szövetszervező vezető és Lakatos István szociáldemokrata politikus) igazgatója/erdélyi békát kérték a nagyhatalmaktól.
23. A szerző személyes emléke.
24. Belogh Edgár: i.m.
25. Csíki Magánjavak ^{ek} ról lásd részletes ismertetést a Gazdasági remények és családszokások című fejezetben.
26. A szerző személyes élménye.
Hűségben és hűtlenségben
 1. Beke György: Szabádi László és a történelem. Magyar Szemle, 2001 június.
 2. A szerző személyes emléke; abban az időben, vakációzó diákként, a Népi Egység szerkesztőségében, gyakornokként dolgozik.
 3. Az útlevelekényszer újbóli bevezetését a Revinio vagy autonómia? című kötet egyik lapalji jegyzete idézte fel; a hír annak idején elkerülte a Népi Egység szerkesztőinek a figyelmét.
 4. Somlózi László: A TK Kisbörzsökutató Intézet 1988-89. sz. NKFI programja Tambólla, Budapesti Könyvkiadó, 1990.

Sepsiszentgyörgy, 1995-1997.

5. Balogh Edgár: i.m.
6. Antal Árpád /1925. / Irodalomtörténész, nyugalmazott egyetemi tanár Kolozsvárott.
7. A szovjet világbirodalom összeomlása után kerültek nyilvánosságra az Erdély önálló állami létezéséről készített moszkvai tervek. Két változat vált ismertté. Egyiket Tarlé professzor, a nemzetközi hírvéltörténész készítette, a szovjet birodalmi megfontolásból, a másikat Valter Román romániai ~~szovjet~~ illegális kommunista vezető, ~~szovjet~~ a néprajzi valóságból kiindulva.
8. Ludányi András: Csah Tibor. Hítel, 2001. január.
9. Fülöp Mihály: A befejezetlen béke. Háttony Kiadó, Bp. 1994.
10. Katona Szabó István (1922, Kézdivásárhely) elbeszélő, szerkesztő. Jelentős szerepet játszott 1944 után az erdélyi magyar ifjúsági mozgalomban, mint a kolozsvári Mórincz Zsigmond Kollégium diákelnöke.
11. Nagy Géza kolozsvári középiskolai, majd egyetemi tanár. Politikai meggyőződése a szociáldemokráciához kötötte. Egyike volt ama szociáldemokrata politikusoknak, aki ^{te} fontos munkát végzett a Magyar Népi Szövetségben a kisebbségi magyar iskolapolitikában.
12. Szencsei László / 1909-1980 / erdélyi származású író. 1946-ban politikai művet adott ki, A magyar-román kérdés címmel, ebben az erdélyi határkérdés rendezéséről fejtette ki megfontolásra érdemes nézeteit.
13. Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945-1950. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1988.
14. Domokos Pál Péter: Rendületlenül. Márton Áron, Erdély püspöke. Eötvös Kiadó - Szent Gellért Egyházi Kiadó, Bp. 1989.
15. Gheorghe Tătărescu politikai pályafutásáról Beke György: Magyarország külpolitikája 1945-1950. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1990.

16. Balogh Edgár: i.m.
 17. N.E. 1946. november 2 3.
 18. A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságában, amely 1944 november 9.-én jött létre, a Katonai Vezérkarban volt vezető szerepe Tarsay Vilmos századosnak és Kis János altábornagynak. Elfogták és a nyilasok kivégezték őket.
 19. Kiss Jenő: Ithaka meseje van. Erdélyi Írásművészek Szövetsége, Kolozsvár, 1992.
 20. Beke György: Magyar áfium. Trianon fogáságában. II kiadás, Puskai Kiadó, Bp. 1999.
- A magyar egységtől az osztályharc éléséig
1. Beke György-Fodor Sándor-Mikó Imre: Orbán Balázs nyomdokain, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969.
 2. A Hét évkönyve, 1978.
 3. Dr. Váczy Kálmánról lásd. A népállomány megmentése fejezet 50. jegyzetét
 4. Vincze Géza: A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája. Bp.-Szeged, 1994.
 5. Dr. Andrásfeszky Berna nyugalmozott kórházigazgató közlése, Sz. Mosdós, Somogy megye.
 6. Liposey Ildikó: i.m.
 7. Tekintet, 1996. 5-6. szám.
 8. Balogh Edgár: i. m.
 9. Beke György: Meghívó nélkül. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1979.
 10. Hegyi Mózes: Végvár, Braille, 1937.
 11. Nagy Sándor: A regáli magyarság. Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Sz. Nagy Csaba. Diaszpóra Könyvek - Bethlen Könyvek. Kolozsvár-Sopron, 2000.
 12. Beke György: Csángó passió. Európa Könyvkiadó, Bp. 1988.
 13. Wilfried Martens 1936.-ban született, a leuveni Katolikus Egyetemen szerzett jogi doktorátust. Ügyvéd, országgyűlési képviselő, illetve szenátor, majd Minister

Belgium miniszterelnöke.

14. Demeter János jogász, Demeter Béla testvére, illegális kommunista, a harmincos években a Falvak Népe című parasztlap alapítója.
15. Nékám Sándor diplomata a bukaresti magyar nagykövetségen. Mivel nagykövet nincs még, ő folytatja le a legtöbb tárgyalást a román kormánytényezőkkel.
16. Nagy Géza tanári és köznevelődési tevékenysége osztatlan elismerést váltott ki Kolozsvárott.
16. Balogh Edgár: i.m.
17. Beke György: Magyar Állam i.m.
18. Revízió vagy autonómia? i.m.
19. Anton Alexandrescu román ~~politikus~~ politikus, a Maniu-féle Nemzeti Parasztpárt tagja. 1945 tavaszán szakított Maniuval és belépett a Groza-kormányba.
20. Liposey Iláimó: i.m.
21. Mikó Imre: Huszonkét év . i.m.